

КЛАССИКАЛЫҚ ХИКАЯТТАР

ҮШ НОЯН

АЛЕКСАНДР ДЮМА

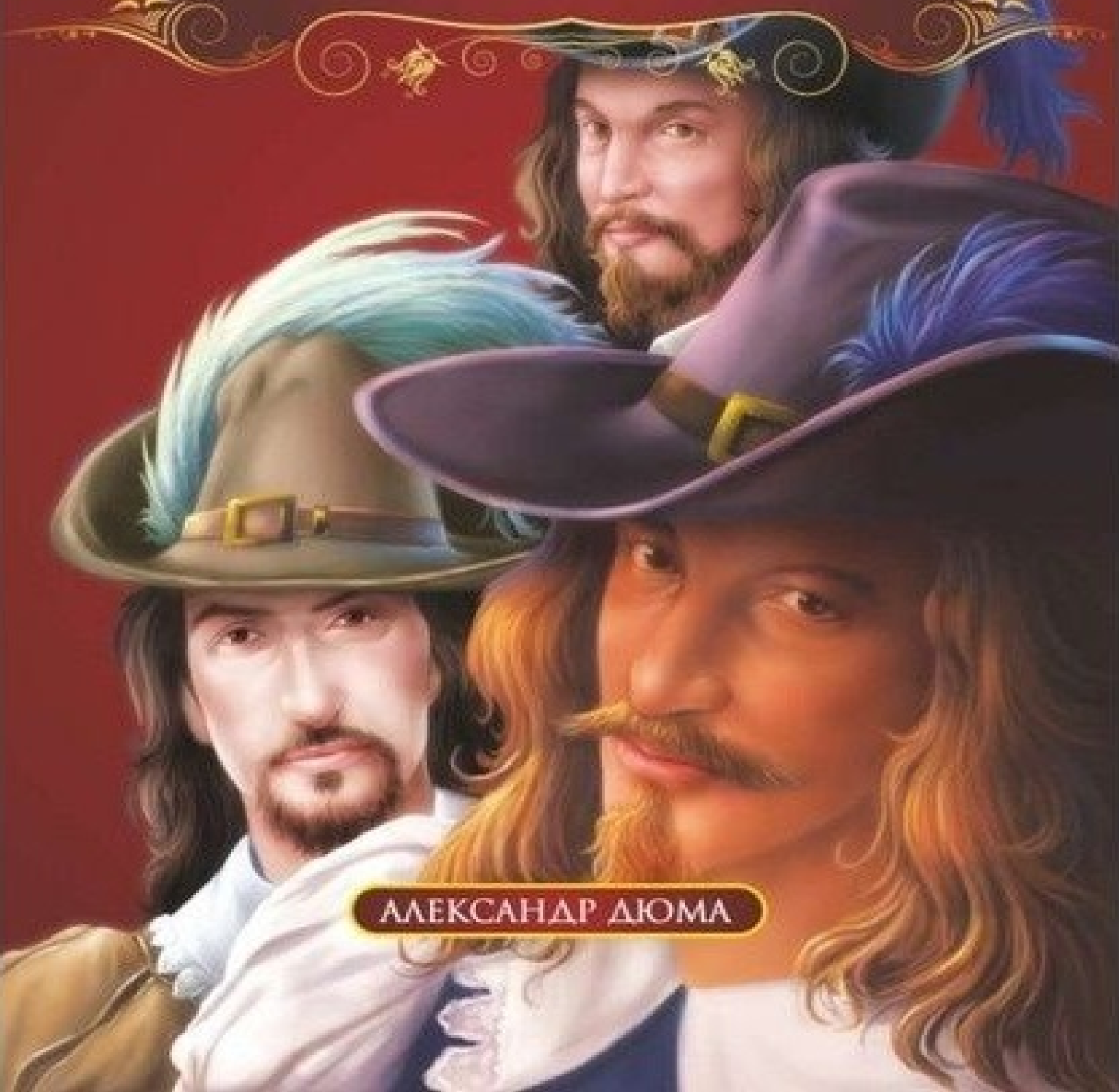

Table of Contents

[Бірінші кітап](#)

[ЕКІНШІ КІТАП](#)

Александр Дюма

Үш ноян

Бірінші кітап

(роман)

АВТОРДЫҢ АЛҒЫ СӨЗІ

*Мұнда оқушыларымызға баяндағалы отырған
хикая қаһармандары аттарының аяғы «ос» пен
«иске» бітсе де, олардың ертегі-аңызға ешбір
қатынасы жоқ екені анықталады.*

Осыдан бір жылдай бұрын Людовик XIV-нің тарихын жазбақшы болып, король кітапханасын ақтарып жүргенімде, ойда жоқ жерден «Д'Артаньян мырзаның естеліктеріне» тап болдым. Сол дәуір авторларының ақиқат шындықты айтқысы келген көптеген туындылары сияқты, мұны да Амстердамдағы Пьер Руж баспасынан шығарыпты, әйтпесе, авторы аз ба, көп пе, Бастилия түрмесіне әйтеуір бір жатып шығар еді-ау, Оның тақырыбына қызығып кеттім де, кітапхана сақтаушысының рұқсатымен, сол мемуарды үйге алып келіп, құнығып оқи бастадым.

Бұл арада мен со бір тартымды шығарманы егжей-тегжейлі баяндайын деп отырғаным жоқ, тек өткен күндердің суреттерін бағалай білетін оқушыларыма осы мемуармен таныс деген кеңесті ғана айтпақпын. Олар бұл туындыдан шын шебердің қолынан шыққан портреттерді табады, осынау асығыс суреттемелер көп жағдайда казарма есіктері мен шарапхана қабырғаларына сүйеніп тұрып жазылғанымен, оқушылар бұдан Людовик XIII мен Анна Австрийскаяның¹, Ришелье мен Мазаринидің бейнесін, сол кездегі сарай маңындағылардың талайының бейнесін бірден таниды, Анкетиль мырза² тарихы қандай айқын болса, бұл бейнелер де сондай айқын.

Бірақ жазушының құбылмалы ерке ойын кейде қалың оқушы қауым

байқай бермейтін жайттардың тебірентетіні көптен мәлім. Осы мемуардың жоғарыда айтылған жақсы жақтарына таң қалып, таңдай қаға отырып – бұған әлі талай кісілердің таң қалатынына кәміл сенеміз – біз бәрінен де бұрын осы уақытқа дейін, шамасы, құдайдың тірі жаны назар аудармаған бір жайтқа қатты қайран қалдық.

Д'Артаньянның айтуына қарағанда, король мушкетерлерінің капитаны де Тревиль мырзаға алғаш келгенінде ол қабылдау бөлмесінен сол атақты полкте қызмет ететін үш жас ноянды көреді, оларды Атос, Портос және Арамис деп атайды екен. Д'Артаньян да осы даңқты полкке қабылдау құрметіне ынтызар болып жүрген еді.

Жасырып қайтеміз, құлағымызға тосын естілетін бейтаныс емдердің өзімізді қайран қалдырғаны рас және со замат бұл тек д'Артаньянның, сол кезде әйгілі болған кісі есімдерін әдейі жасырған жалған аттары шығар деген ой келді, әлде осы бүркеншік аттардың иелері еріккен-желіккеннен бе, реніш-кейістен бе, болмаса, жоқ-жүдеуліктен бе, әйтеуір, мушкетер шекпенін киген күні осы аттарды өздері қалап алмасын кім білген.

Сол уақыттың шығармалары ішінен өзімізді еліктіріп, ерте жөнелген ғажайып есімдердің көмескі бір ізі табылмас па екен деп, біз енді ұйқыдан да, күлкіден де айрылдық.

Осы мақсат жолында оқып шыққан кітаптарымыздың тізімінің өзі тұтас бір тарау болар еді, бұл, әрине, өте өнегелі, ізгілікті іс, бірақ оқушыларымызды қызықтыра қояр ма екен. Сол себепті де біз оларға мына бір жайтты айтпақпыз; ұзақ уақыт сарыла іздеп, түк таппағасын тауымыз шағылып, енді осы сергелденді қоялық деп тұрған кезде, атақты оқымысты досымыз Полен Паристің кеңесін басшылыққа ала отырып, біз ақырында *in folio*, қолжазбаны, анығын дәл айта алмаймын, № 4772 ме, әлде 4773 пе, әйтеуір, бір қолжазбаны тауып алдық, оның басы былай екен: «Король Людовик XIII-нің патшалық құруының ақырғы кезі мен король Людовик XIV-нің патшалық құруының бастапқы кезінде Францияда болған оқиғалар жайлы граф де Ла Фердің естеліктері».

Осы қолжазбаны – өзіміздің соңғы үмітімізді – парактап қарап отырғанда, оның жиырмасыншы бетінен Атостың есімін, жиырма жетінші бетінен Портостың, ал отыз бірінші бетінен Арамистің есімін кездестіргенде жүрегіміз жарылардай қуанғанымызды өзіңіз де сезген боларсыз.

Тарих ғылымы соншалық жоғары сатыға көтерілген дәуірде жұртқа беймәлім қолжазбаны табу бізге ғажайып бір керемет болып көрінді, Егер Француз Академиясына өз еңбегіңмен қабылданбай қалатын болсаң – бұл әрине даусыз нәрсе ғой, – онда реті келгенде бөтен біреудің еңбегімен Жазбалар Академиясына немесе Әсем Сөз академиясына бару үшін, біз дереу осы қолжазбаны жариялауға рұқсат сұрадық.

Ондай рұқсат бізге берілді де, мұны ашық айтуды біз өз борышымыз деп есептейміз, өйткені өзіміз өмір сүріп отырған дәуірдің үкіметі әдебиетшілерге оң қабағын бермейді-міс дейтін дұшпандардың өтірігін бетіне басу үшін біз оны осы арада тағы да айта кетпекпіз.

Біз қазір осынау аса құнды қолжазбаның бірінші тарауына лайықты ат қойып, оқушыларымыздың назарына ұсынамыз, егер оның осы бірінші тарауы жұртқа ұнайтын болса,— оған әрине біз күмәнданбаймыз да,— онда қолжазбаның екінші тарауын да дереу жария етеміз.

Ал енді мирасқор кісі қолжазбаның екінші иесі болғандықтан да, оқушыларымыздан өздерінің рақат-ләззаты үшін немесе ерігіп-зеріккені үшін граф де Ла Ферді емес, бізді кінәла демекпіз.

Хош, мәселені осылай анықтап алғаннан кейін, біз енді хикаямызды баяндауға кіріселік.

БІРІНШІ БӨЛІМ

I

ДАРТАНЬЯН ӘКЕ МЫРЗАНЫҢ ҮШ СЫЙЫ

1625 жылғы апрельдің алғашқы дүйсенбісінде, «Раушангүл жайлы романның»³ авторы ілгеріректе дүниеге келген, Менг қалашығының барша тұрғындары, гугеноттар⁴ осы қалашықты тап бір екінші Ла-Рошельге⁵ айналдыратындай-ақ абыр-сабыр болып, әбігерге түсті де қалды. Қаланың кейбір тұрғындары Бас көшеге қарай далақтап жүгіріп бара жатқан әйелдерді көріп, үй алдары улап-шулаған балалар дауысын естісімен, дұшпан көзі болсын деп үстеріне сауыт-саймандарын киіп, қолдарына мушкет, бердіш алып қарулана бастады, сосын дереу «Еркін диірменші» мейманханасына қарай ұмтылысты. Бұл кезде мейманхана алды сәт сайын молайып, азан-қазан болған ығы-жығы жұрттан көрінбей кетіп еді.

Ол заманда мұндай оқиғалар дағдылы құбылыс саналатын, қалалардың біреуі болмаса екіншісі күн құрғатпай мұндай дау-жанжалды шежірелеріне түсіріп қоятын. Текті мырзалар өзара қырқысып, король кардиналмен, испандар корольмен соғыс жүргізіп жатқан кезді. Бірақ бірде баяу, бірде қатал, бірде астыртын, бірде ашық жүріп жататын қырықпышақ қырқысқа қоса, жұрттың бәріне қарсы соғысатын қайыршылар мен гугеноттар да, қаңғыбастар мен дәйекшілер де бар еді. Қала тұрғындары ұры-қарыларға, қаңғыбастар мен дәйекшілерге қарсы, жиі-жиі – дәулетті бай-мырзаларға, окта-текте – корольге қару алып қарсы шығатын, ал, кардиналға немесе испандарға қарсы ешқашан да қол көтерген емес. Жұрттың қанына сіңіп кеткен осы салттың нәтижесінде, 1625 жыл апрелінің әлгіде айтылған дүйсенбісінде қала тұрғындары герцог Ришелье қызметшілерінің сары, қызыл значоктері мен оқалы киімдерін көрмесе де, айқай-шуды естісімен «Еркін диірменші» мейманханасына қарай ағылып еді.

Бұл әлек-шәлектің сыры жұртқа тек осы араға келгенде ғана мәлім болды.

Қылшылдаған жас жігіт. Біз енді оны суреттеп көрелік. Он сегіздер шамасындағы Дон-Кихотты, қару-жарақсыз, сауыт-саймансыз Дон-Кихотты көз алдыңызға елестетіп көріңізші; үстіндегі көк жүн күрткесі оңып, баяғыда-ақ жирен мен көгілдір аспан түсінің арасындағы белгісіз бір түске айналыпты. Беті сопақтау келген қара торы жігіттің шығыңқы жағынан қулықтың нышаны байқалады. Бұлтылдаған шықшыт еттеріне қарап, басында береті жоқ болса да, оның Гасконнан⁶ шыққанын бірден білуге болады, ал бұл жігіттің басында қауырсын тәрізді бірдеңе қадалған береті бар еді. Имектеу келген қыр мұрынды бозбаланың бойы жасына қарамай біп-биік, бірақ марқайған ер-азамат үшін әрине аласалау. Былғары

бау тағып беліне іліп алған, атының жалынан ұстап, жапсарласа жаяу жүргенде немесе оған мініп алғанда сарт-сұрт қонышын соғатын шпагасы болмаса, тәжірибесіз көрмедік кісі оны жолсапарға шыққан фермердің баласы екен деп қалар еді.

Өйткені біздің бозбаламыздың астында аты бар еді және ат болғанда қандай, өткен-кеткен кісілердің назарынан қағыс қалар емес. Бұл – он екі, он төрттер шамасындағы, құйрық-жалы сұйылып, бақайшағы ісіп кеткен, Беарн төңірегінен шыққан жирен сары мәстек еді. Ол басын тізесінен төмен салып, иесін ауыздықпен алыстырмай, митың-митың желсе де, күніне сегіз лье жер жүретін. Бірақ байғұстың бұл қасиетін арбиған түрпешіні мен өзгеше түсі бимәлім етер еді. Ол кезде жұрттың бәрі ат қадірін білетін, сол себепті де осы бір Беарн мәстегінің содан он бес минут бұрын ел көзіне шыққан сүйелдей әсер етуінен енді ат кесірі иесіне тиіп еді.

Мұны бірден сезген жас д'Артаньян (Жана Росинантка шалқия мініп алған жана Дон-Кихотты осылай атайтын) қанша шабандоз атанғанымен, осы сияқты өлмелі мәстек мініп келе жатқанда жұртқа күлкі болғаннан басқа мәнпағат таппайтынын өзінен-өзі жасырып әуре болмады. Д'Артаньян әкесінің қолынан осы бір сыйды ала бергенде тегіннен-тегін күрсінбеп еді. Мұндай аттың құны ең көп дегенде жиырма ливр ғана тұратынын ол жақсы білетін. Оның есесіне әкесінің осы сыйды көлденең тартып тұрып айтқан ақыл-кеңесіне баға жетпейтін.

«Ал, балам!—деген Гасконның ақсүйегі тап-таза беарн мәнерімен сөйлеп, Генрих Төртінші де⁷ өле-өлгенше осы акценттен құтыла алмай қойып еді,— Ал, балам, мына жануар біздің үйде осыдан он үш жылдай бұрын жарық дүниеге келіп еді, содан бері қолқанат болып көңілімді бір қалдырған емес, ендеше сіз де бұған теріс қарамассыз деп сенем. Тірліктен қанша тауқымет көрсеңіз де, сіз мұны сатпаңыз, жасына жетіп, қартайып барып, ажалынан ғана өлсін. Ал егер сіз мұнымен жортуыл-жорыққа шығатын болсаңыз, қарт қызметшіге жаныңыз қалай ашитын болса, бұған жаныңыз солай ашысын. Егер жолыңыз түсіп хан сарайына қабылдана қалсаңыз,— деді д'Артаньян-әке сөзін жалғап,— ежелден келе жатқан асыл тегіңізге салсаңыз сіздің оған кәміл хұқыңыз бар — онда өзіңіз үшін де және жақын-жуықтарыңыз үшін де ақсүйек намысын қастерлеп ұстағайсыз, бұл атақты бес жүз жыл бойына сіздің ата-бабаларыңыз ардақтай білген. Жақын-жуықтарыңызды айттым. Король мен кардиналдан өзге кісілерге бағына көрмеңіз. Біздің заманда дворянин өзіне тек ерлікпен ғана,— естіп тұрсыз ба, тек ерлікпен ғана!—жол сала алады. Кімде-кім бір сәтке ғана жалтақтап жасқаншақтаса болғаны, сол қас қағымдай сәт тағдырдың тарту еткен бақ-дәулетінен, бәлкім, айрылып та қалатын шығар. Сіз жассыз және екі себептен көзсіз батыл болуға тиіссіз: біріншіден, сіз гасконсыз, оның үстіне менің перзентімсіз. Ешқашанда кездейсоқ жайттерден қорықпаңыз және қатерлі оқиғаларды өзіңіз іздеп жүріңіз. Мен сізге шпагамен қалай сайысуды үйреттім. Сіз қазір тепсе темір үзетін болаттай берік шағыңыздасыз. Көрінгенді желеу етіп соғыса беріңіз, жекпе-жекке тиым

салынған, ендеше, шайқасқа шығу үшін ер жігіт жүрек жұтқан батыр болуға тиіс. Ал, қарағым, мен сізге он бес экию ғана беріп, астыңызға ат мінгізе аламын және әлгіде өзіңіз тыңдаған кеңестен басқа айтарым жоқ. Шешеніз бұған бір кезде цыганнан алған бальзамның ішірткісін қосатын шығар; бұл бальзамның бір ғажап жері жүрек қайғысынан басқа жараның бәрін құлан-таза жазып жібереді. Осыларды кәдеңізге жаратыңыздағы ұзақ, уақытты өмір кешіңіз, қарағым... Менің сізге айтатын тағы бір сөзім бар, ол мынау еді, балам, көзім тіріде өзіңізге үлгі-өнеге болар бір кісіні атасам деп едім, ол, әрине, мен емеспін, өйткені мен өмірде сарайды төңіректесп көрген жан емен, тек дін жолында өз еркіммен біраз соғысқа қатысқаным бар. Менің айтайын дегенім, бір кездегі көршім де Тревиль мырза еді. Бала күнінде ол біздің короліміз Людовик Он үшіншімен⁸ (әманда оған жаратқаным жар болғай!) бірге ойнау құрметіне ие болған екен. Кейде олардың ойынының арты төбелеске айналып кететін көрінеді, сонда короліміздің де таяқ жеп қалған кездері болыпты. Жас күнінде жеген жұдырығынан ба, әйтеуір, король де Тревиль мырзаны қатты сыйлап, оған дос пейілін білдіреді екен. Кейінірек, Парижге тұңғыш рет барған кезде де Тревиль мырза бетіне келген кісілермен бес рет, король марқұм болып, жас король кәмелетке жеткенше, соғыстар мен жортуыл-жорықтарды есептемегенде – жеті рет, ал, осы короліміз кәмелетке толғаннан күні бүгінге дейін жүз рет шайқасқан! Ешбір указдарға, бұйрық-жарлықтарға, қаулы-қарарларға қарамастан, оның қазір мушкетерлердің капитаны болып жүргені тегін емес, бұл – цезарь легионының бастығы деген сөз. Оны король жоғары бағаласа, кардинал оған бата алмайды. Ал, оның ешкімнен жасқанбайтыны жұрттың бәріне мәлім. Бұған қоса де Тревиль мырза жылына он мың экию алады. Демек, ол – аса қадірлі, дәулетті кісі. Ол да өзінің өмірін сіз сияқты бастаған. Оған мына хатты апарып беріңіздағы, содан үлгі алып, ол не істесе, сіз де соны істеңіз».

Осы сөздерді айтқасын, д'Артаньян-әке мырза баласына өзінің шпагасын ұстатып, екі бетінен алма-кезек сүйіп, батасын берді.

Бөлмеден шыға бергенде жігітіміз өзінің шешесін көрді, қолында әлгі атышулы бальзамның шіріткісі, баласын күтіп тұр екен, әкесінің жоғарыда айтқан кеңестеріне қарағанда, ол осы бальзамды енді жиі қолданатын шығар. Әкесіндей емес, шешесі айналып-толғанып баласымен ұзақ қоштасты, бұл, әлбетте, әкесі жан дегендегі жалғыз ұлын жек көргендіктен емес, д'Артаньян мырза еркек басымен сезімге бой алдырып, сыр бергісі келмеді, ал, д'Артаньян ханым болса әйел-ана ғой. Ол байғұс егіліп көп жылады, несін жасырайық, кіші д'Артаньян мырза абырой болғанда, келешек мушкетерге лайық мінез танытып, қанша шыдап бағам десе де, ақырында көңілі бұзылып, көзіне біраз жас алды, бірақ онысын қолынан келгенше көрсетпеуге тырысты.

Әкесінің тарту еткен үш сыйын бойына құт санап, жігітіміз сол күні жолға шықты, жоғарыда айтылғанындай, ол сый он бес экиюдан, ат және де Тревиль мырзаға жазылған хаттан тұрушы еді ғой. Әке кеңесін есепке

алмасақ та болады.

Осындай он сапар тілеген сөздерден кейін д'Артаньян сыртқы түрімен ғана емес, ішкі рухани дүниесімен де Сервантестің кейіпкерінен айнымай қалып еді, әңгімешінің парызы бойынша, оның портретін бейнелеген кезде біз оны Дон-Кихотпен салыстырып өте дұрыс жасаған екенбіз. Дон-Кихотқа жел диірмен – дәу, отар-отар қой – қалың қол болып көрінген ғой. Д'Артаньян әрбір күлкіні өзін қорлап-жәбірлеу, жұрттың әрбір көзқарасын төбелеске шақыру деп ұқты. Сол себепті де ол Тарбадан Менгке жеткенше түйілген жұдырығын бір жазбады және құдайдың құтты күні кемінде он рет шпагасының сабына жармасты. Дегенмен оның жұдырығы ешкімнің де иегін сындырған жоқ, ал, шпагасы қынабынан суырылмады. Рас, өткен-кеткен жолаушылар қырсық шалған кәрі мәстектің түрін көрісімен ыржиып күле бастайды, бірақ ат бүйірін сипай соғып келе жатқан ұзын шпаганы, одан жоғары тәкаппарлығы ұстап, ұшқын атқан көз емес, ашу-ызадан жалтылдаған көзді көріп, күлкілерін тия қояды, ал егер сақтықтың орнын шаттық басып, күлкі қысып бара жатса, олар ежелгі маскалар сияқты, бір езуімен жымияды да қояды. Сонымен д'Артаньян ат үстінде бір илікпей сіресіп отырған күйі, жұртты сұсымен жасқап, әлгі бәлелі қала Менгке келіп жетті.

Бірақ осы арада, «Еркін диірменші» мейман жайының есігі алдында қожайынның, дәйекшінің немесе атшының демеуінсіз көлігінен түсіп жатып (бұ соққандар тым болмаса атты тізгінінен ұстап тұруы керек қой), д'Артаньян бірінші қабаттың ашық терезесінен ұзын бойлы бір маңғаз дворянді көрді. Бұл өзі түсінен иманы безген, кекірейген біреу екені, қасындағы серіктеріне күбірлеп бірдеңені айтып жатты, ал ана екеуі мұның сөзін қошеметтей тыңдап тұрған тәрізді.

Д'Артаньян үйреншікті әдетімен әңгіме өзі жайлы болып жатыр екен деп ойлап қалды да, құлағын тоса қойды. Бұ жолы ол қателеспепті, қателесе де сәл ғана қателесіпті: әңгіме мұның өзі емес аты жөнінде екен. Бейтаныс кісі, шамасы, аттың күллі қасиеттерін келістіріп суреттеп шықса керек, әлгіде айтқанымдай тыңдаушылары оны қатты қошеметтейтін болғандықтан да әрбір сөзді айтқан сайын қолпаштап, қарқылдап күлісіп жатты. Егер болмашы күлкінің өзі батырымыздың шамына тиетінін ескерсек, мазақтың аяғы неге апарып соққанын өздеріңіз де сезген шығарсыздар.

Д'Артаньян ең әуелі өзін жәбірлеген сойқанның бет-әлпетіне бір қарап алмақшы болды. Ол бейтаныс кісіге тікелей бір қарағанда, өткір қара көзді, аппақ жүзді, қара мұртын бипаздай бастырған дөң мұрынды, қырықтар шамасындағы бір кісіні көрді. Ол көк түсті қамзол мен шалбар киіпті, киімінің өзге әшекейі жоқ, шашақ бауы да көк түсті матадан екен, тек омырауындағы ойықтан жейдесі көрініп тұрғаны болмаса, киімі көрер көзге жұпыны. Қамзолы да, шалбары да су жаңа болғанымен сандықта көп жатқан зат сияқты умаждалып бүктетіліп қалыпты. Осы бір кісі өз өміріне

әжептәуір әсер ететінін іштей сезді ме қайдам, әйтеуір д'Артаньян соның бәрін жіті көзбен қас-қағымда байқап қалды.

Хош, сонымен д'Артаньян мырзамыз көк костюмді кісіге тіксініп қарай берген сәтте, беарн атының адресіне ол да ең бір жымысқы ең бір зымиян мысқылды айтып та жіберген еді. Оның қасындағы жарамсақтары мәз болып, жырқылдай күлісті, ал, әңгімеші үйреншікті әдетінен айнып, жылусыз ғана жымыып күлгендей еді. Енді шүбәланбаса да болады: д'Артаньянды бұдан артық қорлауға болмайтын да еді.

Осындай бір шешімге тоқтаған жігітіміз беретін баса киіп алды да, Гасконға келген бай саяхатшылардан көрген сарай мәнеріне еліктеп, бір қолымен шпагасының сабынан ұстап, екінші қолын бүйіріне таянып, алға қарай бір аттап тұра қалды. Бірақ қырсық шалғанда, ашуға булығып, көзі ештеңені көрмей қойды, әуелде ол шоқтығынан бір қарап тәкаппарси тіл қатып, оны ұрысқа шақырамын ғой деп ойлаған, мұның орнына ол қолын шолтандатып, бір-екі ауыз дөрекі сөздерді айтуға ғана шамасы жетті:

– Әй, мырза!–деді ол айқайлап:–Сіз! Иә, терезе қақпағын қалқалап тұрған сізді айтам! Кімге күліп тұрғаныңызды айтпас па екенсіз, бәріміз бірге күлейік!

Дәулетті жолаушы бұрын атқа қараса, енді жайымен мойнын бұрып оның иесіне қарады. Осы бір қияңқы сөздің өзіне арналып айтылғанын ол қапелімде аңдамай қалған тәрізді. Сосын, бұ жөнінде көңілінде күдігі қалмағасын, ол сәл шытынап, қабағын түйді де, біраз уақыт үнсіз тұрып барып, айтып жеткізгісіз шеберлікпен менменсіп, мысқылдай тіл қатты:

– Мен сізбен сөйлесіп тұрған жоқпын, мейірімді мырза.

– Ал, мен сізбен сөйлесіп тұрмын!–деді жігіт дауыстап, осы бір содырлық пен сыпайылық, кішіпейілдік пен жиіркеніш аралас сөздерден қаны қайнап.

Бейтаныс кісі тағы да д'Артаньяннан бір сәт көзін алмай тұрды да, сосын терезе алдынан әрі қарай кетіп қалып, мейманхана есігінен асықпай баяу басып шыға берді, сол бетімен жас жігітке екі-үш қадамдай жақындап, атының алдына келіп тұра қалды. Оның байсалды қалпына, кекесінді жүзіне қарап, терезе алдында тұрған көңілдері мәз болып күлісіп жатты.

Д'Артаньян ол жақындай бергеннен-ақ шпагасын қынынан бір аршындай суырыңқырап қойды.

– Мынау аттың түсі шынымен-ақ жалқын сары ма, әлде бір кезде солай болған ба?–деді бейтаныс сөзін жалғап; д'Артаньянның ызаланып тұрғанын көрмеген кісідейін, терезе алдындағы тыңдаушыларына қарап сөйледі, ол тіпті жас гасконның өзі мен серіктерінің арасында тұрғанын да көзге ілмеді.– Өсімдіктер әлемінде жиі кездесетін осы бір түс, тап бүгінгі күнге

дейін жылқыда ілуде бір кездеседі деп есептелініп келіп еді.

– Қожасынан қорыққан кісі атына күлді!—деп дауыстады гаскон жігіт катуланып.

– Мен, қарағым, сирек күлетін жанмын,— деді бейтаныс кісі.— Оны менің бет-жүзімнен де байқауға болады. Бірақ қалаған кезде күлуге қақым бар ғой деп ойлаймын.

– Ал, мен болсам, кім көрінгенді жөн-жосықсыз жыртаңдатып қоя алмаймын!—деді д'Артаньян еліріп.

– Шынымен солай ойлайсыз ба?— деді бейтаныс, бұрынғыдан да сабырлы үнмен.— Ендеше, мұныңыз жөн екен.

Сосын ол артына жалт бұрылып, мейманхананың қақпасына қарай беттеді, әлгі әзірде осылай қарай келе жатқанда д'Артаньян қақпа алдынан ерттеулі атты көрген-ді.

Өзін мазақ еткен кісіні жайбарақат жібере салу д'Артаньянның әдетінде жоқ-ты. Ол шпагасын қынабынан жалақтатып суырып алып, көңілін қалдырған кісінің соңынан тұра ұмтылды.

– Бері қараңызшы, бері қараңызшы, артыңыздан қылыш жұмсағаным қиянат болар,— деді ол дауыстап.

– Мені шауып тастамақсыз ба?—деді бейтаныс кісі артына жалт бұрылып, ол жас жігітке әрі таңырқап, әрі қомсына көз тастады.— Сізге не болған, сізге не болған, сүйіктім, сіз, шамасы, жынданған боларсыз!

Со замат өзімен өзі сөйлескендей:

– Қап, әттегене-ай! Мынау ұлы ағзамға таптырмайтын олжа ғой өз мүшкетерлерінің, санын толықтыру үшін ол кез келген жерден өңкей бір қырғи жігіттерді іздеп жүруші еді,— деді күбірлеп.

Ол сөзін айтып бітірер-бітірместен д'Артаньян ұмтылып барып шпагасымен бір шанышқанда, бейтаныс кісі кейін қарай ыршып түсті, әйтпесе жаңағы сөз оның өміріндегі ең соңғы әзілі болатын еді, істің насырға шауып бара жатқанын бірден түсінген бейтаныс шпагасын суырып алып, дұшпанына тәжім етті де, шынымен-ақ қорғануға кірісті.

Бірақ тап сол мезетте әлгі кісінің екі серігі мен шарапхана иесі үшеуі қолдарына таяқ, күрек, ауыр шымшуыр алып, д'Артаньянға тұра ұмтылып, оған соққыны жаудырып жіберді. Осы бір тосын шабуыл жекпе-жек ағымын күрт өзгертті, өзіне қарай жауған соққыны қайтару үшін жігітіміз жалма-жан артына бұрылған кезде, оның дұшпаны сол қолайлы сәтті пайдаланып, аспай-саспай шпагасын қынабына қайта сала қойды. Осы бір тайталасқа қатысушы кісіден енді ол куәгер кісіге айналды — ол бұл рөлін

де ешбір міз бақпастан жайбарақат орындап шықты.

– Осы бір гаскондарды қарғыс атпайды екен! – деді ол күбірлеп. – Өзін мына бір құла жирен сарысына мінгізіндерші жөнін тапсын.

– Сені өлтірмей кетпеймін, қоян жүрек қорқақ! – деді д'Артаньян үш дұшпанымен бетпе-бет тайталасып, жан-жағынан төпелеген соққыға тойтарыс беріп жатып.

– Гасконның белгілі мақтаншақтығы! – деді бейтаныс күңкілдеп, – арыммен ант етейін, осы гаскондар өлмей түзелмейді! Қалағаны сол болса, өзін таяққа жығындаршы, бәлем. Жанына батып бара жатса, өзі-ақ байбалам салады!

Дегенмен бейтаныс кісі қандай қайсар жігітке жолыққанын әлі де білмейтін еді. Д'Артаньян кешірім сұрап кішірейетіндер қатарына жатпайды. Сол себепті де шайқас тағы да бірнеше секундке созылды. Ақырында жас гасконымыз әл-дәрмені құрып, шпагасын қолынан түсіріп алды, қайқайта соғылған сойылдан ол сынып та қалды. Келесі соққы оның маңдайынан тиді де, қаны саулап, есеңгіреп құлап түсті.

Тап сол сәтте осы оқиға болған жерге халық та тұс-тұстан жиналып қалған еді. Қожайын қаңқу сөзден қорқып, дәйекшілерінің көмегімен жаралы жігітті ас үйге көтеріп апарды да, жарасын жуып-шайып қол ұшын бергенсіді.

Бұл кезде бейтаныс кісі терезе алдындағы орнына қайтып келіп, жапырласқан жұртқа тыжырына қарап тұрды, шамасы, осы қалың көп оның ызасын қоздырып жіберген сияқты.

– Әй, әлгі қос үрейдің хәлі қалай? – деп сұрады ол ашылған «есік дыбысына бұрылып қарап, енді ғана кіре берген шарапханашыға тіл қатып; ол мұның жай-күйін білмекке келген екен.

– Шапағатты мырза, денеңізге зақым келген жоқ қой, Әйтеуір? – деді шарапханашы.

– Әзірге дін-аманмын, сүйікті қожайын. Бірақ мен әлгі жігітімізге не болғанын білгім келіп еді.

– Ол қазір тәуір. Есінен танып жатыр, – деді қожайын майдалап.

– Шынында да солай ма? – деп бейтаныс кісі қайыра сауал қойды.

– Бірақ әлгі бір әзірге дейін бар күшін жинап, сізді қайта-қайта шақырып, боқтап-боралап, өшімді алам деп өректіп жатты.

– Шайтанның пәлесін қара! – деді бейтаныс дауыстап.

– Жо-жоқ, олай емес, шапағатты мырзам,— деді қожайын тыжырына аузын қисайтып.— Ол талып жатқанда біз оның тұла бойын тінтіп көрдік. Түйіншегінде бір-ақ жейдесі, әмиянында он бір экю ғана ақшасы бар екен. Бірақ соған қарамастан, есінен танып бара жатқанда ол: егер осы оқиға Парижде болса, сіз оған табанда өкінер едіңіз, ал енді мұнысына ол әлі-ақ өкінеді деп екіленіп жатты.

– Ол ендеше киімін өзгерткен ханзада шығар,— деді бейтаныс кісі салқын үнмен.

– Менің сізді: әмәнда абай болып жүріңіз деп ескертіп қойғым келеді, шарапатты, мырзеке,— деді қожайын.

– Ол қызбалықпен біреудің атын атаған жоқ па?

– Атағанда қандай! Қалтасын сыртынан қағып қойып, ол: Қамқорлығындағы кісіні қорлағандарың үшін де Тревиль мырзаның не дейтінін әлі көресіндер,— деп қайта-қайта айбат шекті.

– Де Тревиль мырза деді ме?— Бейтаныс кісі бірден жиырылып сала берді.— Де Тревиль мырзаның атын атағанда қалтасын бір сипап қойды дейсіз бе? Сонымен, оның аяғы не болды, құрметті қожайын? Жас жігітіміз есінен танып жатқанда сіз оның со бір қалтасын да қарап шықтыңыз ғой деп ойлаймын. Онда не бар екен?

– Мушкетерлердің капитаны де Тревиль мырзаға жолданған хат бар екен.

– Шын айтып тұрсыз ба?

– Шапағатты, мырзеке, әлгіде өзіңізге баяндаған сөзімнің айна-қатесі жоқ.

Өзгенің сыңайын онша тани бермейтін көрсоқыр қожайын соңғы сөздерді естігенде, бейтаныс кісінің өңі қалай құбылғанын аңғармай да қалды. Осы уақытқа дейін терезенің кәсегіне сүйеніп тұрған кісі енді кейін шегініп барып, әлденені ойлап тұнжырап сала берді.

– Мына әзәзілді-ай!— деді ол тістеніп.— Шынымен-ақ Тревиль мына гасконды мені аңдуға жібергені ме? Әлі шіп-шикі жас қой! Бірақ жас-кәрісіне қарамай, шпагамен түйреудің аты – түйреу ғой. Ал, мына баладан бір қатер болады дегенге сену қиын. Кейде ұсақ кедергі ұлы мақсатқа жеткізбей тастауы мүмкін.

Бейтаныс кісі біраз уақыт ойланып қалды.

– Әй, қожайын, сөзді тыңдаңыз!— деді ол ақырында.— Сіз мені мына есуастан құтқарсаңыз қайтеді? Оны өлтіре салуға арым баратын емес бірақ...— ол қатуланып түнеріп кетті,— бірақ осы жігіт маған бөгет болып

тұр. Өзі қазір қайда?

– Менің әйелімнің бөлмесінде, екінші қабатта жатыр. Қазір оның жарасын таңып жатыр.

– Заттары мен сөмкесі қайда? Қамзолын шешкен жоқ па еді?

– Қамзолы да, сөмкесі де төменде, ас үйде. Бірақ мына есуас бала сізге кесірін тигізсе...

– Әлбетте кесірін тигізеді. Ол сіздің мейманхананың әлек-шәлегін шығарды ғой, бұл ақпейіл адал жандардың мазасын алған емей немене... Қазір өзіңізге барыңыз, менімен есеп айыру жағын әзірлеп, қызметшіме дайын тұр деп ескерте салыңыз.

– Қалай? Шарапатты мырзекең бізді тастап кетпекші ме?

– Ол сізге бұрыннан мәлім болатын. Мен сізге атымды ерттеп қой деп ем ғой. Сонда менің әмірім әлі орындалмағаны ма?

– Орындалды. Ат қақпа алдында ерттеулі дайын тұр, шапағатты мырзакеңнің оны өз көзімен барып көруіне болады.

– Жарайды, ендеше жаңағы айтқанымды орындаңыз.

«Мәссаған» – деп ойлады қожайын.– Ол кісі ана баладан қорқып тұрған жоқ па екен?»

Бірақ бейтаныс кісі аларып бір қарағанда-ақ оның ойы үзіліп кетті. Ол жарамсақтана иіліп, далаға шығып кетті.

«Мына жүгермек миледиді көрмесе болғаны,– деп ойлады бейтаныс кісі. –Ол да ұзамай келіп қалар. Кешігіп жатыр ма қалай? Одан салт атпен шыққаным жөн болар...Шіркін, де Тревильге жолданған хатта небарын білер ме еді!»

Бейтаныс кісі өзіне бірдеңе деп күбірлей жүріп, ас үйге қарай беттеді.

Бұл кезде шарапханашы тек жас жігіттің кесірінен ғана бұл кісінің мейманхананы тастап кететініне ешбір шүбә келтірмей, әйелінің бөлмесіне көтерілді. Д'Артаньян есін жинаған екен. Қадірмен бай кісімен жанжалдасқаның үшін полиция ізіне түсуі мүмкін деп қожайын д'Артаньянды азғыра бастады, оның әлсіздігіне қарамастан орнынан тұрғызып, көшеге шығармақшы болды, ал, әлгі бейтаныстың, дәулетті кісі екеніне күмәнданбады да. Соққыдан есеңгіреп қалған д'Артаньян басын сүлгімен таңған күйі, қамзолсыз орнынан тұрып, қожайын арқасынан жайымен итере бергесін, басқышпен төмен түсе бастады. Ас үйдің табалдырығынан аттай бере, ойында ештеңе жоқ, терезеге бір қарағанда оның көзіне алғаш түскен кісі бағанағы усойқы болып шықты, ол қос

норман аты жегілген жол күймесінің тепкішегіне шығып алып іштегі біреумен жайбарақат сөйлесіп тұр екен.

Оның сөйлесіп тұрған адамы – күйме терезесінен басы ғана көрінеді – жиырма – жиырма екілер шамасындағы жас келіншек еді. Д'Артаньянның әр адамның бет-жүзінің ерекшелігін бірден байқап, қағып алатынын жоғарыда айтқанбыз. Ол әйелдің балғын жас, сұлу екенін бірден байқады. Әйелдің сұлулығына қайран қалған тағы бір себебі, д'Артаньянның осы кезге дейін тұрған, өскен жері – Оңтүстік Францияда мұндай әйелдер тіпті кездеспейтін. Ол – шашы иығына төгілген, тымық көгілдір көзді, шырын ерінді, былқылдаған ақ білекті, аршыған жұмыртқадай аппақ келіншек еді. Әйел әлгі бейтаныс кісімен тез-тез сөйлесіп жатты.

– Сонымен, жоғары мәртебелі тақсыр маған...– деді әйел.

– ...Англияға дереу қайтсын-дағы, герцог Лондоннан шыға қалса, қолма-қол хабар берсін,– деп әмір етті.

– Басқа жарлықтары жоқ па?

– Оларды сіз мына қобдишаның ішінен табасыз, ал, қобдишаны Ла-Манштың арғы бетіне шыққасын ашасыз.

– Өте жақсы, Ал, сіз өзіңіз не істемексіз?

– Парижге қайтамын.

– Ана тентек баланың сазасын бермей қайтасыз ба?

Бейтаныс кісі жауап бермек болып аузын аша бергенде, жоғарыдағы әңгімені түгел естіген д'Артаньян есік алдына шыға келді.

– Бұл тентек бала кімнің де болса сазасың бере алады,– деді ол дауыстап.– Оның сазасын берем деген кісі осы жолы қашып құтыла алмайтын шығар.

– Қашып дейсіз бе?– Бейтаныс қабағын түйіп, қайта сауал қойды.

– Әйелдің алдында қашып кетпессіз деп сенемін.

– Есіңізде болсын...– деді миледи даусын көтеріп, бейтаныс кісінің шпагасына жармасқанын көргесін,– есіңізде болсын, сәл кешіксеңіз бәрі де зая болады!

– Дұрыс айтасыз,– деді бейтаныс асығыс.– Өз жөніңізбен жүре беріңіз. Мен де кеттім.

Соны айтып, әйелге тәжім етті де, атына қарғып мінді, ал, көшір жегулі аттарына қамшы басты, Бейтаныс кісі мен әйел екеуі екі жаққа қарай зулай

жөнелді.

– Ау, ақшаны кім төлейді? - деді қожайын безектеп, қонағы есеп айырыспай шаба жөнелгесін, оны бұрын ұнатып қалса да, табанда жек көріп жиреніп кетті.

– Жалқау неме, сен төле!—деп айқайлады салт атты қосшысына шауып бара жатып, атқосшысы шарапхана иесінің алдына бірнеше күміс теңгені лақтырып тастап, мырзасының соңынан тура шапты.

– Қорқақ! Жексұрын! Ақсүйек атын жамылған оңбаған!—деп дауыстады д'Артаньян, атқосшының соңынан тұра ұмтылып:

Бірақ мұндай қимыл-әрекетті көтеруге ол әлі әлсіз еді. Он қадамдай жүгірмей жатып, оның құлағы шулап, көз алды қарауытып, басы айналып кетті де: «Қорқақ! Қоян жүрек қорқақ, Қашақ!»—деп айқайлаған күйі көшенің ортасына дүрс етіп құлап түсті.

– Иә, сұмдық сужүрек екен!— деді д'Артаньян сыбырлап,— Бірақ ана әйелдің сұлуын-ай, шіркін!

– Ол кім?—деді шарапханашы.

– Миледи,— деді күбірлеп д'Артаньян, ол тағы да есінен танып қалып еді.

– Лаж қанша,— деді қожайын,— екі мейманнан айрылып қалдым. Бірақ бізде мынаның бірнеше күн болатынына анық көзім жетеді. Он бір экюді қайтсем де қағармын.

Д'Артаньянның әмиянында бар болғаны он бір экю қалғанын біз жақсы білеміз ғой.

Шарапхана иесі қонағым он бір күн ауырар да, күніне бір экюден төлеп тұрар деп ойлаған, бірақ ол өз қонағын әлі де білмеуші еді. Келесі күні д'Артаньян таңғы сағат бесте тұрып, төмендегі ас үйге түсті де, кейбір дәрі-дәрмекті тауып беруін сұрады.Әрине оның толық тізімі бізге жеткен жоқ, мұның үстіне ол тағы шарап, сары май, розмарин әкеп беруін талап етті, сосын шешесі берген ішірткіні қолына алып, қажетті бальзамды жасап, толып жатқан жарақаттарына жағып, таңып тастады, сөйтіп дәрігерлерді маңайлатпай қойғасын, д'Артаньян со күні кешке салым орнынан тұрып кетті де ертеңіне кұр аттай ойнақтап шыға келді.

Тамақты талғап қана ішетін бозбаламыз со күні қажетіне жаратқан май мен шарап үшін есеп айырысты, ал, астындағы аты, қожайынның айтуына қарағанда, жемшөпті өз шамасынан үш есе артық жеген болып шықты, д'Артаньян сонымен қамзолының қалтасынан он бір экюі бар көнетоз әмиянын ғана тауып алды, Ал, де Тревиль мырзаға жолданған хат жоқ болып шықты.

Әуелі жас жігітіміз со хатты асықпай ұзақ уақыт мұқият іздеді. Шалбары мен желетінің қалтасын жиырма мәрте ақтарып қарап, жол дорбасының түбін қайта-қайта қағып көрді. Ақырында хаттың жоғалғанына анық көзі жеткесін бұлқан-талқан болып ашуланды, жас қонақ тағы да ызаға булығып: егер хатты тауып бермесендер үй ішіңнің ойран-ботқасын шығарам деп қорқытқаннан кейін, қожайын жалма-жан кеше жұмсаған сойылына, әйелі сыпырғышқа, дәйекшілер таяққа жармасты, сөйтіп, батырымызға тағы да шарап пен иіс май қажет болып қала жаздады.

– Хат, әлгі аманат хатым қайда?—деді д'Артаньян айқайлап. Шайтан атсын, хатымды тауып беріндер. Әйтпесе, бәріңді шілге ұқсатып істікке шаншамын!

Жолы болмағанда, жас жігітіміздің бұл жазаны жүзеге асыруына кездейсоқ бір жайт бөгет болды. Бұрын айтқанымыздай, оның шпагасы алғашқы айқаста-ақ шорт сынған еді, бұл жай жігітіміздің жадынан мүлде шығып кетіпті. Сол себепті де шпагасын суырып алған кезде шолтаң етіп, оның бір тұтам сынығы ғана шықты, шарапханашы сүмбінің үш жағынан шанышқы жасамақ болып, тығып тастап, оның сағақ жағын қынапқа сұғып қоя салыпты.

Егер қожайын: қонағымыздың бізге қойып отырған талабы орынды дегенде, қызу қанды жас жігіт қаруының жоқтығына да қарамас еді.

– Шынында да сол хат қайда екен?—деді қожайын, шоқпарын білемдеуді қойып.

– Иә, ол хат қайда деймін?— деді д'Артаньян ақырып.— Бір ескертетінім: ол хат де Тревиль мырзаға жолданған, сол себепті де табылуы керек. Егер ол хат табылмаса, де Тревиль мырза желкелеп отырып тапқызады, бұған сенбей көріңдерші, түге!

Мұндай ызғарлы сөзден кейін қожайынның зәре-құты қалмады. Король мен кардинал мырзадан кейін, тек әскери қызметшілер ғана емес, қала тұрғындары да де Тревиль мырзаның есімін аузынан тастамайтын. Иә, бұлармен бірге «Жозеф әкей де»⁹ бар екен-ау, бірақ оның есімі жәйімен сыбырлап қана айтылатын: кардинал Ришельенің досы, «қарасұр хазіреттен» жұрттың қарап жүріп үрейі ұшатын.

Әуелі өзі бастап шоқпарын тастаған шарапхана иесі әйеліне — сыпырғышын, қызметшілеріне — таяқтарыңды тастаңдар деп белгі берді де, хатты іздестіруге кірісті.

– Ол хаттың ішінде бағалы бірдеңе бар ма еді?—деп сұрады ол біраз іздеп әбігерге түскеннен кейін.

– Енді қалай деп ең!— деді гаскон дауыстап, осы хат арқылы ол сарайдан өз соқпағын салмақ еді.— Менің бар байлығым сол хатта болатын.

– Испан бондары ма еді?– деді қожайын.

– Ұлы мәртебелі корольдің өз қазынасынан ақша алуға арналған бон еді,– деді д'Артаньян, сол хаттың көмегімен король қызметіне түсемін ғой деп ойлаған жігітіміз тәуекелге бел байлап, астам сөйлеп салса да, өтірік айттым - ау осы деп қиналмады.

– Қап, шайтан соқыр - ай!–деді шарапханашы өзге лажы қалмағасын.

– Бірақ соны қойшы...– деді д'Артаньян, гасконға тән мақтаншақтығына басып,– соны қойшы, тәйірі, ақша да түк емес. Хаттың өзі, иә, сол хат қана қымбат еді маған. Мен ол хатты жоғалтқанша, мың пистоль ақшаны жоғалтқаным артық еді!

Бір лепіріп кеткесін, «жиырма мың» дей салуына да болатын еді, бірақ оған жас жігітке тән қарапайымдылығы бөгет болып еді.

Күллі үйді аударып-төңкеріп қарап шыққан қожайынның басында кенет бір сәтті ой жылт етіп көрінгендей болды.

– Хат мүлде жоғалмаған!– деді ол.

– Не дейсіз?– деді д'Артаньян дауыстап.

– Жоқ. Хат қолды болған.

– Сонда оны ұрлаған кім?

– Кешегі бейтаныс дворянин. Ол сіздің қамзолыңыз жатқан ас үйге кеткен. Сонда біраз уақыт жалғыз қалған. Хатты ұрлаған сол екеніне бәс тігем!

– Сіз солай ойлайсыз ба?–деді д'Артаньян шүбәланып.

Ол хаттың тек өзіне ғана бағалы екенін жігітіміз сол арада тұрғандардың қайсысынан да болса жақсы білетін, сондықтан да бөтен біреу оған қызыға қоймас деп ойлаған. Мейманханада болған жолаушылардың, осындағы қызметшілердің ешқайсысы да ол хаттан көк тиын пайда таппайтыны ақиқат.

– Сонымен сіз әлгі оспадар дворяниннен күдіктенесіз ғой?– деді д'Артаньян тағы да.

– Оған көзім кәміл жетеді,– деді қожайын.– Мен оған: сізге де Тревиль мырза қамқор екен, қалтаңызда сол қадірменді бекзатқа деген хат бар дегенімде ол қыбыжықтап бір орнында тұра алмады; ол хат қайда еді, деп. менен сұрап алды да, дереу төмендегі ас үйге, сіздің қамзолыңыз жатқан жерге кетіп қалды.

– Ендеше нағыз ұры сол болды!–деді д'Артаньян қызуланып.– Мен оны де Тревиль мырзаға айтам, ал, де Тревиль мырза корольге жеткізеді!

Сосын қалтасынан екі экюді маңғаздана суырып алып, қожайынға ұсынды, сол-ақ екен, шарапханашы бас киімін шешіп, қонағын қақпаға дейін шығарып салды. Ол дереу сары жиреніне қарғып мініп, енді ешбір дау-жанжалға ұрынбай, аман-есен Париж қаласына, Сент-Антуан қақпасына келіп жетті. Д'Артаньян осы арада астындағы атын үш экюге сатып жіберді, егер сапардың соңғы күнінде жануардың әбден тулақ болып қалғанын ескерсек, бұл кәдімгідей тәуір баға еді. Сол себепті де д'Артаньяннан жоғарыда айтқан ақшаға атты сатып алған пайдакүнем саудагер: мұндай сұмдық бағаға ол мына аттың сирек кездесетін өзгеше түгі мен түсіне бола алып жатқанын жорамалдап сездірді.

Хош, сонымен д'Артаньян түйіншегін қолтығына қысып Парижге жаяу келіп кірді де, болмашы қаржысына лайық бөлме тапқанша көше-көшені аралап, сенделіп жүрді де қойды. Бұл мансарда сияқты бөлме Люксембургке таяу жерде, Көр қазушылар көшесінде болатын.

Пәтер ақының бір бөлегін төлеген д'Артаньян бөлмеге бірден кіріп алды да, күннің қалған уақытында өз тірлігімен айналысты: қамзолы мен шалбарына оқалы галун тікті, мұны шешесі д'Артаньян-әке мырзаның су жаңа қамзолынан сөгіп алып, жасырып баласына берген-ді. Сосын ол Темір Сүймен жағалауына барып, шпагасына жаңа сүмбі жасатпақ болды. Бұдан кейін жігітіміз, Луврға дейін жетіп, бірінші жолыққан мушкетерден: «де Тревиль мырзаның үйі қай жерде» деп сұрады. Сөйтсе, оның үйі Ескі кептер ұясы көшесінде орналасқан екен, бұл – д'Артаньянның пәтерінен қол созымдай жерде ғана, мұны ол болашақта жолым болады екен деп жорыды.

Көңілін осылай бір демдеп алған батырымыз, Менг қаласында жасаған қылығына мәз болып, жалпы өзінің өткен тірлігіне сірә да өкінбей, бүгінгі тірлігін жанына медеу тұтып, жарқын келешегінен жақсы-жақсы үміт күтіп, төсекке бас қойды да, со замат қатып ұйықтап қалды.

Алыс түкпірден келген кең қолтық жігіт ертеңгі сағат тоғызға дейін ұйықтады, сосын орнынан тұрып, д'Артаньян-әке мырзаның пікірі бойынша, корольдіктегі үшінші кісі, шартарапқа атағы жайылған де Тревиль мырзаға қарай беттеді.

II

ДЕ ТРЕВИЛЬ МЫРЗАНЫҢ ҚАБЫЛДАУ БӨЛМЕСІ

Де Тревиль мырза – оның Гаскондағы туыстары әлі күнге дейін осы есіммен аталады, Парижге келгесін ол өзін ақырында де Тревиль деп атап кетті – өмір жолын шынында да д'Артаньян сияктанып бастап еді яғни қалтасында көк тиын да ақшасы болмайтын, бірақ өжеттік пен тапқырлық, уыттылық бір басына жетіп артылатын, соның арқасында гасконның әкеден қалатын мұрадан дәмеленіп жүретін сіңірі шыққан ең жарлы ақсүйегінің өзі бағы жанып, Перигорий мен Беррийдің бар байлығына арқа сүйейтін ең шонжар дворяндарынан асып түсуші еді. Қырық пышақ болып қырқысқан заманда жүрек жұтқан батырлығына қоса жұлдызы ұдайы оңынан туып, сарай маңындағы бақыт басқшының ең биік сатысына қырандай самғап бір-ақ шыққан еді.

Әкесі Генрих IV-шінің аруағына бас иетін, корольдің жақын досы болатын. Де Тревиль мырзаның әкесі Лигаға қарсы соғыста Генрих IV-шіге жанқиярлықпен қызмет етеді, Парижді алғаннан кейін, қалтасында нақты ақшасы болмағасын, – ал, беарндық батырымыз өмір бойы ақшаға жарымай өткен тесік қалтаның нақ өзі еді, ол борыш-қарызының бәрін жанынан суырып салатын жалғыз байлығы – әзіл-қалжыңмен қайтаратын, – король оған разы болып, ақсүйектің қара шеңбер аясындағы арыстан салынған гербісіне: «Адал да Айбарлы» деген ұранды таңбалауына рұқсат етеді. Бұл зор құрмет болғанымен одан түсетін пайда аз еді. Сонымен ұлы Генрихтың бас батыры өлер алдында жалғыз ұлына мұра етіп, шпагасы мен атақ-даңқын ғана мирас етіп кетеді. Осындай асыл мұра мен ата атағына кір жуытпауының арқасында де Тревиль мырза жас ханзаданың сарайына қабылданады; ол мұнда өз шпагасымен адал қызмет етеді және ата жолынан айнымайды. Сол себепті де күллі корольдіктің ең таңдаулы сайыскерінің бірі Людовик XIII-ші, егер көңілдес достарының бірі жекпе-жек сайысқа шыққысы келсе, әдетте, секундант етіп ең әуелі мені, сосын де Тревиль мырзаны шақырыңыздар, деп кеңес береді екен, ал, көңілі түскен кейбір шақтары, өз қызметшісінің артықшылығын да мойындайды екен.

Людовик XIII де Тревильді шын пейілмен жақсы көрген, әрине, бұл өзімшіл өр кеуде корольдің жақсы көруі ғой, бірақ қанша айтқанмен, жақсылықтың аты жақсылық. Тағы бір айтылатын жайт, со бір қилы-қилы заманда жоғары дәрежелі қасқа мен жайсандардың бәрі өз төңірегіне де Тревиль сияқты ержүрек нояндарды жинауға тырысатын. Де Тревильдердің гербісінің екінші бөлігінде жазылған «айбарлы» деген сөзді ұран етіп алғысы келетіндер көптеп-ақ табылар еді, ал, бірақ осы жазудың бірінші бөлігіндегі «адал» деген теңеуге бірлі-жарымы болмаса, дворяндардың басым көпшілігі сай келмес еді. Де Тревильдің бұған хақы бар-тын. Ол адал төбет сияқты, әміршінің жарлығын көп ойланып жатпай, көзсіз орындайтын және ақылы мен айласы қатар жүретін аса сирек кездесетін тас-метін жандардың бірі еді. Жіті көз оған корольдің біреуге ашуланып

қалған-қалмағанын көріп-білуге, ал қажырлы қол Бем немесе Моревор, Польша, де Мере немесе Витри сияқты кінәлі біреулерді жазалау үшін керек-ті. Өзінің бар құдіретін көрсетейін десе де осы уақытқа дейін Тревильге оңтайлы оқиға кездеспей келген-ді, бірақ ол сондай жайт бола қалса, айдарынан шап етіп ұстап алмақшы болып, қолайлы сәтті күтіп жүре берді. Людовик XIII-ші оны өз мушкетерлерінің капитаны тегіннен-тегін тағайындамаған еді, Генрих III-ге жасауыл күзеті, Людовик XI-ге шотланд гвардиясы қалай қызмет етсе, бұған осынау нояндары да солай қызмет ететін.

Өз тарапынан кардинал да корольден қалыспайды. Людовик XIII-нің төңірегін қаһарлы да қайтпас батырлардың ең таңдаулы жасағымен қоршап алғанын көріп, Францияның осынау екінші, дұрысын айтқанда, бірінші билеушісі өз гвардиясын құрмақ болды. Сол себепті де ол, Людовик XIII сияқты, өз мушкетерлерінің қолын жасақтады, осынау бәсекелес қос билеушінің Францияның күллі уәлаяттарынан, тіпті шет мемлекеттерден де соғыстағы ерлігімен атағы шыққан адамдарды сұрыптап жинап жатқандарын жұрт сырттай барлап, байқап жүрді. Ришелье мен Людовик XIII кешке салым шахмат ойнағанда жиі-жиі өз сарбаздарын жарыса мақтап, ерегісіп отырушы еді. Олардың әрқайсысы өз нояндарының келісті кескін-келбетін, жаужүрек батылдығын мақтап сөз жүзінде жанжал мен жекпе-жекті айыптағанымен, өз қорғаушыларын астыртын сондай төбелеске айдап салатын. Егер мушкетерлары жеңіп немесе жеңіліп қалса, шын көңілден мәз бола қуанысып, болмаса кәдімгідей ренжісіп қалатын. Осындай жеңістерінің көпшілігіне және жеңілістердің де кейбіріне ортақ болған бір кісі өзінің мемуарларында бұл жайтты тап осылай баяндайды.

Треви́ль өз әміршісінің осал жерін дәл тапқан еді, сол себепті ол әдетте, достарынан тез айнып кететін король онымен ұзақ жылдар бойы баянды дос болып алған-ды. Ол кардинал Арман мен дю Плесси Ришельенің алдынан өз мушкетерлеріне сап түзетіп, парад маршымен қыр көрсетіп өткенде, мәртебелі тақсырдың көзі шатынап, ақ бурыл мұрты тікірейіп кетер еді. Треви́ль сол кездегі соғыс өнерін жете білгендіктен де қай уақытта дұшпанның есебінен қай уақытта отандастарының есебінен күн көру тәсілін мейлінше шебер меңгерген еді; оның солдаттары да тек капитанның өзіне ғана бағынатын нағыз басбұзарлардың жасағы-тын.

Ұдайы шала мас болып ішіп, бет-ауыздары тырналған, қалай болса солай киіне салған корольдің мушкетерлері, әділін айтсақ, де Треви́ль мырзаның мушкетерлері шарапханаларда, көңіл көтеретін орындарда, сейіл-серуен құратын жерлерде ертелі-кеш айқайласып-дабырласып, шпагаларын кезеніп, сенделіп жүрер еді, егер жолай кардиналдың күзетшілері кездесе қалса, қолма-қол ілінісе кететін. Сосын әзіл-қалжыңы аралас қынаптан шпага суырылып алынатын. Кейде бұларды да өлтіріп кететін, бірақ олар артындағы достары көз жасын төгіп, кегімізді қайтарады деген сеніммен жер жастана құлайтын; көбінесе бұлардың өзі басқаларды өлтіретін, сонда бізді түрмеде шірітіп қоймайды: де Треви́ль

мырза құтқарып алады деп кәміл сенетін. Олар де Тревиль мырзаны жанындай жақсы көріп, бәрі бірдей тұс-тұстан жамырай мақтасатын, мушкетерлер қаншама жүрек жұтқан, ұрт мінезді жігіттер болғанымен, капитанның алдында, ұстаз алдындағы шәкірттей дірілдеп, оның бір айтқанын екі етпей орындайтын және ол зәредей реніш білдірсе, содан ақталу үшін жанын құрбан етуге дейін баратын.

Де Тревиль мырза әуелгі кезде осы бір құдіретті күшті король мен оның жақтастарының игілігіне жұмсады, кейін, жүре келе өз басының және достарының пайдасына жаратты. Дегенмен сол уақыттың мемуарларынан бір білетініміз тіпті дұшпандарының өзі, – ал, оның қалам ұстайтындар ішінде де, шпага ұстайтындар ішінде де дұшпаны аз болмаған, – иә, дұшпандарының өзі осынау қадірменді кісіні солдаттарының көрсеткен көмегі үшін әлдекімдерден пара алыпты деп айыптай алмайды екен. Құлық-сұмдық, айла-тәсіл жүргізуді әбден әккі болған алаяқтардан кем білмесе де, ол адал күйінде қалған еді. Мұның үстіне, ол кісінің титығына жететін жортуыл - жорықтарға, әскери әмірдің таршылық-торабына қарамастан, көңілді шытырман оқиғаларды жатпай-тұрмай іздеп жүретін, тіпті реті келгенде аса сыпайы, нәзік махаббат өлеңдерін айтып, әйелдердің жүрегін елжіретіп жіберетін сайып-қыран жігітшілігі де мол болатын. Осыдан жиырма жыл бұрын Бассомпьердің¹⁰ жігітшілігі жайлы қанша сыпсың сөз жүрсе, оның талай әйелдерді тұзаққа түсіргені жайлы да сонша өсек-аяң қаулап жататын – мұның өзінен де талай нәрсені аңғаруға болады ғой. Мушкетерлердің капитанына біреу таң қалып, таңдай қақса, екінші біреулер қорқатын, ал, енді біреулер оны шынымен-ақ жақсы көретін, басқа сөзбен айтқанда – оның жолы болып, бақ-дәулеттің биігіне көтерілген еді.

Людовик XIV-ші «Ай менен Күндей, әлемге бірдей жарқырап», өз сарайындағы уақ-түйек жұлдыздар шоғырының жарығын білдірмей тастаған еді, ал, оның әкесінің күні кеп кісілерден көмескі болғандықтан да, өзі сүйіктілерінің, жақын-жуықтарының әрқайсысына дербес жарқырап-жайнап жүруіне жағдай жасаған еді. Король мен кардиналдың «таңертеңгі қабылдауларына» қоса, Парижде жұрт өзгеше назар аударатын екі жүзден аса тап осындай «таңғы қабылдау» болатын. Солардың ішінен де Тревиль мырзаның таңғы қабылдауына кісілер айрықша көп жиналатын.

Ескі кептер ұясы көшесіндегі оның оқшау үйінің ауласы жазда таңғы сағат алтыдан, қыста ертеңгі сағат сегізден лагерьге ұқсап қайнап жататын. Бақайшағына дейін қаруланған, әрқашанда әр нәрсеге сақадай сай тұратын елу-алпыс қаралы мушкетер ұзын саны кемімеген күйі, әлсін-әлі ауысады да, кең аула ішінде еркін кезіп жүреді. Осында бір шарапат іздеп келген тілемсектер әр алуан уәлаяттардан мушкетерлер қатарына алуды арман етіп келген дворяндар, өз мырзаларының жолдама хаттарын әкелген ала-құла оқа-зерлі ливрей киген малайлар – бәр-бәрі аумақты да кең басқыш үстімен жоғары-төменді түсіп-шығып жатады, қазіргі құрылысшы болса осы басқыш тұрған жерге тұтас бір үйді қондыра салар еді. Қабылдау бөлмесіндегі қабырғаны қуалай қойылған ұзын орындық үстінде ең

таңдаулы кісілер яғни қожайынның өзі арнайы шақырған кісілер отырады. Ертеден қара кешке дейін қабылдау бөлмесіндегі гуіл бір басылмайды, ал, бұл кезде осымен жалғас кабинетте де Тревиль қонақтарды қабылдайды, жұрттың арыз-шағымдарын тыңдайды, жарлықтар береді, сонымен бірге, Луврдегі балконынан король қалай қараса, бұл да терезе алдына келіп, өз адамдары мен қару-жарақтарға байқау жасай алады.

Д'Артаньян осы араға алғаш келген күні, алыс түкпірден келген ауыл адамының көзіне солай көрінді ме, әйтеуір, мұнда жиналған халық қисапсыз көп екен. Ауыл адамы деп отырғанымыз, әрине, гаскон еді, ал со заманда оларды састыра қою оңай емес деп есептелетін. Кенерелерін қуалай төрт бұрышты шегелер қағылған қомақты қақпадан өтіп, жас жігіт қарулы қалың қолдың арасына келіп кірді. Олар аула ішінде әрлі-берлі жүріп, бірін-бірі дауыстай шақырып, бірде егесіп, бірде әзілдесіп ойнап жатты. Осынау сендей соғылысқан қалың нөпір ішінен өту үшін не офицер, не дәулетті бір бекзат, не сұлу әйел болу керек еді.

Шидиген сирағына ұзын шпагасын қыса ұстап, қолын жалпақ жиекті қалпағынан алмай, өзінің іштей асып-сасқанын сездірмеу үшін, ыржиып күлген күйі, біздің жігітіміз жүрегі асаудай тулап, сендей соғылысқан жұрт арасымен қысылып-қымтырылып әрең жүріп келеді. Осында жиналған жұрттың белгілі бір тобынан өткен кезде ол жеңіл күрсініп, «уь» деп бір дем алады және көп кісілердің өзіне бұрылып қарап тұрғанын айқын аңғарады. Осы уақытқа дейін өзін ешкімнен кем санамайтын д'Артаньян, өмірінде тұңғыш рет өзін өңге күлкі боларлықтай икемсіз де ебедейсіз екенмін-ау деп ойлады.

Басқыштың дәл түбіне барған кезде жағдай мүлде қиындап кетті. Төменгі тепшіктерде төрт мушкетер бір қызық ойынмен көңілдерін көтеріп жүр екен, ал сол арада олардың он – он екі қаралы дос-жарандары осы ойынға қатысу үшін кезек күтіп тұр еді. Әлгі төртеудің біреуі серіктерінен бірнеше басқыш жоғары тұрып алып, шпагасын жалақтатып, қалған үшеуін жоғары жібермеуге тырысып бағады. Төменгі үшеуі шпагаларын көз ілеспейтін жылдамдықпен сілтеп, анаған шабуыл жасайды.

Д'Артаньян әуелгі кезде бұл шпагаларды ұшы мұқалған сайыс рапиралары деп ойлап қалған. Бірақ ұзамай, ойынға қатысушылардың бетіне түскен сызаттарды қарап, шпагалардың ұштарының әбден қайралып, өткірленгенін байқады. Беттерін алмас тырнап кеткен сайын, көрермендер ғана емес, әлгі жәбір шегушінің өздері де қарқылдасып күліседі.

Жоғарғы тепкішектегі мушкетер бұл кезде дұшпандарының шабуылын шеберлікпен тойтарып тұрған. Бұл ойынның шарты бойынша, бетіне сызат түскен жаралы ойыннан шығады да, оның орнын жеңген сайыскер басады. Арада бес минут өтпей жатып, әлгілердің үшеуі де тырналды: біреуінің қолы, екіншісінің иегі, үшіншісінің құлағының шеті тілініп шыға келді, ал басқышты қорғап тұрған жігіт дін-аман қала берді. Мұндай жылпос сайыскер, ойынның ережесі бойынша, үш кісіден ілгері барып тұруы керек.

Біздің жас саяхатшыны бірдеңемен таң қалдыру, яғни таң қалғанын жұртқа сездіріп қою қандай қиын болса да, ол осы жолы мына ойынға шынымен-ақ қайран қалды. Мұның елінде, жігіттері қызу қанды, жанжалқой келетін өлкеде, біреуді жекпе-жекке шақыру үшін әйтеуір бір желеу табу керек-ті. Мына төртеуінің сайысы тіпті Гасконда жүріп талай нәрсені естіп білген біздің жігітімізге де бұрын көрмеген керемет болып көрінді. Ол әлі Гулливер тап болып, зәре-құты қалмай қорқатын аты әйгілі дәулердің елінен келіп шыққандай болды. Ал, мақсатына жетуге әлі талай жер бар-тын: жоғарғы алаң мен қабылдау бөлмесі алда еді.

Алаңда сайысып жатқан жан көрінбеді, мұнда – әйелдер жайлы әңгіме, ал қабылдау бөлмесінде – корольдің сарайы жайлы әңгіме қызып жатыр екен. Д'Артаньян жоғарғы алаңда бір қызарып, бір бозарса қабылдау бөлмесінде дірілдеп кетті. Осында айтылып жатқан ғашықтықтың машақаты мен тоят алған махаббат жайлы әңгімелер, әйгілі адамдардың аттары мен мұның үстіне аса құпия бір жайттарды тізе жөнелгенде мүлде күшейіп, тұздықтанып сала берер еді, әрине, мұндай керемет Гаскондағы дәйекші қыздар мен кейде жас келіншектерге де қатерлі көрінетін, зирек те сергек қиялды жас жігітіміздің өңі түгіл түсіне де кірмеген еді. Егер алаңда оның күнәдан пәк, адал жанына алғашқы соққы тиген болса, қабылдау бөлмесінде кардиналды сырттай құрметтеп-қошеметтеуі біраз әлсірегендей болды. Д'Артаньянның сұмдық қайран қалған бір нәрсесі: осы арада күллі Европаны сескентіп дірілдеткен саясатты өлтіре сынағанын өз құлағымен есітті; бұл жерде кардиналдың жеке басының тіршілігі де сынға алынды, оны білмек болғаны үшін талай-талай аса құдіретті қасқа мен жайсандардың жәбір-жапа шеккенінен д'Артаньянның өзі де хабардар болатын. Д'Артаньян-әке қатты құрметтейтін осынау ұлы адамды мына жерде де Тревиль мырзаның мушкетерлері мазақтап күліп отырды. Бұлардың кейбіреуі оның қамыт аяғы мен бүкірлігін кекетсе, енді біреулері кардиналдың ашынасы мадам д'Эгильсн мен жақын қарындасы де Комбалэ ханым жайлы өлеңді тақпақтап айтып жібереді, ал, үшінші біреулері қолма-қол кардиналдың қол балалары мен күзетшілерін тәлкек етпек болып өзара келісіп жатты – міне, осының бәрі д'Артаньянға біртүрлі ақылға сыймайтын жат қылық болып көрінді.

Бірақ кардиналдың атына айтылған осынау ащы мысқылдың арасына байқаусызда корольдің есімі кіріп кеткен болса – көрінбей бір қол сол бейпіл ауызды сол табанда баса қойғандай болып сезілер еді. Әңгіме айтып лепіріп, отырғандар дабырласқан дауыстары қалың қабырғадан де Тревиль мырзаның кабинетіне естіліп қалатындай-ақ, өзінен-өзі қысылып жан-жағына елеңдеп қарай береді. Бірақ олардың тағы біреуі жалма-жан ойнақы бір әзіл қашырады да тағы да мәртебелі тақсырға көшеді, мушкетерлер тағы да дуылдасып, ұлы кардиналдың басқан қадамын әңгімеге тиек етіп айтып кетеді.

«Мына соққандардың бәрін Бастилияға қамап, дарға асатын шығар, – деп ойлады д'Артаньян үрейленіп. Осылардың қосағында өзім де кетіп

қалып жүрмейін: өйткені сөздерін бірге тыңдап, өз құлағыммен есіткесін мені де мына қаққандардың жақтасы деп қалар. Өле-өлгенше кардиналды құрметте деп ақыл айтқан әкем, тап осындай діннен безгендердің арасында отырғанымды көрсе не дер еді!»

Сол себепті де д'Артаньянның бұл әңгімеге араласпағанын өздеріңіз де оп-оңай түсінген шығарсыздар. Бірақ ол мұның бірде-бір сөзін шашау шығармай ұғып алу үшін бар ынта-ықыласын салып тыңдады. Әкесінің ақыл-кеңесіне қанша құлақ асқанымен, өз көңілінің қалауымен мен талғауына қарап, төңірегінде болып жатқан жайттарды айыптамай, қайта құптағысы келетін сияқты.

Де Тревиль мырза жақтастарының қалың тобыры ішінде мүлде бөтен кісі екенін ескеріп және оны осы арадан тұңғыш рет көргесін, одан не шаруамен келгенін сұрады. Д'Артаньян әуелі аты-жөнін айтып, содан кейін де Тревиль мырзамен жерлес екенін сылтау қылып, өзіне сауал қойған дәйекшіден де Тревиль мырзаға бірнеше минутке қабылдауын өтінетінімді жеткізіңіз деді. Дәйекші мұның өтінішін қажетті уақытында жеткізермін деп қамқорси үн қатты.

Әуелгі кездегі қысылып-қымтырылғанынан бірте-бірте арылып, д'Артаньян енді айналасындағы адамдардың киімі мен бет пішініне көз тоқтатып қарай бастады.

Ең бір көңілді топтың дәл ортасында, кереметтей костюмімен жалпы жұрттың назарын өзіне қарай аударып бір кекірейген ұзын бойлы мушкетер тұрды. Оның үстіне кигені үйреншікті мундир емес-ті, ол кездері мундирді міндетті түрде киіп жүру аса қажет деп есептелмейтін, несін айтасыз, ол еркіндік аз болғанымен, тәуелсіздіктің көп кезі еді ғой. Сонымен оның үстінде өңі біраз оңып кеткен көгілдір мундирі, көнетоз қамзолы бар-ды, қамзолының сыртынан ол иығынан қиғаштай, шаңқай түс кезінде су бетінде ойнайтындай күн шұғыласындай жарқыраған алтын зерлі иықбау тартыпты. Ал қызыл барқыттың пішілген ұзын шекпен шалқақ иінінен төмен қарай төгіліп тұр, әлгі көз жауын алатын зерлі иықбауға сала құлаш шпага тағылыпты, мол шекпеннен иықбаудың алдыңғы жағы ғана көрінеді.

Бұл мушкетер әлгіде ғана қарауыл міндетінен босаған екен, суық тиіп қалыпты деп әдейі күрк-күрк жөтеліп тұрды. Ол мұртын ширатып, керіліп әрең сөйлеп, мына шекпенді жамылып жүргенім де сол деп, қасындағыларға істің мән-жайын түсіндірген болды, ал, айналасындағы кісілер, әсіресе, д'Артаньян оның алтындатқан белдігіне таң қалып шуласып жатты.

— Амал бар ма, бұл қазір модаға айналып барады,— дейді әлгі мушкетер.— Мұның аса қымбат екенін өзім де білем, бірақ ата-ананың жіберген ақшасын да бірдеңеге жұмсау керек қой, әйтеуір.

— Ах, Портос,— деді дауыстап, сол арада тұрған кісілердің біреуі,— мына

иықбау әкенің жомарттығынан алынды деп бізді иландыра алмайсың. Мұны саған тарту еткен әлгі мен өткен жексенбіде өзіңмен бірге Сент-Оноре қақпасының қасынан көретін, бетін бүркеп алған әйел емес пе?

– Жоқ, мен оны өз ақшама сатып алдым, бұған арым кәміл және ақсүйектік шын сөзім осы,— деді, жұрт Портос деп атаған мушкетер.

– Иә,— деді сол арадағы мушкетерлердің бірі,— мен мына жаңа әмиянды қалай сатып алсам, бұл да солай сатып алған: өз басым мұны ашынам ескі әмияныма салып қойған ақшаға сатып алғанмын.

– Жоқ, шын сөзім,— деді Портос,— бұған он екі пистоль төлегенімді ашық айта аламын.

Қолпаштаған дауыстар күшейіп кетсе де, күмән әлі сейіле қоймап еді.

– Осыным рас қой, Арамис?—деді Портос, екінші бір мушкетерге қарап.

Бұл мушкетер, Арамис деп тіл қатқан мушкетерден мүлде басқаша жан еді. Ол жиырма екі, жиырма үштер шамасындағы, өңі сүп-сүйкімді, момақандау келген, күздегі майда түк басқан шабдалы сияқты қызыл шырайлы, қара көзді жігіт еді. Жоғары ернін жиектей мойыл қияқ мұрт бір сызып өтіпті. Ол тіпті қолының тамырлары білеуленіп кетеді деп сақтанып, оны төмен түсірмейтін де сияқты. Күн көрінетін жұқа құлағын күтіп ұстау үшін сырғалығын әлсін-әлі ұстап, сипап қояды. Ол сызылып тұрып, жайымен баптап сөйлейді, жиі-жиі басын иіп, аппақ маржандай тісін ашып, үнсіз сыпайы күледі, өзінің мұнтаздай тұла бойын қалай баптап күтсе, тістерін де солай күтетін сияқты. Досының сөзін ол басын изеп мақұлдай салды.

Шамасы, ол мақұлдағаннан кейін керемет иықбау жөніндегі жұрттың күдігі біржола сейілгендей болды. Оған жұрт қызыға қараса да, енді оны сөз қылмады, бірте-бірте ойды – ой, сөзді – сөз қозғап, әңгіме мүлде басқа тақырыпқа ауысты.

– Де Шале мырзаның атшысы айтқан сөзге қалай қарайсыз?— деді бір мушкетер, сауалын ешкімге арнап айтпай, жалпы көпке бірдей арнап.

– Ол не депті?—деді Портос маңызданып.

– Оның сөзіне қарағанда, ол Брюссельде кардиналдың жанқияр қызметшісі Рошформен кездесіпті. Рошфордың үстінде канунциннің киімі болса керек, осындай маскарадты шебер пайдаланып әлгі қарғыс атқан Рошфор де Лэг мырзаны ақымақ қылып; тақырға отырғызып кетіпті.

– Ақымақ қылғаны қалай? Соның өзі рас па?—деді Портос ақырып.

– Мен оны Арамистен есіттім,— деді мушкетер.

– Шынымен солай ма екен?

– Сіз оны жақсы білесіз ғой, Портос,— деді Арамис.— Мен оны сізге айтып едім ғой. Соны қайталай беріп қайтеміз.

– «Қайталай беріп қайтеміз!»—деді Портос дауыстап.— Сіз солай деп ойлайсыз ба? «Қайталай беріп қайтеміз!» Шайтан атсын сені, мәселені шолтаң еткізіп, шалт қайыра салады екенсің!.. Бұл жарамайды! Кардинал адал дворянның қыр соңынан қалмай, опасыз сатқынның, залым қарақшының, дардан қашқанның көмегімен оның жазған хаттарын ұрлап алады, сосын әлгі шпионды пайдаланып, жоғарыда айтылған хат негізінде: Шале корольді өлтіріп, корольеваға герцог Орлеанскийді қосайын деп жатыр-мыс деген жалған айып тағып,— Шале байғұсты дарға асады! Осы жұмбақтың шешуін ешкім де таба алмай қойып еді. Сіз жұрттың ойлаған жерінен шығып, кеше ғана сол тылсымның сырын айттыңыз содан әлі есімізді жинап үлгіре алмай жатқанымызда, Бүгін «Соны қайталай беріп қайтеміз!» дейсіз.

– Мақұл ендеше, сіз қаласаңыз тағы да қайталайық,— деп Арамис опонай көне кетті.

– Егер мен де Шале мырзаның атшысы болсам,— деді Портос қызып,— ана Рошфор кэззаптың сазасын берер едім!

– Ал, «Қызыл герцог» сіздің сазанызды берер еді!—деді Арамис байсалды.

– «Қызыл герцог»... Пәле, жарадың! «Қызыл герцог!»..— деді Портос өрекіп, алақанын шапалақтап, оны мақұлдай басын изеп. Қызыл герцог—мұны керемет тауып айттыңыз. Мен бұл сөзіңізді жұртқа жаюға тырысамын, оған қам жемесеңіз де болады. Арамистің өзі пәле, шаяндай шағып алады!... Сіздің өз жөніңізбен кетпегеңіз қандай өкінішті! Сізден тамаша аббат шығар еді!

– Е, оны уақытша ғана тастадық қой,— деді Арамис жай ғана. Асықпасам, бір кезде аббат болатыным хақ. Портос, өзіңізге мәлім, мен соны күн ілгері ойлап, діни ілімді оқып, зерттеп жүрмін ғой.

– Бұл дегеніне жетеді. Ерте ме, кеш пе, әйтеуір, дегеніне жетеді,— деді Портос.

– Ертерек жететін шығармын,— деді Арамис оған.

– Иә, үйіндегі шкафта мушкетер киімінің тасасында ілулі «тұрған сутанды қайта кию үшін ол тек бір ғана оқиғаны күтіп жүр, - деді мушкетерлердің біреуі естірте.

– Ол сонда нені күтіп жүр?— деді екінші біреу.

– Ол королеваның елге мұрагер тауып беруін күтіп жүр.

– Мырзалар, мұндай қалжыңды қойыңыздар. Құдайға шүкір, королева әлі тұғырынан тайып тұрған жоқ, ондай күн әлі-ақ туады,— деді Портос.

– Лорд Бекингэм¹¹ Францияда жүр дейді ғой,— деді Арамис қуақылана мырс етіп, оның осы мырс етіп күлгенінен әңгіме екі ұшты болып естілді.

– Арамис, досым-ау, сіз осы жолы ағат кеттіңіз,— деді Портос оның сөзін бөліп,— бұралқы сөзге үйірсектеніп жүріп, әдептен асып кеттіңіз. Егер де осы сөз Тревиль мырзаның құлағына жетсе, сізді ондырмайды.

– Сіз маған тәлім айтудан саумысыз, Портос?—деді Арамис, ұяң көзі кенет нажағайдай жарқ етіп.

– Досым-ау,— деп жауап қатты Портос,— бір мезгілде әрі мушкетер, әрі аббат болу қиын, екеуін қабат алып жүрем деу қателік. Есіңізде ме, жуырда Атос сізге: астау біткеннің бәрінен асап жүрсіз, деді ғой. Жо-жоқ, бір өтінішім, екеуіміз ерегісіп қалып жүрмейік. Оның түкке де қажеті жоқ. Сіз бен Атос үшеуіміздің арамыздағы шартты жақсы білесіз ғой. Сіз д'Эгильон ханымның үйіне барып жүресіз және оны айналдырып та көргенсіз. Сіз де Шеврез ханымның қайын сіңлісі де Буа-Траси ханымдікінде де болып жүрсіз, жұрттың айтуына қарағанда, де Шеврез ханымның сіз дегенде жаны қалмайды дейді. О, мырзалар, сіздер өз бақыттарыңызды ортаға салмай-ақ қойыңыздар, сіздердің кішіпейіл, қарапайым кісі екеніңіз көпке аян, сол себепті де құдайдың тірі жаны сіздерге сырыңызды ақтарыңыз деп талап қоймайды! Ал, егер сіздер, шайтан алғырлар, екі елі ауыздарыңызға төрт елі қақпақ қоя білсеңіздер, ұлы мәртебелі ханым жайлы сөз туа қалса, әлгі әдеттеріңізді ұмытпаңыздар. Мейлі, жұрт король мен кардинал жайлы ауыздарына не келсе соны оттай берсін, бірақ королева — қасиетті жан, ендеше оны сөз қылған кісі тек жақсылық жағын ғана айтсын.

– Портос, сіз Нарцисс сияқты өзіңізге өзіңіз сенгіш-ақсыз, бұл есіңізде болсын,— деді Арамис.— Сіз менің ақыл үйреткенді жек көретінімді білесіз ғой, ақыл-кеңесті тек Атостан ғана алғанды ұнатам. Ал, енді сізге келетін болсақ, сүйіктім, әне бір жарқырауық, иықбауыңыз сіздің ізгі сезіміңізге деген сенімімізді әсте арттырмасқа керек. Қажет деп тапсам, мен аббат та бола аламын. Әзірге мушкетермін, ендеше мушкетер ретінде ойыма не келсе, соны айтамын. Тап қазір сізге: мені жалықтырып жібердіңіз деп айтқым келіп тұр.

– Арамис!

– Портос!

– Мырзалар!.. Мырзалар!..— деп шуласқан дауыс тұс-тұстан жамырап кетті.

– Де Тревиль мырза д'Артаньян мырзаны күтіп отыр!—деді малай бұлардың сөзін бөліп, кабинеттің есігін шалқайта ашып тұрып.

Осы сөздер айтылып біткенше есік ашық тұрды, сол себепті де бәрі тым-тырыс болып, үндемей қалды. Осындай жым-жырт тыныштықты бұзып, жас гаскон қабылдау бөлмесін кесіп өтіп, мушкетерлер капитанының кабинетіне кіре берді, ол әлгі бір өзгеше жанжалдың немен тынғанын көрмей, дәл кезінде кетіп қалғанына шын көңілден қуанғандай еді.

III

ҚАБЫЛДАУ

Де-Тревиль мырза шытынап ашуланып отыр екен. Соған қарамастан басы жерге жеткенше еңкейіп сәлем берген жас жігітті кішіпейілмен сыпайы қарсы алды, оның марапаттаған сөзін жымыып тұрып тыңдады. Жас жігіттің беарн мәнерімен сөйлегені, оған жастық шағын, кіндік кесіп кір жуған атамекенін есіне салды – өткенді осылайша еске алу кімді де болса қуантады ғой. Бірақ со мезетте қабылдау бөлмесінің есігіне барып, әуелі басқа бір шаруаларды реттей салайын, сосын сізбен кеңесермін деген ой тілегіне д'Артаньяннан рұқсат сұрағысы келгендей қолын шошайтып көтерді де, саңқ-саңқ етіп үш рет айқай салды және дауыстаған сайын үні қатайып, әкіреңдеген бұйрық райдан ызбарлы ашуға дейін жетті:

– Атос! Портос! Арамис!

Біз әлгінде танысып үлгірген қос мушкетер, соңғы екі есімнің несі болар еді, бірден серіктерінен бөлініп, кабинетке келіп кірді, олар табалдырықтан аттап етісімен арттарынан тарс етіп есік те жабылды. Іштей мазасызданып тұрса да, кісілік қадір-қасиетін түсірмей, өздерін әрі асқақ ұстады, әрі әміріңе құлдық деп бас игендей кішіреюі, жалпы солардың емін-еркін мәнері д'Артаньянды да қатты қызықтырды, ол бұ сарбаздарды айрықша әулие санап, ал, олардың бастығын кез-келген уақытта күндей күркіреп, нажағай ойнатып шыға келетін Күркіреуік-Юпитер деп танығандай еді.

Қос мушкетер ішке кіріп, олардың артынан есік жабыла берген кезде қабылдау бөлмесіндегі гуіл қайтадан күшейіп кетті, шамасы екі сарбаздың шақырылуы тілге тиек болса керек; ақырында байқау кезіндегідей үнсіз сіресіп тұрған Портос пен Арамистің алдынан де Тревиль мырза қабағын түйіп, үш-төрт рет әрлі-берлі өтті де, кенет бетпе-бет келіп тұра қалды, сосын оларды қолдарынан аяғына дейін ызалана бір шолып өтіп:

– Мырзалар, осы кеше ғана, кешқұрым корольдің маған не айтқанын білесіздер ме? Оны әлі естіген жоқсыздар ма?—деді жайымен.

– Жоқ,— деді аз-кем үнсіз тұрғаннан кейін екі мушкетер де. – Біз әлі ештеңені естіген жоқпыз, мырза.

– Бірақ со хабарды сіз бізге айтып, құрмет көрсетеді ғой деген үміттеміз,— деді Арамис сызылып, сосын сыпайы иіліп бір тәжім етіп қойды.

– Ол кісі, бұдан былай мушкетерлерді кардинал мырзаның гвардияшылары қатарынан іріктеп алам деді.

– Кардинал мырзаның гвардияшыларынан дей ме? Мұнысы қалай?— деді Портос таңырқап.

– Ол кісі өзінің ашқылтым әлсіз шарабына асыл шарап қосып күшейтпесе болмайды екен деген тоқтамға келіпті.

Екі мушкетер де құлағына дейін дуылдап, қып-қызыл болып кетті. Д'Артаньян қайда тығыларын білмеді, егер жердің жарығы болса со замат кіріп те кетер еді.

– Иә, иә солай!– деді де Тревиль мырза қызған үстіне қыза түсіп.– Ұлы ағзамның айтқаны дұрыс, өйткені мушкетер мырзалар сарай маңында аянышты халге түсіп барады! Кеше кешкілік шахмат ойнап отырғанда кардинал мырза біреуге көңіл айтқандай-ақ – мұнысы менің шамыма тиді – мына қарғыс атқан мушкетерлер, мына баскесерлер – ол бұ сөздерді қандай кекесінмен айтқанын көрсеңіз, шымбайыма өлердей батты – мына сойқанды содырлар,– деді ол маған мәлік көзімен бажырая қарап,– Феру көшесіндегі шарапханада сандырақтап отырып, рұқсат етілген мезгілден кешігіп қалыпты. Түнгі күзетте жүрген оның гвардияшылары,– ол менің бетіме түп-тура қарап, мазақтап күліп жіберер ме екен деп ойладым,– жұрттың түнгі тыныштығын бұзушы содырларды ұстауға мәжбүр болыпты. Ала құйын шайтандар, түге! Мұның не екенін білесіздер ме? Мушкетерлерді қамады деген не сұмдық! Сіздер сол жиында болғансыздар... иә, мына сіздер, кәне, жалтарып көріңіздерші, сіздерді бірден таныған, кардинал да сіздердің аттарыңызды атады. Кінәлі, мына менмін, өзіме де обал жоқ, сіздерді таңдап-талғап алған өзіммін. Мәселенки, мына сізді алайық, Арамис: аббаттың киімі тұрғанда, сіз менен мушкетердің қамзолын сұрап алғаныңыз қалай? Ал, сіз ше, Портос... Мынау сияқты жарқыраған алтын иықбау сізге қамыс шпаганы ілу үшін керек шығар? Атос ше... Мен Атосты көрмей тұрмын. Атос қайда?

– Мырза,– деді Арамис мұңайып,– ол науқас, ауыр науқас.

– Науқас? Ауыр науқас дейсіз бе? Сонда немен науқастанып жатыр?

– Қызылша емес пе деп қорқамыз, мырза,– деді Портос та, әйтеуір бірдеңені айтқысы келіп.– Соған қатты қайғырып жүрміз: осы ауру оның бет-жүзін шұбарлап кетуі мүмкін.

– Қызылша?.. Қайдағы жоқ тарихты қайдан айтып тұрсың, Портос! Оның жасында кісі қызылшамен ауыра ма екен?! Жоқ! Жоқ!.. Ол мүмкін жаралы шығар... бәлкім, оны өлтіріп те кеткен шығар... Шіркін, соны білсем!.. Шайтан соққандар сол! Мушкетер мырзалар, мен өз сарбаздарымның күдікті де күмәнді жерлерде сандалып жүруіне, көше-көшелерде жанжал тудырып, қараңғы бұрыштарда шпага жұмсауларына жол бере алмаймын! Мен өз жігіттерімнің кардинал мырзаның гвардияшыларына күлкі бола алмаймын! Ана гвардияшылар – шеттерінен байсалды, оралымды бір оңды жігіттер. Оларды тұтқындай қояйын десең кінәлары жоқ және олар өздерін тұтқынға алдыра да қоймайды. Менің бұған кәміл көзім жетеді! Олар бір қадам шешінгеннен гөрі сол арада өлгенді артық көреді. Қашып-пысатын да, бой тасалайтын да, бетімен

безетін де – корольдің мушкетерлері!

Портос пен Арамис ызаға булығып, қалшылдап әзер тұр... Егер де Тревиль мырзаның бұларды жанындай жақсы көргендіктен де осындай ащы сөздерді айтып тұрғанын білмесе, олар сардарын баяғыда-ақ буындыра салар еді. Олар аяғымен кілемді тепкілеп, еріндерін қаны шыққанша тістеп, шпагаларының сабын құшырлана қыса берді.

Қабылдау бөлмесінде тұрған кісілер Атосты, Портос пен Арамисті шақырғанын және бастықтарының қатулы түріне, қаһарлы үніне қарап, де Тревиль мырзаның ашуланып жатқанын аңғара қойды. Іште не айтылып жатқанын анық есту үшін он шақты кісі есікке жабыса қалды, олардың құлақтары бірде-бір дыбысты мүлт жібермей қағып алып жатса, ауыздары капитанның өздерін масқаралап, жәбірлеген сөздерін көпшілікке жеткізу үшін, айнытпай қайталап жатты, мұны естігенде олардың жүзі аппақ болып қуарып ашуға ерік бергені белгілі ғой. Осынау қомақты үлкен үй, кабинеттің есігінен бастап, сыртқы қақпаға дейін бір сәт ішінде қайнаған қазанға ұқсап шулап кетті.

– Солай де! Король мушкетерлері кардиналдың гвардияшы өздерін қамап жатқанда ауыздары аңқиып тұра беретін көрінеді! – деді ақырып де Тревиль мырза сөзін жалғай түсіп, шындап келгенде ол бұл жайтқа солдаттарынан бетер ашуланған еді, сол себепті де әрбір сөзін тыңдаушыларының кеудесіне қанжар сұққандай етіп, нығарлап, шегелеп айтты. – Кардиналдың алты гвардияшылары да ұлы ағзамның алты мушкетерін тұтқынға алды деген не сұмдық! Шайтан атсын! Мен қатал бір шешімге тоқтадым. Қазір тап осы жерден тікелей Луврға барамын да, отставкаға шығамын, король мушкетерлері капитанның атағынан бас тартып, өзімді кардинал гвардияшыларының лейтенанты етіп тағайындауын сұраймын. Ал, егер маған ол қызметті бермесе, онда шайтан соқса да, аббат болам!

Осы сөздер айтылған кезде сырттағы наразылық дуылдап, дауылға айналды. Жан-жақтан қарғыс айтқан боғауыз сөздер, құдайдың өзін тілдеген ащы дауыстар естіліп жатты. «Мың-мың шайтан атсын!», «Періштелерімен қоса құдайы да құрысын!», «Ажал мен тозақ!»—деген сияқты айқай-қиқу айналаны көміп кетті. Д'Артаньян бір перде болса, соның тасасына тығыла салмақшы болып жан-жағына көз салып көрді, тіпті лып етіп, столдың астына кіріп кеткісі келді.

– Капитан мырза, мені тыңдаңыз!— деді Портос дауыстап, төзімі әбден таусылғасын, – Расында да біз - алтауға қарсы алтау едік, бірақ олар бізге бір бұрыштан тосын шабуыл жасады, біз шпагамызды суырамыз дегенше, екі серігіміз табанда тіл тартпай кетті, ал, Атостың ауыр жараланғаны сонша, өлудің аз-ақ алдында қалды; ол екі рет орнынан тұрмақшы болып ұмтылып көріп еді, екеуінде де қайтадан сұлап түсті. Соған қарамастан біз берілмедік. Жоқ! Бізді күштеп сүйретпекші болды. Бірақ жолай біз құтылып кеттік. Ал, Атосқа келетін болсақ, оны өліп қалды деп ойласа

керек, қозғап әуре болғысы келмей, жатқан жеріне тастап кетіп қалыпты. Жай-жағдай, міне, осылай болған. Шайтан соқсын, капитан! Көрінген соғыста жеңе беру қиын. Ұлы Помпей Фарсаль шайқасында жеңіліп қалған, король Франциск Бірінші болса,— менің естуімше, ол да оңай кісі болмаса керек,— Павийдегі соғыста сәтсіздікке ұшыраған.

— Менің сізге баяндайын дегенім,— деді Арамис,— шабуылшының біреуін мен өз шпагасымен түйреп тастадым, өйткені өз шпагам бір сілтегенде-ақ морт сынып кеткені. Өлтірді дейсіз бе әлде түйреп тастады дейсіз бе — еркіңіз білсін, мырза!

— Мен оны білмедім ғой,— деді де Тревиль мырза біраз жұмсарып.— Енді байқасам, кардинал мырза оқиғаны біраз өсіріп жіберген тәрізді.

— Бірақ сізден жалынып сұрайын дегенім, мырза...— деді Арамис сөзін жалғап, де Тревильдің райдан қайтқанын көріп, өтініш айтуға бел байлады,— жалынамын сізге, Атостың жараланып қалғанын тірі жанға айта көрмеңіз. Бұл жайт корольге мәлім болып қалса, ол қатты ренжиді. Жарақаты аса ауыр болғасын — шпага иығын тесіп, кеудесіне дарыған сияқты — қауіпіміз күшті...

Со замат есіктің шымылдығы ысырылып, табалдырықтан игі жүзді, кескінді келген бір мушкетер көрінді, бірақ оның өңі өлердей болып қуарып кеткен екен.

— Атос!— деп мушкетердің екеуі бірден айқайлап жіберді.

— Атос—деді де Тревиль олардың ізінше.

— Капитан мырза, сіз мені шақырған екенсіз,— деді Атос де Тревильге қарап. Оның даусы әлсіздеу шыққанымен, өзі сабырлы да салмақты еді.— Жолдастарым маған сізді шақырды деді, сосын өзіңізге жеткенше асықтым. Әміріңізге құлдық, мырза!

Осы сөздерді айтты да, мұнтаздай болып киінген, ұдайы қаршығадай жинақты жүретін мушкетер нық басып кабинетке кірді Солдатының мына ерлігіне қатты риза болып, көңілі елжіреп кеткен де Тревиль соған қарай ұмтыла берді.

— Әлгіде ғана мен мына мырзаларға өз мушкетерлерімнің жөн-жосықсыз басын бәйгеге тіге берулеріне тыйым саламын деп айтқан едім. Батыр жігіттерді король қадірлейді, ал, мушкетерлердің ержүрек батырлар екені корольге аян. Қане, қолыңызды беріңіз, Атос!

Осынау дос пейіліне мушкетердің жауап беріп жатуын күтпей де Тревиль Атостың оң қолын ұстап, бар күшін сала қатты қысып жіберді, бірақ қанша шыдамды болса да, Атостың жаны көзіне көрініп, дір ете түскенін бұрынғыдан да бетер бозарып кеткенін сезбей қалды.

Есік жартылай ашық қалыпты. Осы жанжал төңірегін бүркеп-анықтап, қанша құпияда ұстаса да, Атостың жараланып қалғанын жұрттың көбісі біледі, жігіт енді сол жарақатымен жетіп келгенде танданбаған жөн. Капитанның соңғы сөзіне жұрт уілдесіп кетті, екі-үш мушкетер қуанғанынан есіктің пердесі арасынан сығалап қарап та қойды. Де Тревиль ережені бұзғаны үшін оны қатты ескертпекке ыңғайлана бергенде, кенет Атостың өзі қысып тұрған қолы дір етіп ыршып түскенін сезді де, мушкетердің бетіне бір қарағаннан-ақ оның есінен танып қалуға жақын тұрғанын біле қойды. Со мезетте бар күшін жинап, жараның ауырғанын сездірмей тұрған Атос, дерт медегесін еденге өлі кісідей құлай түсті.

– Емшіні шақыр!–деді айқайлап де Тревиль мырза.– Менің емшімді немесе корольдің емшісін, әйтеуір, ең тәуір дәрігерді шақырыңдар! Емші келсін, әйтпесе, шайтан соққанда, қаһарман Атосым жан тапсырады!

Де Тревиль айқайы шыққан соң қабылдау бөлмесінде тұрған жұрт түгелдей ашық қалған есіктен ішке қарай лап қойды. Бәрі жапырласып жаралының маңына үймелесті. Емші осы үйдің өзінде болмағанда, олардың қолынан еш қайран келмес еді. Ол кимелеген жұрты, әлі де естүссіз жатқан Атостың қасына келді у-шу болып, әбігерге түскен жұрт бөгет бола бергесін ол науқасты көрші бөлмеге апарыңдар деп әмір етті. Де Тревиль мырза жалма-жан тағы бір есікті ашып, жаралы досын көтеріп алған Портос пен Арамиске жол көрсетіп, ілгері қарай жүрді. Бұлардың соңынан емші де ере берді, сосын оның соңынан есік те жабылды.

Сол-ақ екен де Тревиль мырзаның бұрын кірген кісінің есін шығаратын сұсты кабинеті дереу қабылдау бөлмесінің бір бөліміне айналды. Қалың көп шеттерінен жамырай сөйлесіп, өзеуресіп әлдекімдерге қарғыс жаудырып жатты, аузына келген ащы сөздерді ірікпей кардиналды да, оның гвардияшыларын да жын-шайтанмен қосақтап боқтап жатты.

Біраздан кейін Портос пен Арамис қайтып келді. Жаралының қасында де Тревиль мен емші қалыпты.

Ақырында де Тревиль мырза да келді. Оның сөзіне қарағанда, жаралы жігіт есін жинапты. Дәрігер: достары енді мұның жағдайынан қауіптенбесе де болады, өйткені есінен танып қалған себебі, қансырап қалған екен депті.

Сосын де Тревиль мырза қолымен бір белгі бергенде жұрттың бәрі сыртқа шығып кетті,мұнда тек гасконға тән қайсарлығымен д'Артаньян мырза ғана қалған еді, ол әлі қабылдауда тұрғанын ұмытқан жоқ еді. Жұрт тегіс шығып, есік жабылғасын де Тревиль мырза бұрыла бергенде жас жігітпен жүзбе-жүз кездесіп қалды. Әлгі оқиға оның ойын бөліп кетіпті. Ол осы бір қайсар жастан не шаруамен келгенін сұрады. Д'Артаньян аты-жөнін айтып еді, де Тревиль мырза бұрынғыны да, қазіргіні де дереу есіне түсіре қойды.

– Сүйкімді жерлес, кешіріңіз,— деді ол жымыып,— сіз менің есімнен

мүлде шығып кетіпсіз. Не айтасыз! Капитан да өзгеше семьяның әкесі сияқты, бірақ қарапайым әкеден гөрі оның жауапкершілігі күштірек. Солдаттар да бір, ересек балалар да бір, бірақ менің өз басым, корольдің, әсіресе кардиналдың жарлықтары орындалсын деп талап еткенімде...

Д'Артаньян жай күлімсіреді де қойды. Осы күлкіден де Тревиль мырза алдында тұрған жігіттің ақылсыз емес екенін бірден сезді де, тікелей шаруа жайына көшті.

— Мен сіздің әкеңізді өте жақсы көруші едім,— деді ол.— Оның баласына қандай жақсылық жасай алар екенмін? Тілегіңізді тез айтсаңыз, уақытым аз еді.

— Мырза,— деді д'Артаньян,— Тарбадан Парижге қарай шыққанымда, әлі есіңізден кетпеген ескі достық үшін, сізден мушкетердің шекпенін сұрасам ба деп едім. Соңғы екі сағат ішінде осы жерден көрген-білгеніме қарап, осы тілегім қабыл болса, бұл өзі мол шарапат екен, соған сай бола алмай қалам ба деп қорқып тұрмын.

— Мұның өзі шынында да мол шарапат, жігітім,— деп жауап қатты де Тревиль мырза.— Бірақ ол сіз үшін өзіңіз ойлағандай, әлде, ойладым деп көріңіз келіп тұрғанындай, онша қиын да болмауы мүмкін. Ұлы ағзамның бір жарлығы осындай жайттарға бағышталған, дегенмен бір өкінішті жері, бірнеше айқастарға қатысып сыналмаса, өзгеше бір ерліктер жасап көзге түспесе немесе біздің полктен гөрі қара дүрсіндеу басқа бір полкта екі жыл қызмет етпесе, ешкімді де мушкетерлер қатарына қабылдамайды.

Д'Артаньян үнсіз тәжім етті. Діттеген тілегіне жетудің қанша қиын екенін анық сезгелі бері ол мушкетер формасын киюге тіпті құмартып кетті.

— Бірақ...— де Тревиль сөзін сабақтап, жерлесінің жүрек түкпірінде не жатқанын көргісі келген кісідейін оған біраз тесіле қарады,— бірақ сіздің әкеңізді, әлгінде айтып едім ғой, өзімнің ескі досымды сыйлап, қанша қиын болса да, сізге, жігітім, бір жақсылық жасағым келеді. Біздің Беарнның бозбалалары арасынан, әдетте, дәулеттілер өте сирек кездесуші еді, мен туған жерімнен кеткелі бері оның жағдайы өзгере қойған жоқ шығар деп ойлаймын. Сіздің өзіңізбен ала келген ақшаңыз күнделікті мұқтаждыңызға жетпейтіні кәміл...

Д'Артаньян ешкімнен қайыр-садақа сұрайтын жайым жоқ дегендей бойын түзеп, шікірейіп тұра қалды.

— Жетті, жетті, жігітім,— деді мырза әңгімесін жалғай түсіп,— мұндай мінез маған ертеден мәлім. Баяғыда Парижге келгенімде менің қалтамда төрт-ақ эцю ақшам болатын, бірақ соған қарамастан, Луврды сатып алуға сенің қолын қысқа деп айтқан кісіні ойланбастан жекпе-жек сайысқа

шақырар едім.

Д'Артаньян басын кекжитіп, бұрынғыдан бетер шірене түсті. Астындағы атын сатып жібергенінің арқасында ол тірлік-мансап жалын, де Тревиль мырзаның әуелгі кездегі ақшасынан төрт экю артық ақшамен бастағалы отыр.

– Сонымен, – деді капитан сөзін жалғап, – үйден әкелген ақшаң көп болғанымен оны жаныңда сақтай тұру керек. Мұның үстіне қаруды игеру, қолдану өнеріне жетіле түсуге тиістісіз – ол ақсүйекке өте қажет өнер. Мен бүгіннен қалдырмай король Академиясының басшысына хат жазып берем, ертеңнен бастап сізді ақысыз-пұлсыз оқуға қабылдайды. Бұдан бастартып жүрмеңіз. Біздің жас дворяндарымыз, қанша бай, дәулетті-текті болғанымен, оған қолы жете бермейді. Сіз ат құлағында ойнауды, сайысты, бидің түр-түрін үйренесіз. Қажетті кісілермен танысасыз, оқтын-оқтын маған соғып, жай-күйіңізді білдіріп кетіп тұрасыз және менен қандай көмек керек екенін айтасыз.

Сарай маңындағы салт д'Артаньянға қанша бимағлұм болғанымен ол осы қабылдаудан салқын бір ызғар ескенін сезбей тұра алмады.

– Өттегене-ай! – деді ол дауыстап. – Әкемнің сізге әдейі жолдаған хатының жетіспей тұрғанын сезіп те, көріп те тұрмын, қайтейін.

– Шынында да, – деді де Тревиль, – осынша алыс сапарға сіздің бірден-бір сиқырлы кілт – хатсыз шыққаныңызға мен де таң қалып отырмын, ондай хат біздің беарндық ағайындарға өте қажет қой.

– Мырза, сондай хат, құдайға шүкір, менде де бар еді және келістіріп-ақ жазылған еді! – деді д'Артаньян өкініп. – Бірақ оны менен зұлымдық жолмен ұрлап алды.

Содан кейін ол Менгде болған оқиғаны әңгімелеп айтып берді, бейтаныс дворянның кескін-келбетін егжей-тегжейлі суреттеді, жас жігіттің ақ жүректен қызына айтқан әңгімесі де Тревиль мырзаға қатты әсер етті.

– Біртүрлі түсініксіз тарих екен... – деді мушкетерлердің капитаны біраз ойланып. – Сіз менің атымды дауыстап, жұртқа естірте айттым дедіңіз ғой?

– Иә, айтқанда қандай. Мен тіпті сақтануды да білмеппін. Бірақ менің жазығым қанша! Сіздің есіміңіз сияқты әйгілі есім жол-жөнекей маған қалқан болуы керек еді. Өзіңіз ойлаңызшы, талай рет сол есімді қорған қылғаным да рас.

Ол кездері біреуді мақтай сөйлеу салтқа айналған еді, кез-келген король немесе кардинал сияқты, де Тревиль мырза да ондай тәтті сөзді естуге құмар еді. Сол себепті ол да ырза болғанын білдіріп, күліп бір жадырап қалды, бірақ күлкісі тез сөнді.

— Маған мынаны айтыңызшы...— деді ол, Менгде болған оқиғаға қайта оралып,— сол дворянның самайында кішкентай бір тыртығы жоқ па екен?

— Иә, оқ жырып кеткен сияқты бірдеңе бар.

— Көрнекті кісі ме екен?

— Иә,

— Бойы ұзын ба?

— Иә.

— Қара шашты, аппақ шөлмектей кісі ғой?

— Иә-иә, тап сондай кісі. Мырза, сіз ол адамды қайдан білесіз? Ех, шіркін, ол адам бір кезде әйтеуір бір қолыма түссе — сізге ант етейін, ол сойқанды мен дозақта жүрсе де тауып аламын бір күні...

— Ол бір

— Ол бір әйелді тосып тұр ма екен?—деді де Тревиль оның сөзін бөліп.

— Ол сол күткен әйелімен бір-екі ауыз сөйлескеннен кейін ғана аттанып кетті, бұл — ақиқат.

— Олардың не деп сөйлескенін білмейсіз бе?

— Әйелге бір қобдишаны беріп жатып ол: мұның ішінен ана кісінің жарлығын табасыз, оны тек Лондонға барғасын ашқайсыз деді.

— Өзі ағылшын әйелі ме екен?

— Ол оны миледи деп атады.

— Бұл соның өзі!— деді де Тревиль күбірлеп.— Соның тап өзі! Мен оны әлі Брюссельде жүрген шығар десем.

— О, мырза,— деді д'Артаньян дауыстап,— ол кісінің кім екенін және қайда тұратынын айтып беріңізші, сонда сізден ештеңені де сұрамаймын, тіпті мушкетерлер қатарына алыңыз деп те өтінбейін! Өйткені ең алдымен сол кісімен есеп айырысуым керек.

— Одан құдай сақтасын сізді, жас жігіт!— Де Тревильдің даусы қаттырақ шығып кетті.—Егер сіз оны көшенің бір жағынан көрсеңіз, дереу екінші жағына шығыңыз. Ол жартасқа соқтыға көрмеңіз: әйнектей быт-шыт болып сынасыз.

— Бәрібір, егер оны жолықтыра қалсам...— деді д'Артаньян.

– Қалай болған жағдайда да, әзірге оны іздемей-ақ қоя тұрыңыз деп кеңес берер едім,— деді капитан.

Кенет ойына өзгеше бір күдік еніп, де Тревиль үндемей қалды. Әкесінің хатын ұрлап кетті-міс деген кісіге кектенуінің түрі жаман... Сол өшпенділік тасасында бір зұлым ой жатқан жоқ па екен, кім білген? Мынау уыздай жас жігітті жұмсап отырған мәртебелі тақсыр емес пе? Бұл оны, де Тревильді, алдап арандатқалы жүрген жоқ па? Өзін д'Артаньянмын деп атаған осынау жылпос жігіт біздің үйге етене ендіргелі жүрген шпион емес пе екен? Ол әуелі менің сеніміме кіріп алып, бұрын да талай адамдарды құртқаны сияқты, мені де құртайын деп жүрген шығар? Ол д'Артаньянға бұрынғыдан да бетер байыптай қарады. Жігіттің ақыл мен қулықты, келгір жұпынылықты қат-қабат сездіріп тұрған құбылмалы жүзіне кәрі жырынды онша сене қоймады.

«Мұның анық гаскон екенін білем,— деп ойлады де Тревиль.— Ол өз қабілетін маған қалай жұмсаса, кардиналдың пайдасына да солай жұмсай алады ғой. Ендеше өзін бір сынап көрелік...»

– Қарағым,— деді ол жаймен,— ескі досымның баласын — өйткені мен әлгі бір хаттың шырғалаңы дегенге толығынан сенем — ескі досымның баласын ә дегеннен салқын қарсы алғанымды жуып-шаю үшін, мен сізге өзіміз жүргізетін саясат сырын ашайын. Король мен кардинал — айрылмас достар. Олардың арасындағы жалған қырын қабақтық ақымақтарды алдау үшін қажет. Мен өз жерлестерімнің, уыздай әдемі жеткіншектің, тек абырой-атақ үшін жаратылған жайсаң жігіттің осындай айла-шарғының құрбандығына шалынып, басқа да көптеген кісілер сияқты, қосақ арасында күйіп кеткенін қаламаймын. Есіңізде болсын, мен аса құдіретті осы екі билеушіге шексіз берілген жанмын және менің әрбір басқан қадамым корольге және Франция ел болғалы ең бір асып туған аса көрнекті ақылды ұлдарының бірі кардиналға қызмет ету мақсатына бағышталады. Жас жігіт, әманда есіңізде болатын бір жайт, бүгіннен бастап, егер үй ішінің араласуы немесе достық қарым-қатынастың әсерінен болмаса қызбалыққа салынып, кейбір дворяндар сияқты ұстамсыз мінез білдіріп, кардинал мырзаға жауығатын болсаңыз, біз сізбен біржолата қоштасамыз. Мен сізге кез келген уақытта қол ұшын беруге әзірмін, бірақ өзіме жақындата алмаймын. Менің ақ көңілден бәрін ашып айтқаным, тым болмаса сізді маған дос етер, өйткені сіз өз өмірімде тұңғыш рет ашық сырласқан бірден-бір адамсыз.

« Егер кардинал маған мына түлкісін жіберген болса,— деп ойлады капитан,— менің өзін өлердей жек көретінімді біле тұра, ол шпионына де Тревильдің сеніміне ие болудың ең төте жолы— өзін келістіріп жамандай беру деп үйреткен де шығар. Әрине, қазір мына қу баласы, менің ақыл-кеңесіме қарамастан, мәртебелі тақсырды ит етінен бетер жек көретінін айта бастайтын шығар».

Бірақ жағдай де Тревиль мырза ойлаған жайттардан тіпті өзгеше болып шықты. Д'Артаньян бірден турасына кешті.

– Мырза,— деді ол бар сырын ақтарып,— мен Парижге тек осындай мақсатпен ғана келдім. Әкем маған корольден, кардинал мырза мен сізден өзге ешбір кісіге бағынба да бас име деп кеңес берді. Сіздерді ол Францияның бірінші адамдары деп есептейді.

Де Тревиль қайран қалды. Мұндай көрегендік, мұндай ағынан жарылу капитанға қатты ұнады, бірақ көңіліндегі күдігін біржола сейілте алмады. Бұл жас жігіттің басқа жастардан артықшылығы неғұрлым айқын көрінген сайын, одан соғұрлым көбірек сақтанған жөн, әйтпесе, де Тревиль алданып қалса, арты қиынға соғады ғой.

– Сіз адал адамсыз, — деді ол д'Артаньянның қолын қысып, — бірақ мен қазіргі таңда әлгіде айтқан уәдемі ғана орындаймын. Менің үйімнің есігі әр уақытта ашулы болады. Кейінірек, маған қалаған кезіңізде келе беретін мүмкіндік туған кезде, қолайлы бір сәтті бағып жүрсеңіз, сіз, бәлкім, алған мақсатыңызға жетіп қаларсыз.

– Басқа сөзбен айтқанда, мырза, сіз менің бұл құрметке лайық екенімді сынап көргіңіз келеді ғой,— деді д'Артаньян.— Ендеше сіз ондай сәтті ұзақ күтпессіз,— деді ол сөзін аяқтап, гасконға тән сергектікпен.

Ендігі қалғаны тек менің мойнымда дегендейін, жігіт кетпек болып, сыпайы тәжім етіп қоштаса бастады.

– Асықпай тұра тұрыңыз,— деді де Тревиль оны тоқтатып. — Мен сізге академияның бастығына хат берем деп уәде еткенмін. Әлде, сіз, жігітім, ондай хатты менен алуға арланатын тәкаппар шығарсыз?

– Жоқ, мырза!—деді д'Артаньян.— Ол хаттың тағдыры әкемнің хатының тағдырындай болмайтынына сіздің алдыңызда жауап беремін. Мен оны көзімнің қарашығындай сақтап, тиісті жеріне жеткізем деп ант етем, оны менен ұрлап алғысы келген кісі сазайын тартады!

Жігіттің бұл мақтаншақтығына де Тревиль езу тартып, жымыды да қойды. Жас жігітті жаңа ғана екеуі әңгімелескен терезе алдында қалдырып, ол уәделі хатын жазбақ болып столға отырды. Бұл кезде қолы бос д'Артаньян терезе әйнегінен бір марштың әуенін шертіп, осы үйден бірінен соң бірі шығып жатқан мушкетерлерге қарап, оларды көшенің сонау бұрылысына дейін көзімен шығарып салып тұрған.

Де Тревиль мырза хатты жазып, сүргіштеп, орнынан тұрды да енді оны иесіне бермекші болып, жас жігітке қарай беттей берген еді. Тап сол мезетте д'Артаньян хатқа қолын соза бергенде, де Тревиль жас жігіттің кенет дір ете қалғанын, сосын ашу қысып қып-қызыл болып, кабинеттен шықпақшы болып, айқай салып жүгіріп бара жатқанын көріп, аң-таң болып тұрып қалды.

– Жоқ, жоқ, мың-мың шайтан атса да, осы жолы менен қашып құтыла

алмайсың!—деп долданып бара жатты ол.

— Кім ол? Кім?— деді де Тревиль дауыстап.

— Өлгі ұрлықшы, соның тап өзі!—деді д'Артаньян кетіп бара жатып.— Ах, сұмырай!—Осыны айтып ол бөлмеден атып шықты.

— Есуас!— деді де Тревиль күбірлеп.— Сонда мұнысы...— деді ол жаймен,— қулығы өтпей қалғанын біліп, қашу үшін жасалған айла емес пе екен.

IV

АТОСТЫҢ ИЫҒЫ, ПОРТОСТЫҢ ИЫҚБАУЫ ЖӘНЕ

АРАМИСТІҢ БЕТ ОРАМАЛЫ

Д'Артаньян құтырған кісідей қабылдау бөлмесінен үш-ақ аттап өтіп, басқыш алаңына жүгіріп шыға келді, енді онымен ағып ене берем деп зымырай бергенде ойламаған жерден де Тревиль мырза үйінің, бүйірдегі есігінен шығып келе жатқан мушкетермен соқтығысып қалды. Мушкетер даусы оқыс шығып кетті яғни ол жаны ауырғаннан шыңғырып жіберді.

– Кешіріңіз мені...– деді д'Артаньян өз жөнімен жүре бермекші болып, – кешіріңіз, асығыс едім.

– Сіз асығыс екенсіз ғой,– деді мушкетер өліктей болып қуарып, – сол себепті де мені қағып кетіп, «кешіріңіз» деп істі тындырғыңыз келеді ғой? Бірақ бұл жарамайды, жігітім. Егер де Тревиль мырза бүгін бізбен қатал сөйлескен екен, енді бұларды көзге ілмесе де болады деп ойлап қалғаннан саумысыз? Онда қателесесіз, жас жігіт. Сіз де Тревиль мырза емессіз.

– Маған сенсеңіз...– деді д'Артаньян, жарасын тандырып қаңғып келе жатқан Атосты танып,– маған сенсеңіз, сізбен байқаусызда соқтығып қалдым, аңламай жасалған іс болғасын, мен: «кешіріңіз» дедім. Меніңше, осы жетіп жатыр. Ал, қазір мен тағы асығыспын, өте асығыспын дегім келеді, әрине, мұны айтудың керегі жоқ сияқты. Сол себепті де сізден сұрайтыным, мені ұстамаңыз, жіберіңіз.

– Мырза, – деді Атос асып алған қолын шығарып,– сіз надансыз.Алыстан келгеніңіз анық көрініп тұр.

Д'Артаньян үш тепкіштектеп бір-ақ аттап, төменірек кетіп қалған еді, Атостың сөзін естіп қалт тұра қалды.

– Шайтан атсын, мырза! – деді ол қызып.– Мен қанша шалғайдан келсем де, бір ескертетінім, мені жақсы мәнерге үйрететін тап мына сіз болмассыз.

– Кім білді! – деді Атос.

– Ех, шіркін, егер мен асығыс болмасам, егер мен бір сойқанды қуып жүрмесем... – деді д'Артаньян дауыстап.

– Ендеше, Асыққыш мырза, сіз мені қуаламай-ақ табасыз, есіттіңіз бе?

– Сонда қай жерде, айтпас па екенсіз?

– Дешо монастырының қасында.

– Қай сағатта?

– Он екілер кезінде.

– Он екілер кезінде дейсіз бе? Мақұл, сол араға келемін.

– Мені күттіріп жүрмеңіз. Он екіден он бес минут өткен шамада құлағыңызды шұнтитып қолыңызға берермін.

– Мақұл, – деді д'Артаньян айқайлап – он екіге он бес минут қалғанда жетемін!

Бейтаныс кісіні әлі де болса қуып жетермін деп, ол алды-артына қарамай зулап келеді, өзі асықпай жай басып бара жатыр еді, онша алыстап кете қоймаған шығар.

Бірақ ол қақпа алдында қарауылмен сөйлесіп тұрған Портосты көрді. Екеуінің арасында бір адам емін-еркін өтетіндей кеңістік бар екен. Д'Артаньян маған осы кеңістік те жетер деп, екеуінің арасынан атқан оқтай ағып өтпекші болып тура тартты. Бірақ д'Артаньян желдің соғу бағытын ескермепті. Ол жайбарақат әңгімелесіп тұрған екеудің арасынан зып етіп өте берем дегенде, тентек жел Портостың сүйретілген ұзын плашын желбіретіп жіберді де, д'Артаньян оған маталып қалды. Өз киімдерінің ішіндегі ең маңызды осы бір шекпенін Портостың ұдайы иығынан түсірмеуінің өзгеше бір себебі болса керек, өйткені бір қолымен қымтай ұстап тұрған етегін жіберудің орнына, ол оқы өзіне қарай жұлқи тартып қалды, сол-ақ екен, д'Артаньян Портостың кесірінен шыр айналып, барқыт плащқа бұрынғыдан бетер орала түсті.

Мушкетердің өзін боқтап-боралап жатқанын естіген д'Артаньян, плащтың астынан шығу үшін соқыр кісі сияқты, киімнің қыртыстарын сипалап, қармана берді. Бәрінен бұрын ол өзіміз жоғарыда айтқан оқалы иықбауды байқамай бүлдіріп алам ба деп қорықты. Бірақ абайлай көзін ашып қараса, өзі Портостың ту сыртына, жаурынының арасына, дәлірек айтсақ, сол аспалы белдікке тіреліп тұр екен.

Бірақ амал қанша, дүниедегі көп нәрсенің тек сырты ғана жылтырап тұрады ғой, Портостың иықбауы да тек алдыңғы жағынан ғана алтын оқасымен жалтырағаны болмаса, арт жағы қарапайым өгіз терісінен тігілген екен. Портос нағыз мақтаншақ ретінде, алтынмен кестеленген тұтас иықбау алуға жағдайы көтермегесін, алдыңғы жағы ғана алтындалған иықбау алған екен. Әлгі суық тиіп қалыпты деп, плащты тастамай жүргені де содан екен.

– Ой, сайтан!–деп ақырып қалды Портос, арт жағында тыпырлап тұрған д'Артаньяннан құтылмақшы болып әлекке түсті де қалды.– Қарап тұрған кісіге ұрынып, осы жұрт жынданып кеткен бе?

– Кешіріңіз,– деді д'Артаньян, алыптың қолтығының астынан сығалап,– мен асығыс едім. Бір адамды қуып жүр едім...

– Басқа біреуді қуалағанда көзіңізді үйге тастап кетесіз бе?– деді Портос күжілдеп.

– Жоқ...– деді д'Артаньян намыстанып,– жоқ, менің көзім қайта жұрт көрмейтін нәрселерді көреді.

Портос мұны ұқты ма, әлде ұқпады ма, қайдам, әйтеуір, ашуына мініп алды.

– Мырза,– деді ол ақырып,– сізді күні бұрын ескертіп қояйын: егер сіз мушкетерлерге ұрына берсеңіз, біраз сілкілеп аламыз!

– Сілкілеп аламыз дейсіз бе? Бәсеңкіреп кеткен жоқсыз ба?– деді д'Артаньян ерегісіп.

– Біле-білсеңіз, мұны айтып тұрған кісі – дұшпандарынан өмірде жалтырмайтын армайтын адам.

– Өйтпегенде қайтесіз! Сіздің ту сыртыңызды ешкімге де көрсетпейтініңізді жақсы білемін.

Өзінің қияқы қылығына мәз болған жеткіншек рақаттана күліп, ілгері қарай жүре берді.

Ашуланғаннан Портыстың көзі түк көрмей, жынына тиген жүгермекке қарай тұра ұмтылмақ болды.

– Кейін, кейінірек!–деді д'Артаньян дауыстап.– Үстіңізде плащыңыз жоқ кезде келерсіз!

– Ендеше, бір сағат бірде Люксембург сарайының артында кездесеміз!

– Тамаша, сағат бір болса, бір-ақ болсын!–деді д'Артаньян бұрыштан айналып бара жатып.

Бірақ өзі жүгіріп келе жатқан көшеден де, алақанындағыдай көрінетін келесі көшеден де тірі жан көрінбеді. Қанша жай жүрсе де, бейтаныс кісі, әйтеуір, көзден таса болыпты, шамасы, бір үйге кіріп кетсе керек. Д'Артаньян ол туралы кездескен кісілердің бәрінен сұрады, тіпті, өткелге дейін барып, Сена көшесімен кейін қайтты, Қызыл Крест көшесін де бір сүзіп шықты. Әлгі кісі ізім-қайым жоқ! Дегенмен бұл жүгірістің пайдасы да тиді: маңдайынан тер бұршақтаған сайын, өзі де суи бастады.

Ол енді басынан өткен оқиғаларды ақыл таразысына сала бастады. Ойлап тұрса, бір басына жетіп артылады және бәрі де бұған қырын соғып жатыр екен. Таңертеңгі сағат он бірдің кезі болса да, де Тревиль мырзаның көңілін қалдырды – ол д'Артаньянның оқыс кетіп қалғанын әдепсіздікке жорымай тұра алмайды.

Оның үстіне бұл енді екі рет жекпе-жек сайысқа шықпақ және дұшпандарының әрқайсысы шындаса үш д'Артаньянды бірден сұлатып тастап жүре береді. – бір сөзбен айтқанда, ол екі мушкетерлерді жанындай жақсы көреді және іштей оларды жұрттың бәрінен жоғары қояды.

Ия, жағдайы мәз емес. Атостың қолынан қаза табатынына кәміл сенген жігітіміз Портостпен сайысамын-ау деп қам жемеді. Дегенмен кісі үміті оңайлықпен өше қоймады, д'Артаньян да осы шайқастан өле қоймаспын, тек жарақаттанып қалуым мүмкін деп ойлады да, енді болашақ тірлігі есіне түсіп, бүгінгі қателері үшін өзіне өзі кейіді:

«Мен қандай ақылсыз дарақымын. Әлгі бақытсыздыққа ұшыраған Атос батырдың жаралы иығын, қошқарға ұксап жүгіріп барып бір сүзіп өттім-ау. Қайта оның мені табанда өлтіріп тастамағанына таң қалам, оның солай етуге әбден хақы бар-ды: мен оның иығын зар қақсатқан шығармын. Ал Портосқа келетін болсақ... Ия Портосқа келетін болсақ, –құдай ақы, ол тек күліп қана қоятын нәрсе ғой!..»

Жас жігіт мұны ойлағанда қанша мұңайып келе жатса да, жаны жадырап, күліп қоя берді, бірақ оңаша келе жатып жөн-жосықсыз күлгені біреу болмаса біреудің намысына тие ме деп жан-жағына байқақтап қарап қояды.

«Ал, Портосқа келетін болсақ – ол бір қызық жайт қой. Дегенмен, менің өзім ақымақпын. Қарап тұрған кісіге солай барып ұрынуға бола ма екен, – өзің ойлап көрші – және біреудің плащының астын тінтетін не құным қалып еді! Егер мені түлен түртіп, әлгі қарғыс атқан иықбауын қозғамағанымда ғой, ол менің ағаттығымды кешіреді... иә, кешірер еді. Бірақ мен оны жай мегзедім де қойдым ғой, бірақ шебер мегзедім-ау деймін! Ах! Шайтан соққан гаскон, дозақта отқа үйтіліп жатсаң да, осы қулығыңды қоймайсың ғой... Достым д'Артаньян, – деді ол өзіне өзі дос пейілімен үн қатып, – егер сен осыдан аман қалатын болсаң – әй, соған сену де қиын – онда ерекше сыпайы, кішіпейіл бол. Осы күннен бастап, жұрттың бәрі саған қайран қалып, үлгі-өнеге алуға тиіс. Сыпайы, елгезек болу – қорқақ болу деген сөз емес. Өне, ана Арамиске қарашы! Арамис – нағыз момынның өзі және сыпайы да сырбаздығын қайтерсің. Бірақ оны бірде-бір кісі қоян жүрек қорқақ дей ала ма? Әрине, дей алмайды! Бүгіннен бастап мен енді содан ғана үлгі алам... Өне, оның өзі де түр екен!»

Д'Артаньян өзімен өзі сөйлескен күйі д'Эгильонның оқшау үйінің тұсына келді, Арамис осы арада үйдің дәл алдына аялдап, екі король гвардияшысымен әңгімелесіп тұр екен. Өз тарапынан Арамис те д'Артаньянды байқап қалды. Бүгін ертеңгілік осы жеткіншектің көзінше де Тревиль мырзаның қатты ашуланғанын ол әлі ұмыта қоймап еді. Мушкетерлерді қалай сыпыра кейігенін естіген кісіні ол сырттай жек көріп қалған, енді оны көрмеген сыңай танытты. Ал, д'Артаньян болса өзінің ойына алған жоспарын орындау үшін сыпайы, елгезек жастың үлгісі болу мақсатын көздеп, жас жігіттерге жақындап келіп, ақ көңілмен жадырай

күлімсіреп, оларға иіліп сәлем берді. Арамис басын иігі сәлемдескен болды, бірақ күлмеді. Со замат үшеуі бірден әңгімесін үзіп, үндемей қалды.

Өзінің орынсыз киліккенін түсінбейтіндей д'Артаньян онша ақылсыз жігіт емес-ті. Бірақ ол жоғары зиялы қауымның әдет-салтына әлі қанығып, ысылмаған-ды, сол себепті де, онша таныс емес кісілерге жетіп келіп, олардың бұған, тіпті де қатысы жоқ әңгімелеріне араласып кеткен адам сондай ыңғайсыз жағдайдан құтылу үшін не істеуі керек екенін білмеуші еді. Кісілік парасатын түсірмей осы арадан қалайда жылдам кету жолын қарастырып тұрғанда, ол кенет Арамистің бет орамалын түсіріп алғанын байқады және соны аңғармай қалды ма, әйтеуір, орамалды аяғымен баса қойды. Д'Артаньянға ыңғайсыз жағдайды реттей қоюдың сәті түскендей болып көрінді. Ол еңкейіп, мушкетер қаншама мықтап басып тұрса да, орамалды лезде суырып алды.

– Міне, сіздің орамалыңыз,– деді ол ерекше бір елгезек мінез танытып,– оны жоғалтып алсаңыз, кейін өкініп жүрерсіз.

Орамал әр түрлі әсем кестеге бай екен, бір мүйісінен тәж бен герб көзге түседі. Арамис қып-қызыл болып сасып қалды да, орамалды гасконның қолынан жай ғана алмай, жұлып алды.

– Солай ма,– деді гвардияшылардың бірі дауыстап,– енді біздің бұқпантай Арамисіміз шын жүректен көңілі түсіп, орамалын сыйлап жатқан сүйкімді бикешпен – де Буа-Траси ханыммен ара-қатынасымыз нашар деп айтпайтын шығар!

Арамис жас жігітке ызғарлана бір қарап, оған сұмдық бір жау тауып алғанын аңғартқандай болды да, соның ізінше күнделікті әдетіне басып, тәтті тілін безей жөнелді.

– Сіздер жаңылып тұрсыз, мырзалар,– деді ол майдалап.– Орамал тіпті де менікі емес, мына мырзаның оны сіздердің біреуіңізге бермей, әдейілеп неге маған бергеніне түсінбей тұрмын. дәлелдеу үшін өз орамалымның қалтамда Бұл сөзімді дәлелдеу үшін өз орамалымның қалтамда екенін айтсам да жеткілікті болар.

Осы сөздерді айтқаннан кейін ол қалтасынан өз орамалын суырып алды, бұл да жұп-жұқа бәтестен тігілген өте әсем орамал екен, – ол жылдары бәтес аса қымбат болушы еді,– бірақ бұл орамал кестесіз және гербі жоқ екен, оған иесінің атының бас әрпі ғана тігіліпті.

Бұл жолы д'Артаньян үндемей қалды: ол өз қатесін бірден ұқты. Қанша жалтарғанмен, көңілдес серіктері Арамиске мүлде сенбей қойды. Олардың біреуі өтірік маңғазданып, мушкетерге шұқшия тіл қатты:

– Егер іс шынымен-ақ сіздің айтқаныңыздай болса,– деді ол, – мен онда әлгі орамалды сізден, қымбатты Арамис, тап қазір қайтып алуға мәжбүр

боламын. Өзіңізге мәлім, Буа-Траси – менің жақын досым, сол себепті де оның әйелінің заттарын әлдекімдер алып, мақтанып жүргенін қаламаймын.

– Бірақ соң оны келістіріп сұрай алмай тұрсың,– деді Арамис оған.– Маған қойған талабыңның әділ екенін мойындасам да, бірақ оның түр-сипатына қарап, сенін бетіңді қайтарамын .

– Шынында да, – деді д'Артаньян биязы ғана,– мен ол орамалдың Арамис мырзаның қалтасынан түскенін көргенім жоқ. Арамис мырза оны аяғымен баса қойғасын, орамал осыныкі екен ғой деп ойладым.

– Сөйтіп қателесіп кеттіңіз, – деді Арамис салқын үнмен, д'Артаньянның өз кінәсін жууға талпынып жатқанын көргісі келмегендей, – Айтпақшы,– деді Арамис сөзін жалғап, Буа-Трасимен доспын деп гвардияшыға қарай сөйлеп,– қымбаттым менің, Буа-Трасимен сіз сияқты етене жақын дос болмағанмен, мен де онымен көңілдес екенім есіме түсті... ендеше мына орамал тек қана менің қалтамнан емес, сіздің қалтаңыздан да түсуі ықтимал.

– Жоқ, ант атсын!–деді ұлы ағзамның гвардияшысы азарда-безер болып.

– Сен ант атсын дейсің, ал мен адал сөзімді айтамын, сонда да екеуіміздің біреуіміз ақиқат өтірікшіміз. Сіз білесіз бе, Монтаран? Одан да екеуіміз оны бөліп алалық.

– Орамалды ма?

– Иә.

– Ғажап!– десті дауыстап көңілдес гвардияшының екеуі де.– Сүлеймен пайғамбардың әділдігі! Арамис, сен шынында да нағыз данышпанның өзісің.

Жас жігіттер көңілденіп бір күлісіп қалды, өздеріңіз де білген боларсыз, осымен іс те тәмам болды. Бірнеше минуттен кейін әңгіме-сөз үзілді де, олар бірінің қолын бірі риза көңілмен қысысып, тараса бастады. Гвардияшылар бір жаққа, Арамис екінші жаққа кетті.

«Мына дегдар жігітпен татуласатын ыңғайлы кез келді білем»,– деп ойлады д'Артаньян, бұлар әңгімелесіп біткенше ол оқшаулау тұрған еді. Ойына келген жақсы мақсатын дереу жүзеге асыру үшін ол бұған көз қиығын да салмастан өз жөнімен кетіп бара жатқан мушкетерді қуып жетпек болды.

– Мырза,– деді д'Артаньян мушкетерге жете беріп,– менің ағаттығымды кешірерсіз деп сенем...

– Мейірбанды мырза,– деді Арамис оның сөзін бөліп,– бұл мәселеде сіздің дегдар кісінің дәрежесінде болып, оңды мінез көрсете

алмағаныңызды айтуға рұқсат етіңіз.

– Мұныңыз қалай, мархабатты мырза!—деді д'Артаньян дауыстап.— Сіз сонда...

– Меніңше, мырза, сіз ақылсыз ақымақ емессіз, жер арқасы қияндағы Гасконнан келсеңіз де, ешкімнің себептен-себепсіз бет орамалды аяқпен баспайтынын білуіңіз керек еді. Шайтан атсын, Париждің көшелеріне бәтес орамал төселіп жатқан жоқ қой.

– Мырза, сіз мені оп-оңай жәбірлей қоямын деп әуре болмаңыз,— деді д'Артаньян, енді ешкімге тиіспей, тыныш жүрем деген ойын қиян қылығы жеңе бастап.— Менің Гасконнан келгенім рас, ал, бұл жайт сізге мәлім болса, гаскондықтардың қызба келетінін есіңізге салмай-ақ қояйын. Біле-білсеңіз, олар өздері жасаған есерлігіне кешірім сұрағанмен, жалбақтауды әдеттегіден екі есе асырып жібердім деп ойлайды.

– Мырза, мен бұл сөзді айтқанда сізбен егесу, жанжалдасу үшін айтқаным жоқ. Құдайға шүкір, өз басым жанжалқой содыр емеспін және уақытша ғана мушкетер болып жүрген кісімін. Тек лаждың жоқтығынан ғана төбелесем, әманда кежегемнен кейін тартып сайысқа беттемеймін-ақ. Бірақ бұл жолы іс насырға шапты, әңгіме әйел жөнінде, сіз ұятқа қалдырған әйел жөнінде болып отыр.

– Біз ұятқа қалдырған!— деді д'Артаньян шытынып.

– Сол орамалды маған ұсынуға қалай дәтіңіз барды?

– Өзіңіз неге жерге тастай салдыңыз?

– Сізге әлгіде айтып ем ғой, мырза, тағы да айтам, ол орамал менің қалтамнан түскен жоқ.

– Ендеше, мырза, сіз екі рет өтірік айттыңыз, орамалдың сіздің қалтаңыздан түскенін мен өз көзіммен көрдім.

– Е, гаскон мырза, қалай-қалай кергіп барасыз! Ендеше мен сізге қалай жүріп-тұруды үйретейін!

– Ал мен сізді қайтадан дұға қайыруға жөнелтемін, аббат мырза! Қане шпагаңызды шығаруыңызды сұраймын, тап қазір шығарыңыз!

– Жо-жоқ, сүйікті досым, бұл ара шатасатын жер емес. Сіз біздің д'Эгильондар үйінің қарсы алдында тұрғанымызды көрмей тұрсыз ба? Бұл үйдің іші толған кардиналдың сыбайластары шығар? Мәртебелі тақсырдың менің басымды кесіп әкелуді сізге тапсырмағанына кім кепіл бола алады? Білгіңіз келсе айтайын, мен өз басымды қатты қастерлеймін, кейде бұған тіпті кісінің күлкісі келеді. Маған ол екі иығымның үстінде әбден бекем отырған сияқты болып көрінеді. Ендеше, асықпай-ақ, қойыңыз, мен сізді

өлтіруге бармын, бірақ бір оңаша жерде, у-шусыз, өліміңізді ешкім білмейтін бір түкпірде өлтіргім келеді.

– Солай-ақ болсын. Бірақ онша асқындай бермеңіз және әлгі орамалды алуды ұмытпассыз: ол сіздікі ме, әлде басқанікі ме, әйтеуір, қажетіңізге жарап қалар.

– Сіз, мырза, шынымен-ақ гасконсыз ба?—деді Арамис кекетіп.

– Ия, бірақ гаскондықтар сақтық қамын ойлап, сайысты кейінге қалдырмайды.

– Мырзам, сақтықтың мушкетерге тіпті де қажеті жоқ қасиет екенін жақсы білем. Бірақ ол шіркеу қызметшілеріне керек. Өз басым уақытша ғана мушкетер болып жүргендіктен де, сақ болғанды жөн көрем. Сағат екіде мен сізді де Тревиль мырзаның үйінде көрермін деп ойлаймын. Жекпе-жекке лайықты орынды мен сонда айтармын.

Жас жігіттер иіліп тәжім етісті де, Арамис Люксембург сарайына апаратын көшеге түсті, ал, д'Артаньян, мезгіл біраз болып қалғасын, Дешо монастырына қарай беттеді. «Қолдан келер шара жоқ, — деді ол өзіне өзі, — енді мұны жөндеу де қиын. Көңілімнің бір жұбанышы сол: егер мен қаза тапсам, мушкетердің қолынан қаза табатын болдым».

КОРОЛЬДІҢ МУШКЕТЕРЛЕРІ МЕН КАРДИНАЛ МЫРЗАНЫҢ ГВАРДИЯШЫЛАРЫ

Д'Артаньянның Парижде ешбір танысы жоқ еді. Сол себепті де, маған дұшпанымның секунданты да жетер деп ойлап, Атоспен сайысқа секундантсыз жалғыз кетті. Бірақ ол жаужүрек мушкетерден тиісті кешірім сұрамақшы болып күнілгері өз ойын қорытып та қойды, әрине, бұл ретте дұшпанға әлсіз болып көрінуге болмайды. Ол бұған бел байлағанда, осындай сайыстың зардабы кісіге қатты тиетінін де ойлады, өйткені қайрат-жігері тасыған өзі тәрізді жас жігіт жарақаттанып әлсіреп қалған кісімен төбелесейін деп тұр ғой. Егер бұл жеңіліп қалса – дұшпанының мерейі асқан үстіне аса түседі; ал, бұның өзі жеңіп шықса, онда мұны жаралыны қапылыста соқты, оп-оңай жеңіске жетті деп айыптайды.

Бәлкім, біз шытырман оқиғаларды іздеп, шарқ ұрып жүретін жігітіміздің мінез-құлқын нашар бейнелеген шығармыз, әйтпесе, оқушыларымыз д'Артаньянның қатардағы қарапайым кісі емес екенін баяғыда-ақ байқауы керек еді. Д'Артаньян осы жолы даусыз қаза табатынын өзіне-өзі қайта-қайта айтса да, онша батыл да, баянды да емес ынжық кісілер сияқты, ажалға мойынсұнып, үн-түнсіз сүмірейіп тұра бермеді. Қайта ол айқасқалы тұрған кісілерінің мінез-құлықтарының айырмашылығын ойланып-толғана келе, жай-жағдаятты бірте-бірте анықтап, ұғына берді. Ол келістіріп кешірім сұрасам, Атоспен дос болып кетуім ғажап емес деп ойлады, оның катулы жүзі мен кісілік парасаты бұған ерекше әсер еткен еді. Жігітіміз Портосты иықбаудың тарихын айтып жасқантып қоймақ болды, егер ол сайыста өліп қалмаса, бұл оқиғаны жұрттың бәріне жаймақ, бұл әңгімені нашына келтіріп, келістіріп айтып берсе, Портостың достары мен жолдастарының арасында күлкі болатыны даусыз. Ал, ана ақылды сұм Арамиске келетін болсақ, д'Артаньян одан онша қорықпайды. Егер тағдыр айдап, кезек оған дейін жететін болса, д'Артаньян Цезарьдің Помпей солдаттарына жаса деген ақылын алмақ болды – ол Арамистің бетін шпагасымен бір осып, шаруасын бітірмекші еді яғни жас жігіттің әлдеқандай болып мақтан тұтып жүрген сұлу жүзін біраз бүлдірмекші еді.

Мұның үстіне д'Артаньян әкесінің ақылына сүйеніп, қайтпас қайсар болуға бел байлаған, ал, сол ақыл-кеңестің мазмұны мынадай еді: «Корольден, кардинал мен де Тревиль мырзадан басқа ешкімге бағынбау керек». Міне, сол себепті де д'Артаньян Дешо монастырына қарай жаймен ғана жүрмей, қанат байлап ұшқандай болды. Бұл – айналасы қу тақыр, терезелерінің әйнектері сынған иесіз үй еді, қажет болған кездері әлгі қу тақыр Пре-о-клер сияқты бір-ақ мақсатқа пайдаланылатын: бұл жерде уақытын босқа өткізгісі келмеген асығыс кісілер шайқасушы еді.

Д'Артаньян монастырдың іргесіндегі тақырға келген кезде уақыт шаңқай түс болған-ды. Атос оны небәрі бес-ақ минут күтіпті – демек д'Артаньян

дәл уақытында келіпті, жекпе-жектің заңына жетік ешбір сот оған зәредей де кінә таға алмас еді.

Де Тревильдің емшісі жарасын жаңадан таңып берсе де, Атостың иығы қақсап, көп қинады, бірақ ол бұрынғы әдетінше, сыртқа сыр бермей, парасатты, дегдар қалпын бұзбай отыра берді. Д'Артаньянды көрісімен ол әдеп сақтап, орнынан тұрып, бұған қарсы бірнеше қадам басты. Д'Артаньян өз тарапынан қалпағын қауырсыны жерді сызып жүретіндей етіп ұстап, дұшпанына жақындай берді.

— Мырза,— деді Атос,— мен осындағы екі досыма хабар жібердім, солар секундантым болмақ. Достарым әлі келмей жатыр. Олардың мұндай әдеті жоқ еді, кешіккеніне таң қалып отырғаным.

— Менің секундантым жоқ,— деді д'Артаньян.— Мен Парижге кеше ғана келдім, мұнда де Тревиль мырзадан өзге бірде-бір танысым жоқ, ал, әкем бір кезде капитанның досы болу құрметіне жеткен екен, сол кісінің қамқорлығына мені тапсырғанға ұқсайды.

Атос бір сәт ойланып қалды.

— Сіз тек де Тревиль мырзамен ғана таныссыз ба?— деді ол.

— Ия, мен тек сол кісімен ғана таныспын.

— Оқиға деп осыны айт!— деді Атос, сөзін сөйлесіп тұрған кісісінен гөрі өзіне арнап.— Иә, оқиға деп осыны айт. Егер сізді өлтірсем, жұрт мені баланың жалмауызы деп атап кетеді ғой.

— Олай бола қоймас, мырза,— деді д'Артаньян иіліп, сыпайы ғана. — Олай бола қоймас дейтінім, жаныңызға батып жатқан жарақатыңызды елемей, сіз мені өзіңізбен сайысу құрметіне шақырып тұрсыз.

— Шын сөзім, жаныма қатты батып тұрғаны рас. Несін жасырайын, сізде менің жарақатымды аяусыз-ақ ауырттыңыз. Бірақ мен шпаганы сол қолыммен ұстаймын, осындай кезде ұдайы солай ететін әдетім. Бұдан өзіңіздің жағдайыңыз жеңілдейді екен деп алданып қалып жүрмеңіз: мен екі қолыммен бірдей сайысамын, бұл сізге біраз ыңғайсыз да болуы мүмкін. Егер дұшпаны сыр мінез болмаса, солақай кісімен соғысу оңай болмайды. Осы жайтты сізге күн ілгері айтып, ескертіп қоймағаным өкінем.

— Мырза, сіз иман жүзді, мейірімді жан екенсіз,— деді д'Артаньян, мен сізге қатты ризамын.

— Сіздің сөзіңізден мен де қысылып тұрмын,— деді Атос аса сыпайы мінез танытып.— Егер қарсы болмасаңыз, басқа бірдеңені сөз етсек... Ах, шайтан, жарамды жаман қақсаттыңыз-ау! Иығым жанып бара жатқан

сияқты!

– Егер сіз рұқсат етсеңіз...– деді д'Артаньян ұяла күбірлеп.

– Не айтайын деп едіңіз, мырза?

– Менде жарақатты емдейтін керемет бір бальзам бар. Ол бальзамды шешем берген, оны жарама жағып сынап көрдім.

– Сонда не болды?

– Не бары бір үш күннен аспай сіз жараңыздан құлан-таза жазылып кетесіз, бұған менің күмәнім жоқ, сол үш күн өткесін, ауруыңыздан айыққасын, сізбенен шпага айқастыруды, мырза мен өзіме ұлы құрмет санаймын.

Д'Артаньянның бұл сөздері жүрегінің түкпірінен шыққан қарапайым сөздер еді, бұл оның бір жағынан сергек жанды, көргенді жігіт екенін білдірсе, екінші жағынан, ержүрек батылдығына да шүбә келтірмес еді.

– Құдай атымен ант етейін, мырза,– Атос, – бұл ұсынысыңыз жаныма жағады-ақ. Бұл әрине мені сонымен келісе қояды деген сөз емес, бірақ осы ұсынысыңыздан тұтас бір шақырым жерден асыл текті ақсүйек иісіңіз аңқып-ақ тұр. Ұлы Карлдың заманындағы нояндар тап осылай сөйлеп, тап осылай әрекет жасайды екен, әрбір азамат солардан үлгі алуға тиіс. Бірақ, бір өкінішті жері біз ұлы императордың кезінде өмір сүріп отырған жоқпыз. Біз құрметті кардинал мырзаның уақытында тұрып жатырмыз, сол себепті де, екеуміз құпиямызды қанша сақтадық дегенімізбен, айтпады деменізбен, осы үш күн ішінде біздің сайысайын деп жатқанымызды біліп қояды да, ойға алғанымызды орындатпай қояды да, ойға алғанымызды орындатпай қояды... Айтпақшы, әлгі жалқаулар біржола құрып кетті ме, қалай!

– Мырза, егер сіз асығып тұрсаңыз, – деді д'Артаньян, әлгіде ғана Атосқа сайысты үш күн кейінге қалдырайық дегені сияқты шын көңілден ұсыныс жасап, – шынымен асығып тұрсаңыз және менен тез құтылғыңыз келсе, бір өтінішім – қысылмай-ақ қойыңыз.

– Маған бұл сөзіңіз де ұнайды,– деді Атос д'Артаньянды құрметтей бас изеп. – Мұндай тек естияр, тек дегдар азамат қана айтады. Мырза, мен сіз іспеттес кісілерді қатты ұнатам, егер осыдан екеуміз бір-бірімізді өлтірмей тарасақ, кейін өзіңізбен қуана-қуана сөйлесермін. Сізден сұрайтыным, менің достарымды күте тұралық, мен онша асығып тұрғаным жоқ, сөйткеніміз жөн болар. Е, эне, солардың біреуі келе жатыр ғой деймін!

Шынында да тап осы мезгілде Вожирар көшесінің шетінен Портостың алып тұлғасы көрініп еді!

– Қалай? Сіздің бірінші секундантиңыз Портос мырза ма? – деді дауыстап Д'Артаньян.

– Ия. Бұл сізге бір себептен ұнамай ма қалай?

– Жо-жоқ!

– Әне, екіншісі де келе жатыр.

Д'Артаньян Атос мегзеген жаққа бұрылып қарап Арамисті тани қойды.

– Қалай? – деді ол дауыстап, әлгіден де бетер таң қалған үнмен. – Сіздің екінші секундантиңыз Арамис мырза ма?

– Әлбетте. Әрқашанда үшеуіміздің жұбымызды жазбай жүретінімізді білмеуші ме едіңіз, мушкетерлер де, гвардияшылар да король сарайында да, қала ішінде де бізді Атос, Портос, Арамис деп немесе айрылмас үшеу деп атайды. Сіз Дакстан ба, әлде По жағынан келгесін...

– Таврдан, – деді д'Артаньян, – мархабатты мырзалар, сіздердің лақап аттарыңыз сәтімен табылған, ал егер менің басымнан өткен оқиға кейін жұртқа мәлім болса, сіздердің достығыңыз мінез-құлықтарыңыздың әр түрлілігі емес, ұқсастылығына негізделгеніне дәйекті дәлел бола алады.

Портос бұл кезде жақындап келіп, қолын сермеп Атоспен сәлемдесті де, бұрыла бергенде д'Артаньянды көріп, аңырап тұрып қалды.

Иіні келгесін айта кетелік, Портос осы уақыттың ішінде иықбауын алмастырып, плащын тастап келіпті.

– Хо-хош... – деді ол ыңыранып. – Мұны қалай түсінеміз?...

– Мен осы мырзамен сайысқа шығам, – деді Атос, қолымен д'Артаньянды мегзеп, оның бұл қимылы жас жігітке тағзым еткендей болып көрінді.

– Мен де тап осы жігітпен шайқаспақпын, – деді Портос.

– Тек түскі сағат бірде, – д'Артаньян оны жұбатқандай.

– Пәлі, мен де осы мырзамен шайқасушы ем, – деді Арамис бұларға жақын келгенде.

– Тек түскі сағат екіде – д'Артаньян жайбарақат үнмен.

– Сен не себептен сайысқалы тұрсың, Атос? – деп сұрады Арамис.

– Не деп жауап берерімді өзім де білмеймін, – деді Атос. – Ол мені иығымен қатты итеріп жіберді. Ал, сен ше, Портос?

– Мен төбелескім келгесін төбелесейін деп тұрмын, – деді Портос қызарақтап.

Назарынан ештеңені қағыс қалдырмайтын Атос гаскондық жігіттің миығынан жымыып бір күлгенін байқап қалды.

– Біз бір киім-кешек жөнінен шекісіп қалдық, – деді жас жігіт.

– Сен ше, Арамис?

– Мен бір діни мәселеден келісе алмай қалғасын сайсқалы тұрмын. – деді Арамис, жекпе-жектің шын себебін айтпа дегендей ол д'Артаньянға ымдап белгі берді.

Гаскон жігіттің бір жымың еткенін Атос тағы байқап қалды.

– Соның рас болғай?

– Ия, әулие Августиннің бір аяты жөнінен екеуміздің пікіріміз қарама-қайшы келді, – деді д'Артаньян.

«Осының өзі сөзсіз ақылды жігіт», – деп ойлады Атос.

– Ал, енді бәріміз осы араға бас қосқан екенбіз, – деді д'Артаньян, – сіздерден кешірім сұрауыма рұқсат етіңіз, мархабатты мырзалар.

«Кешірім» деген сөзді естігенде Атос бір түрлі мұнайғандай болды, Портос менсінбей бір мырс етті, Арамис болса, жақтырмай басын шайқады.

– Сіздер мені дұрыс түсінбей қалдыңыздар білем, мырзалар, – деді д'Артаньян басын көтеріп. Сол сәтте күн сәулесінен оның әсем де айбарлы жүзі нұрлана түскендей болды. – Мен кешірім сұрағанда, егер осыдан үшеуіңіздің, көңіліңізді түгелдей қанағаттандыруға мүмкіндігім жетпей қалатын болса, соны ескеріңіз дегенім еді. Өйткені Атос мырза мені бірінші болып өлтіруге хақы бар, сонда мен Портос мырза, сіздің алдыңыздағы ар-намысымның қарызын өтей алмай қаламын ғой; ал, сізге берген сертім, Арамис мырза, мүлде бос сөз болып шығады. Сонымен мархабатты мырзалар, тағы да қайталап айтайын, сіздер мені тек сол үшін ғана кешіріңіздер...Енді бастасақ қайтеді?

Осыны айтты да, жас гаскондық шпагасын суырып алды.

Оның қаны қызып, өрекіп кетті. Тап қазір ол тек Атосқа, Портос пен Арамиске ғана қарсы емес, король елінің күллі мушкетерлеріне қарсы шпагасын жалаң ұстап тұра ұмтылар еді.

Уақыт бірден он бес минут өткен кез-тін. Шанқай түс, күн тас төбеге шығып алып, сайыс болатын жерді өртеп жіберетіндей-ақ шақырайып

тұрып алды.

– Күннің ыстығын-ай,— деді Атос шпагасын қынабынан суырып жатып.— Бірақ маған қамзол шешуге болмайды. Менің жарамнан әлі де шып-шып қан шығып жатқан тәрізді, сол себепті де мен жас дұшпаныма өзі төкпеген қанның түрін көрсетіп шошытқым келмейді.

– Иә, мырза,— деді д'Артаньян.— Осы қанды төккен мен бе, әлде басқа ма, бәрібір, егер маған сенсеңіз, өзіңіз сияқты баһадүр ақсүйектің қанын көру әрқашанда ауыр болар еді. Сіз сияқты мен де қамзолымды шешпей сайысамын.

– Міне, мұныңыз тамаша,— деді Портос дауыстап,— бірақ, тәтті сөздер осымен бітсін! Біз де өз кезегімізді күтіп тұрғанымызды ұмытпаңыз!..

– Осындай жөнсіз сөздерді айтқанда тек өз атыңыздан ғана сөйлесеңіз, Портос,— деді Арамис оның сөзін бөліп.— Маған келетін болсақ, мына екі мырза айтқан әңгіме, меніңше, аса лұғатты және осы екеуі сияқты парасатты дворяндарға лайық сөздер.

– Қызметіңізге әзірмін, мырза,— деді Атос орнына келіп.

– Мен сіздің сөзіңізді ғана күтіп тұрғанмын,— деді д'Артаньян шпагасын айқастырып.

Бірақ бұлардың шпагалары бір-біріне соғысып, зыңылдап үлгірмей жатып, кардинал гвардияшыларының де Жюссак мырза бастаған шағын жасағы монастырьдің бұрышын айналып, бері шыға берді. .

– Кардиналдың гвардияшылары!—деді Портос пен Арамис екеуі бірдей айқайлап.— Шпаганы қынабына, мырзалар! Шпаганы қынабына!

Бірақ бұлар кешігіп қалды. Олар дұшпандардың бетпе-бет келіп, қару кезеніп тұрған үстерінен түсті.

– Ей!—деп айқайлады де Жюссак бұларға қарай беттеп, сосын қарауындағы жасауылдарына соңымнан еріңдер деп белгі берді.— Ей, мушкетерлер! Осы жерге сайысайын деп әдейі жиналғансыңдар ғой, ә? Ал, жарлықты қайтеміз?

– Сіздер өте кішіпейіл екенсіз, гвардияшы мырзалар!—деді Атос шытынып, өйткені де Жюссак осыдан екі күн бұрын мушкетерлерге жасалған шабуылға қатысқан еді.— Егер сіздер төбелесіп жатсаңыздар, шын сөзім, біз сіздерге бөгет жасамас едік. Сіздер бізге ерік беріңіздер, сонда ешбір бейнетсіз-ақ, көп қызықты көресіз.

– Мархабатты мырзалар,— деді де Жюссак,— өкінішке қарай, мен сіздерге ол мүмкін емес деп айтуға мәжбүр болып тұрмын. Біз үшін бәрінен де борышымыз жоғары. Шпагаларыңызды қынаптарына салыңыз да,

артымыздан еріңіз.

– Мархабатты мырза,– деді Арамис де Жюссакты мазақтап,– егер бұл өзіміздің еркімізде болса, біз сіздің кішіпейілмен жасаған ұсынысыңызға қуана-қуана көнер едік. Бірақ қынжылғаннан не пайда, ол мүмкін емес: де Тревиль мырза бізге мұндай іске тыйым салған. Сіздер үшін ең дұрысы – қазір өз жөніңізбен жүре беру.

Бұл мазаққа де Жюссак бұлқан-талқан болып ашуланды.

– Егер сіздер бағынбасаңыз, біз сіздерді қамауға аламыз!– деді гвардияшы қатуланып.

– Олар бесеу де, біз үшеу-ақпыз,– деді Атос бәсең.– Біз тағы да жеңіліп қаламыз немесе бәріміз орнымыздан қозғалмай тұрып қаза табамыз, өйткені сіздерге ашықтан-ашық айтарым: жеңіліп қалғасын капитанға көрініп қарабет бола алмаймын.

Атос, Портос пен Арамис сол сәтте көзді ашып-жұмғанша бір-біріне жақын келіп, иін тіресіп тұра қалды ал, де Жюссак өз солдаттарын сапқа қойды. Осы минутте д'Артаньян да бір шешімге бел байлады. Кісі тағдырын қас қағымда анықтап беретін ғажайып оқиғалардың бірі болып еді. Ол король мен кардинал екеуінің біреуін таңдап алуы керек-ті; ал, қалап алғаннан кейін, содан таймауы қажет. Қазір шайқасқа араласса, онда заңға бағынбағаны, онда жанын шүберекке түйгені, онда корольден де күдіретті министрдің жауына айналғаны. Мұның бәрін жас жігіт қас-қағымда ұқты. Бірақ оның абыройына қарай, бір сәт те солқылдақтық жасамады.

– Мырзалар,– деді ол Атос пен оның достарына қарап,– сіздерді түзетуге рұқсат етіңіз. Сіздер әлгіде біз үшеуіміз дедіңіз, меніңше, біз– төртеуіміз.

– Сіз мушкетер емессіз,– деді Портос оған.

– Ол рас,– деп құптай кетті д'Артаньян,– менде мушкетердің киімі жоқ, бірақ мен жан-тәніммен мушкетермін. Менің жүрегім – мушкетердің жүрегі. Мен соны сезінемін де, мушкетердің іс-әрекетін жасаймын.

– Бұл арадан кетіңіз, жігітім!– деді де Жюссак дауыстап, ол д'Артаньянның қолын сермеп сөйлегеніне, бет-пішініне қарап, ойын көкейіндегі ойын ұғып қалса керек.– Сіз кете беріңіз, біз оған қарсы емеспіз. Басыңыздың амандығын ойлаңыз! Тезірек!

Д'Артаньян орнынан қозғалмады.

– Сіз шынында да тамаша жігітсіз,– деді Атос оның қолын қысып.

– Тез, тезірек қимылдаңыз!– деді де Жюссак тызақтап.

– Тезірек бір шара қолдану керек!–деді Портос пен Арамис . қосарланып.

– Осынау жас жігіттің жаны қандай жомарт, өзі қандай кеңпейіл,— деді Атос.

Бірақ үшеуі де д'Артаньянның жастығынан, тәжірибесіздігінен қорықты.

– Біз – үшеуіміз, оның да біреуі жаралы, қасымызда бір жеткіншегіміз (оны бала десе де болады) тағы бар, кейіннен бізді төртеу еді дейді.

– Солай ғой, бірақ шегінуге...– деді Портос гүрілдеп.

– Шегінуге болмайды!–деді Атос.

Д'Артаньян олардың неге жүрексініп тұрғанын түсіне қойды.

– Мархабатты мырзалар!–деді ол,— мені сынап көріңіздерші, арыммен ант етем, өліспей беріспеймін, жеңілмей тұрып осы арадан қозғалмаймын!

– Есіміңіз кім, жауынгер жеткіншегім?– деді Атос.

– Атым д'Артаньян, мырза.

– Кәне ендеше, Атос, Портос, Арамис, д'Артаньян! Алға!– деді айқайлап Атос.

– Ау, құрметті мырзаларым, мәселені шешетін уақыттарыңыз әлі жеткен жоқ па?– деп де Жюссак бұлардың жай-күйін білмек болды.

– Біз бәрін де шешіп қойдық,— деді Атос.

– Сонда қандай түйінге тоқтадыңыз?– деді де Жюссак.

– Біз сіздерге шабуыл жасаймыз,— деді Арамис бір қолымен шпагасын жалаңаштап.

– Солай ма... Қарсыласамыз дейсіздер ме!–деді де Жюссак дауыстап.

– Ах, шайтандар! Сонша неге таң қаласыздар?

Сонымен, шайқасқа шыққан тоғыз ноян бір-біріне қарай қатты жауығып, тұра - тұра ұмтылысты, бірақ бәрінің де қимыл-әрекеті ақыл-айламен ойластырылған әрекет еді.

Атос кардиналдың сүйікті жауынгері Каюзак дегенмен шайқасса, Портостың үлесіне Бикар тиді, ал, Арамис болса, екі дұшпанмен жалғыз айқасып кетті.

Ал, д'Артаньянға келетін болсақ, оның дұшпаны де Жюссактың өзі еді.

Жас гасконның жүрегі асаудай тулап, кеудесін жарып шығып кете жаздады. Құдай біледі, сонда қорыққанынан емес (қорқу қайда), делебесі қозып, еліріп кеткенінен еді. Ол дұшпанының айналасында зыр жүгіріп, тактикасы мен тұрған орнын сәт сайын өзгертіп, ызалы жолбарыстай шайқасты. Сол кездің тілімен айтқанда Жюссак «сайыстың шын шебері» және аса тәжірибелі сарбаз еді. Бірақ соған қарамастан ол өзінің шиыршық атып қолды-аяққа тұрмайтын, әдісқой да сергек дұшпанының шабуылынан әзер-әзер қорғанып жүрді, жас гаскон сайыстың жалпыға мәлім ережелерін минут сайын бұзып, қырық құбылып, шабуылды бір мезгілде жан-жақтан төңіректей жүргізеді, ал сонымен бірге, өз денесін мейлінше қастерлейтін кісі сияқты, дұшпанының шпагасын қаққыштап, бойына дарытпай қойды.

Осы сайыс ақырында де Жюссактың шыдамын тауысты. Өзі темір канат балапан санаған дұшпанына әлі жетпегеніне намыстанған де Жюссак ызаға бой алдырып, қайта-қайта қателесе берді. Д'Артаньян сайыс өнерінен әлі тәжірибе жинап жарытпағанымен, теорияға жүйрік еді, соны есіне түсіріп, бұрынғыдан бетер шапшаң, шалт қимылға көшті. Жюссак не де болса, мұның шаруасын бітірейін деп, дұшпанын аяусыз бір түйреу үшін шпагасын ілгері қарай ұмтылып қалды. Бірақ д'Артаньян оның шпагасын қағып жіберіп, де Жюссак бойын түзей берген шақта, қолтығының астынан жылан сияқты сумаң етіп, оны шпагасымен бір түйреді. Жюссак кескен теректей гүрс етіп құлап түсті.

Дұшпанын осылай бір жайғастырып тастағаннан кейін д'Артаниян дереу айқас алаңын көзімен бір шолып өтті.

Арамис дұшпанының біреуін ертерек сұлатып тастаған екен, бірақ екіншісі мұны қатты қусырып бара жатты. Соған қарамастан Арамистің хал-жағдайы оңды көрінді, оның әлі де біраз қорғанатын хәлі бар сияқты.

Бикар мен Портос еркін сайысып жүр. Портос – иығынан, Бикар бүйірінен жараланыпты. Бірақ екеуінің де жарасы онша қауіпті емес-ті, сол себепті де олар қатулана қасарысып, сайыс өнерінің не бір үлгілерін көрсетісіп жатты.

Каюзактан екінші рет жараланған Атос уақыт өткен сайын әлсіреп бет-аузы көгеріп бара жатты, сонда да бір қадам кейін шегінер емес. Ол тек шпагасын екінші қолына ауыстырып алып, сол қолымен сайыса бастады.

Жекпе-жектің сол замандағы дәстүрлі заңы бойынша, д'Артаниян айқасып жатқан серіктерінің біреуін қолдауға хақысы бар-ды. Өз көмегі ең әуелі қайсысына көбірек қажет екенін білмей аңырап тұрғанда кенет оның көзімен Атостың көзі ұшырасып қалды. Атос өлсе де өзге кісіні көмекке шақырмайды. Бірақ оның семірене қарауына да, оның көзімен көмек сұрауына да болады. Д'Артаниян оны бірден түсінді де, тұра ұмтылып барып, Каюзактың бір бүйірінен дүрсе қоя берді.

– Гвардияшы мырза , қане, маған кел! Жер жастандырайын! Каюзак

бұрыла қойды. Көмек дәл мерзімінде келіпті. Тек көзсіз ерлігі арқасында әрең жүрген Атос дәрмені құрып, бір тізерлеп отыра кетті.

– Қарғыс атқыр-ай! – деді ол айқайлап. – Оны өлтіре көрме жас жігіт! Кейін жара жазылып кеткесін мен одан ескі бір өшімді алуым керек. Оның шпагасын қағып жібер-дағы, қарусыз қалдыр... Бәсе тап солай етіңіз... Бәрекелде! Өте жақсы!

Каюзактың шпагасы жиырма қадамдай жерге ұшып түскенін дауыстан жіберген еді. Д'Артаниян мен Каюзак екеуі бірдей шпагаға ұмтылысты: сонда біреуі – оны қолына қайта ұстау үшін, екіншісі – олжа қылу үшін ұмтылысты. Анадан гөрі қағілездеу д'Артаньян бірінші болып жүгіріп барып шпаганы табанымен баса қойды.

Каюзак дереу Арамис өлтірген гвардияшыға барып, оның рапирасын жұлып алды да, д'Артаньянға қарай беттеді, бірақ осы болмашы уақыт ішінде аз да болса тыныс алып үлгірген Атос оның алдынан шыға келді. Дұшпанын д'Артаньян жер қаптырып қоя ма деп қауіптенген Атос қайта шайқаспақ болды.

Бұған кедергі жасаса Атостың ренжитінін д'Артаньян бірден біле қойды. Шынында да көп ұзамай Каюзак құлап қалды: Атостың шпагасы оның кеңірдегін тесіп өткен еді.

Тап сол кезде Арамис те құлап жатқан дұшпанының төсіне шпагасының ұшын қадап, оған біржола жеңілгенін мойындатты.

Енді Портоспен Бикар қалған-ды. Портос Бикардан: жарығым-ау, сеніңше, қазір уақыт қанша болды, ағаңның Наварр полкінен алған ротасы құтты болсын, – деп қалжыңдап, әзіл қашырып жүрді. Бірақ оның бұл тәлкегінен ештеңе шықпады: өйткені Бикара өліспей беріспейтін темірдей берік жандардың бірі болатын.

Дегенмен сайысты бітіретін уақыт жетіп еді: Күтпеген жердей күзет келіп қалып, жекпе-жекке қатысушыларды түгелдей – жаралысын да, сауын да, кардиналдың жақтастарын да, корольдің жақтастарын да – тұтқынға алуы мүмкін. Атос, Арамис пен д'Артаньян бағын деп Бикараны қоршап алды. Көпке қарсы жалғыз өзі болса да, бүйірінен жараланған жігіт бағынудан бас тартты. Жаралы Жюссак шынтағына әрең сүйеніп, басын көтеріп, беріл, –деп айқай салды. Д'Артаньян сияқты Бикара да гаскондық еді. Ол керең адамдай күлді де қойды. Сайысып жүріп екі ұмтылыстың арасында ол шпагасының ұшымен бір жерді түртіп қалды.

– Осы арада... – деді ол библияның сөзін өзгертіп, – осы арада қасындағы серіктерімен бірге, көптің бірі есебінде Бикара ажалын табады.

– Олар – төртеу, сен – жалғыз. Бұйырамын – беріл!

– Сен бұйырсаң – мәселе басқаша,– деді Бикара.– Сен менің бригадирімің, бағынуым керек.

Кенет кейін қарай бір секіріп, дұшпанына бермеу үшін, шпагасын морт сындырды. Сосын оның сынығын монастырь дуалының сыртына лақтырып жіберді де, қолын кеудесіне айқастыра ұстап, кардиналдық өлеңдердің бірінің әуенін ысқырып жайбарақат тұра берді.

Тіпті дұшпанының ерлігі болсын мейлі, ерлік әрқашанда ардақталады. Мушкетерлер шпагаларын көтеріп, батыл гвардияшыға салют беріп, қынабына салды. Д'Артаньян да солардан көргенін істеді, сосын дін-аман қалған жалғыз гвардияшы Бикараның көмегімен Жюссак пен Каюзакты және Арамистің жараланып қалған дұшпанын монастырь басқышының алдына апарды. Төртінші гвардияшының қаза тапқанын біз жоғарыда айтқанбыз. Содан кейін олар кірмеліктегі қоңырауды бір қағып, дұшпандарының бес шпагасының төртеуін олжа қылды да, жеңіс қуанышына елтіген күйі, де Тревиль мырзаның үйіне қарай беттеді.

Олар бір-бірімен қолтықтаса, кең көшені түгел алып, жолдан кездескен мушкетерлермен сөз қағыстырып мәз-мәйрам болып келе жатты, ақырында олардың бұл жүрісі салтанатты шеруге ұқсап кетті. Д'Артаньянның төбесі көкке жеткендей болды. Ол Атос пен Портостың ортасында, екеуін есі кете құшақтап келеді.

– Егер мен әлі мушкетер болмағанмен,– деді ол өзінің жана достарына, де-Тревиль мырзаның үйі алдына келгенде,– енді өзім шәкірт ретінде қабылдандым деуіме болатын шығар, солай емес пе?

VI

ҰЛЫ МӘРТЕБЕЛІ КОРОЛЬ ЛЮДОВИК XIII

Бұл оқиғаның аяғы дау-жанжалға апарып соқты. Де Тревиль мушкетерлеріне жұрт көзінше кейіп, оңашада құттықтап жатты. Дегенмен уақытты босқа өткізуге болмайтын еді бұл хабарды дереу корольге жеткізбек керек, осы мақсатпен де Тревиль жеделдетіп Луврға кетті. Бірақ кешігіп қалыпты: король есігін тарс бекітіп, кардиналмен отыр екен. Де Тревильге: корольдің қолы бос емес, қазір ешкімді де қабылдай алмайды – делінді. Тревиль содан кешке салым, король карта ойнап отырған кезде келді. Корольдің қолы жүріп, ұтып отыр екен, ұлы ағзам аса сараң кісі еді, сол себепті де қолы шыққасын аса көңілді екен.

– Капитан мырза, бері келіңізші!—деді ол дауыстап де Тревильді алыстан байқап қалып.— Бері келіңіз, мен қазір сізге қатты ұрсайын деп отырмын. Мәртебелі тақсырдың маған келіп, енді мушкетерлердің үстінен шағым айтқанын және содан қатты тебіреніп кетіп, төсек тартып жатып қалғанын білесіз бе? Бұл не өзі, сіздің мушкетерлеріңіз шеттерінен баскесер шайтандар ма қалай а?

– Жоқ, ұлы ағзамым,—деді де Тревиль корольдің бірінші сөзінен-ақ істің шиеленіскелі тұрғанын сезіп.— Жоқ, керісінше, олар қой аузынан шөп алмайтын момын, қайырымды жандар және олар, имандай шыным бір-ақ мақсатқа ғана ұмтылады: шпагасын тек сіздің ұлы мәртебеңіз үшін ғана қынабынан суырады. Бірақ шара қанша; кардиналдың гвардияшылары кез келген жерде дікілдеп, оларға күн көрсетпейді, сосын қайтсін байғұс жас жігіттер тым болмаса, полкіміздің намысын бермейік деп қорғануға мәжбүр болады.

– Де Тревиль мырза, мені тыңдаңыз! — деді король даусын көтеріп. — мені тыңдаңыз! Сіз бір тахуа сопылар қауымы жайлы сөз қозғап тұрсыз ба қалай? Қымбатты капитаным, мен сізді шынымен-ақ капитан шенінен жұрдай етіп, оны мадемуазель де Шемроға бергім келіп тұрғаны, өйткені мен ол әйелге монастырьдің басы етем деп уәде берген едім. Бірақ мені сөзіңізге сенді екен деп ойлап қалып жүрмеңіз. Де Тревиль мырза, мені Әділ Людовик деп бекер атамайды, біз қазір бәрін де...

– Сіздің сол қара қылды қақ жарған әділдігіңізге шексіз сенгеннен кейін де мен ұлы ағзамның шешімін аспай-саспай, сабырымды сақтай отырып күтемін.

– Тұра тұрыңыз, тұра тұрыңыз, Мен көп күттірмеспін,— деді король.

Бұл кезде корольдің карта ойынындағы жолы тарыла бастап еді: ол ұтыла бастағасын, ретін тауып,— артық айтсақ жұрт кешіре жатар — бір жағына қарай жалт бергісі келіп отыр еді. Араға бірнеше минут салып, король орнынан тұрып, стол үстіндегі ұтқан ақшасын түгелдей сыпырып

қалтасына салды да, асығыс тіл қатты:

– Ла Вьевиль, менің орныма отырыңыз. Де Тревиль мырзамен бір маңызды мәселе жөнінде кеңесуім керек еді... Ах, иә, мына жерде менің сексен луи ақшам жатқан – ұтылғандар көңіліне алмасын, соны орнына салыңыз. Бәрінен бұрын әділдік керек!

Сосын ол де Тревильге бұрылып қарады.

– Сонымен, мырза,– деді ол капитанмен бірге сарай терезелерінің біріне қарай беттеп,– сіз мушкетерлермен жанжалды бастаған тек мәртебелі тақсырдың гвардияшылары ғана деген сөзіңізден қайтпайсыз ғой?

– Иә, ұлы ағзамым, әр кезде де солай болып жүр.

– Сонда қалай болған! Айтыңызшы. Қымбатты капитаным, сот әділ болу үшін екі жақты да мұқият тыңдауы керек екені сізге мәлім шығар.

– Құдай сақтасын! Сол оқиға елеусіз ғана басталып кеткен. Менің ең таңдаулы үш солдатым – олардың есімі, ұлы ағзам, өзіңізге әйгілі, олардың адалдығына талай рет көзіңіз жеткен, ал, олар жан-тәнімен өз қызметіне берілген деп сізді, ұлы ағзамым, шын көңілден сендіре аламын – сонымен, менің үш солдатым, Атос, Портос, Арамис мырзалар, бір жас гаскондық төртеуі қалаға серуен құрмақ болады, әлгі жеткіншекті мен бүгін ертеңгілік соларға: көз қырыңызды сала жүріңіздер деп тапсырған едім. Ұмытпасам, олар Сен-Жерменге бармақ болады да, Дешо монастырының қасындағы алаңнан кездесуге уәде байласады. Ойламаған жерден де Жюссак мырза бастаған Каюзак, Бикар мырзалар мен екі гвардияшы олардың үстіне келіп қалады. Ол мырзалар онда тұтас бір қол болып, шамасы, заңды бұзу мақсатымен барған болу керек.

– Бәсе, бәсе, мәселеге енді ғана түсіндім ғой,– деді король.– Олардың өздері жекпе-жек төбелеспек болған, солай ма?

– Мен оларды айыптамаймын, ұлы ағзам, бірақ ұлы мәртебелі ағзам, өзіңіз ойлап көріңізші: бақайшағына дейін қаруланған бес адам кармелит әйелдер монастырының қасындағы оңаша орынға қандай мақсатпен барады?

– Сіз әділін айттыңыз, Тревиль, әділін айттыңыз!

– Бірақ олар менің мушкетерлерімді көреді де, әуелгі ойынан қайтады, енді өз араларындағы бас араздық полктер арасындағы дұшпандыққа ауысады. Ұлы ағзам, өзіңіз білесіз, мушкетерлер корольге, тек қана корольге берілген – олар кардинал мырзаны қостайтын гвардияшылардың ата жауы емес пе?

– Иә, Тревиль, иә,– деді король жабырқап.– Францияда осы бір екі дай

болып бөлінгенді көріп қатты қайғырамыз. Бір корольдікте екі бастың болуы да аса қайғылы. Бірақ мұның бәрі әлі жөніне келеді, Тревиль, жөніне келеді... Хош, сонымен сіз мушкетермен жанжалды бастаған гвардияшылар дейсіз ғой?

– Мен оқиға, шынында да, тап осылай болған шығар деп ойлаймын. Дәл солай деп кесіп айта алмаймын. Өзіңіз білесіз, мұның анық-қанығына жету қиын. Бұл үшін Әділ Людовик аталған Людовик XIII-шінің ғажайып көрегендігі, сезімталдығы керек.

– Дұрыс айтасыз, Тревиль. Бірақ сіздің мушкетерлеріңіз де жалғыз болмаған. Олардың қасында бір жеткіншек бала болған дейді.

– Иә, ұлы ағзамым, тағы бір жаралы болған, сайып келгенде үш король мушкетері, олардың біреуі жаралы делік, қастарындағы баламен бірге кардинал мырзаның атышулы ең мықты бес гвардияшысына қарсы тұрған және олардың төртеуін сұлатқан.

– Пәлі, мынауың жеңіс қой!– деді король жадырап.– Нағыз жеңіс!

– Иә, ұлы ағзам, Сэ түбіндегі жеңіс тәрізді толық жеңіс.

– Біреуі жаралы, біреуі балақай дерлік төрт кісі дедіңіз бе?

– Оны тіпті бозбала деуге де келмес. Бірақ осы айқастың кезінде оның керемет ерлік көрсеткені сондай, оны, ұлы ағзам, сіздің мархабатыңызға ұсынып, бір батылдық жасасам деп едім.

– Өзінің аты кім?

– Д'Артаньян, ұлы ағзамым. Ол – менің ең ескі достарымның біреуінің баласы. Ұлы ағзамым, сіздің әкеңізбен бірге соғысқа өз еркімен қатысқан ақсүйектің баласы.

– Және сол бала қайсар мінез көрсетті дейсіз бе? Тревиль, маған сол оқиғаны тәптіштеп айтып беріңізші: менің соғыстар мен шайқастар туралы әңгімені жақсы көретінімді білесіз ғой.

Осыны айтып, король Людовик XIII-інші тәкаппарлана шалқайып, мұртын бір ширатып қойды.

– Ұлы ағзам,– деді Тревиль сөзін жалғап,– әлгіде айтып едім ғой, д'Артаньян әлі сары үрпек бала деп, мушкетер болу құрметіне қолы жетпегесін ол қала адамы сияқтанып киінген екен. Кардинал мырзаның гвардияшылары оның әлі балғын екенін, әсіресе, полкке жатпайтынын еске алып, біз шабуылға шықпай тұрғанда дереу кетіңіз деген талап қояды...

– Көрдіңіз бе, Тревиль, әуелі шабуыл жасаған солар екен,– деді король.

– Өте дұрыс айтасыз, ұлы ағзам, оған күмән жоқ. Сөйтіп, аналар оған жөнінді тап дейді, бірақ ол: менің жаным – мушкетердің жаны, ұлы мәртебелі корольге берілген адаммын, демек, мушкетер мырзалармен бірге боламын,– деп жауап қайтарады.

– Жігіт-ақ екен!– дейді король күбірлеп.

– Ол шынында да мушкетерлермен бірге қалады, ұлы ағзамым, сіз тағы бір тамаша жауынгер таптыңыз, кардинал мырзаның жынын келтіріп жүрген де осы жігіттің де Жюссак мырзаны шпагасымен өлтіре түйреп тастаған сайыскерлігі ғой.

– Жюссакты жаралаған сол ма?–деді король дауыстап,– Рас сол ма? Бала ма? Ол мүмкін емес, Тревиль.

– Бәрі де, ұлы ағзамым, тура өзіңізге айтқандай болған.

– Жюссак күллі Францияның ең таңдаулы сайыскерлерінің бірі ғой.

– Оған шара бар ма, ұлы ағзам, «Өзіңнен күшті шықса, екі көзің сонда шығады» деген емес пе.

– Мен сол жас жігітті көргім келеді, Тревиль, әдейі көргім келеді, егер оған бірдеңе қажет болса, біз оған көмектесейік.

– Ұлы ағзамым, сіз оны қашан қабылдай алар екенсіз?

– Ертең түсте, Тревиль.

– Бір өзің ғана ертіп келейін бе?

– Жоқ, төртеуін бірдей әкеліңіз, Мен олардың бәріне бір мезгілде алғыс айтпақпын. Бізге жан-тәнімен берілген кісілер сирек кездеседі, Тревиль, және адалдық сый-құрмет көрсетуге тұрады.

– Ұлы ағзам, шаңқай түсте біз Луврде боламыз.

– Кіші қақпадан кірерсіз, Тревиль, кіші қақпадан. Кардинал білмей-ақ қойсын.

– Құп, ұлы ағзамым.

– Сіз түсінесіз ғой, Тревиль заңның аты – заң. Сайысуға тыйым салынғаны рас.

– Бірақ бұл тайталас, ұлы ағзам, кәдімгі жекпе-жектің ауқымынан асып жатыр. Бұл – қағысып қалушылық, менің үш мушкетерім мен д'Артаньян мырзаға кардинал гвардияшыларының бесеуінің жабылғаны.– соның айқын айғағы.

– Дұрыс-ақ,— деді король.— Дегенмен Тревиль, кіші қақпадан келерсіз.

Тревиль езу тартты да қойды. Бала ұстазына қарсы шықты — міне, оның қолынан келгені осы ғана, білген кісіге бұл да аз емес. Ол корольге құрметтей тәжім етіп, одан рұқсат алып, кетіп қалды.

Сол күні кешқұрым үш мушкетердің үшеуіне де ертең көрсетілетін құрмет жайы хабарланды. Корольдің сырын баяғыдан білетін ысқаяқ жігіттер бұған онша қобалжи қоймады. Бірақ д'Артаньян ұшқыр қиялды гаскон емес пе, осы оқиға оған болашақ бақыттың нышаны болып көрінді де, түнімен небір ғажайып суреттерді көз алдынан өткізіп жатты. Таңертеңгі сағат сегізде ол Атостың үйіне келді.

Д'Артаньян келгенде мушкетер киініп болып, енді шыққалы жатыр екен. Король түсте қабылдайтын болғандықтан, Атос екі досымен Люксембург ат қорасы маңындағы шарапханаға барып, доп ойнамақ болып келісіпті. Ол д'Артаньянды өзімен бірге жүруге шақырды, әлгі ойыннан хабары болмаса да, ол бұған келісе кетті. Уақыт ертеңгі сағат тоғыз шамасы, ол он екіге дейін не істерін білмей дал болып еді.

Портос пен Арамис уәделі жерге келіп, допты қақпақылдап ойнап тұр екен. Дене жаттығуларының сан түрлеріне келгенде алдына жан салмайтын Атос, Д'Артаньян екеуі аланның екінші жағына барып тұрып, ана екеуіне ойналық деп белгі берді. Ол сол қолымен ойнаса да, бір сермегеннен кейін-ақ, мұндай жаттығуды жасауға жарасы мүмкіндік бермейтінін түсінді. Сөйтіп аланда д'Артаньян жалғыз қалды, бірақ ол ойынның күллі ережесін сақтап ойнауға тәжірибесі жетпейтінін әуелде айтып қойғандықтан, екі мушкетер ұпайды есептемей, тек допты қағып тастаумен ғана шұғылданды. Портостың әлуетті қолымен жіберілген бір доп ұшып келе жатып, д'Артаньянның бетіне тиіп кете жаздады, со замат ол: егер әлгі доп жанап өтпей бетіме тисе, қабылдау болмас еді, өйткені мен сарайға бара алмай қалар едім деп ойлады. Өзінің гаскондық қиялы бойынша, оның күллі болашағы осы қабылдауға байланысты. Ол Портос пен Арамиске иіліп тәжім етіп, сіздермен күш салыстыруға хәлім жеткен кезде ойынды жалғастырармын, деді. Осы сөздерді айтты да, ол көрменің сыртына шығып көрермендерге келіп қосылды.

Д'Артаньянның сорына қарай, көрермендер арасында мәртебелі тақсырдың бір гвардияшысы тұр еді. Өз жолдастарының кеше ғана масқара боп жеңіліп қалғанына намысы қозған осынау гвардияшы бір реті келгенде солардың кегін алмақшы болып ант еткен. Осы бір сәт оған аса қолайлы болып көрінді.

— Мына баланың доптан қорыққанын қарашы,— деді ол қасындағы көршісіне.— Бұл, шамасы, мушкетердің шәкірті болды.

Д'Артаньян жылан шағып алғандай оқыс жалт бұрылды да, әлгі бір қияс сөздерді айтқан гвардияшыға тесірейе қарады.

Не боп қалды?—деді гвардияшы сөзін сабақтап, мұртын мысқылдай ширатып тұрып.— Сүйкімді балақай, маған қалай қарасаң — олай қара, бәрібір, айтқан сөзімнен танбаймын.

— Айтқан сөзіңіз тасқа таңба басқандай айқын және ешбір түсіндіруді қажет етпейді, сол себепті де артымнан еруіңізді сұраймын,—деді д'Артаньян.

— Сонда қашан?—деді гвардияшы кекесін үнмен.

— Өтінемін, тап қазір жүріңіз.

— Менің кім екенімді білетін шығарсыз деп сенемін?

— Мүлде білмеймін және білгім де келмейді.

— Бекер асығасыз! Бәлкім, менің атымды білсеңіз, мұндай дікендемес едіңіз.

— Онда атыңыз кім?

— Бернажу, әміріңізге құлдық.

— Сонымен, Бернажу мырза, мен сізді қақпа алдынан күтемін, деді д'Артаньян салмақпен.

— Жүре беріңіз, мырза. Мен сізден кейін шығамын.

— Екеуміздің бірге шыққанымызды, мырза, ешкім байқап қалмасын, онша асықпай-ақ қойыңыз. Екеуміз айналысатын іске басы артық куәнің керегі жоқ.

— Мақұл,— деді гвардияшы, өз есімі бұған ешқандай әсер етпегеніне таң қалып.

Расында да, Бернажу есімі д'Артаньяннан өзге жұрттың бәріне мәлім болатын. Король мен кардиналдың күллі әмір-жарлықтарына қарамастан, күн құрғатпай өтіп жататын қақтығыс-соқтығысып бәріне түгел дерлік қатысатын айтулы жанжалқойың осы еді.

Портос пен Арамис ойын қызығына түсіп кетіп, ал, Атос олардың ойынынан көз жазбай тұрып, жас жігіттің кетіп қалғанын да сезбеді; жігіт кардиналдың гвардияшысына берген уәдесі бойынша есік алдына шығып тұра берді. Д'Артаньян корольдің талма түске шақырған қабылдауына кешігіп қалам ба деп асыға бастады. Жан-жағын көзімен бір шолғанда, ол көшенің қаңырап бос жатқанын көрді.

— Имандай шыным,— деді ол өз дұшпанына қарап,— өзіңіз Бернажу аталғаныңызбен, жолыңыз түсетін болды! Сіз шәкірт-мушкетерге тап

болдыңыз. Бірақ қам жеменіз: мен аянып қалмаймын. Кәне, қорғаныңыз!

– Меніңше...– деді д'Артаньянды сайысқа шақырған гвардияшы,– меніңше, бұл ара ыңғайсыздау сияқты. Бізге Сен-Жермен аббаттығының сырты немесе Пре-о-Клердің төңірегі ыңғайлы болар еді.

– Сөзіңіз құлаққа кіреді-ақ,– деді д'Артаньян.– Бірақ лаж бар ма, уақытым аз еді. Дәл сағат он екіде біреумен жолығуым керек. Сол себепті, мырза, қорғаныңыз, қорғанып бағыңыз!

Мұндай сөзді екі рет қайталап айтқызатын кісі Бернажу емес-ті. Сол мезетте, ол шпагасын жалт еткізіп, дұшпанына тап берді, гвардияшы аузынан ана сүті кеппеген неменің зәресін алып, қорқытып қоя салмақшы еді.

Бірақ д'Артаньян мұның алдында ғана жақсы мектептен өткен болатын. Кешегі жеңіс қызуы әлі басылмаған және алдынан бір жарылқап тастайтын жақсылық күткен жігітіміз қайтсе де бір адым кейін шегінбеуге бел байлады. Шпагалар зуылдап айқасып кетті. Д'Артаньян қасарысып тұрып алғасын, дұшпаны бір адым кері кетуге мәжбүр болды. Осы шегініс кезінде Бернажудың шпагасы сәл тайқып кеткенін пайдаланып, д'Артаньян өз шпагасын босатып алды да, қас қағымда алға бір ұмтылып, сүңгі ұшын дұшпанының иығына қадай салды. Д'Артаньян дереу кейін шегініп, шпагасын көтере қойды. Бірақ Бернажу бұл түк те емес деп айқай салып, ет қызуымен алға ұмтылғанда, тағы да д'Артаньянның шпагасына тап болып, түйреліп қалды. Соған қарамастан, дұшпаны құлап қалмағасын және жеңілгенін мойнына алмағасын, тек сайыса отырып, бір жақыны қызмет ететін үйге, Ла Тремуль мырзаның үйіне қарай шегініп бара жатқасын, оған соңғы салған жарасының қауіпті екенін сезбеген д'Артаньян оны тықсыра қуып біраз жерге апарды, тіпті, бәлкім, өлтіріп те жіберер ме еді. Бірақ сол кезде доп ойнап жатқан үй ішіндегі кісілер көшеден шыққан шуды естіп қалды. Өздерінің досы, д'Артаньянмен бір-екі ауыз сөзге келмей жатып, шпагасын суырып алып, соның соңынан көшеге жүгіріп шығып кеткенін көріп қалған екі гвардияшы үйді алақтап шыға келді де, жеңіске жеткен жігітімізге дүрсе қоя берді. Бірақ әлгілердің ізін ала Атос, Портос пен Арамистің де қарасы, көрінді, өздерінің жас досына жабылып жатқан гвардияшыларға тап беріп, олардың бетін өздеріне қаратып алды. Сол замат Бернажу құлап түсті, енді төрт ноянның ортасында екеуден-екеу қалғам гвардияшылар:

Де Ла Тремульдің адамдары, қайдасындар, жәрдемге келіндер!–деп айқай салды.

Бұл үндеуге де Ла Тремульдің үйінде жүрген кісілердің бірі қалмай, көшеге атып-атып шығып, төрт мушкетерге лап қойды.

Бірақ сол арада мушкетерлер де өз тарапынан:

– Мушкетерлер, көмекке келіңдер!–деген айбарлы ұран тастады. Бұл ұранды қостайтындар әрқашанда көп еді. Мушкетерлердің мәртебелі тақсырдың ата жауы екенін жұрттың бәрі білетін, кардиналды жек көргендіктен де көпшілік оларды жақсы керетін. Сол себепті де, Арамис айтқан «Қызыл герцогке» қызмет етпейтін басқа полктің гвардияшылары осындай соқтығыс кезінде король мушкетерлерін жақтап шыға келетін. Бұл кезде Дезэссар мырза полкінің үш гвардияшысы сол арадан өтіп бара жатқан, олардың екеуі қолма-қол төрт жолдасына қол ұшын беру үшін тұра-тұра ұмтылысты, ал, үшіншісі:

– Мушкетерлер, көмекке келіңдер! Көмекке келіңдер!–деп жан ұшыра айқайлап, де Тревиль үйіне қарай жүгіре жөнелді.

Де Тревиль мырзаның ауласында, әдеттегісінше, полк солдаттары қаптап жүр екен, олар жолдастарына жәрдемдесу үшін дереу солай қарай тұра-тұра ұмтылысты. Жаппай, қызыл шеке төбелес енді басталды, бірақ мушкетерлердің күші басым келді. Кардиналдың гвардияшылары мен де Ла Тремуль мырзаның адамдары үйдің ауласына қашып тығылды, арттарынан дұшпандары кимелеп кірмесін деп қақпаны дереу бекітіп тастады. Ауыр жараланып әл үстінде жатқан Бернажуды ертерек үйге көтеріп кіргізген-ді.

Мушкетерлер мен олардың одақтастарының әбден делебесі қазып, желігіп алған еді, де Ла Тремульдің адамдары король мушкетерлеріне жүрегі дауалап, шабуыл жасағаны үшін, оның үйін өртеп жіберсе қалай болады деген мәселе де туды. Қызба біреудің аузынан шығып кеткен осы сөзді жұрт жамырап қостай жөнелді, бірақ сәті түскенде, сағат он бірді соқты. Д'Артаньян мен оның достары қабылдауға баратынын естеріне алды, бірақ өздері жоқ кезде әлгі сұмдық әзілді жүзеге асырып қояды екен деп қауіптенеді, олар бүйірі қызып алған содырларды сылап-сипап, сабасына түсіруге тырысты. Дегенмен лақтырылған бірнеше тас қақпаға барып тиді. Бірақ қақпа берік екен, мызғымады. Бұл қалың нөпірді біраз суытайын деді. Оның үстіне бәріне бас болып жүрген жігіттер қалың көптен бөлініп, де Тревильдің үйіне қарай беттеді, осы оқиғаны түгел білетін капитан бұларды үйінде тосып отыр екен.

– Дереу Луврға кеттік!– деді ол.– Бір минутты да жоғалтпай Луврға кетуіміз керек, кардинал хабарлап үлгірмей тұрғанда, корольмен ертерек барып көріселік, Біз бұл істі кешегі оқиғаның жалғасы деп айтайық, сонда екеуі бір ғана іс болып шыға келеді.

Де Тревиль мырза көңілдес төрт жігітін ертіп, Луврға қарай асығыс жүріп кетті. Бірақ ондағылар мушкетерлер капитанын аң-таң қалдырып, король бұғы аулау үшін Сен-Жермен орманына аттанып кеткен десті. Де Тревиль мырза бұл жаңалықты екі рет қайталап айтқызды да, оны естіген сайын қабағы түсіп, тұнжырай берді.

– Ұлы ағзам аңға шығамын деген шешімге кеше келіп пе еді?– деді ол.

– Жок, биік дәрежелім,— деді камердинер.— Бүгін ертеңгілік бас аңшы келіп: өткен түнде сізге бола бір бұғыны қаумалап қоршап алдық деген хабарды жеткізді. Король әуелі бармаймын деп кесіп айтып еді, бірақ кейін ондай қызықтан қалғысы келмеді ме, әйтеуір, кетіп қалды.

– Король аңға кеткенге шейін кардиналмен көрісті ме?—деді де Тревиль мырза.

– Шамасы, көріскен болуы керек,— деді камердинер.— Бүгін ертеңгісін қақпа алдынан мен мәртебелі тақсырдың жегулі күймесін көрдім. Мен одан: бір жаққа барасыз ба?— деп сұрап едім: Сен-Жерменге — деген жауап алдым.

– Біз қалып қойыппыз!— деді де Тревиль.— Бүгін кешкұрым, мырзалар, мен корольмен кездесем. Ал, енді сіздерге келетін болсақ, мен сіздерге оның көзіне түсе көрмеңіз деп кеңес берер едім.

Бұл — ақылды кеңес еді, ең бастысы, сол кеңесті беріп отырған кісі корольді бес саусағындай білетін, сондықтан да көңілде сөз таластырмады. Де Тревиль мырза бұларға үйлеріңізге қайтыңыздар да, менен хабар күтіңіздер деп әмір етті.

Үйіне қайтып келгесін де Тревиль бұл істе ширақ қимылдап, бірінші болып шағым жазған жөн болар,— деп ойлады. Ол де Ла Тремуль мырзаға хат жазып, өзінің бір кісісін жіберді, бұл хатында капитан ол кісіден кардиналға қызмет ететін гвардияшыны өз үйінен қуып жіберуін және мушкетерлерге шабуыл жасағаны үшін өз адамдарына қаттырақ бір ұрсып қоюын сұрады. Өзінің атшысынан (Бернажу соның туысқаны болатын) бұл хабарға қаныққан де Ла Тремуль мырза былай деп жауап жібереді: де Тревиль мырза да, оның мушкетерлері де маған шағына алмайды, қайта шағынатын болсам — мен шағынуым керек, өйткені мұның қызметкерлеріне әуелі тиіскен мушкетерлер, олар тіпті мұның үйін өртемекші де болған. Бұл екі бекзаттың арасындағы дау-жанжал, әрине, ұзаққа созылар еді және бұлардың әрқайсысы қасарысып өз айтқанынан қайтпас еді, бірақ де Тревиль мәселені анықтай түсетін соны бір тәсіл ойлап тапты. Ол де Ла Тремуль мырзаға өзі бармақ болды.

Де Ла Тремуль мырзаның үйіне күймемен келіп, ол өзінің келгенін қожайынға хабарла деп әмір етті.

Бекзаттар бір-бірімен сыпайы сәлемдесті. Араларында достық ынтымақ болмаса да, бұлар бір-бірін қатты құрметтейтін. Екеуі де ар-намысты, кең пейілді жандар еді. Де Ла Тремуль мырза өз басы протестант болғасын, хан сарайына өте сирек келетін, сол себепті де ешбір партия қатарына да қосылмайтын, ол, әдетте, біреумен қарым-қатынас жасарда таза, қалтқысыз көңілін ұсынатын. Қанша айтқанмен, бұл жолы де Тревиль кішіпейілмен сыпайы қабылданса да, бұрынғыдай емес, арадан бір салқындық лебі сезіліп тұрды.

– Мырза,— деді мушкетерлердің капитаны сөз бастап,— біз екеуміз де өзімізді өкпелі санаймыз, сол себепті де мен сізге келгенде, әлгі бір даулы істің мән-жайын бірлесе отырып анықтауға келдім.

– Рақым етіңіз,— деді де Ла Тремуль,— бірақ әуелі ескертіп қояйын, мен бұл істің жай-жағдаятын жақсы білем, бар айып сіздің мушкетерлеріңіздің мойнында.

– Сіз, мырза, бір нәрсені өлшеп-пішіп алмай сөйлемейтін ақылды да әділ адамсыз, сол себепті де менің әдейі айтқалы келген ұсынысымнан бас тарта алмайсыз.

– Мырза, өтінемін, құлағым сізде.

– Сіздің атшының туысы Бернажу мырзаның хал-ахуалы қалай екен?

– Оның хәлі мүшкіл, мырза. Иығындағы жарасы онша қауіпті емес, бірақ өкпесіне зақым келтірген екінші жарақаты тағы бар. Емші ол осыдан сауығып кете алмас деп қорқады.

– Жаралы есін біле ме?

– Иә. Ақыл-есі бүтін.

– Өзі сөйлей ала ма?

– Қинала-қинала сөйлейді.

– Ендеше, мырза, ұзамай. жаны жаннатқа ұшады-ау деген жігітке баралық та, құдай атымен ант етіп, одан бар шындықты айтуын сұралық. Мейлі, өзі араласқан істің әділ қазысы сол жаралы жігіт-ақ бола қойсын, мен ол не айтса – соған сендім.

Де Ла Тремуль мырза бір сәт ойланып қалды да, бұдан ақылды ұсыныс таба алмайтынын біліп, бірден келісе кетті.

Екеуі де жаралы жігіт жатқан бөлмеге келіп кірді. Оның көңілін сұрауға келген осынау текті мырзаларды көргенде, ауру жігіт кереуеттен басын көтеріп отырмақ болды, бірақ әбден әлсіреп қалған байғұс, осы болмашы қимылдың өзіне шыдай алмай, есінен танғандай, төсекке қайта құлай кетті.

Де Ла Тремуль мырза оған жақындап барып, бетіне тұзды шиша апарып еді, науқас есін жиды. Содан кейін де Тревиль мырза ауру кісіге сөзімен ықпал жасады деп айыптамасын деп, жаралымен өзіңіз сөйлесіңіз деген ұсыныс жасады.

Мәселенің бәрі де Тревиль мырзаның ойлағанындай болып шықты. Ажал аузында жатқасын, Бернажу ақиқат шындықты жасырмады. Ол болған оқиғаны айна-қатесіз айтып берді.

Де Тревиль мырзаға керегінің өзі осы еді. Ол Бернажуге тезірек тәуір болыңыз деген тілек білдіріп, де Ла Тремуль мырзамен қош айтысып, үйіне келді де, төрт досқа түс мезгілінде келсін деп арнайы кісі жіберді.

Де Тревиль мырзаның үйінде ең таңдаулы қауым – иіні келгенде айталық – кардиналдың дұшпандары ғана жиналған болатын. Сол себепті де түскі ас үстінде әңгіме әлгі мәртебелі тақсыр гвардияшыларының қара басып, екі рет жеңіліп қалғанын төңіректен шықпай қойды. Осы екі шайқастың да қаһарманы д'Артаньян болғандықтан да, мақтау сөздің бәрі тек соның басына ғана жауып жатты, Атос, Портос пен Арамис бұған жақын жолдас ретінде ғана қуанған жоқ, олар тап осылай көкке жеткізе мақтаудың талайын естіп еті үйренген, ендеше осы жолғы үлесін жас серігіне қиюға болады ғой.

Кешкі сағат алтылар кезінде де Тревиль енді Луврға бара беруге болады деді. Бірақ қабылдау мерзімі өтіп кеткеннен кейін, ол енді кіші қақпадан өтуге рұқсат сұрап жатпай, төрт серігімен бірге барып қабылдау бөлмесінен орын алды. Король әлі аңнан келмепті.

Біздің жас достарымыз жарты сағаттай күткеннен кейін, кенет күллі есіктер бір мезгілде айқара ашылып, ұлы корольдің келгені хабарланды. Д'Артаньян тебіреніп кетті. Бәлкім, ендігі бірнеше минут оның күллі болашақ тағдырын шешетін шығар. Ол тынысын тартып король кіретін есіктен көз жазбай отырып қалды.

Людовик XIII-ші табалдырықтан аттай берді. Ол серіктерінен озып алда келеді. Король шаң-тозаңнан көрінбейтін аңшы костюмі мен саптамасын шешпепті. Қолында қамшы. Бір қарағаннан-ақ д'Артаньян оның қаһарланып келе жатқанын сезе қойды.

Корольдің қабағы салыңқы екенін сезсе де, сарай төңірегіндегілер ол жүретін жолды қуалай тұра - тұра қалысты: корольді қабылдау бөлмелерінде назарға ілінбей қалғаннан гөрі ашулы болса, әйтеуір бір көзге түскенді абырой санайды. Үш мушкетер дін салған жерден алға ұмтылғаны да содан, ал, д'Артаньян болса, мұның керісінше, олардың тасасына жасырынып, көрінбеуге тырысты. Король Атосты, Портос пен Арамисті жақсы таныса да оларды көрмеген кісі сияқты, тіпті назар аудармастан, ләм деместен түнеріп өте шықты. Де Тревильге келетін болсақ, король өзін шаншыла қараған кезде, міз бақпай тесірейіп тұрып алғаны сонша, ұлы ағзамның өзі көзін тайдырып әкетті. Осыдан кейін ұлы ағзам түсініксіз бірдеңелерді айтып, өзінің аңыраған апартаменттеріне кіріп кетті.

– Хал нашар,– деді Атос жымыып.– Және бүгін бізге орден бере қоймайтын шығар.

– Осы арада он минут күтіңіздер,– деді де Тревиль мырза. Егер соған дейін мен келмесем, біздің үйге бара беріңіз: одан кейін тосудан пайда жоқ.

Төрт дос сарылып он минут, ширек сағат, жиырма минут күтті де Тревиль көрінбегесін бұлар әлденеден қауіптеніп жөндері кетіп қалды.

Бұл кезде де Тревиль мырза король кабинетіне еркін басып кіріп келді, сөйтсе ұлы ағзамның сіркесі су көтермей отыр екен. Ол креслода шалқайып, шыпыртқының сабымен саптамасының қонышын ұрып қояды. Де Тревиль аспай-саспай, сабырмен корольдің денсаулығын, жай-күйін сұрады.

– Несін сұрайсыз, мырза, хал-ақуалым жаман,— деді король.— Мен зеріккеннен жарылғалы отырмын.

Бұл шынында да Людовик XIII-нің ең ауыр сырқатының бірі еді. Кейде ол өзіне жақын-жуық көңілдерінің біреуін терезе алдына алып кетіп: «Зерігіп тұрмын, мырза! Кәне, екеуміз қосылып зерігелік»,— дейтін.

– Қалай!—Де Тревиль дауыстап жіберді.— Ұлы ағзамым, Сіз қалай зерігесіз? Бүгін сіз, ұлы ағзам, аңға шығып, рақаттанып қайтқан жоқсыз ба?

– Ондай рақаты құрып қалсын!— деді король күңкілдеп.— Жанымды садақа етейін, бәрі де азып-тозып барады! Білмеймін, осы кезде түздің тағысы із қалдырмайтын болған ба, әлде, иісшіл иттер қалмаған ба! Біз алты сағат бойы өкшелей қуып, соңынан қалмай жүріп бір бағлан бұғыны әбден діңкелетіп, мақсатымызға жеттік деп, Сен-Симон сыбызғысын ерніне апарып жеңіс сазын сызылта берген кезде, қай әттегене-ай десейші, ит біткен жалт бере шабаланып, бір жақтағы қодығын қуалай жөнелгені. Мінеки, көріп тұрсыз ба, бір кезде құс салуды қойсам, енді ит жүгіртіп, тағы қуалауды да қоятын шығармын. Ах, де Тревиль мырза, мен деген бір бақытсыз сорлы корольмін! Қолымда бір жалғыз ителгім қалып еді, үш күн болды, ол да өліп қалды.

– Ұлы ағзамым, расында да сіздің өкінішіңізді өз басым қатты түсіріп тұрмын: бұдан өткен қайғы болмас. Бірақ сізде әлі де бір сыпыра сұңқар, қаршыға және басқа қыран құстар қалған сияқты еді ғой?

– Бірақ соларды аңға баулитын адам қалған жоқ. Саятшылар дүние салып жатыр. Сұңқармен аң аулау өнерін білетіндерден енді жалғыз өзім ғана қалдым. Менен кейін бәрі де құриды. Аңды қақпанмен, дұзақпен, аранмен аулайтын болады. Егер мен шәкірттерді үйретіп үлгерсем... Жоқ, оған мұрсат қайда, кардинал мырза маған бір минут тыныштық бермейді, Испания жайлы, Австрия жайлы, Англия жайлы жатпай-тұрмай әңгіме айтып, миымызды ашытады! Айтпақшы кардинал туралы сөз бар: де Тревиль мырза, мен сізге риза болудан қалып барамын.

Де Тревильдің күткені де осы еді. Ол корольдің жайын баяғыдан біледі және бір ұққаны: бағанадан бері шағынып отырғаны үлкен әңгіменің кіріспесі ғана оны өзіне қарай түсу үшін ғана яғни оны өзіне қарай түсу үшін ғана пайдаланатын сияқты. Әуелден айтқысы келген сөзін ол енді

ғана айтады.

– Ұлы ағзамым, сіздің алдыңызда айыпты болып қалатындай мен байғұс не жазып едім сонша? – деді де Тревиль кереметтей қайран қалған кісідейін.

– Өз борышыңызды осылай орындайды екенсіз ғой, мырза?– деді король, де Тревильдің сауалына тікелей жауап беруден жалтарып.– Мен сізді мушкетерлердің капитаны етіп тағайындаған да, қарауыңыздағы кісілеріңіз жұртты қырып-жойып, тұтас бір кварталды дүрліктіріп, күллі Парижді өртеп қоя жаздасын деп тағайындап па едім? Және сіз бұл жөнінде жұмған аузыңызды ашпайсыз! Бірақ мен,– деді король сөзін жалғап,– бекер ренжіп отырған шығармын. Бәлкім, кінәлы кісілер тұтқынға алынып, сіз олардың әділ жазасын алғанын айтайын деп келген шығарсыз.

– Жоқ, ұлы ағзамым,– деді де Тревиль сабырмен,– мен сізден соларға сот құру жайын өтінгелі келдім.

– Кімді соттаймыз сонда?– деді король дауыстап,

– Өсекшілерді!–деді де Тревиль.

– Міне, жаналық деп осыны айт!–деді король даусын көтеріп.– Әлгі қарғыс атқан үш мушкетеріңіз – Атос, Портос пен Арамис, және бір Беарннен келген тентекпен бірігіп, құтырған ит сияқты, Бернажу байғұсқа тап беріп, көрімін көзіне көрсеткенін сіз жоққа шығара алмассыз, о бейшара ендігі жан тәсілім етуге жақындап қалған шығар? - Содан кейін олар герцог де Ла Тремудьдің үйін қоршап, өртеп жібермекші болғанын жоққа шығара алмассыз, егер соғыс уақыты болса – онысы теріс болмас еді, өйткені ол үй – гугеноттардың ұясы, бірақ бейбіт күндері бұл өзгелерге жаман үлгі болып саналады. Енді шыныңызды айтыңызшы: сіз осының бәрін жоққа шығарғалы келген жоқсыз ғой?

– Ұлы ағзамым, осы ертегіні сізге айтып жүрген кім?– деді де Тревиль тағы да байсалды қалпын сақтап.

– Кім айтты дейсіз бе, мырза? Мен ұйықтап жатқанда әсте көз жұмбайтын, мен көңіл көтеріп жүргенде еңбек етіп жататын, елдің ішкі және сыртқы істерінің бәрін – Франция мен Европадағы істердің бәрін басқарып отыратын кісі айтпағанда, оны маған кім айтты деп ойлайсыз?

– Ұлы ағзам, сіз, шамасы, құдай тағаланы айтып отырған боларсыз,– деді де Тревиль,– өйткені менің алдымда сізден, ұлы ағзамым, сонша биік тұратын тек құдай ғана.

– Жоқ, мырза, менің айтып отырғаным – корольдіктің тірегі, менің бірден-бір қызметшім, бірден-бір досым – кардинал мырза.

– Кардинал мырза – қанша айтқанмен, қасиетті әулие емес,

– Мырза, сонда сіздің не айтқыңыз келеді?

– Менің айтайын дегенім, күнәсіз кісі – тек папа ғана, ендеше кардиналды күнәдан пәк деуге болмайды.

– Сіз сонда ол мені алдап жүр, маған опасыздық жасап жүр дегіңіз келе ме? Демек, сіз оны айыптайсыз ба? Кәне, турасын айтыңызшы, сіз оны айыптайтыныңызды мойындайсыз ғой!

– Жоқ, ұлы ағзам. Менің айтайын дегенім, ол кісінің өзі алданып қалған. Мен оған жалған мәлімет берген деймін. Мен, ұлы ағзамым, ол сіздің мушкетерлеріңізді, әділдіктен айнып, асығыс айыптаған, өз мәліметтерін жаман кісілерден жинаған деймін.

– Айыптаудың көзі де Ла Тремуль мырзадан, герцогтің өзінен шығып жатыр.

– Ұлы ағзам, герцог бұл іске жанын сала кірісіп жүр, сол себепті де одан қара қылды қақ жарған әділдікті табу қиын болар, деген жауапты айтар едім. Бірақ мен, ұлы ағзамым, олай деуден аулақпын. Мен герцогтің парасатты да адал кісі екенін білемін міне сол кісінің айтқан сөзіне тоқтаймын, бірақ сіздің алдыңызға бір ғана шарт қоямын...

– Қандай шарт?

– Ұлы ағзам, мен сіздің ол кісіні дереу шақырып алып тергеуіңізді және оны ешбір куәсіз, көзбе-көз оңаша отырып тергегеніңізді қалар едім және герцог кетісімен, ұлы ағзамым, мені бірден қабылдауыңызды өтінген болар едім.

– Солай ма!—деді король.— Сіз сонда де Ла Тремуль мырза айтса, соған тоқтайсыз ғой?

– Иә, ұлы ағзам.

– Және соған бірден мойын ұсынасыз ғой?

– Иә.

– Және ол қойған талаптың бәрімен келісесіз ғой?

– Иә, ұлы ағзам.

– Ла Шене! Ла Шене!—деді король дауыстап.

Людовик XIII-нің ұдайы есік алдында әмір күтіп тұратын сенімді камердинері зып етіп бөлмеге кіріп келді.

– Ла Шене,– деді король,– де Ла Тремуль мырзаға дереу кісі жіберіңдер. Бүгін кешке онымен сөйлесуім керек.

– Ұлы ағзам, сіз де Ла Тремуль екеуміздің арамызда ешкімді қабылдамаймын деп сөз бересіз ғой?

– Ешкімді де қабылдамаймын,– деді король. Ендеше, ертеңге дейін хош болыңыз, ұлы ағзамым. Ертеңге дейін, мырза. Қай сағатқа әмір етесіз, ұлы ағзамым? Қалаған уақытыңызда.

– Бірақ мен ете ерте келіп қалып, сізді оятып жіберем бе деп қорқам, ұлы ағзамым.

– Мені оятып дейсіз бе? Мен осы ұйықтай ма екенмін? Мен қазір ұйықтамайтын болғанмын, мырза. Ілуде бір көз шырымын аламын – сол да жетіп жатыр. Қанша ерте келемін десеңіз де келе беріңіз, тіпті, сағат таңғы жетіде келіңіз. Ал, егер мушкетерлеріңіз кінәлі болса, менен жақсылық күтпеңіз!

– Егер менің мушкетерлерім кінәлы болса, олар заматында сіздің қолыңызға табыс етіледі, ұлы ағзам, сосын оларға не істейтініңізді өзіңіз білесіз. Ұлы ағзамның бізге айтатын тағы қандай талаптары бар екен? Екі құлағым сізде. Әміріңізге құлдық.

– Жоқ, мырза, жоқ. Мені Әділ Людовик деп тектен-текке атамаған. Ертеңге дейін, мырза, ертеңге дейін.

– Құдай пана болсын сізге, ұлы ағзам!

Сол күні король қанша нашар ұйықтады, дегенмен, де Тревиль мырза одан да нашар ұйықтады. Ол үш мушкетер мен олардың ертеңгі сағат алты жарымда маған келсін деп кешқұрым хабар жіберген. Ол жігіттерді өзімен бірге сарайға ертіп әкелді, бірақ оларға ешқандай уәде де бермеді, ештеңені мойнымен көтергісі де келмеді және бұлардың да, өзінің де тағдыры қыл үстінде тұрғанын жасырмады.

Бұларға тоса тұрыңдар деп капитан кіші қақпадан кіріп кетті. Егер король әлі ашулы болса, олар ешкімнің көзіне түспей, елеусіз кетіп қалады. Ал, егер қабылдайтын болса, шақырып алады.

Корольдің жеке қабылдау бөлмесінен де Тревиль мырза Ла Шенені көрді, ол бұған кеше кешқұрым герцог де Ла Тремуль мырзаны үйінен таба алмағанын, ол қайтып келгенде сарайға кіруге өте кеш болғанын, герцогтің мұнда әлгіде ғана келгенін, тап қазір корольмен әңгімелесіп отырғанын айтты.

Соңғы хабар де Тревиль мырзаның жанына майдай жақты. Енді ол де Ла Тремульдің кетуі мен өзінің корольге кіруіне арасында ешкім ұлы ағзамға

ықпал жасап үлгірмейтініне кәміл сенді.

Шынында да арада он минуттей өтпей жатып, есік ашылды да, де Тревиль кабинеттен шығып келе жатқан де Ла Тремульді көрді. Герцог бірден бұған қарай беттеді.

– Де Тревиль мырза,– деді ол,– біздің үйдің қасында болған оқиғаның егжей-тегжейін білу үшін ұлы ағзам мені өзіне шақырып алды. Мен оған ақиқат шындықты айттым, яғни кінәлі менің кісілерім екенін және сізден кешірім сұрауға әзір екенімді білдірдім. Енді міне өзіңізбен кездескен екенмін, соны қазір жасауыма рұқсат етіңіз, бұған қоса мені әманда өз достарыңыздың бірі деп есептеңіз.

– Герцог мырза,– деді де Тревиль,– сіздің адалдығыңызға, әділдігіңізге сенгенім сонша, корольдің алдында өзіңізден өзге жақтаушыны көргім де келмеді. Міне енді алданбағаным анық көзім жетті және әлі де болса Францияда сіз туралы не айтсам, сондай сөзді қателеспей-ақ айтуға болатын азаматтар қалғаны үшін сізге шын көңілден алғыс айтамын.

– Тамаша, тамаша!–деді осы сөздің бәрін есік алдында тұрып естіген король.– Ол өзін сіздің досыңызбын деп тұр ғой, ендеше оған, Тревиль, менің де оның достарының санатында болғым келетінін айтарсыз, бірақ ол мені көзіне іле бермейді. Мен оны көрмегелі көп ұзамай аттай үш жыл толады және оны өзім шақыртып алып әрең көрдім. Оған менің осы тілегімді жеткізерсіз, өйткені мұндай нәрсені корольдің өзі ауызба-ауыз айта алмайды.

– Рақмет, ұлы ағзам, рақмет. Бірақ менің сізге, ұлы ағзам, айтайын деген бір сөзім – әрине, оның де Тревиль мырзаға тіпті де қатысы жоқ – сізге айтайын деген бір сөзім, ұлы ағзам, ұзақты күннің кез келген уақытында көріп жүрген кісілеріңіздің бәрі бірдей сізге шын пейілімен берілген жандар емес.

– Сіз менің айтқанымды естіген екенсіз ғой ендеше, герцог? Онда тіптен жақсы болды!–деді король, алға қарай бір басып.– А, бұл сіз бе едіңіз, Тревиль? Әлгі мушкетерлеріңіз қайда? Мен оларды осыдан үш күн бұрын ертіп әкеліңіз дегенім қайда. Осы уақытқа дейін оны неге орындамай жүрсіз?

– Олар төменде, ұлы ағзам, сізден рұқсат болса, Ла Шене оларды шақырып келеді.

– Иә, иә, олар тап қазір келсін. Ұзамай сағат сегіз болады, ал тоғызда маған бір кісі келеді... Жүре беруіңізге болады, герцог, бірақ сарайға міндетті түрде келіп тұрыңыз... Тревиль, кіріңіз.

Герцог иіліп ізет көрсетіп, есікке қарай беттеді. Ол есікті аша берген кезде, басқыштың жоғарғы алаңынан үш мушкетер мені Артаньян көрінді.

Оларды Ла Шене ертіп келді.

– Кәне, жақындап берірек келіп тұрыңыздар, нояндар,— деді король.— Сіздерге қазір кейін деп тұрмын.

Мушкетерлер иіліп тәжім етіп, жақындай берді. Д'Артаньян олардың соңынан ерді.

– Ақ шайтандар түге! Төртеуден төртеу болып жүріп екі күннің ішінде кардиналдың жеті гвардияшысын қатардан қалай шығарып үлгірдіңіз?—деді Людовик XIII-ші сөзін сабақтап.— Бұл көп, өте көп. Егер іс осылай бола берсе, онда мәртебелі тақсыр, үш аптадан кейін өз ротасының құрамын толық жаңартады ғой. Ал, мен указды қатал жүзеге асыруға мәжбүр боламын. Бірлі-жарым болса ештеңе емес, оған қарсы емеспін. Бірақ екі күнде жеті кісіні сұлату — тағы да қайталап айтам, бұл — көп, өте көп.

– Ұлы ағзам, өзіңіз де көріп тұрған боларсыз, сол себепті де бұлар қазір қатты қысылып тұр, кеуделері өкінішке толы, сізден кешірім өтінеді.

– Қысылып тұр, өкінішке толы дейсіз бе? ым...— деді король сеніңкіремей.— Мен бұ қуларға сенбеймін. Әсіресе, әне бір Гаскон кейіптес пәлекетіңе сенбеймін. Мырзам, бері келіңізші!

Д'Артаньян бұл сөздің өзіне арналғанын ұғып, қатты қынжылатынын түрімен білдіріп, жақындай берді.

– Пәлі! Сіз маған қайдағы бір жас жігіт жайлы айтып едіңіз. Жаным-ау, бұл бала ғой, балдырған ғой тіпті! Сонда әлгі Жюссакты оңдырмай жаралайтын осы сәби ме?

– Және Бернажуді екі рет оңдырмай түйреп өтетін де осы сәби!

– Шынында да солай ма?

– Тағы бір жәйтті есептемесек,— деді Атос,— егер ол мені Каюзактың қолынан құтқармағанда, тап осы сәтте мен, ұлы ағзам, сізге басым жерге жеткенше иіліп, ізет көрсету құрметіне ие бола алмас едім.

– Ендеше, мұның өзі барып тұрған дию болды ғой, сіздердің жас беарндықтарыңыз, менің марқұм әкем тап осындай шақта мың шайтан атсын деуші еді. Мұндай қақтығыс - соқтығыста талай қамзолды жыртып, талай шпаганы сындыру оп-оңай. Ал, гаскондар баяғы күніндегідей кедей шығар, солай емес пе?

– Ұлы ағзам,— деді де Тревиль,— бұлардың тауларынан әзірге саф алтын табыла қоймағанын мойындауым керек, бірақ сіздің марқұм әкеңіздің тәж-таққа ие болу жолындағы күресін қызу қолдағаны үшін, құдай тағалам керемет күдіретімен, бұларды бір жарылқап тастаса артық болмас еді.

– Бұдан шығатын қорытынды, егер менің өз әкемнің перзенті екенім шын болса, гаскондар мені де король еткені ғой, солай емес пе, Тревиль? Ендеше, бұл жігітке он сапар тілейік, өзі маған ұнайды... Ла Шене, қазір барыңыз да, менің күллі қалталарымды ақтарып көріңізші – қырық шақты пистоль табылмас па екен, егер табыла қалса, оны осында маған әкелерсіз. Ал, әзірше, болған оқиғаны асырмай да жасырмай, айна-қатесіз айтып беріңіз.

Д'Артаньян кешегі оқиғаны сабақты жіпке тізгендей етіп, тәптіштеп айтып берді: ұлы ағзамды көретініне қуанып, өзінің түні бойы ұйықтай алмай, қабылдауға үш сағат қалғанда достарына барғанын, сосын төртеуі бірігіп шарапханаға беттегенін, ал, оның доп бетіме тиіп кетпесін деп сақтанып тұрғанын байқап, Бернажудің мұны көптің көзінше мазақ қылып күлгенін, сол тәлкегі үшін өмірмен қоштаса жаздағанын, бұл іске тіпті үш қайнаса сорпасы қосылмайтын де Ла Тремуль мырзаның екі ортада үйінен айрылып қала жаздағанын келістіріп баяндап өтті.

– Хош! Герцог те маған тап осы жәйтті айтқан!.. Байғұс кардинал! Екі күнде жеті адамынан айрылу және жанына жақын адамдарынан айрылу оңай емес!.. Енді жетеді, мырзалар, естіп тұрсыздар ма? Жетеді! Сіздер Феру көшесінің есесін қайтардыңыздар, тіпті асырып та жібердіңіздер. Осыны қанағат тұтыңыз.

– Егер ұлы ағзам қанағат тұтса, біз де қанағат тұтамыз,– деді де Тревиль.

– Иә, қанағат,– деді король, сосын Ла Шененің қолынан бір уыс алтын теңгені алып, д'Артаньянның қолына құйды.– Менің ризалығымның дәлелі осы болсын,– деді ол тағы да.

Ол заманда тәкаппарлықтың біздің кезге тән түсінігі жұртқа мүлде би мәлім еді. Дворянин арланып - қорланбай-ақ, корольдің өз қолынан ақшаны ала беретін. Сол себепті де д'Артаньян қысылып-қымтырылмастан алған қырық пистолін қалтасына салып, ұлы ағзамға асқан ізетпен адал алғысын білдірді.

– Ендеше жақсы болды,– деді король, қабырғадағы сағатқа қарап,– жақсы-ақ. Қазір уақыт сегіз жарым, енді сіздер жүре беріңіздер. Тоғызда біреу келеді деп айтып ем ғой. Шексіз берілгендігіңіз үшін сіздерге шын көңілден алғыс айтам, мырзалар. Бұдан былай да сіздерге сене беруіме болады ғой, солай емес пе?

– Ұлы ағзам,– деді төрт достың төртеуі бірдей дауыстап,– короліміз үшін біз өзімізді кескілеп шауып тастаса да, ештеңеден тайынбаймыз.

– Жарайды, жарайды! Кескіленбей-ақ қойғандарыңыз жақсы. Сонда маған да оңды болады, әрі пайдаңыз да тиеді...– Тревиль,– деді король бәсең үнмен, жас жігіттер шығып бара жатқанда,– полкіңізде бос орын жоқ болғандықтан және оның үстіне сыннан өткізбей тұрып, полкке ешкімді

қабылдамаймыз деп шешім қабылдағандықтан, мына бозбаланы күйеуіңіз Дезэссар мырзаның гвардиялық ротасына қабылдаңыз... Ах, шайтан алсын, кардинал мырзаның мұны естігенде бір тыржың ететінін ойлап, күн ілгері қуанып тұрғаным! Ол, әрине, жатып ашуланады, мейлі, маған бәрібір. Әділдіктен тайғаным жоқ қой, әйтеуір.

Король қолымен ишарат етіп, де Тревильді жөніне жіберді, ол мушкетерлерінің соңынан кетті. Бұл келсе, олар д'Артаньян алған қырық пистольді бөлісіп жатыр екен.

Король айтқандай-ақ кардинал шынында да қатты ашуланып, бір жеті бойы кешкілік шахмат ойнауға келмей қойды. Бұған қарамастан король онымен көріскен сайын жадырай күлімсіреп, сыпайы үнмен:

– Кардинал мырза, әлгі бір адал күзетшілеріңіз, Бернажу мен Жюссак байғұстардың хал-ахуалы қалай?—деп сұрауды ұмытпай жүрді.

VII

МУШКЕТЕРЛЕР ӨЗ ҮЙ – ӨЛЕҢ ТӨСЕГІНДЕ

Луврдан шыққаннан кейін д'Артаньян достарынан қырық пистольдің өзіне тиген үлесін қалай жұмсасам екен деп ақыл сұрағанда Атос: «Қарағай жаңғағына» барып жақсы түскі асқа заказ бер,– деді. Портос: «Дәйекші жалда», ал, Арамис: «Ажарлы бір көңілдес әйел тауып ал»,– деп кеңес берді.

Түскі астан сол күні берілді, жана дәйекші дастарқан маңында қолды-аяққа тұрмай ызғып жүрді. Түстікке Атос заказ берді іс, малайды Портос тапты. Ол пикардиялық жігіт еді. Оны жайсаң мушкетеріміз сол күнгі түскі астын құрметіне жалдап алған. Ол бұл куды Ла Турнель көпірінің үстінен кездестіреді, Планше – дәйекшіні осылай деп атайтын – сол арада суға түкіріп, одан жыбырлай тараған білезік толқындарға қарап тұр екен. Портос оның осындай іспен айналысып тұрғаны – әр нәрсені аңғарып, ақылмен қорытуға қабілетінің бар болғаны деп ойлап, істің қалған жөн-жосығына бара бермей, оны өзімен бірге ертіп ала жөнеледі. Енді осыған қызметке тұратын шығармын деп дворянның маңғаз кейпіне разы болып келе жатқан Планше, ол орынды Мушкетон деген әріптесі алып қойғанын білгенде кәдімгідей жасып қалады. Портос оған өз үйінің дәулеті қанша ағылып - төгіліп жатса да, оны бір-ақ қызметші жайғастыратынын, сол себепті де, Планшенің д'Артаньянға дәйекші болып баратынын түсіндіреді. Кейін өз қожасы жасап жатқан тойға қызмет етіп жүргенде, ол мырзасының есептесіп жатып қалтасынан бір уыс алтын теңгені суырып алғанын көріп, осындай қалталы бекзатқа жолықтырған құдайға мың алғыс айтты. Түскі ас біткенше оның көңілі тоқ жүрді, көптен ішер асқа жарымай жүрген байғұс, дастарқанда қалған тағамға тыңқиып тойып алды. Бірақ түнде қожасының төсегін саларда оның тәтті қиялы сейіліп кеткен еді. Жатын бөлме мен кірмеліктен тұратын күллі пәтерде бір-ақ керует бар екен. Планше д'Артаньянның кереуетінен көрпесін сыпырып алып, астына төсеп кірмелікке қисая кетті, содан былай қарай қожасы жамылғысыз ұйықтайтын болды.

Атостың да дәйекшісі бар-ды, қожасы оны мүлде өзгеше баулыған болатын. Оның есімі Гримо еді. Осынау парасатты мырза – біз, әрине, Атосты айтып отырмыз – нағыз үндеместің өзі. Бес-алты жылдан бері ол – Портоспен, Арамиспен жұбын жазбайтын дос. Осы уақыт ішінде достары оның жымыып езу тартқаны болмаса, жадырап күлгенін көрген емес. Ол сөзді дәлме-дәл қысқа сөйлеп, шолақ қайырады, не айтқысы келсе, соны ғана айтады; бір ауыз артық сөз болмайды, бірдеңені әсемдеп, әсірелеп, боямалап айту дегенді білмейді. Ол мәселенің тоқ етер түйінін ғана жеткізеді, оны сипаттап әуре болмайды.

Атостың өзі отыздың беделіндегі, жаны да ары да тап-таза, кескінді де келбетті жігіт болса да, оның көңілі сүйген әйелі болыпты дегенді ешкім естімеген еді. Ол ешқашан әйелдер жөнінен әңгіме қозғамайтын, бірақ

басқа кісілердің бұл тақырыпта сөйлеуіне зәредей де кедергі жасамайтын, дегенмен өзі анда-санда бір ащы сөз қосып қалып немесе зілді әзіл айтып отырса да, оның мұндай әңгімені суқаны сүймейтіні бірден байқалушы еді. Ол соншама сабырлы, үндемес болғасын ба, әйтеуір жасамыс шал сияктанып көрінетін. Сол себепті де, өзінің үйреншікті әдет - ғұрпынан айнығысы келмеген Атос, дәйекшісіне әмірін айтқызбай жүргізетін: Гримо оның ойын ымдаған белгісінен, еріннің емеуріннен түсіне қоятын. Атос дәйекшісімен тек ерекше бір маңызды оқиға болып қалғанда ғана сөйлесетін.

Қожайынын жанындай жақсы көріп, оның ақыл-ойына бас исе де, Атостан өлердей қорқатын Гримо кейде: оның көңіліндегісін тап бастым ғой деп бір істі тындырып тастайды, бірақ қожасының ойы мүлде басқаша болып шығады. Сол-ақ екен, Атос иығын бір қуштып қойып, ешбір ашуренішсіз Гримоны сабап алады. Мұндай күндері ол жарқылдап біраз әңгіме де айтатын.

Өзімізге мәлім, Атосқа қарағанда Портос мүлде басқа кісі еді: ол тек көп сөйлеп қана қоймайтын, сампылдап қатты сөйлейтін. Бірақ обалына не керек, өз сөзін жұрт тыңдай ма, тыңдамай ма – оған бәрібір болатын. Ол сөйлегеннен кәдімгідей ләззат табады – өз сөзін өзі тыңдағанда рақаттанып, бір жасап қалады. Ғылымнан басқа дүниенің бәрін әңгімесіне азық ететін, оның өз сөзіне жүгінсек, ілімнен ол бала күнінде-ақ біржолата түңілсе керек. Оның кескін-келбеті Атос сияқты айдынды емес-ті, әуелі тыныққан шақтары Атостың артықшылығын сезген Портос, бұған біраз шытынай қалып та жүрді. Дегенмен ол тым болмаса Атостан киім-кешек байлығымен асып түспек болды. Бірақ, лаж қанша, Атос қарапайым мушкетер шекпенін киіп, кеудесін шалқақ ұстап, кербез басып, алға шықты дегенше өзіне лайық орнын алатын еді де, ал қымбат киінген Портос қораштанып елеусіз қалушы еді.

Портос өзін-өзі жұбатып, де Тревиль мырзаның қабылдау бөлмесі мен Луврдың қарауыл үйінің ішін көңілдес әйелдері жайлы дабыра даңғой сөзге қарық қылатын, Атос мұндайға әсте баспайтын. Ен соңғы кездері әйгілі соттардың әйелдерінен даңқы жер жарған әскери кісілердің әйелдеріне, чиновниктің әйелдерінен баронессаларға көшкен Портос, енді бір шетелдік княгиняның өзіне ғашық болып қалғанын тұспалдап айтатынды шығарып еді.

«Қожасы қандай болса, қызметшісі де сондай» дейді ескі мақал. Сол себепті де енді Атостың дәйекшісінен Портостың дәйекшісіне, Гримодан Мушкетонға көшейік.

Мушкетонның шыққан тегі Нормандия. Оның Бонифации деген жұпыны атын қожасы Мушкетон деген кереметтей әуезді атқа айырбастаған болатын. Ол Портосқа қосшылыққа тұрғанда: «Менің киімім мен тамағым мойныңызда, бірақ екеуі де молынан болсын», – деген шарт қойған. Мұның үстіне ол: «Қажетті кәсіппен айналысу үшін күн сайын екі сағатқа

босатасыз, ол өзімнің қалған қажетімді өтеуіме керек»,— деп өтініш жасаған. Портос оның бұл шартына көне кетті: өйткені қызметшісінің айтқандары көңілінен шығып еді. Портос өзінің ескі киім-кешегі мен басы артық плащтарынан Мушкетонға бірнеше қамзол піштіріп тіктірді. Мушкетердің ескі-құсқыларын қайта пішіп, қайта тігіп, өңін айналдырып, дәйекшінің қажетіне жаратқан тігіншінің жылпостығы арқасында, қожасының қасына еріп жүрген Мушкетонның түр-пішіні сырт көзге кәдімгідей тұрлаулы көрінетін.

Ал, енді Арамиске келетін болсақ, оның қызметшісінің аты Базен болатын, біз Арамистің мінез-құлқын әп-әсем етіп суреттеп берген сияқтымыз, дегенмен оның өзі мен достарының мінез-құлқының жетілу, өсу - өрбу жолын мұнан былай да көрсете бермекпіз.

Қожайыны алдағы бір кездері діни атақ алудан үміткер болып жүргеннен кейін, дін қызметшісінің дәйекшісі де соған лайық ұдайы қара киініп жүретін. Бұл – отыз бес, қырықтар шамасындағы, момын да сабырлы, жуантық келген бериялық еді. Қожасының рұқсатымен алған бос уақытын ол діни кітаптарды оқуға бағыштайтын, қажет бола қалған кездері тағамның бірнеше түрлерінен аса дәмді түскі ас әзірлейтін. Басқа мәселелерге келгенде ол әрі саңырау, әрі сақау, әрі соқыр. Бірақ адалдығында шек жоқ-ты.

Біз өзіміздің мырзалармен және олардың дәйекшілерімен ат үсті болса да, танысып шыққаннан кейін, енді олардың тұрған үйін жеке-жеке суреттеп көрелік.

Атос Люксембургтен қол созым жерде, Феру көшесінде тұратын. Ол мұнтаздай жиналған шағын екі бөлмені, уылжыған жас болмаса да, әлі хаса сұлу саналатын бір әйелден жалға алған, мушкетерге қылмаң қағып қанша телміре қараса да, ол әлі еш нәтиже шығара алмай жүр. Бір кездегі мол бақ-дәулеттің қалдығы осы бір жұпыны пәтердің о жер, бұ жерінен қара көрсетіп қалар еді, мәселенки, шын шебердің қолынан шыққан, Франциск 1-ші дәуірінен қалған шпаганы алайық, оның асыл тастармен өрнектелген сабының өзі екі жүз пистольден кем тұрмайды. Бірақ Атос оны өмірінің ең қиын кездерінің өзінде ақшаға аманатқа қалдыруға немесе сатуға ырзалығын берген емес. Портос осы шпагаға көп уақыт қызығып, жүрді. Ол осы қаруға ие болу үшін өмірінің он жылын аямай бере салар еді.

Бір күні әлдеқайдағы бір герцогинямен дидарласуға барарда Портос оны Атостан уақытша алмақ болады. Атос күллі қалтасын ақтарып, бағалы нәрселерінің бәрін: әмияндарын, доғалары мен алтын шынжырларын алып, досына ұсынады. Ал, шпаганы алатын болсақ, дейді ол, бұл қару қабырғаға қадаулы тұр, оның иесі осы хұжырадан кеткенде, ол да кетеді. Мұнда шпагадан басқа өзгеше сән-салтанатпен киінген, омырауында Қасиетті Рух ордені бар, Генрих III-ші заманындағы бір асыл текті бекзаттың портреті кісі назарын аударар еді. Бұл портреттің Атосқа біраз ұқсастығы, сол әулетке тән дерлік жалпы бір белгілері бар-ды, соған қарап осынау король

ордендерін алған бекзатты Атостың арғы аталарының бірі деуге болатын еді.

Осынын бәрін жинақтай келгенде, шпага мен портреттегідей герб қойылған, зергерлік өнердің ғажайып бір үлгісі дерлік қобдишаны айтпай кетуге болмайды. Ол аса нәзік ою-өрнектерімен пеш үстіне қойылған заттардың бәрінен ерекше көзге түсер еді. Бұл қобдишаның кілтін Атос ұдайы қалтасынан тастамайтын. Бірде Атос оны Портостың көзінше ашқан, сонда Портос оның ішінде хаттар мен қағаздардан басқа ештеңе жоғына көзі жеткен, ол шамасы, ғашықтық хаттары мен үй ішінің архиві болса керек-ті.

Портос Ескі кептер ұясы көшесінде, сыртынан қарағанда аса бай көрінетін бір үлкен пәтерді мекендейтін. Әр кезде көңілдес серіктерінің біреуімен өз терезелерінің қасынан өтіп бара жатып, Портос басын шалқайтып, қолын шошайтып: «Менің тұрағым осы»,—дейтін, әдетте, тап со мезетте әлгі терезелердің біреуінің алдында малай ливрейін киген Мушкетон тұратын. Бірақ қожайын ешқашанда үйінен таптырмайтын, өзі ешқашанда ешкімді үйіне шақырып көрген емес, содан ба қалай, әйтеуір, құдайдың тірі жаны осынау әсем үйдің ішінде қандай байлық жасырынып жатқанын әсте білмейтін еді.

Енді Арамиске келетін болсақ, ол қонақжайы, асхана мен жатын бөлмесі бар шағын пәтерді иемденген еді. Басқа бөлмелері сияқты, мұның жатын бөлмесі де бірінші қабатта еді, оның терезесі аядай ғана жап-жасыл саялы баққа қарайтын, ағаштың қою өскен жапырағы терезені ынтық кездерден тасалап тұратын.

Д'Артаньянның мекен-жайы бізге әуелден мәлім және оның қызметшісі Планшемен біз ілгеріде танысқанбыз.

Табиғатынан айлакер, қушыкеш болып жаратылған кісілер сияқты, д'Артаньян да тумысынан білмекке құмар, зерек жан болатын. Ол Атостың, Портос пен Арамистің шын мәнінде кім екенін білу үшін бар ақыл ойын жұмсап бақты. Өйткені осынау лақап атпен олар өздерінің ақсүйектік есімдерін жасырып жүрген-ді, мәселенки, Атостың нағыз бекзат екенін бір шақырымнан байқауға болар еді. Ол Атос пен Арамис жөнінен бір мәлімет аламын ба деп Портоспен, ал, Портостың кім екенін білу үшін Арамиспен сөйлесті.

Бірақ, өкінішке қарай, Портос өзінің үндемес жолдасы жөнінен жұрт аузындағы сыбыстан басқа ештеңені білмейтін болып шықты. Махаббаттың әлегінен ол кезінде қатты қасірет шегіпті, әлдекімнің опасыздығынан осы бір асыл азамат айықпас қайғыға ұшырапты деседі жұрт. Бірақ сол опасыздықтың мән-жайын ешкім де білмейді.

Ал, Портосты сөз етсек, оның шын атынан басқа, күллі өмірін білу онша қиын емес-ті, оның екі жолдасы мен өзінің шын аты тек де Тревиль

мырзаға ғана мәлім еді. Атаққұмар да сөзуар, даңғой Портос, кристалл сияқты ар жағы көрінетін, ақ көңіл жанды. Тек оның мақтанып айтқан лепірме сөздеріне сенген кісі ғана жігіттің кім екенін білмей, жаңылыс басар еді.

Сырт көзге өзгеден сыр жасырмайтын аңқау сияқты болып көрінсе де, Арамистен өткен қытымыр, тылсым жан жоқ-ты. Өзгелерге қатысы бар сұрауларға әрбір сөзін санап, сараң жауап беретін ол әңгіме өзі жөнінде бола қалса, жұртты тіпті маңайлатпай қояды. Д'Артаньян бір күні ұзақ уақыт қадала сұрап, Арамистен өздерінің ортақ досы Портостың бір герцогиняны айналдырғаны жайлы лақаптың рас - өтірігін анықтап алғаннан кейін, ол енді өзі әңгімелесіп отырған досының махаббат хикаяларын білмек болған-ды.

— Өзге кісілердің баронессалармен, графиня, герцогинялармен көңілдістігі жайлы құлшына сөйлейтін сүйікті досым-ау, енді өзіңіздің, мына хикаяңызды айтсаңызшы?..— деген.

— Кешіріңіз,— деді Арамис оны тоқтатып.— Мен бұл жәйттерді Портостың өзі айтқасын айтып отырмын, осы бір әп-әсем оқиғаларды менің көзімше жұртқа жария еткен соның өзі. Сүйікті мырзам, д'Артаньян, егер де мен оны басқа біреудің аузынан естісем немесе осы жәйтті оның өзі маған сыр қылып айтса, имандай шыным, менен өткен аузына берік сопыны таба алмас едіңіз.

— Мен бұған тіпті де шүбәланбаймын,— деді д'Артаньян,— бірақ мені сізбенен танысу құрметіне жеткізген әне бір кестелі орамалдағы гербтер өзіңізге сыралғы дүние сияқты көрініп еді.

Арамис бұл жолы ашуланбады, тек мүләйім кейіппен еркелете тіл қатты:

— Сүйікті досым-ау, мен күндердің бір күнінде шіркеуге кетем бе деп жүрген пендемін, ендеше дүнияуи сауық-сайранмен көңіл көтеруден аулақ жүретінім рас. Өзіңіз көрген орамал маған арналған сый емес-ті, менің бір досым оны біздің үйге ұмытып тастап кетіпті. Ана екеуін — жігіт пен оның ашынасын өсекке олжа қылмас үшін мен орамалды дереу жаныма тыға салдым... Өз басым иіл біздің Атостың кемеңгер үлгісін қостап, біреумен көңілдес болу дегенді білген де емеспін, білгім де келмейді, Атос сияқты менің де жаным қалаған көңілдес әйелім жоқ.

— Шайтан атсын, сіз аббат емес, мушкетерсіз ғой!

— Уақытша ғана мушкетермін, қымбаттым. Кардинал айтқандай, еркімнен тыс мушкетермін. Маған сенсеңіз, өз басым жан жүрегіммен шіркеу қызметшісімін. Әйтеуір бос жүрмесін деп мені осы іске әкеп теліген Атос пен Портос қой. Тап сол, шіркеуге қол тапсырам деп жүрген кездері, бір кісімен болмашы бір ыңғайсыз іске ұрынып қалғаным... Қой, мұны айтудың сізге қажеті де аз, алтын уақытыңызды алмай-ақ қояйын.

– Тіпті де олай емес, бұл сөзіңізге мен қатты құмартып отырмын,—деді д'Артаньян дауыстап,—Және тап қазір не істерімді білмей, зерігіп отырған адаммын.

– Иә, бірақ менің дұға қайыратын уақытым болып қалды,— деді Арамис,— содан кейін д'Эгильон ханым өтінген бір өлеңді құрастыруым керек. Сосын Сент-Оноре көшесіне соғып, де Шевреа ханымға далап сатып алуға тиіспін. Өзіңіз көріп отырсыз, қымбаттым, сіз асықпағанмен, менің асығатын жөнім бар.

Сонымен Арамис жас досына көңілдене қолын беріп, қоштасып кетіп қалды.

Д'Артаньян қанша тырысып баққанымен, өзінің жаңа достары жөнінде ешқандай қосымша дерек таба алмады. Олардың өткен өмірі жайлы ол қазіргі әңгімелерге сенбекші болды, болашақта бұлар туралы егжей-тегжейлі дәйекті мәліметтерді білермін деп ойлады жас жігіт. Өзірге Атос оған Ахилл, Портос – Аякс, Арамис – Иосиф болып көрінді.

Жалпы алғанда, жас жігіттер көңілді тірлік кешіп жатты. Атос құмар ойнайды да, ұдайы ұтылып қалады. Өз әмиянын достарына ұдайы ашып тұрса да, Атос бұлардан өмірде бір су да (тиын де) қарыз алмайды. Егер ол ауызша серт беріп, ойнаса, ертеңіне таң сәріден – сағат алтыдан қарызын қайтару үшін, дәйекшісін жіберіп, ақша берген кісіні оятады.

Портос картаны сирек ойнайды. Ұтқан күндері өжет те ер көңіл болып, делебесі қозып жүреді. Ал, егер ұтылып қалса, бірнеше күн бойы ұшты-күйлі жоғалып кетеді, содан кейін жағы суалып, аппақ болып қайтып келеді, бірақ қалтасы құр қайтпайды әйтеуір.

Арамис ешқашанда құмар ойнамайтын. Бұлардың ішіндегі ең берекесіз мушкетер де, дастарқан басында отырғанда ең көңілсіз мейман да осы Арамис болатын. Ол әманда тығыз ісім бар еді деп кетіп қалатын. Бағзы бір кездері, той-томалақ енді-енді жанданып, әңгіме қызығына, шарап қызуына бөккен жігіттер стол қасында әлі бір-екі, тіпті үш сағаттай отырамыз ғой деп көңілдері қош-уақ болған шақта, Арамис сағатына көз қиығын тастап, орнынан тұратын еді де, дос-жарандарымен жайдары жымия қоштасатын, сонда бір оқымысты ғұламамен кездесуге уәде байласқан едім, дейтін. Енді бір сәттері ол діни диссертациясын жазу үшін үйіне жетуге асығатын да, дос-жарандарынан мені алаң етпеңіздер деп өтінетін.

Сондай кездері парасатты жүзі шырайланып, Атос өзінің сиқырлы әсем күлкісімен езу тартып қала беретін, ал, Портос шарапты тартып-тартып жіберіп: осы Арамистен ең мықтағанда деревняның дүмше священнигі шығады деп ант-су ішетін.

Д'Артаньянның дәйекшісі Планше, тағдырдың басына берген бақытына шүкіршілік етіп жүре берді. Ол күніне отыз су жалақы алады, бір ай бойы

үйіне тұз құсындай еркін, көңілді қайтып жүрді, қожасының бір айтқанын екі қылмай лыпылдап тұрды. Ал, көр қазушылар көшесіндегі пәтер үстін бұлт торлай бастаған кезде, яғни басқа сөзбен айтқанда, король Людовик XIII-нің қырық пистолінен көк тиын қалмай таусылған кезде, Планше көлденең көк аттыға шағынатын бір жылайман мінез тапты: Атос оның мұнысын жүрен айнитын қылық, Портос – әдепсіздік, Арамис – кісі күлетін қыңқыл деп атады. Атос д'Артаньянға бұл алаяқты қуалап жібер десе, Портос жақсылап бір шықпыртып ал, деп кеңес берді: ал, Арамис болса, мырзасы қызметшінің аузынан өзі туралы жақсы сөзден басқа ештеңені естімеуі керек,– деп бір-ақ кесті.

– Бұл айтуға ғана оңай,– деді д'Артаньян,– Сіз, Атос, Гримо екеуіңіз тіл қатыспай-ақ тұра бересіз, өйткені оның ләм деп аузын аштырмайсыз, одан ешқашанда, ешбір жаман сөз естімейтініңіз содан; сіз, Портос, байлыққа малынып жатқасын, Мушкетоныңыз сізді құдайдай көреді; ең ақырында, Арамис, сізге айтайын дегенім, ұдайы құдайға құлшылық етіп, дұға қайырып жүргесін, қызметшіңіз – қой аузынан шөп алмайтын момын, діндар Базен сізді әулие санап қатты құрметтейді. Ал, табан тірер топырағы, күнелтер қаржы-қаражаты жоқ, әлі де не мушкетер, не гвардияшы санатына қосылмаған – мен байғұс, осы қалпыммен Планшеге мені сыйла, жақсы көр, деп қалай ғана айта аламын, оны қалай ғана қорқыта аламын?

– Маңызды мәселе,– деді үш дос біраз ойланып.– Бірақ Пул – үй ішінің, жеке бастың шаруасы. Әйелдер сияқты, қызметшілерді де, өзіңіз лайықты деп санаған жерге қоя білу керек. Осыны оңаша бір ойлап көріңізші.

Д'Артаньян біраз ойланып-толғаннан кейін, Планшені мықтап бір сабап алғанды жөн көрді, сол-ақ екен, ол әр іске қандай ықтиятты болса, бұл істі де сондай ықтиятпен атқарып шықты. Жігітіміз қызметшісін келістіріп тұрып бір сабағаннан кейін, Планшеге менің рұқсатымсыз үйді де, қызметті де тастамайсың, деп қатты ренжітіп қойды.

– Есінде болсын,– деді д'Артаньян оған,– мен келешектен үмітім зор адаммын. Егер сен менімен бірге қалсаң, әлі талай-талай қарсылықты көресің, тағдыр-талайына ренжімейтін боласың. Мен сенің өз өміріңді рәсуа етуіңе жол беріп қарап тұратын кісің емеспін, мен – қайырымды мырзаңмын, сол себепті де, қанша сұрансаң да, енді сені әсте босатпаймын.

Д'Артаньянның осы бір іс-әрекетінен кейін мушкетерлер оның елшілік қабілетін қатты құрметтейтін болды. Тіпті, Планшенің өзі бұған шын көңілден разы болып, кетемін деп қыңқылдағанын қойды.

Жас жігіттер бірте-бірте бәрі бірігіп, ортақ тірлік кешуге қарай ойысты. Алыс түкпірден алғаш рет келген д'Артаньян әлі қала дағдысына үйренген жоқ еді, ол мұнда келісімен мүлде жаңа тірлікке бойлап кетті де, қасындағы дос-жарандарының әдет-ғұрпына бейімделіп алды.

Олар қыста – сағат сегізде, жазда – таңғы алтыда тұрып, де Тревиль мырзаға келіп парольді білетін, содан кейін со төңіректегі оны хабарларды естуге тырысатын. Д'Артаньян мушкетер болмаса да, қызметте ұятқа қалғысы келмеді. Ол ұдайы қарауылға тұрады, өйткені достарының қайсысы күзетке шықса, соған серік болады. Оны мушкетер казармасындағылар жақсы білетін және бәрі де сенімді жолдас деп санайтын. Бір көргеннен-ақ шын көңілден ұнатып, қадір-қасиетін байқап қалған де Тревиль мырза, корольді көрген сайын д'Артаньянды бір мақтап қоюды ұмытпайды.

Үш мушкетердің үшеуі де жас жолдасын жанындай жақсы көреді. Осы төртеуінің басын қосқан достық сезімі, бірін-бірі көрмесе тұра алмайтын ынта ықыласы әр түрлі жайттан көрінеді. Кейде бір жекпе-жек сайысты немесе көңіл көтеретін сауық-сайранды, әлде бір зәру істі желеу етіп, күні бойы бірін-бірі іздейді де жүреді. Шығарда жаны ғана басқа осынау айрылмас төртеуді Люксембургтен Сень-Сюльпис алаңына дейін немесе Ескі кептер ұясы көшесінен Люксембургке дейін бірін-бірі сұрап, сабылып жүргенін көруге болар еді.

Сол кездері де Тревиль мырзаның уәдесі де бірте-бірте орындала бастады. Күндердің бір күнінде король Дезэссар мырзаға өзінің гвардиялық ротасында д'Артаньянды қабылдау жөнінде жарлық берді. Д'Артаньян бір күрсініп гвардияшы мундирін киді: қайтсін-ай, еркінде болса, ол мына мундирді мушкетердің плащына айырбастау үшін қиналмай-ақ он жыл әмірін қия салар еді. Де Тревиль мырза мұндай жақсылықты оған екі жылдық сыннан өткеннен кейін жасамақ болды, бірақ д'Артаньян сәті түсіп, корольге бір қызмет көрсетсе немесе басқа бір жолмен елден ерек көзге түссе – бұл мерзім қысқаруға тиіс еді. Осы уәдені көңіліне медеу тұтқан д'Артаньян соның ертеңіне тиісті қызметін атқаруға кірісті.

Енді д'Артаньян қарауылға шықса, оңымен бірге Атос, Портос пен Арамис баратын болды. Сонымен д'Артаньян қызметке кіріскен күні Дезэссар мырзаның ротасы бір адамды емес, төрт адамды тұтас қабылдады.

VIII

САРАЙ ТӨҢІРЕГІНДЕГІ АЙЛА ШАРҒЫ

Бұл фәниде басталған нәрсе бітпей қоймайды ғой, король Людовик XIII-нің қырық пистолі де ол кезде әбден таусылған еді. Содан бастап төрт батырдың басына қиын күндер келіп орнады. Әуелгі кезде бұларды Атос өз қаражатымен асырап жүрді. Сосын оның орнын Портос басты, әбден бойға сіңген әдеті бойынша, ол тағы бір рет жоғалып кетті де, қайтып келіп, бәрінің ішіп-жемін екі аптадай өз мойнына алды. Ақырында кезек Арамиске де жетті, оның сөзіне сенсек, қалған-құтқан діни кітаптарын сатып, бірнеше пистоль тауып алыпты.

Содан кейін ежелгі әдеті бойынша, олар де Тревиль мырзаның көмегіне жүгінді, ол жалақы есебінен бұларға аз ғана ақша берді. Бірақ шаш-етектен қарызданып жүрген үш мушкетерге, әлі қарыздана қоймаған гвардияшыға бұл ақша қайдан жетсін.

Ақырында, ұзамай жанға қорек болатын, ең қажетті нәрсенің өзі болмай қалады-ау деген кезде, бәрі жиналып эзер-мэзер он такты пистоль тауып еді, Портос соларды қағып алып, құмар ойыннан бағын бір сынап көрмекке аттанды. Бірақ байғұстың ол күні жолы болмады: қолындағысын түгелдей және оның үстіне өлердегі сөзін айтып қарызға алған жиырма пистольді қоса ұтқызды.

Сол-ақ екен, онсыз да тарығып жүрген сабаздар нағыз жоқшылықпен жүзбе-жүз жолығысып қалды. Бұл күндері дос-жарандарының біреуі болмаса біреуі ықыласы түсіп тамақтандыра деген үмітпен, дәйекшілерін ертіп көшелер мен кордегардияларды кезіп жүрген аш мушкетерлерді кездестіруге болатын еді. Арамистің сөзімен айтқанда, басына күн түскенде, аз да болса жүрек жалғау үшін, тоқ күнінде дастарқанды жинамаған жөн екен.

Атос қонаққа төрт мәрте шақырылғанда, соның бәріне де достары мен олардың қызметшілерін ертіп апарды. Портос алты рет шақырылғанда, дос-жарандарын бірге ерте жүруді ұмытпады. Арамис бәрінен асып, қонаққа сегіз рет шақырылды. Бұл жігіт үндемей жүріп, көп нәрсені тындырушы еді, мұны байқаған боларсыздар.

Астанада әлі таныс таба қоймаған д'Артаньянға келетін болсақ, ол тек бір-ақ рет Гасконнан шыққан священниктің үйіне таңғы асқа, шоколад ішуге, тағы бір рет гвардия корнетінің үйіне қонаққа шақырылды. Әлбетте, ол өзімен бірге священниктікіне осы армиясын ертіп келіп, байғұстың екі айлық қорегін сыпыра-сиыра жеп кетті, ал, корнет болса бұларға өмірде жасамаған жомарттығын жасады. Бірақ, Планше айтқандай, қанша тойсаң да, бір-ақ рет тамақтанасың ғой.

Атостың, Портос пен Арамистің тойдағыдай ағыл-тегіл

ауқаттандырғаны үшін тек бір жарым ғана түстік ас тапқанына д'Артаньян кәдімгідей қысылып қалды – өйткені священниктің таңғы асы түстік астың жартысына ғана татиды ғой. Күллі достарын туғанын бір ай бойы асырағаны аңқау да албырт жастың есінен шығып кетіп, енді қалғандарына масыл болармын деп қорықты. Ол дереу бар жай-жағдаятты ақыл таразысына салып, жан ұшырып ойлана бастады. Ол ержүректі, алғыр да айлакер төрт жігіт одақтасқанда шала қызып, серуен құрғаннан гөрі, сайыс өнеріне жаттығып, әр алуан ойын-оспаққа берілгеннен гөрі алдына басқа бір мақсат қойғаны дұрыс болар еді деген қорытындыға келді.

Шынында да, өздері сияқты төрт жігіт, бір-біріне ақша-қаражаты ғана емес, өмірін де қиюға әзір тұрған, әрқашанда бірін-бірін демеп-жебейтін, ештеңеден де тайынбай, бәрі бірігіп қабылдаған әрбір шешімді жеке немесе бәрі қауымдасып іске асыратын төрт ноян, кез келген дұшпанға жеке немесе бірігіп айбар-айбат көрсететін тоқпақтай төрт жұдырық – ашық па, әлде жасырын ба, төте жолмен бе, әлде бұру жолмен бе, қулықпен бе, әлде күш-қуат пен бе, әйтеуір, бір нысаналы мақсатқа ол қанша қашық болса да, қырық қамалмен қоршаулы тұрса да – жетуі керек еді.

Ол осылай ойланып-толғанып, сол мақсатқа әлгі төрт есе көбейетін күдіретті күшті апаратын жол-жобаны қарастырып басы қатып отырған және сол күштің көмегімен Архимедтің рычагіне сүйенгендей-ақ, дүниені төңкеріп тастауға болар еді деп ойлай бергені сол еді (бұл оған тіпті де шүбәланбайды) – кенет есікті әлдекімнің абайлап қаққан дыбысын есітті. Д'Артаньян Планшені оятып, есікті аш деп әмір етті.

Бірақ біздің оқушыларымыз «Планшені оятты» деген сөзден түп болып қалған екен немесе таң әлі атпаған екен деп ойлап қалып жүрмесін. Әрине, ондай ештеңе де болған жоқ-ты. Сағат әлгіде ғана төртті соққан. Осыдан екі сағат бұрын Планше мырзасына келіп, түскі ас сұраған, сонда ол қызметшісіне: «Ұйықтағанның – қарны тоқ» деп мақалдап жауап берген. Сонымен Планше тамақ орнына ұйқыға бас қойған еді.

Планше бөлмеге, қала тұрғыны ма, қайдам, әйтеуір, жұпыны киінген біреуді ертіп кіргізген еді.

Планше тәтті астан да гөрі сөздің не жайлы болатынын білгісі келіп еді, бірақ әлгі кісі д'Артаньянмен аса құпия маңызды бір іс жөнінен сөйлескісі келетінін айтты.

Д'Артаньян Планшені шығарып жіберіп, мейманның отыруын сұрады.

Екеуі де үндемей қалды. Әуелі бірін-бірі біліп алғысы келгендей-ақ, қожайын мен қонақ көзімен аңдысып отыр. Ақырында зейінім сізде дегендейін, д'Артаньян жайымен иіліп ишарат жасады.

– Маған таныстарым д'Артаньян мырза аса батыл, жүрек жұтқан жігіт деп айтқан еді, – деді әлгі кісі. – Мына өзіңізді сол атаққа лайықты ер-азамат

деп білгендіктен де, сізге құпия сырымды ашпақ болып келдім.

– Сөйлеңіз, мырза, сөйлеңіз,— деді д'Артаньян, осы істен бір пайда түсетінін іштей сезіп.

Келген кісі бір сәт үндемей қалды да, сосын сөзін жалғай берді:

– Сударь, менің әйелім королеваның кастельяншасы болып істейді. Ол өзі ақылды да сұлу әйел. Мені оған осыдан үш жылдай бұрын үйлендірген. Оның жасауы қораштау болса да, королеваның аға камердинері де Ла Порт мырза оның кіндік әкесі және әл-қадарынша оны демеп-жебеп жүреді...

– Сосын, мырза, сосын не болды?

– Сосын ба...— деді келген кісі,— сосын, кеше ертеңгілік қоймалықтан шығып келе жатқанда менің әйелімді ұрлап әкетті.

– Сонда оны ұрлаған кім?

– Әрине, мен ештеңені де тап басып, дәл айта алмаймын, бірақ өз басым бір адамнан қатты күдіктенемін.

– Кімнен күдіктенесіз?

– Қыр соңынан қалмай жүрген бір сұмнан күдіктенемін.

– Шайтан атсын!

– Бірақ, сударь, менің ойымша, осы істе махаббаттан гөрі саясат басым ба деп қорқам.

– Махаббаттан гөрі саясат басым... дейсіз бе,— деді д'Артаньян ойланып.— Нендей жорамалыңыз бар?

– Көкейдегі болжауымды сізге айта алар ма екенмін, соған көңілім жетіңкіремей тұрғаны...

– Есіңізде болсын, сударь, мен сізден ештеңені де сұрағаным жоқ. Маған келген өзіңіз. Құпия сырыңызды айтпақшы болған да өзіңізсіз. Не істеймін десеңіз де өзіңіз білесіз. Маған ешбір сыр шашпай, қайтып кете беруіңізге де болады.

– Жоқ, сударь, жоқ! Сіз маған ақ ниетті, адал жігіт болып көрінесіз, сол себепті де сізге иманымдай сенемін. Маған осы істің түп-төркіні — менің әйелімнің махаббат мәселелерінде емес, одан әлдеқайда жоғары тұрған бір ханымның махаббат шырғалаңында жатқан сияқты болып көрінеді.

– Хош! Ол — де Буа-Траси ханымның махаббат хикаялары емес пе?—деді д'Артаньян, сарай маңындағы тірлікті жақсы білетін кісі болып көрінгісі

келіп.

– Одан жоғарырақ, сударь, әлдеқайда жоғары!

– Д'Эгильон ханымның хикаялары ма?

– Одан да жоғарырақ!

– Де Шеврез ханымның хикаясы ма?

– Жоғарырақ, көп жоғары.

– Сонда сіз...

– Иә, сударь, тап солай, – деді әлгі кісі үрейлене сыбырлап.

– Кіммен?

– Герцог болмағанда кім болушы еді..,

– Герцогпен?..

– Иә, мырза, – деді мейман ерні ғана жыбырлап.

– Сіз соның бәрін қайдан білесіз?

– Ах... Қайдан білесіз дейді ғой!

– Иә, шынында да қайдан білесіз? Маған біржола сенесіз... әйтпесе... өзіңіз білесіз...

– Мен оны сударь, өз әйелімнен, туған әйелімнен білемін.

– Әйеліңіз оны қайдан біледі?

– Де Ла Порт мырзадан. Әйелімнің, королеваның сенімді кісісі де Ла Порттың кіндік қызы екенін әлгіде айтып едім ғой. Хош, сонымен, де Ла Порт мырза менің әйелімді ұлы ханымның қол астына орналастырады, сондағы ойы – королева байғұстың қасында бір сенімді кісі болсын деген, король салқындап кеткен сол бейбақтың кардинал ізіне түсіп қыр соңынан қалмай жүр және өзіне кім көрінген опасыздық жасайды.

– Е, бәсе, жағдай енді-енді айқындалып келеді.

– Осыдан төрт күн бұрын, сударь, әйелім үйге келген – сондағы қызметінің бір шарты бойынша, әйелімнің маған аптасына екі рет келіп-кетуіне рұқсат етілген. Әлгіде ғана өзіңізге айтқанымдай, әйелім мені өлердей жақсы көреді, соңғы бір келгенінде ол маған аса құпия сыр етіп, қазір королеваның қатты тықыршып мазасызданып жүргенін білдірді.

- Рас болса игі еді?
- ...Сіз Сарабанда тарихын білесіз ғой?
- Білгенде қандай! Мен білмегенде кім біледі оны!—деп жауап қатты д'Артаньян, одан түк хабары болмаса да, білетін кісі сияқтанып.
- Ол сезім қазір өшпенділіктен гөрі кекшілдікке айналып кетті.
- Қойыңызшы, рас па?
- Сонымен, королева бірдеңеден секемденіп..,
- Королева неден секем алып жүр?
- Ол: герцог Бекингэмге менің атымнан хат жіберілген сияқты деп секемденіп жүр.
- Королеваның атынан ба?
- Иә, әуелі оны Парижге шақырып алып, келгесін, есебін тауып герцогті бірдеңеге арандатпақ.
- Шайтан атсын!.. Бірақ, сударь, сіздің әйеліңіздің оған қандай қатысы бар?
- Оның королеваға жан-тәнімен берілгені жұрттың бәріне белгілі. Оны, шамасы, әмірші ханшасының қасынан аулағырақ әкеткісі келе ме, әлде, әуелі қатты қорқытып, артынан ұлы ханымның сырын біліп алғысы келе ме, немесе ақшаға қызықтырып, тыңшы жасағысы келе ме — әйтеуір бір мақсаты бар шығар.
- Мүмкін,— деді д'Артаньян.— Бірақ сіз әлгі әйеліңізді ұрлаған адамды білесіз бе?
- Әлгіде айттым ғой: мен со кісіні білетін сияқтымын.
- Аты кім?
- Атын білмеймін. Бірақ оның кардиналға иттен бетер берілген, сүйікті кісісі екенін білемін.
- Сіз оны бұрын-соңды көріп пе едіңіз?
- Иә, әйелім оны бірде сыртынан көрсеткен.
- Кездесе қалғанда бірден біле қоятындай оның өзгеше белгісі жоқ па? Өткір көзді, аппақ тісті, қараторы кісі. Және самайында тыртығы бар.
- Самайында тыртығы бар!— деп д'Артаньян дауыстап жіберді.— Оның

үстіне тісі маржандай, өткір көзді, қара шашты, кекірейген қара торы кісі дейді. Бұл – баяғы Менг қаласындағы бейтаныстың тап өзі!

– Менгтегі бейтаныс дедіңіз бе?

– Иә, иә! Бірақ оның бұл іске ешқандай қатысы жоқ. Яғни мен қателесіп кетіппін: бұл істі жеңілдете түсетін болды. Егер сіздің жауыңыз, сұрастыра келе, менің де жауым болып шықса – онда мен екеуіміздің де кегімізді қайтарамын, бар болғаны осы. Бірақ мен ол кісіні қайдан табамын?

– О жағын білмеймін.

– Оның қайда тұратынынан хабарыңыз жоқ па?

– Әзәзіл! Әзәзіл!– деді д'Артаньян күбірлеп.– Бұл әлі анық емес. Әйеліңіздің ұрланғанын сізге кім айтты?

– Де Ла Порт мырза.

– Ол кісі сізге қосымша ештеңе айтқан жоқ па?

– Басқа ештеңе білмейтін болуы керек.

– Өзге жерлерден сұрастырып, бірдеңе білген жоқсыз ба?

– Білдім. Қолыма...

– Ия қолыңызға... не дейсіз?

– Білмеймін... Бәлкім, мұным аңғалдық та шығар..

– Сіз тағы да ескі әуеніңізге бастыңыз. Артық та болса айтайын, енді сізге шегінуге болмайды.

– Шайтан соқсын, шегінейін деп тұрған мен жоқ!– деді мейман, қарғанса ерлігі қайтып оралатын кісідейін.– Бонасьенің ар-намысымен ант етейін..

– Есіміңіз Бонасье ме еді?

– Ия,бұл – менің фамилиям.

– Сонымен, сіз: «Бонасьенің арымен ант етейін»... дедіңіз. Сөзіңізді бұзып жібергеніме кешірім сұраймын. Бірақ мен сіздің атыңызды бір жерден естіген сияқтымын.

– Мүмкін, мырза. Мен осы үйдің қожасымын.

– Ах, солай ма еді?–деді д'Артаньян орнынан сәл көтеріліп ізет көрсетіп,– Осы үйдің қожасы сіз екенсіз ғой?

– Иә, мырза, менмін. Міне үш айдың жүзі болды сіз менің үйімде тұрып жатырсыз және әр түрлі маңызды істермен шұғылданамын деп пәтерақы төлеуді ұмытып кетіп жүрсіз, бірақ мен бір мәрте де сізді мазалағаным жоқ, сол себепті де менің сыпайы сырбаздығымды ескерер деп ойлағанмын...

– О әлбетте! Ол өзі кекірейген бір маңғаз мырза, шашы мойылдай қап-қара.

– Оған сөз бар ма, сөз бар ма, Бонасье мырза!—деді д'Артаньян.

– Сеніңіз, мен сіздің бұл қылығыңызға қатты разымын және өзіңізге болмашы бір пайда тигізе алатын болсам, соны іске асыруды мойнымдағы парызым деп білемін.

– Сізге сенемін, сударь, сізге сенемін! Сізге соны айтайын деп те ойлағанмын. Бонасье арымен ант етейін, мен сізге иманымдай сенемін!

– Ендеше сөзіңізді аяғына дейін айтып шығыңыз. Келген кісі қалтасынан бір парақ қағаз алып, д'Артаньянға ұсына берді.

– Хат қой!— деді жас жігіт дауыстап.

– Бүгін ертеңгісін алдым.

Д'Артаньян оны жазып жіберіп, ымырт үйіріліп бара жатқасын, терезе алдына барды. Мейман оның соңынан ерді.

«Әйеліңізді іздемеңіз,— деп оқыды д'Артаньян — Қажет болмай қалған кезде, оны өзіңізге қайтарып береді. Егер сіз оны іздестірген болсаңыз — өлесіз»

– Міне, мұнда бәрі де анық айтылыпты,— деді д'Артаньян.— Бірақ, қанша айтқанмен, бұл — тек қорқыту ғана.

– Иә, бірақ мен осыдан өлердей қорқамын. Өзім әскери кісі емеспін, сударь және Бастилия дегенде зәре-құтым қалмайды.

– Ұм-м... Иә, мен де Бастилияны қайбір жақсы көреді дейсіз. Егер әңгіме шпаганы жұмсау жөнінде болса — сөз басқа.

– Осы істе, сударь, сізге қатты сеніп едім.

– Рас па?

– Сізді әрқашанда кереметтей бір ноян мушкетерлердің қасынан көргесін және олардың де Тревиль мырзаның мушкетерлері, демек, кардинал мырзаның дұшпандары екенін білгеннен кейін, мен сіз өзіңіздің достарыңызбен бірге біздің бейшара королеваны қорғайсыз және оған қоса, бір реті келгенде мәртебелі тақсырдың тобығынан бір қағуға кет әрі

емессіздер ғой деп ойлап едім.

— Әлбетте.

— Бұдан кейін тағы бір ойлағаным — егер сіз маған пәтерақы төлемей, үш айға қарызданып қалған екенсіз және мен оны сізге айтпаған екенмін...

— Иә-иә, сіз әлгіде ғана осы дәлелді айтқансыз және мен оны әбден орынды талап деп есептеймін.

— Бұдан былайғы уақытта да менің үйімде қанша тұрамын десеңіз де, оны өзіме зор құрмет санап, пәтерақы төлеу жайын сізге айтпаспын деген оймен...

— Тамаша!

— ...мен оған қоса, егер қазір, жұрт ойлағандай емес, әр түрлі себептермен ақшадан қысылып жүрсеңіз, мен сізге елу пистоль ақша ұсынсам деп едім...

— Керемет! Бірақ, Бонасье мырза, сіз сонда бай кісі болдыңыз ба, қалай?

— Дұрысырақ айтқанда, мен орта дәулеттің ғана адамымын. Уақ-түйек заттармен сауда жасап жүріп, жылына екі-үш мың экю пайда түсіретін қор жинаған едім. Мұның үстіне мен әйгілі теңізші Жан Мокенің соңғы сапарына біраз қаржы жұмсаған болатынмын. Енді қалғанын өзіңіз түсінесіз ғой, сударь... япыр-ай, мынау не пәле?— деді Бонасье мырза кенет дауыстап.

— Ол не?— деді д'Артаньян.

— Анда, анда...

— Қайда?

— Көшеге, терезенің қарсы алдындағы подъезге қараңызшы! Плащына оранып бір кісі тұр!

— Бұл — соның тап өзі!—деп д'Артаньян мен Бонасьенің екеуі бірдей дауыстап жіберді, бұлардың екеуі де өздерінің ата жауын танып еді.

— Ә, бәлем, тап осы жолы...— деді д'Артаньян тістеніп,— тап осы жолы менен құтыла алмассың!

Шпагасын жалаңдатып, бөлмеден атып шықты.

Ол басқышта өзіне қарсы келе жатқан Атос, Портоспен соқтығысып қалды. Ол екеуі екі жаққа ығысқанда, д'Артаньян олардың арасынан ағып өте шықты.

– Қайда жүгіріп барасың?– деді мушкетерлер айқайлап мұның соңынан.

– Менгтегі бейтанысты көрдім!–деп дауыстады да, д'Артаниян жүгіріп кетіп қалды.

Д'Артаньян сол бейтаныспен қалай кездескенін, оған таңғажайып бір жолаушы әйелдің келіп қосылғанын және мына кісінің анау әйелге маңызды бір хатты тапсырғанын жолдастарына талай рет айтқан.

Атос: д'Артаньян әкесінің хатын жұртпен жағаласып жүргенде жоғалтып алған деп ойлайтын.

Оның пікірінше, дворянин – д'Артаньянның суреттеуіне қарап белгісіз кісінің дворянин екеніне күмән келтірмейтін – иә, дворянин біреудің хатын ұрлап алу сияқты жиіркенішті іске баспауға тиіс.

Портос бұл оқиғаны әйелдің өз жігітімен немесе жігіттің өз ғашығымен ашыналық кездесуі, ал оған д'Артаньян мен оның сары мәстегі кесірін тигізген деп есептейтін.

Арамис болса, бұл оқиғада тылсым бір сыр жатыр, оны табам деп бас қатырудың қажеті жоқ, деген пікір білдірді.

Сол себепті де олар д'Артаньянның асығыс айта салған бірер сөзінен оның кімді айтқанын бірден біле қойды. Дегенмен, олар д'Артаньян бейтаныс кісіні қуып жетер, немесе одан айрылып қалса қайтып келер деген оймен басқышпен жоғары көтеріле бастады.

Бұлар келіп кіргенде д'Артаньянның бөлмесінде тірі жан жоқ екен: үй иесі пәтершісі мен бейтаныс кісінің арасында туатын жанжалдың зардабынан қауіптеніп және д'Артаньянның мінез-құлқының өзі айтып берген сипатына сүйене отырып, дереу тайып тұруды жөн көрді.

IX

ДАРТАНЬЯННЫҢ МІНЕЗ -ҚҰЛҚЫ АЙҚЫНДАЛА БАСТАДЫ

Атос пен Портос ойлағандай, арада жарты сағат өткеннен кейін д'Артаньян үйіне қайтып келді. Бір сиқырдың күшімен ғайып болған сияқты, бейтаныс кісі тағы да ұстатпай кетіпті. Д'Артаньян шпагасын ұстап, жүгірген күйі таяудағы көшелердің бәрін айналып шығыпты, бірақ іздеген кісісіне ұқсас ешкімді де кездестірмепті. Ақырында ол әуел баста-ақ жасауға тиіс әрекетіне көшеді: бейтаныс кісі сүйеніп тұрған есікті барып қағады. Бірақ ол есікті балғамен он-он екі рет қақса да – іштен ешкім дыбыс бермейді. Әлгі үйдің осы бір тарсыл-гүрсілі есіткен көршілері табалдырыққа шығысып немесе терезелерінен қарасып: күллі есіктері бекітулі бұл үйде алты айдан бері тірі жан тұрмайтынын айтады.

Д'Артаньян көше кезіп, есік қағып жүргенде өз жолдастарының қатарына Арамис те келіп қосылған еді, д'Артаньян қайтып келсе, бәрінің төрт көзі түгел отыр екен.

– Не болды?–десті үш мушкетердің үшеуі де бір дауыспен, қара тер болып, ызаға тұншығып келген д'Артаньянға қарап.

– Не болушы еді!–деді бозбала қалпағын керуеттің үстіне атып жіберіп.– Оның өзі нағыз жын, пері болса керек. Көлеңке сияқты, аруақ, елес сияқты капелімде жоқ болды.

– Сіз елеске сенесіз бе?– деді Атос Портосқа.

– Мен тек көзіммен көрген нәрсеге ғана сенемін, ал, өз басым өмірде елес атаулыны көрген емеспін, ендеше оған сірә да сенбеймін,– деді Портос.

– Библия бізді аруақтарға сен дейді,– Арамис мүләйім тіл қатты.– Самуилдің аруағы Саулға келіп аян берген ғой, діннің осы сүресіне мен тіпті де шүбә келтіруге болмайды деп санаймын.

– Мейлі ол кім болса ол болсын; адам ба, әлде әзәзіл ме, тірі жан ба, әлде көлеңке ме, қиял ма, әлде шындық па маған бәрібір, тек соның менің сорыма жаратылғаны хақ. Сол соққан қашып кетпегенде мен жүз шақты пистоль, тіпті одан да көбірек ақша табатын едім.

– Қалай, қайтып?– деді Портос пен Арамис екеуі бірдей дауыстап.

Атос әдетінше артық сөз айтқысы келмей, д'Артаньянға сұраулы көзбен бір қарап отыра берді.

– Планше,– деді д'Артаньян, бірдеңе есітем бе деген үмітпен есікті ашып, сығалай берген дәйекшісіне қарап,– төменге түсіп, осы үйдің иесі Бонасье мырзаға барып, бізге Божанси шарабының алты-жеті шынысын

беруін өтініңіз. Мен өзге шараптың бәрінен де соны жақсы көремін.

– Мәссаған!—деді Портос дауыстап.— Сіз, шамасы, қожайыныңыздан канша ақша керек болса, сонша ала беретін болдыңыз ғой?

– Иә,— деді д'Артаньян.— Дәл бүгіннен бастап. Қам жемей-ақ қойыңыздар: егер шарабы нашар болса, біз өзгесін әкелуге жұмсаймыз.

– Алған — жақсы, бірақ салмақ салған жаман!—деді Арамис ақылсымси сөйлеп.

– Д'Артаньян біздің бәрімізден де ақылды деп әманда айтамын,— деді де Атос үйреншікті әдетімен үндемей отырып қалды, д'Артаньян бұған иіліп ишарат етті.

– Дегенмен соны бізге айтсаңызшы?— деді Портос.

– Иә, сол құпияда бізді ортақ етсеңізші, қымбатты досым,— деді Арамис оның сөзін іліп ала жөнеліп.— Онда да егер бұл оқиғаға әйелдің арабыройының қатынасы жоқ болса ғана айтыңыз, әйтпесе, сыр шашпағанға не жетсін!

– Абыржымай-ақ қойыңыздар, менің сіздерге айтатын сөзімнен ешкімнің де абыройы төгілмейді.

Сосын ол достарына үй иесімен сөйлескен сөзін түгел айтып осынау қадірменді қала тұрғынының әйелін ұрлаған кісі анада «Еркін Диірменші» мейманханасында менімен шекісіп қалатын бейтаныс болып шықты, деді ол тағы да.

– Жаман іс көрінбейді,— деді Атос, шараптан бір ұрттап, оның жақсы екенін басын бір изеп білдіріп қойды.— Сол бір қайырымды кісіден елу-алпыс пистольді шыжымдап алуға болатын сияқты. Бірақ сол алпыс пистольге бола төрт кісінің басын бәлеге байлағаны қалай болады, соны ойластырып көрелік.

– Бірақ,— деді д'Артаньян дауыстап,— гәп әйел жөнінде болып отырғанын ұмытпаңыздар және ол байғұсты қорқытып... тіпті азаптап та жатқан шығар, соның бәрі өз әміршісіне адал болғаны үшін ғана жасалып жатыр ғой.

– Байқаңыз, д'Артаньян, абай болыңыз!—деді Арамис.— Меніңше, сіз Бонасье бикенің тағдырына елігіп, елтіп бара жатқан сияқтысыз. Әйел дегеніңіз біздің сорымызға бола жаратылған және бәле-жаланың бәрі бізге әйелден келеді.

Арамис осы сөздерді айтқан кезде Атос ернін бір тістеп, тұнжырап сала берді.

– Мен Бонасье бикенің қамын ойлап отырғаным жоқ,— деді д'Артаньян,— мен король суып кеткен, кардинал қыр соңынан қалмай қойған королеваның және өз жақтастарының бірінен соң бірінің басы алынып жатқанын көріп-біліп жүрген королеваның қамын ойлап отырмын.

– Ендеше королева, біз жұрттың бәрінен де жек көретін елдің адамдарын – испандар мен ағылшындарды неге жақсы көреді?

– Испания – оның Отаны,— деді д'Артаньян,— ендеше испандықтарды, туған жерінің перзенттерін жақсы көруі табиғи нәрсе. Ал, енді сіздің екінші қоятын кінәңізге келсек, менің естуімше, ол ағылшындарды емес, бір-ақ ағылшынды жақсы көреді.

– Ол ағылшынның махаббатқа лайық жан екенін мойындамасқа болмайды,— деді Атос.— Мен ешқашанда тап сондай парасатты да кескінді кісіні көрген емеспін.

– Оның кереметтей киінетінін көрсеңіз,— деді Портос.— Ол маржан моншақтарын оңды-солды шашып жатқан кезде Луврде болғаным бар, сонда, өтірік айтсам құдай атсын, екі маржан тасты теріп алып, кейін олардың әрқайсысын екі жүз пистольден сатқаным бар. Арамис, сен оны білесің бе? »

– Мырзалар, сіздер сияқты мен де оны жақсы білемін. Оны Амьен бағында ұстап алатын кісілердің біреуі мен едім, мені ол жерге ертіп апарған королеваның атшысы де Пютанж мырза болатын. О жылдары менің әлі семинарияда жүрген кезім. Бұл оқиға маған корольді қорлау сияқты болып көрінген еді.

– Соған қарамастан,— деді д'Артаньян,— егер мен герцог Бекингэмнің қайда екенін білсем, кардиналға ерегіскенде, оны қолынан жетелеп королеваға апарар едім! Біздің ата жауымыз кардинал ғой, егер құдай айдап, кардиналдың сазасын беретін бір жағдай болса, мен соған басымды бәйгеге тігіп кірісіп кетер едім.

– Жалған хат жазып Бекингэмді осында шақырып алды деп королеваның қауіптеніп жүргенін әлгі галантерейші де тұспалдап білдірді ме?— деді Атос.

– Королева содан қатты сескенетін көрінеді.

– Тұра тұрыңызшы...— деді Арамис.

– Не болып қалды?— деді Портос.

– Ештеңе емес, сөйлесе беріңіз. Мен бір жайтты есіме түсіре алмай отырғаным.

– Тап қазір менің көзім анық жететін бір нәрсе...— деді д'Артаньян сөзін

жалғап,— мына әйелдің ұрлануы біз айтқан оқиғамен бәлкім, герцог Бекингэмнің Парижге келуімен сабақтасып жатқан болар.

— Осы гасконның зерегі-ай!— деді Портос таңдана дауыстап.

— Мен оның сөзін тыңдағанды кереметтей жақсы көремін. Өзінің сөйлеу мәнері бір түрлі қызық,— деді Атос.

— Сүйікті мырзалар, тыңдаңыздар!—деді Арамис.

— Арамисті тыңдалық!—деді достары дауыстап.

— Кеше мен бір меңіреу көше орамындағы оқымысты ғұламаның үйінде болдым, ғылыми еңбектеріме қажет болып қалғанда сол кісімен оқта-текте бір кеңес құратыным бар...

Атос бір жымыып қойды.

— Өзінің тілек-кәсібіне, қабілет ыңғайына қарай ол алыс бір орамда тұрады. Хош, сонымен әлгі кісінің үйінен шыға бергенімде...

Арамис осы араға келгенде тоқтап қалды.

— Сонымен? Әлгі үйден шыға бергеніңізде...

Көбірек бөсіңкіреп кетіп, ойламаған жерден бір кедергіге кездесіп қалған кісі сияқты, Арамис кібіртіктей берді. Бірақ тыңдаушылары бұдан көзін алмай, әңгіменің аяғын тықырши күтіп отырғасын шегінуге болмай қалды.

— Сол ғұламаның жиен қарындасы бар...— деді Арамис сөзін сабақтай түсіп.

— Пәле! Оның жиен қарындасы бар деңіз — деді Портос жігіттің сөзін бөліп.

— Сарқарын болып қалған,— деді Арамис.

Үш дос мәз болып күліп жіберді.

— Егер сіздер ыржындап күле берсеңіздер және маған шүбәлансаңыздар — енді менен бір сөзді де естімейсіздер.

— Біз саған Мұхамбеттің үміттері сияқты сенеміз және өзіміз табыт сияқты меңіреуміз,— деді Атос.

— Сонымен, әңгімемді қайта жалғайын,— деді Арамис,— Жиен қарындасы анда-санда ағасына келіп-кетіп жүреді. Кеше сол әйел екеуміз мүлде кездейсоқ ғұламаның үйіне бір мезгілде барыппыз, сосын оны күймесіне

дейін шығарып салғаным...

– Ах, солай деңіз! Діндәр ғұламаның жиен қарындасының күймесі бар екен?– деді Портос тағы да киіп кетіп, оның басты айыбы – аузына мүлде ие бола алмаушы еді.– Мұның бір әсем таныстық екен, досым.

– Портос,– деді Арамис,– бұрын да бір рет айтқан едім: сіз бейпіл ауыздаусыз, сол себепті де әйелдер сізге онша сене бермейді.

– Мырзалар, мырзалар,– деді д'Артаньян бұл оқиғаның астарын бірден сезіп,– бұл өзі маңызды іс екен! Қолымыздан келсе, енді мұны әзіл-қалжыңға айналдырмайық. Кәне, сөйлеңіз, Арамис, сөйлеңіз!

– Кенет, д'Артаньян, сіздің әлгі бейтанысыңыз сияқты ұзын бойлы, қара шашты, жүріс-тұрысы дворянинге ұқсаған бір кісі...

– Бәлкім, соның өзі де шығар,– деді д'Артаньян.

– ...он шақты қадамдай жерде, артына бес-алты жасауыл ертіп алыпты, менің қасыма келіп: «Герцог мырза» деді де, сөзін жалғастыра берді: «Сіз де, ханым», деді менің қолыма сүйеніп келе жатқан бикеге қарап... .

– Ғұламаның жиен қарындасына ма?

– Қойшы енді, Портос! Тіпті тұрпайы болып кетіпсіз,– деді Атос оған зекіп.

– «Рақым етіп күймеге отырыңыз және қарсылық жасаймын, шу шығарамын деп әуре болмаңыз»,– деді әлгі кісі.

– Ол сізді Бекингэм деп ойлап қалған екен,– деді д'Артаньян шыдамай.

– Мен де солай ойлаймын,– деді Арамис.

– Әйелді ше?– деді Портос.

– Ол оны королева деп ойлаған!– деді д'Артаньян,

– Дұрыс айтасыз,– деді Арамис оны қолдап.

– Бұл гаскон ба, бұл – нағыз перінің өзі! Оның көзінен ештеңе де таса қалмайды,– деді Атос сүйсініп.

– Шынында да,– деді Портос,– бойымен де, жүріс-тұрысымен де Арамис сұлу герцогті еске түсіреді. Бірақ, меніңше, мушкетердің киімі...

– Үстімде ұзын плащым болатын,– деді Арамис.

– Июль айында ма!– деді Портос сәмпылдап.– Сенің ғұламаң шынымен-ақ жұрт сені танып қояды деп қорыққаны ма?

– Әрине, шпион сұлбаңызға қарап алданып қалуы мүмкін, бірақ бет-аузыңыз...

– Басыма жалпақ жиекті қалпақ киген едім,– деді Арамис.

– Құдайым-ай, құдай сөзін оқу үшін сонша сақтанбаса да болады ғой!– деді Портос таңырқап.

– Мырзалар! Мырзалар!–деді д'Артаньян олардың сөзін бөліп.– Әзіл-оспаққа уақытты шығын етіп қайтеміз. Жан-жаққа тарайық та, саудагердің әйелін іздейік – күллі айла-шарғының шешуі сонда.

– Сондай төмен дәрежедегі әйел! Сіз шынымен-ақ солай деп ойлайсыз ба, д'Артаньян?–деді Портос ернін жиіркене шүйіріп.

– Ол әйел – королеваның сенімді адамы де Ла Порт мырзаның кіндік қызы. Мен оны сіздерге айтқан жоқ па едім, мырзалар. Бұған қосайын дегенім, бәлкім, ұлы королева осы жолғы есебінде көмекті төменгі кісілерден алғысы келген шығар. Жоғарыдағы кісілердің басы алыстан көрінеді, ал, кардиналдың көзі қырағы ғой.

– Ендеше галантерейшімен келісіңіз, бірақ ақысы қымбат болсын,– деді Портос.

– Енді оның қажеті бола қоймас,– деді д'Артаньян.– Меніңше, егер ол бізге ақы төлемеген күнде, басқа кісілер төлейтіндей болып көрінеді...

Сол сәтте басқыштан әлдекімнің асығыс көтеріліп келе жатқаны естілді де, есік шалқасынан ашылып, кеңесіп отырған достардың үстіне галантерейші байғұс келіп кірді.

– Мырзалар!–деді ол апалақтап.– Әулие-әнбиелер үшін мені құтқарыңыздар! Төменде төрт солдат жалақтап тұр, мені қамауға алуға келіпті. Құтқарыңыз мені! Құтқарыңыз!

Портос пен Арамис орнынан атып-атып тұрысты.

– Сәл қоя тұрыңыз!–деді д'Артаньян, жартылай суырылған шпагаларды қынабына қайта салыңыз деген белгіні көрсетіп.– Бұл жерде батырлықтан гөрі сақтық керек.

–Біз сонда мынадай зорлыққа...–деді Портос өрекіп.

– Д'Артаньянның өздігінен әрекет жасауына ерік берелік,– деді Атос.– Тағы да айтам: ол біздің бәрімізден де ақылды. Мен, өз басым, соған бағынатынымды ашықтан-ашық айтамын... Д'Артаньян, не істесең де еркің білсін!

Со-замат төрт солдат ауызғы бөлменің есігінен көріне берді. Бірақ шпага

асынған төрт мушкетерді көргесін олар ілгері жүруге бата алмай, қипақтап тұрып қалды.

– Кіріңіздер, кіріңіздер, мырзалар!—деді д'Артаньян дауыстап.— Сіздер менің үйіме келдіңіздер, ал біз бәріміз де король мен кардинал мырзаның адал қызметшілеріміз.

– Олай болса, мейірімді мырзалар, сіз біздің алған бұйрығымызды орындауға бөгет жасамайсыздар ғой?— деді олардың біреуі, шамасы отрядтың бастығы болса керек.

– Мырзалар, егер қажет болса, біз сендерге тіпті көмек көрсетуге де әзірміз.

– Мынау не деп кетті?— деді Портос күбірлеп.

– Сен ақымақсың, үндеме!—деді Атос сыбырлап.

– Әлгі уәдеңіз қайда...— деп міңгірледі галантерейші байғұс.

– Біз сізге азат жүрсек қана көмек көрсете аламыз,— деді оған д'Артаньян сыбырлап.— Ал, егер қазір біз сізге араша түсетін болсақ, сізге қоса бізді де тұтқынға алады.

– Бірақ, менің ойымша...

– Кіріңіздер, мырзалар, кіріңіздер!—деді д'Артаньян даусын көтеріп.— Бұл кісіні қорғайтындай, ол менің екі туып, бір қалғаным емес. Мен оны бүгін бірінші рет көріп отырмын және қандай жағдайда көрді дейсіздер ғой... оны өзі айтар... ол менен пәтерақы сұрай келіпті!.. Бонасье мырза, шындықты айтып тұрмын ба, қалай? Кәне сөйлеңіз.

– Тап-таза шындық!—деді галантерейші міңгірлеп.— Бірақ мушкетер мырза...

– Мен туралы, менің достарым туралы, әсіресе королева туралы жұмған аузыңызды

ашпаңыз, әйтпесе, бәріміз де құримыз!— деді д'Артаньян сыбырлап.— Кәне, мырзалар, іске кірісіңіздер! Мына адамды әкетіңіздер.

Сосын д'Артаньян сасқалақтап есі кеткен галантерейшіні жасауылдардың қолына итере салды.

– Сіз топассыз, қымбаттым. Жетіп келіп ақша талап етесіз... сонда кімнен дейсіз ғой, мен сияқты мушкетерден!.. Түрмеге қамаңдар! Тағы да қайталап айтам, мырзалар: мұны түрмеге апарып қамаңыз да, мен қашан пәтерақыға ақша жинап үлгергенше шығармаңыздар.

Полицейлер алғыстарын жаудырып, құрбандығына қажет сорлыны ұстап алып, кетіп қалды.

Олар басқышпен түсе берген кезде д'Артаньян кенет бастығын жаурынынан бір қағып қойды.

Сіз менің денсаулығым үшін, мен сіздің денсаулығыңыз үшін шарап алып жіберсек қайтеді?— деді ол Бонасье мырзадан алынған божанси шарабын екі бокалға толтыра құйып.

Құрметіңізге құлдық! Көп-көп рақмет!— деді күзетшілердің бастығы күбірлеп.

— Кәне, сіздің денсаулығыңыз үшін, мырза... атыңыз кім еді?

— Буаренар.

— Буаренар мырза!

— Сіз үшін, мархабатты мырза! Енді сұрауға рұқсат етіңіз, құрметтім, есіміңіз кім еді?

— Д'Артаньян.

— Сіздің денсаулығыңыз үшін, д'Артаньян мырза!

— Ең алдымен, кімнің денсаулығы үшін көтеру керек — деді д'Артаньян айқайлап, ол тіпті масайрап кеткендей көрінді.— Корольдің денсаулығы үшін, кардиналдың денсаулығы үшін!

Егер шарап нашар болғанда күзет бастығы д'Артаньянның сөзінің растығына шүбәланар да еді, бірақ шарап жақсы болғасын ол бұған бірден сенді.

— Бұл сіздің қай сұмдығыңыз?— деді Портос, күзет бастығы қарауындағы кісілерінің артынан кетіп, төрт дос оңаша қалғаннан киін.— Ұятың қайда! Сомаладай төрт мушкетер түгел тұрып, жәрдем сұрап келген бір сорлыны қамауға беріп, жайбарақат тұрып қалдық! Дворянин тыңшымен шарап ішеді!

— Портос,— деді Арамис,— Атос сені әлгіде есер деп еді, енді мен сонымен келіскелі тұрмын... Д'Артаньян, сен ұлы адамсың, келешекте де Тревиль мырзаның орнын басқан кезінде, мен сенен маған қамқор болып, монастырьдың имамы болуға қол ұшын беруіңізді сұраймын.

— Түсінсем бұйырмасын! Сіздер д'Артаньянның әлгі қылығын мақұлдап тұрсыздар ма?—деді Портос таң қалып.

— Шайтан алғыр-ау, мақұлдағанда қандай!—деді Арамис.Оның әлгі ісін

қолдап қана қоймай, құттықтаймын да.

– Ал, енді, мырзалар,— деді д'Артаньян өз қылығын Портосқа түсіндіріп әуре болып жатпай-ақ,— біріміз бәріміз үшін, бәріміз біріміз үшін — біздің бұдан былайғы ұранымыз осы, солай емес пе?

– Ау...— деп Портос бірдеңені айтпақшы еді.

– Қолыңды создағы ант ет!— деді Атос пен Арамис қосылып.

Оларға қосыларын қосылса да, өзінше бірдеңе деп күбірлеп. Портос та қолын созды, сосын төртеуі бірден қосылып, д'Артаньян шын сөзін қайталады.

– Бәріміз — біріміз үшін, біріміз— бәріміз үшін!

– Өте жақсы. Енді әркім өзінің үйді-үйіне қайтсын,— деді д'Артаньян, өмір бойы тек жұртқа әмір етіп үйреніп қалған кісідей-ақ.— Және абай болыңыздар, өйткені осы минуттен бастап біз кардиналмен арбасуға кірістік.

X

ОН ЖЕТІНШІ ҒАСЫРДАҒЫ ҚАҚПАН

Қақпан – біздің заманның ойлап тапқан өнері емес. Қоғам полицияны ойлап тапқан кезде, полиция қақпанды ойлап тапқан.

Оқушыларымыздың әлі де болса Париж полициясының өзгеше тіліне дағдыланбағанын ескере отырып және он бес жылдан бері жазушылық жұмысымызда тұңғыш рет осы бір сөзді әлгідей бір жәйтке қолданып отырғаннан кейін, оның мән-жайын түсіндіріп көрмекпіз.

Қандай да болмасын бір үйден қылмысты делініп күдікке ілінген кісіні қамауға алады, бірақ оның қамалғаны құпия сақталады. Пәтердің ауызғы бөлмесінде төрт немесе бес полицейден тоспа-аран жасайды, есікті кім келіп қақса, соған аша салады, есік жабылысымен әлгі кісі қамауға алынады. Сонымен арада екі-үш күн өтпей жатып, осы үйге ұдайы келіп тұратын кісілер түгелдей тұтқынға түседі.

Қақпан дегеніміз осы.

Бонасье мырзаның үйіне де тап осындай қақпан құрылып, кім мұнда басын сұқса, кардинал мырзаның адамдары шап беріп ұстап алып, тергеп жатқан еді. Ал, д'Артаньян жайғасқан екінші қабаттағы бөлмелердің есігі басқа болғандықтан да оның меймандары мұндай пәледен тіпті де аулақ жүрген-ді.

Бірақ оған үш досынан басқа тірі жан келмейтін. Әркім өз бетімен, бұлардың үшеуі де әйелді іздеу ісімен айналысқан, бірақ, олар әзірге ештеңені де таба алмады, тіпті ештеңені де көре алмады. Мүлде болмай бара жатқасын, Атос де Тревиль мырзаға бірнеше сұрақ та қойды, әдетте, жұмған аузын ашпайтын маңғаз мушкетердің бұл қылығына капитан аң-таң қалды. Бірақ де Тревиль ештеңені де білмейді екен, оның үстіне кардиналды, король мен королеваны соңғы рет керген күні кардинал оған бірдеңенің қамын жеп, ойланып жүргендей, король әлденеден абыржып мазасызданып тұрғандай көрінген, ал, королеваның қызарып кеткен көзіне қарап, әлде түнімен кірпік ілмеген, әлде езіліп жылаған ғой деп те ойлаған. Дегенмен соңғы жәйтке онша таңдана қоймаған: королева күйеуге шыққалы бері көп жағдайда түн баласында көз ілмей жиі-жиі жылайтын.

Де Тревиль мырза, артық болмас деп, Атостың, корольге, әсіресе королеваға жан-тәнімен қызмет етуі керек екенін есіне салды және осы тілегімді дос-жарандарыңа да жеткіз деді.

Д'Артаньянға келетін болсақ, ол үйінен шықпай қойған. Өз бөлмесін ол бақылау орнына айналдырды. Терезеден ел осы үйге келіп ол қақпанға түскендердің бәрін көріп отырды. Сосын еденнің паршетін сөгіп, алып-алып тастады, енді оны тергеу жүріп жатқан төменгі бөлмеден тек төбе

ғана бөліп тұрды; сол себепті де ол тыңшылар мен айыпты кісілер арасындағы сөзді түгел есітетін болды. Тергеу басталмай тұрып, әуелі ұсталған кісілердің тұла бойын мұқият тінтіп шығатын, содан кейін бәріне де бірдей төмендегі сияқты сауалдар берілетін:

«Бонасье мырза әйеліне немесе басқа бір кісілерге тапсырыңыз мен сізге бірдеңе берген жоқ па?»

«Олар сізге ауызша бір құпия - сыр айтқан жоқ па?»

«Егер бұларға істің мән-жайы мәлім болса,— деп ойлады д'Артаньян,— олар мұндай жәйттерді сұрамас еді-ау. Бұдан туатын сауал біреу-ақ: бұлар сонда не білгісі келеді? Шамасы, олар Бэкингэмнің Парижде бар-жоғын және оның королевамен жолығып қойғанын немесе жолыққалы жүргенін білгісі келетін шығар».

Д'Артаньян осындай бір жорамалға тоқтады, күллі жәйтті ойластыра отырып қараса, бұл шындыққа жанасатын да сияқты.

Өзірге қақпан тоқтаусыз әрекет жасап жатыр-дағы, біздің жігітіміздің де күллі назары төменде еді.

Бонасье байғұсты қамауға алған күннің ертеңіне, кешқұрым, Атос далаға шығып кетіп, де Тревиль мырзаға қарай жөнелгесін, сағат тоғызды соға берген сәтте түнгі төсекті әлі салып үлгірмеген Планше сол іске енді кірісе берген кезде, біреу көше жақтан келіп, кірер есікті қақты. Есік дереу ашылып, сарт етіп жабыла қойды: қақпанға тағы біреу түскен-ді.

Д'Артаньян еденнің тақтайы алынған жерге жетіп барып жата қалды да, төменге құлағын тоса қойды.

Ұзамай шыңғырған, ыңқылдаған дауыс шықты, әлдекімдер оның аузын басып, тұншықтырып тастағысы келетін сияқты. Тергеу-тексеру мүлде естілмейді.

«Әзәзіл!—деп ойлады д'Артаньян.— Меніңше, осы әйел болуға тиіс: өзін тінтіп жатқанға ұқсайды, әйел қарсыласып жатыр... Ерлер күш жұмсайды... Жексұрындар!...»

Төменде болып жатқан оқиғаға көлденеңнен барып килігіп кетпес үшін д'Артаньян бойындағы бар ерік-күшін салды.

— Мырзалар, мен сіздерге осы үйдің иесі екенімді, Бонасье бике екенімді айтып тұрмын ғой, королеваға қызмет етем дедім ғой!— деп бақытсыз әйел ашына айқайлады.

— Бонасье бике!—деді күбірлеп д'Артаньян.— Жолым оңғарылғанда, жұрттың бәрі іздеп жүрген әйелді таптым ба қалай?

– Біздің күткеніміз де өзіңіз едіңіз!–деп жауап қатты оған.

Әйел даусы үзіліп барып өше берді. Өздері ырсылдап алысып-жұлысып жатыр. Төрт еркек жабылса да, әйел жанталасып қарсыласып жатқан тәрізді.

– Жіберіңіз мені, жіберіңіз!– әйелдің ащы даусы шығады. Бұл бейбақтың ең соңғы жан даусы еді.

– Олар байғұстың аузын басып жатыр, қазір әкетеді–деді д'Артаньян орнынан атып тұрып:–Шпагамды әпер!.. Жанымда екен ғой... Планше!

– Өміріңізге құлдық?

– Қазір қанат байлап Атосқа, Портос пен Арамиске жет. Үшеуінің біреуі болмаса, біреуіне тап боларсың, бәлкім, ендігі бәрі де үйіне келген шығар. Қару-жарағын алып, осында жетсін дереу... Ах, енді есіме түсті. Атос де Тревиль мырзаның үйінде.

– Сіз, сіз қайда барасыз, мырза?

– Мен терезеден төменге түспекпін!– деді д'Артаньян дауыстап.– Сонда тезірек жетемін. Сен паркеттегі тесікті бітеп, еденді сыпырдағы, есіктен шығып, мен айтқан жерге қарай зыт.

– О, мырза, мырза, мойыныңыз үзіледі!– деді Планше айқайлап.

– Өшір үніңді, есек!– деп д'Артаньян оған зекіп тастады.

Сосын терезенің ернеуінен ұстап, сәті түскенде, пәстеу келген екінші қабаттан жерге қарғып түсті, еш жеріне де зақым болмады.

Табаны жерге тиісімен, ол жалма-жан кіретін есікке барып, оны жайымен тықылдатып қаға қойды.

– Қазір қақпанға мен де түсем, мен сияқты тышқанға ұрынған мысық та оңбас!– деді ол күбірлеп өзіне-өзі.

Балға есікке тимей жатып, іштегі у-шу тым-тырыс тына қалды. Біреу адымдап келіп есікті аша берді, сол-ақ екен, д'Артаньян шпагасын жалаңаштап, Бонасье бикенің үйіне кимелеп кіріп келді, есігі серіппелі болуы керек, мұның артынан сарт етіп жабылып қалды.

Со замат осынау қырсық шалған үйдің тұрғындары және оның таяудағы көршілері жан даусы шыққан айқайды, шпагалардың зыңылын, аяқ тарсылын, қозғалып сынып жатқан мебельдердің дыбысын есітті. Біраздан кейін, у-шу дыбыстан шошып, үрпиісіп, не болып қалғанын білмек үшін терезелерінен үңілген жұрттың бәрі есіктің қайта ашылып, оның ішінен үріккен қарғалар сияқты, далбалақтап атып-атып шыққан қара киімді төрт

кісіні көрді, еденде, столдардың бұрыш-бұрышында олардың жұлынған қауырсындары, басқа сөзбен айтқанда, киімдерінің жыртығы мен шекпендерінің жұрнағы түте-түте болып қалып еді.

Мақтағанымыз емес, д'Артаньян жеңіске көп қиналмай-ақ жетті, өйткені тыңшылардың біреуінің ғана қаруы бар екен, оның өзі де қарсы тұрып жарытпады. Несін жасырайық, қалғандары қолма-қол орындық, стул, көзе лақтырып, жас жігітті талдырып тастамақшы да болды. Бірақ гасконымыз шпагасымен дұшпандарын бірер рет осып-осып жібергеннен кейін олардың зәре-құты қалмады. Оларды үйден бөріктіріп айдап шығып, майдан даласының қожасы болып қалу үшін д'Артаньянға он-ақ минуттай уақыт керек болды.

Сол бір бітпес көтерілістер мен қарулы қақтығыстар заманындағы Париждің тұрғындарына тән сабырлы салқын қандылықпен әлгіде терезелерін ашқан көршілері қара киімді төртеу қашып кетісімен, терезелерін қайтадан жаба-жаба салды. Олар әзірге оқиғаның аяқталғанын сезе қойды.

Мұның үстіне, уақыт та біраз болып қалған еді, тап қазірдегі сияқты ол кезде де Люксембург сарайы төңірегіндегі көше орамның халқы ерте жатып қалатын.

Бонасье бикемен оңаша қалған д'Артаньян бұрылып әйелге қарады. Әйел байғұс кресло үстінде талып қалыпты. Д'Артаньян оны көзімен бір шолып өтті.

Ол жиырма бес – жиырма алтылар шамасындағы, қолаң шашты көгілдір көзді, керттік мұрын, маржан тісті сүп-сүйкімді әйел екен. Ақ мәрмәрдай аппақ жүзінде нұр қызыл шырай бар. Осы бір белгілеріне қарап, оны жоғары зиялы қауымның әйелі ғой деп те ойлап қалуға болатын еді. Қанша ақ білек болғанымен қолы сәл ғана дөкірлеу. Аяқтары да асыл тектіден шықпағанын мегзеп тұр. Бірақ бақытына қарай, д'Артаньян мұндай уақ-түйекке тіпті де мән бермейтін.

Жоғарыда айтқанымыздай, Бонасье бикені көзімен шолып тұрған жігітіміз, кенет оның аяғына қарай берген кезде, еденде жатқан кір бет орамалды көріп, оны еңкейіп ала берді. Орамалдың бұрыннан өзі көрген герб көзіне оттай басылды, осы гербке бола Арамис екеуі пышаққа түсе жаздаған.

Содан бері қарай д'Артаньян гербі бар орамалға үрке қарайтын. Сол себепті де ол еденнен алған орамалды, ләм деместен, Бонасье бикенің қалтасына тыға салды. Келіншек сол сәтте есін жинай бастады. Көзін ашып, айналасына үрпие көз тастаған әйел, бөлменің қаңырап босағанын, мұнда өз құтқарушысымен екеуі ғана қалғанын көрді. Ол күлімсірей жігітке қолын соза берді. Бонасье бикенің күлкісінде өзгеше бір сиқыр бар еді.

– Ах, мырза, сіз мені бір пәледен аман алып қалдыңыз! Сізге алғыс айтуыма рұқсат етіңіз,— деді ол сыпайы.

– Менің орнымда басқа бір дворян болса да, тап осыны жасар еді, бикем,— деді д'Артаньян.— Сол себепті де сіз маған алғыс айтсаңыз да болады.

– О жоқ, жоқ, мен өзімнің жақсылықты ұмытпайтынымды сізге бір реті келгенде дәлелдеп беремін ғой деп ойлаймын. Бірақ әлгі кісілердің менде нендей жұмысы барын білсем бұйырмасын, әуелгі кезде мен оларды ұрылар екен деп қалдым және үйде Бонасье мырзаның жоғына не себеп болды екен?

– Бұл кісілер ұры-қарылардан әлдеқайда қауіпті, бикем. Олар – кардинал мырзаның жансыздары. Ал енді сіздің күйеуіңіз Бонасье мырзаның жайына келетін болсақ, оның мұнда болмайтын себебі – кеше оны ұстап алып, Бастилияға әкеткен.

– Менің күйеуім Бастилияда дейді!– Бонасье бикенің даусы шығып кетті.— Ол не бүлдіріп қойды екен! Кінәсіз жан тап сондай-ақ болар!

Манадан бері үркіп тұрған жас әйелдің жүзінен енді ғана көмескі бір күлкі ізі білінгендей болды.

– Ол не істеп қойып еді, бикем?—деді д'Артаньян.— Меніңше, оның бар кінәсы – сіздің еріңіз атанып, әрі бақытты, әрі бақытсыз сорлы болып жүргені-дағы.

– Сонда, мырза, сіз мына бір жәйтті...

– Мен сіздің қолды болғаныңызды ғана білемін.

– Мені ұрлаған кім сонда, кім? Соны білесіз бе? О, егер сіз оны білетін болсаңыз, маған айтыңызшы!

– Сізді ұрлаған қырық бес – қырық алтылар шамасындағы қара торы, қара шашты, сол жақ самайында тыртығы бар бір кісі...

– Дұрыс, дұрыс-ақ! Бірақ оның аты кім?

– Аты дейсіз бе?... Мен оны білмеймін.

– Менің ұрланғанымды күйеуім білді ме?

– Ол оны ұрлаушы жазған хаттан білген-ді.

– Ол менің неге ұрланғанымның себебін сезе ме екен?—деді Бонасье бике қысылыңқырап.

– Менің ойымша, ол бұған саясаттың салқыны тиген деп шамалайды.

– Әуелгі кезде мен оған шүбә келтірген едім, бірақ қазір өзім де сондай пікірге келдім. Сонымен, қайырымды Бонасье мырза маған ешбір шүбәланбайды екен ғой?

– О, ешбір шүбә келтірмейді! Ол сіздің ақылыңызға, өзін сүйетініңізге тәнті болып, мақтан тұтады екен.

– Иә, сонымен қалай қашып құтылдыңыз?—деді д'Артаньян әйелге қадалып.

– Бүгін таңертеңнен бастап өзімді неге ұрлағанының себебіне көзім анық жеткеннен кейін, оңаша қалған бір минутты пайдаландым да, простыня байлап терезеден түстім. Күйеуім үйде екен деп, жүгіріп келгенім осы еді.

– Одан пана іздейін деп пе едіңіз?

– О жоқ! Ол байғұс сүп-сүйкімді кісі ғой. Маған пана бола алмайтынын да білгем. Бірақ басқа бір нәрседе қолғабысқа жарар деп ескертіп қояйын деп едім.

– Нені ескертпекші едіңіз?

– Жоқ, ол менің өз басымның құпиясы емес! Сол себепті де оны сізге айта алмаймын.

– Айтпақшы,— деді д'Артаньян,— бикем, кешіріңіз, өз басым гвардияшы болсам да, сізді сақтандырып қояйын: меніңше, бұл жер сыр ашуға қолайлы жер емес. Әлгіде қуалап жіберген тыңшыларым қазір қосымша күшпен қайтып келеді. Егер олар біздің үстімізден түссе, қаза табатынымыз сөзсіз. Рас, мен үш досыма хабар бер деп дәйекшімді жібергенмін, бірақ оларды үйлерінен тапты ма, таппады ма — білмеймін...

– Иә-иә... сіз дұрыс айтасыз!—деді үрейленіп Бонасье бике.— Кетейік, қарамызды өшірейік бұл арадан!

Осыны айтты да, келіншек д'Артаньянның қолтығынан ұстап, оны есікке қарай тарта берді.

– Сонда қайда барамыз? Қайда тығыламыз?—деген сөз д'Артаньянның аузынан еріксіз шығып кетті.

Ең әуелі осы үйден аулағырақ кетелік! Қалғанын көрерміз.

Артындағы есікті жаба кетуді де ескермеген бұлар, үйден шығысымен, Көр қазушылар көшесіне түсіп алып жүгірген күйі Король Оры көшесіне бұрылып, Сен-Сюльпис алаңына жетіп бір-ақ тоқтады.

– Ал, енді қайтеміз? Сізді қай жерге шығарып салайын?—деді д'Артаньян.

– Сізге не деп жауап берерімді де білмеймін...— деді Бонасье бике. Мен күйеуімді жұмсап, де Ла Порт мырзаны шақыртып алып, соңғы үш күнде Луврде не болып, не қойғанын, менің онда қаіп-қатерсіз төбе көрсетуіме бола ма екен — соны білгім келіп еді.

– Пәлі, де Ла Порт мырзаны мен де барып шақырып келе аламын ғой,— деді д'Артаньян.

– Әлбетте. Бірақ бір бөгет болатын нәрсе: Бонасье мырзаны Луврдегілер білуші еді де, бірден жібере салушы еді, ал, сізді онда ешкім де білмейді, сол себепті күллі есік алдыңыздан жабылып қалады.

– Уақа емес!—деді д'Артаньян.— Луврдың көп қақпаларының бірінде сізді жақсы білетін қақпашы бар шығар, ол парольді естісе...

Бонасье бике жас жігітке қадала бір қарады.

– Егер мен сол парольді сізге айтсам,— деді келіншек күбірлеп— бір рет қажетіңізге жаратқасын, бірден ұмыта аласыз ба?

– Шын сөзім, дворяниннің сөзі!— деді д'Артаньян, тіпті шүбә келтірмейтін үнмен.

– Мақұл ендеше. Сізге сендім. Өзіңіз бір онды жігіт екенсіз. Бәлкім, болашағыңыз сол адалдығыңызға да байланысты болар.

– Маған уәденің қажеті жоқ, корольге қызмет ету үшін, королеваға жақсы көріну үшін қолымнан келгеннің бәрін шын пейілден жасаймын. Мені дос деп біліңіз де, жұмсай беріңіз,— деді д'Артаниян.

– Өзіңіз келгенше мені қайда жасырасыз?

– Де Ла Порт мырза өзіңізді іздеп келе алатындай бір танысыңыз жоқ па еді?

– Жоқ, мен бұл іске ешкімді де араластырғым келмейді.

– Тұра тұрыңыз,— деді д'Артаньян.— Біз Атостың үйінің дәл тұсында тұрмыз... Иә, дұрыс-ақ.

– Атос дегеніңіз кім еді?

– Достарымның біреуі.

Ол үйінде болып, мені көріп қойса қайтеміз?

– Ол қазір үйінде емес және сізді пәтерге кіргіземін де, кілтті алып кетемін.

– Ол келіп қалса қайтемін?

– Ол келмейді. Тіпті болмай бара жатса, оған менің бір әйелді әкеліп, соның пәтеріне тастап кеткенімді жеткізеді.

– Бірақ онда мен қарабет атанам ғой, сіз соны да түсінбейсіз бе?

– Оған назар аудармай-ақ қойыңыз. Сізді танитын бір адам жоқ онда. Соншалық әдеп сақтап, сызыла қалатындай қайбір жетісіп тұрмыз.

– Жарайды. Досыңызға баралық ендеше. Ол өзі қайда тұрушы еді?

Феру көшесінде, осы арадан екі-ақ аттам жерде.

– Кеттік.

Олар әрі қарай жүгіре жөнелді. Д'Артаньянның болжағанындай, Атос үйінде жоқ екен. Атостың досы болғасын д'Артаньянға кілтті ұдайы сұратпай-ақ бере салатын, ол кілтті алып, басқышпен жоғары көтерілді де, Бонасье бикені ілгеріде өзіміз суреттеген аядай пәтерге әкеп кіргізе берді.

– Тап өз үйіңізге келгендей жайласа беріңіз,– деді ол.– Есіңізде болсын, есікті ішінен бекітіп алыңыз да, сырттан тап мынадай етіп, үш рет қақпаса, ешкімге де ашпаңыз.– Ол үш рет тықылдатты – алғаш екі рет қатты, сосын сәл үзіліс жасап, жайымен бір рет қақты.

– Жаксы,– деді Бонасье бике.– Енді мен сізге біраз тапсырма берейін.

– Құлағым сізде.

– Тап қазір Луврға барыңыздағы, Эшель көшесіне қарайтын қақпаны қағыңыз. Сосын Жерменді шақырыңыз.

– Жарайды. Сосын қайтемін?

– Ол сізден: не керек,– деп сұрар, сонда сіз жауаптың орнына: Тур мен Брюссель деген екі сөзді ғана айтарсыз. Сосын ол сіздің әміріңізді бірден орындайды.

– Мен оған қандай әмір айтам?

– Де Ла Порт мырзаны, королеваның камердинерін шақырыңыз дейсіз.

– Ол оны шақырғасын, де Ла Порт мырза шыққасын не айтамын?

– Сіз оны маған жібересіз.

- Тамаша. Ал, енді мен сізді қашан, қай жерде тағы да көремін?
- Сіз менімен тағы да қайта жолыққыңыз келе ме?
- Әрине!
- Ендеше, маған сеніңіз де, жайбарақат жүре беріңіз.
- Сөзіңізге сендім.
- Сеніңіз.

Д'Артаньян Бонасье бикеге иіліп, ізет көрсетіп, оның шып-шымыр әсем тұлғасын бір шолып, ғашық көзбен қиыла қарады, сосын басқышпен төмен түсіп бара жатқанда, есіктің тарс етіп жабылып, құлып кілтінің екі рет бұралғанын естіді. Ол Луврға көзді ашып-жұмғанша жетті. Эшель көшесіндегі есікке жете бергенде ол сағаттың күмбірлеп, кешкі онды соққанын есітті. Біз суреттеген осы оқиға жарты сағат ішінде жалт-жұлт етіп өте шыққан еді.

Бәрі де тап Бонасье бике айтқандай болды. Парольді естігесін Жермен иіліп тәжім етті. Арада он минут өтпей жатып, де Ла Порт есікшінің бөлмесіне жетіп келді. Д'Артаньян не болып, не қойғанын, Бонасье бикенің қайда екенін бір-екі ауыз сөзбен айтып берді. Ла Порт адресті екі рет қайталап айтып дереу сыртқа қарай беттеді, бірақ бірер аттап барып, кенет әлгі жерге қайта келді.

- Жігітім,— деді ол д'Артаньянға,— сізге бір ақыл айтуға рұқсат етіңіз.
- Не ақыл айтайын деп едіңіз сонда?
- Осы болған жәйттер сізді бір жамандыққа апарып соқтыруы мүмкін.
- Сіз солай ойлайсыз ба?
- Иә. Сағаты кеш қалып қоятын бір досыңыз жоқ па еді?
- Сосын не айтасыз?

– Ендеше соған барыңыз, бірақ ол кейін тоғыз жарымдар кеткенде сіздің соның үйінде болғандығыңызға куәлік ете алатын болуға тиіс. Заң қызметшілері мұны алиби дейді.

Д'Артаньян бұл кеңесті дұрыс деп тауып, со замат екі өкпесін қолына алып, де Тревиль мырзаның үйіне қарай жүгірді. Бірақ ұдайы жұрт дүмеп жататын қонақжайға бармады, кабинетке кіруге рұқсат сұрады. Ол мұнда жиі-жиі келіп-кетіп жүретін болғандықтан, оған ә дегеннен-ақ рұқсат етті де, дәйекші: маңызды бір хабарды жеткізбекші болып, жас жерлесіңіз қабылдауыңызды өтінеді,— демекке де Тревиль мырзаға кетіп қалды. Енді

бір бес минуттан кейін де Тревиль мырза кабинетіне келді. Ол д'Артаньяннан: сізге не пайдам тиер екен және кештетіп суыт жүргеніңізге жөн болсын,— деп сұрады.

— Кешіріңіз, мырза!—деді д'Артаньян жалғыз қалған кезді пайдаланып, сағат тілін отыз бес минутке кейін жылжытып қойған еді.— Мен тоғыздан жиырма бес өткен кезде сізге барсам кеш болмас деп ойлап едім.

— Тоғыздан жиырма бес минут өтті дейсіз бе?—деді де Тревиль мырза, қабырға сағатына бұрылып қарап.— Қой, олай болуы мүмкін емес!

— Ендеше эне, қарай қойыңызшы, сонда өзіңіздің де көзіңіз жетеді,— деді д'Артаньян."

— Иә, дұрыс екен,— деді де Тревиль.— Мен уақыт кеш қой деп ойлағанмын. Иә, менде қандай жұмысыңыз бар еді?

Сол-ақ екен, д'Артаньян королева жайлы ұзақ-сонар бір әңгімені бастап кетті. Ол ханшаның жай-күйін ойлап қатты мазасызданып жүргенін, кардиналдың Бекингэмге қарсы қысастық әрекет жасағаны жайлы естіген-білгенін ортаға салды және оның осынау сөзді аспай-саспай, жайбарақат салмақпен айтқаны де Тревильді сендірмей қоймады, мұның үстіне, жоғарыда айтқандайын, оның өзі де кардиналдың, король мен королеваның ара-қатынасынан жаңа бір жәйттерді сезгендей еді.

Сағат онды соққан кезде д'Артаньян де Тревиль мырзамен қоштасып кетіп қалды, капитан жеткізген хабары үшін оған алғыс айтып, король мен королеваға әманда осылай адал қызмет етіңіз деп ақыл берді де, мейманжайға қайта барды.

Басқыштан түскеннен кейін, д'Артаньян кенет асатаяғын ұмытып кеткенін білді. Сондықтан да ол дереу кабинетке қайта көтеріліп, ертең ертеңгілік сағаттың артта қалып қойғанын ешкім сезбесін деп, оның тілін орнына қарай жылжыта салды. Сосын ол өзінің кінәсіз екенін дәлелдейтін бір куә табылғанына кәміл сеніп, төмен түсті де, көшеге шығып кетті.

XI

АЙЛА-ШАРҒЫ ШИЕЛНІСЕ ТҮСЕДІ

Де Тревиль мырзадан шыққаннан кейін, д'Артаньян бір қалың ойға шомып кетті де, үйіне қайту үшін ең бұру жолды таңдап алды.

Жүрер жолынан бір бүйірге шығандап кеткен жас гаскон бірде күліп, бірде күрсініп, жұлдыздарға әлсін-әлі қарап келе жатып не ойлады екен?

Ол Бонасье бике жайлы ойлап еді. Шәкірт - мушкетерге осы бір жас әйел, ашына әйелдің үлгісіндей болып көрінген еді. Сарай төңірегіндегі күллі қулық-сұмдықтардың сыр -жырына қанық болғандықтан да, өзгеше бір тірлік қамын ойлағандай әсем жүзі ұдайы құбылып тұратын осынау сұлуша келген жұмбақ келіншек бұған онша «кет әрі де» емес сияқты, ал сондай әйел тәжірибесіз ғашыққа кереметтей қылықты, тартымды көрінеді. Бұған қоса д'Артаньян оның тұла бойын тінтіп, кейін, бәлкім, азапқа да салғысы келген жеңдеттердің қолынан жұлып алды ғой, жігіттің осы бір ұмытылмас қызметі әйелді бұған тәнті қылғандай еді, иіні келгенде ол сезім оп-оңай-ақ нәзік ләззатқа айналып кетер.

Қиял қанатына қонған арманнан ұшқыр не бар – д'Артаньян енді жас әйел жіберген кісінің өзіне алдағы сұқбаттасу жайлы хат және оған қоса алтын шынжыр немесе алмас жүзік әкеліп беретінін көз алдына елестетті. Сол заманның жас жігіттері король қолынан әр түрлі тарту-таралғыларды қысылып-қымтырылмай-ақ ала беретінін біз жоғарыдан айтқан едік. Бұған тағы бір қосатынымыз, салт-сананың онша қатал емес, дарқан кезінде ерлер көңілдерінің алдында да тәккаппарсынып кекірейе бермейтін. Олардың көңілдес әйелдері жігіттерінің құбылмалы сезімін асыл сыймен байлап-матап тастағысы келгендей, әманда мәңгі белгі болсын деп аса құнды қымбат заттар тартатын.

Сол заманның ерлері әйелдердің демеу-жебеуімен тірлікте өздеріне жол салатын және одан ұялмайтын. Ажарлы әйелдер қалаулысына ажарын ғана сыйлайтын, әлгі «Ең сұлу деген қыздың өзі бойындағы барын ғана береді» деген нақыл, шамасы, содан қалса керек. Бай әйелдер ақша-қаражатының бір бөлегін беретін, сол бір шытырман оқиғаларға бай заманның көптеген қаһармандары, егер көңілдері ақша толы әмияндарды қанжығасына байлап бермесе, жоғары шен-шекпенге де, ұрыс майданында жеңістерге де жете алмас еді.

Д'Артаньян жарлы болатын. Алыс түкпірден өзімен бірге еріп келген именшектік, шабдалының үпелегі сияқты осы бір нәзік гүл, үш мушкетердің қиянпұрыс достық кеңестерінің желімен баяғыда - ақ ұшып кеткен-ді. Өз уақытының өзгеше әдет-ғұрпына мойынсұнған д'Артаньян Парижде жүргенде тап бір жаулап алынған қалада жүргендей болып сезінді: егер Фландрияда жүрсе: испандар – анда, әйелдер – мында деп өзін тап осылай сезінер еді. Қайтсын-ай, анда да – жау, мында да – жау,

солармен шайқасуы керек, соғыс салығын салу керек болса – салу керек.

Соған қарамастан д'Артаньян қазір бұрынғыдан да парасатты, ізгі сезімге бой алдырған еді. Рас, саудагер оған едәуір байлығы барын айтқан. Бонасье мырза сияқты қарадүрсін күйеудің әмиянының иесі, айналып келгенде, әйелі шығар деп д'Артаньян дұрыс болжам жасаған екен. Бірақ осының бәрі жігіттің бикені бір көргеннен-ақ лап етіп тұтанған сезіміне тіпті де әсер етпеді және оның жүрегінде бүршік жарған махаббат қарабастың қамын ойлаудан ада-жұда аман дерлік еді. Біздің «дерлік» деген сөзді қолданып отырған себебіміз, өткір тілді, жарқын жүзді сұлу әйел, оның үстіне дәулетті болып кездессе, жігіт көңілін суытпай, қайта оны бұрынғыдан бетер ынтықтыра түседі деп ойлаймыз.

Әйел ажарына ажар қосатын ақсүйекке тән уақ-түйек заттар көбіне-көп егіздің сыңарындай боп бақ-дәулетпен қоса жүреді. Үлбіреген ақшаңқай шұлық, шілтерлі жаға, қасықтай туфель, қолаң шаштағы әсем лента кеспірсіз әйелді көрікті ете алмайды, ал, көрікті әйелді хас сұлуға айналдырады, енді жаңағының бәрі сүйрік саусақ ақ білекті мүлде жандандырып жіберетінін айтпасақ та болады. Қолы сол ақ борықтай балғын күйінде қалуы үшін әйел нәуетек болуға тиіс.

Мұның үстіне д'Артаньян миллионер емес-тін, оның ақша-қаражатының шама-шарқын біз оқушыдан жасырған жоқпыз. Рас, ол кездері байимын ғой деп үміттенетін, бірақ сондай жақсылыққа жететін кезі оның ойынша әлі алыс жатқан. Ал, әзірге жанындай жақсы көретін әйелің мың сан уақ-түйек нәрсеге құмартса – ол нәзік жандардың көңілінің қуанышы да, жұбанышы да сол болса қайтерсін – және сен сол мың сан уақ-түйекті оған жайнатып алып бере алмасаң, одан өткен сұмдық бола ма! Егер әйелдің өзі бай болып, ашынасы кедей болса, жігіті сыйға тарта алмайтын ол-пұлды оның өзі-ақ сатып ала береді ғой. Әдетте, әйел сол әлем-жәлемнің бәрін күйеуінің ақшасына түсірсе де, сол үшін оған іштей разы болып, көңілі көнші қоймайды.

Д'Артаньян келешекте нәзік сезімді ашына болуға әзірленіп жүрсе де, жанқияр дос күйінде қалды. Жәудіреген Бонасье бикеге қанша ынтық болып жүрсе де, ол өзінің дос-жарандарын да ұмытқан жоқ. Ол қасына Атос, Портос пен Арамисті ертіп, осы келіншекпен Сен-Дени алаңына, Сен-Жермен жәрмеңкесінде бір серуен салса, төбесі көкке жеткендей-ақ болар еді және бір реті келгенде осы әйелмен көңілдес екенін айтып, достарының алдында мақтанатын да ойы бар болатын. Сосын, ұзақ серуеннен кейін, кісінің тәбеті ашылады. Біраз уақыттан бері д'Артаньян мұны да аңғарып жүр. Ендеше ғашығыңмен білегін – білегіне, аяғың – аяғыңа тиіп, айналасып отыратын жарасымды бір сұхбатты отырыстар жасап, әлсін-әлсін бас қосып тұруға болады. Ең соңында, әбден жай-күйлері кетіп, титықтаған бір қиын күндерде д'Артаньян дос-жарандарын демеп, қол ұшын береді әлі.

Д'Артаньянның әлгі дұшпан көзі ретінде, «бастан-құлақ садақа» деп

көпке естірте бас тартатын, ал, жайымен: жәрдемді де беремін, құтқарып та аламын, деп сыбырлап, тыңшылардың қолына жетелетіп жіберетін, баяғы Бонасье мырзаның хал-ахуалы қалай екен? Д'Артаньянның оны есіне де алмағанын біз оқушыларымыздың алдында лажсыздан мойындаймыз, ал, егер оны есіне ала қалса, тек қайда жүрсең де, сол жағыңнан қайта көрме, деген тілекті іштей айту үшін ғана есіне алатын. Амал қанша, құмар-құштарлықтың ішіндегі ең өзімшілі – махаббат қой.

Бірақ біздің оқушыларымыз қам жемей-ақ қойсын: егер д'Артаньян өз қожасының қайда жөнелтілгенін білмей қалдым дегенді желеу етіп, оны ұмытып қалса немесе ұмыттым-ау деген сыңай танытса мейлі, таныта берсін, бірақ біз оны ешқашанда ұмытпаймыз және оның қайда жүріп-тұрып жатқанын кәміл білеміз. Дегенмен, әзірге біз де ғашық болып қалған гаскон жігітінің кебін киелік – қадірмен галантерейшіге кейін бір айналып соғармыз.

Махаббат қиялына шомып кеткен д'Артаньян, түңгі аспанмен сыр шертісіп, жұлдыздармен жымындасып, сол жылдары Шерш-Миди ме, әлде, Шасс-Миди ме, әйтеуір, бірдеңе деп аталған көшемен жоғары қарай аяңдап келе жатты. Арамистің үйіне жақындап келіп қалғанын біліп, ол досына соға кетпекші болды және оны дереу қақпан құрылған үйге кел деп Планшені бұған неге жібергенін түсіндіріп айтпақшы еді. Егер Планше келген кезде Арамис үйінде болса, ол заматында Көр қазушылар көшесіне жетіп барып, одан екі жолдасынан басқа ешкімді де кездестіре алмай, бұл не ғажап деп аң-таң қалған шығар. Д'Артаньян досына не себептен шақырғанын түсіндіріп шығуы керек-ті. Оның өзіне-өзі дабырлап сөйлеп келе жатқаны да содан болатын.

Бұл – жігіттің жан жүрегін толық билеп алмаса да, ойын толық билеп алған әсем келіншек жайлы әңгіме қозғаудың ыңғайлы бір желеуі – оның өзінің ойы да осыған сайып еді. Өмірінде алғаш рет ғашық болған кісіге аузына ие бол деу қиын-ақ. Алғашқы махаббаттың жан серігі – шексіз қуаныш болады, сол себепті де, ол ә дегеннен ағынан жарылмаса, ғашық байғұс құса болып кетеді.

Париждің қараңғы Түн қойнына енгеніне де, екі сағат болған-ды, енді көшелер құлазып, қаңырап қала бастады. Жып-жылы түн маужырап тұр. Сен-Жермен мекенжайының күллі сағаты күмбірлесіп он бірді соқты. Д'Артаньян қазіргі Асса көшесінің орнындағы тығырықпен жай басып келе жатқан. Сонау Вожирар көшесі жағынан, кешкі салқынмен түнгі шық түскен бақтан бір жұпар иісті аңқыған қоңыр самал есіп тұр. Алыстағы бір шарапханадан көңіл көтеріп жатқан қыдырымпаз жұрттың салған әні, берік бекітілген терезе жапқыштардан да өтіп еміс-еміс талып естіледі. Тығырықтың шетіне дейін келіп, д'Артаньян солға қарай бұрылды. Арамис тұратын үй Кассет көшесі мен Сервандони көшесінің аралығынан қоныс тепкен еді.

Д'Артаньян Кассет көшесінен өткесін алыстан досының үйінің есігін

көрдi, оның жоғарғы жағын жабайы жүзім өркендері мен үйеңкі бұтақтары бірге өріліп өскен жасыл шымылдық жауып тұрған. Кенет Д'Артаньянның көзіне біреу қараң етіп, Сервандони көшесінен бұрылғандай болды. Әлгі қараң еткен көлеңке плащқа оранып алған, ол әуелде д'Артаньянға еркек сияқты болып көрінді. Бірақ, тапал бойына, бұраң жүрісіне қарап, оның әйел екенін бірден біле қойды. Өзінің іздеген үйі осы ма, осы емес пе, деп шүбәланғандай, әйел басын көтеріп, айналасына жалтақтап қарай береді, бірде күмілжи аялдап, кейін бұрылып бірер қадам аттайды да, қайтадан ілгері жүреді, шамасы, қай жерде келе жатқанын анықтап алғысы келетін тәрізді. Д'Артаньян одан көзін айыра алмады.

«Оған қызметіңізге әзірмін десем қайтеді?—деп ойлады жігіт.— Жүрісіне қарағанда, уыздай жас... бәлкім, сұлу да шығар. Әлбетте! Бірақ осындай жеті түнде көше кезіп жүрген әйел тек ғашығымен дидауласу үшін ғана шыққан шығар. Шайтан алсын! Кездесуге кедергі жасау — танысудың жақсы әдісі емес».

Бұл кезде жас әйел үйлер мен терезелерді санап, ілгері жүріп бара жатты. Ондай іске еңбектің де, уақыттың да онша көп керегі жоқ қой. Көшенің алдыңғы жағында енді үш-ақ үй бар, ал, не бәрі екі-ақ терезе көше жаққа қарайды. Олардың біреуі Арамистің флигелімен жарыса, қатар тұрған шағын үйдің терезесі, екіншісі —Арамистің өз терезесі.

«Құдай ақы!— деп ойлады д'Артаньян, тосыннан ғұламаның жиен қарындасы есіне түсіп.— Құдай ақы, егер мына кешіккен көгершін біздің досымыздың үйін іздеп жүрмесе неғылсын! Егер бұл солай болмаса, иманым мен жанымды бәске тігуге әзірмін! Кәне, қымбатты Арамисім, тап осы жолы шындыққа көзімді жеткізерім хақ!»

Сонымен д'Артаньян бір қараңғы хұжыраның түкпір жағындағы тас орындықтың қасына, аядай жерге тығыла қойды.

Келіншек бірте-бірте жақындап келеді. Оның жас екенінде күмән жоқ; әйел екенін білдіретін сылаң жүрісіне қоса, үні де ашық еді: ол жайымен жөткірініп еді, д'Артаньян оның нәзік дауысты әйел екенін сезе қойды. Сол арада тұрып ол тағы да мына жөтел — шартты бір белгі емес пе екен, деп ойлады.

Осы белгіге тағы бір осындай жауап болды ма, әлде, ол көздеген жеріне жеткенін ешкімнің, көмегінсіз-ақ білді ме, қайдам, әйтеуір, әйел кенет Арамистің терезесіне қарай еркін басып барды да, саусағын бүгіп, терезе қақпағын бір қалыппен үш рет қақты.

— Әрине, ол Арамистің терезесін қағып тұр!—деді күбірлеп д'Артаньян.— Сырыңыз мәлім болды, екі жүзді мырзам! Сіздің діни кітапты қалай оқып жүргеніңізді енді білдім!

Әйелдің терезені қағуы мұң екен, ішкі кәсек ашылып, қақпақтың

арасындағы саңылаудан жарық көрінді.

– Аһа...– деді, мұны есік алдында емес, терезе қасында тыңдап тұрған кісі,– аһа, бұл бикешті тықырши тосып отырған екен ғой! Қазірі қақпақ ашылады да, әйел терезеден кіреді. Керемет!

Бірақ д'Артаньянды қайран қалдырған бір нәрсе – қақпақ ашылмай қойды. Жылт етіп көрінген от та ғайып болды. Әлем қайтадан қараңғы түн қойнына енді. Д'Артаньян қазір тағы да бірдеңе болатын шығар деп төңірекке көзін қадап, құлағын тосып тұра берді.

Оның ойы дұрысқа шықты. Сәлден кейін іштен терезені екі рет қаққан дыбыс естілді.

Көшеде тұрған жас әйел жауап ретінде қақпақты бір рет қағып еді, ол жайымен ашыла берді.

Д'Артаньянның бұдан қалай көзін жазбағанын, әрбір дыбысты мүлт жібермегенің өздеріңіз де сезген боларсыз.

Қырсық шалғанда, жарықты басқа бөлмеге алып кетті. Бірақ жігіттің кезі қараңғыға үйреніп қалған еді. Иә, мұның үстіне, жұрттың айтуына қарағанда, гаскондардың көзі, мысықтың көзі сияқты, қараңғыда да көре береді дейді ғой.

Д'Артаньян әлгі келіншектің қалтасынан бір ақ түйіншекті алып, дереу жазып жібергенін көрді. Бұл – орамалды. Оны жазып, әйел іштегі кісіге орамалдың бұрышын көрсетті.

Сол сәтте Бонасье бикенің аяғының астынан тауып алған орамалы Д'Артаньянның көз алдына көлбең етіп тұра қалды, бұл жайт әлгі Арамис қалтасынан түсіріп алатын орамалды табанда есіне салды.

– Шайтан алсын, осы орамал сонда қандай роль атқарған болып шығады?

Жас гаскон өзінің тұрған жерінен Арамистің бет-жүзін көре алмайтын еді, бірақ терезе түбіндегі әйелмен Арамистің сөйлесіп тұрғанына ол тіпті де шүбә келтірмеді. Жігіттің білмекке құмарлығы сақтығын жеңіп кетті де, осынау көріністің қос кейіпкерінің назары орамалға ауғанын пайдаланып, ол – тұрған жерінен ың-шыңсыз, жай оғындай атылып шығып, көшені кесіп өтті де, Арамистің бөлмесінің іш жағын көретіндей болып, қабырғаның ең бір қолайлы жеріне барып жабыса қалды.

Терезеге үңіліп бір қарағанда, таң қалғаннан д'Артаньянның даусы оқыс шығып кете жаздады: түңгі жолаушымен Арамис емес, әйел сөйлесіп тұр. Өкінішке қарай, д'Артаньян оның жалпы сұлбасын ажыратқанмен жүзін анықтап көре алмады.

Сол сәтте бөлме ішіндегі әйел өзіне берген орамал орнына, қалтасынан басқа бір орамал алып ұсына қойды. Сосын екі әйел күбірлесіп бірер сөз айтысты. Ақырында терезе қалқаны да жабылды. Көшеде тұрған әйел кейін бұрылып, д'Артаньянды жанай, екі-үш қадамдай жерден өте берді, сосын барып плащының бүркемесін бетіне түсірді. Бірақ бұл сақтығын ол сәл кешігіп жасады, өйткені д'Артаньян Бонасье бикені танып қалып еді.

Бонасье бике! Ол әлгіде орамалды суырып алған кезде, жігіт оны сол әйел емес пе екен деп күдіктенген. Бірақ осы келіншек мұны де Ла Порт мырзаға жұмсаған, ал сол мырза бұл бикені Луврға ертіп апармақшы еді, ендеше ол Бонасье бике, тағы да қолды болатынына қарамай, түнгі сағат он бір жарым кезінде көше-көшені аралап, дедектеп жүреді деп кім ойлаған!

Демек, бұл өзі аса маңызды бір іске бола жасалып жатқан шаруа болды. Жиырма бес жастағы келіншекке махаббаттан өзге маңызды мәселе болушы ма еді.

Бірақ ол осындай тәуекелге қара басының қамы үшін барды ма, әлде үшінші біреу үшін барды ма? Д'Артаньян бұл сұрақты өзіне де қойып көрді. Ол сол әйелдің тап бір сыралғы ашынасы сияқты, жігітіміз қызғаныштан өртеніп кете жаздады.

Бонасье бикенің қай жаққа асығып бара жатқанын білудің қарапайым бір жолы бар. Бұл үшін әйелдің ізінен қалмау керек. Осы әдістің оңайлығына бірден көзі жеткен д'Артаньян оны ойланбастан-ақ жүзеге асырмақ болды.

Хұжырадан шыққан тас мүсін сияқты, қабырғадан суырылып шыға келген жігітті көргенде және оның аяғының тықырын естігенде, Бонасье бике шар етіп, қаша жөнелді.

Д'Артаньян оның соңына түсті. Ұзын плащына оратылған әйелді қуып жету жігітке онша қиынға түспеді. Ол әйел қашып бара жатып бұрылған көшесінің үштен біріне жетпей жатып қуып жетті. Байғұс әбден қалжырап қалыпты, шамасы шаршағандықтан емес, қорыққандықтан діңкелеп қалса керек, д'Артаньян қуып барып, иығынан ұстаған кезде ол бір тізелеп отыра кетті де:

– Мейлі, қаласаңыз мені өлтіре беріңіз! Сонда да ештеңені айтпаймын!– деген даусы шығып кетті.

Д'Артаньян оны белінен құшақтап орнынан тұрғызды, бірақ әйел денесінің ауырлап, қолына былқ-сылқ сүйеніп тұрғанына қарап, оның енді талып қалуға жақын екенін сезді, сондықтан да оған жан-тәнімен берілгенін айтып, келіншекті жұбата бастады. Бонасье бике мұндай сөздерге тіпті де иланбайды: арам пиғылды адам да мұндай уәденің талайын айтып, жақсы сөзбен жарылқап тастайды ғой. Бірақ нағыз дару – сөйлеген кісінің даусы еді. Жас әйел осы бір дауысты танығандай болды. Ол көзін ашып, өзінің зәресін алған жігітке қарады да, д'Артаньянды

танып, қуанғаннан дауыстап жіберді,

– Ах, бұл сіз бе едіңіз? Құдайдың мұнысына да шүкіршілік!– деді ол бәсең.

– Иә, бұл мен ғой. Сізді қанаттыға қақтырмас үшін, тұмсықтыға шоқыттырмас үшін мені жіберген бір құдайдың өзі-дағы, – деді д'Артаньян.

– Сол себепті де сіз мені аңдыған екенсіз ғой?– деді жас әйел қулана күліп, оның әзілкеш, күлкішен мінезі енді бел ала бастап еді. Жау дегені дос болып шыққасын, әйелдің жүрегі орнына түсейін деді.

– Жоқ,– деді д'Артаньян,– жоқ, шын сырым да осы. Сізбен кездейсоқ тоғысып қалдым. Мен бір әйелдің өз достарымның біреуінің терезесін қағып тұрғанын көріп қалдым...

– Достарымның біреуінің дейсіз бе?– Бонасье бике оның сөзін бөліп жіберді.

– Әрине, Арамис – менің ең жақын достарымның бірі.

– Арамис? Ол кім?

– Қойыңызшы! Сіз маған шынымен-ақ Арамисті білмеймін деп айтпақшысыз ба?

– Мен мұндай есімді тұңғыш рет естіп тұрмын.

– Демек, сіз мына үйге бірінші рет келдіңіз бе?

– Әлбетте.

– Сонда осы үйде жас жігіт тұратынын білген жоқсыз ба?

– Жоқ.

– Мушкетер екенін де білмедіңіз бе?

– Жо-ға, білген жоқпын!

– Ендеше, сіз оны іздеген жоқ екенсіз ғой?

– Әрине, солай. Мен сөйлескен кісінің әйел екенін өзіңіз де көрген шығарсыз.

– Мұныңыз рас. Бірақ ол әйел – Арамистің көңілдесі шығар?

– Білмеймін.

– Ау, ол соның үйінде тұрмай ма?

- Онда менің шаруам жоқ.
- Оның өзі кім?
- О, бұл құпия – менің құпиям емес.
- Қымбатты Бонасье бике, сіз сұмдық сүйкімді жансыз. Бірақ сонымен қатар сіз сұмдық құпия әйелсіз.
- Сол да мін болып па?
- Жоқ, сіз қайта кереметтей әдемісіз.
- Соныңыз рас болса, қолыңызды беріңізші, сүйенейін.
- Мінекиіңіз. Ал, енді не бұйырарсыз?
- Мені шығарып салыңыз.
- Қайда?
- Менің бара жатқан жағыма.
- Ал, сіз қайда бара жатырсыз?
- Есікке дейін жеткізіп салсаңыз, көресіз ғой.
- Сізді тосу керек пе?
- Оның қажеті бола қоймас.
- Бұл – сіздің жалғыз қайтпаймын дегеніңіз бе?
- Иә десем де болады, жоқ десем де болады.
- Сізді шығарып салатын кісі – әйел ме, еркек пе?
- Тап қазір білмеймін.
- Бірақ мен білемін әлі!
- Қалайша?
- Күте тұрамын-дағы сіздің кіммен бірге шыққаныңызды көремін.
- Ендеше – қош болыңыз!
- Мұныңыз қалай?
- Енді сіздің маған түкке де керегіңіз жоқ.

- Өлгіде өзіңіз өтініп едіңіз
- Мен аңдушы шпион емес, дворяниннен көмек өтінгенмін.
- Бұл сөзіңіз тым қатал!
- Кісінің еркінен тыс соңынан қалмай аңдитындарды не деп атаушы еді?
- Әдепсіз дейді.
- Бұл сөз тым жұмсақ.
- Лаж бар ма, бикем. Байқаймын, сіздің күллі тілегіңізді орындамасам болмайды екен.
- Осы тілегімді ә дегеннен-ақ орындап, жақсы атты көрінуден неге бас тарттыңыз?
- Кісінің өкінішінің өзі тілек емес пе?
- Сіз шынымен-ақ өкініп тұрсыз ба?
- Соны өзім де білмеймін... Менің кәміл білетінім: егер сіз өзіңізді көздеген жеріңізге дейін шығарып салуға рұқсат етсеңіз, қалаған нәрсеңізді түгел орындауға әзірмін.
- Сосын мені тастап кетесіз бе?
- Иә.
- Және ізімнен аңдып жүрмейсіз бе?
- Жоқ.
- Уәде ме?
- Дворяниннің серті!
- Ендеше қолыңызды әкеліңіз – кеттік!

Д'Артаньян Бонасье бикеге қолын ұсынып еді, келіншек күлкісі келіп селкілдеп, оған сүйене берді. Сонымен олар Лагарп көшесінің аяғына дейін жетті. Бұрын Вожиар көшесінде қалай кібіртіктесе, ол осы араға келгенде тағы да солай кібіртіктеді, сосын кейбір белгілеріне қарап, қажетті есікті тауып алғандай болды.

– Ал, енді мен мында кіруім керек,– деді ол тиісті есікке жақындап.– Маған жасаған жақсылығыңа мың да бір рақмет. Жалғыз жүрсем қандай бәлеге кезігерімді білмеймін, сіз мені сол қауіптің бәрінен де құтқардыңыз. Енді сіздің уәдеңізді орындайтын мезгіл жетті. Мен қажетті жеріме жеттім.

– Ал, қайтарда қорықпайсыз ба?

– Ұрылар болмаса.

– Ұры оңай жау ма?

– Олар менен нені алады? Қалтамда көк тиыным да жоқ.

– Сіз герб басылған кестелі орамалды ұмытып тұрсыз.

– Қайдағы орамал?

– Аяғыңыздың астынан тауып алып, қалтаңызға салып қойған орамалды айтам.

– Үндеме, үндей көрме, байғұс!—деді келіншек дауыстап.—Әлде менің түбіме жетейін деп пе едіңіз?

– Міне, көрдіңіз бе, басыңызға қауіп төніп тұрғанын өзіңіз де сезесіз, бір сөзге бола дірілдеп-қалшылдап, дегбірсізденіп кетесіз және сол жалғыз ауыз сөз әлдекімнің құлағына тисе, өліп кететініңізді де мойындайсыз... Мені тыңдаңызшы, бикем,— деді д'Артаньян дауыстап, әйелді отты көзімен ішіп-жеп,— именшектемей, батылырақ болыңызшы, сеніңізші маған! Сізге ынтық болып, адал қызмет етуге әзір екенімді көзімнен-ақ байқап тұрған жоқсыз ба?

– Соны сеземін де. Ендеше менен өз сырым, өз құпиямды, қанша болса да, сұрай беріңіз, ал, өзгенің құпиясының жөні басқа.

– Мақұл,— деді д'Артаньян.— Бәрібір мен оларды ашамын. Сол құпия жәйттер сіздің тағдырыңызға әсер ететін болса, олар ендеше менің де құпиям болсын.

– Құдай ондайдан сақтасын сізді!—деді жас әйел жұлып алғандай, оның даусының үрейлі шыққаны сондай, д'Артаньян селк етіп, шошып кетті.— Жалынамын сізге, маған қатысы бар нәрсенің бірде-біріне араласпаңыз және менің мойныма жүктелген істі орындауға көмектесем деп әуре болмай-ақ қойыңыз. Маған деген ыстық сезіміңіз үшін және қиыншылықта көрсеткен қызметіңіз, өз басым өмір бойы ұмытпайтын қызметіңіз үшін, мен сізден соны жасай көрмеңіз деп жалынып-жалбарынамын. Менің айтқаныма сеніңіз! Бұдан былай мені ешқашанда ойламаңыз, өмірде көрмеген-білмеген кісі сияқты, мені жоқ деп есептеңіз.

– Арамис те тап мына менің кебімді киюі керек пе?—деді д'Артаньян әйелдің сөзіне шамданып.

– Мырза, сіз сол бір есімді осымен екінші ме, әлде, үшінші рет пе, қайталап айттыңыз. Әлгіде айтып ем ғой, бұл есім маған мүлде бейтаныс.

– Өзіңіз терезесін қаққан кісіні білмейсіз бе сонда? Бикем-ау, сізге не болған! Мені соншалық бір әңгүдік деп ойлайсыз ғой деймін.

– Жасырып қайтесіз, сіз маған шынымды айтқызу үшін осы оқиғаның бәрін ойлап тауып, Арамисті де жаныңыздан шығардыңыз ғой.

– Бике, мен ештеңені де ойлап таппаймын және ешкімді де жанымнан шығармаймын.

– Өз достарыңыздың біреуі сол үйде тұрады деп шынымен-ақ айтасыз ба?

– Мен оны айтқанмын, керек болса тағы үшінші рет қайталайын: бұл үйде менің досым тұрады, оның аты – Арамис.

– Мұның бәрі жүре келе анықталады, ал, әзірше, мырза үндемей жүре беріңіз!– деді келіншек сыбырлап.

– Егер сіз алдыңызға жайып тастаған жүрегімде не барын оқи білсеңіз,— деді д'Артаньян,— одан оттай лаулаған ынтызарлықты көріп, мен байғұсты аяр едіңіз және сонымен бірге маздаған махаббатымды сезіп, сол замат ынтызар көңілімнің мауқын басар едіңіз! Өзіңізді сүйетін кісіден қауіптенудің қажеті жоқ.

– Сіз қас қағым болмай жатып махаббат күйін шертіп кеттіңіз ғой,— деді келіншек басын шайқап.

– Махаббат лезде лап етсе және тұңғыш рет тұтанса қайтейін. Мен әлі жиырмаға да жеткенім жоқ.

Бонасье бике жігітке көз қиығымен бір қарады да қойды.

– Тыңдаңызшы, мен бір ізге түстім білем,— деді д'Артаньян,— Осыдан үш ай бұрын сіз әлгі әйелге көрсеткен орамал сияқты бір орамалға бола, тап осындай гербі бар орамалға бола, мен Арамиспен айқасып қала жаздаған едім.

– Имандай шыным, сударь, осы бір жөн-жосықсыз тергеуіңізбен мені әбден қажыттыңыз,— деді жас әйел.

– Қойыңызшы, бике, өзіңіз сауысқандай сақ кісісіз... егер қамауға алынған кезде осы орамалды тауып алса, жаман атқа қалмайсыз ба?

– Неге? Онда кестеленген менің есімім емес пе? «К. Б.» Констанция Бонасье.

– Немесе Камил де Буа-Траси.

– Ойбай, үндемеңіз, сударь! Үндей көрмеңіз! Егер маған араның ашып

тұрған қауіп-қатерді ескермесеңіз де, өз басыңызға төніп тұрған қауіпті ойласаңыз етті.

– Маған ба?

– Иә, сізге. Менімен танысқаныңыз үшін абақтыға қамалуыңыз да, тіпті басыңыз кетуі де мүмкін.

– Ендеше сіздің қасыңыздан кетпеймін!

– Сударь...— деді әйел майыса үн қатып өз қолын өзі уқалап.— Сударь, сіздің әскери намысыңыз бен азаматтық арыңызға жүгінемін – кетіңізші! Есіттіңіз бе: сағат түн жарымды соқты, мені тап осы сағатта күтуші еді.

– Бике,— деді д'Артаньян тәжім етіп,— осынша қиылып өтінген кісінің тілегін қалай орындамассың. Қам жеменіз, мен кеттім.

– Сіз менің соңымнан еріп, аңдымайсыз ғой әйтеуір?

– Дереу үйге қайтам.

– Аһ, сізді өзім де осындай адал жігіт деп ойлаушы едім!— деді Бонасье бике дауыстап, бір қолын бұған ұсынып, екінші қолымен тас дуалдың қуысындағы шағын есікке ілінген балғаны ұстай берді.

Д'Артаньян келіншектің қолына шап беріп, оны құшырланып сүйе бастады.

– Бұдан да сізбен ешқашанда кездеспегенімнің өзі жақсы еді!—деп жігіт ойын төтесінен қойып қалды, әдетте әйелдер сыңайылап сызылғаннан гөрі осындай мәрттікті жақсы көреді, өйткені бұдан жігіттің аяулы сезімі ақыл тұсауын үзіп, буырқанып бір көрініп қалады.

– Жоқ — деді Бонасье бике, жігіт қолын еркелей қысып, д'Артаньян оның қолын әлі ұстап тұрған еді,— жоқ, мен олай дей алмаймын: бүгін сәті түспеген істің, бәлкім, болашақта бір сәті түсер. Менің де қолым босайтын бір күн туар, сол кезде сіздің ынтық көңіліңізді көншітетін шығармын, кім білген...

– Ал, менің махаббатым ше — оның да үміт үзбегені жөн шығар?—деді жас жігіт қуанып кетіп.

– О, мен бұл жөнінен өзімді өзім жіпсіз байлай алмаймын! Менің сезімімді сіз тұтата аласыз ба, алмайсыз ба — соған байланысты ғой.

– Ендеше, бикем, әзірше...

– Әзірше, сударь, мен сізге тек алғыс сезімімді ғана білдіремін.

– Сіз аса сүйкімді бір перизатсыз,— деді д'Артаньян жабырқау үнмен,— және менің махаббатымды көзге ілмей тұрған сияқтысыз,

– Жоқ, сударь, мен сіздің кісілік парасатыңызды ғана пайдаланып тұрмын. Бірақ өзінің уәдесін ұмытпайтын кісілер де бар екеніне сеніңіз. __

– Пәлі, сіз мені ажалды кісілердің ішіндегі ең бақыттысы еткелі тұрсыз. Осы кешті ұмытпаңыз, осы уәдеңізді де ұмытпаңыз!

– Қам жеменіз. Уақыты келгенде бәрін де есіме аламын. Ал енді, құдай үшін, тезірек кетіңізші! Мені сағат он екіде тосқан еді, кешігіп қалдым.

– Бес минутке ғана.

– Кейбір кездері бес минут – бес ғасырға татиды.

– Әрине, шын сүйген кісіге.

– Осы мәселе ғашық кісі жайлы емес деп сізге кім айтты?

– Сізді еркек күтіп отыр екен ғой! Еркек!— деді д'Артаньян дауыстап.

– Міне, біздің егесіміз тағы қайта басталды,— деді Бонасье бике жымия күліп, бірақ үнінен тызақтап тұрғаны байқалды,

– Жо-жоқ! Мен кетемін, кетемін. Сізге сенемін, менің өзіңізге жан-тәнімен берілгеніме сіз де сеніңіз, осы көзсіз берілгенім есерлікпен шектесіп жатса да лаж бар ма, қайтейін. Хош, бикем, хош болыңыз!

Келіншектен қазір айрылып кетпесе, қолын жібере алмайтынын сезген кісідейін, ол кенет бұрылып жүре берді. Ал, Бонасье бике қолына балғаны алып, бұрын терезені қалай қақса, тап солай етіп, есікті де қақты: арасын бірдей етіп, жайымен үш рет қақты. Бұрышқа дейін жүгіріп барып, д'Артаньян артына қарады. Есік ашыла түсіп, қайта жабылды. Галентерейшінің әсем әйелі көзден ғайып болды.

Д'Артаньян өз жөнімен жүре берді. Ол Бонасье бикені андымаймын деп серт етті, ендеше қалған өмірі келіншектің қайда баратынына немесе оны кімнің ұзатып салатынына байланысты болса да, ол енді тек қана үйіне барады, жігітке сертінен таюға болмайды. Арада бес минут өтпей жатып ол Көр қазушылар көшесіне келіп жетті.

«Байғұс, Атос!— деп ойлады ол.— Мұның мәнісін қайдан білсін. Ол мені күте-күте, келмегесін ұйықтап қалған шығар, әлде үйіне кетіп қалған шығар, сосын өзі жоқта үйінде бөтен әйел болғанын есіткен шығар. Атостікінде әйел болғаны қандай ғажап! Пәлі, Арамистің үйінде де әлгіде бір әйел болды ғой. Осының бәрінде бір сыр жатыр-ау, ақыры немен бітерін білер ме еді».

– Жағдай жаман, сударь, жаман!—деді әлдекім.

Д'Артаньян оның Планше екенін біле қойды.

Басына беймаза бір ой келген кісі көңіліндегі нәрсені естіртіп өзімен сөйлесіп кетеді ғой, д'Артаньян да өз-өзімен күбірлей сөйлесемін де, есігінің алдына қалай келгенін байқамай да қалыпты, енді іште өз пәтеріне көтерілетін басқыш бар.

– Жаманы несі? Онымен не айтқың келеді, ақымақ!—деді л'Артаньян.— Не болып қалды сонша?

– Қайдағы жоқ бір бәлелер.

– Не ол?

– Біріншіден, Атос мырзаны қамауға алды.

– Қамауға дейді? Атосты қамады ма? Не үшін?

– Оны сіздің үйден тапты. Және оны сіз деп ойлады.

– Оны қамауға алған кім?

– Жасауылдар. Оларды көмекке шақырған әлгі өзіңіз қуып жіберген қара киімді кісілер.

– Ау, ол өзінің кім екенін, - бұл іске ешқандай қатысы жоқ екенін айтып, жөн-жосықты түсіндірмеді ме?

– Мырза, ол кісі өлсе де сыр шашпас еді. Өйткені маған тақап келіп, былай деп сыбырлады: «Тап қазір менен гөрі сенің қожанның азат жүргені жөн. Оған жай-жағдаяттың бәрі мәлім, мен ештеңені де білмеймін. Мыналар оны қамадық деп ойлай берсін, ал, ол өзінше әрекет жасай береді ғой. Енді бір үш күннен кейін мен бұларға өзімнің кім екенімді айтамын, сосын мені лажсыздан босатып жібереді».

– Бәрекелде, Атос! Жігіттің сұлтанысың ғой!—деді күбірлеп д'Артаньян.— Өзін осы бір әрекетінен танығанымды қарашы. Жасауылдар не істеді?

– Олардың төртеуі Атосты айдап әкетті, қайда әкеткенін — Бастилияға ма, әлде Фор-Лебекке ме — білмеймін. Екеуі үй ішін тінтіп, күллі қағазды әкеткен қара киімді кісілердің қасында қалды. Ал, қалған екеуі есікті күзетіп тұрды. Сосын олар өз жұмысын тындырып, үй ішін түгел тонап, есікті аңқитып ашқан күйі, өз жөніне кетіп қалды,

– Портос пен Арамис қайда?

– Мен оларды таба алмадым, сол себепті де о кісілер келген жоқ.

– Бірақ олар енді келетін шығар. Сен оларға менің күтіп отырғанымды айт деп тапсырып кеттің ғой?

– Иә, сударь.

– Дұрыс. Ендеше осында бол. Егер олар келе қалса, не болып, не қойғанын түгел айт. Олар мені «Қарағай жаңғағы» шарапханасынан күтсін. Олардың мұнда қалуына болмайды – қауіпті. Үйді аңдитын да шығар. Мен де Тревиль мырзаға барамын да, болған жәйтті баяндап беремін, сосын оларды іздеп шарапханаға соғамын.

– Мақұл, сударь,—деді Планше.

– Сен осында боласың ғой? Қорықпайсың, ғой?— деді д'Артаньян қайта оралып келіп, қызметшісінің көңілін аулап жігерлендірмек болып.

– Қам жемей-ақ қойыңыз, сударь,— деді Планше.—Сіз мені әлі білмейсіз. Сенсеңіз, көңілім қаласа – батыр да болып кетем. Гәп көңілдің қалауында ғой. Оның үстіне мен Пикардиядан шыққан кісімін.

– Сонымен, бір түйінге келдік қой: Осы арадан өлсең де кетпейсің, солай ма?

– Иә, сударь. Мырзама жан-тәнімен берілгенімді дәлелдеу үшін мен байғұс не істемейді дейсіз.

«Керемет!»— деп ойлады д'Артаньян.— Осы жігітке қолданған тәсілім өте дұрыс тәрізді. Реті келгенде тағы да қолданармын».

Бүгін күні ұзын жүгіре-жүгіре әбден талып қалған аяғының әл-қадарынша ол енді Ескі кептер ұясы көшесіне қарай жүгіре жөнелді.

Де Тревиль мырза үйінде жоқ болып шықты. Оның ротасы Луврда күзетте екен. Ол ротасымен бірге сонда жүрген көрінеді.

Қайтсе де де Тревиль мырзаға жетуі керек. Оған болған оқиғаны жасырмай айтқан жөн.

Д'Артаньян есебін тауып Луврға кірмекші болды. Дезэссар мырза ротасы гвардияшысының формасы куәлік кәдесіне жарар деп ойлады ол.

Ол Кіші Августин көшесімен жүріп, әрірек барғасын жағалауды бойлап, Жаңа көпірден өтпек болды. Пароммен өтсем бе екен деген бір ой жылт етті, бірақ өзенге қарай ылдилап келе жатқанда қалтасына қолын салып еді, қайыққа төлейтін көк тиыны жоқ екен.

Генего көшесіне жеткен кезде ол Дофин көшесінің бұрышын айналып келе жатқан бір кісілерді көрді. Олар екеу – еркек пен әйел еді. Олардың сырт бейнесі д'Артаньянды қайран қалдырды.

Әйелдің сырт бейнесі Бонасье бике тәрізді, ал, еркегі Арамистен айнымайды екен.

Әйел бір қара плащқа оранып алыпты, оның осы бейнесі Вожиар көшесіндегі терезе алды мен Лагарп көшесіндегі есік қасында көрген күйі Д'Артаньянның жадында тасқа басқан таңбадай жатталып қалыпты. Еркек үстіне мушкетер формасын киіпті.

Плащтың кимешегін әйел бетіне түсіріп қойыпты, ал жігіт жүзін бет орамалымен көлегейлеп келеді. Мына сақтығына қарағанда, екеуі де жұртқа танылғысы келмейтін сияқты.

Олар көпірмен жүрді. Луврға бара жатқасын мұның жолы да осы көпірмен өтетін. Д'Артаньян олардың соңына ерді.

Он қадамдай жүрмей жатып-ақ, әйелдің Бонасье бике екеніне, ал еркектің Арамис екеніне оның көзі анық жетті.

Қызғаныш бұған жігіт жүрегінде тағы да күдік пен шүбә ояна бастады.

Оны қатты алдапты, ең әуелі досы алдапты, сосын көңілдесім деп асық болған әйел алдапты. Бонасье бике әлемдегі құдай атаулының атымен Арамисті білмеймін деп ант етіп еді, енді міне, арада ширек сағат өтпей жатып Арамиспен қолтықтасып келе жатқам түрі мынау.

Д'Артаньян галантерейшінің әсем әйелімен осыдан үш сағат бұрын ғана танысқанын ойлап бас қатырмады, әйелді ұрлағысы келген тыңшылардан құтқарғанына алғыс айтудан басқа мұны келіншекпен ештеңе жуыстыра алмайтынын, оның бұған ешбір уәде бермегенін жігіт ақылға салып жатпады. Ол өзін алданып, қор болып қалған, маскараға ұшыраған ер жігіттей сезінді. Арқаны қозып, құтырынып, қаны басына тепті. Ол қайтсе де ақиқат шындықты білмек болды.

Келіншек пен оның серігі өздерін біреудің аңдып келе жатқан сезді де, жүрісін жылдамдатты. Д'Артаньян жүгіріңкіреп барып, бұлардан оза түсті де, сосын кейін бұрылып, олар фонарь жарығы түсіп тұрған Самарит әйелдің мүсінін жанап өте берген кезде, солармен бетпе-бет жолығысып қалды, шам сәулесі көпірдің осы бөлегін тегіс нұрландырып тұр еді.

Д'Артаньян бұлардың қарсы алдына келіп тұра қалғасын, олар да лажсыздан аялдай берді.

– Сударь, сізге не керек?– деді мушкетер, бір қадам кейін шегініп, оның шетелдік екенін сөйлеуінен аңғарған Д'Артаньян, ойына алған көп күдігінің бірі қате екенін сезді.

– Бұл Арамис емес қой!– деді ол дауыстап.

– Жоқ, мырза, Арамис емеспін. Мына сөзіңізге қарағанда, сіз мені басқа

кісі екен деп қалыпсыз, сол себепті де сіздің бұл әбестігіңізді кешірдім.

– Кешірдім дейсіз бе?– деді д'Артаньян өрекіп.

– Иә,– деді бейтаныс кісі бәсең үнмен.– Менде ешқандай жұмысыңыз жоқ болса, өтіп кетуіме рұқсат етіңіз.

– Дұрыс айтасыз, сударь, менің сізде ешқандай да жұмысым жоқ екені рас. Бірақ сіздің қасыңыздағы әйелде азғантай шаруам бар еді,– деді д'Артаньян.

– Қасымдағы әйелде? Сіз оны тіпті де білмейсіз ғой!–деді бейтаныс таңырқап.

– Сіз қателесесіз, сударь, мен оны білемін.

– Ах,– деді Бонасье бике мұны кінәлай тіл қатып,– сіз маған әрі дворян, әрі әскери адам ретінде уәде беріп едіңіз, мен сіздің сертіңізге сеніп қалып едім!

– Ал, сіз, бике, сіз өзіңіз...– деді д'Артаньян қызарақтап,– өзіңіздің маған берген уәдеңізде...

– Менің қолыма сүйеніңіз, бике,– деді шетелдік,– енді жөнімізбен жүре берелік.

Ойламаған жерде абдырап сасып қалған д'Артаньян, Бонасье Пике мен оның жол серігінің алдына қолын кеудесіне айқастыра ұстаған күйі тапжылмай тұра берді.

Мушкетер ілгері қарай бір аттап, д'Артаньянды жол шетіне қарай итере салды.

Д'Артаньян кейін қарай ыршып түсті де, шпагасын суырып алды. Шетелдік кісі де қас-қағымда шпагасын жалт еткізді.

– Құдай үшін, милорд!– Бонасье бике дызақтап бұлардың орнына түсіп, шпагаларынан ұстай алды.

– Милорд!–Басына оқыс бір ой келген д'Артаньян қалай қышқырып қалғанын өзі де сезбеді.– Милорд!.. Кешіріңіз, сударь!.. Япырмай, сіз шынымен-ақ...

– Милорд – герцог Бекингэм,– деді баяу ғана Бонасье бике.– Сіз енді бәрімізді опат ететін болдыңыз.Милорд, бикеш, сіз де, бір өтінішім, ағат кетсем кешіріңіздер!.. Қайтейін, милорд, мына бикені жақсы көруші едім, сол себепті көзсіз қызғаныппын. Махаббаттың не екенін өзіңіз де білесіз ғой, милорд! Мені кешіріңіз және бір ауыз сөзіңізге бола сіз үшін жанымды пида етуге әзір екенімді біліп қойыңыз.

— Сіз адал азамат екенсіз,— деді герцог д'Артаньянға қолын ұсынып, жігіт оның қолын қошеметтей қысты.— Сіз маған қызмет көрсетуге әзірмін дедіңіз, мен ол тілегіңізді қабыл алдым. Бізді Луврға дейін шығарып салыңыз, егер біздің соңымыздан аңдып келе жатқан біреуді байқасаңыз болды, табанда сұлата салыңыз.

Д'Артаньян шпагасын қолына алып, Бонасье бике мен герцогті алға жиырма қадамдай оздырып жіберді-дағы, өзі сол екеуінің соңынан ере берді және Карл І-нің асыл текті, әсем министрінің әмірін бұлжытпай орындауға бел байлаған еді.

Сәті түскенде бұл кеште біздің жас батырымызға өзінің шын көңілін іс жүзінде көрсетуге қажетті жағдай тумай қалды, ал сылқым келіншек қасындағы көрнекті мушкетерімен бірге, сұқ көзге шалынбай, Луврға жетті де, Эшель көшесінің қарсысындағы есіктен ішке кіріп кетті. Енді д'Артаньянға келетін болсақ, ол дереу өзін Портос пен Арамис күтіп отырған «Қарағай Жаңғағы» шарапханасына қарай жедел басып жүріп кетті.

Ол достарына неге шақырғанын түсіндіріп жатпай: «әуелде бір іске көмектерің керек бола ма деп ойлап қалып едім, бірақ әлгіде оны өзім-ақ реттедім»,— деді ол.

Ал енді осы хикаяның қызығына түскен біз, үш досымызды үйді-үйлеріне қайтарып жіберелік те, өзіміз Луврдың жықпыл-ықпылына түсіп, герцог Бекингэм мен оның әйел серігінің соңынан ерелік.

XII

ДЖОРДЖ ВИЛЛЬЕРС, ГЕРЦОГ БЕКИНГЭМСКИЙ

Бонасье бике мен герцог Луврға көп қиындық көрмей еркін кіріп кетті. Сарайдағылар Бонасье бикені королеваның қызметіндегі әйел деп білетін, ал герцог де Тревиль мырза мушкетерінің формасын киіп алған еді, жоғарыда айтқанымыздай, бұл мырзаның ротасы сол кеште сарай күзетінде тұрған. Оның үстіне Жермен королеваға көзсіз берілген кісі еді, егер бірдеңе бола қалса, жұрт Бонасье бикені Луврға ашынасын алып кірді деп айыптар еді. Іс осымен тамам болар еді. Бар кінәны ол өз мойнына алар еді, шынына келсек, оның абыройы айрандай төгілер еді, бірақ бұ дүниенің мықтылары қайдағы бір галантерейшінің байғұс әйелінің ар-абыройын қайтсін!

Аулаға кіргесін герцог пен Бонасье бике тас қоршауды жаралап жиырма бес қадамдай жүрді. Содан кейін Бонасье бике әдетте түнде жабылып, күндіз ашық тұратын бір шағын есіктің тұтқасын басып қалды. Есік ашылып кетті. Олар ішке кірді. Айнала тастай қараңғы, бірақ Луврдың сарай қызметшілеріне бөлінген осы жақ қанатының күллі есік-тесігін Бонасье бике бес саусағындай білетін. Артындағы есікті жапқасын, әйел герцогті қолынан жетелеп, абайлап бірнеше қадам жүріп келіп, басқыштың қоршауынан ұстап, аяғымен тепкішекті басып көріп, жоғары көтеріле бастады. Герцог әйел соңынан ере берді. Олар үшінші қабатқа шықты. Осы арада Бонасье бике оңға қарай жалт бұрылып, қасындағы серігін ұзын дәлізбен ертіп, бір қабат төмен түсті де, тағы бірнеше қадамнан кейін құлыпқа кілтті салып, бір есікті ашты, сосын герцогті түнгі , шам ғана жағылған бір бөлмеге кіргізді.

– Осы арада тоса тұрыңыз, милорд. Қазір келеді,—деді әйел сыбырлап.

Содан кейін әйел әлгі есіктен шықты да, оны кілттеп жауып тастады, сөйтіп герцог нағыз тұтқынға айналды.

Бірақ соқа басы сопайып жалғыз қалғанымен герцог тіпті саспады. Оның мінез-құлқындағы ғажайып бір қасиеті – шытырман оқиғаларға өлердей құмартын және романтикалық нәрсенің бәрін жанындай жақсы көретін. Тірі жаннан беті қайтпаған, алымды да шалымды батыр жігіт, басын тап осылай талай рет бәйгеге тіккен. Өзіне қанат байлатып Парижге әкелген бір себеп – Анна Австрийскаяның хаты жалған екені, ол мұны әдейі арандатуға жасалған айла екені бұған мәлім болғаны қашан. Бірақ Лондонға қайтудың орнына, ол болған істі желеу етіп, сізбен дидарласпай кетпеймін деп королеваға сәлем жолдады. Әуелгі кезде королева бұдан үзілді-кесілді бас тартты, бірақ жаны күйген герцог тағы бір есуастық жасар деп қауіптеніп, кездескенде тезірек кетуін сұрармын деген оймен оны қабылдамақ болды. Амал қанша, королева осындай шешімге келген күннің кешінде әлдекімдер Бонасье бикені ұрлап кетті, ал оған герцогке арнайы барып, оны Луврға жасырын ертіп әкелу тапсырылған еді. Екі күн

бойы ол әйелге не болып, не қойғанын тірі жан білмеді, сонымен ойға алынған іс орындалмай тоқтап қалды. Ал, Бонасье бике азат болып, де Ла Порт мырзамен жолығысқаннан кейін, бәрі де қайтадан басталды, егер қолды болмағанда осыдан үш күн бұрын жүзеге асырылатын қауіпті істі ол енді ойдағыдай орындап шықты.

Оңаша қалғасын герцог айна алдына барды. Мушкетер киімі оған әбден жарасады екен.

Ол отыз бес жаста еді, оның тек күллі Франция ғана емес, Англия еліндегі ең сұлу бекзат, ең сыпайы, сал жігіт атанып жүргені тегіннен-тегін емес-ті.

Екі корольдің еркесі, миллиондаған йен байлық иесі Джордж Билльерс, герцог Бекингэм ел ішінің көз көріп, құлақ естімеген өктем билігі қолында болғасын, ойына не келсе соны істеп, қалың жұртты «әйт» деп өргізіп, «шәйт» деп қайырып, ертегі-аңызда ғана болатын ғажайып бір тірлік кешіп жатты, оның бұл тірлігі, арада жүздеген жылдар өтсе де, кейінгі ұрпақтарды таң қалдырып, тамсандырып келеді.

Өзіне өзі кәміл сенетін және өзге жұртты басқарып жататын заң-зақұндардың бұған зәредей де қатысы жоқ екеніне айқын көзі жететін бұл сабазымыз өз құдіретіне өзі мәз болып, алдына қойған мақсатына төтелей тіке тартты, ал, бұл мақсаттың аспандағы жұлдыздай жарқырап алыс тұрғаны сонша, бәз біреулер оны ойына алып, қиялдаудың өзін есуастық деп ұғар еді. Осының бәрі қосылып келгенде, герцог бір тәуекелге бел байлап, созсаң қол жетпейтін асқан сұлу Анна Австрийскаямен дидарласып, оны ақыл-естен айырып, жүрегіне махаббат отын салмақ болды.

Сонымен, біз әлгіде ғана Джордж Вилльерс айна алдына келіп тұрды деп едік қой. Мушкетер қалпағы басып, біраз ұйысып қалған алтындай сары шашын жөндеп, мұртын ширатып, көптен аңсап, сағынған сәті жақын қалғанына жаны жадырай қуанған сері жігіт жүрегінде мақтаныш пен үміт оты маздап, айнадағы өз бейнесіне күлімсірей көз тастады.

Сол мезетте қабырға көмкермесінен байқалмайтын құпия есіктен бір әйел келіп кірді. Герцог оны алдындағы айнадан көрді. Даусы еріксіз шығып кетті – ол королева еді!

Ол кезде Анна Австрийская жиырма алты, жиырма жеті жастар шамасында, толған айдай толысқан ең бір сұлу шағында еді.

Ол әйелдің жүріс-тұрысы ханшадай, хақ тәңірінің өзіндей табындыратын. Зүбәржат атқан жанары кемел көрікке толып, нәзік те тәкаппар көрінетін.

Австрия корольдерінің барша әулетіне тән сәл шығыңқы төменгі

ерінінің өзі де оның оймақтай ал қырмызы аузына соншалық жарасып тұратын,— күлімсіреген шағында таңғажайып көрініп, қаласа тәрк-талақ ете де білетін.

Жұп-жұмсақ үлбіреген мақпал денесі, жұп-жұмыр қолдары мен екі иығы көргеннің көз жауын алып, өз тұсындағы ақын біткеннің өлең-жырына арқау болды.

Ең қатал сыншының өзі сәл көмескілеу болса дейтін, ең талғампаз мүсіншінің өзі мұрын тұсы сәл пістелеу бітсе дейтін бет әлпетін келе-келе жирен тартқан, бірақ балғын кезіндегі ақшаңқан шашы опаланып, толқындай төгіліп, әсем әдіптеп тұратын.

Герцог Бекингэм бір сәт көзі қарығып сілейіп тұрып қалды: бұрын балдарда, той-томалақ, сауық-сайрандарда Анна Австрийская тап қазіргідей, үстіне жұпыны ғана ақ жібек көйлек киіп, соңына донья Эстефанияны ертіп осы бөлмеге кіріп келгендегідей таңғажайып сұлу болып көрген емес, донья Эстефания королеваның испан күтушілерінің ішіндегі корольдің қызғанышы мен кардинал Ришельенің қулық-сұмдығының құрбандығына әлі де шалына қоймаған бірден-бір күтушісі еді.

Анна Австрийская герцогке қарай бір басып тұрып қалды. Бекингэм оның аяғына құлай кетті де, королева бой тартам дегенше, оның көйлегінің етегін ерніне тақай берді.

— Сол бір хатты менің жаздырмағанымды білесіз ғой, герцог.

— О, иә, ханым, білемін, ардағым!—деді герцог дауыстап.— Мәрмәр тасқа жан бітеді, ақ қардан жылу шығады деп жүрген сымақ, есуас екенімді өзім де білемін. Бірақ амал қанша: өзің ғашық болғасын өзгені де солай екен деп ойлап қаласың! Ал, шынтуайттап келгенде, менің осы сапарым да бекерге өтпепті, өйткені өзіңізді көріп тұрмын ғой!

— Иә, солай,— деді Анна Австрийская,— бірақ сіз менің өзіңізбен кездесуге неліктен келіскенімді білесіз бе? Менің басымдағы реніш-күйінішімді көңіліңізге де ілмей, сіз қасарысып осы қаладан кетпей қойдыңыз және осында қалсаңыз, опат болатыныңызды да, менің арабыройыма дақ салатыныңызды да ескермедіңіз. Менің сізбен жүздесуге келіскен себебім, күллі әлем — тұңғиық теңіз де, еліміздің өзара жауласуы да, бір кезде берген ант пен сертіміздің қасиеттілігі де — бізді айырып-ажыратып тұрғанын айтқым келді. Міне, осының бәріне қасқайып қарсы тұру — аруақ аттағанмен бірдей, милорд! Менің сізбен керісуге келіскен тағы бір себебім, мырза, біз енді қайтып кездеспеуіміз керек дегенді айтқым келді.

— Тағы не дейсіз, ханым, айтыңыз, айта беріңіз, королева!— деді Бекингэм.— Қатал сөзіңізді нәзік үніңіз ғана жұмсартып тұр... Сіз аруақ,

аттағандық, дедіңіз. Бірақ құдай бір-біріне ғашық етіп жаратқан қос жүректі ажыратудың өзі нағыз аруақ аттағандық емес пе!

– Милорд,— деді королева дауыстап,— мен сізді сүйемін деп ешқашанда айтқан емеспін, соны ұмытпаңыз!

– Бірақ сіз мені сүймеймін деп те айтқан жоқсыз ғой. Шынында да, егер мұндай сөзді айтсаңыз, ұлы мәртебелі ханым, ол сіздің тарапыңыздан жасалған қатал жаза болар еді. Өйткені ұзақ уақытта, үміт-сенім кесіліп, айрылысып кеткенде де ешбір сөнбеген менің махаббатым сияқты махаббатты сіз қайдан табасыз? Аңдаусызда түсіп қалған лентаны, жәудіреп бір қарағаныңызды, оқыс шыққан бір ауыз сөзіңізді қанағат тұтып жүре беретін махаббатты қайдан табасыз? Менің сізді тұңғыш рет көргеніме, міне қазір үш жыл болды, ханым, сізді осылай ес-түссіз сүйгеніме де үш жыл толды! Егер көңіліңіз қаласа, өзіңізді алғаш рет көргенімде қалай киінгеніңізді айнытпай айтып берейін? Тіпті көйлегіңіздің әшекей-кестелеріне дейін айтып берейін. Сіз тап қазіргідей әлі де көз алдымдасыз. Испан салты бойынша, сіз көпшік төсеп отырған едіңіз. Үстіңізде алтын-күміспен әдіптелген жасыл атлас көйлегіңіз барды, көйлектің кең де ұзын жеңі, сіздің осынау ақ борықтай балғын білегіңізді жалаңаштап, баданадай алмаз көзді түйреуішпен түріліп қойылған-ды. Аққу мойныңыз ақ шілтермен көмкерулі еді.

Басыңызда көйлегіңіз түстес тақияңыз бар-ды, ал оған аққутанның қауырсыны қадалған еді... О, дүние, көзімді жұмсам болғаны, сізді тап сол кездегі қалпыңызда көремін! Ал, ашсам – сізді тап осы қазіргі күйіңізде, бұрынғыдан жүз есе сұлу күйіңізде көремін!

– Неткен есуастық!—деді күбірлеп Анна Австрийская, өз бейнесін жүрегінде аялай сақтап жүрген жігітке ашулануға дәті шыдамай.— Жан құмарлығын осындай естелікпен қандырудың өзі есуастық қой!

– Сонда мен қайтіп күн көремін? Естеліктен басқа мен сорлыда не қалды дейсіз. Сізбен әрбір кездесуім – жанымның қазынасына қосылатын асыл алмаз. Бүгінгі кездесу – сіз абайсызда түсіріп, мен қағып алған төртінші асыл тас. Соңғы үш жылда, ханым, мен сізді не бәрі төрт-ақ рет көрдім. Тұңғыш кездесуді әлгіде ғана айттым, екінші рет мен сізді де Шеврез ханымның үйінде көрдім, үшінші рет – Амьен бауларында көрдім...

– Герцог,— деді королева қызара сыбырлап,— со бір кешті еске салмай-ақ қойыңызшы!

– О жоқ, ханым, қайта соны бүгін еске алайықшы! Ол менің өмірімдегі ең бақытты, ең қуанышты кеш еді. Сондағы ғажайып түн есіңізде шығар. Бір хош иісті жұмсақ самал есіп тұрды-ау. Барқын аспанда жұлдыздар жамыраған. О, со жолы, ханым өзіңізбен бір сәт қана оңаша қалып ем-ау. Сонда сіз маған бар сырыңызды – жалғыз жүріп жабығатыныңызды, жаныңызды жеген қасірет-шеріңізді айтқыңыз келген-ді. Сіз менің қолыма,

міне, мына қолыма сүйенген едіңіз. Сәл ғана еңкейгенде сіздің жібек шашыңыздың бетіме тигенін сезіп, өн бойым шымырлап, дуылдап кеткен ем. Қайран, королева – ханымым менің! Сондай бір қайталанбас сәттерде қанша бақыт, ұжмаққа кіргендей бақыт-ләззат барын сіз білмейсіз ғой!.. Мен өзімнің күллі бақ-дәулетімді, байлығымды, атақ-даңқымды, енді қалған азды-көпті өмірімді тап сондай бір сәтке, тап сондай бір түнге өкінбей-ақ берер едім! Өйткені сол бір түні, ханым, иманым кәміл, сіз мені ақиқат жақсы көрген едіңіз!..

– Бәлкім, солай болған да шығар, милорд... иә, сол араның ғажайып кеші, сіздің қиыла қарағаныңыз, әйел байғұсты апатқа итермелейтін сан алуан жай-жағдаяттар кейде солай қат-қабат келеді, со бір қатерлі түнде менің басымда сондай бір хәлдің болғаны рас. Бірақ, милорд, нәзік әйелден әл кете бастағанда королеваның көмекке келгенін өзіңіз де көрдіңіз: сіз жүрек тоқтатып, маған тікелей тіл қатып еркінсі бастағаныңыздан-ақ, мен оған жауап қайтарудың орнына күтуші әйелді шақырдым ғой.

– О, оныңыз рас. Менен басқа жанның махаббаты мұндай сынға төтеп бере алмас еді. Бірақ менің махаббатым бұл қорлыққа да төзді, қайта бұрынғыдан бетер маздап, жан-жүрегімнен мәңгі орын алды. Парижге қайтып келгесін сіз, шамасы, менен құтылдым деп ойлаған болуыңыз керек, ал мені билеуші қожам күзеттіріп қойған асыл қазынаны тастап кете алмайды деп есептесеніз керек. Бірақ менің бүкіл жер шарындағы қазыналар мен корольдерде қанша шаруам бар! Арада бір апта өтпей жатып қайта келдім, ханым. Со жолы сіз маған ешбір кінә қоя алмадыңыз. Сізді бір рет қана көру үшін мен корольдің шарапатын да талақ еттім, тіпті өз жанымды да шүберекке түйіп келіп, сіздің қолыңыздан бір ұстауға да жарамадым, менің өз ағаттығымды өзім мойындап, құлдық ұрғанымды көргесін, сіз сонда бар күнәмды кешіріңіз.

Иә солай, бірақ өсекшілер сіздің сол ессіздігіңізді қатты пайдаланды, өзіңізге мәлім, милорд, менің бұнда ешбір кінәм жоқ еді ғой. Кардинал мырза қолтығына су бүріккесін король қаһарына мінді. Де Берне ханым қызметінен айрылды, Пютанж Франциядан қуылды, де Шеврез ханым корольдің қырына алынды. Сіз елші ретінде Парижге қайта келмек болғаныңызда, бұған корольдің өзі– есіңізде ме, милорд – корольдің өзі қарсы болды.

– Иә, король қарсы болғаннан кейін енді Франция соғысқа шығуы керек. Ханым, мен сізді көру мүмкіндігінен айрылған жанмын, бірақ сіз менің хабарымды күн сайын есітсеңіз екен деймін. Рә аралына жіберілген экспедицияның мақсаты не екенін, әйтпесе, өзім ойластырып жүрген іс – Ла-Рошель протестанттарымен одақтасудың мақсаты не екенін сіз білесіз бе? Сізді бір көру ғанибеті. Қолыма қару ұстап Парижді жаулап ала алмайтыным ақиқат. Бірақ мына соғыстан кейін бітім шарты жасалады, ол үшін келіссөз жүргізіледі, ал келіссөзді жүргізу маған тапсырылады. Сол кезде бұлар мені қабылдамай көрсін, қабылдайды, сосын мен Парижге

қайтып келемін де, көзімнің қиығымен болса да, сізді әйтеуір бір көремін, мен үшін бақыт деген осы. Рас, сол бақыт үшін мыңдаған адам құрбан болады. Бірақ менің онда ешбір жұмысым жоқ, сізді бір көрсем болғаны. Бәлкім, осының бәрі есуастың сандырағы да шығар, бірақ имандай шыныңызды айтыңызшы, қай елдің мен сияқты ынтызар ғашығы бар екен? Қай королеваның менен өткен адал қызметшісі бар екен?

– Милорд, милорд, сіз өзіңізді ақтаймын деп даттап тұрсыз. Милорд, махаббатыңызды дәлелдеуге келтірген мысалдарыңыз қылмыспен пара-пар ғой.

– Ханым, сіз мені сүймейтін болғандықтан да солай көрінетін шығар. Егер сіз мені жақсы көрсеңіз ол тіпті басқаша болып көрінер еді. Қайран дүние, егер сіз мені шынымен жақсы көрсеңіз... шынымен жақсы көрсеңіз, шексіз бақыттан жынданып кетер ме едім, қайдам! Иә, сіз әлгіде ғана есіңізге алған де Шеврез ханым сізге қарағанда мейірімді еді: Голланд оны жақсы көріп еді, ол жігітке кет әрі демеді.

– Де Шеврез ханым королева емес қой,— деді сыбырлап Анна Австрийская, шын ғашықтың сөзіне шыдамай бойы балқып кетіп.

– Ендеше, ханым, егер королева болмасаңыз сіз мені шынымен-ақ сүйер ме едіңіз? Айтыңызшы, сүйер ме едіңіз? Сізді қасарыстырып қойған тек королеваның дәрежесі ғана деп ойлауыма болар ма екен? Егер сіз де Шеврез ханым болсаңыз, Бекингэм байғұстың сізден үміт үзбеуіне болар еді ғой, солай ма?.. Осы бір тәтті сөздерінің садағасы кетейін, бір рақмет сізге!

– Милорд, милорд, сіз мені жаңсақ түсініп, тұрсыз. Менің айтайын дегенім басқа...

– Қойыңызшы, үндемей қоя тұрыңызшы!—деді герцог.— Егер маған иен бақытты сыйлаған сіздің бір қателігіңіз екен, ендеше оны жөндеймін деп тас жүрек аталмай-ақ қойсаңыз етті. Өзіңіз әлгіде ғана айттыңыз ғой, мені арандатқалы жүр деп. Бәлкім, мен осыдан өмірмен де қоштасармын... Бір ғажабы, соңғы кездері ажал тақап қалғандай-ақ өлімді көп ойлаймын...— Герцог аса бір сүйкімді кейіппен мұңая бір жымыып күлді де қойды.

– Құдай-ай, қайдағыны айтпаңызшы!—деді Анна дауыстап, сыртқа қанша сыр білдірмесе де, ханымның үрейлі үнінен оның герцогке ғашық екені бірден байқалып қалды.

– Мен оны айтқанда сізді қорқытайын деп айтқаным жоқ, ханым. О жоқ! Оны мен әшейін күлу үшін айттым, ондай сөз менің қаперіме де кіріп шықпайды. Бірақ сіздің әлгі бір айтқан сөзіңіз кеудемде үміт отын қайта тұтатты, енді менде арман жоқ, өлсем де арманым жоқ!

– Ендеше мен де ойымды жасырмайын, герцог,— деді Анна.— Мен де

әлдебір бәлені сезгендеймін, ұдайы бір қорқынышты түс көріп, шырмалып жатамын... Бірде түсіме сіз еніпсіз: жараланып, қансырап жатыр екенсіз...

– Сол бүйіріме пышақ салып па?– деді герцог, оның сөзін бөліп.

– Иә, тап солай, милорд: сол бүйіріңізге пышақ салыпты. Менің осындай түс көргенімді сізге кім айтып қойды екен? Мен оны дұға қайырғанда бір құдайға ғана жалбарынып айтқан едім.

– Маған осы сөзіңіз де жетіп жатыр, ханым. Сіз мені жақсы көреді екенсіз, осымен іс тәмам.

– Мен сізді жақсы көремін бе? Мына мен?

– Иә, сіз. Егер сіз мені сүймесеңіз, құдай сізге менің түсіме енген түсті көрсетер ме еді? Егер жүрегіміз бен жүрегіміз жалғасып бір соғып жатпаса, екеуміз бірдей бір нәрседен сезіктенбес едік қой! Королева менің, сіз мені жаныңыздай жақсы көресіз! Мен өлгенде жоқтап жылайсыз ба, қалай?

– О, құдай, құдайым-ай!– деді дауыстап Анна Австрийская.– Менің енді бұған шыдауға әлім жетпес. Герцог, бір өтінішім, құдай үшін, енді мені тастап тезірек кетіңізші! Сізді сүйемін бе, сүймеймін бе, білмеймін, бірақ анық білетін бір нәрсе: мен берген антымды бұзбаймын. Аяңызшы мені, кетіңізші! Егер сізді Францияда жараласа, егер сіз Францияда қаза тапсаңыз, егер сіз маған деген махаббат әлегінен қаза тапты деген бір ой көңіліме келді бар ғой, онда менің құрығаным, жынданып кетерім хақ! Кетіңізші, кетіңізші, жалынып, өтінемін сізден!

– О, сіз қандай ғажайып едіңіз. Жанымнан бетер сүйемін сізді!–деді Бекингэм тебіреніп.

– Кетіңізші! Кетіңізші! Жалынамын! Кейінірек қайтып соғарсыз. Мұнда елші немесе министр ретінде қайтып келерсіз, өзіңізді әманда қорғап жүретін күзетшілермен бірге, өзіңізді көздің қарашығындай сақтайтын қызметшілеріңізбен бірге келерсіз... Сонда ғана мен сәт сайын сіздің аман-саулығыңызды ойлап, қалтыраумен күн кешпей, сонда ғана мен сізді қуана-қуана көретін боламын.

Осы айтып тұрғаныңыз шынымен-ақ рас па?

– Иә, рас...

Ендеше... ендеше менің кінәмды кешіргеніңіздің белгісі ретінде маған өзіңіз тұтынып жүрген бір затты берсеңіз, ол және маған осы ғажайыптың бәрі түсіме енген нәрсе емес екеніне тағы бір айғақ болар еді. Өзіңіз салып жүрген бірдеңе болса... жүзік, алқа сияқты... оны мен де салар едім...

– Егер мен сіздің тілегіңізді орындасам – дереу кетесіз бе?.. Рас кетесіз бе?..

– Ия, кетем...

– Кідірмейсіз ғой?

– Ия.

– Сіз Франциядан кетесіз ғой? Англияға қайтып барасыз ғой?

– Иә, ант етемін сізге.

– Ендеше сәл кідіріңіз, кідіре тұрыңыз...

Анна Австрийская өз бөлмесіне кетіп қалып, табанда қолына бір қызыл ағаштан жасалып, есімінің бас әрпі басылған қобдишаны ұстап қайтып келді.

– Мына бір затты алыңыз, милорд. Алыңыз да, көзімдей етіп ақтаңыз,— деді ол.

Герцог Бекингэм қобдишаны алып, тағы да королеваның алдына тізерлеп отыра кетті.

– Сіз маған кетемін деп уәде бергенсіз,— деді королева.

– Мен уәдемде тұрамын. Қолыңызды беріңізші, ханым, қолыңызды беріңізші, сосын кетемін.

Королева Анна көзін жұмып, қолын ұсына берді, бойынан әл-дәрмені кетіп бара жатқасын ол екінші қолымен Эстефанияға сүйене қойды.

Бекингэм осы бір аппақ балғын қолға ерінімен жабыса кетті.

– Енді бір жарты жылдан қалмай сізді көруім керек,— деді ол еденнен тұра беріп,— ол үшін жер мен аспанды қосақтап төңкеріп тастаудан да тайынбаймын!

Сосын айтқанында тұрайын деп бөлмеден жүгіріп шығып кетті.

Дәлізден ол Бонасье бикені жолықтырды, келіншек оны бұрынғыша сақтықпен ертіп отырып, Луврдан аман-есен алып шықты.

XIII

БОНАСЬЕ МЫРЗА

Оқушының өзі байқағанындай, осы оқиғаның ішінде хал-ахулы қанша мүшкіл болса да, ешкім көзіне ілмеген бір міскін жан бар. Сал-сері, батыр-нояндардың ерлігі мен махаббат шырғалаңына бай со бір дүрбелең дәуірдің өзара жымдасып, табысып-танысып кеткен саяси және ашыналық айла-тәсіл, кулық-сұмдықтардың құрбанына шалынған бұл қадірлі кісіміз Бонасье мырза болатын.

Оқушы жадында сақтап қалды ма, әлде ұмытып кетті ме, білмеймін, әйтеуір, бір сәті түскенде біз оны назардан тыс қалдырмаймыз деп уәде еткенбіз.

Оны тұтқынға алған тыңшылар байғұсты дедектетіп отырып Бастилиядан бір-ақ шығарған еді, осында келгесін оны қалшылдап дірілдеген күйі мушкеттерін оқтап жатқан бір взвод солдаттың қасынан айдап өткен-ді.

Сосын жартылай жер астындағы ұзын дәлізге келіп кіргесін айдаушылары оны боқтап-боралап, түйгіштеп-төмпештей бастады. Шыққан тегі ақсүйек емес екенін білгесін, тыңшылар оны тіленшіден бетер қорлады.

Арада жарты сағат өткеннен кейін хатшы келіп, мұны тергеу бөлмесіне апарыңдар деп әмір етті де, байғұсты азап-тозақтан бір құтқарды, бірақ мазасыз ойдан арылта алмады. Әдетте қамауға алынған кісілерді камераларында тергейтін, ал, Бонасье мырзаға келгенде ол әдетті сақтап бас қатырып жатпады.

Екі айдаушы қырсық шалған галантерейшіні ұстап, желкелеп ауладан өткізіп, үш қарауыл тұрған бір дәлізге кіргізді, сосын бір есікті ашып, төбесі доғаша иіліп барып қосылатын, ішінде стол мен орындықтан басқа ештеңесі жоқ бөлмеге мұны желкесінен бір түйіп кіргізе салды, комиссар да осында екен. Ол орындыққа жайғасып алып, стол басында бірдеңе жазып отыр.

Айдаушылар тұтқынды стол қасына әкелгесін комиссардың белгісімен шеткерірек, дауыс естілмейтін жерге барып тұрысты.

Осы кезге дейін қағазына шұқшиып отырған комиссар, алдында тұрған кісінің кім екенін білгісі келгендей кенет басын көтерді. Комиссардың түсінен кісі шошырлық – істік мұрын, бет-аузы запыран түсті, шықшыты шығыңқы, кішкене өткір көзді кісі екен. Тұр-пішіні түлкі немесе сасық күзенге ұқсас. Қара сот мантиясының қатырма жағасына сорайып шығып тұрған қалтылдақ ұзын мойыны мен басы, сауыт ішінен мойнын созып қарайтын тасбақаның басы сияқты қозғалақтап тыным таппайды.

Комиссар ең әуелі Бонасье мырзаның аты-жөнін, фамилиясын, істейтін кәсібін, тұрақты мекенін сұрады.

Ол өзінің аты Жак-Мишель Бонасье екенін, елу бір жасқа шыққанын, бұрын шағын дүкеншінің иесі болғанын, енді сауда-саттықты бір жолата тастағанын, қазір Көр қазушылар көшесіндегі ең бірінші үйде тұратынын айтып берді.

Осыдан кейін комиссар тергеуді жинастырып қойып: егер қаймана бір кішкентай кісі жөн-жосықсыз саясатқа барып киліксе қандай қауіп-қатерге ұшырайтынын айтып ұзақ сөйлеп кетті. Бұнымен қоса ол кардинал мырзаның, алдына жан салмайтын министрдің, бұрынғы министрлердің бәрін де қанжығасына қыстырып кеткен жеңімпаз министрдің құдіретін, қажымас қайрат-жігерін, оның келешектегі министрлерге үлгі-өнеге екенін, өкімі мен билігіне, іс-әрекетіне ешкім де қарсы тұра алмайтынын баяндап, тұтас бір дәріс оқып шықты.

Сөзінің осы бір бөлегін айтып тауысқаннан кейін комиссар жыртқыш қаршыға көзін Бонасье байғұстың өңменіне қадап, өзінің хал-ахуалыңды ақылға салып, ойланып көргін деп әмір етті.

Бакалшыда қайбір күрделі ой болушы еді: ол де Ла Порт мырзаның мұны өзінің кіндік қызына үйлендірген күнді, әсіресе, со інікеш королеваның киім-кешек жағындағы қызметшілерінің қатарына қосылған күнді тілі жеткенше қарғап-сіледі.

Бонасье мырза табиғатында әуел бастан-ақ қара басының қамынан бөтен ештеңені ойламайтын аса сараң, қоян жүрек қорқақ қан еді. Оның жас келіншегіне деген махаббат сезімі, біз жоғарыда айтқан, ана сүтімен бірге сіңген қасиеттеріне астар бола алмайтын, бер жағындағы жасанды, үстірт сезім-ді.

Бонасье өзіне айтылған сөзді ақылына салып көп ойланды.

— Комиссар мырза,— деді ол сабырлы салмақпен,— бізді басқарғанының өзі құрмет болып табылатын, жан тең келмес, биік мәртебелі тақсырдың күллі қадір-қасиетін мен кімнен де болса артық білетініме және оны қатты бағалайтыныма сеніңіз.

— Солай ма? — деді комиссар шүбәланып.— Бұл имандай шыныңыз болса, сізді Бастилияға айдап келген қай шайтан?

— Осында қалай, дәлірек айтқанда, не үшін келіп түскенімді сізге айтып бере алмаймын, өйткені оны өзім де білмеймін. Бірақ бір шамалайтыным, әйтеуір, кардинал мырзаға ұнамайтын қылықтарым үшін отырмасам керек.

— Сізді мемлекетке опасыздық жасады деп айыптап отыр, ендеше бір ауыр қылмыс жасаған болуыңыз керек.

– Мемлекетке опасыздық жасады дейсіз бе?– Бонасье үрейлене дауыстап жіберді.– Мемлекетке опасыздық жасады?.. Гугеноттарды кісі деп санамайтын, испандарды ит етінен де жек көретін байғұс бақалшы қалайша мемлекетке опасыздық жасады деп айыпталады? Өзіңіз ойлап көріңізші комиссар мырза! Ол тіпті ақылға сыймайды ғой!

– Бонасье мырза...– деді комиссар, тап бір бақалшының ішінде не жазулы тұрғанын оқитын кісі сияқтанып тесіле қарап.– Бонасье мырза, әйеліңіз бар ма?

– Иә, мырза,– деді галантерейші дірілдеп, ол бәленің енді басталатынын сезе қойды.– Менің әйелім... әйелім болған.

– Болғаны қалай? Әйеліңіз болған екен, ендеше оны қайда жібердіңіз?

– Оны менен ұрлап әкеткен, мырза.

– Ұрлап әкеткен?–деді комиссар сауалын қайталап.– Солай деңіз!

Осы бір «солай деңіз!» деген сөзден-ақ Бонасье істің шатасын, шиеленісіп бара жатқанын түсіне қойды.

– Хош, оны ұрлап әкетті-ақ делік!– Комиссар сөзін сабақтай түсті.– Сонда оны кім ұрлап әкеткенін білесіз бе?

– Білетін сияқтымын.

– Ол кім?

– Есіңізде болсын, комиссар мырза, мен ештеңені де «тап солай» деп кесіп айта алмаймын. Тек күдігімді ғана айтамын.

– Кімнен күдіктенесіз сонда? Кәне, ашып айтыңызшы.

Бонасье мырза абдырап сасып қалды: түк білмеймін деп отырғаны жөн бе еді, әлде, ағынан жарылғаны дұрыс бола ма? Егер ол азарда-безер болып, бәрін жоққа шығарса, бұл соққан көп нәрсені біледі, сол себепті де ештеңені мойындамай тұр деп ойлайды. Егер білетінін айтса, өздеріне тілеулес деп құптайды. Сол себепті де ол білетінінің бәрін де айтпақ болды.

– Мен бір түр-пішіні келіскен, асыл текті бекзатқа ұқсас, ұзын бойлы, қара шашты, қараторы келген бір кісіден қатты күдіктенем. Әйелімді Луврдан шығар жерде күтіп алып, үйге ертіп әкетіп жүргенімде әлденеше рет біздің ізімізге түсіп аңдығанын байқап қалғаным бар.

Комиссар біраз қипақтап, мазасызданып кеткендей болды.

– Оның аты кім?– деді ол.

– О, мен оның атын білмеймін. Бірақ онымен кездесе қалсам, ол кісіні мың сан адамның ішінен, оллаһи, айнытпай таныр едім.

Комиссардың қабағы түсіп кетті.

– Сіз оны мың сан адамның ішінен таныр едім дейсіз бе?– деді ол қайталап.

– Менің айтайын дегенім...– деді Бонасье күбірлеп, жауабының сәтсіз шыққанын сезіп...– Менің айтайын дегенім...

– Сіз оны таныр едім деп жауап бердіңіз,– деді комиссар,– жарайды. Бүгінге осы да жетеді. Әңгімеміздің аяғын әрі қарай жалғастырмай тұрғанда мен әуелі: сіз әйеліңізді ұрлаған кісіні біледі деп кейбір кісілерге хабарлап қоюым керек.

– Ойбай-ау, мен сізге оны білем деп айтқан жоқпын ғой!– деді Бонасье дызалақтап.– Мен тіпті басқа нәрсені айттым ғой...

– Тұтқынды әкетіндер!–деп әмір етті комиссар, сол арадағы екі күзетшіге.

– Мұны қайда апар дейсіз?– деді хатшы.

– Камераға.

– Қайсысына?

– Құдай-ау, кез келгеніне апарып тығындар! Тек берік жабылса болғаны,– деді комиссар самарқау ғана, бұдан Бонасье байғұстың төбе шашы тік тұрды.

«О құдай-ай, сақтай гөр!–деп ойлады ол.– Басқа бәле жабысты деген осы да! Әйелім бір ауыр қылмыс жасаған ғой. Мені соның сыбайласы деп қоса жазалайтын болды енді. Ол кінәсын мойындаған шығар, мені бәрін де біледі деп айтқан шығар. Әйел деген нәуетек әлсіз халық... Кез келген камераға тыға сал!–деді. Әрине сөйтпегенде қайтеді! Түн дегенің қып-қысқа... Ал, ертең жаза, дар ағашы... О құдай, құдай-ай, сақтай гөр! Ая мені!»

Бонасье мырзаның жалынып-жалбарынғанын көзіне де ілмей, шамасы, оған құлағы үйреніп кетсе керек, күзетшілер тұтқынды екі жағынан ұстап камераға ала жөнелді. Комиссар дереу асығыс бір хатты жаза бастады. Хатшы оның әмірін күтіп қасында тұрып қалды.

Бонасье сол түні көз ілмеді, сонда камерасы аса жайсыз болғандықтан емес, қорқыныштан кірпік іліндіре алмады. Болмашы дыбыстан селк етіп шошып кетіп, ұзақты түн сәкі үстінде селтиіп отырды да қойды. Ертеңгісін күннің алғашқы шұғыласы терезе торынан жылжып түскен кезде оған

күннің өзі қарауытып кеткендей болып көрінді.

Бір кезде ол есіктің жаппасының ашылып жатқанын есітіп, зәре-құты қалмай орнынан атып тұрды. Ол өзін дарға тарту үшін әкетуге келген екен деп ойлады.

Сол себепті де есіктен жендеттің орнына хатшысын ертіп кешегі комиссар келіп кіргенде, ол бұлардың мойнына асыла кеткісі келді.

– Қымбаттым менің, кешегіден кейін сіздің ісіңіз қатты шиеленісіп кетті,— деді комиссар.— Мен сізге тек ақиқат шындықты айтыңыз деп кеңес беремін. Сіз кінәңызды шын жүректен мойындасаңыз ғана кардиналдың қаһарынан қайтатын түрі бар.

– Ойбай-ау, мен бәрін де айтам ғой!— деді дауыстап Бонасье.— Әйтеуір, білгенімді жасырмаймын. Өтінемін, кәне, сұраңызшы.

– Ең әуелі әйеліңіздің қайда екенін айтыңызшы?

– Оны ұрлап әкетті деп айтып ем ғой.

– Иә, айттыңыз, бірақ кеше күндізгі сағат бестен кейін ол сіздің көмегіңізбен қашып кетті ғой.

– Менің әйелім қашып кетті ме?—деді Бонасье дауыстап.— О бейшара! Бірақ, мырза, ол егер шынымен қашып кетсе, ант етейін, оған мен кінәлі емеспін!

– Кеше күндіз әлгі үйіңізде тұратын д'Артаньян мырзаға не үшін бардыңыз және онымен не жөнінен соншама ұзақ сөйлестіңіз?

– Иә, ол рас, комиссар мырза. Оны мойындаймын және оның қате болғанын да мойындаймын. Д'Артаньян мырзаның бөлмесінде болғаным ақиқат.

– Сіз оған не мақсатпен бардыңыз?

– Әйелімді тауып беруге жәрдемдесіңіз дегенді айту үшін барғанмын. Мен оны қайтарып алуға хақым бар ғой деп ойлаған едім. Шамасы, мен тағы да қате бассам керек,сізден сұрайтыным, осы күнәмды кешіріңіз.

– Д'Артаньян мырза сізге не деп жауап берді?

– Д'Артаньян мырза маған көмектесем деп уәде етті. Бірақ көп ұзамай оның мені алдап жүргеніне көзім жетті.

– Сіз сотты адастыруға тырысып отырсыз! Әуелі д'Артаньян сізбен келісіп алды да, сосын осы уәдеге сүйеніп, сіздің әйеліңізді қамауға алуға келген полицейлерді қуалап жіберіп, сол бикешті қуғын-сүргіннен

жасырып қалған.

– Д'Артаньян мырза менің әйелімді ұрлады дейсіз бе? Сіз осы маған не айтып, басымды қатырып отырсыз?

– Сәті келгенде, д'Артаньян мырза біздің қолымызға түсті, енді біз сіз екеуіңізді беттестіреміз.

– Жарайды, ендеше мен оған қуанбасам ренжімеймін!—деді Бонасье мырза жанданып.—Тым болмаса бір жүзі таныс кісіні керетін болдым.

– Д'Артаньян мырзаны кіргізіңіз!—деп әмір етті комиссар күзетшілерге қарап.

Күзетшілер Атосты айдап келді.

– Д'Артаньян мырза,— деді комиссар Атосқа бұрылып,— мына мырзамен екеуіңіздің араңызда қандай әңгіме болып еді?

– Ау, мына кісі д'Артаньян мырза емес!—деді Бонасье ышқынып.

– Д'Артаньян мырза емесі қалай?— деді енді комиссар дауыстап.

– Әрине ол емес!— деді Бонасье.

– Ендеше, бұл мырзаның аты кім?— деді комиссар шұқшиып.

– Сізге оны айта алмаймын: бұл кісіні мүлде білмеймін.

– Сіз оны танымайсыз ба?

– Жоқ, танымаймын.

– Сіз оны бұрын көрген жоқсыз ба?

– Көргенмін, бірақ атын білмеймін.

– Сіздің есіміңіз кім?—деді комиссар.

– Атос,— деп жауап қатты мушкетер.

– Пәлі, мұныңыз кісі есімі емес, қайдағы бір таудың аты ғой!—деді, комиссар байғұс өзінің шатасып бара жатқанын байқап.

– Ол менің атым,— деді Атос жайбарақат.

– Ау, сіз кеше өзіңізді д'Артаньян деп атайтынын айтыпсыз ғой.

– Оны мына мен айтыппын ба?

– Иә, сіз айтқансыз.

– Рұқсат етіңіз! Менен: «д'Артаньян мырза сіз боласыз ба?»— деп сұрады; мен оған: «сіз солай ойлайсыз ба?»—деп жауап бердім. Жасауылдар: оған көзіміз айқын жетеді,— деп шуласты да қалды. Сосын мен олармен дауласпадым. Мұның үстіне, менің де қателесуім мүмкін ғой.

– Мырза, сіз сот қадірін түсіріп, қорлап отырсыз.

– Тіпті де олай емес,— деді Атос салмақпен,

– Сіз д'Артаньян мырзасыз ба?

– Міне қараңызшы, өзіңіз де соны айтып отырсыз.

– Комиссар мырза,— деді Бонасье шыжылдап,— маған сенсеңіз, оған шүбәланбай-ақ қойыңыз! Д'Артаньян мырза — менің пәтершім, демек — ол маған пәтерақыны қанша төлемесе де, мен оны сол себепті де білуге тиіспін. Д'Артаньян мырза ең әрі дегенде он тоғыз — жиырмалар шамасындағы жас жігіт, ал, мына мырза ең кем дегенде отыз жаста. Д'Артаньян мырза Дезэссар мырзаның гвардиялық ротасына тіркелген, ал, мына мырза — де Тревиль мырза ротасының мушкетері. Өзіңіз бұ кісінің киіміне қараңызшы, комиссар мырза, анықтап қараңызшы!

– Дұрыс!—деді комиссар міңгірлеп.— Шайтан алсын, мұныңыз дұрыс!

Сол мезетте есік шалқая ашылды да, Бастилияның бір қарауылшысы ішке шабарманды кіргізді, шабарман комиссарға бір хатты ұсына берді.

– Ах, оңбаған!— деді комиссар дауыстап.

– О не? Бірдеңе айттыңыз ба осы? Кімді айттыңыз? Менің әйелім емес шығар, әйтеуір?

– Ия, тап сіздің әйеліңізді айтамын. Оны сөз етіп қайтеміз, хәліңіз қиындап барады.

– Бұл не сұмдық!— деді галантерейші жан ұшыра дызалақтап.— Комиссар мырза, өзім түрмеде отырғанда әйелім жасаған істен қалайша менің хал-ахуалым нашарлайды, соны түсіндіріп беріңізші.

– Олай дейтінім, әйеліңіздің жасап жүрген ісінің бәрі — мына сіз екеуіңіздің бірігіп жасаған жоспар-жобаңыздың жалғасы! Жан түршігерлік жоспардың жалғасы!

– Құдай ақы, сіз сұмдық қателесіп тұрсыз, комиссар мырза, мен әйелімнің не жасағысы келгенін мүлде білмеймін және ол істеген іске ешбір қатысым жоқ, ал егер ол бір есуастық жасап қойған болса, мен оны қарғаймын да талақ етемін!

– Комиссар мырза,— деді оқыстан Атос.— Егер мен сізге қажет болмасам, басқа бір жаққа әкет деп әмір етіңізші. Сіздің мына бір Бонасье деген мырзаңыз тіпті жүрегімді айнытып жіберді.

– Тұтқындарды камераларына апар!— деді комиссар, қолын бір сілтеп, Атос пен Бонасьені көрсетіп,— екеуінен де көз жазбасын.

– Егер сізге аса қажет кісі д'Артаньян мырза болса, мен оны қай дәрежеде ауыстыра алатынымды түсіне алмай дал болып отырмын,— деді Атос, әдеттегі байсалды қалпын сақтап.

– Әмірді орындаңыз!—деді комиссар жекіп.— Сыртқы дүниемен ешқандай қарым-қатынас жасалмасын! Есіттіңіз бе!

Атос иығын қиқаң еткізіп, күзетшілердің соңынан ерді, ал Бонасьенің жол бойы еңкілдеп жылағаны, ыңырсып күрсінгені сонша, тіпті жолбарыстай жыртықштың өзін елжіретіп жіберер еді.

Галантерейшіні бұрын түнеп шыққан камерасына апарып қамады, ол күні бойы сонда отырды да қойды. Және күні бойы нағыз галантерейші сияқты солқылдап жылай берді: сөйтпегенде қайтсін, байғұс, тіпті өз сөзімен айтқанда, ол ерлік рухынан мақұрым қалған кісі ғой.

Кешқұрым, сағат тоғыздар шамасында, ұйқыға бас қояр алдында ол дәлізден әлдекімдердің келе жатқанын естіді. Олар мұның камерасына қарай жақындай берді; бір кезде есік ашылып, ішке қарауылшы солдаттар кірді.

– Соңымнан еріңіз!—деді солдаттармен бірге кірген полиция чиновнигі.

– Соңымнан ер дейсіз бе?— Бонасьенің даусы шығып кетті.— Осындай уақытта жүр дейсіз, а! Құдай-ай сақтай гөр, сонда қайда апарасыз!

– Жеткіз деген жаққа жеткіземіз.

– Мұндай да жауап болады екен!

– Бұдан артық ештеңе де айта алмаймыз.

– О, күдіретті құдайым-ай!—деді галантерейші байғұс күбірлеп.— Осы жолы шынымен-ақ өлетін шығармын!

Сонымен оның ұнжырғасы түсіп, ешбір қарсылық көрсетпей қарауылшының соңынан мөлтендеп кете барды.

Оны бұрын жүрген дәлізбен айдап отырып, үлкен ауладан, сосын тағы бір үйден өткізді, олар ақырында бас ауланың қақпасына келіп жетті, бұ жерде оларды төрт салт атты қоршаған бір күйме күтіп тұр екен. Бонасьені жабық күймеге отырғызды, полиция чиновнигі мұның қасына келіп

жайғасты, сосын есікті сыртынан кілттеп қойды, сөйтіп бұл екеуі жылжымалы түрме ішіне түскендей болды.

Қаралы арба тәрізді күйме ілгері қарай баяу жылжи берді. Терезе торынан тұтқын үйлер мен көшені ғана көре алады. Бірақ Париждің байырғы тұрғыны Бонасье әрбір көшені тумбаларға, жарнамалар мен фонарларға қарап танып келе жатты. Павел Әулиенің шіркеуіне жақындағанда ол есінен танып қала жаздады да, екі рет шоқынып алды, өйткені осы шіркеудің түбінде Бастилияның өлім жазасына кесілген тұтқындары жазаланатын. Ол күйме осы араға тоқтайды екен деп ойлаған. Бірақ күйме бұл арадан өте шықты.

Біраздан кейін ол тағы да зәре-құты қалмай сұмдық қорықты. Олар мемлекет қылмыстылары қойылатын қорым – Яков Әулиенің зиратын жанай жүрді. Бір маңызды жәйт ойына келгесін барып оның жүрегі орнына түсейін деді: оларды жерлемей тұрып, әуелі бастарын шауып тастайтын, ал, оның басы әзірге өз орнында. Бірақ күйме Грев алаңына қарай бұрылып, алдыңғы жақтан қала ратушасының үшкір шатыры көрініп, бұлар арқа астына енген кезде ол шаруам осымен біткен екен деп ойлады да, полиция чиновнигіне ақтық сөзін айтып, бақұлдаспақшы болды. Чиновник сөзіне құлақ аспағасын ол жаратқанға жалбарынып, зарлап жылай бастады, сол-ақ екен, полиция оған: егер қазір үніңді өшірмесең, аузыңды тығындап тастаймын деп қорқытты.

Бұдан кейін Бонасье аздап тынышталайын деді. Егер мені Грев алаңына әкеліп өлтіргісі келсе, аузымды тығындап қайтеді, жазалайтын орынға жақын келдік қой деп ойлады ол. Шынында да, күйме қатерлі алаңға тоқтамай желдіртіп өте шықты. Енді Трагуар Кресінді қауіптенбесе болмайды. Ал, күйме де солай қарай бұрыла берді.

Осы жолы күдіктенбесе де болады: Трагуар Кресі алаңында қара халықтың өлімге кесілгендерін жазалайтын. Бонасье Павел Әулиенің алаңы мен Грев алаңында жазалануға лайық екенмін деп бекер дәмеленіпті. Оның осы саяхаты, тірлік-тынысы Трагуаррес Кресінде үзіледі. Қасірет кресі әлі де көрінбейді, бірақ оның бұдан қарсы үнсіз жылжып келе жатқанын анық сезгендей болды. Қатерлі жерге жиырма қадамдай қалған кезде қалың нөпірдің у-шуы естілді, күйме аялдап тоқтай қалды. Басынан кешкен күллі жәбір-жапа, үрей-қорқыныштан әбден қалжыраған Бонасье байғұс енді мұны көтере алмады. Үзіліп бара жатқан кісінің соңғы бір ыңқыл-гүрсілі сияқты бір әлсіз дыбыс берді де, есінен танып қалды.

XIV

МЕНГ ҚАЛАСЫНДА ҰШЫРАСАТЫН БЕЙТАНЫС

Алаңдағы нөпір дарға тартқалы жатқан адамды көру үшін емес, дарға тартылып қойған адамды көруге жиналған еді.

Сол себепті де күйме сәл ғана аялдап, сосын қалың тобырды қақ жарып ілгері тартты, Сент-Оноре көшесімен жүріп, Қайырымды Балалар көшесіне бұрылды да, шағын бір подъездің алдына келіп тоқтады.

Есік айқара ашылды да, полицей қолтығынан демеп тұрғызған Бонасьені екі гвардияшы құшақтап жерге түсірді. Сосын оны итермелеп, ұзын вестибюльге әкеп кіргізді, бір басқышпен жоғары ертіп әкеліп, ауызғы бөлме алдына қалдырып кетіп қалды.

Ол қалай жүріп келгенін өзі де біле бермейді.

Өң мен түс арасындағы бір халде еді, төңірек оған тұманданып бұлдырап көрінеді. Құлағына бір дыбыстар естіліп жатса да, оның мән-мағынасына түсінбейді. Егер оны осы кезде дарға аса қалса, осыдан қорғанайын деп «тұяғын да серіппес еді», кешірім сұрап, ләм деп тіл қатпас еді.

Ол қарауылшылар қалдырып кеткен жерде, шағын диванда, иіні салбырап, қабырғаға сүйенген күйі мең-зең отыра берді.

Біраздан кейін абайлап айналасына қарап еді, өзін тірліктен айыратындай немесе қауіп-қатер туғызатындай күмәнды ештеңені көрмеді, үй қабырғалары жұп-жұмсақ кордова былғарысымен көмкеріліпті, қалың қызыл жібек перделер алтын баулармен тартылыпты, ал өзі отырған шағын диван жайлы да жұмсақ екен, ендеше күні бұрын қорқып қайтем деп ойлады да, жайымен оңды-солды, жоғары-төмен көз тоқтатып қарай бастады.

Оның бұл қимыл-қозғалысын ешкім әнтек көрмегесін ол жүрегін тоқтатып, әуелі бір аяғын, сосын екінші аяғын жиып алды.

Ақырында диван жақтауына сүйеніп, созалаңдап жайымен орнынан тұрды.

Со заматта келісті келген бір офицер көрші бөлмедегі біреумен сөйлесіп тұрып есік шымылдығын ысыра берді. Сосын тұтқынға бұрылып қарады.

— Бонасье деген сізбісіз?—деді ол.

— Иә, менмін, офицер мырза,— деп міңгір етті галантерейші тағы да үрейі ұшып,— құзырыңызға әзірмін.

– Кіріңіз,– деді офицер.

Ол тұтқынды ішке енгізбек болып шегіне қойды. Бонасье үн-түнсіз мойынсұнып, өзін тосып отырған бөлмеге кіре берді.

Бұл – қабырғаларына алуан түрлі қару-жарак ілініп қойылған кең кабинет екен; мұнда сырттан бірде-бір дыбыс естілмейді. Мезгіл сентябрьдің аяқ кезі болса да, каминде от маздап жатыр. Бөлменің дәл ортасында төрт бұрышты қомақты стол тұр, оның үстіндегі кітаптар мен қағаздарды бастыра Ла-Рошель қаласының аса үлкен картасы жайып тасталыпты.

Камин алдында орта бойлы, өткір көзді, жазық маңдайлы, тәкаппар да менмен пішінді бір кісі тұр. Жүдеу жүзін ширатылған мұрты мен шоқша сакалы ұзартып көрсетеді екен. Бұл кісінің жасы отыз алты – отыз жеті шамасында ғана болса керек, бірақ сақал-шашын ақ шала бастапты. Беліне қыстырулы шпагасы болмаса да, өзі әскери кісіге ұқсайды, етігіне қонған шаң-тозаңға қарап, оның бүгін атпен бір жаққа барып қайтқанын аңғаруға болатын еді.

Бұл кісі Арман-Жан дю Плесси, кардинал де Ришелье еді, әдетте, бізде оны ауыр науқастан азап шегіп, әбден әлсіреген, даусы сөніп, белі бүгілген, күні жетпей көрге түскен кісі сияқты жұмсақ креслоға шомып кеткен, тек ақыл-ойының күшімен ғана күн көріп, шамырқанған шабытты ой арқылы бүкіл Европамен жалғыз айқасқан шал кейпінде бейнелейді, ал, со заманда ол мүлде басқа – аса жылпос, тілінен балы тамған жұғымды жігіт еді, әлжуаз денесін қайнаған қайратты жігер-рухы ұдайы ширатып, шиыршық атқызып тұратын еді, сол себепті де ол өз дәуірінің ең тамаша адамдарының бірі болды. Герцог Неверскийдің Мантуан аймағындағы атамекенін сақтап қалуға жәрдемдесе отырып, ол Ним, Кастр, Юзесті басып алып, енді ағылшындарды Рэ аралынан айдап шығуға, сосын Ла-Рошельді қамауға алуға әзірлік жасап жатқан-ды.

Сонымен, әуелі көрген кезде бұл сірә де кардинал болып танылмас еді, ал оны білмейтін адам, алдында тұрған кісінің кім екенін айыра алмай дал болар еді.

Галантерейші байғұс есік алдында сілейіп тұрып қалды, ал, жоғарыда өзіміз суреттеген кісі оның өткен тірлігін білгісі келгендей-ақ, бұған қадалып қарай берді.

– Әлгі Бонасье деген кісі осы ма?–деді ол біраз үнсіз тұрғасын.

– Иә, шарапаттым,– деді офицер.

– Жақсы. Маған оның қағазын бергесін бізді оңаша қалдырарсыз.

Офицер стол үстінен қажетті қағазды тауып ұсынды да, иіліп тәжім етіп,

сыртқа шығып кетті.

Бонасье бұл қағаздың Бастилияда жасалған тергеудің протоколы екенін біле қойды. Камин алдында тұрған кісі оқтын-оқтын қағаздан көзін алып, тұтқын бишараға байыптай қарайды, сол кезде оның дәл жүрегінен қос қанжар келіп қадалғандай болады.

Қағазды он минуттай оқып, тұтқынды он секундтай бақылағаннан кейін, кардинал барлық жағдаятты айқын түсінді.

– Бұ сорлы қаскүнемдікке ешқашанда қатыспаған,— деді ол күбірлеп.— Дегенмен байқап көрелік...

– Сізге мемлекетке опасыздық жасады деген айып тағылады— деді кардинал жайымен.

– Маған оны бұрынырақ та айтқан еді, шарапаттым!—деді Бонасье дауыстап, жанағы офицер мұны қалай лауазымдаса, бұл да оны солай лауазымдады.— Бірақ мен бірдеңені білетін болсам, онда мені ант атсын!

Кардинал күлімсіреп барып езуін жия қойды.

– Сіз әйеліңізбен, де Шеврез ханыммен және герцог Бекингэммен бірігіп қаскүнемдік жасамақ болғансыз.

– Расында да, шарапаттым, менің көзімше әйелім осы кісілердің аттарын атаған еді,— деді Бонасье.

– Қандай жағдайға байланысты атады?

– Кардинал Ришелье герцог Бекингэмді Парижге алдап шақыртып алды, көздеген мақсаты — оны, оған қоса королеваны да құртпақ,— деді әйелім.

– Әйеліңнің солай дегені рас па?—деді кардинал саңқ етіп.

– Иә, шарапаттым, айтқаны рас, бірақ мен оған мұндай сөздерді айтпа, өйткені мәртебелі тақсыр ондайға бармайды дедім...

– Өшір үніңді, есуас!— деді кардинал зекіп.

– Менің әйелім де тап осылай деді, шарапаттым.

– Әйеліңізді кім ұрлағанын білесіз бе?

– Білмеймін, шарапаттым.

– Бірақ сіз біреулерден күдіктенетін шығарсыз?

– Иә, шарапаттым. Бірақ ол күдігім комиссар мырзаға ұнамай қалған тәрізді, сол себепті де одан бас тарттым.

– Сіздің әйеліңіз қашып кеткен. Оны білуші ме едіңіз?

– Жоқ, шарапатты мырзам. Мен оны тек түрмеде комиссар мырзадан есіттім. Ол өзі сүйкімді кісі екен.

Кардинал екінші рет жымыды да, күлкісін тия қойды.

– Демек, сіз әйеліңіз қашып кеткеннен кейін оның қайда жүргенін білмейсіз ғой?

– Білсем бұйырмасын, шарапатты мырза. Ол, бәлкім, Луврға қайтып барған шығар.

– Түнгі сағат бір кезінде ол Луврда жоқ болатын.

– Құдай-ай, жар бола гөр! Оған не болды екен?

– Оған қам жемей-ақ қойыңыз, бәрі де белгілі болады. Кардиналдың назарынан ешнәрсе де тыс қалмайды. Кардиналға бірі де аян.

– Ендеше, шарапатты мырзам, сіз қалай ойлайсыз, кардинал маған әйелімнің қайда кеткенін айтып бере алмас па екен?

– Бәлкім. Бірақ сіз ең әуелі бізге әйеліңіз бен де Шеврез ханымның қарым-қатынасы жайлы өзіңіз білетін жәйттерді түгелдей айтып беруіңіз керек.

– Шарапатты мырза, бірақ мен ештеңені де білмеймін ғой. Ол әйелді мен өмірде көрген жан емеспін.

– Сіз әйеліңізді ала кету үшін Луврға барғаныңызда ол жұмыстан кейін үйге тікелей қайтушы ма еді?

– Ешқашанда тура қайтпайтын десем де болады. Оның бір мата сататын саудагерлерде шаруасы болатын, соған ертіп апаратынмын.

– Ондай саудагерлер көп пе еді?

– Екеу-ақ, шарапатты мырзам.

– Олар қайда тұрушы еді?

– Біреуі Вожиар көшесінде, екіншісі Лагарп көшесінде тұратын.

– Сіз оларға әйеліңізбен бірге еніп пе едіңіз?

– Ешқашанда. Мен оны есік алдында тосып тұратынмын.

– Ал, ол өзінің саудагерге жалғыз кіргісі келетінін сізге қалай түсіндіріп жүрді?

– Түсіндіріп көрген емес. Мені осы арада тоса тұр дейтін – мен маңқиып тұра беретінмін.

– Сіз кереметтей көнбіс күйеу екенсіз, сүйікті Бонасье мырзам!– деді кардинал.

„Бұ кісі мені «сүйікті Бонасье мырза» деді ғой. Шайтан алсын, ісім осы оңға басып келеді-ау шамасы!»– деп ойлады галантерейші.

– Әйеліңіз кірген үйлердің есігін таныр ма едіңіз?

– Иә.

– Номерлері есіңізде ме?

– Иә, есімде.

– Кәне, айтыңызшы.

– Вожирар көшесіндегі үйдің номері жиырма бес, ал, Лагарп көшесіндегі үйдің номері жетпіс бес.

– Жаксы!–деді кардинал. Сосын стол үстінен күміс қоңырауды алып қағып қалды.

Әлгі офицер жетіп келді.

– Рошфорға барыңыз, егер қайтып келсе, маған дереу жетсін,– деп әмір етті Ришелье бәсең ғана.

– Граф осында, Ол, мәртебелі тақсыр, сіздің қабылдауыңызды қатты өтініп тұр,– деді офицер.

– Ендеше кірсін! Дереву кірсін!–деді дауыстап кардинал.

Кардиналдың күллі қызметшілері әдетте қожасының әмірін орындауға қалай жанын салатын болса, бұл офицер де солай бөлмеден жүгіріп шығып кетті.

– Ах, «мәртебелі тақсыр!»–деді күбірлеп Бонасье, қорыққанынан көзі атыздай болып.

Офицер кетісімен, арада бес секунд отпен жатып есік ашылды да ішке жаңа бір кісі келіп кірді.

Мынау сол!– деп айқайлап жіберді Бонасье. Ол кім?–деді кардинал. Әйелімді ұрлаған кісі осы!

Кардинал тағы да қоңырауды қақты. Офицер жетіп келді.

– Мына кісіні апарып, әлгіде осында әкелген солдаттарға тапсырыңыз. Мен қайта оны шақырғанша кідіре тұрсын.

– Жоқ, шарапатты мырза, бұл кісі ол емес екен!–деді Бонасье бажылдап.– Мен қателесіппін! Әйелімді ұрлаған кісі тіпті басқа, мынаған ұқсамайды! Мына мырза – адал адам!

– Мына ақымақты әкетіндер!–деді кардинал.

Офицер Бонасьені қарынан ұстап итермелеп, ауызғы бөлмеде күтіп отырған қарауылшыларға табыс етті.

Кардиналға енді ғана кірген кісі, Бонасьені көзімен шыдамсыздана ұзатып салды да, есік жабылысымен Ришельенің қасына жетіп келді.

– Олар дидарласты,– деді ол.

– Кім?– деді кардинал.

– Екеуі.

– Королева мен герцог пе?–Ришельенің даусы қаттырақ шығып кетті.

– Иә.

– Қай жерде?

– Луврда.

– Анық көзіңіз жете ме?

– Жеткенде қандай.

– Оны сізге кім айтты?

– Ланнуа ханша айтты, өзіңізге мәлім, ол сізге, мәртебелі тақсыр, жан-тәнімен берілген әйел.

– Ол соны неге ертерек хабарламаған?

– Жай әншейін кездейсоқ па, әлде сенбеді ме, кім білген, әйтеуір королева де Фаржи ханымға өзімен бірге қалып, ұйықтайтын бөлмесінде түнеп шығуға әмір етеді, сосын күні бойы оны қасынан жібермей қояды.

– Хош... Біз осымен жеңілдік. Енді есемізді жібермеске тырысып көрелік.

– Шарапатты мырзам, сізге жәрдем беру үшін мен бар күш-жігерімді жұмсаймын. Оған шүбә келтірмеңіз.

– Оқиға қалай болған сонда?

– Сағат түнгі он екі жарымдар кезінде королева сарай төңірегіндегі бибі-бикештерімен бірге отырады.

– Қай жерде?

– Өзінің ұйықтайтын бөлмесінде...

– Хош...

– Кенет оғлан күтуші әйел жіберген бет орамалды апарып береді...

– Сосын!

Табан астында королева бір түрлі құбыла қобалжып, бетіне далап жағып шырайландырып қойғанына қарамастан, реңі қуқыл тартады...

– Сосын, сосын не болған?

– Ол орнынан тұрып, даусы қарлығып: «Мені он шақты минуттай күте тұрыңыздар, көп ұзамай келемін»,– дейді де, есікті ашып шығып кетеді.

– Де Ланнуа ханым осынын бәрін сізге неге дереу хабарламаған?

– Ол әуелде мән-жайға бірден түсінбей қалады. Оның үстіне королева: «мені күтіңдер» деген ғой. Сол себепті де ханымның әміріне қалай құлақ аспасын.

– Королева қанша уақыт жоғалып кетеді?

– Қырық бес минуттай.

– Оның қасына ерген әйел бар ма?

– Донья Эстефания ғана бірге болады.

– Сосын королева қайтып келген ғой?

– Иә, бірақ қызыл ағаштан жасалып, сыртына есімінің бас әрпі жазылған қобдишаны алып қайта шығып кетеді.

– Королева қайтып келгенде қолында қобдишасы бар ма екен?

– Жоқ.

– Қобдишаның ішінде не барын де Ланнуа ханым біле ме екен?

– Иә, біледі. Оның ішінде Ұлы ағзам сыйлаған гауһар алқа болған дейді.

– Королева қайтып келгенде қобдишасыз келген ғой?

– Ия.

– Де Ланнуа ханым королева қобдишаны герцог Бекингэмге берген деп есептейді ғой?

– Ол соны анық біледі.

– Қайдан біледі?

– Күндіз королеваның камер-фрейлинасы есебінде де Ланнуа ханым сол қобдишаны шарқ ұрып іздейді, ол жоғалып кетті ме деп көңілі байыз таппай, ақырында королевадан: сол қобдиша көзіңізге түспеді ме?—деп сұрайды.

– Сонда королева не депті?..

– Королева қызарып кетіп, алқаның бір шолпысы сынып қалып еді, жөндетуге зергерге беріп жібердім дейді.

– Ендеше корольдің зергеріне барып, соның рас-өтірігін білу керек.

– Мен мана барып қайтқам.

– Қалай екен? Зергер не деді?

– Зергер ондайды тіпті естімепті де.

– Бәрекелде, Рошфор! Үмітсіз шайтан, не боларын кім біледі... бәлкім, ісіміз оңға басар.

Мәртебелі тақсыр, сіздің даналығыңызға өз басым ешқашанда шек келтірмеймін...

– Өз шпионының қатесін жөндейтініне шек келтірмеймін дегісі келеді ғой?

– Мәртебелі тақсыр, егер сіз менің ойымды түгел аяқтатқызбасаңыз да, мен де тап осы сөздерді айтайын деп едім.

– Ал, енді... сіз герцогиня де Шеврез бен герцог Бекингэмнің қайда жасырынып жатқанын білесіз бе?

– Жоқ, шарапаттым. Менің тыңшыларым ол жайлы маған әлі нақты мәліметтерді айта алмай жатыр.

– Ендеше мен білемін.

– Сіз білесіз бе, шарапаттым?

– Иә. Анық білмесем де, шамалаймын.

– Мәртебелі тақсыр, сіз қаласаңыз, оның екеуін де қамауға жарлық берейін.

– Кешігіп қалдық. Олар ендігі аттанып та кеткен шығар.

– Тым болмаса бар-жоғын білелік...

– Өзіңізбен бірге менің он жасауылымды алыңыз да, екі үйді де жақсылап тінтіңіз.

– Құп болады, мәртебелі тақсыр.

Рошфор асығыс шығып кетті.

Жалғыз қалғасын біраз ойланып тұрып, кардинал қоңырауды үшінші рет қақты.

Есіктен бағанағы офицер көрінді.

– Тұтқынды кіргізіңіз!—деді кардинал.

Бонасье мырзаны тағы да кабинетке кіргізді. Кардиналдың сыңайын танып, офицер кетіп қалды.

– Сіз мені алдадыңыз,— деді кардинал қатуланып.

– Мен бе?—деді Бонасье күйгелектеп.— Мәртебелі тақсыр, сізді алдап маған не көрініпті сонша!..

– Сіздің әйеліңіз Вожирар көшесі мен Лагарп көшесіне барғанда мата сатушыларға бармапты ғой.

– Құдай-ай, сонда кімге барыпты ол жүзіқара?

– Ол герцогиня де Шеврез бен герцог Бекингэмге барып жолығыпты.

– Ия...— деді Бонасье, өткен-кеткен жәйттерді есіне түсіріп.— Иә, әбден дұрыс айтасыз, мәртебелі тақсыр. Мен әйелімнен: бір ғажабы — мата сатушылар маңдайшасында жарнамасы жоқ үйде тұратыны қалай?—деп талай рет сұрағанмын. Мен сұраған сайын әйелім мәз болып, сықылықтап күлетін. Ах, шарапатты мырза,— деді Бонасье, мәртебелі тақсырдың аяғына жығылып,— сіз нағыз кардиналсыз, ұлы кардиналсыз, жұрттың бәрі бас иетін данышпансыз!

Бонасье сияқты сорлыны табындырудан еш мәнпағат шықпаса да, бір сәт кардиналдың айызы қанғандай болды.

Содан кейін басына оқыстан бір жақсы ой келіп түскендей-ақ жымыып

күлді де, галантерейшіге қолын соза берді.

– Тұрыңыз, досым. Сіз адал адамсыз,— деді ол.

– Кардинал менің қолымды алды, мен ұлы адамның қолын алдым!—деді масайрап Бонасье.— Ұлы адам мені досым деп атады!..

– Ия, досым, иә!—деді кардинал, әкесіндей қамқор үнмен. Ришельенің сырын білмейтін кісілер бұған алданып та қалатын.— Сізді бекер айыптапты, сол себепті де енді сізге айып-сый тартқанымыз жөн. Міне, мына әмиянды алыңыз, мұның ішінде жүз пистоль ақша бар, соны алыңыз-дағы, менің ағаттығымды кешіріңіз.

– Шарапатты мырзам-ау, кешіріңіз дегеніңіз ұят!—деді Бонасье, ақшалы әмиянға қолын созуға жүрексініп, ол, шамасы, мұны әзіл-ойын деп сезіктенсе керек.— Сіз біздің билеуші қоғамымызсыз, сіз мені қамай да аласыз, азаптап қинай да аласыз, тіпті дарға да асуыңызға болады, сонда да қыңқ ете алмаймын. Кешір дейсіз, шарапатты мырза! Құдай сақтасын, бұл кісі ойына да келмейтін бір сұмдық қой!

– Ах, сүйікті Бонасье мырза, сіз кереметтей кең пейілді кісі екенсіз! Соны өз көзіммен көргесін шын көңілден алғыс айтамын. Хош, сіз енді мына әмиянды алыңыз, осы арадан онша наразы болып кетпессіз.

– Мен сізге тәнті болып кетемін.

– Ендеше, хош болыңыз. Яки, көріскенше сау болыңыз, өйткені біз әлі кездесеміз ғой деп ойлаймын.

– Қалаған кезіңізде, мәртебелі тақсыр! Мен сіздің қызметіңізге әзірмін, мәртебелі тақсыр.

– Біз әлі жиі-жиі көрісетін боламыз, алаңдамай-ақ қойыңыз. Сізбен сөйлесудің өзі бір ғанибет екен.

– О, мәртебелі тақсыр...

– Көріскенше, Бонасье мырза, көріскенше.

Кардинал қолын бір қозғап, «жүре бер» дегендей белгі берді, бұған Бонасье жерге басы жеткенше иіліп тәжім етті. Сосын шегіншектеп барып бөлмеден шықты да, ауызғы бөлмеде: «Шарапатты мырза жасасын! Мәртебелі тақсыр жасасын! Ұлы кардинал жасай берсін!»— деп бар даусымен айқай салды.

Кардинал Бонасье бейшараның қуанышын жасыра алмай, мәз-мейрам болып айқай салған даусын күлімсіреп тыңдай берді.

– Міне, бұл кісі енді мен үшін өліп кетуге де разы,— деді ол Бонасьенің

даусы алыстап барып естілмей қалған кезде.

Содан кейін кардинал біз жоғарыда айтқан Ла-Рошель қаласының стол үстінде жаюлы жатқан картасының қасына барып еңкейіп, оны мұқият қарай бастады. Сосын, кейін, арада жыл жарымдай уақыт өткесін, қамаудағы қаланың гаваніне кіретін жолды бітеп тастаған, атышулы бөгет жобасын қарындашымен сызып көрсете берді. Ол осы бір болашақ жоспарының жай-жапсарын толғап ойға шомып отырғанда, кенет есік қайта ашылып, ішке Рошфор кірді.

– Иә, не болды?– деп елең етті кардинал, оның орнынан дереу ұшып тұрғанына қарап, графқа жүктеген тапсырмасына өзгеше мән беретінін аңғаруға болатын еді.

Істің мән-жағдайы мынадай екен. Мәртебелі тақсыр, сіз мегзеген үйлерде шынында да жиырма алты - жиырма сегіздер шамасындағы бір жас әйел мен отыз алты – қырықтар мөлшеріндегі бір ер кісі тұрыпты. Әйел түнде, еркек таңертең кетіп қалыпты.

– Солардың тап өзі!–деді кардинал дауыстап, сосын қабырғасындағы сағатқа қарап сөзін сабақтады:–Енді олардың соңынан қуғын жіберудің қажеті жоқ, герцогиня қазір Турда, герцог Бекингэм Булонда. Оны біз Лондоннан табармыз.

– Мәртебелі тақсыр, не бұйырасыз?

– Болған оқиғаны тісіңнен шығарма. Королева ештеңеден де сезіктенбесін, оның құпия сырына қанық екенімізді білмей-ақ қойсын. Біз бір қаскүнем ұйымды әшкерелеу ісімен айналысып жүр екен деп ойлай берсін... Маған канцлер Сегъені шақырыңыз.

– Мәртебелі тақсыр, әлгідегі бір кісіні қайттіңіз?

– Қайдағы кісі?– деді кардинал.

– Әлгі Бонасьені айтамын.

Оған не жасау керек болса, соның бәрін де жасадым. Мен оны өз шпионыма айналдырдым, енді ол өз әйелін өзі аңдитын болады.

Граф Рошфор өз қожасының қол жетпес артықшылығын мойындаған кісідейін, иіліп құрмет көрсетіп, сыртқа шығып кетті.

Оңаша қалғасын кардинал креслоға қайта отырып, бір хат жазып, оған өзінің мөріні басып желімдеп, қоңырау қақты. Бағанағы кезекші офицер төртінші рет келіп кірді.

– Маған Витрені шақырыңыз және ол алыс жолға жүруге әзір болсын деп ескертіп қойыңыз,– деді кардинал.

Арада бірнеше минут өткеннен кейін, кардиналдың шақырған кісісі саптамасының шпорын сылдыратып, жолға шығуға әзір екенін білдіріп, алдына келіп тұра қалды.

– Витре,– деді Ришелье,– сіз қазір дереу Лондонға қарай қанат байлап ұшасыз. Сіз жолай бір секунд те кідірмейсіз. Мына хатты миледидің өз қолына апарып табыс етесіз. Екі жүз пистоль беру жөніндегі жарлық мынау. Қазір менің қазынашыма барыңыз, ол сізге қолма-қол төлейді. Егер менің тапсырмамды ойдағыдай орындап, алты күннен кейін қайтып келсеңіз, тағы да осындай ақша аласыз.

Шабарман ләм деместен иіліп тәжім етті де, хат пен екі жүз пистольдің чегін алып шығып кетті.

Хатқа төмендегі сөздер жазылған еді:

«Миледи! Герцог Бекингэм баратын ең бірінші балға (тойға) сіз де барыңыз. Оның қамзолынан сіз он екі гауһар моншақ тағылған алқаны көресіз; қасына таяп барып, амалын тауып, соның екеуін қиып алыңыз.

Асыл моншақтар қолыңызға түсісімен, со замат маған хабарлаңыз».

ӘСКЕРИ АДАМДАР МЕН СОТ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ

Осы оқиға болып өткен күннің ертеңіне, Атос ұшты-күйлі көрінбей қойғасын, д'Артаньян мен Портос оның жоғалып кеткенін до Тревиль мырзаға хабарлады.

Ал, Арамиске келетін болсақ, жұрттың айтуынша, бес күнге дем алыс сұрап алып, үй ішінің тығыз бір шаруасымен Руанға кетіп қалыпты.

Де Тревиль мырза өз солдаттарына әке орнына әке болып жүрген кісі еді. Мушкетерлердің, құдайдың тірі жаны танып-білмейтін ең елеусіз дегенінің өзі, үстіне форма киісімен өздерінің туған бауырынан қандай жәрдем күтсе, капитанынан да сондай жәрдем күтетін.

Сол себепті де де Тревиль мырза дереу қылмыстар жөніндегі бас судьяға қарай бет алды. Қызыл Крест күзет орнында тұрғандарды басқаратын офицерді шақырып алып, қолға түскен әр алуан мәліметтерді салыстыра отырып, Атостын Фор-Левек абақтысына қамалғанын анықтады.

Бонасье өткен, өзіміз куә болған, сын-сынақтың бәрінен Атос та аман-есен өтіп еді.

Біз екі тұтқынды бетпе-бет кездестіріп, жауап алған кезде болғанбыз. Осы уақытқа дейін, тыңшылар д'Артаньянды әурелеп, оның емін-еркін әрекет жасауына бөгет болар деген қауіппен күллі жай-жапсарды жасырып келген Атос, енді өз аты д'Артаньян емес, Атос екенін ашық мойындады.

Мұның үстіне ол Бонасье мырзаны да, Бонасье бикені де білмейтінін, олармен ешқашанда сөйлесіп көрмегенін айтты. Кешкі сағат ондардың кезінде ол қимас досы д'Артаньянның үйіне соғып кетпекші болады, оған дейін ол де Тревиль мырзаның үйінде болып, түстенген екен. Мұның рас екенін жиырма шақты кісі дәлелдеп бере алады. Сосын бірнеше атақты кісілердің есімін атайды, оның ішінде тіпті герцог де Ла Тремульдің есімі де бар еді.

Әдетте сот қызметкері әскери адаммен шекісіп қалғанда оны бір сүріндіріп кетуге құштар болып тұрады, бірақ қанша жанталасқанымен, бірінші комиссар сияқты, екінші комиссар да мушкетердің жайбарақат отырып, салмақпен айтқан тиянақты жауабынан асып кете алмады. Ол де Тревиль мырза мен герцог де Ла Тремульдің есімдерінен қатты қаймықты.

Өзгелер сияқты, Атосты да кардиналға апарған, бір өкінішті жері, кардинал Луврда корольмен отыр екен.

Бұл де Тревиль мырза қылмыс жөніндегі бас судья мен Фор-Левектің комендантынан шығып, Атосқа кіре алмай дал болып, корольге келген кезде болған еді.

Мушкетерлердің капитаны ретінде де Тревиль мырза корольге қалаған кезінде кіре беретін.

Корольдің өз әйеліне мүлде сенбейтінін біз жақсы білеміз және кардиналдың оған от тастап отыратыны да бізге мәлім ғой, ал, айла-тәсіл, қулық-сұмдыққа келгенде король еркектен гөрі әйел әккілеу келеді деп қатты қауіптенетін. Анна Австрийскаяға шүбә келтіретін тағы бір басты себебі, ол королеваның де Шеврез ханыммен сырлас болып жүргенін жақтырмайтын. Осы екі әйелдің қылығы оны Испаниямен жүріп жатқан соғыстан бетер, Англиямен арадағы дұрдараздықтан, финанс ісінің былығып кеткенінен бетер алаң етіп маза бермейтін. Оның пікірінше және қанына сіңген сенім-наным бойынша, де Шеврез ханым королеваның саясаттағы айла-тәсілдеріне ғана емес, ең сұмдығы, ашыналық айла-амалдарына да қол ұшын беріп, демеп-жебеп жүреді деп есептейтін.

Тур қаласына жер аударылып, сол қалада тұрып жатыр делініп жүрген де Шеврез ханымның Парижге жасырын келіп, осында бес күн болғанын, полицияны әуре-сарсаңға салып, кетіп қалғанын кардинал айта бастағаннан-ақ, король ашуына мінді. Тентек те опасыз король өзін Әділ Людовик, Әулие Людовик деп атағанды жақсы көретін. Оның мінез-құлқына келер ұрпақ түсіне қояр ма екен, өйткені, тарих сансыз көп мысалдар келтіріп, оны дәлелдеуге тырысқанымен, әлі де ақылға салып, ой тоқтатып көрген емес.

Кардинал Парижге де Шеврез ханымның өз бетімен келмегенін со заманда кабаластика деп аталатын шифр (жұмбақ жазу) арқылы королева сол әйелмен қайта байланыс жасағанын айтты, содан кейін ол өзінің осы бір сұмдық айла-тәсілдің өте нәзік тамырларын дөп басып, қолына күллі айғақ-дәлелдің бәрін жинап алып, әлгі айдалып кеткен әйел мен королеваның арасында дәнекер болып жүрген бір бикешті қылмыс үстінде ұстайын деп жатқанда, қайдағы жоқ, бір мушкетер киіп кетіп, тергеу-тексеру жүргізіп жатқан сот ісін үзіп тастайды, шпагасын жалақтатып, адал чиновниктерге шабуыл жасайды, ал әлгі чиновниктерге сол істі мұқият зерттеп, нәтижесін корольге жеткізу жүктелген еді – деп баяндауы мұң екен – Людовик XIII өзін-өзі билей алмай қалды. Үнсіз ашуға булығып, артынан сол ашуы бұрқырап сыртқа шыққан кезде, бұл монарх рақымсыз қатал әрекеттерге баратын, сол әдетімен ол еліктей қуарып, королеваның мекен-жайына апаратын есікке қарай беттей берді. Ал, кардинал болса, оған әлі Бекингэмнің атын айтып үлгірмеген еді.

Тап сол мезетте тал бойында бір міні жоқ, сыпайы да суық жүзі сұрланып де Тревиль мырза кіріп келді. Кардиналдың осында екенін, корольдің түрі бұзылып, қаһарланып тұрғанын көрісімен, де Тревиль мұнда не болып, не қойғанын бірден аңғарды. Сол-ақ екен, филистимляндарға жалғыз қарсы шыққан Самсон сияқты, өзінің күш-қүдіретін сезе қойды.

Людовик XIII-ші есік тұтқасынан ұстай берген еді. Де Тревильдің келгенін естіп, артына салт бұрылды.

– Сіз дәл кезінде келдіңіз,— деді король ашуға бой алдырған кезде ештеңені жасыра алмай қалатын әдетіне басып.— Сіздің мушкетерлер жайлы небір кереметтерді естіп жатырмыз.

– Ал, мен сізге, ұлы ағзам, сот қызметкерлері жөнінде де талай-талай тамашаларды айтып бере аламын.

– Мен сізге түсінбей тұрмын,— деді король тәкаппарсып.

– Ұлы ағзам,— де Тревиль сол байсалды қалпы сөзін жалғай берді,— бір топ чиновниктер, комиссарлар мен полицейлер, аса қадірлі, бірақ әскери адамдарды ата жауындай көретін кісілер, қалай дәті барғанын білмеймін, қайдағы жоқ бір бұйрыққа сүйеніп (оны маған көрсетуден де бас тартты), менің мушкетерлерімнің, дәлірек айтсам, сіздің, ұлы ағзам, мушкетеріңіздің біреуін, аса тәртіпті әрі әйгілі адамды, өзіңізге ұлы ағзам, тек жақсы атағымен мәлім десем артық бола қоймас, Атос мырзаны бір үйде отырған жерінен тұтқынға алып, көше-көшемен алдарына салып айдап, Фор-Левекке апарып қамап тастайды.

– Атосты ма?—деді король еріксіз қайталап.— Иә, осы бір кісінің аты маған таныс тәрізді.

– Ұлы ағзам, есіңізге түсіріп көріңізші,— деді де Тревиль мырза.— Әлгі өзіңізге мәлім, қырсық шалған жекпе-жекте де Каюзак мырзаны ауыр жаралап, басы бәлеге қалған кісі сол Атос мырза... Айтпақшы, мәртебелі тақсыр,— деді де Тревиль, кардиналға қарап,— Каюзак мырза құлантаза жазылып кетті ғой, солай емес пе?

Иә, рақмет,— деді кардинал ашуланғаннан ернін тістеп.

– Сонымен, Атос мырза,— деді әңгімесін жалғап де Тревиль,— өзінің досы, Беарннан келген жас жігіт, ұлы ағзам, өз гвардияңыздың кадеті, Дезэссар ротасы шәкіртінің хал-жағдайын білмекке барады. Жас жігіт үйінде жоқ екен. Досын күте тұрмақшы болып, Атос мырза қолына бір кітапты алып орындыққа отыра берген кезде, солдаттар мен тыңшылары аралас бір қалың тобыр үйді қоршап алады да, бірнеше есікті сындырады...

Кардинал бір белгі жасап, корольге: «Бұл әлгіде өзіңізге айтқан істің жайы ..»—деп түсінік берді.

– Мұның бәрі бізге белгілі,— деді король.— Өйткені соның бәрі біздің пайдамызға бола жасалған.

– Ендеше,— деді де Тревиль сөзін сабақтап,— сіздің пайдаңызға бола менің, ешбір кінәсі жоқ мушкетерлерімнің бірі ұсталып, сіздің пайдаңызға бола екі солдат, тап бір қаскүнем жауыз сияқтандырып, қала көшелерімен айдап кеткен, сонда, ұлы ағзам, сіз үшін бұрын да он сан рет қанын төккен, қажет болса тағы да қанын төгуге дайын тұрған сол асыл текті азаматты

олар еріккен тобыр арасынан өткізіп қатты қорлаған ғой.

– Сөзіңіз рас болғай. Оқиға шынымен-ақ тап солай болған ба?—деді король қобалжып.

– Де Тревиль мырза,— деді кардинал салмақты да салқын қалпы,— осы бір бейкүнә мушкетеріңіз, асыл текті парасатты кісіңіз, содан бір сағат бұрын шпагасын суырып алып, аса маңызды істі зерттеп-тексеруге жіберген менің төрт комиссарыма тарпа бас салғанын мен әлі сізге айтқан жоқпын ғой.

– Ендеше сіз оны, мәртебелі тақсыр, дәлелдеп берерсіз!—де Тревиль гасконға ғана тән адалдық пен және әскери кісіге тән қаталдықпен тап осылай дауыстап жіберді.— Менің айтайын дегенім, содан бір сағат бұрын Атос мырза — ұлы ағзам әдептен асты демесеңіз — сол асыл текті кісі түскі асқа келіп, маған қатты құрмет көрсеткен және мейманжайда отырып герцог де Ла Тремульмен, граф де Шалюмен әңгіме-дүкен құрған-ды.

Король кардиналға қарады.

– Мен айтқан жәйттің бәрі,— деді кардинал, корольдің үнсіз қойған сұрағына жауап ретінде,— жәбір көрген кісілердің протоколында толық жазылған. Ұлы ағзам, оны сізге табыс етейін.

– Сот чиновниктерінің протоколы, шынымен-ақ, әскери кісінің адал сөзінен артық болғаны ма?— деді де Тревиль тәкаппарланып.

– Болды, болды, Тревиль, қойыңыз енді!— деді король.

– Егер мәртебелі тақсыр менің мушкетерімнің біреуіне күдік келтіретін болса,— деді Тревиль,— кардинал мырзаның әділдігі жұрттың бәріне де аян, ендеше тексеріп, тергеу жүргізуді өзім-ақ талап етемін.

– Тінту жүргізілген үйде, егер мен қателеспесем, әлгі мушкетердің досы беарндық жігіт тұрса керек-ті,— деді кардинал, сол салмақты күйінен айнымай.

– Мәртебелі тақсыр, д'Артаньянды айтып отырған шығарсыз?

– Мен әлгі сіздің өзіңіз, де Тревиль мырза, қамқорлық жасайтын жас жігітті айтып отырмын.

– Мәртебелі тақсыр, өте дұрыс айтып отырсыз.

– Осы бір жас жігіт әлгі мырзаға жаман әсер етуі мүмкін деп есептемейсіз бе?..

– Атос мырза одан көп үлкен ғой,— деді капитан.— Жоқ, шарапатты мырза, оны мүмкін деп есептемеймін. Тағы бір айтарым, д'Артаньян мырза

да кешқұрым біздікінде болған.

– Пәлі, сөзіңізге болайын! Шамасы, жұрттың бәрі кешті сіздің үйде өткізген болды ғой!—деді кардинал дауыстап.

– Мәртебелі тақсыр, менің сөзімнің растығына да шүбәланып отыр білем?— де Тревиль қып-қызыл болып ашуланып кетті.

– Жоқ, құдай сақтасын!—деді кардинал.— Бірақ д'Артаньян сіздің үйде қай уақытта болып еді?

– О, мен оны сізге, мәртебелі тақсыр, дәл айтып бере аламын: ол жігіт келген кезде сағат тоғыз жарымды көрсетіп тұрған, ал маған уақыт одан әлдеқайда кештеу сияқты болып көрінген еді.

– Ол сіздің үйден қай кезде кетіп еді?

– Он жарымдар шамасында. Әлгі оқиғадан бір сағат кейін кеткен.

– Дегенмен бір даусыз нәрсе...— деді кардинал, де Тревильдің адал айтып тұрғанына бір сәт те шәк келтірмей, сосын ол дайын жеңістің қолынан сырғып шығып бара жатқанын сезіп,— дегенмен бір даусыз нәрсе, Атосты сол Көр қазушылар көшесіндегі үйден ұстаған ғой.

– Дос кісінің өз досына барып тұруына, менің ротамның мушкетері Дезэссар мырза ротасының гвардияшысымен туыстасып, достасып кетсе — оған тыйым салына ма екен?

– Егер оның өз досымен кездесіп жүрген үйі күмәнді болса, иә, онда тыйым салынады.

– Гәп, сол үйдің күмәнды болып тұрғанында ғой, Тревиль. Бәлкім, сіз оны білмеген шығарсыз,— деді король.

– Иә, ұлы ағзам, мен оны расында білмеп едім. Бірақ бұл күдіктің сол үйдің д'Артаньян мырза тұратын жағына ешбір қатысы жоқ екеніне менің көзім анық жетеді, өйткені ұлы ағзамның сол жігіттен адал қызметшісі, ал кардинал мырзаны сол жігіттен бетер қастерлеп, құрмет тұтатын кісінің жоқ екеніне сіздерді сендіре аламын.

– Ол әлгі кармелит әйелдер монастырының түбіндегі сәтсіз айқаста де Жюссакты жаралайтын д'Артаньян емес пе?—деді король, намыстан қызарып кеткен кардиналға қарап.

– Ал, екінші күні Бернажуды сұлатқан,— деді де Тревиль жылдамдата сөйлеп.— Иә, ұлы ағзам, соның тап өзі. Ұлы ағзамның зейін-зердесі керемет!

– Біз сонымен қандай шешімге келдік?—деді король.

– Ұлы ағзам, бұл іс менен гөрі сізге жатыңқырайды,— деді кардинал.— Мен әлгі бір Атост әлі де болса кінәлі деп санаймын.

– Ал, мен оны жоққа шығарамын!— деді де Тревиль өрепкіп.— Ұлы ағзамның әділ қазылары бар емес пе, істі солар шешсін.

– Өте дұрыс,— деді король.— Бұл істі түгелдей судьяларға тапсыралық.— Тергеу-тексеру солардың ісі, анық-қанығын өздері айтар.

– Қанша айтқанмен, осының бір жаман жері,— деді Тревиль тағы сөз бастап,— біздің заман сияқты сорлы заманда ең таза, мөлдір тірлік, айдан-анық қадір-қасиеттің бәрі жиналып кісіні қорлау-зорлаудан, қуғын-сүргіннен құтқара алмайды. Сіздің көзіңізді жеткізгім келетін бір жәйт, қайдағы бір полиция оқиғасының әлегінен қатал қуғын-сүргінге ұшырағанына армия ырза бола қояр ма екені.

Бұл аңдамай, ағат айтылған сөз еді. Бірақ Тревиль сол сөзді салмақтап әдейі айтты. Ол жанартаудың атқылауын күткен, ал тау атқылағанда алаулап төңірегін нұrlандырып жібереді ғой.

– Полициялық оқиғалар!—деді король мінгірлеп де Тревильдің сөзіне жармасып.— Полициялық оқиғалар! Осылай дегенде нені айтқыңыз келді, мырза? Ана мушкетерлеріңізге ие болыңыз, менде шаруаңыз болмасын! Сіздің сөзіңізге қарағанда, бір мушкетерді тұтқындасақ болды – Францияға қауіп төнеді екен ғой! Қайдағы бір мушкетерге бола сонша шу көтеріп! Шайтан соқсын, сендерге ерегескенде мен олардың он шақтысын бірдей қамауға алуға бұйрық беремін! Жүзін, күллі ротаны қамауға алдырамын. Қане, қайсысың қарсы тұрар екенсің!

– Егер мушкетерлерден күдіктенсеңіз, ұлы ағзам, олардың кінәлы болғаны,— деді Тревиль.— Сол себепті де, ұлы ағзам, мен сізге шпагамды беруге әзірмін. Өйткені менің солдаттарыма айып тағып отырған кардинал мырза жүре келе менің өзіме де айып тағады. Ендеше осы бәлеге ұшыраған Атос мырзамен бірге, таяу уақытта соның кебін киетін д'Артаньян мырзамен бірге, мен де тиімді тұтқынға алындым деп есептегенім жөн болар.

– Гасконның қырсығы, сөзді қойыңыз дедім ғой сізге!—деді король кейіп.

– Ұлы ағзам,— деді де Тревиль даусын бәсеңдетпей,— менің мушкетерімді өзіме қайтып берсін немесе сотқа тартсын.

– Оны сотқа тартады да,— деді кардинал.

– Олай болса – жақсы болды. Ендеше, ұлы ағзам, мен сізден оны қорғауға рұқсат сұраймын.

Король тағы қызып кетермін деп қорықты.

– Егер мәртебелі тақсырдың жеке басынын себептері болмағанда...– деді король.

Кардинал корольдің нені мегзеп отырғанын сезе қойды да, бұлан құйрыққа салды.

– Кешіріңіз,– деді ол,– егер ұлы ағзам, мені әлдекімге шұқшиып отыр десе, онда мен сотқа қатысудан бас тартамын.

– Ендеше былай болсын,– деді король,– осы оқиғалар өтіп жатқанда Атос біздің үйде болды, оған тіпті де қатысқан жоқ деп менің әкемнің атымен ант етіңізші.

– Сіздің қадірменді әкеңіздің атымен және әлемдегі ең жақсы көретін және оған жан теңгермейтін кісім – сіздің өзіңіздің атыңызбен ант етемін!

– Ойланыңыз, ұлы ағзам,– деді кардинал.– Егер біз тұтқынды босатып жіберсек, ақиқат шындықты ешқашанда біле алмаймыз.

– Атос мырза әрқашанда керек болған жерден табылады, сот мырзалар оны тергеу қажет деп тапса, ол жауап беруге әзір тұрады. Кардинал мырза, абыржымай-ақ қойыңыз, ол еш жаққа да кетпейді. Мен оған деген жауапкершілікті өз мойныма аламын,– деді де Тревиль.

– Расында да ол ешқайда да қашып кетпейді,– деді король оны мақұлдап.– Де Тревиль мырза айтқандайын, оны кез келген уақытта тауып алуға болады. Бұған қосатыным,– деді король бәсеңірек, кардиналға жалына көз тастап,– олардың шамына тимей-ақ қоялық, ең жақсы саясат сол болар.

Людовик XIII-нің бұл саясатына Ришелье жымып күлді де қойды.

– Ұлы ағзам, бұйырыңыз. Сіздің кешірім жасауға қақыңыз бар.

– Кінәлы кісіге ғана кешірім жасалады,– деді де Тревиль соңғы сөзді өзі айтып.– Ал менің мушкетерім айыпты емес. Сол себепті де, ұлы ағзам, оған кешірім жасамаңыз, тек әділдік жасағаныңыз болғаны.

– Ол Фор-Левекте ме?– деді король.

– Иә, ұлы ағзам, ол оңаша камерада, нағыз қылмысты сияқты, сыртқы дүниемен қарым-қатынас жасау құқынан айырылып, бейшара болып отыр.

Шайтан алсын! Енді қайтеміз?– деді король күбірлеп.

– Босату жөніндегі бұйрыққа қол қойыңыз, сонымен іс тамам,– деді кардинал – Менің пікірім де сіздің пікіріңізбен бірдей, ұлы ағзам, де Тревиль мырзаның, кепілдігіне өз басым тоқтаймын.

Король мушкетерді босату туралы бұйрыққа қол қойды, де Тревиль оны алып, асығыс кетіп қалды.

Ол асығып бара жатқан кезде кардинал оған қарап жадырап күлді де, сөзін корольге арнады:

– Ұлы ағзам, сіздің мушкетерлеріңіздің бастығы мен солдаттарының шығарда жаны бір екен! Қызмет бабында бұл өте пайдалы нәрсе және ротаның абыройын арттыра түседі,— деді жымысқылап.

«Бұл сұм таяу уақытта мені аяғымнан бір шалатынына күмәнданбасам да болады,—деп ойлады де Тревиль —Дүниеде оның не ойлап отырғанын білу қиын. Қой, асықпасам болмайды. Король өз шешімінен кез келген сәтте айнып қалуы мүмкін, түптеп келгенде, қамаудан шығарылған кісіні қайтадан Бастилияға немесе Фор-Левекке апарып тыға салу, бұрын қамауда отырған кісіні қозғамай, сонда қалдыра салудан әлдеқайда қиын».

Де Тревиль мырза Фор-Левекке сән-салтанатпен кіріп, бұрынғыша сабырлы да самарқау қалпын сақтап отырған Атосты босатып алып кетті.

Сосын д'Артаньянмен алғаш жолыққан замат:

– Осы жолы аман құтылдыңыз. Бұл — де Жюссакты жаралағандығыңыздың ақысы. Енді Бернажудың жеңілген есебі мойныңызда. Сақ боларсыз.

Кардиналға сенбей, бұл іс әлі аяқталған жоқ деп есептегенде де Тревиль әбден дұрыс жасаған еді. Мушкетерлердің капитаны есікті жабысымен, мәртебелі тақсыр корольге шұғыл бұрылды.

– Енді екеуіміз онаша қалғанда,—деді ол,—ұлы ағзам, егер көңіліңіз қаласа, маңызды мәселелерді сөз етелік. Ұлы ағзам! Герцог Бекингэм бес күн ұдайы Парижде болып, бүгін ертеңгісін ғана кетіп қалған.

XVI

ҮЙРЕНШІКТІ ӘДЕТІ БОЙЫНША КАНЦЛЕР СЕГЬЕ ҚОҢЫРАУДЫ ҚАҚПАҚ БОЛЫП ІЗДЕГЕНДЕ ОНЫ ТАБА АЛМАЙ ҚАЛҒАНЫ ЖАЙЛЫ

Бұл сөздің Людовик XIII-шіге қандай әсер еткенін көз алдына елестетудің өзі қиын. Ол бір қызарып, бір бозарды. Жалғыз ауыз сөзбен әлгіде жоғалтқан сенімді қайтарып алғанын кардинал бірден біле қойды.

– Герцог Бекингэм Парижде! Ол мұнда неге келіпті?—деді король дауыстап.

– Сіздің жауларыңыз – испандықтармен, гугеноттармен бірігіп қаскүнемдік жасау үшін келген шығар.

– Жоқ! Олай емесіне, ант етем! Де Шеврез ханым, де Лонгниль ханыммен, күллі Конделермен ауыз жаласып, менің ар-намысыма тию үшін келген!

– Ұлы ағзам, сіз қалайша сондай ойға барасыз! Королева – аса ақылды әйел, ең бастысы – сізді, ұлы ағзамым, жанындай жақсы көреді.

– Әйел деген әлсіз жан, кардинал мырза! Ал, шын ғашықтық жайына келетін болсақ, менің ол жөніндегі пікірім өзгеше.

– Сонда да мен герцог Парижге тек саяси мақсатпен келген деп есептеймін,— деді кардинал.

– Мен оның мүлде басқа мақсатты көздеп келгеніне кәміл сенемін. Осыдан королева айыпты болды бар ғой, онда өз обалы өзіне!

– Расында да,—деді кардинал,—маған сондай бір нәрсені ойлаудың өзі бір азап... Ұлы ағзамым, сіз менің есіме қайдағы бір жәйтті әкеп салдыңыз: ұлы ағзам, сіздің әміріңізге жүгініп мен де Ланнуа ханымнан бірнеше рет жауап алған едім, бүгін ертеңгілік ол маған кеше емес, алдыңғы күні түнде ұлы мәртебелі ханымның өте кеш жатқанын, бүгін ертеңгісін ұзақ уақыт егіле жылап, күні бойы хат жазғанын айты.

– Енді бәрі де түсінікті!— деді король өзеуреп.— Әрине, хатты соған жазған! Кардинал, королеваның күллі қағазын менің қолыма түсіресің!

– Ұлы ағзам, оны қалай аламыз? Меніңше, ұлы ағзамым, сіз де, мен де бұл істі өз мойнымызға ала алмаймыз.

– Ау, маршал д'Анкрдің әйеліне қандай әдіс қолданып едіңіздер?— деді дігерлеп ашу буған король.— Әуелі оның шкафтарын ақтарып, сосын өзін

тіптіп едіңіз ғой.

– Маршал д'Анкрдің әйелі қанша айтқанмен маршал д'Анкрдің ғана әйелі, бар болғаны Флоренция қаласынан шығып, қызық қуалап жүрген қайдағы бір әйел ғана, ал, ұлы ағзам, сіздің қасиетті зайыбыңыз Анна Австрийская болса Францияның королевасы яғни дүние жүзінің ең ұлы, ең дәулетті ханымдарының бірі.

– Сол себепті де оның күнәсы ауырлай түседі, герцог! Ол өзінің биік мәртебесін неғұрлым тез ұмытса, соғұрлым мол күнәға батқаны. Иә, оның үстіне мен баяғыда-ақ осы бір таусылмас қулық-сұмдықты – саясат пен махаббаттың шырғалаңын құртсам деген бір тоқтамға келгенмін... Егер қателеспесем, оның қол астында Ла Порт деген біреу істейді ғой деймін?

– Несін жасырайын, осы оқиғаның ең негізгі серіппесі сол кісі деп есептеймін,— деп кардинал да сөзін қыстыра салды.

– Демек, мен сияқты сіз де королева мені алдап жүр деп ойлайсыз ғой?

– Ұлы ағзам, королева корольдің билігіне қарсы қаскүнемдік топқа қатысып жүр деп ойлаймын және оны тағы да қайталап айтамын, бірақ мен оны сіздің ар-намысыңызды аяққа басқалы жүр деп айтқан емеспін.

– Дәл, мен сізге ол әйел екеуіне де қатысып жүр деймін. Мен сізге королева мені жақсы көрмейді, ол өзгені жақсы көреді деймін. Мен сізге ол әлгі оңбаған Бекингэмды сүйеді деймін. Парижде болған кезде сіз оны неге қамауға алмадыңыз?

– Герцогті қамауға бола ма екен? Король Карл Біріншінің министрін қамауға бола ма екен? Сізге не болған, ұлы ағзам! Әлем түгел шулайды! Ал, егер – оған мен әлі де болса қатты шүбәланамын – егер ұлы ағзам, сіздің көңіліңіздегі күдігіңіз аз да болса расталса өсек-өтіріктің өршіп, құлақ естіп, көз көрмеген маскараға ұшырайтынымызды білесіз бе!

– Егер ол қайдағы бір қаңғыбас ұры-қары сияқты өз басын қауіп-қатерге байлаған екен, ендеше біз оны неге...

Аузынан шыққалы тұрған сөзден Людовик XIII-ші өзі шошып кетті білем, үндемей тұрып қалды, Ришелье қанша мойнын созғанымен, король аузынан бұл сөзді ести алмады.

– Не дедіңіз?..

– Ештеңе емес,— деді король,— ештеңе дегенім жоқ... Парилде болған кезде сіз одан көз жазып қалған жоқсыз ғой?

– Жоқ, ұлы ағзам.

– Ол қайда тоқтады?

– Лагарп көшесі жетпіс бесінші үйде.

– Ол қай жерде?

– Люксембург сарайынан қол созым жерде.

– Сіз оның королевамен дидарласпағанына ақиқат көзіңіз жетеді ғой?

– Мен королеваны өз борышына шексіз берілген әйел деп есептеймін.

– Бірақ ол хат алысып тұрады. Королева хаттарын күні бойы соған арнап жазған. Герцог, сол хаттарды алуым керек!

– Ұлы ағзам, оның өзі...

– Герцог! Ештеңеге қарамастан ол хаттарды қайтсем де қолға түсіруім керек.

Бірақ, ұлы ағзам, сізге айтайын дегенім...

Сіз мені шынымен-ақ сатып кетейін деп жүрсіз бе, кардинал мырза? Сіз ұдайы менің айтқаныма қарсы шығасыз да жүресіз. Осы сіз шынымен-ақ испандармен, ағылшындармен, де Шеврез ханыммен және королевамен сөз байласып қойған жоқсыз ба?

– Ұлы ағзам,– деді кардинал күрсініп,– маған ондай күдік дарымайды деп ойлап жүрсем.

– Кардинал мырза, өзіңізге айттым ғой: со хаттарды қалайда қолға түсіргім келеді.

– Оның бір-ақ амалы бар...

– Қандай?

– Бұл міндетті канцлер Сегье мырзаға жүктеу керек. Бұл іс түгелдей соның қарауына жатады.

– Ендеше оны дереу шақырсын!

– Ұлы ағзам, әміріңізге құлдық, бірақ...

– «Бірақ» дегеніңіз қалай?

– Королеваның көнбей қоюы мүмкін.

– Менің әміріме көнбей ме?..

– Егер бұл бұйрық корольдің өзінен шығып жатқанына кәміл сенбесе, ол бағынбайды.

– Ендеше королева шүбә келтірмес үшін мен оны өзім ескертіп қоярмын.

– Ұлы ағзам, араларыңызды ажыратпас үшін менің қолдан келгеннің бәрін жасағанымды ұмытпассыз деп сенемін.

– Иә, герцог, мен сіздің королеваға келгенде кешірімпаз болып кететініңізді білемін... бәлкім, тіпті елжіреп еріп те кететін шығарсыз. Ескертіп қояйын, біз кейін бұл мәселеге әлі де ораламыз.

– Ұлы ағзам, қалауыңыз білсін. Бірақ мен өзімді сіз бен Франция королевасы арасында тыныштық пен келісім болуы үшін құрбандыққа шалуды мақтан тұтып, бақыт деп санар едім.

– Тамаша, кардинал, тамаша! Ал, енді канцлер мырзаға кісі жіберіңіз. Мен королеваға барайын.

Содан кейін Людовик XIII-ші есікті ашып, өз мекенін Анна Азстриейскаяның апартаментімен қосатын дәлізден келіп шықты.

Королева сарай маңындағы көңілдес әйелдермен: де Гито ханыммен, де Сабле, де Монбазон, де Гемене ханымдармен бірге отыр екен. Бір бұрышқа, королевамен Мадридтен бірге келген камеристка, донья Эстефания жайғасқан еді.

Де Гемене ханым кітапты естірте оқып, бәрі де зейін қоя тыңдап отырған, тек королева ғана оны тыңдағансып, өз ойымен өзі болуы үшін осы бір амалды тапқан еді.

Махаббаттың соңғы бір жалыны шарпып өтсе де, бұл ойларда қайғы мен мұң басым еді. Күйеуінің сенімінен айрылған, кардиналдың өшпенділігі өкшелеп соңынан қалмаған (кардинал өзінің нәзік сезімін қабылдамай тастаған әйел қылығын кешірмеген еді) Анна Австрийская осындай өшпенділіктің өмір бойы құрбаны болған королева-ана үлгісіне тәнті еді, бірақ сол заманның өмірбаяндық туындыларына сенсек, Мария Медичи¹² әуелгі кезде, Анна қайсарлықпен жібімей, сыйламай қойған ләззатпен кардиналды жарылқаған дейді ғой. Өзіне жан-тәнімен берілген қызметшілерінің, қимас-сырлас достарының, жаны сүйетін жақын жандарының құлап-құрып жатқанын Анна Австрийская өз көзімен көріп келеді. Күллі тағдыр-талайын қырсық шалған бақытсыз жандар сияқты, королева өзіне жуысып кеткен кісілердің бәрін де бәлеге ұрындырып жатты. Оның дос пейілі кісіге сор болып жабысатын да, әлгі байғұс бірден қуғын-сүргінге ұшырайтын. Де Шеврез ханым мен де Берне ханым жер аударылды, тіпті Ла Порттың өзі билеуші ханымынан кез-келген уақытта қамауға алынуы мүмкін екенін жасырмады.

Есік шалқая ашылып, бөлмеге король келіп кірген кезде, королева осындай бір ауыр ойларға шырмалып отырған еді.

Кітап оқып отырған әйел үндемей қалды, бәрі де орындарынан атып-атып тұрысты, бөлмені өлі тыныштық басты.

Әйелдермен сәлемдесуді ар көрген король ордандай басып королеваның алдына келіп тұра қалды.

– Құрметті ханым,– деді ол өзгеше бір дауыспен,– қазір сізге канцлер мырза келеді. Ол менің сізге мәлім етіңіз деп тапсырған бір хабарымды жеткізеді.

Ұдайы ажырасамын, жер аударамын, тіпті соттатамын деп қорқытып қойған королева бейбақ бетін далаптап алса да, аппақ болып бозарып кетті.

– Ұлы ағзам, осы келуіңіздің қандай себебі бар еді?– деп сұрады королева шыдай алмай.– Өзіңіз айта алмаған нәрсені маған канцлер мырза қалай айтпақ?

Король ләм деп жауап қатпай жалт бұрылды, тап сол сәтте кезекші, гвардия капитаны Гито канцлердің келгенін хабарлады.

Канцлер келіп кіргенде бөлмеде король жоқ еді: ол басқа бір есіктен шығып кеткен.

Канцлер ұялғаннан қызарып кетсе де, жымия күліп келді. Біздің хикаямыздың даму барысында бұл кісінің әлі талай кездесетінін еске алсақ, оқушыларымыз онымен күнілгері таныса берсе артық болмайды.

Канцлер танысуға тұрарлық қызық кісі еді. Бір кезде кадиалдың камердинері болған, Құдай-ана шіркеуінің канонигі Де Рош Ле Маль, мәртебелі тақсырға де Сегье мырзаны іске жан-тәнімен берілген сенімді кісі ретінде қызметке ұсынған болатын. Кардинал оның сөзіне бірден сенді, абырой болғанда, кейін мұнысына өкінген жоқ.

Де Сегье мырза жайлы алуан-алуан сыбыс жүретін. Соның бірі мынадай бір оқиға еді.

Жас күнінде басын тауға да, тасқа соққан сабаз кейін монастырьды паналап, жас кезінің – мас кезінің талай есуастығынан аз да болса арылмақ болады.

Бірақ осынау қасиетті имаратқа келерінде күнәкар байғұс әрең қашып құтылған құмарлық-құштарлық сезімінен біржола арылу үшін есікті дереу жауып қоя алмайды да, нәпсі шайтаны мұның ізінше осында келіп кіреді. Ол ұдайы күнәға бой алдыра бергесін бойындағы қасырет-қайғысын қазыретке сыр қылып айтады, сонда әлгі жарықтық бұған нәпсі шайтаны азғырған кезде дереу нән қоңыраудың арқанын алдағы, бар күшінді жұмсап қаға бер, қаға бер дейді. Қоңыраудың даусын естігесін монахтар бір бауырын шайтан азғырып жатқанын біледі де, жұмылып дұғаға бас қояды.

Бұл кеңес болашақ канцлердің жанына қатты жағады. Ол күллі монахтар қауымы оқыған дұға тасқынымен әзәзілді аластамақ болады. Бірақ әзәзіл қолына түскен олжадан оңайлықпен айрыла алмайды. Монахтардың дұғанамазы күшейген сайын әзәзіл де азғыруын, қызықтыруын күшейтеді, өз күнәсінен арылғысы келген байғұстың нәпсіге ергісі келмей, жанталаса еткен әрекетінің хабарындай болып, қоңырау күндіз-түні бірдей күмбірлеп күңіреніп жатады.

Монахтар демалу, тынығудан қалады. Күндіз олар жоғарыға мұнара басына апаратын басқышпен түсіп-шығудан қолы тимейді түн баласында үйреншікті дұғаларына қоса төсектерінен жиырма шақты рет атып-атып тұрып, өз құжыраларының еденіне бас қойып, жаратқанға жалбарынып жатқаны.

Сонымен әзәзіл ақ жолынан тайды ма, әлде бұл істен монахтар жалығып кетті ме, кім білген, әйтеуір араға үш ай салып, күнәсынан арылған адал пенде сыпайы қауымға қайта келіп қосылады және жұрт оны құдай жолын ұстанған, әлемдегі ең қатал кісі деп атап кетеді.

Монастырьден шығысымен ол судья атағын алып, ағасының орнын басты, парламенттің президенті міндетін атқарды, сөйтіп кардинал жағына шығып, өзінің аса көреген кісі екенін танытты, сосын канцлер болып тағайындалды да, мәртебелі тақсырдың король-анаға деген өшпенділігін, Анна Австрийскаяға қарсы жүргізген қулық-сұмдығын жүзеге асырудың сенімді құралына айналды; Шале ісі біткенше соттарды оған ұдайы айдап салып отырды, ұлы эконом Лафемнің күллі бастамаларын дәл кезінде қолдап-қостап берді, осындай қисапсыз көп еңбек сіңіріп, ақырында кардиналдың сеніміне ие болды, енді, міне өзгеше бір төтенше тапсырма алып, соны орындау үшін королеваға келген еді.

Бұл кіріп келгенде королева әлі түрегеп тұрған, оны көрісімен жайымен креслоға отырды да, қасындағы нөкер әйелдеріне көпшіктері мен мамықтарына отыруға белгі берді. Сосын ол келген кісіге тәкаппар бұрылып, көз қиығын салды.

– Сізге не керек, сударь? Қандай мақсатпен келдіңіз мұнда?– деді Анна Австрийская.

– Мәртебелі ханым, сізді шын көңілден қанша қатты құрметтесем де, корольдің тапсыруымен, қағаздарыңызды мұқият тексеріп шығуым керек.

– Не дедіңіз, сударь! Менің мүлкімді тінтем дейсіз бе?.. Мына мені?.. Бұл не деген оңбағандық!– деді королева күйініп.

– Кешіріңіз, мәртебелі ханым, мен – қазір корольдің қолындағы қаруымын. Ұлы ағзам жаңа ғана осында болып, менің келуіме сіздің әзір тұруыңызды ескертіп кеткен жоқ, па?

– Ендеше тінтуге кірісіңіз, сударь. Шамасы, мен қылмысты болсам керек... Эстефания, менің барлық столдарым мен бюроның кілттерін беріңіз.

Королева бүгін күндіз жазған маңызды хатты столға сақтамайтынын білсе де, канцлер лошіктерді қараған сыңай танытты.

Канцлер бюроның жәшіктерін қайта-қайта ақтарып, тінтіп болғаннан кейін, жүрегі дауаламаса да, ұятты қойып, бұл істегі ең соңғы әрекетті жасамақ болды, яғни басқа сөзбен айтқанда, королеваны тінтпек еді.

Канцлер Анна Австрийскаяға қарай бұрылды.

– Қазір,– деді ол абыржып, ұялып қалғанын жасыра алмай,– тінтудің ең басты бөлігіне көшуім керек.

– Қай бөлігі?–деді королева, шамасы, ол канцлердің көздеген мақсатын түсінбеген немесе әдейі түсінгісі келмеген тәрізді.

– Ұлы ағзам, королеваның бүгін күндіз хат жазғанын кәміл біледі. Сол хаттың тиісті жеріне әлі жіберілмегені ұлы ағзамға мәлім болған. Сол хат сіздің столыңызда да, бюроңызда да болмай шықты. Ендеше ол бір жерге тығулы жатыр.

– Сіздің королеваңызға қол тигізуге де батылыңыз бара ма?–деді Анна Австрийская бойын түзеп, канцлерге ызғарлана қарады.

– Мен корольдің адал төлеңгітімін, сол себепті де ұлы ағзам не бұйырса соны орындаймын.

– Ендеше мұныңыз рас!–деді королева.– Кардинал мырзаның шпиондары да оған адал қызмет атқарыпты. Бүгін менің хат жазғаным рас, ол әлі жіберілген де жоқ. Хат мына жерде.

Осыны айтып королева әсем қолымен кеудесін баса қойды.

– Олай болса сол хатты маған беріңіз, мәртебелі ханым,– деді канцлер.

– Мырза мен оны корольдің өзіне ғана беремін,– деді королева.

– Егер король, мәртебелі ханым, бұл хатты сізден өзі алғысы келсе, әлгіде сұрап алар еді ғой. Бірақ тағы да қайталап айтайын: ол осы хатты сізден сұрап алуды маған тапсырды, егер сіз бұған көнбесеңіз...

– Айта беріңіз!

– Онда еріксіз алуды тағы да маған жүктеді.

– Қалайша? Сіз не айтқалы тұрсыз?

– Мен бе? Мен өз өкілдігімнің тереңде жатқанын, егер қажет болса, сол хатты табу үшін, мәртебелі ханым, сіздің өзіңізді тінтуге де рұқсат берілгенін айтқым келеді.

– Бұл не қорлық!– деді корлева ашынып.

– Сол себепті де, ханым, бір жолға көнуіңізді сұраймын.

– Сіз бізге ел естімеген дәрежі мінез көрсетіп тұрсыз, өзіңіз соған түсінесіз бе, жарқыным?

– Мәртебелі ханым, король бұйырып жатыр. Кешіріңіз мені.

– Мен бұған көнбеймін. Одан да өлген артық!– деді королева ширығып, қанша айтқанмен Испания мен Австрияны еркін билеген тәкаппар әулеттің қаны қайнап шыға келген сияқты.

Канцлер қармақтай иіліп тағзым етті де, өзіне тапсырылған міндетті орындау үшін бір сүйем де шегінбейтінін білдіргісі келгендей, тар қамауда қаныпезер жендет қалай әрекет жасаса, бұл да сондай әрекет жасап, королеваға жайымен жақындай берді, со замат королеваның көзінен ашу мен ыза жасы ыршып түсті.

Королеваның асқан сұлу екенін біз жоғарыда айтқанбыз. Сол себепті де басқа біреуге тап осындай тапсырма беру тәуекелге бел байлаумен бірдей еді, бірақ король герцог Бекингэмге деген көзсіз қызғанышқа беріліп, әйелін басқа жұрттан қызғануды қойған еді,

Кім білген, со замат канцлер Сегье әлгі өзіне ғана мәлім қоңырауды қағу үшін оның бауын іздеген де шығар, бірақ оны табылмағасын, королеваның өзі айтқан, хат тығулы жатқан жерге қолын созды.

Анна Австрийская бір қадам кейін шегінді, қазір үзілетін кісі сияқтанып құп-қу болып кетті. Құлап қалмас үшін артында тұрған столға сол қолымен сүйенді де, оң қолымен қоржыннан хатты алып, канцлерге ұсынды.

– Мына хатты алыңыз, сударь!– деді королева қобалжыған дауыспен,– Мынаны алыңыз, сосын мені өзіңіздің жексұрын бейнеңізді көруден құтқарсаңыз.

Бәрімізге түсінікті жайттен жаны толқып кеткен канцлер, қолы дірілдеп хатты алды да, басы жерге жеткенше иіліп құрмет көрсетіп, шығып кетті. Ол шығып үлгірмей жатып, королева сана-сезімнен айрылып, қасындағы әйелдердің қолына құлап түсті.

Канцлер хатқа көз салмастан корольге апарып берді. Хат қолына тигенше шыдамай король дірілдеп кетті. Ол хат сыртынан адресін таба алмай, бір қуарып бір бозарды, сосын хатты жайымен жазып, алғашқы сөздерден-ақ оның испан короліне арналғанын көріп, аяғына дейін көз

жүгіртіп оқып шықты.

Бұл кардиналға шабуыл жасаудың толық жоспары екен; Королева өзінің ағасымен Австрия короліне Францияға соғыс жариялаймыз деп қыр көрсетіңіз, бейбітшілікті сақтаудың бірден-бір шарты – кардиналды отставкаға шығару болсын деп кеңес беріпті, ал, испан мен Австрия корольдері Ришельенің ұдайы Австрия королінің үй ішін кемсітіп менсінбеуге тырысатын жәдігөй саясатын өздерін қорлау деп түсінетін. Бұл хатта махаббат жайлы бірде-бір сөз жоқ екен.

Корольдің көңілі бірден көтеріліп, жадырап сала берді де кардинал әлі сарайда ма, біліп кел деп кісі жіберді. Бұған мәртебелі тақсыр өз кабинетінде, ұлы ағзамның жарлығын күтіп отыр деген жауап келді.

Король дереу кардиналға келді.

– Герцог, білесіз бе, мен емес, сіз дұрыс айтқан болып шықтыңыз,— деді король.— Бұл хаттағы күллі айла-әрекеттің бәрі саяси сыпатта, махаббат жайлы бір ауыз сөз болсайшы. Оның есесіне мұнда сіз туралы өте көп айтылыпты.

Кардинал хатты алып, үлкен ықыласпен оқып шықты. Аяғына жеткесін оны қайта, тағы бір оқыды.

– Менің жауларымның аянып қалмайтынын, міне өзіңіз де көріп отырсыз, ұлы ағзам,— деді кардинал,— егер сіз мені қуалап жібермесеңіз, екі жақтан соғыс ашамыз дейді. Ұлы ағзам, сіздің орныңызда өзім болсам бар ғой, несін жасырайын, мынадай құдіретті қысымға көнер едім. Ал, мен өз басым, осы істен қуана-қуана кетер едім.

– Герцог, сіз не айтып тұрсыз!

– Ұлы ағзам, менің айтайын дегенім, осы бір аса қиын күресте, шет-шегі жоқ таусылмайтын жұмыста денсаулықтан айрылатын түрім бар. Менің тағы бір айтайын дегенім, Ла-Рошельді қоршауға алған кезде қиындықты көтере алмаймын ба деп қорқамын, сол себепті де оған мені емес, соғыс жүргізу өзінің төл ісі болып табылатын Конде мырзаны тағайындағаныңыз жақсы болар еді, ал, мен болсам шіркеу қызметшісімін, өзінің құдай қосқан тірлігімен айналыспай, ынта-ықыласынан аулақ жатқан істерге жегіліп қойған бір сорлымын. Бұл сіздің үй ішіндік тірлігіңізді бақытқа бөлейтініне көне шетелдерде даңқыңызды арттыра түсетініне кәміл сенемін.

– Қам жеменіз, герцог,— деді король оған.— Мен бәріне де түсінемін. Мына хатта аты аталған кісілердің бәрі тиісті жазасын алады. Одан королева да құтылмайды.

– Тұһ, ұлы ағзам, не айтып кеттіңіз! Менің кесірімнен королева зәредей де болса зәбір шегеді дегеннен құдай сақтасын! Ұлы ағзам, өзіңіз де жақсы

білесіз, мен ұдайы королеваны жақтап келемін, тіпті өзіңіздің алдыңызда жақтағанмын, соған қарамастан королева мені дұшпан көреді. О, егер ол сізге, ұлы ағзам, опасыздық жасап, ар-намысыңызға тисе – сөз басқа, онда мен өзім бірінші болып: «Жүзіқараға аяушылық болмасын!»– деп айтар едім. Біздің бақытымызға орай, ол жөнінен сөз де туып отырған жоқ, ұлы ағзам оны өз көзіңізбен көріп, сеніп отырсыз ғой.

– Дұрыс айтасыз, кардинал мырза,– деді король.– Әр кездегідей бұл жолы да сіздің айтқаныңыз келді. Бірақ оған қарамастан королеваны жазғырғаным дұрыс болды.

– Ұлы ағзам, ханымның алдында өзіңіз кінәлысыз ғой. Егер бүгін сіз емес, ол кісі сізге ашуланса, әлдеқайда түсінікті болар еді. Ұлы ағзам, сіз ол кісіні өте қатты жазаладыңыз.

– Мен әрқашанда өзімнің де, сіздің де жауларыңызды биік дәреже-мәртебесіне қарамай, тап осылай қатал жазалаймын және осындай қаталдығым үшін қандай қауіп-қатерге ұшырасам да разымын.

– Королева, ұлы ағзам, сіздің жауыңыз емес, менің жауым. Ол қайта сізге жан-тәнімен берілген, не де болса көнетін, адал жар. Ұлы ағзам, өзіңіздің алдыңызда ханымды жақтап сөйлеуге рұқсат етіңіз.

– Ендеше, әуелі мәмлеге өзі келсін, бірінші қадам ханымнан болсын!

– Ұлы ағзам, одан да өзіңіз өнеге көрсетіңізші. Королеваға күмән келтіріп кінәлы болған сізсіз ғой.

– Әуелі менің кішіреюім керек! Жоқ, болмайды!–деді король дауыстап.

– Ұлы ағзам, өтінемін сізден!

– Иә, оған қолайлы бір желеуді қайдан табамыз?

– Ханымның көңілін көтеретін бірдеңе жасасаңыз дұрыс болар еді.

– Сонда не жасау керек?

– Бал жасаңыз. Королеваның биді жақсы көретінін білесіз. Өзіңіз осылай көңілін аулап, назар аударып жатқасын ханымның ашуы тарқап кетеді.

– Менің сондай сауық-сайранды жақтырмайтыным өзіңізге мәлім емес пе, кардинал мырза.

– Сіздің осындай ойын-тойды жек көретініңізді королева білсе тіптен жақсы, ол сізге дән разы болады. Оның үстіне сіз жуырда ханымның туған күніне тарту еткен ғажайып алқаны қадап шығуына қолайлы себеп туады, өйткені, королева оны тағып әлі еш жерде көрінген жоқ.

– Көрерміз, кардинал мырза, көрерміз әлі!–деді король, ханымның өзі тіпті қаперіне де ілмейтін қылмыста кінәлы болып, ал, іштей қатты қауіптенген істе мүлде кінәсіз болып шыққанына көңілі хошуақтанып, сол себепті де королевамен дереу татуласқысы келді.– Көрерміз. Бірақ, арым куә, сіз кеңпейіл кешірімді адамсыз.

– Ұлы ағзам,– деді кардинал,– қаталдықты министрлерге қалдырыңыз. Кешірімді болу –корольдердің қасиеті, сіз соған жүгініп көріңізші, жақсылық жасағаныңызды кейін өзіңіз-ақ білесіз.

Осыдан кейін сағаттың он бірді соққанын есітіп, кардинал мүләйім иіліп, тәжім етіп, кетуге рұқсат сұрады, сосын оның королевамен татуласуын қайта-қайта өтініп, корольмен қоштасып шығып кетті.

Әлгі бір хатты тартып алғаннан кейін, нағыз ұрыс-керіс енді басталады екен деп ойлаған Анна Австрийская, келесі күні корольдің татуласпақ болған сыңайын көріп, қатты қайран қалды. Әуелгі кезде ол бұдан бірден бас тартпақшы еді: тәкаппар әйелдің, мәртебелі королеваның қадір-қасиеті тап кешегідей қорлықты көрген емес, сол себепті де ол өкпесін бірден ұмыта алмады. Бірақ сарай маңындағы әйелдердің тіліне еріп, ақырында сол бір жайтты ұмытқан сыңай білдіруге тырысты. Королеваның көңіл күйіндегі осы бір өзгерісті пайдаланып, король оған таяу уақыт ішінде үлкен бал өткізетінін хабарлады.

Анна Австрийская сынды бейбақ бал дегенді жыл құсындай сирек көретін, сол себепті де осы хабарды естігенде, кардинал ойлағандай, ханымның, өкпе-ренішінің ізі де қалмады – жүрегінде не жатқанын кім білсін, әйтеуір, өңінен ештеңе байқалмады. Ол той-думанның қай күні болатынын сұрап еді, король оған сол мәселе жөнінде кардиналмен келісіп кеңесетінін айтты.

Шынында да король той-томалақтың қашан өткізілетінін кардиналдан күн құрғатпай сұрайды, бірақ кардинал күн сайын әр түрлі себептерді желеу етіп, соның қай күні болатынын нақтылап айтпай қойды.

Арада бір апта өтті.

Жоғарыдағы біз айтқан оқиғадан кейін, сегізінші күні кардиналға Лондоннан жіберілген бір хат келіп тиді, онда мынадай сөздер жазылған еді:

«Мен оларды қолға түсірдім. Лондоннан шыға алмай жатырмын, өйткені ақшам жететін емес. Маған бес жүз пистоль жіберіңіз, соларды алғасын, төрт немесе бес күннен кейін Парижге келемін».

Кардинал осы хатты алған күні король оған тағы да үйреншікті сауалын қойды.

Ришелье саусағын санап, іштей мынадай бір шешімге келді:

«Ол әйел ақшаны алғасын төрт немесе бес күннен кейін келемін дейді. Ақша Лондонға жетем дегенше арада бес күн өтеді, ал, ол мұнда келіп жетуіне тағы да бес күн керек. Сондағы не бары он күн. Мұндай кезде қарсы соққан желді, сан алуан кездейсоқ кедергілер мен кесірлі кеселдерді де есептеу керек. Шамасы, он екі күн...»

– Қалай, герцог, есептеп болдыңыз ба?– деді король.

– Иә, ұлы ағзам. Бүгін бізде жиырмасыншы сентябрь ғой. Қала басшылары үшінші октябрьде мейрам өткізеді. Бәрі де жүйе-жүйесімен жүріп келеді. Сізді королевамен мәмлеге өзі көніпті деп ешкім де ойламайды.

Кардинал бір сәт үндемей қалып, сөзін қайта жалғады:

– Айтпақшы, мерекенің алдында сіз королеваға әлгі алмаз алқаның оған жарасатынын, не жараспайтынын көргіңіз келетінін айтуды ұмытпассыз.

XVII

ЕРЛІ-ЗАЙЫПТЫ БОНОСЬЕЛЕР

Корольмен әңгімелескенде кардинал алмаз алқа жайын осымен екінші рет еске салды. Людовик XIII-ші мұндай дәйектілік аң-таң қалдырды, ол бұл кеңестің құпия бір сыры барын сезді.

Қол астында кереметтей полициясы бар кардинал (әрине, ол қазіргі заман полициясының дәрежесіне жетпеген-ді), корольдің үй ішінде болып жатқан жағдайды корольдің өзінен де жақсы білетін, сол себепті де ұлы ағзам оған талай рет ренжігені де бар. Осы жолы король: Анна Австрийскаямен сөйлесейін, бәлкім маған түсініксіз кейбір жәйттер содан кейін Мәлім болар – деп ойлады. Мәртебелі тақсырға бұрыннан мәлім, немесе беймәлім бір сырларды анықтағаннан кейін ол кардиналмен қайта көріспекші болды. Қалай болған күнде де бұл корольдің өз министрі алдындағы абырой-беделін бір көтеріп тастар еді.

Людовик XIII-ші королеваға келіп, үйреншікті әдеті бойынша, әңгімені ханымның төңірегіндегі жақын дәйекшілеріне айбат көрсетуден бастады. Анна Австрийская оның ұзақ сөзін әйтеуір бір бітетін шығар деп төмен қарап мәлііп тұрып тыңдады. Бірақ корольге керегі бұл емес-ті. Оған керегі ерегіс-жанжалды, ерегісіп тұрғанда абайсызда бимағлұм бір сырдың ұштығы шығар, қандайда бір сыр болса да бәрібір. Ол кардиналдың көкейінде құпия бір бәле жатқанын, бұған оның оқыс бір зұлымдықты әзірлеп жүргенін кәміл сезеді, өйткені кардинал сондай залым істердің, алдына жан салмайтын шебері еді. Корольдің көзге шұқығандай етіп шұқшия айтқан айыптау сөздері діттеген жеріне жеткізгендей болды.

– Ұлы ағзам,– деді Анна Австрийская оның тұспалдай айтқан жымысқы сөздеріне шыдай алмай,– көңіліңіздегі күдікті неге ашық айтпайсыз? Мен не жазыппын? Қандай қылмыс жасаппын. Ұлы ағзам, сіз осы жанжалды менің әлгі ініме жазған хат үшін жасап отырған жоқсыз.

Осындай тура сұраққа король әуелде не деп жауап қатарын білмей абыржып қалды. Ол енді мереке алдында ғана айтылатын сөздің шығар сәті келген деп ойлады.

– Ханым,– деді ол маңызданып,– таяу күндердің бірінде ратушада бал мереке өткізіледі. Біздің дуанбасыларының құрметіне сіз со балға той көйлегін киіп, менің туған күніңізге сыйлаған алмаз алқаны ұмытпай тағып келерсіз. Менің жауабым осы.

Бұл жауаптан өткен сұмдық жоқ-ты. Анна Австрийская корольге бәрі де мәлім екен, ол кардинал азғырғасын ғана осы аптада ештеңе сездірмей жүрген болды деп ойлады. Корольдің осындай пысталығы да бар-тын. Королева аппақ шөлмектей болып, әдемі балғын қолы майысып, шағын столға сүйене берді. Корольге үрейлі көздерімен үрпие қарап, тілі

күрмелгендей үнсіз тұрып қалды.

– Естіп тұрсыз ба, ханым,— деді король, әйелінің қатты абыржып қалғанының себебін білмесе де, соның өзіне мәз болып.— Естіп тұрсыз ба?

– Естіп тұрмын, ағзам,— деді королева күбірлеп,

– Сіз балда боласыз ғой?

– Иә.

– Алмаз алқаңызды тағып аласыз ба?

– Иә.

Королева бұрынғыдан да бетер қуарып кетті. Король оны бірден байқап, ханымның қатты әбігерге түскеніне айызы қанып, бойына сіңгеннен жаман әдеті — рақымсыз қаталдығына басып:

– Ендеше келістік! Менің сізге айтайын дегенім осы еді,— деді жайбарақат қана.

– Бал қай күнге тағайындалып еді?—деді Анна Австрийская.

Людовик XIII бұл сауалға жауап беруге болмайтынын сезе қойды: королеваның дауысы өліп бара жатқан кісінің даусына ұқсас еді.

– Таяу күнде, ханым,— деді король.— Дәл қай күні өтетіні есімде қалмапты, кардиналдан сұрау керек екен.

– Демек, осы балды өткізуге кеңес берген мәртебелі тақсыр екен ғой?— деді королева ширап.

– Иә, ханым. Сіз оны неге сұрадыңыз?— деді король таңырқап.

– Алмаз алқаны тағудың менің есіме салуға кеңес берген де сол кісі ғой?

– Сізге не десем екен,..

– Тап сол кісі, ұлы ағзам, соның өзі!

– Ол ма, мен бе — бәрібір емес пе? Осы өтінішті сіз қылмыс көрігі тұрғаннан сауымысыз?

– Жоқ, ағзам.

– Демек, сіз келесіз ғой? — Иә.

– Жақсы болды,— деді король кетіп бара жатып.— Мен уәденізді орындарсыз деп сенемін.

Королева иіліп құрмет көрсетті, бірақ әдеп сақтағаннан гөрі, тізесі бүгіліп бара жатқасын иіле қойды.

Корольдің бұл арадан көңілі өсіп шықты.

– Мен құрыдым! Су түбіне кеттім!–деді королева күбірлеп. – Кардинал бәрін де біледі. Корольді маған айдап салып отырған да сол, король әзірге ештеңені де білмейді, бірақ ұзамай бәрін де білетін болады. Мен құрыдым! Құдай-ай! Құдай-ай!

Ол тізерлеп отыра кетті де, дірілдеген қолымен бетін басып, дұға оқи бастады.

Жағдай шынында да қиындап кетіп еді. Герцог Бекингэм Лондонға қайтып барды, де Шеврез ханым Тур қаласында. Өзін аңдуды бұрынғыдан әлдеқайда күшейткенін білетін королева опасыздық жасап жүрген кісі сарай маңындағы әйелдердің бірі екенін анық сезеді, бірақ соның кім екенін жыға танымайды. Ла Порт Лувр шегінен асып еш жаққа бара алмайды; бұл жалғанда ханым сенетін кісі де қалмады.

Басына төніп тұрған қауіп-қатерді анық сезіп, жалғыздығына жаны күйген королева шыдай алмай егіліп жылап жіберді.

– Мәртебелі ханым, сізге менің бір себебім тимес пе екен?– деді кенет бір нәзік дауыс жаны аши.

Королева жалт қарады: мына дауыс айна-қатесіз дос адамның даусы ғой.

Шынында да королеваның бөлмесіне апаратын көп есіктің біреуінің алдында әп-әсем Бонасье бике тұр екен. Ол көрші шағын бөлмеде ханымның көйлектері мен ішкіімдерін жинастырып жатады да, король кіріп келгенде шығып кетуге үлгіре алмай қалады. Сөйтіп ол осы арадағы сөздің бәрін де естиді.

Королева өзінің бұл бөлмеде жалғыз емес екенін көргенде, аңдамай дауысы шығып кетеді. Абыржып қалған ханым ә дегенде, Ла Порт күтуші етіп қойған келіншекті тіпті танымай да қалды.

– О, сіз шошымаңыз, мәртебелі ханым!–деді келіншек, билеушісін мынадай шарасыз күйде көргенде ол өз қолын өзі уқалап, егіліп жылап жіберді.– Мәртебелі ханым, мен сізге жан-тәніммен берілген кісімін, біздің арамыз жер мен көктей болса да және менің деңгей-дәрежем өте төмен етекте жатса да, сізді осы бәледен құтқарудың амалын ойлап тапқан сияқтымын.

– Сіз! О тәңірім! Сіз бе?!–деді королева дауыстап.– Кәне, менің көзіме туралап бір қараңызшы. Айналамның бәрі опасыздар. Сізге сене алар ма екенмін?

– Мәртебелі ханым,— деді келіншек тізерлеп отыра кетіп,— арыммен ант етейін, сіз үшін өлуге бармын!"

Әйелдің жүрегін жарып шыққан осы үннен кейін оның адалдығына ешбір шүбә қалмады.

– Иә,— деді Бонасье бике сөзін сабақтап,— иә, бұл жерде опасыздардың бар екені рас. Бірақ әулие ананың атымен ант етейін, ұлы ханым, өзіңізге менен өткен адал адам жоқ! Әлгіде король силаған алқаны айтам... сіз оны герцог Бекингэмге бердіңіз соған, солай ма? Ол алқа герцог әкеткен қызыл ағаш қобдишаның ішінде ме еді?.. Мен қателесіп кеттім бе, әлде қайдағы жоқ бірдеңені айтып тұрмын ба?

– О, құдай, құдайым-ай!—деді королева, қорыққаннан тісі-тісіне тимей.

– Хош, енді сол алқаны қайтару керек қой,— деді Бонасье бике сөзін жалғап.

– Иә, қайтару керек. Бірақ, соны қалай жасарсың?—деді королева дауыстап.

– Біреуді герцогке жіберу қажет шығар?

– Бірақ кімді? Кімді жібереміз. Кімге сенеміз?

– Маған сеніңіз, мәртебелі ханым. Осы құрметті маған бір рет көрсетіңізші, королевамен менің, сонда мен шабарманды да табамын.

– Хат жазу керек қой!

– Аса қажет. Мәртебелі ханым, өз қолымызбен сыза салған екі сөзінің бен мөріңіз жетіп жатыр.

– Бірақ сол екі сөз – маған шығарған үкім-жаза, ажырасу, жер аудару...

– Егер бір залымның қолына түссе, әрине, солай болады. Бірақ сол хатыңыздың тиісті жеріне тапсырылатынына жаным кәміл.

– О жасаған! Сіздің қолыңызға мен өз өмірімді, ар-намысымды, кір шалмаған атымды сеніп тапсырғалы тұрмын!

– Иә, ханым, тапсырасыз. Бірақ сізді құтқаратыным анық.

– Қалай құтқарасыз? Тым болмаса түсіндіріңізші!

– Менің күйеуімді осыдан үш-төрт күн бұрын босатқан. Онымен әлі жолығып үлгере алмай жатырмын. Ол өшпенділіктен де, сүйіспеншіліктен де бейхабар жүретін бір қарапайым, қайырымды жан. Ол мен не қаласам, соның бәрін де орындайды. Ол апара жатқан нәрсесінің не екенін білмей-ақ

аттанып жүре береді және, мәртебелі ханым, хатыңызды көрсетілген адресіне сізден екенін білмей сезбей-ақ апарып бере салады.

Королева жас әйелдің жүрегінің түкпірінде не жатқанын анықтап көріп алғысы келгендей-ақ, оны көзімен ішіп-жеп, қолын қатты-қатты қысты.

Бірақ әйелдің тұнық көзінен адал пейілін танып, бетінен шөп еткізіп сүйіп алды.

– Осыны орындасаң, менің өмірімді де, ар-намысымды да аман сақтап қаласың!—деді ол разы көңілмен.

– О, менің қызметімді асыра бағаламай-ақ қойыңыз, мен сізге қол ұшын бергенімнің өзіне бақыттымын! Мен қайбір құтқарушы ем. Ұлы ханым, сіз – жәдігөй айла-әрекеттің құрбанысыз.

– Оның рас, қарғашым. Сен жөнін айтып тұрсың,— деді королева бәсең.

– Ендеше маған хатты беріңіз, мәртебелі ханым. Уақыт тар.

Королева, үстінде сия, қағаз бен қауырсын қалам жатқан столшаға жүгіріп барды да, дереу екі жол хат жазып, оған өз мөрін басып бекітіп, Бонасье бике ұсынды.

– Иә,— деді королева,— айтпақшы, біз аса маңызды бір затты ұмытып кетіппіз.

– Ол не?

– Ақшаны айтам.

Бонасье бике қызарып кетті.

– Иә, оныңыз рас,— деді ол.— Менің айтайын дегенім, күйеуім...

– Күйеуіңіздің ақшасы жоқ қой? Сен соны айтайын деп пе едің?

– Жоқ, оның ақшасы бар. Бірақ ол сараңның сараңы – басты кемістігі де сол. Сіз қам жемей-ақ қойыңыз, мәртебелі ханым, біз бір жөнін табармыз...

– Қырсық шалғанда, қазір менде де ақша жоқ,— деді королева. (Де Моттвиль ханымның өмір баянын оқыған кісі бұған онша таң қалмайды).— Тура тұрыңызшы...

Анна Австрийская өз қобдишасына барды.

– Мына бір жүзікті алыңызшы,— деді ол.— Білетіндер оны өте қымбат турады дейді. Мұны маған ағам, испан королі сыйлаған. Бұл менің өз меншігім, не етсем де еркімде. Осы жүзікті ал да, ақшаға айналдыр, сосын

күйеуің жолға шықсын.

– Енді бір сағатта тілегіңіз орындалады.

– Мына адресті көрдің бе,– деді королева жайымен сыбырлап, оның не дегенін айырудың өзі қиын еді,– «Милорд герцог Бекингэмге, Лондон».

– Хат оның өз қолына табыс етіледі.

– Кең пейілді қарғашым!– деді королева дауыстап.

Бонасье бике королеваның қолынан бір сүйіп, хатты қорсажына тығып, құстай ұша жөнелді.

Енді бір он минуттан кейін ол үйіне келді. Ол королеваға айтқанындай, босатылғаннан кейін күйеуін әлі көрген жоқ еді. Ол күйеуінің кардиналға деген көзқарасының өзгеріп кеткенін де білмейтін, әсіресе соңғы кездері Бонасьенің ең жақын досына айналған граф Рошфор екі-үш рет келгеннен кейін бұл өзгеріс күшейе түскен болатын.

Граф онша қиналмай-ақ ,оның әйелі арам пиғылмен ұрланбағанына, ол тек саяси сақтықтан туған шара екеніне Бонасьенің көзін жеткізді.

Әйелі келгенде Бонасье мырза жалғыз екен; бір өзі үй ішін жинаймын деп машақатқа түсіп жүр екен. Мебель түгелдей сынған, шкафтардың іші қаңырап бос қалыпты. Сүлеймен патша бір кезде: үш нәрсе өзінен кейін із қалдырмайды депті ғой, әділ сот шамасы олардың қатарына жатпаса керекті. Дәйекші әйел қожайынын қамауға алысымен зытып кеткен. Қыз байғұстың қатты қорыққаны сонша, алды-артына қарамай, еш жерге аялдамай, Парижді тастап, өзінің атамекені – Бургулдиядан барып бір-ақ шыққан еді.

Қадірменді галантерейші үйіне келісімен өзінің аман-есен келгенін айтып әйеліне хабар жіберген, әйелі оған құтты болсын айтып, қыруар жұмысынан қолы қалт етсе болғаны күйеуімен көруге келетінін білдіріп сәлем жолдаған.

Оның қолының қалт етуін күйеуі табаны күректей бес күн күтті, жағдай басқаша болса, Бонасье мырза мұны өте ұзақ уақыт деп шыдамас та еді. Бірақ кардиналмен кеңескеннен кейін, граф Рошфор әлденеше рет келгеннен кейін бұл көп ойланып, көп толғанатын болған, ал, қалың ойға шомған кісі уақыттың қалай өткенін білмей қалады.

Оның үстіне Бонасьенің ойы кереметтей тәтті ойлар еді. Рошфор оны досым, сүйікті Бонасьем дейді және кардиналдың өзі жөніндегі пікірі жақсы екенін ұдайы айтады да отырады. Галантерейші енді өзін бақ-дәулет пен құрмет-қошеметке жақындап қалғандай сезінеді.

Бұл кездері Бонасье бике де талай нәрсенің жай-күйін ойлаған, бірақ

ойына бақ-дәреже дегенің кіріп те шықпайтын. Өзінің еркінен тыс оның ойы әлгі әдемі албырт жас жігітке, шамасы, бұған ғашық болып қалған жігітке айналып соға береді. Он сегіз жасында Бонасье мырзаға тұрмысқа шығып, күйеуінің елгезек те сергек жанды жас әйелдің құштар сезімін тіпті де оята алмайтын көңілдес серіктерінен басқа ешкімді көрмеген Бонасье бике арзан қызыққа әлі бой алдыра қоймаған еді. Бірақ ол заманда дворян аты қарапайым қала жұртына, қай кездегіден болса да, қатты әсер етуші еді, ал, д'Артаньян дворянин болатын. Бұған қоса оның үстіне гвардияшының формасы бар-тын, ал, әйелдер болса мушкетер формасынан кейін осы гвардияшы киімін қатты бағалайтын. Қайталап айтайықшы, бұл жігітіміз әрі жас, әрі сұлу және алғыр да алымды еді. Ол махаббат күйін шын ғашықтардай-ақ шертетін және махаббатқа жаны құмар жасты. Міне, осының бәрі жиналып келіп, жиырма беске енді шыққан келіншектің басын шыр айналдырып жіберуге жетіп жатыр еді, несін айтасыз, Бонасье бике әйелдің ең бір бақытты шағына келіп, пісіп-толысып тұрған кезі еді.

Сол себепті де, бір апта бойы көріспеген ерлі-зайыптылар бір-бірімен әрқайсысы өз ойымен өзі әуре болып жолықты, ал осы аптаның ішінде екеуінің басынан да елеулі-елеулі оқиғалар өткен еді. Бонасье мырза қанша айтқанмен шын көңілден қуанып құшағын жайып, әйеліне қарай қарсы жүрді.

Бонасье бике оған сүйсін деп маңдайын тоса берді,

– Екеуміздің, сөйлесуіміз керек,— деді ол.

– Жаным-ау, не туралы?—деді Бонасье таңырқап,

– Мен сізге аса маңызды бірдеңені... айтуым керек,—деді Бонасье бике сөз бастап.

– Иә, иіні келгенде айтайын, менің де сізге бірнеше салмақты сауалдар қойғым келеді,— деді Бонасье, әйелінің сөзін бөліп.— Сізді осы неге ұрлады, әуелі соны түсіндіріп беріңізші?

– Қазіргі әңгіме ол жайында емес,— деді Бонасье бике.

– Сонда не жайлы? Менің қамалғаным жайлы ма?

– Мен оны сол күні білгенмін. Бірақ сіздің ешбір қылмысыңыз жоқ-ты, ешбір құпия айла-әрекетке қатысты болып көрмеген едіңіз, сіз өзіңізді, немесе әлде басқа біреулерді қаралайтын ешбір жәйтті білмейтінсіз, сол себепті де мен ол оқиғаға онша көңіл бөле қоймаған едім.

– Тілмен орақ орғанға бел ауырмайды, бикем!—деді Бонасье, әйелінің бұған самарқау қарағанына өкпелеп.— Бірақ сіз менің ұзақ тәуліктер бойы Бастилияда көзім жылтырап жатқанымды білесіз бе?

– Тәулік дегенің тез өтеді ғой. Сіздің қамалғаныңызды әзірге сөз етпей-ақ қоялық, оданда мені осында әкелген істің жайын сөз етелік.

– Сізді осында әкелген іс дегеніңіз қалай? Жаным-ау, сіз мұнда тұтас бір апта бойы көрмеген күйеуіңізбен жүздесуге келген жоқсыз ба?–деді галантерейші қабақ шытып.

– Иә, әуелі соны ойлап келгенім рас. Бірақ одан өзге де шаруам бар.

– Айтыңыз ендеше!

– Ол кереметтей бір маңызды жұмыс, бәлкім, біздің болашақ тағдырымыз тек соған байланысты да шығар.

– Бике, сізді көрмегелі бері біздің жағдайымыз күрт өзгерген, егер енді бірнеше айдан кейін жұрттың көбі бізді көре алмай күндейтін болса, мен оған таң қалмаймын.

– Егер сіз менің айтқанымды дәлме-дәл орындайтын болса қыз, солай болады да.

– Мен бе?

– Иә, сіз. Бір қайырымды да қасиетті істі жасасаңыз, ақшаның астында қаласыз.

Ақша жайын айтса, күйеуінің ен осал пернесін басатынын Бонасье бике кәміл білуші еді.

Бірақ галантерейші болсын, басқа болсын, әйтеуір кардинал Ришельемен он минут сөйлескеннен кейін, кез келген адам танымастай болып өзгеріп кететін.

– Қыруар ақша ма?–деді Бонасье төменгі ернін дүрдите.

– Иә, өте көп.

– Шамасы қанша болады?

– Бәлкім, тұтас бір мың пистоль болып қалар.

– Демек, сіздің маған салайын деп отырған қолқаңыз аса маңызды нәрсе болды ғой?

– Иә

– Сонда не істеу керек?

– Сіз дереу жолға шығасыз. Мен сізге бір хат беремін, оны көздің қарашығындай сақтайсыз да, тиетін кісінің өзіне қолма-қол апарып

тапсырасыз.

– Қайда баруым керек?

– Лондонға.

– Мен бе? Лондонға ма? Сіз немене, әзілдеп тұрсыз ба? Менің Лондонда ешбір шаруам жоқ.

– Бірақ сіздің Лондонға баруыңызға зәру болып отырған кісілер бар.

– Олар кімдер? Сізге бір ескертейін дегенім, мен енді әуелі өз көзімді жеткізбей ештеңені де істемеймін және өз басымды қандай бәйгеге тігетінімді, кім үшін тігетінімді біліп алғым келеді.

– Сізді жұмсайтын асыл текті бір кісі, сол дегдар жан қазір сізді күтіп отыр. Сыйлық дегеніңіз сіздің ойлағаныңыздан да асып кетеді – менің сізге айтайын дегенім осы еді.

– Тағы айла-шарғы ма! Бітпейтін бір айла-әрекеттер! Рақмет! Енді мені алдай алмайсыз: кардинал мырза менің көзімді ашты.

– Кардинал!– деді Бонасье бике дауыстап.– Сіз кардиналмен көрістіңіз бе?

– Иә, ол мені шақырып алды!–деді галантерейші,

– Сіз соның шақырғанына ергенсіз ғой, не деген бейқам кісі едіңіз.

– Несін жасырайын, барамын не бармаймын деп шәниетін хал менде болған жоқ: екі жасауыл айдап апарды. Тағы бір мойындайын дегенім, мен ол кезде мәртебелі тақсырды тіпті білмеуші едім, сол себепті де о кісіге бармай, жалтарып қала алсам – соған қатты қуанған болар едім.

– Ол сізге дөрекі мінез көрсетті ме, қорқытты ма?

– Ол маған қолын ұсынып, досым деп атады, иә, досым деп атады! Естіп тұрсыз ба, бикем? Мен – ұлы кардиналдың досымын.

– Ұлы кардиналдың дейсіз бе?

– Япырмай, осы сіз сол кісінің атақ-дәрежесіне шүбә келтіруден сауымысыз?

– Жоқ шүбә келтірмеймін, бірақ менің сізге айтарым, министірдің шапағаты – дәйексіз нәрсе, тек есуас қана өз тағдырын министрге апарып телиді. Одан да құдіретті, одан да жоғары тұрған өкімет бар – бір адамның құбылмалы еркіне ғана, немесе белгілі бір оқиғаның бітер-бітпесіне ғана сүйенбейтін өкімет-билік болады. Сондай өкіметке ғана қызмет ету керек.

– Бикем, мен қатты қынжылып отырмын, бірақ мен үшін сол ұлы адамның билігінен өзге билік жоқ, өз басым сол кісіге қызмет ету құрметіне ие болғанмын.

– Сіз кардиналға қызмет етесіз бе?

– Иә, бикем. Сол себепті де, кардиналдың қызметшісі ретінде мен сізді мемлекеттің қауіпсіздігіне қарсы бағытталған қаскүнемдік әрекеттерге жуытпаймын және өзі француз болмағасын, жан-жүрегімен Испанияны жақтайтын әйелдің айла-шарғысына сіздің көмек беруіңізге тыйым саламын. Бақытымызға қарай, біздің ұлы кардиналымыз бар әйтеуір: оның өмірде қалғымайтын қыран көзі дүниенің бәрін мүлт жібермей жіті бағып отыр және одан жасырын қалатын жүрек түкпірі болмайды.

Бонасье граф Рошфордан естіген сөзін сөзбе-сөз қайталап айтқан еді. Ол бұл сөздерді көңіліне тоқып алған, әдемілеп айтатын қолайлы сәтті күтіп жүрген-ді. Бірақ өз күйеуінің көмегіне сенген және сол үшін королева алдында серт берген жас әйел өзінің дәрменсіздігін көріп және сұмдық бір қауіп-қатерге табан астында арандап қала жаздағанын сезіп қалшылдап қорқып кетті. Дегенмен күйеуінің әлсіз жерін, әсіресе, құлқынқұмар қомағайлығын кәміл білетін әйел әлі де болса күйеуін ырқыма көндірермін деген үміттен айрылғысы келмеді.

– Ах, солай ма, сіз кардиналшы екенсіз ғой, мырза!– деді келіншек ширғып.– Сіз әйеліңізді азаптайтын, королеваңызды қорлайтын сұмдарға қызмет етеді екенсіз ғой!

– Жалпы жұрттың игілігі тұрғанда жалғыз адамның мүддесі деген не, тәйірі. Деп мемлекетті құтқаратын кісілерді жақтаймын!–деді Бонасье лепіріп.

Бұл да граф Рошфордың сөзі-тін, Бонасье оны жаттап алып, енді есебін тауып қыстыра салған-ды.

– Байғұс-ау, өзіңіз айтып тұрған мемлекет дегеннің не екенінен аздап та болса хабарыңыз бар ма?– деді Бонасье бике иығын қушытып.– Құлық-сұмдықты қайтесіз, одан да қарапайым мешанин болып жүре берсеңізші және кім көбірек пайда жасаймын десе соның жағына шыға қойыңыз.

– Кім білген...– деді даусын созып Бонасье, қасында томпайып жатқан қалтаны қолымен қағып-қағып қалғанда күміс сыңғыры естілді.– Құрметті уағыздаушы бикеш, сіз енді мынаған не дер екенсіз.

– Бұл ақша қайдан келген?

– Аңғармай отырсыз ба әлі?

– Кардиналдан ба?

– Сол кісіден және менің досым Рошфордан.

– Граф Рошфордан ба? Мәнжубас-ау, мені ұрлаған тап соның өзі емес пе!

– Ұрласа ұрлаған шығар.

– Сондай сұмырайдан ақша алғансыз ба?

– Сол ұрлықтың шын себебі саясат екенін өзіңіз де айтпап па едіңіз?

– Ол ұрлықтың негізгі мақсаты – мені күштеп ханымға опасыздық жасату еді, көнсем – көндім, көнбесем күштеп, азаптап, қасиетті билеуші ханымымның ар-намысына, тіпті, бәлкім, өміріне де қауіп төндіретін істерді маған мойындату еді.

– Бикеш,– деді Бонасье,– сіздің қасиетті билеушіңіз – опасыз испан әйелі, сол себепті де кардинал жасап жатқан іс-әрекеттің бәрі де заңды,

– Сударь,– деді жас әйел шаңқылдап,– мен сізді қорқақ та қомағай екеніңізді, ақылсыз ақымақ екеніңізді білуші едім, ал бірақ оңбаған залым екеніңізді білмеуші едім!

– Бике...– деді Бонасье мөлтендеп, әйелінің осылай ашуланғанын алғаш рет көріп, үй ішінің жанжалынан шошып кетіп,– бикеш, сіз не деп кеттіңіз?

– Мен сізді жексұрын деп турмын!– Бонасье бике күйеуіне қайтадан ықпалы өте бастағанын аңдап, әңгімесін соза берді.–Сөйтіп сіз саясатпен айналысып кеттім деңіз, оның үстіне кардиналдың жақтасы болдым деңіз? Сөйтіп сіз жән-тәніңізбен әзәзілге сатылдым десеңіз және ақшаға сатылғансыз ғой, солай ма?

– Әзәзілге емес, кардиналға!

– Оның бәрі бір!–деді келіншек шаптығып.– Кім «Ришелье» десе – «әзәзіл» деп айтқаны.

– Үндемеңіз, бикеш үндемеңіз! Сөзіңізді біреу болмаса біреу естіп қалар!

– Иә, сіз дұрыс айтасыз, бірақ сіздің қорқақтығыңыздан мен ұяламын.

– Сіз маған сонда не жаса дейсіз?

– Мен сізге әлгіде ғана айтқанмын: тап қазір жолға аттанып, өзіңізге сеніп тапсырылған істі адал орындап шығуыңызды талап етемін. Осы шартты қабылдасаңыз мен бәрін де ұмытамын да, кінәңізді кешіремін. Бұған қоса,– әйел оған қарай қолын созып,–сізбен қайта достасамын.

Бонасье әрі қоян жүрек қорқақ,' әрі сараң еді, бірақ әйелін өлердей

жақсы көретін, оның көңілі босап кетті. Елу жастағы ердің жиырма бестегі әйеліне ұзақ бұртиып жүруі қиын болса керек-ті. Бонасье бике күйеуінің қипақтап тұрғанын сезе қойды.

– Кәне қалай? Тәуекелге бел байладыңыз ба?

– Қымбатты бикем, менен не талап етіп тұрғаныңызды өзіңіз бір ойлап көріңізші? Лондон алыста, Парижден тым қашық жатыр, оның үстіне сіздің тапсырмаңызды орындау ісі, бәлкім, қатерлі де шығар.

– Сол қауіп-қатерден аман қалсаңыз сізге бәрібір емес пе!

– Сіз білесіз бе, Бонасье бике?– деді галантерейші.– Білсеңіз, мен одан үзілді-кесілді бас тартамын. Айла-шарғыдан мен қатты қорқамын. Мен Бастилияны көрген кісімін! Бастилия дегенін бір сұмдық! Есіме түссе болғаны – арқамды аяз қарып өткендей болады. Мені азаптаймыз деп қорқытты! Ал, сіз азаптау дегеннің не екенін білесіз бе? Ағаш сыналарды башпайларыңыздың ара-арасына салып сүйегіңіз күлпарша болғанша қысады екен... Жоқ, айттым – бітті, кестім – үзілді! Өлсем де бармаймын. Ау, шайтан алғыр-ау, өзіңіз неге бармайсыз? Осы уақытқа дейін мен сіз жөнінде қателесіп келіппін: сіз маған бірте-бірте еркек болып көрініп барасыз және еркек болғанда да ең бір жанкешті, жаужүрек болып көрінесіз.

– Ал, мына сіз... сіз бе – нағыз әйелсіз, барып тұрған бейшара, ақымақ та ақылсыз әйелсіз! Ах! Сіз қорқақсыз ғой? Жарайды! Олай болса мен осы тап қазір сізді королева атынан қамауға ал деймін, сосын сізді айдап апарып, әлгі өзіңіздің зәреңіз қалмайтын Бастилияға қамайды да тастайды!

Бонасье терең бір ойға сүңгіп кетті. Ол қауіп қатердің қай жақтан – кардинал жақтан ба, әлде, королева жағынан ба – күшті болатынын ақылға салып, өлшеп-пішіп көрді. Сөйтсе, кардиналдың ашуынан өткен қауіп жоқ екен.

– Мені королева атынан тұтқындауға әмір етіңіз?–деді ол ақырында.– Мен мәртебелі тақсырға сүйендім деймін.

Өзінің асыра сілтеп жібергенін Бонасье бике енді ғана түсінді, түсінді де шошып кетті. Күйеуінің әсте шімірікпейтін топас жүзіне сескене көз тастап еді, одан зәре-құты қалмаған ақылсыз бейбақтың көзсіз қалшалығынан басқа ештеңені де көре алмады.

– Мақұл ендеше,– деді әйел жасып.– Түптеп келгенде, бәлкім, сіздің айтқаныңыз дұрыс та шығар. Саясатқа еркектер жетіктеу келеді, әсіресе, Бонасье мырза, сіз жетік шығарсыз, өйткені кардиналмен кеңестіңіз ғой. Дегенмен бір өкінетінім жерім,– деді әйел әңгімесін жалғап,– өзіме деген махаббатына құдайдай сеніп жүрген күйеуім, жеме-жемге келгенде, менің бір қолқамды, бір еркелігімді орындауға құлықсыз болып шықты.

– Сіздің қолқаңыздың қайда апарып соғатынын кім білген,- деді Бонасье қамқорси сөйлеп.– Сол себепті де мен одан сескенемін.

– Ендеше ойға алған істен бас тартам дағы, лаж қанша,– деді келіншек бір күрсініп қойып.– Солай-ақ болсын. Енді оны сөз қылмасақ та болады.

– Тым болмаса Лондонға барғанда менің не істейтінімді түсіндіріп айтып берсеңіз ғой,– деді Бонасье біраз үнсіз тұрғаннан кейін; әйелінің сырын шыжымдап біле бергейсің, деген Рошфордың әмірі оның есіне кешеуілдеп барып түскен еді.

– Сізге оны білудің ешбір қажеті жоқ,– деді келіншек сезіктене бойын тежеп. Ол әлгі кейде әйелдердің аңсары ауып кететін болмашы бірдеңе еді, тек шаш етекпен пайдаға кенелетін бір нәрсені сатып алудың жайы еді.

Жас әйел көкейіндегі ойын тереңірек жасыруға тырысқан сайын, Бонасье әйелінің өзіне айтқысы келмеген құпия сырының аса маңызды бір нәрсе екеніне көзі анық жете берді. Сол себепті де ол дереу граф Рошфорға жүгіріп барып, королева Лондонға жіберетін шабарман іздеп жатыр, деп айтпақшы болды.

– Кешіріңіз, қымбаттым, менің кетуім керек,– деді ол.– Сізді бүгін келетініңізді білмегесін бір көңілдес кісіге келемін деп уәде берген едім. Мен кеп кідірмеймін, егер аз уақыт кідіре тұрсаңыз, әлгі танысыммен сөзімді бітіремін де, осында қайтып келемін, әне, көше де қараңғыланып барады, мен сосын сізді Луврға шығарып салармын.

– Рахмет, сударь,– деді Бонасье бике.– Маған бір мардымды көмек көрсете қоятындай сіз қандай батыр бола қалдыңыз. Луврға өзім-ақ бара беремін.

– Қалауыңыз білсін, Бонасье бике,– деді бұрынғы галантенрейші.– Сізді енді қайтып қашан көремін?

– Келесі аптада жұмыстан аздап та болса босайтын шығармын, соны пайдаланып үйге келіп, нәрселерімізді біраз ретке келтірмесек, өздері бір түрлі болып бүлініп, тозып кеткен сияқты.

– Мақұл, мен ендеше сізді күтемін. Сіз маған ашуланып қалған жоқсыз ба?

– Мен бе? Жо-ға!

– Көріскенше сау болыңыз дейміз бе?

– Көріскенше.

Бонасье әйелін қолынан сүйіп, асығыс кетіп қалды.

– Хош,— деді Бонасье бике, күйеуі шығып кетіп бөлмеде өзі оңаша қалғасын,— бұл топасқа енді кардиналшы болу ғана жетпей жүр еді. Ой, жазған басым-ай, королеваның алдында ант-су ішіп жүрсем, ханым бейшараны жарылқайтындай уәде беріп жүрсем... Құдай-ай, о, жасаған-ай! Ол енді мені де сарай ішінде құрт-құмырсқадай қаптап жүрген жәдігөйлердің бірі, өзін аңдысын деп әдейі қойған тыңшылардың бірі деп ойлайтын болды-ау... Беу, Бонасье мырза-ай! Өзіңді бұрын да онша жақсы көре бермеуші ем, енді тіпті түңілсем керекті: сізге қатты өшіккен сияқтымын, енді бір кезегім келгенде сазайыңды берермін!

Әйел осы сөзді айтып болуы мұң екен, төбеден бірдеңе тарс ете қалды, әйел аңырып жоғары қарады.

– Қымбатты Бонасье бике!—деген дауыс жетті төбеден.— Басқышқа шығатын кішкене есікті ашыңызшы, сосын мен төмен түсе қояйын.

XVIII

КӨҢІЛДЕСІ МЕН КҮЙЕУІ

– Иә, бикеш, өзіңізге бір сөз айтуға рұқсат етіңіз, күйеуіңіз бір бейшара екен,– деді д'Артаньян, келіншек ашқан есіктен кіріп келе жатып.

– Демек, сіз біздің сөзімізді естіген екенсіз ғой?–деді жеделдетіп Бонасье бике жігітке үрпие көз тастап.

– Басынан аяғына дейін есіттім.

– Құдай-ай, сонда қалай есіттіңіз?

– Сіз бенен кардиналдың тыңшылары арасындағы қызу сөзді қалай естісем, бұл әңгімені де солай есіттім.

– Біздің әңгімемізден сіз не түсіндіңіз сонда?

– Мен сан жәйттерді түсіндім. Біріншіден, менің бақытыма қарай, күйеуіңіз әрі ақымақ, әрі топас екен; сосын сіз қазір ауыр жағдайға тап болып тұрсыз, оған мен шын көңіліммен қуанамын, өйткені ол маған сіздің бір кәдеңізге жарауыма мүмкіндік береді – бір құдайдың өзі куә, мен сіз үшін отқа түсуге де әзірмін; ең соңында ұққаным, королеваға ержүрек, батыл, тапқыр да адал бір кісі керек, ол ханымның тапсырмасымен Лондонға баруға тиіс. Асырмай да жасырмай айтсам, іске қажет қасиеттердің біразы менің басымнан да табылады, ендеше мені емін-еркін жұмсай беруіңізге болады.

Бонасье бике бірден жауап бере қоймады, бірақ қуанғанынан жүрегі лүпілдеп, көзінде үміт оты жалт етті.

– Мен осы құпия міндетті сізге сеніп тапсырар болсам – оған қандай кепілдік бере аласыз?–деді келіншек.

– Сізге деген менің махаббатым соған кепіл болсын. Кәне, айтыңыз, бұйырыңыз! Не істеуім керек?

– Құдай-ай, сондай құпияны сізге сеніп тапсыра алар ма екенмін? Сіз әлі баласыз ғой!

– Байқаймын, сіз шамасы маған біреудің кепілдік бергенін қалайсыз ғой,

– Сонда ғана жаным жай табар еді,

– Сіз Атосты білесіз бе?

– Жоқ.

– Портосты ше?

– Білмеймін.

– Арамисті ше?

– Жоқ. Бұл мырзаларыңыз кім еді?

– Ұлы ағзамның мушкетерлері. Сіз олардың капитаны де Тревиль мырзаны да білмейсіз бе?

– О иә! Ол кісіні білемін, бірақ өзін тікелей емес, сыртынан білемін: королева ол кісіні аса адал, парасатты дворянин деп талай рет айтып отырғанын естігенмін.

– Сіз оны кардиналға жағынамын деп өзіңізге опасыздық жасайды деп есептемейсіз ғой әйтеуір?

– Әлбетте, олай ойламаймын.

– Ендеше сіз оған құпия сырыңызды айтыңыз-дағы, сол тылсым сырыңыз қаншалықты маңызды, қымбат та қорқынышты болса да, мына маған сеніп тапсыруға бола ма деп со кісінің өзінен тікелей сұраңыз.

– Бірақ ол менің өзімнің құпия сырым емес, сол себепті де оны айтуға ешбір хақым жоқ.

– Сіз оны Бонасье мырзаға сеніп тапсырмақшы болдыңыз ғой!—деді д'Артаньян ренжіп.

– Хатты кейде ағаштың қуысына, кептердің қанатына, иттің қарғысына да сеніп тыға салатын кездер болады, сол сияқты бір сенім ғой.

– Сізге өлердей ғашық екенімді өзіңіз де көріп тұрсыз ғой!

– Иә, өзіңіз солай деп тұрсыз.

– Мен – адал адаммын!

– Өзім де солай ойлаймын.

– Мен – батырмын!

– О, оған көзім кәміл жетеді.

– Ендеше мені сынап көріңіз!

Бонасье бике әлі де көңіліндегі күдігі сейілмегендей, жас жігітке тағы бір қарады. Бірақ оның көзі оттай жайнап, даусы да сенімді шыққасын, келіншектің бұған сенбеске амалы да қалмады. Мұның үстіне тұйықтан шығудың басқа жолы да жоқ еді. Тәуекелге бел байламаса болмайды. Орынсыз сақтық пен ашықауыз сенгіштік – королеваға мұның екеуі де

қатерлі.

Сосын біз мойындайтын даусыз бір жәйт – осы бір балғын жігітке ынта-ықыласының еркінен тыс ауып тұратыны келіншекке тіл бітірейін деді.

– Жарайды ендеше,– деді ол,– мен сіздің айтқаныңызға көнейін және жақынымдай сенейін. Бірақ осыдан бар ғой, егер сіз маған опасыздық жасап, сатып кетсеңіз, дұшпандарым мені мың жерден кешіріп жатса да, обалым сіздің мойныңызда деп асылып өлмесем, мені бір құдайдың қарғысы атсын!

– Ал, егер мен сіздің тапсырмаңызды орындаймын деп жүріп қолға түсе қалсам, сіздерге сөзіммен де, ісіммен де көлеңке түсірмеймін, одан да өлгенім артық деп құдай алдында ант етем!

Міне осыдан кейін келіншек оған құпия сырын жасырмай айтты, бұл құпияның бір ұштығы оған анадағы бір оқыс жәйттен кейін, Самарит әйел мүсінінің қарсысындағы көпір үстінде мәлім болған еді.

Бұлардың бір-біріне айтқан ғашықтық сөзі осы еді.

Д'Артаньян иен бақытқа кенеліп, төбесі көкке жеткендей болды. Әлгіде ғана естіген құпия сыр, жанына балаған жас әйел оның бойын сергітіп, күйіне күш қосқандай болды.

– Мен аттанамын! Тап қазір аттанамын!– деді ол.

– Қалай, бірден жүре бермекшісіз бе?–деді Бонасье бике аң-таң қалып.– Полкіңіз, командиріңіз не дейді?

– Имандай шыным, қымбатты Констанция, сіз маған дүниенің бәрін ұмыттырдыңыз. Дұрыс айтасыз, маған демалыс керек.

– Тағы бір бөгет!– деді Бонасье, бике күйіне күбірлеп.

– О, мен ол бөгеттен тез құтыламын, қам жеменіз,– деді д'Артаньян біраз ойланғасын.

– Қалай?

– Бүгін кешке салым мен де Тревиль мырзаға барамын да, күйеу баласы Дезэссардан маған демалысқа рұқсат алып беріңіз деп өтінемін.

– Бірақ онымен іс бітпейді...

– Сіз неден қысылып тұрсыз?– деді д'Артаньян, Бонасье бикенің күмілжіп тұрып қалғанын көріп.

– Бәлкім, сіздің ақшаңыз жоқ шығар?

– «Бәлкім» деген сөзіңіз артық,— деді жігіт күлімсіреп.

– Олай болса, мына қалтаны алыңыз,— деді Бонасье бике шкафты ашып теңге толы қалтаны алып, осыдан жарты сағат бұрын күйеуі осы қалтаны сүйсіне сипаған еді.

– Кардиналдың қалтасы ғой!— деді жігіт қарқылдай күліп, еденнің тақтайын алып тастап, ерлі-зайыпты екеуінің арасында болған әңгімені түгел естігенін біз жақсы білеміз.

– Иә, кардиналдың қалтасы,— деді Бонасье бике оны құптап.— Өзіңіз көріп тұрсыз ғой, бүйірі топ-толық.

– Ай, шайтан-ай!—деді д'Артаньян дауыстап.— Мұның өзі тіпті сауап болды-ау: королеваны мәртебелі тақсырдың ақшасымен құтқаратын.

– Сіз өте сүйкімді, аяулы жігітсіз!—деді Бонасье бике толқып.— Мәртебелі ханымның қарыздар болып қалмасына күмәнданбай-ақ қойыңыз.

– О, қазірдің өзінде-ақ менің еңбегім қайтты!—деді жігіт масайрап.— Мен сізді сүйемін — тап осылай деуіме рұқсат етесіз ғой... Осындай бақытқа жетем деген ой түнде түсіме кірген бе!..

– Тыс-с!— деді кенет Бонасье бике сыбырлап.

– Не болып қалды?

– Көшеде біреулер сөйлесіп келеді..

– Кімнің даусы?..

Күйеуімнің даусы. Иә, соның тап өзі!

Д'Артаньян есікке жүгіріп барып, ілмекті жаба салды.

Мен кеткесін ашарсыз.

Бірақ менің де кетуім керек. Егер осында қалсам, ақшаның жоғалып кеткенін оған қалай ғана түсіндіремін.

– Дұрыс айтасыз, шығып кетелік ендеше.

Шығып дейсіз бе? Қайтып шығамыз? Біз шықсақ болды — ол бізді бірден көреді.

– Ендеше біздің үйге көтерілейік.

– Ах! — Бонасье бикенің даусы еріксіз шығып кетті.— Сіз осылай дегенде тіпті зәрем ұшып кетті...

Осы сөздерді айтқанда Бонасье бикенің кірпігіне жас ілінді. Д'Артаньян оның мөлтілдеген көз жасын көрді де, жүрегі елжіреп, ұялғаннан бір тізерлеп отыра кетті.

– Дворянның адал сөзімен серт етем, шіркеуден қалай қауіптенбейтін болсаңыз, біздің үйден де қауіптенбей-ақ қойыңыз,— деді ол.

– Кеттік. Сізге өзімді сеніп тапсырдым, досым!—деді келіншек.

Д'Артаньян абайлап ілмекті ашып, сосын екеуі лып етіп, көлеңке сияқты жеңіл жылжып, ішкі есіктен алаңға шығып, басқышпен ың-шыңсыз көтерілді де, жігіттің бөлмесіне келіп кірді.

Бөлмесіне кіргесін жігіт сақтық ойлап есікті бастыра салды. Осыдан кейін екеуі терезе алдына келіп, Бонасье мырзаның плащқа оранып алған бейтаныс бір кісімен сөйлесіп тұрғанын көрді.

Плащты кісіні көрген кезде д'Артаньян дір ете түсті, сосын шпагасын суыра-муыра есікке қарай тұра ұмтылды.

Ол – Менг қаласында ұшырасқан бейтаныс еді.

– Сіз не істейін деп тұрсыз? Екеуміздің де түбімізге жетесіз ғой!— деді Бонасье бикенің шыр-пыры шығып.

– Мен ана кісіні өлтіруге серт берген едім!—деді д'Артаньян өрекіп.

– Сіздің өміріңіз енді алдыңызға қойылған мақсатқа ғана бағышталады, оның билігі өзіңізде емес. Жол-сапар кезінде кездесетін қауіп-қатер болмаса, басқа бәле-мәтерден сақтанып жүруіңізді королева атымен талап етемін!

– Ал өзіңіздің атыңыздан маған ешқандай әмір етпейсіз бе?

– Өз атымнан...— деді Бонасье бике жаны тебіреніп,— өз атымнан да жалынып сұрайтыным осы! Кәне аналарды тыңдалықшы – солар мені сөз етіп жатқан сияқты.

Д'Артаньян терезенің алдына қайтып келіп, сыртқа құлағын тосты.

Бонасье өз үйінің есігін ашып, іште ешкімнің жоқ екенін көргесін, сыртта қалған плащты кісінің қасына қайтып барды.

– Әйелім кетіп қалыпты,— деді Бонасье.— Ендігі Луврге қайтып барған шығар.

– Сіздің аяқ астынан неге кетіп қалғаныңызға сезіктенбеді ме екен, соған көзіңіз жете ме?— деді плащты кісі.

– Ол өзі аса ұшқалақ әйел, оны қайдан сезсін!—деді Бонасье астамсып.

– Әлгі жас гвардияшы үйінде ме?

– Үйінде жоқ шығар. Өзіңіз көріп тұрсыз, терезелерінің қақпағы жабулы, саңылауынан ешбір сәуле көрінбейді.

Сонда да бір тексеріп қойған артық болмайды,

– Қалай тексерейік?

Есігін қағып көріңізші.

– Қызметшісінен сұрайын,

– Барыңыз.

Бонасье подъезге кіріп, әлгіде ғана қашқындар кірген есіктен өтіп, д'Артаньянның бөлмесінің алдына келіп, есігін қақты.

Ешкім жауап қатпады: өзінің сән-салтанатын арттыру үшін Планшені сол бір кеште Портос сұрап алған еді; ал, д'Артаньянның өз басы тап қазір ләм деп үн қатпайды.

Бонасье есікті тарсылдатып қаққан кезде, екі жастың екеуі де жүректерінің дүрсілдеп соғып кеткенін сезді.

– Онда ешкім жоқ екен,— деді Бонасье.

– Бәрібір сіздің үйге кірелік. Көшеде тұрғаннан гөрі қолайлы болар.

– Ах! —деді Бонасье бике қынжылып.— Біз енді ештеңені де ести алмайтын болдық.

– Қайта бұрынғыдан да жақсы еститін боламыз,— деді д'Артаньян келіншекті жұбатып.

д'Артаньян еңкейіп еденнің төрт бұрыш паркеттерінің бірнешеуін сетінетіп алып, оны Дионисийдің сақ құлағы сияқты бір тыңдаушы орынға айналдырды, сосын еденге кілем төсеп, тізерлеп отыра кетті, Бонасье бикеге де мен сияқты отырып, саңылауға еңкейіңіз деп белгі берді.

– Үйде ешкімнің жоқ екенін анық білесіз бе?—деді бейтаныс кісі.

Мен оған басыммен жауап беремін,— деді Бонасье.,

– Сіз әйеліңізді..»

– Сарайға қайтып барды деп ойлаймын.

- Ешкіммен сөйлесіп үлгірмеді дейсіз бе?
- Оған анық көзім жетеді.
- Оны дәлме-дәл білудің айрықша маңызы бар, түсіндіңіз бе?
- Демек, сізге айтқан мәліметтерімді бағалы мәлімет деуге болады ғой?
- Мен оның сізден несін жасырайын, қымбатты Бонасье, олар – аса бағалы мәліметтер.
- Ендеше кардинал маған ырза болады деңіз,
- Оған шүбә келтірмеймін.
- Ұлы кардинал!
- Өзіңізбен сөйлескенде әйеліңіз ешкімнің есімін атамады ма, ұмытып қалған жоқсыз ба?
- Жоқ, атамаған сияқты.
- Ол де Шеврез ханымды немесе герцог Бекингэмді, немесе де Берне ханымды атаған жоқ па?
- Жоқ, ол маған тек жоғары мәртебелі бір кісіге қызмет көрсету үшін мені Лондонға жібергелі жатқанын ғана айтты.
- Сатқын!—деді Бонасье бике күбірлеп.
- Тс-с,— деді д'Артаньян келіншектің қолынан ұстап, ойланып тұрған әйел қолын тартып алмады да.
- Қанша айтқанмен, сіз әңгүдік ақымақсыз,— деді плащты кісі сөзін жалғап,— әйтпесе әйеліңізді сырттай құптаған болып көрінуіңіз керек еді. Сонда хат ендігі біздің қолымызда болатын еді, мемлекетіміз бір қатерден аман қалатын еді, ал сіз..
- Иә, мен...
- Ал сізге... дворянин атағы берілетін еді.
- Оны өзі айтты ма сізге...
- Иә, оның сізді осындай күтпеген бір құрметпен қуантқысы келгенін кәміл білемін.
- Қам жемей-ақ қойыңыз,— деді Бонасье.— Әйелім мені қатты сыйлайды, әлі де кеш емес.

– Ақымақ!– деді Бонасье бике күбірлеп.

– Тс-с!– деді д'Артаньян бәсең ғана, әйелдің қолын қатты қысып қалып.

– Өлі кеш емесіңіз қалай?–деді плащты кісі.

– Мен қазір Луврға жүгіріп барамын-дағы, Бонасье бикені шақырамын, сосын оған райдан қайтқанымды, тапсырманы орындайтынымды айтамын, хатты алысымен дереу кардиналға апарып беремін.

– Мақұл ендеше. Тездетіңіз. Сіздің не істегеніңізді білу үшін мен де ұзамай қайтып соғармын.

Бейтаныс кісі шығып кетті.

– Жексұрын!–деді Бонасье бике күйеуіне ызасы келіп.

– Тынышталыңызшы!– деді д'Артаньян келіншектің қолын бұрынғыдан бетер қыса түсіп.

Тап сол сәтте әлдекімнің бажылдаған даусы д'Артаньян мен Бонасье бикенің ойын бұзып жіберді. Бұл – ақшалы қалтаның жоғалып кеткенін көргенде жұртты көмекке шақырған Бонасьенің жан даусы еді.

– О құдайым-ай!–деді Бонасье бике абыржып.– Мына есірік күллі кварталды дүрліктіретін болды-ау!

Бонасьенің ойбайы көпке дейін басылмады. Бірақ Көр қазушылар көшесінен мұндай айқай-шу жиі-жиі шығып жататын болғандықтан да, ешкім мұны естіп көшеге шыкпады, оның үстіне галантерейшінің үйі біраздан бері бәлелі үй атанып кеткен-ді, көшеден тірі жанның төбесі көрінбегесін Бонасье сол маңдайын тоқпақтап ойбайлаған күйі үйінен жүгіріп шықты. Дюбак көшесі жағынан оның бажылдаған даусы көпке дейін естіліп жатты.

– Ал, енді,– деді Бонасье бике,– ол кісі кеткен екен, ендігі кететін кезек сіздікі. Сапарыңыз оң болсын, батырым, әйтеуір абай болғайсыз. Королеваның қызметінде екендігіңізді ұмытпаңыз.

– Ханымның да, сіздің де қарауыңыздамын!–деді д'Артаньян дауыстап.– Әсем бикеш, қауіптенбей-ақ қойыңыз! Ханымның алғысын алатындай болып қайтып келетінім анық, бірақ сіздің махаббатыңызға қолым жетер ме екен?

Бұған жауап ретінде келіншектің әсем жүзі дуылдап қызарып кетті. Арада тағы біраз минут өткен шамада д'Артаньян да плащына оранып көшеге шыға берді, оның етегін ұзын шпаганың қыны көтеріп бара жатты.

Бонасье бике оның соңынан ұзақ уақыт жәудірей қарап қала берді.

Әдетте, әйелдер ықыласы құлаған жігітті осылай ұзатып салар еді.

Жігіт бұрыштан айналып көрінбей кетісімен әйел еденге тізесін бүгіп отыра кетті.

– О құдай! Королеваны да сақтай гөр, мені де сақтай гөр!– деді әйел қолы майысып.

XIX

ЖОРЫҚ ЖОСПАРЫ

Д'Артаньян ең әуелі де Тревиль мырзаның үйіне қарай беттеді. Енді бірнеше минуттен кейін кардиналдың әлгі бейтаныс кісіден күллі жағдаятты білетініне жігіттің көзі анық жетті, сол бейтаныс мәртебелі тақсырдың сенімді кісісі болса керек-ті. Ендеше бір минутты де текке өткізуге болмайды деп есептеді ол.

Жас жігіттің кеудесін қуаныш кернеп бара жатыр еді. Күтпеген оқиға ақша мен атақ-даңқты бірден табуға жағдай жасап отыр, мұның ең бір жақсы жері сол оқыс оқиға оны жақсы көретін әйелімен жақындастырады. Тағдыр оны ойламаған жердей қиялы да жете бермейтін мол бақытқа кенелтті.

Де Тревиль мырза мейманжайында, өзінің кәдуілгі текті дос-жарандарымен бірге отыр екен. Бұл үйдің кісілері д'Артаньянды жақсы білетін, сол себепті де ол бірден кабинетке кіріп, капитанмен аса маңызды бір шаруа жайлы сөйлескелі келгенін айтыңыз деп қызметшіні жұмсады.

Ол келгесін арада бес минут өтпей жатып, мұнда де Тревиль мырза келіп кірді. Жас жігіттің қуанышты жүзіне бір қарағаннан-ақ, көпті көрген капитан жаңа бір оқиғаның болғанын сезе қойды.

Жолай келе жатқанда д'Артаньян мынадай бір сауалға жауап таба алмай басы қатқан: де Тревиль мырзаға сеніп, сырымды ашсам ба екен, әлде құпия бір істі орындауға рұқсат сұрап қана қоя салсам ба екен? Бірақ де Тревиль мырза әрқашанда бұған келгенде ақ көңіл, адал ниетін білдіреді және өзі король мен королева дегенде жанын құрбан етуге дайын, ал, кардиналға қаны қас, ендеше мен оған бәрін де жасырмай айтайын, деп ойлады жас жігіт.

– Сіз менің қабылдауымды сұрағаныңыз рас қой, жас дос,– деді капитан.

– Иә, мырза,– деді д'Артаньян,– менің қандай маңызды мәселемен келгенімді білгеннен кейін өзіңізді мезгілсіз мазалағанымды кешірерсіз деп ойлаймын.

– Олай болса, сөйлеңіз. Зейінім сізде.

– Егер асырмай да жасырмай айтсам,– деді жас жігіт даусын бәсеңдетіп,– әңгіме королеваның ар-абыройын, бәлкім, тіпті аяулы өмірін сақтап қалу жайлы болып отыр .

– Сіз не деп барасыз!– деді де Тревиль мырза дауыстап, сосын бұл сөзді біреу естіп қоймады ма екен деп төңірегін көзімен бір шолып, әңгімеші жігіттің бетіне аңырып қарай берді.

– Мырза, менің айтайын дегенім, кездейсоқ бір жәйт маған бір құпия сырдың бетін ашты...– деді д'Артаньян.

– Ол сырды, сіз, жігітім, жаныңызды құрбан етсеңіз де сыртқа шашпайсыз ғой.

– Бірақ сол сырды менің сізге айтуым керек, мырза, өйткені мәртебелі ханым жүктеген міндетті орындауыма сіз ғана нақты жәрдем көрсете аласыз.

– Сол құпия сыр – сіздің өз құпияңыз ба?

– Жоқ, мырза. Ол – королеваның құпиясы.

– Сол құпияны маған айтуға мәртебелі ханым рұқсат етті ме?

– Жоқ, мырза, қайта оны тісімнен шығармауға әмір етті.

– Ендеше оны маған неге айтқалы отырсыз?

– Өйткені әлгіде айттым ғой, сіз жәрдем бермесеңіз менің қолымнан ештеңе де келмейді және менің айтқалы отырған өтінішімнің күллі жай-жағдаятын білмесеңіз, маған рұқсат етпей қоясыз ба деп қорқамын.

– Өзіңізге сеніп тапсырған құпияны сыртқа шашпаңыз, жігітім, ал, енді тілегіңізді айта беріңіз.

– Менің тілегім, Дезэссар мырзадан маған екі аптаға демалыс алып берсеңіз.

– Қай уақыттан?

– Бүгінгі түннен.

– Сіз Парижден жүріп кетпексіз бе?

– Тапсырманы орындау үшін кетуім керек.

– Қайда баратыныңызды маған айта аласыз ба?

– Лондонға.

– Сізді көздеген мақсатыңызға жеткізгісі келмейтін кісілер бар ма?

– Маған кедергі жасау үшін кардинал дүниенің бар байлығын сарп етуге әзір тұрған сияқты.

– Сонда жолға жалғыз шықпақсыз ба?

– Иә, жалғыз аттанбақпын.

– Олай болса, сіз Бондиден әрі аса алмайсыз, мұны де Тревильдің сөзі деп біліңіз.

– Неге?

– Сіздің ізіңізге бір баскесерді салып қояды.

– Ендеше өз борышымды өтеу үстінде қаза табамын-дағы!

– Алған тапсырмаңыз орындалмай қалады.

– Ол рас...– деді д'Артаньян.

– Маған сенсеңіз,– деді капитан сөзін жалғап,– мұндай сапарға төртеу болып аттанған дұрыс, сонда тым болмаса біреуіңіз діттеген жеріңізге жетесіз.

– Иә, сіз әбден дұрыс айттыңыз, мырза– деді д'Артаньян,– Атосты, Портос пен Арамисті өзіңіз де білесіз және олардың маған көмек көрсетуге әзір екенін де жақсы білесіз.

– Оларға құпияны ашпайсыз ба?

– Біз бір-бірімізге әрдайым көзсіз сене беруге және кез келген уақытта жан алысып, жан берісуге ант еткенбіз. Бұған қоса сіз оларға маған әбден сенетініңізді айтсаңыз, сіз сияқты олар да маған сөзсіз сенеді ғой.

– Мен олардың әрқайсысына екі аптадан демалыс бере аламын: жарасы әлі жазыла қоймаған Атосты Форждағы шипалы суға жіберемін; Портос пен Арамис ауыр халде жатқан досын жалғыз қалдырмас үшін сонымен бірге кетсін. Бұл сапарға менің келісім бергенімді дәлелдейтін демалыс куәлігі қолдарында болады.

– Мырза, сізге шын көңілден алғыс айтамын. Сіз керемет қайырымды жансыз...

– Қазір дереу достарыңызға барыңыз. Жолға бүгін түнде шығасыздар... Иә, сіз енді Дезэссар мырзаның атына өтініш жазыңыз. Бәлкім, сіздің әрбір қадамыңызды аңдып жансыз тыңшы да жүрген шығар, ендеше сіздің маған келгеніңіз, кардиналға қанша мәлім болса да, орынды да дәлелді болып шығады.

Д'Артаньян өтінішін жазды, қағазды жас гасконның қолынан алып жатып, де Тревиль оған енді бір-екі сағаттан кейін төрт демалыс куәлігі осы сапарға шығатын төрт жолаушының әрқайсысының үйді-үйлеріне жеткізіліп берілетінін айтты.

– Менің куәлігімді, рақым етіп, Атостың пәтеріне жіберсеңіз екен,– деді д'Артаньян.– Үйге қайтып барсам, ойламаған бір пәлеге арандап қаламын

ба деп қорқамын.

– Қам жемеңіз. Көріскенше хош болыңыз, сапарыңыз оң болсын... Айтпақшы, тұра тұрыңызшы!—деді де Тревиль дауыстап д'Артаньянды тоқтатып.

Д'Артаньян қайтып келді.

– Ақшаңыз бар ма еді?

Ол қалтасындағы ақшалы әмиянды қолымен бір шертіп қалды.

– Жеткілікті ғой?— деді де Тревиль.

– Үш жүз пистоль.

– Бәрекелде. Ондай ақшамен жер шетіне де жетуге болады. Хош, ендеше жүре беріңіз!

Д'Артаньян де Тревиль мырзаға иіліп ізет көрсетті, капитан оған қолын ұсынды. Жас гаскон оның қолын риза көңілден қошаметтеп бір қысып қойды. Парижге келгелі бері әрдайым осындай адал да парасатты, кең пейіл қалпынан бір танбайтын осы бір тамаша адамның бұған көрсеткен жақсылығы ұшан-теңіз еді.

Д'Артаньян алдымен Арамистің үйіне келіп кірді. Ол досының үйінде Бонасье бикені аңдыған айтулы түннен бері болмаған еді. Ол тіпті соңғы кездері жас мушкетермен өте сирек көріскен, ал, көріскен сайын оз досының жүзінен арылмас бір мұң ізін көргендей болатын.

Бұл күні кешкілік Арамис те әлі жатпай бір қалың ойға батып, тұнжырап отыр екен. Арамис Әулие Августиннің он сегізінші тарауына келесі аптаға дейін латынша түсініктеме жазуы керек екен, сонысын бітіре алмай қатты абыржып жүргенін айтып, бір сылтауды алдына тарта қойды.

Екі достың әңгімесі басталғанына біраз уақыт өткен, кенет де Тревиль мырза дәйекшілерінің бірі келіп, Арамиске жабулы бір пакетті ұсына берді.

– Бұл не?—деді мушкетер.

– Мырза, бұл әлгі өзіңіз сұраған демалысқа берілген рұқсат қағаз,— деді дәйекші.

– Ау, мен тіпті демалыс сұраған емеспін!—деді Арамис аң-таң қалып.

– Үндемей ала беріңіз,— деді д'Артаньян оған сыбырлап.— Досым, мә, мына қызметіңізге жарты пистоль алыңыз,— деді сосын дәйекшіге қарап.— Арамис мырза сізге шын жүрегінен алғыс білдіріп жатыр деп де Тревиль мырзаға айтып барарсыз.

Басы жерге жеткенше иіліп тәжім етіп, дәйекші кетіп қалды.

– Мұның сыры қандай?—деді Арамис.

– Екі апталық саяхатқа қажет болады-ау деген нәрселерді жинаңыздағы, маған еріңіз.

– Бір жәйтті білмей тұрып, мен Парижден кете алмаймын...

Арамис үндемей қалды.

– Оған не болғанын білмей кетпеймін дейсіз ғой, солай ма?— деді д'Артаньян досының сөзін жалғап.

– Кімге?—деді Арамис.

– Осында болған әйелді айтам-дағы. Кестелі орамалы бар әйелді айтам-дағы.

– Осы үйде бір әйелдің болғанын сізге кім айтты?—деді Арамис өліктей қуарып кетіп.

– Мен оны көргенмін.

Және оның кім екенін білесіз бе?

Білмегенмен, шамалаймын.

– Ендеше,— деді Арамис,— сіз соншама көп жәйттерді білетін болсаңыз, сол әйелге не болып, не қойғанын білмейсіз бе?

– Ол Турға аман-есен қайтып оралған болуға тиіс.

– Турға дейсіз бе? Иә, бәлкім, сіз оны білерсіз де. Бірақ маған бір ауыз сөз айтпай, ол қалайша Турға қайтып кеткен?

– Қамауға алынам ба деп қауіптенген.

– Тым болмаса неге хат жазып қалдырмаған.

– Сізді бір бәлеге ұшыратудан қорыққан.

– Д'Артаньян! Сіз мені өмірге қайта әкелгендей болдыңыз-ау!— деді Арамис дауыстап.— Мені ол менсінбей, көзіме шөп салып жүр ғой деп ойлап едім. Оны мен қайта көремін ғой деп қуанып жүр едім. Ол әйел мен үшін азаттығынан айрылатынына қарамай келеді екен-ау деген ой үш ұйықтасам түсіме енбеген, бірақ екінші бір тұрғыдан қарап, оны Парижге қайтып келуге мәжбүр еткен не нәрсе екен деп қайран қаламын?

– Бізді Англияға аттандырып жатқан себеп-тағы баяғы.

– Ол қандай себеп?—деді Арамис елең етіп.

– Арамис, бір кездері оны да білерсің әлі. Бірақ ғұламаның жиен қарындасын есіме түсіремін де, әзірге артық сөз айтпай қоя тұрамын.

Арамис ілгеріректе достарына айтқан ертегісін есіне түсіріп, жымыып күлді де қойды.

– Хош, ендеше ол ханым Парижден кетіп қалған болса және сіз оны анық білетін болсаңыз, бұл жерде енді мен алаңдайтын ештеңе де жоқ, өзіңізбен тап қазір жүріп кетуге әзірмін. Сіз осы жолға шығамыз дедіңіз бе...

– ...әуелі Атостың үйіне барамыз, егер сіз шынында да менімен бірге жүретін болсаңыз – асығыңыз, онсыз да көп уақытты текке өткізіп алдық. Айтпақшы, Базенді де ескертіп қойыңыз.

– Базен де бізбен бірге жүре ме?

– Мүмкін, жүріп те қалар. Расында да, оның Атостың үйіне келгені қолайлы болар.

Арамис Базенді шақырып алып, біздің ізімізбен Атостың үйіне кел деп әмір етті.

– Кеттік, ендеше!—деді Арамис плашы мен шпагасын қолына алып, үш пистолетін бірдей беліне қыстырып жатып.

Бір қуыста тиын-тебен жатып қалмады ма екен деп столдың бірнеше жәшігін суырып қарап, сосын қайта жаба салды. Қанша қарағанмен ештеңе таба алмайтынына көзі жеткесін Д'Артаньянның соңынан сыртқа қарай беттеді, кетіп бара жатып: менің үйімде қонақ болған әйелді бұл гвардияшы қайдан біледі және ол келіншектің қайда жоғалып кеткенін менен де жақсы білетіні қалай деп іштей біраз толғанды.

Табалдырықтан аттай бергенде Арамис Д'Артаньянның иығына қолын артып:

– Ол әйел жайлы ешкімге сыр шашқан жоқсыз ба?—деп сұрады.

– Тірі жанға айтқаным жоқ.

– Атос пен Портосқа да айтқан жоқсыз ба?

– Оллаһи!

– Құдайдың мұнысына да шүкір!

Бұл мәселе жөніне көңілін бір демдегесін, Арамис д'Артаньян мен

қатарласып жүре берді. Ұзамай екеуі де Атостың үйіне келіп жетті.

Бұлар кіріп келсе, Атос бір қолына демалысқа берген рұқсат қағазды, екінші қолына де Тревиль мырзаның хатын ұстап тұр екен...

– Мына бір демалыс пен мына бір хаттың не екенін түсіндіріп бере алмайсыз ба? Мұны осы жаңа ғана алдым,—деді Атос аң-таң қалып.

«Сүйікті Атосым, денсаулығыңызға аса қажет болса, мен сізге екі апталық демалыс беруге қарсы емеспін. Форждағы шипалы суға барасыз ба, әлде көңіліңіз қалаған басқа жаққа барасыз ба – оны еркіңіз білсін. Тезірек сауығып шығыңыз.

Сізге ықыласы ауған ТРЕВИЛЬ».

– Бұл хат пен мына демалыстың мәнісі – сіздің менімен бірге жүруіңіз керек.

– Форждағы шипалы суға ма?

– Сол жақ па, әлде басқа жақ па – бәрібір ғой,

– Корольге қызмет етеміз бе?

– Король мен королеваға. Біз сол ұлы мәртебелі жандардың қызметшілері емеспіз бе?

Тап сол сәтте Портос та келе қалды.

– Ах, сайтандар түге!— деді ол әңгірлеп кіріп келгесін.— Осы мушкетерлерге сұрамаған демалысын қай уақыттан бері беретін болып еді?

– Сондайды сіз үшін жасап жүретін достарыңыз пайда болғалы бері.

– Бәсе...—деді Портос даусын созып —Мұнда бір жаңалық бар ғой шамасы.

– Иә, біз жүргелі жатырмыз,— деді Арамис.

– Қай жаққа?—деді Портос.

– Соны анық білмеймін,— деді Атос.— Д'Артаньяннан сұра!

– Біз Лондонға аттанамыз, мырзалар,— деді д'Артаньян.

– Лондонға!— деді Портос гүжілдеп.— Лондоннан не бітіреміз?

– Міне тап соны сіздерге айта алмаймын, мырзалар. Маған сеніп жүре бересіздағы.

– Ау, Лондонға саяхатқа бару үшін ақша керек, ал менде көк тиын да жоқ,— деді Портос.

– Менде де жоқ.

– Менде де.

Ал, менде бар,—деді д'Артаньян қалтасынан қазынасын суырып алып, стол үстіне лақтырып тастап.—Мына қалтада — үш жүз пистоль бар. Осыдан әрқайсымыз жетпіс бес пистольден лайық, сол Лондонға барып қайтуымызға әбден жетеді. Бірақ қам жемей-ақ қойыңыз — бәріміз де Лондонға жете алмаймыз.

– Неге?

– Өйткен кейбіреуіміз шамасы жолда қалатын шығармыз..

– Сонда немене — біз жортуылға шығамыз ба?

– Және өте қауіпті жорыққа шығамыз, бұл естеріңізде болсын!

– Шайтан атсын!— деді Портос аңқылдап —Біз шынымен-ақ өлімге басымызды тігіп аттанатын болсақ, онда мен тым болмаса не үшін өлетінімді білгім келеді.

– Одан не мәнпағат табасың, әй!— деді Атос.

– Несін жасырайын, мен Портосты қолдаймын,—деді Арамис.

– Ау, король сіздердің алдарыңызда қашан есеп беріп еді? берген жоқ қой. Ол әдетте сіздерге: мырзалар, Гасконияда немесе Фландрияда соғысып жатқан көрінеді — соған барып соғысыңыздар!—дейді ғой. Сонда сіздер жүре бересіздер. Не үшін? Сіздер оны ойлап бас қатырмайсыздар.

– Д'Артаньян әділін айтып тур,— деді Атос — Міне, біздің үшеуіміздің де Тревиль мырза жіберген демалыс куәлігіміз және кім бергені белгісіз үш жүз пистольдің жатқаны мынау. Ендеше, басымызды өлімге байлап, жіберген жағына жүре берейік. Өмір дегенің соншама сауал қойып, бас қатырып жататын нәрсе емес қой! Д'Артаньян, мен сенімен бірге аттануға әзірмін.

– Мен де әзірмін!—деді Портос.

– Мен де!—деді Арамис.—Айтпақшы, мен қазір Парижден тура қашуға зар болып жүрген жанмын. Сөйтіп бір көңіл көтермесем болмайды.

– Көңіл көтеретін талай тауқымет болады әлі, мырзалар абыржымай-ақ қойыңыздар,— деді д'Артаньян.

– Тамаша. Біз қашан жүреміз?—деді Атос.

– Тап қазір. Бір минут те кідіруге болмайды,—деді д'Артаньян іле жауап қатып.

– Әй, Гримо, Планше, Мушкетон, Базен!—деп дауыстады олар өздерінің малайларына —Біздің саптамаларымызды жақсылап майлаңдар да, аттарымызды әкеліңдер!

Ол заманда әрбір мушкетер, казармадағы сияқты, тұрғын үйлерінде де өз аты мен қосшысының атын ұстауға тиіс еді. Планше, Гримо, Мушкетон мен Базен қожаларының әмірін орындау үшін тұра-тұра жүгірісті.

– Ал, енді,— деді Портос,— жол-жорықтың жоспарын жасайық. Ең әуелі қайда аттанамыз?

– Калеге,—деді д'Артаньян —Бұл — Лондонға апаратын тете жол.

– Ендеше, менің пікірім мынадай...— деді Портос маңызданып.

– Сөйле.

Бір жаққа шоғырланып аттанған төрт кісі жұрттың көңілінде бірдей күдік туғызды. Д'Артаньян біздің әрқайсымызға қажетті нұсқау берсін. Мен жолды шолу үшін Булонға бұрын кетіп қаламын. Атос менен екі сағат кейін Амьенді басып өтсін. Арамис біздің соңымыздан Нуайоиға қарай беттесін. Ал, д'Артаньянға келетін болсақ, ол қалаған жолымен жүрсін, бірақ үстіне Планшенің киімін кисін, ал, Планше біздің ізімізді басып, гвардия формасын киіп, д'Артаньян болып жүре береді.

Мырзалар,— деді Атос,— менің ойымша, бұл іске қызметшілерді араластырудың қажеті бола қоймас. Құпия сырды дворянның байқамай айтып қалуы мүмкін, ал малай дегенің кез келген жерде сатып кете береді.

—Портостың жоспары маған сәтсіз сияқты болып көрінеді,— деді д'Артаньян.— Ең алдымен, сіздерге нендей нұсқау беретінімді менің өзім де білмеймін. Мен хат апара жатырмын. Білетінім осы ғана. Ол хатты мен тағы үш дана етіп көшіре алмаймын, өйткені желімдеулі түр. Сол себепті де, менің ойымша, бірге жүргеніміз қолайлы. Хат, міне, мына жерде — мына қалтамда жатыр. Егер мен жазатайым біреудің қолынан қаза тапсам, сіздердің біреуіңіз хатты аласыз да, жүре бересіз. Егер оны да өлтірсе, үшінші кісінің кезегі келеді, істің жөні осы. Тек біреуіміз жетсек болды. Соның өзі жетіп жатыр.

—Бәрекелді, д'Артаньян! Менің пікірім де тура сенің айтқаныңдай,— деді Атос разы болып.— Оның үстіне дәйекті болған жөн. Мен — арасанға бара жатқан кісімін, сіздер менің қасымдағы серігімсіздер. Форж арасанының орнына мен теңізге сапар шегемін, өйткені не қаласам да өз еркім. Біреулер

бізге бөгет жасағысы келеді. Мен оған де Тревиль мырзаның хатын көрсетермін, ал сіздер – куәліктеріңізді көрсетесіздер. Сосын бізге шабуыл жасайды. Біз қорғанып бағамыз. Бізді сотқа тартады, сонда: теңізге армансыз бір шомылуды аңсаған едік деп қасарып отырып аламыз. Әрқайсысы жолға жеке-жеке шыққан төрт кісіні қолға түсіру оп-оңай, ал төрт адам түгел бірге жүрсе – тұтас бір қол. Біз төрт қызметшімізді пистолетпен, мушкетпен қаруландырып қоямыз. Сосын мейлі бізге қарсы тұтас бір армияны жіберсе де, тайсалмай қарсы соғысамыз, д'Артаньян айтқандай, қайсымыз тірі қалсақ, сонымыз хатты апарып табыс етеміз.

– Тамаша,– деді Арамис.– Сен сөзге өте сараңсың, Атос, ал, бірақ, сөйлей қалсаң – желім ауыз – жез таңдай Ионнан кем түспейсің. Мен Атостың жоспарын қостаймын. Сен ше, Портос?

– Егер д'Артаньян келіссе, оны мен де қостаймын,– деді Портос.– Хат тапсырылған кісі д'Артаньян, ендеше біздің сапардың басшысы да сол. Шешімді соның өзі айтсын, ал біз оның, әмірін орындайық.

– Хош, онда мен мынадай шешімге келдім: біз Атостың жоспарын қабылдаймыз да, енді бір жарты сағаттан кейін аттанып кетеміз.

– Қабылданды!–деді үш мушкетердің үшеуі бірдей.

Сосын олардың әрқайсысы қалтаға қолын созып, жетпіс бес пистольден санап алды да, енді бір жарты сағаттан кейін дереу жолға шығу үшін мұқият әзірлене бастады.

XX

САЯХАТ

– Түнгі сағат екіде, қайда шытырман оқиға болса соны іздеп жүретін төрт сабаз, Сен-Дени қақпасы арқылы Парижден шығып кетті. Төңіректі түнеріп түн басып тұрған беймезгіл шақта олар ләм деместен үн-түнсіз жүре берді; қараңғыда не боларын кім біледі – алдында жау тосқауыл бар шығар.

Таң арайланып атысымен бұлардың да тілі шығайын деді, күн көрінісімен көңілдері көтеріліп, жадырап-жайнап кетті. Тап бір ұлы шайқас алдында тұрғандайын жүректері лүпілдеп, көздерінде күлкі ойнады. Олар жазатайым үзіліп кететін өмір шіркіннің, қанша айтқанмен, таңғажайып тәтті нәрсе екенін сезгендей болды.

Сапқа тізіліп келе жатқан булар сырт көзге тым айбарлы көрінер еді: мушкетерлердің жортуылшы сарбаздардың қанатындай болып кеткен қара аттары, эскадроннан машықтанып қалған дағдысы бойынша, бұлаң құйрыққа салып сыдыртып келе жатты – мыс осының бәрі: тым жасырын істің өзін жұртқа жария етіп жібере алар еді.

Шығарда жаны басқа төрт достың соңынан бақайшағына дейін қаруланған қызметшілері келеді.

Таңғы сағат сегізде достар Шантильяға аман-есен келіп жетті. Енді ауқаттанып алмаса болмайды. Олар шарапхананың алдына келіп аттарынан түсті, оның маңдайшасында қайыршыға шекпенінің жартысын бөліп беріп жатқан Мартин әулие бейнеленген еді. Қайтадан жедел жүріп кету үшін олар қызметшілеріне аттардың ер-тоқымын алмай-ақ қойыңдар деп әмір етті.

Достар көпшілікке арналған бөлмеге келіп, стол басына отырды.

Әлгіде ғана Даммартен жолымен келген бір дворянин осы столдың басында ертеңгі асын ішіп отыр екен. Ол ауа райы жайлы әңгіме бастады. Біздің жолаушылар оны қостады. Ол бұлардың денсаулығына арнап шарап ішіп еді. Бұлар да қарыздар болып қалмады.

Бірақ Мушкетон келіп: аттар жолға әзір,– деп айта бергенде дос-жарандар да орындарынан тұрып, енді кеткелі жатқанда бейтаныс кісі Потосқа: кардиналдың денсаулығы үшін тағы бір рет алып жіберелік деп ұсыныс жасады. Сосын Портос тұрып: егер сіз король үшін алсаңыз, мен де әзірмін деп жауап берді. Бейтаныс кісі қолма-қол мәртебелі тақсырдан басқа корольді білмеймін, деп дауыстап жіберді. Портос оны маскүнем неме деп тілдеп тастады. Әлгі бейтаныс дереу шпагасына жармасты.

– Сіз бір ағаттық жасадыңыз. Бірақ амал қанша: еді шегінуге болмайды.

Ана пәленің көзін жой - дағы, бізді жеделдетіп қуып жет!— деді Атос.

Осыдан кейін үш дос аттарына секірісіп мініп бірден шауып ала жөнелді, ал бұл кезде Портос өз дұшпанына: сізді сайыс өнеріне мәлім күллі әдіс-айланы қолданып, шұрық-тесік етпесем мені ант атсын деп серт етіп жатты.

— Хош, бірінші жау осы шығар!—деді Атос, бес жүз қадамдай ұзағаннан кейін.

— Бірақ әлгі адамның бәріміздің ішімізден Портосқа келіп киліккені несі?—деді Арамис таңырқап.

— Өйткені Портос дабырлап, бәрімізден де қаттырақ сөйледі, сосын әлгі кісі оны бастық деп ойлап қалған,— деді д'Артаньян.

— Осы жастасқан бала болса да дана деп ұдайы айтамын,— деді Атос күбірлеп.

Сонымен жолаушылар ілгері қарай тарта берді.

Бовеге келгесін олар аттарын тынықтыру үшін және Портос қуып жетер деген үмітпен екі сағат аялдамақ болды. Арада екі сағат өткеннен кейін Портос келмегесін және одан ешбір хабар болмағасын олар қайтадан жолға шықты.

Боведен әрі бір мильдей жүргесін жол екі жағы еңістеу келген қырат үстімен етеді екен, тап сол арада жолға тас төселмегенін ескеріп, он шақты адам соны жөндеген болып күйбендесіп жүр екен. Ал, шынында да олар жол үстінен ор қазып, оның сар топырақты сүрлеуін тереңдетіп жатыр еді.

Арамис осынау жасанды сазға етігімді былғап алармын деп соларға қатты бір сөз айтып қалды. Атос оған тоқтау салмақ болып еді, бірақ үлгіре алмады. Жұмысшылар жолаушыларды мазақтап күле бастады, олардың арсыздығына қаны қайнап кеткен Атос біреуін атымен қағып, құлатып түсірді.

Сол-ақ екен, олар шегініп барып, жиектегі арыққа тығулы жатқан мушкеттерін алып, қаруланып шыға келді. Біздің жеті жолаушымыз саптағы сарбаздар арасын қақ жарып өткендей болды. Бір оқ Арамистің иығынан тисе, екінші оқ. Мушкетон байғұстың май құйрығына қадалып қалып қойды. Бірақ аттан ауып түсіп қалған тек Мушкетон ғана болды. Жарақатын өз көзімен көрмегесін, ол байғұс жарасы жеңіл болса да, ауыр деп ойлап қалса керек.

— Бұл — тосқауыл. Атысып әуре болмайық! Алға!—деді д'Артаньян айқайлап.

Арамис жарақатына қарамай атына жалына жабысып, құйындатқан жұрт

соңынан ілесе берді. Иесі қалып қойған Мушкетонның аты ойнақтай шауып, бұлардың қатарына келіп қосылды.

– Қосар бір атымыз болады енді,— деді Атос.

– Бұдан маған қалпақтың болғаны жақсы еді,— деді д'Артаньян.— Қалпағымды оқ жұлып кетті. Қайта оған құпия хатты тығып қоймағаным қандай жақсы болған!

Мұның бәрі дұрыс-ау, бірақ Портос сорлы осы арадан өткенде мыналар қалпақтай түсіретін болды-ау,— деді Арамис қиналып.

– Егер Портос аман болса, ендігі бізді қуып жетер еді,— деді Атос. Меніңше, жекпе-жекке шыққасын әлгі кісінің мастығы тарқап кеткен болуға тиіс.

Аттарының қиналып келе жатқанына қарамастан, олар тағыда екі сағаттай шапты, ақырында астындағы жануарлары зорығып қулап қалмаса игі еді деп қорықты.

Тағы біреулермен қақтығысып қалмас үшін олар бүйірдегі бір сүрлеуге бұрылды. Бірақ Кревкерге жеткенде Арамис одан әрі жүруге хәлі жоқ екенін айтты. Осы араныңда өзіне жету үшін ол сыртқа сыр білдірмей, әрең дегенде сыпайы, сырбаз қалпын сатады. Әр минут өткен сайын әлсіреп, қансырай берді, ақырында оны серіктері екі жағынан демеп алды. Достары Арамисті бір асхананың алдына әкеліп түсіріп, қасына Базенді қалдырып кетті, әлгі айқас кезінде Базеннің жұртқа пайдасынан гөрі кесірі көбірек тиіп еді. Бүгін Амьенге жетіп қону үшін олар тағы да ілгері жүріп кетті.

– Өзәзіл-сайтан!— деді Атос екі мырза мен екі дәйекшіден – Гримо мен Планшеден туратын шағын отряд күре жолға түсіп, ілгері заулай жөнелгенде.— Ендігәрі мен олардың алдауына түспеспін! Міне, тап осы жерден сонау Калеге жеткенше аузымды ашпаймын деп серт етемін. Ант-су...

– Ант-су ішіп қайтесіз,— деді д'Артаньян оның сөзін бөліп.— Аттарымыз болдырып қалмаса, қаттырақ жүрсек.

Осыдан кейін жолаушылар аттарының бүйіріне тағы да шпорларын қадады, бұл жануарларға жаңа күш бітіргендей ширап сала берді.

Олар Амьенге түн ортасында келіп жетті де, «Алтын лилия» мейманханасының алдында аттарынан түсе берді.

Шарапханашы дүниедегі бір кішіпейіл жан екен. Ол жолаушыларды бір қолына шырағдан, екінші қолына түнгі телпегін ұстап қарсы алды. Ол екі мейманның бас-басына кереметтей жеке-жеке бөлме бергісі келетінін білдірді. Бірақ бір жаман жері, екі бөлме мейманхананың екі жақ шетінде

көрінеді. Д'Артаньян мен Атос одан бірден бас тартты. Қожайын өздеріндей игі жақсыларға будан басқа ыңғайлы бөлме жоқ екенін айтты. Бірақ жолаушылар жалпы бөлмеде еденге матрац төсеп жата кетуге әзір екендігін білдірді. Қожайын дегенінен қайтпай, қасарысқысы келіп еді, жолаушылар оған ыңғай бермеді. Сосын ол амалсыздан көне салды.

Олар төсек салып, есікті жауып жата берейін дегенде аула жақтағы терезе қақпағын біреу келіп қақты. Булар оның кім екенін сұрап, өз қызметшілерінің даусын танығасын терезені ашты.

Олар шынында да Планше мен Гримо екен.

– Аттарды күзетуге Гримоның өзі-ақ жетіп жатыр,– деді Планше.– Егер мырзалар рұқсат етсе, мен мына есік алдына кесе көлденең жатайын. Сонда үстеріңізге ешкімнің де кіре алмайтынына, мырзалар, өздеріңіздің де көздеріңіз жетеді.

– Астына не төсейсің?– деді д'Артаньян.

– Менің төсегім мынау,– деді Планше бір құшақ сабаңды көрсетіп.

– Сен дұрыс айтасың. Бері кел,– деді д'Артаньян.– Осы қожайынның түрі маған ұнамайды, жылмиған біреу.

– Маған да ұнамайды,– деді Атос оны қостап.

Планше терезеден ішке кіріп, есік алдына кесе-көлденең жатып алды, бұл кезде таңғы беске төрт атты түгелдей жолға әзірлеп қоямын деп, Гримо да ат қораға кетіп қалған еді.

Бұл түн тыныш өтті. Рас, сағат екілер шамасында әлдекім абайлап ашпақшы болып еді, оянып кеткен Планше: «Бұл кім?»– деді айқайлап. Өлгі кісі есіктен жанылып кетіппін деп кетіп қалды.

Таңғы төрттің кезінде ат қора ішінен біреудің жан ұшырған айқайы, у-шу дауыстар естілді. Сөйтсе Гримо ұйықтап жатқан атшыларды оятпақ болады, олар тура салып, Гримоны ура бастайды. Булар терезені ашып қараса, Гримо бейшара аула ішінде ес-түссіз сулап жатыр. Оның басын айырдың сабымен ұрып жарып тастапты.

Аттарды ерттемек болып Планше далаға шықты. Сөйтсе әлде кім аттардың аяғын жаралап кетіпті. Кеше бес-алты сағат бойы адамсыз шапқан Мушкетонның аты жолға жарар еді, бірақ Қожайынның көп атының біреуінен қан алуға жіберген балгер, түсініксіз бір себептермен қателесіп, Мушкетонның атын да қансыратып тастапты.

Енді бұлар шыңдап абыржиын деді: бірінен соң бірі қат-қабат ұшырап жатқан осы бәленің бәрі кездейсоқ бір нәрсе немесе әдейі жасалған қаскүнемдіктің нәтижесі де болуы мүмкін. Атос пен Д'Артаньян көшеге

шықты, ал, Планше болса, осы маңнан бір ұш ат сатып алуға болмас па екен деп, соны білмекке кетті. Шарапхана алдында ер-тұрманы салулы, жүгендеулі бір екі ат байлаулы тұр, екеуі де тың, қайратты ат сияқты. Бұған керегінің өзі де осы. Планше мына аттардың қолбасы қайда деп сұрады. Оған бұл аттардың иелері осы мейманханада түнеп шыққанын, қазір шарапханашымен есеп айырысып жатқанын айтты.

Атос қонып шыққандары үшін орын-пұл төлеуге кетті де, д'Артаньян мен Планше есік алдында тұрып қалды.

Шарапханашы үйдің тер жағындағы бір аласа бөлмеде жүр екен. Атостың сонда баруын сұрады.

Ойында ештеңе жоқ Атос бөлмеге кіргесін жанынан екі пистоль алып қожайынға ұсына берді. Шарапханашы бір жәшігі суырылған стол басында отыр екен. Ол теңгелерді алып, айналдырып керіп, мыналарың жалған теңге, мен сендердің (Атос пен оның серіктерінің) жалған теңгелерді жасаушы ретінде дереу қамауға алынуларыңды талап етемін деп шала бүлінді де қалды.

– Малғұн!—деді Атос оған ұмтылып.— Тап қазір құлағыңды құнтитып кесіп тастайын!

Сол азамат бақайшағынан басына дейін қаруланған төрт кісі бүйірдегі есіктен сау етіп кіріп келіп, Атосқа дүрсе қоя берді.

– Мен арандап қалдым! Д'Артаньян, жөнел! Атқа тақымды бас —деді Атос айқайлап бар күшін жинап, сосын пистолеттен екі рет атып жіберді.

Д'Артаньян мен Планше екі айтқызбады. Есік алдында байлаулы тұрған аттарды шешіп алып, қарғып мінді де, тақымды бір басып, сүре жолмен зымырай жөнелді.

– Атосқа не болғанан байқаған жоқсын ба?—деді ол Планшеге, шауып келе жатып.

– Оһ, мырза,— деді Планше,— мен оның екі рет атып, өзіне тура ұмтылған кэззартардың екеуін жер қаптырғанын көрдім, есіктің әйнегінен ол қалған екеуімен сайысып жатқандай болып көрінді.

– Жарайсың, Атос!—деді д'Артаньян күбірлеп.— Қайтейін, сондай ерді тастап безіп барамын! Кім білген, енді біраз уақыттан кейін бізді де осындай бір тағдыр күтіп тұрған шығар. Алға, Планше, алға! Сен тамаша жігітсің!

– Мен сізге айтып едім ғой, мырза, пикардиялықтың қадірін бірте-бірте білесіз деп. Мұның үстіне мен қазір туған өлкемнің жерімен келе жатырмын, қайратым тасып келе жатқаны да содан болар,— деді Планше

қызуланып.

Екеуі аттарын үсті-үстіне тақымдап, құйғыта шапқан күйі Сент-Омерден келіп бір-ақ шықты Сент-Омерде олар аттарын біраз тынықтырды, бірақ кездейсоқ жаңа бір пәлеге ұрынып қалмас үшін тізгіндерін қолдарынан шығармай, көшеде асығыс жүрек жалғап алып, әрі қарай шапқылап жүріп кетті.

Кале қақпасына жүз қадамдай жер қалғанда д'Артаньянның аты зорығып құлап түсті, тізгінінен қанша тартқылағанмен, ол орнынан тұра алмады; жануардың көзі мен танауынан қан атқылап кетті. Енді Планшенің аты ғана аман қалды, бірақ ол да біржола болдырып, ілгері қарай бір адым да баспай қойды.

Сәт түскенде, біз жоғарыда айтқандайын, қалаға жүз шақты қадам ғана қалған еді. Аттарын қара жол үстінде қалдырып, олар гаваньға қарай тура жүгірді. Планше булардың алдында елу қадамдай жерде қызметшісімен бірге кетіп бара жатқан бір дворянинге д'Артаньянның назарын аударды, өздері жаңа ғана келген сияқты және олар да жағалауға қарай беттеп барады екен.

Бұлар бір жаққа асығып бара жатқан әлгі кісіні қайтсе де қуып жетпек болды. Оның саптама етігін шаң басыпты және осы арадан дереу Англияға кетуге болмас па екен деп жай-күйді сұрастырып тұр екен.

— Одан оңай нәрсе жоқ қой,— деді жүзе жөнелуге дайын тұрған шағын кемелер қожасының бірі жай ғана,— бірақ бүгін ертеңгісін кардиналдың рұқсатынсыз бірде-бір адамды жібермеу керек деген қатал жарлық келді.

— Менің рұқсат хатым бар,— деді дворянин, қалтасынан бір қағазды суырып алып.— Мінеки.

— Ендеше оған порт бастығы белгі соқсын,— деді кемеші.— Бірақ кейін басқа кеме іздеп жүрмеңіз.

— Бастықты қайдан табамын?

— Ол қала сыртындағы үйінде.

— Ол үй қай жақта?..

— Қаладан жарты шақырымдай жерде. Ол, эне, осы жердей көрініп тұр, ана бір төбенің етегінде.

— Жақсы-ақ,— деді әлгі адам.

Малайын қасына ертіп, ол порт бастығының үйіне қарай беттеді.

Оларды сәл-пәл ілгері жіберіп, д'Артаньян мен Планше іздеріне түсті.

Қаланың шетіне шыққасын д'Артаньян жүрісін тездетіп, жолаушы дворянинді шағын бір тоғайдың жиегіне ілінгенде қуып жетті.

– Сіз тым асығыс көрінесіз, сударь?– деді д'Артаньян сөз бастап.

– Асығыс жүргенім рас еді, сударь.

– Қатты қынжылсам да, сізге айтайын деген бір сөзім,– деді д'Артаньян әңгімесін жалғап,– мен де тым асығыс едім, сол себепті де маған қол ұшын бере алмайсыз ба деп өтінер едім.

– Сонда сізге қандай көмек керек?

– Сізден сұрайын дегенім – мені бұрын жіберсеңіз екен.

– Ол мүмкін емес, сударь,– деді дворянин.– Мен небары қырық төрт сағат ішінде алпыс мильдей жер жүрдім, ал, ертең түсте Лондонда болуым керек.

– Мен сондай жерден қырық сағатта ғана келдім және ертең сағат онда Лондонға жетуім қажет.

– Амал бар ма, сударь, мен бірінші болып келіп, екінші болып кете алмаймын.

– Сізге не дейін ендеше, екінші болып келсем де, бірінші болып жүріп кетуім керек.

– Корольдің әмірімен!–деді дворянин дауыстап.

– Мына өзімнің тілеуіммен!– деді д'Артаньян.

– Ау, сіз осы жанжал тілеп тұрған жоқсыз ба?

– Басқа не деп едіңіз енді?

– Сізге не керек?

– Білгіңіз келіп пе еді?

– Әлбетте.

– Ендеше тыңдаңыз: маған сізде бар, менде жоқ, бұйрық керек, мен оған қатты зәрумін.

– Сіз ойнап тұрған шығарсыз шамасы?

– Мен – ешқашанда ойнамайтын адаммын.

– Жіберіңіз былай! .

– Жоқ, сіз еш жаққа да бармайсыз!

– Батыр бозбала, басыңды жарып тастаймын... Дюбен, пистолеттерді әкел!

– Планше, қызметшісін жайғастыр, мен мырзасының жайын табайын,— деді д'Артаньян.

Әуелгі шайқастан кейін арқасы қозып алған Планше Любенге тұра ұмтылды, күші мен әдіс-айласы қатар жүретін сабаз, ананы алып ұрады, кеудесін тізесімен баса қойды.

Өз шаруаңызды реттей беріңіз, мырза, мен ісімді бітірдім,—Планше айқайлап.

Осыны көрген дворянин шпагасын суырып алып, д'Артаньянға тап берді. Бірақ ол оңай дұшпанға кезікпеген еді.

Үш секундтің ішінде д'Артаньян оны үш рет жаралады және түйреген сайын:

– Мынау Атос үшін! Ал, мынау Портос үшін! Мынау Арамка үшін!—деп атап-атап қояды.

Үшінші рет ұрған кезде жолаушы баудай сұлап түсті.

Дұшпаның өліп қалған шығар, немесе талып қалған шығар деп ойлаған д'Артаньян бұйрықты алмақ болып оған жақын келді. Бірақ ол әлгі кісінің тула бойын тінтпекші болып еңкейе бергенде, шпагасын қолынан түсірмеген жаралы, д'Артаньянды кеудесінен бір түйреп қалды.

– Бұл сіздің өз сыбағаңыз!—деді ол айызы қанып.

– Ал, мынаны мен үшін қабылда! Ең соңғы бір асатқаным болсын!—деді жыны қозған д'Артаньян төртінші рет оны ішінен жерге шегелей түйреп жатып.

Дворянин осы жолы көзін жұмып, есінен танып кетті.

Жолаушының рұқсат қағазды тыққан қалтасын сипалап, д'Артаньян оны суырып алды. Бұйрық граф де Вардтың атына жазылған екен.

Жасы жиырма бестерден әлі аса қоймаған, өзі есінен тандырып па, әлде, өлім халінде ме, әйтеуір елеусіз тастап кеткелі тұрған әдемі жас жігітке соңғы рет көз тастағанда, д'Артаньян өздеріне мүлде бейтаныс, бұлардың әлемде бар-жоғын да білмейтін қайдағы жоқ біреулердің мүддесіне бола қаймана жұртқа бірін-бірі өлтіртіп, қырқыстырып қойған қатал тағдырдың тәлкегін ойлап, ауыр бір күрсініп қойды.

Бірақ Любеннің әлдекімдерден көмек сұрап шыңғырған ащы даусы мұның ойын бөліп жіберді.

Планше оны тамағынан мытып-мытып жіберді.

– Мырза,– деді ол,– мен мынаны осылай қылғындырып ұстап тұрмасам, мұның үні өшпейді. Ал, жіберсем болғаны ол қайта-қайта байбалам салады. Бұл езі нормандық соққан болуға тиіс, ал, нормандықтар қайсар келеді.

Расындада Планше қанша қысып ұстағанымен, Любен әйтеуір бір дыбыс бермек болып жанталасып жатты.

– Қоя тұршы,– деді д'Артаньян.

Сосын орамалын суырып алып. пәлекеттің аузын тығындап тастады.

– Ал, енді мұны ағашқа мықтап байлап тастайық,– деді Планше.

Бұлар оны мұқият байлады. Сосын граф де Вардты қызметшісінің қасына сүйреп апарып тастады.

– Енді порт бастығына баралық!– деді д'Артаньян,

– Ойбай-ау, сіз жараланып қалғансыз ба, қалай?–деді Планше.

– Ештеңе етпейді! Әуелі ең асығыс шаруаны бітірейік, менің жарамды сосын қарармыз: меніңше, ол онша қауіпті емес сияқты.

Осыдан кейін бұл екеуі құрметті чиновниктің үйіне қарай тез басып жүріп кетті.

Оған граф де Вард келіп тур деп хабарлады.

Д'Артаньянды кабинетке ертіп әкелді.

– Сізде кардиналдың қолы қойылған рұқсат қағаз бар ма?–деді бастық.

– Иә, мырза, бар. Мінекиіңіз,– деді д'Артаньян.

– Хош, қағазың дұрыс екен. Тіпті сізге жәрдемдесу жөнінде нақты нұсқау да бар екен.

– Бұл түсінікті де. Мен мәртебелі тақсырға жақын кісілердің бірімін,– деді д'Артаньян.

– Мәртебелі тақсыр, шамасы, біреудің Англияға кетуіне бөгет жасағысы келетін сияқты.

– Иә, Беарн дворянині д'Артаньян деген біреуге бөгет болғысы келеді, ол

өзінің көңілдес үш серігін ертіп, Лондонға бармақшы болып, Парижден шыққан көрінеді.

- Сіз оны білесіз бе?
- Кімді айтасыз?
- Әлгі д'Артаньян дегенді.
- Білгенде қандай.
- Ендеше маған оны кескіндеп беріңізші,
- Одан оңай нәрсе жоқ.

Д'Артаньян осыдан кейін граф де Вардтың кескін-келбетін тәптіштеп суреттеп берді.

- Оның қасында кім еріп жүр? Любен деген малайы.
- Ендеше оларды сөзсіз табамыз, егер қолға түсе қалса, мәртебелі тақсыр қам жемесін, біз оларды тиісті күзетпен Парижге жөнелтеміз.
- Онда сізге кардиналдың шарапаты тиеді,— деді д'Артаньян.
- Сіз ол кісіні қайтып келісімен көретін шығарсыз?
- Оған сөз бар ма.
- Ендеше ол кісіге менің адал қызметкер екенімді айтып барарсыз.
- Сөзсіз жеткіземін.

Оның бұл уәдесіне қуанып қалған порт бастығы қағазына аттануға деп белгі соғып, өзіне қайтып берді.

Д'Артаньян жылы-жылы сөйлеп, оның іші-баурына кіріп, уақыт өткізіп жатпады. Порт бастығына иіліп ізет көрсетіп, рақмет айтты да, өз жөніне жүріп кетті.

Планшемен екеуі жолға шыққасын жүрістерін жылдамдатып, орманды айналып өтті де, қалаға басқа бір қақпадан келіп кірді,

Бағанағы кемешік жүзе жөнелуге әзір тур екен. Қожайын жағада күтіп жүрген болып шықты.

- Шаруа қалай?—деді ол д'Артаньянды көрісімен,
- Порт бастығы қол қойған рұқсат қағаз мінекей.

Әлгі басқа мырза қайда?

Ол бүгін жүрмейтін болды. Бірақ абыржымай-ақ қойыңыз, мен жол пұлын екеуімізге де төлеймін,— деді жігіт.

— Олай болса кеттік!—деді қожайын көңілденіп.

— Кеттік!— деді д'Артаньян оның сөзін қайталап.

Д'Артаньян мен Планше қайыққа секіріп-секіріп отырысты. Енді бір бес минут өткеннен кейін олар кемеге келіп мінді.

Бұлар дәл мерзімінде келіп жетіпті. Д'Артаньян жағадан бір оттың жалт етіп, артынан гүрс етіп зеңбірек атылғанын көрген мізде, бұлар жиектен жарты мильдей ұзап кеткен еді.

Осынау зеңбірек даусы порттың жабылғанын хабарлаған.

Енді жарақаттанған жерін қараудың да кезегі келіп еді. Д'Артаньян ойлағанындай-ақ, жарасы онша қауіпті емес екен. Шпагатының ұшы қабырғаға тиіпті де, терісін сыдырып кетіпті. Көйлегі қараға бірден жабысып қалыпты да, қан сәл ғана тамшылап барып тыйылған тәрізді.

Д'Артаньян қатты шаршаған еді. Палубаға төсеніш салып берісімен, ол жата қалып, бірден ұйықтап кетті.

Келесі күні, ағарып таң атқанда, бұлар Англия жағалауына үш-төрт миль жақындап келіп қалған-ды. Түні бойы әлсіз жел тұрғасын, кеме де баяу жүрген.

Ертеңгі сағат онда кеме Дувр портына келіп зәкір тастады.

Он жарымдар кезінде д'Артаньян ағылшын жерін басып тұрып:

— Ақырында мақсатымызға да жеттік-ау!—деп дауыстап жіберді.

Бірақ сол әлі бітпеген еді: енді аман-есен Лондонға жету керек қой.

Англияда почта қатынасы ойдағыдай еді . Д'Артаньян мен Планше бір-бірден ат жалдады. Почтальон алдарына түсіп заулады да отырды. Төрт сағаттан кейін олар астана қақпасының алдынан келіп шықты.

Д'Артаньян Лондонмен мүлде бейтаныс еді, ағылшынша бір сөзді де білмейтін, бірақ ол бір жапырақ қағазға герцог Бекингэмнің атын жазып еді, жұрт оған герцогтің сарайын бірден көрсетті.

Герцог Виндзорда корольмен бірге аң аулап жүр екен.

Д'Артаньян герцогтің аса сенімді камердинерін шақырып алды, бұл өзі

саяхат-сапардың бәрінде де қожайынынан екі елі қалмайтын, французша ағып тұрған кісі екен. Жас гаскон оған өзінің аса маңызды бір жұмыспен Париладен жаңа ғана келгенін, герцогпен дереу сөйлескісі келетінін айтты.

Д'Артаньянның емін-еркін сөйлегеніне қарап Патрик (министрами дәйекшісінің есімі осы еді) оның айтқанына бірден сенді. Ол қолма-қол екі атты ерттетіп, жас гвардияшыны өзі ертіп апармақшы болды. Ал, Планшеге келетін болсақ, оны аттан сүйеп түсірген кезде, ол жолдан әбден қалжырап қалғасын, тұла бойы сіресіп, шала-жансар бір күйге түскен еді. Д'Артаньян темірден жаратылған сияқты тіпті сыр бермейді.

Виндзор қамал-сарайына келгесін олар герцогтің қайда жүргенін сұрады. Король мен герцог Бекингэм екеуі осы арадан екі-үш мильдей жердегі саздақта сұңқар салып, аң қағып жүрген-ді.

Д'Артаньян мен оның серігі салдыртып отырып, жиырма минутта айтулы жерге де жетті. Көп ұзамай Патрик сұңқарын шақырып жатқан герцогтің даусын есітті.

– Милорд герцогке кім келді деп айтайын?– деді Патрик бұран қаран.

– Сіз ол кісіге, жасана көпір үстінде, Самарит әйелдің қарсысында өзіңізбен шекісіп қалған жасас жігіт келді деп айтарсыз.

– Бір түрлі қызық сөз екен!

– Өзге сөздерден кем түспесіне қазір көзіңіз жетеді.

Патрик қос аяқтап шаба жөнелді. Герцогті қуып жетіп ол жоғарыдағы сөздерді айтты да, өзін хабаршы күтіп тұрғанын білдірді.

Герцок тән д'Артаньян жөнінде екенін бірден біле қойды, Францияда өзіне қалайда жеткізілуге тиесілі бір оқиғаның болып қалғанын аңғарды да, сол хабарды әкелген жігіттің қайда тұрғанын сұрады. Алыстан гвардия формасын тани кетті де, ол, атымен құйғыта шауып, д'Артаньянның қасына жетіп келді.

– Королева бір бәлеге ұшырап қалған жоқ па,– деді ол саңқ етіп, оның бұл сөзінен қам көңілі мен махаббаты бірден сезілді.

– Олай деп ойламаймын, бірақ ханымға бір үлкен қауіптің төніп тұрғаны рас, одан, мәртебелі мырза, сіз ғана сақтап қаласыз.

– Мен бе?–деді герцог дауыстап.– Шынымен-ақ мен ханымның бір қажетіне жарау бақытына ие болар ма екенмін? Сөйлеңіз! Тезірек сөйлеңіз, ендеше!

– Міне хат,– деді д'Артаньян.

– Хат па? Кімнен?

– Меніңше, ұлы ханымнан шығар.

– Ұлы ханымнан ба?—деп қайта сұрағанда, герцог аппақ болып қуарып кетті, д'Артаньян сол мезет: осы кіс талып қалмағай,— деп шошып кетті.

Герцог конвертті ашып қарады.

– Мынау не?—деді ол д'Артаньянға хаттың тесіліп қалған жерін көрсетіп.

– Е, мен оны байқамаппын да!—деді д'Артаньян.— Граф де Вардтың шпагасы кеудеме қадалғанда тесіп кеткен болды ғой шамасы.

– Сіз жарақаттанып қалдыңыз ба?—деді герцог хатты жазып жатып.

– Болмашы бірдеңе, тырнап қана кетті,— деді жігіт.

–О, тәңірім! Бұл не сұмдық!—деді герцог дауыстап.— Патрик, осында қал немесе қайда жүрсе де корольді іздеп тауып ал, сосын улы ағзамға менің қол қусырып кешірім сұрайтынымды жеткіз, аса бір іске бола Лондонға лажсыз кетті де... Кеттік, сударь кеттік!

Екеуі де жан ұшырып астанаға қарай шаба жөнелді.

XXI

ГРАФИНЯ ВИНТЕР

Жолан герцог болған оқиғаны түгел сұрамағанымен, д'Артаньян болған жәйттің бәрін қазбалап сұрап алды. Жас жігіттен есіткен жәйттер мен өзінің жадында қалған жәйттерді салыстыра отырып, герцог ханымның хал-жағдайының қиындап кеткенін анық сезгендей болды, әрі қысқа, әрі тұспалдай жазылса да, королева хаты да соны аңғартқандай. Кардинал осынау жас жігітті қайтсе де ағылшын жағалауына жеткізбей желкесін қиғысы келді, бірақ қанша тырысқанымен оны жол бойында ұстап қала алмады, – герцогті қайран қалдырған бір нәрсе, міне, осы еді. Герцогтің осылай аң-таң қалғанына жауап ретінде д'Артаньян өзінің күнілгері жасаған сақтығын, ең жақын үні досының жанқиярлық ерлігі арқасында, королеваның хатын жыртқан шпагамен бір-ақ рет түйрелгені болмаса, аман құтылғанын, бірақ ол үшін граф де Вардты қатал жазалағанын, ал, жараланып, қансырап қалғанына қарамастан, жоғарыдағы үш досын амалсыздан жолда қалдырып кеткенін айтып берді. Осының бәрін қарапайым сөзбен жайбарақат айтып берген Д'Артаньянның әңгімесін тыңдап келе жатып, осындай сақтық, осындай ерлік пен адалдық жасы жиырмаға енді ғана жеткен бозбаланың қолынан қалай келді деп, өз көзіне өзі сенбегендей, герцог бұған оқтын-оқтын қарап қояды.

Бұлар құйындатып шауып келеді, енді бірнеше минуттен кейін Лондонның қақпасына да жетті. Д'Артаньян қала ішіне кіргесін герцог атының басын біраз тежейтін шығар деп ойлаған, бірақ ол олай кездескен бейқам кісілерді қағып кеткеніне қарамастан, бұрынғыша құтырынып шаба берді. Ішкі қаламен шауып өткенде, бірнеше адамды осылай қағып та кетті, дегенмен герцог: о байғұстар не халде екен деп көз қиығын да салмады. Төңіректегі жұрт қарғап-сілеп айқайлап жатса да, д'Артаньян оның соңынан қалмады.

Өз үйінің ауласына кірісімен герцог атынан қарғып түсіп, оған назар аудармастан тізгінін тастай салып, басқышқа жүгіріп шықты. Д'Артаньян да көлеңкесіндей герцогтің соңынан қалар емес, бірақ қамшы салдырмай лыпып тұрған қасиетті жануарлардың қамын да ойлап бара да жатты. Бірақ ат қора мен асханадан бірнеше қызметші жүгіріп шығып, аттарды жетелеп алып кеткенін көргенде, жігітіміз кәдімгідей-ақ қуанып қалды.

Герцогтің жылдам жүргені сондай, д'Артаньян оған әзер ілесіп келеді. Францияның ең бай текті бекзаттарының түсіне де кіре бермейтін небір асыл жиһаз-мүлікті мейманжайлардан өтіп, ол ақырында бір жатын бөлмеге келіп кірді, кісінің талап-талғамы мен бай-дәулеті осынша ғажап бола береді екен-ау. Көмкерулі қабырғаның қағаберіс қуысында бір есік бар екен. Герцог мойнына асып алған алтын шынжырға тағулы алтын кілтпен оны абайлап аша берді.

Д'Артаньян әдеп сақтап әрірек барып тұрған, бірақ герцог құпия

бөлмесінің табалдырығын аттай бергенде артына мойнын бұрып, жас гвардияшының күмілжіп тұрғанын байқап қалды да:

– Жүріңіз, ал, егер сіз кейін зәуіменен ұлы ханымды қору бақытына қолыңыз жететін болса, осында не көріп, не білгеніңізді айтып барасыз ғой,— деді ол.

Герцогтің өзі шақырып тұрғасын, д'Артаньян оның соңынан ере берді, бұлардың артынан есік те жабылып қалды.

Олар қабырғасы парсы жібегімен алтындата көмкерілген, ішінде сансыз көп шырақ жанып тұрған бір часовняға келіп кірді.

Мағрип тәрізді бір тұғыр үстінде, шоқ-шоқ қызыл, ақ қауырсын қадалған көгілдір барқыт балдахин астында Анна Австрийскаяның түрегеп тұрған портреті қойылыпты, оның ханымның өзінен айнымайтыны соншалық, д'Артаньянның даусы еріксіз шығып кетті: сұмдық-ай, корлева енді-енді сөйлейін деп тұрғандай.

Портреттің дәл түбінде, мағрипте бір қобдиша тұр екен, гауһар алқа сонда сақтаулы көрінеді.

Қасиетті крест алдында тізе бүккен священник сияқты, герцог те мағрипке жақындап барып тізесін бүкті. Сосын ол қобдишаның аузын ашты.

– Міне, алыңыз,— деді ол қобдишадан гауһар таналары жалтыраған үлкен бір көгілдір бантты суырып.— Әлгі баға жетпейтін гауһар алқа осы. Мені осы асылмен бірге көмеді деп ант еткен едім. Қайтейін, мұны маған берген де королева еді, енді алатын да королеваның өзі болады. Құдайдың құдырет-шапағаты сияқты, әманда, әр түрлі жағдайда ұлы ханымның әмір-күдіреті аса берсін!

Сол арада отырып ол айрылғалы тұрған гауһар тананың әрқайсысын ұстап құшырланып сүйе бастады.

Кенет оның жан даусы оқыс шығып кетті.

– Не болды? Сізге не болды, милорд?— деді д'Артаньян абыржып.

– Бәрі зая кетті!—деді герцог өліктей қуарып.— Екі танасы кем. Он-ақ, моншағы қалыпты.

– Милорд оны жоғалтып қойды ма екен, әлде оны қолды болды деп ойлай ма?

– Оны менен ұрлап алған, бұл ұрлық — кардиналдың айла-шарғысы! Қараңызшы, тана тағылған ленталар қайшымен қырқылыпты.

— Соны ұрлаған кім екенін милорд білер ме еді... Бәлкім, танамоншақ әлі сол кісінің қолында шығар...

— Тоқтаңыз! Тоқтаңыз!—деді герцог дауыстап.— Мен оны бір-ақ рет таққанмын, ол бұдан бір апта бұрын Виндзорда корольдің балында болған еді. Соған дейін қырын қабақ болып жүрген графиня Винтер со бал-тойда менімен анық татуласатын сыңай танытқан. Бұл қызғаншақ әйелдің өш алғаны болып шықты ғой. Со күннен ол әйел қайтып менің көзіме түскен жоқ. Ол әйел — кардиналдың шпионы!

Сонда шпиондар күллі дүние жүзіне тарап кеткені ме?— деді д'Артаньян.

— О иә, иә!— деді герцог ызалана тістеніп.— Иә, ол қорқынышты жау! Бал қай күні болушы еді?

— Алдағы дүйсенбіде.

— Алдағы дүйсенбіде! Әлі бес күн бар, уақыт жетіп жатыр... Патрик!— герцог часовняның есігін ашып айқайлап жіберді.

Герцогтің камердинері табалдырықтан аттай берді.

— Менің зергерім мен хатшымды шақыр!

Қожасының әмірін екі етпей көзсіз орындай беруге дағдыланған камердинер лезде кетіп қалды.

Бірақ әуелі зергерді шақырғанымен, бірінші болып хатшысы келді. Мұнысы түсінікті де, өйткені ол осы үйдің өзінде тұратын. Бекингэм жатын бөлмеде стол басында бір бұйрықты өз қолымен жазып отыр екен.

— Джексон мырза,— деді герцог келген кісіге,— қазір лорд-канцлерге барыңыздағы, мына бұйрықты орындауды соның өзіне жүктегенімді айтыңыз. Мен бұл жарлықтың жедел жарияланғанын қалар едім.

— Шарапатты мырза,— деді хатшы, жарлықты көзімен жүгіре оқып,— мұндай төтенше шараларға себеп болған қандай нәрсе деп сұраса, не деп жауап беремін.

— Менің қалауым осы және өзімнің іс-әрекеттерім үшін ешкімнің алдында есеп бермейтінімді айтарсыз.

— Егер ұлы ағзам ойламаған жерден: неге бірде-бір кеме қазірден бастап Ұлы Британияның порттарынан шығып кете алмайды,— деп сұрай қалса, лорд-канцлер осындай жауапты ұлы ағзамға қайталап айта ала ма?—деді секретарь жымыып.

— Сіз дұрыс айтасыз, мырза,— деді Бекингэм.— Ендеше лорд-канцлер корольге мен Францияға қарсы соғыс жариялауға шешім қабылдағанымды

және осы шара сол елге деген менің тұңғыш дұшпандық әрекетім екенін айтсын.

Секретарь иіліп ізет көрсетіп, шығып кетті.

– Енді бұл жағынан қам жемесек те болады,— деді герцог д'Артаньянға бұрылып.— Егер тана-моншақ әлі Францияға жіберілмеген болса, онда ол со жаққа сіз қайтып барғаннан кейін ғана жетеді.

– Қалайша?

– Мен әлгіде ғана ұлы ағзамның қарауындағы порттарда тұрған кемелердің теңізге шығуына тыйым салдым, айрықша бір рұқсаты болмаса, енді олардың бірде-бірі зәкірін көтеріп кете алмайды.

Король сенімінен туған шексіз билікті өз махаббатының қызметіне жегіп қойған осынау құдіретті кісіге д'Артаньян аң-таң болып қарап қалған еді. Герцог жас гасконның түріне қарап, оның не ойлап тұрғанын сезіп, жымыып күлді.

– Ия, рас,— деді ол.— Айна Австрийская – менің нағыз королевам! Оның бір сөзіне бола мен өз еліме, өз короліме, тіпті құдайға да опасыздық жасауға бармын! Мен Ла-Рошель протестанттарын қолдаймын деп уәде берген едім ханым менен оларға қол ұшын бермеңіз деп өтініш етіп еді – бірден көне кеттім. Мен оларға берген сертімнен тайдым, бірақ ханымның тілегін орындағасын бәрібір емес пе. Өзіңіз ойлап көріңізші: мен осы көнбістігімнің рақат-қызығын көрген жоқпын ба? Сол көнбістігім үшін ханымның портретін алдым ғой!

Д'Артаньянның бір қайран қалғаны: халықтың тағдыры мен сансыз көп адамдардың өмір-тірлігі кейде осындай бір құбылмалы қыл үстінде қалтылдап тұрады екен-ау!

Зергер келген кезде бұл әлі өз ойына шомып тұрған еді. Өз ісінің асқан шебері, Ирландиядан шыққан осы бір кісі герцог Бекингэмның тапсырмасын орындау арқылы ғана жылына жүз мың фунт ақша табатынын ашықтан-ашық мойындайтын.

– О'Рейли мырза,— деді герцог оны часовняға кіргізіп,— мына алмас таналарға қарап, осының әрқайсысының құны қанша тұратынын айтыңызшы.

Зергер бір қарағаннан-ақ көмкерменің нарқын, алмастардың құнын іштей есептеп, жауабын күмілжімей тура айтты:

– Әрқайсысы бір жарым мың пистольден, милорд.

– Осындай екі тана-моншақты жасауға неше күн керек? Тананың екеуінің жетіспей қалғанын өзіңіз де көріп тұрсыз ғой.

– Бір апта керек, милорд.

– Мен соның әрқайсысы үшін үш мыңдай төлеймін, маған олардың арғы күнге дейін әзір болғаны керек.

– Ендеше милорд оны дәл мерзімінде қолына алады.

– Сіз баға жетпес жансыз, О'Рейли мырза! Бірақ айтайын дегенім тек бұл ғана емес: бұл таналарды ешкімге сеніп тапсыруға болмайды – оларды осы арада –сарай ішінде жасау керек.

– Мүмкін емес, милорд. Ескі тана мен жаңа тананың арасында ешбір айырма болмайтындай етіп тек қана мен жасай аламын.

– О'Рейли мырза, ендеше сіз менің тұтқынымсыз. Ал, егер сіз менің сарайымнан далаға шыққыңыз келсе де, тап қазір шыға алмас едіңіз. Демек, осыған көнесіз. Іске қажет көмекшілеріңізді шақырыңыз және олардың қандай аспап-құралды ала келетінін де қоса айтыңыз.

Зергер герцогті жақсы білетін, сол себепті де қарсылықтан ешбір пайда жоқ екенін түсіне қойды. Салған жердей мойынсұнғаны да содан.

– Әйеліме мұны хабарлап қоюға рұқсат етіле ме?—деді ол.

—О, қымбатты О'Рейли мырзам, сізге әйеліңізбен дидактасуға да рұқсат беріледі. Абыржымай-ақ қойыңыз, сізге онша қатал бола бермеспіз. Бірақ жұртты тегіннен-тегін мазалай беруге болмас. Таналарды жасаудың ақысы үстіне, міне тағы да мың пистоль алыңыз, сонда өзіңізге жасаған өктемдігімізді ұмытарсыз.

Д' Артаниян адамдар мен миллиондарды оңды-солды еркін жұмсап жүрген осы министрге таң қалып, таңдайын қағып, есінен айрылып қала жаздады.

Зергер сол мезетте әйеліне хат жазып, оған қоса мың пистольдің чегін жіберді, мұның есесіне ол әйелінен көмекшілерінің ішіндегі ең ісмерін, алмастардың түр-түрін (оның сапасы мен салмағын дәлме-дәл белгілеп берді), сол сияқты қажетті аспаптарды жедел жеткізуін сұрады.

Бекингэм зергерді соның өзіне арналған бөлмеге ертіп апарды, енді бір жарты сағатта осы бөлме шеберханаға айналдырылды. Сөйтіп ол бөлмеге герцогтің камердинері Патриктен өзге құдайдың тірі жаны кірмесін деген қатал бұйрық беріп, әр есіктің алдына бір-бір қарауыл қойды. Ал, зергер О'Рейли мен оның жәрдемшісіне бірдеңені сылтау етіп бөлмеден шығып кетуіне қатаң, тыйым салынғанын айтпасақ та болатын шығар.

Қажетті жарлықтың бәрін беріп бітіргеннен кейін герцог д'Артаниянға қайтып келді.

– Жас дос, міне, енді Англия екеуіміздің еркімізде. Сіз нені қалайсыз, қандай тілегіңіз бар?– деді ол.

– Төсек болса,– деді д'Артаньян.– Шынымды айтайын, қазір маған ең қажеті де сол.

Герцог д'Артаньянға өзінің жатын жайы мен көрші бөлмені әзірлеуге әмір етті. Жас жігітті ол өз қасынан алыстатқысы келмеді, сонда оған сенбегендіктен емес, королева жайлы әрдайым сөйлесіп-сырласып отыратын бір серік керек болғандықтан да әлгідей әмір берген еді.

Арада бір сағат өткеннен кейін Лондонда Францияға жүк апаратын бірде-бір кемені теңізге шығармау туралы бұйрық жарияланды. Тіпті почта кемесіне де рұқсат етілмеді. Жұрттың пікірінше, бұл екі мемлекет арасында соғыс жарияланды деген сөз еді.

Үшінші күні таңертеңгі сағат он бір кезінде тана-моншақ дайын болды, оның керемет айнытпай жасалғаны сонша, герцог ескі тананы жаңасынан айыра алмады, тіпті осындай істерді жетік білетін кісілердің өзі герцог сияқты дәрменсіз болып шықты.

Герцог табанда д'Артаньянды шақырып алды.

– Сіз әдейі әкеткелі келген алмас тана мінеки,– деді ол,– адам атаулының қолынан келе бермейтін нәрсені істегеніме өзіңіз куә боларсыз.

– Мазасызданбай-ақ қойыңыз, милорд, мен өз көзіммен көрген нәрсенің бәрін түгел айтамын. Бірақ, жарылқаушы мырзам, сіз шолпыны қобдишасыз бересіз бе?

– Жолай сізге қобдишаның кесірі тиеді. Мұның маған тағы бір қымбат болатын жері – ханымның көзіндей болып қолымда қалатын бір-ақ мүлік осы. Сіз оны менің әдейі алып қалғанымды айтарсыз.

– Мен сіздің қолқаңызды сөзбе-сөз жеткіземін, милорд.

– Ал, енді,– деді герцог жас жігітке тесіле қарап,– сізбенен қашан есеп айырысар екенмін.

Д'Артаньянның, екі беті қып-қызыл болып дуылдап кетті. Ол герцогтің бұған қайтсе де бір сыйлықты тарту етпекші болып тұрғанын сезе қойды да, өз басының көне жолдастарының төгілген қаны үшін бұған ағылшын алтынын төлегісі келіп тұрғанын білгенде іштей тыжырынып, қатты жиіркенді.

– Ендеше ағынан жарылайық, милорд,– деді д'Артаньян,– арамызда түсінбестік болмас үшін бәрін де ақылмен салмақтап көрелік. Мен Францияның королі мен королевасына қызмет етемін және Дезэссар мырзаның гвардия ротасына тіркелгенмін, өзінің жездесі де Тревиль мырза

сияқты ол да ұлы ағзамға адал көңілімен айрықша берілген. Бұған қоса айтарым, шарапатты мырза, королева сізге қандай қымбат болса, маған да сондай қымбат бір аяулы жан болмаса, мен мұндай тәуекелге бел байламаса едім.

– Иә,— деді герцог күлімсіреп,— сол бикешті мен білетін болуым керек. Ол әлгі...

– Милорд, мен оның есімін атаған жоқпын!—деді жас гвардияшы оның сөзін үзіп.

– Оның рас,— деді герцог.— Демек, сіздің жанқияр ерлігіңіз үшін мен со бикешке борыштар екенмін ғой, солай ма?

– Өзі де солай, шарапатты мырза. Өйткені тап қазір, соғыс басталғалы тұрған шақта, несін жасырайын, шарапаттым, сізді тек қана ағылшын, демек, біздің жауымыз деп есептеймін, сол себепті де сізбен Виндзор бауында, немесе Лувр дәліздерінде кездескеннен гөрі, соғыс алаңында бетпе-бет кездескенді тәуір көрер едім. Дегенмен бұл жәйт менің өзіме жүктелген міндетті бұлжытпай орындауыма бөгет жасамайды, тіпті соны орындау үшін жанымды құрбан етуден де тайынбаймын. Бірақ қайталап айтайын: бірінші рет кездескенде сіз үшін жасаған қызметіме, шарапатты мырза, борыштар болмасаңыз, екінші кездесуде жасаған қызметіме де сіз ешбір борыштар емессіз, шарапатты мырза.

– Біз мұндайда: «Шотланд сияқты тәкаппар дейміз,— деді герцог бәсең үнмен.

– Ал, біз: «Гаскон сияқты тәкаппар» дейміз,— деді д'Артаньян.— Гаскондар – Францияның шотландтары.

Д'Артаньян герцогке тәжім етіп, кетіп қалмақшы болды.

– Қалай? Сіз жүргелі жатырсыз ба? Сонда қай жолмен жүресіз? Англиядан қалай шығып кетпекшісіз?

– Иә, рас екен-ау...

– Осы француздар ештеңеден де сескенбейді! Өтірік айтсам – қарғыс атсын!

– Мен Англияның арал екенін, ал, сіз оның билеушісі екеніңізді ұмытып кетіпшін.

– Портқа барыңыз да, «Зунд» кемесін сұраңыз, сосын капитанға мына хатты беріңіз. Ол сізді Францияның бір аядай айлағына апарады. О жерге балықшылардың қайықтарынан басқа ештеңе де аялдамайды.

– Ол айлақтың аты не?

– Сен-Валери. Жанықпай тұра тұрыңызшы... Сонда барғасын сіз аты-жөні, жарнамасы жоқ бір сиықсыз шарапханаға кіресіз, ол өзі теңізшілер құжынап жататын нағыз бәленің ұясы. Қайтсеңіз де қателеспейсіз— ол арада басқа асхана жоқ.

– Сосын?..

– Сіз қожайынды шақырып алып, оған «Forward» деген бір-ақ сөзді айтасыз.

– Оның мәнісі...

– «Алға». Бұл – пароль. Содан кейін қожайын сіздің қолыңызға ерттеулі ат тізгінін ұстатып, жол-жобаны сілтеп жібереді. Жол бойы сіз төрт жерден ат ауыстырып мінесіз. Егер қаласаңыз, аялдаған әрбір станцияға Париждегі адресіңізді тастап кетіңіз, сонда төрт ат түгелдей артыңыздан жіберіледі. Оның екеуі өзіңізге таныс, байырғы атсейіс ретінде сіз олардың нағыз бағасын шамалап та қойған сияқтысыз – ол әлгі сіз бен біз Винзордан мініп қайтатын аттар. Маған әбден сенуіңізге болады – қалғандары да аналардан кем түспейді. Сол төрт аттың төртеуі де жорық-жортуылға лайықталып ертұрманмен жабдықталған. Қанша тәкаппар болғаныңызбен сол аттың біреуін алудан бас тартпаңыз және дос-жарандарыңызға да бір-бір аттан ал деп кеңес беріңіз. Пәлі, сіз оларды бізге қарсы соғысқанда қажетіңізге жаратасыз ғой. Мақсатқа жету үшін амал-айланың бәрі де жақсы – дейсіздер ғой әдетте.

– Мақұл, милорд, мен келістім,— деді д'Артаньян.— Құдай қаласа, сіздің сыйыңызды келістіріп пайдаланармыз.

– Ал, енді қолыңызды әкеліңіз, жас жігіт. Бәлкім, сіз бен біз көп ұзамай майдан даласында кездесерміз. Бірақ әзірге дос болып айрылысармыз деген үміттемін.

– Ия, милорд, бірақ ұзамай жау боламыз ғой деп ойлаймын.

– Қам жеменіз, жау болмасам – маған серт!

– Сөзіңізге сендім, милорд.

Д'Артаньян герцогке иіліп ізет көрсетіп, портқа қарай жедел басып жүріп кетті.

Лондон Мұнарасының қарсы алдынан ол қажетті кемені тауып алып, капитанға хатты берді, капитан оған порт бастығына белгі соқтырып, дереу желкенді кетерді.

Айлақта елу қаралы кеме рұқсат болысымен жүзе жөнелуге әзір тұр екен.

«Зунд» бригі осылардың біреуінің қасынан жанай өте берген кезде, д'Артаньянға кенет со кемеден баяғы Менгте кездесетін әйелдің, бейтаныс дворянин, «миледи» деп атайтын, жігітімізге ғажайып сұлу болып көрінген әйелдің сиқырлы жүзі жалт етіп бір көрінгендей болды. Бірақ қатты ағыс пен артынан соққан жел бригті алдына салып айдай жөнелгенде, зәкірде тұрған кемелер бір көрініп көзден ғайып болды.

Ертеңіне таңертеңгі сағат тоғыз кезінде кеме Сен-Валериге келіп зәкір тастады.

Д'Артаньян жалма-жан жоғарыда айтылған шарапхананы іздеуге кірісті, со жақтан шыққан уда-шу дауысқа қарап, ол оны бірден таныды. Мұндағы жұрт Англия мен Франция арасындағы соғыс таяуда анық болатынын ашықтан-ашық әңгіме етіп, теңізшілер дуылдасып, шарапқа бөгіп отыр екен.

Д'Артаньян көпшіліктің арасынан эзер өтіп, қожайынға таяп келіп, «Forward» деген сөзді айтты. Шарапханашы соңымнан ер дегендей белгі берді де, аулаға апаратын есіктен сыртқа шықты, сосын жас жігітті ертіп, ерттеулі ат тұрған қораға келді де: сізге тағы не керек,— деп сұрады.

— Қай жолмен жүретінімді білгім келеді,— деді д'Артаньян.

— Осы арада Бланжиге дейін, сосын Бланжиден Невшательге дейін барасыз. Невшательде «Алтын Орақ» шарапханасына барыңыздағы, қожасына парольді айтыңыз, онда да тап осындай бір ерттеулі ат әзір тұрады.

— Сізге қанша ақша төлеуім керек?— деді д'Артаньян.

— Бәрінің ақысы төленіп қойған және төленгенде қандай жомарттық жасалды деңіз. Ал, сау болыңыз, бір құдайым жар болғай!

— Аумин!— деді жас жігіт атпен шауып бара жатып.

Төрт сағаттан кейін ол Невшательге келіп кірді.

Айтылған нұсқауды ол мұқият орындады. Сен-Валеридегі сияқты, Невшательде де мұны ерттеулі ат күтіп тұр екен. Ол бұрынғы ер қасындағы пистолеттерді тың ат қанжығасындағы дорбаға салғысы келіп еді, мұнда да тап сондай пистолеттер бар екен.

— Париждегі адресіңіз?

— Гвардияшылар үйі, Деззсар ротасы.

— Жақсы-ақ,— деді қожайын.

— Қай жолмен жүрейін?

– Руанға апаратын жолмен жүріңіз. Бірақ қаланы сол қанатынан айналып өтесіз. Экуи деген бір шағын қыстаққа барып тоқтайсыз. Онда «Франция Қалқаны» деген бір-ақ шарапхана бар. Оның сыртына қарап тұңіліп жүрмеңіз.

– Пароль бұрынғы ма?

– Тап сол.

– Қош болыңыз, қожайын!

– Қош, гвардияшы мырза! Сізге тағы бірдеңе керек емес пе? Д'Артаньян басын шайқап, атына тақым басып, шауып ала жөнелді.

Экуиге келген соң да жоғарыдағы жәйт қайталанды: көңіліңді айтқызбай тауып тұрған қожайын, таң асып, тыңайған жүйрік ат. Бұрынғы станциядағы сияқты, ол өз адресін мұнда да айтып кетті және үйреншікті жолмен салдырып отырып Понтуазға жетті. Понтуаздан ол соңғы рет ат ауыстырып, сағат тоғызда де Тревиль мырза үйінің ауласына екпіндете шапқан күйі келіп кірді.

Он екі сағатта ол алпыс мильден аса жер жүріпті.

Де Тревиль мырза онымен тап бүгін ертеңгілік қоштасқан кісідей қарсы алды. Оның қолын тек әдеттегісінен қаттырақ қысты да, ол жас гвардияшыға: Дезэссар мырзаның, ротасы Луврде күзетте, өз постыңызға барып тұра беруіңізге болады,— деді жайымен.

МЕРЛЕЗОН БАЛЕТІ

Келесі күпі жұрттың бәрі қала басшыларының король мен королеваның, құрметіне әдейі арнап өткізетін сауық кеші бал туралы гу-гу әңгіме етіп жатты, со балда ұлы мәртебелі король мен королева, корольдің сүйікті биі, атақты Мерлезон балетін билеуі керек еді.

Шынында да, ратушада бір апта со бір салтанатты сауық кешке әр алуан әзірлік ісі басталды. Қала балташысы тойға шақырылған әйелдер отыратын сәкілер жасады, қала бақалшысы кең залды ақ балауыздан жасалған екі жүз шырақданмен әшекейледі, сол уақыттың көзімен қарасақ, бұл бір құлақ естіп, көз көрмеген иен дәулет еді: ақырында, тойға жиырма скрипкашы бірден шақырылды және оларға ойын-ақысы әдеттегіден екі есе артық төленетін болды, өйткені есеп хатта көрсетілгендей, олар түнімен скрипка тартуы керек еді.

Таңертеңгі сағат онда король гвардиясының лейтенанты де Ла Кост мырза қасына бірнеше полиция офицері мен атқыштарды ертіп, дуанбасының хатшысы Клеманға келіп, ратушаның күллі қақпаларының бөлмелері мен қызмет жайларының кілттерін сұрады. Күллі кілт оған табанда қолма-қол тапсырылды: кілттердің әр қайсысында бір-бірінен ажырататын сандары бар еді, сол минуттен бастап ратушаға апаратын бүкіл қақпа мен аллеяларды күзету міндеті де Ла Коста мырзаға жүктеліп еді.

Сағат он бірде гвардия капитаны Дюалье елу атқышты бастап келіп, олардың әрқайсысын ратушаның өздеріне тапсырылған есігіне күзетке қонды.

Сағат үште екі гвардия ротасы – біреуі француз, екіншісі швейцар роталары – келді. Француз гвардияшыларының ротасы жартылай Дюалье мырзаның солдаттарынан, жартылай Дезэссар мырзаның солдаттарынан құралған еді.

Кешкі сағат алтыларда тойға шақырылған кісілер келе бастады. Жұрттың келгенін келгенінше үлкен залдағы, қонақтарға арналған сәкілерге отырғызып жатты.

Сағат тоғызда Париж парламенті президентінің әйелі келді. Мерекеге шақырылған әйелдер ішіндегі королевадан кейінгі ең биік дәрежелі ханым сол болғасын қаланың игі жақсылары оны алдарынан шығып қарсы алып, королеваға арналған ложаның қарсы алдындағы ложаға апарып жайғастырды.

Сағат онда Қасиетті Иоан шіркеуі жағындағы шағын зал ішіне, төрт атқыш күзетіп тұрған, күміс аяқ-табағы бар буфет қасына корольге арналып жеңіл тағам әзірленді.

Түн ортасында сырттан дуылдасқан, шуласқан дауыстар естілді. Бұл – Луврдан ратушаға баратын, түрлі түсті шамдар шұғыла қашқан көшелермен келе жатқан король еді.

Со замат шұға мантиялы дуанбасылары, алдарына алау ұстаған алты сержантты салып, корольді басқыштан қарсы алуға шықты, сауда-саттық қауымының старшыны құттықтап сөз сөйледі; ұлы ағзам кешігіп келгеніне кешірім сұрап, өзін ақтау үшін түңгі сағат он бірге дейін мемлекет істері жөнінде кеңес құрып мұны босатпаған кардинал мырзаға бар кінәны арта салды.

Король салтанат киімін киіпті; оның қасына нөкер ретінде корольдің биік мәртебелі туысы герцог Орлеанский, граф де Суассон, ұлы приор, герцог де Лонгвиль, герцог д'Эльбеф, граф д'Аркур, граф де Л а Рош-Гюион, де Лианкур мырза, де Барада мырза, граф де Крамайль мен кавалер де Сувре еріп келді.

Корольдің әлденені ойлап, жабығып келе жатқанын қалың жұрт бірден байқады.

Мұнда бір бөлме корольге, екінші бөлме оның інісі герцог Орлеанскийге арналып дайындалып қонылған еді. Бұл бөлмелердің әрбіреуінде маскарад костюмі жатқан. Королева мен президенттің әйеліне де осындай құрмет жасалған. Ұлы мәртебелілердің нөкеріндегі өнерпаз жігіттер мен әйелдер осы мақсатқа даярланып қойған бөлмелерде екеу-екеуден киінуі керек-ті.

Өз бөлмесіне кірмей тұрып король: кардинал келісімен маған хабарландар, деп әмір етті.

Король келгесін жарты сағаттан кейін сырттан тағы да құттықтаған дауыстар естілді; бұл королеваның келгенінен хабар бергендей еді. Дуанбасылары тағы да әлгі әдетін қайталады: сержанттары алдына түсіп, олар ұлы мәртебелі қонағын қарсы алуға ұмтылысты.

Королева залға келіп кірді. Король сияқты, королеваның да бір түрлі мұңайып, қажып келгенін көпшілік кескін-кейпінен бірден байқады.

Ханым кіре берген сәтте шағын ложаның осы кезге дейін жабулы тұрған шымылдығы сәл ысырылып, сол саңылаудан испан гранды секілді киінген кардиналдың ақшыл жүзі көрінді. Оның көзі королеваның көзіне тікірейіп қадала қалды, со замат жүзінде бір зымиян күлкі ойнады: королева гауһар алқасын тақпапты.

Королева дуанбасыларының құттықтауын тыңдап, әйелдердің ізет-тәжіміне жауап беріп, біраз кідіріп қалды.

Кенет кең залдың бір есігінен король мен кардинал екеуі қосарланып шыға келді. Кардинал күбірлеп оған бірдеңені айтып келеді; король боп-боз

болып қуарып кетіпті.

Король маскісіз, қамзолының ленталарын жөндеп байлап та үлгірмей, қалың топты қақ жарып, королеваға жақындай берді.

– Ханым,— деді ол өзгеше бір қобалжыған дауыспен,— сұрады деп айыпқа бұйырмаңыз, алмас алқаңызды неге тақпадыңыз? Оны сіздің қадап шыққаныңыз маған ұнайтынын білуші едіңіз ғой.

Королева бұрыла бергенде кардиналды көрді, ол корольдің артында ызалана күліп тұр екен.

– Ұлы ағзам,— деді королева тебіреніп,— мына қалың нөпір арасында оны жоғалтып алармын деп қорыққаным.

– Тағы да жаза бастыңыз. Мен ол асыл әшекейді сізге тақсын деп сыйлаған едім. Қайталап айтам, ханым, сіз жаза бастыңыз.

Корольдің даусы ашудан дірілдеп кетті. Жұрт не болып қалғанына түсінбей, аң-таң қалысып, бұларға көзін қадап, құлақтарын тікті.

– Алдияр,— деді королева,— алқа Луврде, мен оған бір кісіні жұмсайын, сонда сіздің тілегіңіз, ұлы ағзам, орындалады.

– Жұмсаңыз, ханым, жұмсаңыз, тек тезірек болсын: енді бір сағаттан соң балет басталады.

Королева тәуелді екенін білдіріп басын иді, сосын өзіне арналған бөлмеге ертіп апаратын әйелдердің соңынан жайымен жүре берді.

Король де өз бөлмесіне қарай жүріп кетті.

Бір сәтте зал іші абыржып, әбігерге түсті де қалды.

Король мен королеваның арасынан бір қара мысық жүгіріп өткенін жұрттың бәрі де байқады, бірақ екеуінің жай сөйлегені сонша, ешкім де ештеңе ести алмады, өйткені көпшілік бұларды құрметтеп, кейін шегініп кеткен-ді. Скрипкашылар құйқылжыта күй төгіп жатса да, оларды тірі жан тыңдамады.

Король залға бірінші болып кірді; ол бір әсем аңшы костюмін киіпті. Биік мәртебелі герцог Орлеанский мен басқа да асылзадалар корольден айнымай киініпті. Ол костюм корольге қатты жарасады екен, расында да ол осы киіммен жүргенде өз елінің асқан дегдар дворянині болып көрінер еді.

Кардинал корольге жақындап келіп, оған бір шағын жәшікті ұсына берді. Король оның аузын ашып, ішінен бір екі алмас шолпыны көрді.

– Бұл не?—деді ол кардиналға.

– Өзгеше ештеңе де емес,— деді ол,— ал, егер королева алқасын тағып шықса (әрине мен оған қатты шүбәлімін), сіз оларды, алдияр, санап шығыңыз, сонда олардың саны он болса, мәртебелі ханымнан мына екеуін кім ұрлап алғанын сұрап көрсеңіз.

Король кардиналға бірдеңе сұрағысы келгендей аңырып қарай берген, бірақ ойындағысын сұрап үлгірмеді: жұрт бір кісідей таңырқасып, тандайын қағып, гуілдесіп кетті. Егер король өз корольдігінің асыл текті дегдар дворянині болса, королева сөзсіз Францияның ең ғажайып сұлу әйелі еді.

Шынында да, аңшы костюмін кигенде ханым жайнап құлпырып сала берген: оның басында көгілдір қауырсын қадалған фетр қалпақ, үстінде гауһар ілгекті жылтылдаған бозғылт түсті барқыт кеудеше мен күміспен кестеленген көгілдір атлас юбкасы бар-ды, сол иығында қауырсын мен юбка түстес бантқа қадалған алмас алқа жалтырап тұрған.

Король — куанғаннан кардинал — ашуланғаннан толқып кетті. Бірақ табанда алқа танасын санай қоятындай олар жақын тұрмаған королеваның оны таққаны анық: бірақ олардың саны он ба, әлде он екі ме — кім білген соны?

Сол замат скрипкашылар балеттің басталғанын хабарлады. Король өзі билеуге тиісті президенттің әйеліне жақындай берді, ал биік мәртебелі герцог Орлеанский королеваға барды. Бәрі де өз орындарына барып тұрысты, сосын балет басталып кетті.

Король королеваға қарама-қарсы жақта билеп жүрген, ханымның қасынан өткен сайын таналарды көзімен қанша ішіп-жесе де, дұрыстап санай алмай қойды. Кардиналдың маңдайын суық тер жапты.

Балет бір сағатқа созылды; оны жұрт он алты мәрте шығып билейді екен.

Би біткен кезде әрбір кавалер өз серігін күллі залдың қызу қол шапалақтауы үстінде орын-орнына құрметтеп апарысты, ал, король болса өзіне берілген жеңілдікті пайдаланып, би серігін тастап, асығыс королеваға қарай беттеді.

— Менің тілегімді бұлжытпай орындағаныңыз үшін сізге шын көңілден алғыс айтамын, ханым, бірақ бұлардың екеуі жетпей ме, қалай, сол себепті де, мен оларды сізге қайтарып берейін,— деді ол королеваға.

— Қалайша, мырза!—деді жас ханым таң қалған сыңай танытып.— Сіз маған тағы екеуін сыйлап тұрсыз ба? Енді мендегі тана он төрт болатын болды ғой.

Король санап еді: он екі тана түгелдей ұлы ханымның иығына ілінген

екен.

Король кардиналды шақырып алды:

– Хош, кардинал мырза, мынауыңыз не осы?—деді король қатуланып.

– Мұның мәнісі, алдияр,— деді кардинал табан астында жалт беріп,— мен мына екі тананы ұлы ханымға тарту етейін дедім де, жүрегім дауаламағасын, осындай бір тәсілді қолданып едім.

– Мәртебелі тақсыр, сізге бір риза болатын жерім,— деді Анна Австрийская кардиналдың сыпайы да тапқыр жауабына алданып қалмағанын сездіріп,— осынау екі тананың бағасы сізге ұлы ағзам алған он екі тананың бағасынан кем түспеген шығар.

Осыдан кейін королева король мен кардиналға иіліп ізет жасап, Әлгіде үстіндегі костюмін киген бөлмеге қарай жүрді, ол мұнда киім ауыстырмақшы еді.

Осы тараудың бас кезінде өзіміз сөз еткен осынау биік мәртебелі кісілерге көбірек көңіл бөлуге мәжбүр болып қалдық та, біраз уақыт д'Артаньяннан мүлде көз жазып қалыппыз. Анна Австрийскаяны жұрт естіп көрмеген, кардиналды жеңу салтанатына жеткізген, ноян жігіт тап сол кезде ешкімнің көзіне түспей, сапырылысқан қалың жұрт арасында елеусіз-ескерусіз, көп есіктің біреуінің қасында әлгі бір көріністі бақылап тұрған еді, бұл көрініс төрт кісіге ғана: король мен королеваға, мәртебелі тақсыр мен жігіттің өзіне ғана мәлім-ді.

Королева өз бөлмесіне келіп кірді.

Д'Артаньян енді кетейін деп тұрғанда, ойламаған жерден әлдебіреу келіп, жайымен иығынан қақты; ол бұрылып қарап, артынан бір жас әйелді көрді, ол бұған соңыма еріңіз деп белгі берді. Жас әйел бет-аузын жарты барқыт маскамен бүркеп тастапты, осынау жас жігіттен гөрі, өзгелердің көзіне түспеу қамын ойлап жасалған сақтық шарасына қарамастан, жігіт өзінің, тұрақты жол көрсетуші, сергек жанды, өткір тілді Бонасье бикені ә дегеннен-ақ таныды.

Олар бағана есікші Жерменнің үйінде қас пен көздің арасында бір көріскен, д'Артаньян оны мұнда келісімен шақырып алған. Жас әйел хабаршысының аман-есен келгенін королеваға дереу жеткізбек болып асыққаны сонша, ғашықтар бір-біріне бірер ауыз сөз айтып қана үлгірген. Сол себепті де д'Артаньянды махаббат пен ынтызарлық жетелеп, Бонасье бикенің соңынан ере берді. Жолай, ілгері жүрген сайын, дәліздегі кісілер азая берді де, д'Артаньян келіншекті тоқтатып, қолынан ұстап, бір сәт те болмаса бет-жүзіне, көзіне қиыла бір қарағысы келді; бірақ құс сияқты лыпылдап тұрған келіншек сырғақтап ұстатпай қойды, тіпті болмағасын онымен сөйлескісі келіп еді, әрі әмірлі, әрі әсем бір кейіппен саусағын

шошайтып, ернін баса қойды, бұл белгіден ол: жоғарыда билеуші иең бар, ол саған шағынуға, жалынуға тыйым салады, тек оған көзсіз бағына бер,— деген сөздерді ұққандай болды. Ақырында қисапсыз көп есіктер мен өткелектер артта қалған кезде, Бонасье бике белгісіз бір есікті ашып, жігітімізді тастай қараңғы бөлмеге әкеп кіргізді. Осы арада ол жігітке тағы да үндеме деген белгі беріп, шымылдықпен бүркеулі тағы бір есікті ашып, жоқ болып кетті, ашық қалған есіктен самаладай ақ жарық төгілді.

Мен осы қайдамын дегендей, д'Артаньян әуелгі кезде бір минуттей қозғалмай тұрып қалды, бірақ ұзамай көрші бөлмеден түскен жарық, сол жақтан аңқыған жылы ауа мен жұпар иіс, екі-үш әйелдің қошаметтей сөйлеген сыпайы сөздері, бірнеше рет «ұлы ханым» деп қайталап айтқаны, міне, осының бәрінен ол королеваның бөлмесімен жалғас кабинетте тұрғанын білді.

Жас жігіт есік сыртында бой тасалап тұра берді.

Королева бүгін көңілді де бақытты сияқты, оның ұдайы әлденені ойлап, қамығып жүретініне көзі үйреніп қалған әйелдер бұған қайран қалып тұрған тәрізді. Королева өзінің қуанышын мейрамтой тамашасынан, балеттен тапқан рахат-ләззатымнан деп түсіндіріп жатты, ханым күле ме, әлде жылай ма, оған ешкім тыйым сала алмайтынын білетін жұрт Париждің игі жақсыларының, сүйікті ісін көкке көтеріп мақтай берді.

Д'Артаньян королеваны білмейтін, ұзамай оның даусын басқа дауыстан айыра алатын болды, әуелде тілінің жат жұртқа тән болмашы мүкісінен, сосын биік мәртебелі кісілердің әрбір сөзімен бірге еркінен тыс шығып жататын бұйрық райға қарап таныды.

Ол ханымның осы ашық қалған есікке бірде жақындап келіп, бірде алыстап кетіп жүргенін есітті, екі-үш рет біреудің көлеңкесінің жарықты көлеңкелеп, жібермей қойғанын да көрді.

Кенет ақ борықтай балғын қолдың шымылдықты ысыра созылғанын көрді. Д'Артаньян оның сыйлық екенін сезе қойды; ол тізерлеп отыра кетті де, балғын қолды қастерлей ұстап, жайымен ернін тигізді. Мұның алақанына бір затты қалдырып, әлгі қол ғайып болды, ол ғажайып бір жүзік екен.

Есік со замат жабылды да, д'Артаньян көзге түрткісіз қараңғы бөлмеде жалғыз қалды.

Д'Артаньян жүзікті саусағына салып, тағы да тұра берді; мұнымен іс бітпегенін ол сезе қойды. Шын берілгендігі үшін сый алса, махаббаттың да өз сыйы болуы керек қой.

Бұның үстіне балет аяқталмағанымен сауық кеші енді ғана басталған. Кешкі ас сағат үшке әзірленген еді, Қасиетті Иоан мұнарасының сағаты

әлгіде ғана екіден қырық бес минут өткенін хабарлады.

Шынында да, көрші бөлмедегі дабыр-дүбір дауыс бірте-бірте басылып, алыстай берді, сосын д'Артаньян тұрған кабинеттің есігі қайта ашылып, ішке Бонасье бике жүгіріп кіріп келді.

– Сізбісіз! Келдіңіз-ау әйтеуір!–д'Артаньянның даусы еріксіз шығып кетті.

– Үндемеңіз!– деді келіншек оның аузын алақанымен баса қойып.– Үн шығара көрмеңіз және келген жолыңызбен қайта кете беріңіз.

– Ау, сізді енді қашан, қайдан көремін?– деді д'Артаньян дауыстап.

– Оны үйіңізге келген хаттан білесіз. Барыңыз енді, барыңыз!

Осыны айтты да ол дәлізге шығатын есікті ашып, д'Артаньянды кабинеттен шығарып жіберді.

Д'Артаньян ешбір қарсылық көрсетпей, ләм деп тіл қатпай, бала сияқты монтиып көне салды, бұл жігіттің шыннан ғашық болып қалғанының бір белгісі еді.

XXIII

ДИДАРЛАСУ

Д'Артаньян үйіне жүгіре басып қайтып келді, уақыт таңғы сағат үштен асып кетсе де және ол Париждің ең қауіпті орамдарын басып өтсе де, ешбір жамандыққа кезікпей аман-есен жетті. Маскүнемдер мен ғашықтарды қызғыштай қорғап жүретін періштелері болады.

Сыртқы есік сәл ашылып қалыпты: ол басқышпен көтеріліп, өзі мен қызметшісіне ғана мәлім белгімен есікті қақты. Осыдан екі сағат бұрын ол Планшені ратушадан үйге қайтарып жіберген, енді қызметшісі есікті дереу аша қойды.

— Маған бір хат әкелді ме?—деді ол бірден.

— Жоқ, мырза, ешкім әкелген жоқ, бірақ өз аяғымен келген бір хат бар,— деді Планше.

— Ол не дегенің, ақымақ?

— Оның мәнісі мынадай: үйге келсем, сіздің ұйықтайтын бөлмеңіздегі стол үстінде бір хат жатыр екен, ал, пәтердің кілті менің қалтамда болатын, оны бір сәт те жан қалтамнан суырғаным жоқ.

— Кәне, сол хатың қайда?

— Сударь, мен оны жатқан жерінен қозғағаным жоқ. Хаттардың кісіге осындай жолмен келіп түскенін кім көрген! Терезе ашық қалса немесе оның саңылауы болса бір сәрі, онда мен жұмған аузымды ашпас едім, бірақ қайран қалатыным, терезе тас бекітулі тұрған... Абай болыңызшы, сударь, осында бір пәле болып жүрмесін.

Оның сөзін түгел тыңдап жатпастан, жігіт жүгіріп бөлме ішіне кірді де, хатты аша берді: хат Бонасье бикеден келіпті, оған мынадай сөздер жазылыпты:

«Сізді біреу өз атынан және өзге кісінің атынан ыстық ықыласпен құттықтағысы келеді. Бүгін, кешке сағат он кезінде, Сен-Клуге, д'Эстре мырзаның үйіне тақау тұрған павильонның қарсы алдына келіңіз.

Осы хатты оқып тұрғанда д'Артаньян жүрегінің бірде лүпілдеп қатты соғып кеткенін, сосын қысылып жай соққанын сезді, сорлы ғашықты күйіндіретін де, сүйіндіретін де осы бір асыл сезім ғой.

Бұл — оның ғұмырында алған тұңғыш хаты, бұл — әйелдің оны тұңғыш рет оңаша дидарласуға шақыруы. Қуаныш кернеген жігіт жүрегі махаббат деп аталатын жер ұжмағының табалдырығына жетпей жатып, жарылып кете жаздап еді.

– Сударь, сізге не болды?– деді Планше, қожасының бір қызарып, бір бозарып тұрғанын көріп.– Не екен? Мен дәл таптым ба, қалай, бір бәлеге бастамаса игі еді?

– Сен қателестің, Планше, соның айғағы деп мына бір экюді алдағы, менің денсаулығымға шарап іш.

– Ақшаңызға көп-көп рақмет, мырза және айтқаныңызды екі етпеймін деп уәде беремін, бірақ жабық үйлерге осындай жолмен келіп түсетін хаттар...

– Көктен түскен ғой, досым, көктен!

– Сіз тегі, сударь, разы болып тұрсыз ба осы?–деді Планше.

– Қымбатты Планше, мен бүгін ажалды пенденің ішіндегі ең бақыттысымын!

– Ендеше сіздің бақытты сәтіңізді пайдаланып ұйықтай беруіме болады ғой?

– Иә, иә, жатып ұйықта.

– Тәңірінің нұры жаусын сізге, сударь, бірақ қанша айтқанмен, мына хат...

Планше басын шайқап шығып кетті, оның түрінен Д'Артаньянның жомарттығы көңіліндегі күдігін сейілтпегені көрініп тұр еді.

Жалғыз қалғасын д'Артаньян хатты қайта оқыды, оқыған үстіне оқи берді, сосын айдай сұлу ғашығы жазған жолдарды шөпілдетіп сүйе бастады. Ақырында төсегіне жатып, бір рақат-ләззаты мол ойларға шомып, маужырап ұйықтап кетті.

Ертеңгі сағат жетіде орнынан тұрып, Планшені шақырды, ол есікті екінші рет шақырғаннан кейін барып ашты және өңінен кешегі қауіптің ізі әлі де кетпепті.

– Планше,– деді д'Артаньян,– мен қазір кетемін, бәлкім, кешке дейін келмеспін. Сонымен, сен кешкі сағат жетіге дейін боссың, ал, кешкі жетіде екі атты ерттеп дайын тұрғайсың.

– Солай ма!–деді Планше.– Біз тағы біреулерді қылыштауға барамыз ғой тегі.

– Мушкеттер мен пистолеттерді де ұмытпа.

– Бәсе, айтқаным келді ғой,– деді Планше дауыстап.– Өзім де осылай ойлап едім – бар бәле қарғыс атқан хаттан!

– Сабыр ет, ақымақ, аз уақыт серуендеп қана қайтамыз.

– Иә, айтарсыз, бұл да әлгі оқ жаңбырша жауған, аяқ басқан сайын қақпан құрылған, анадағы көңілді саяхат сияқты бірдеңе шығар.

– Планше мырза, егер сіз қорқатын болсаңыз, мен жалғыз өзім-ақ барайын. Бармай жатып қорқып, дірілдеп-қалшылдап тұрған серіктің барынан жоғы,— деді д'Артаньян сөзін жалғап.

– Сіз мені бүйтіп ренжітпеңіз, сударь!— деді Планше.— Қосшыңызды іс үстінде сынаған сияқты едіңіз ғой.

– Иә, сынап көргенмін, бірақ сенің бар батырлығың маған сол бір жолғы қимылыңмен біткен сияқты болып көрінді.

– Менің әлі де құр кеуде емес екенімді бір реті келгенде көрерсіз, сударь, бірақ сол батырлығым көпке жетсін десеңіз, сізден бір өтінішім, мені оңды-солды жұмсай бермеңіз.

– Кәне, ендеше өзің-ақ айтшы, бойыңдағы бар ерлігін бүгінгі кештің қажетін өтеуге жете ме?

– Жетеді.

– Бәрекелде. Ендеше саған сендім.

– Айтқан сағатыңызға әзір боламын. Бірақ мен гвардия ат қорасында сіздің жалғыз-ақ, атыңыз бар ғой деп ойлағанмын.

– Бәлкім, қазір біреу болса – біреу де шығар, бірақ кешке дейін олардың саны төртеуге жетеді.

– Сонда біз ат сатып алуға барған болып шықтық па?

– Тап солай,— деді д'Артаньян.

Кетерде Планшеге саусағымен сұс көрсетіп, жігітіміз үйден шыға берді.

Есік алдында Бонасье мырза тұр екен. Д'Артаньян құрметті галантерейшімен тілдеспей өте шықпақшы еді, бірақ оның шын көңілден жадырап, иіліп амандасқаны сонша, пәтерші жігіттің оның сәлемін қабылдап, сөйлеспесіне лажы қалмады.

Қасындағы әйел бүгін кешке өзімен Сен-Клуде, д'Эстре мырза павильонының қарсы алдында кездесем деп сөз беріп қойса, оның күйеуін аздап та болса мүсіркемей, қалай ғана кете бермексің! Д'Артаньян шын ықыласымен жылы шырай көрсетіп, Бонасьеге жақындай берді.

Әңгіме ә дегеннен байғұстың түрмеге түскеніне соқпай кете алмады.

Өзінің Менгте кездесетін бейтаныс кісімен сөйлескен сөзін д'Артаньянның естіп қойғанын білмейтін Бонасье мырза жас пәтершісіне Лафем деген біреудің рақымсыз жауыз екенін ұзақ-сонар әңгімесінде ол оны кардиналдың жендеті дегенінен бір жазған жоқ), сосын Бастилияны, оның бастырғыларын, құрсаулы желдеткіштерін, саңылауларын, темір торлары мен азаптау құралдарың жайбағыстап айтып берді.

Д'Артаньян оны зейін қойып тыңдады.

— Ана жолы Бонасье бикені кім ұрлап кеткенін білдіңіз бе, қалай?—деді ол Бонасье әңгімесін бітіргесін.— Тек со бір қайғылы оқиғаның арқасында ғана мен сізбен танысу бақытына тап болдым ғой.

— Аһ,— деді Бонасье мырза бір күрсініп,—әрине, олар маған ұрлықтың мән-жайын айтқан жоқ, әйелім де ештеңені білмеймін деп азар да безер болды... Ал, сіздің өзіңіз ше,— деді Бонасье мырза монтансып,— соңғы күндері ізім-қайым жоғалып кеттіңіз ғой. Сіздің өзіңізді де, дос-жарандарыңызды да көрген жоқпын, кеше Планше етігіңіздің баттасқан шаң-тозаңын тазалап, сүртіп, жатыр еді, шамасы, ол Париж көшесінен жұқпаған болуға тиіс.

— Сүйікті Бонасье мырза, сіз бек дұрыс айтып тұрсыз: дос-жарандарыммен біраз саяхаттап қайтып едім.

— Алысқа ма?

— О, жоқ қырық льедей жер. Біз Атос мырзаны Форж арасанына шығарып салдық, достарым сонда қалып қойды.

— Ал сіз өзіңіз аман-есен қайтып келдіңіз бе әйтеуір?— деді Бонасье қуақы кейіппен жымысқылай сөйлеп.— Сіз сияқты әсем жігіттерге ашыналары ұзақ демалыс бермесе керекті, өзіңізді Парижде тықырши күткен бір сылқым бар-ау, шамасы, а?

— Сүйікті Бонасье мырза, дәл үстінен түстіңіз-ау енді мойындамасқа не лажым қалды,— деді д'Артаньян сылқ-сылқ күліп.— Мұның үстіне, сізден бірдеңені жасырып қалу тіпті де қиын тәрізді. Иә, мені бір сылқымның күткені де және тықырши күткені де рас.

Бонасьенің бет-аузын бір болмашы кірбің шалғандай болды, тіпті де д'Артаньян оны аңғармай да қалды.

— Сонымен, біз асығыс келгеніміздің рақат-ләззатын да татады екенбіз ғой,— деді галантерейші даусын сәл ғана өзгертіп, д'Артаньян жаңа ғана осы бір қадірменді кісінің жүзін шалған көлеңкені қалай байқамай қалса, даусындағы өзгерісті де солай байқамай қалды.

— О тек сіздің айтқаныңыз келсе игі еді!— деді д'Артаньян күліп.

– Менің бұның бәрін айтып тұрған себебім: сіз кештетіп қайтасыз ба, жоқ па – соны ғана білейін деп едім,– деді галантерейші.

– Сүйікті қожайын, бұл сауалыңызға жол болсын? Мені сарғая тоспақшысыз ба сонда?– деді жігіт.

– Жо-ға, бірақ түрмеге түскелі бері және үйімнен дүние-мүлік ұрланғалы бері, жүрегім шайлығып қалған ба, әйтеуір есік ашылса, әсіресе түнде ашылса болды зәре-құтым қалмай қорқатынды шығардым. Қайтеін, қолдан келер не қайран бар, мен солдат емеспін ғой.

– Егер мен түнгі сағат бірде, екіде немесе тіпті үште келсем де сіз қорықпай-ақ қойыңыз. Ал, мен мүлде келмей қалсам да қорықпаңыз.

Осы жолы Бонасье аппақ шүберектей болып бозарып кетті, д'Артаньян оны бірден байқады да, сізге не болды, деп сұрады.

– Ештеңе емес,– деді Бонасье,– ештеңе де емес. Жазған басым ана жолғы бәлеге ұрынғалы бері ойламаған жерден оқыс әлсіреп қалатынды шығардым, міне осы тап қазір арқамды бір аяз қарып өткендей болды. Маған онша көңіл бөлмей-ақ қойыңыз, одан да өз қамыңызды –ләззатқа кенелу жайын ойласаңызшы.

– Ендеше менің шынында да қолым тимейді, өйткені нағыз бақытты жан менмін.

– Әзірге епелектемей қоя тұрыңыз – ол қызық кешке болады деп өзіңіз айттыңыз ғой.

– Құдайдың мұнысына да шүкір, о кеш енді қайда кетуші еді! Бәлкім, оны сіз де мен сияқты тықырши күтіп отырған шығарсыз. Бәлкім, Бонасье бике бүгін ерінің қасына, отының басына келетін шығар.

– Бонасье бикенің бүгінгі кеште қолы бос емес!–деді күйеуі маңызданып.– Қызмет-міндеті оны бүгін Луврден шығармайды.

– Қайтеін, өз соруыңыз өзіңізге, сүйікті қожа-екем, өз соруыңыз өзіңізге! Мен өзім бақытты болған кезде, жұрттың бәрі де бақытқа бөленсе екен деймін, бірақ ол мүмкін емес тәрізді ғой.

Өз әзілін өзі ғана түсініп мәз болып қарқылдай күлген жігітіміз аршындай басып жүре берді.

– Көңілді армансыз бір көтеріп қайтуыңызға тілектеспін!–деді Бонасье мінгірлеп.

Бірақ ол кезде д'Артаньян алыстап кетті де, бұл сөздерді естімеді, көңілдің көк дөненіне мініп алып, самғап бара жатқан сабазымыз о сөздерді естігенімен, оны қаперіне де ілмес еді.

Ол де Тревиль мырзаның үйіне қарай беттеді; өзімізге мәлім, ол кеше мұнда бас сұғып қана шыққан, сол себепті де, жарытып ештеңені де айта алмаған.

Бұл келгенде де Тревиль мырза аса көңілді отыр екен. Король мен королева кешегі балда мұны қатты қадірлеп, жылы шырай танытыпты. Оның есесіне кардинал түксиіп, оң қабағын бермей қойыпты.

Түнгі сағат бір кезінде ол мазам болмай тұр деп кетіп қалыпты. Ал, ұлы ағзам мен ханым Луврға таңертеңгі сағат алтыда ғана қайта оралыпты.

— Ал, енді...— де Тревиль мырза даусын бәсеңдетіп, үйде өздерінен басқа кісі жоқтығына көзін жеткізгісі келгендей, бұрыш-бұрышқа мұқият қарап алды,— ал, енді, жас досым, өзіңіз туралы сөз қозғалық, сіздің барған сапарыңыздан сәтті оралғаныңыз корольдің қуанышымен, королеваның сән-салтанатымен және мәртебелі тақсырдың еңсесі түсіп қорлануымен байланысты болуға тиіс. Сіз енді бұдан былай ұдайы абай болып жүруіңіз керек.

— Ұлы мәртебелі иелерімнің мейірімі түсіп тұрғанда мен кімнен қорқамын?— деді д'Артаньян шалқып.

Маған сенсеңіз, жұрттың бәрінен де сескеніңіз. Кардиналдың мазак еткен кісіден өшін алмай тынбайды, ал, сол әзілкеш кісі маған жақсы таныс гаскон жігіті деп шүбәланамын.

— Сіз шынымен-ақ кардинал да өзіңіз сияқты мәселенің мән-жайынан толық хабардар, Лондонға тап мына менің барғанымды біледі деп ойлайсыз ба?

— Шайтан соқсын! Лондонға барған сіз бе едіңіз? Ана бір саусағыңызда жарқырап тұрған алмас жүзікті Лондоннан алып келдіңіз бе сонда? Сақтаныңыз, сүйкімді д'Артаньян! Жаудың сыйы — жамандыққа бастайды. Осындай сый туралы бір латын өлеңі болушы еді... Тоқтаңызшы...

— Иә-иә, дәп солай,— деді д'Артаньян, оған латын тілі емге де қонбай қойған, өзінің надандығымен ол мұғалімдерінің зықын шығарушы еді.— Иә-иә, тап солай, сондай бір өлең болуы керек...

— Әлбетте, ондай өлеңнің бар екені рас,— деді, әдебиетке бейім жүретін де Тревиль мырза.— Осы жуырда ғана Бенсерад мырза соны маған оқып берген-ді... Тоқтаңызшы... Бәсе, есіме енді түсті! Timeo Danaos et dona terentes.¹³

Мұның мағынасы: Тарту әкелген дұшпаннан сақтан,— деген сөз.

— Бұл алмасты сыйлаған жауым емес, сударь, мұны маған королева сыйлады,— деді д'Артаньян.

– Королева! Оho!–деді де Тревиль мырза.– Ия, бұл шынында да корольдің сыйлығы! Бұл жүзік кем дегенде мың пистоль тұратын шығар. Королева мұны кім арқылы беріп жіберіпті?

– Ханымның өзі берді.

– Қай жерде?

– Киімін ауыстыратын бөлмеге жалғас кабинетте.

– Қалайша?

– Сүю үшін қолын маған соза бергенде берді.

– Сіз королеваның қолын сүйдіңіз бе!– деді дауыстап де Тревиль мырза, д'Артаньянға таңырқай қарап.

– Ұлы ханым мені сондай құрметке лайықты деп білген.

Сол сәтте қастарыңызда өзге кісілер болды ма? О, ханымның аңқауына-ай, әңгүдігін-ай!

– Жоқ, мырза, абыржымаңыз, оны ешкім де көрген жоқ,– деді д'Артаньян.

Сол арада ол де Тревиль мырзаға болған оқиғаны түгел айтып берді.

– О әйелдер, әйелдер!–деп кәрі солдат дауыстап жіберді.– Романтикалық әуендеріңнен-ақ танымын-ау сендерді. Құпия сыр бар жерде елігіп сендер жүресіңдер... Сонымен сіз ақ білекті көрдіңіз де қойдыңыз ғой. Королеваны көрсеңіз – танымайсыз; ол сізді көрсе – кім екеніңізді де білмейді.

Иә, бірақ мына алмасқа қарап...– деді жас жігіт қарсы дау айтып.

– Жігітім,– деді Тревиль мырза,– сізге бір ақыл, орынды ақыл, дос ақылын айтайын ба?

– Өйтсеңіз, мырза, маған үлкен құрмет көрсеткеніңіз,– деді д'Артаньян.

– Ендеше дереу бірінші кездескен алтын зергеріне барыңыздағы, мына алмасты ол қанша берсе, соған сатыңыз. Ол қанша сараң болса да, бұл жүзік үшін сегіз жүз пистольден кем ақша алмайсыз. Жас жігіт, есіңізде болсын, пистольдің аты-жөні болмайды, ал, мына жүзіктің аты-жөні, қорқынышты аты бар, ол өзін саусағына салған кісінің көзін жоюы мүмкін.

– Мына жүзікті сат дейсіз бе! Менің алдияр ханымым сыйлаған жүзікті сат дейсіз бе! Өмірде сатпаймын!–деді жігіт өрекіп.

– Ендеше оның тасын ішіне қаратып, айналдырып қойыңыз, бақытсыз

есерсоғым, өйткені гасконның жарлы ақсүйегі мұндай асыл тасты шешесінің қобдишасынан тауып ала алмайтынын жұрттың бәрі біледі!

– Сіз шынымен-ақ маған бір қауіп төніп тұр деп ойлайсыз ба?– деді д'Артаньян.

– Жас жігіт, білтесі тұтанған мына үстіне жатып ұйықтап қалған адам, мына сізбен салыстырғанда әлдеқайда қауіпсіз деп өзіңізге тағы айтып тұрмын.

– Шайтан атсын!–деді д'Артаньян, де Тревиль мырзаның төндіре айтқан сөзінен шошынып.– Шайтан атсын, сонда мен не істеуім керек?

– Әрқашан да, әр жерде де сауысқандай сақ жүріңіз. Кардиналдың құрығы ұзын, зейіні зерек. Маған сенсеңіз, ол бір қапысын тауып сізді әлі мықтап бір сүріндіреді.

– Не істейді сонда?

– Пәле! Мен оны қайдан білейін! Әзәзілдің айла-тәсілінің бәрі соның қолында емес пе? Ең кем дегенде ол сізді қамап тастайды.

– Қалайша! Ұлы ағзамның қызметінде жүрген солдатты қамауға кімнің ғана батылы барады?

– Шайтан алсын! Олар ұялмай-қызармай Атосты қамауға алған жоқ па? Бір сөзбен айтқанда, жас досым, сарай маңында отыз жыл қызмет істеген адамның сөзіне сеніңіз: онша бейқам болмаңыз, әйтпесе, құрысыз. Қайта кез-келген жердей жау іздеуіңіз керек, айтпады деменіз. Егер әлдебіреу өзіңізбен жанжалдасқысы келсе, ол тіпті он жастағы сәби болса да, есебін тауып жалтарып кетіңіз. Егер күндіз бе, әлде түнде де, өзіңізге біреулер шабуыл жасаса, ұялмай-ақ шегініп кетіп қалыңыз. Егер көпірден өтетін болсаңыз, табаныңыздың астын басып-басып байқап көріңіз, өйткені бір тақтайдың опырылып түсіп кетуі ғажап емес. Егер жаңа салынып жатқан бір үйдің қасынан жүретін болсаңыз, әуелі анықтап жоғары қарап алыңыз, өйткені төбеңе тас түсуі мүмкін. Егер зәуіменнен үйге бір кеш қайтатын кезең туса, артыңнан қызметшің жүріп отырсын және ол әбден қаруланып алсын, әрине, ең әуелі оған өзіңіз мықтап сенуіңіз керек. Бәрінен де: досыңыздан да, бауырыңыздан да, ашынаңыздан да... әсіресе ашынаңыздан сақтаныңыз.

д'Артаньян қызарып кетті.

– Ашынадан дейсіз бе?– ол мұны қалай қайталап айтқанын сезбей қалды.– Бәрінен бұрын неге ашынамнан сақтануым керек? – Өйткені ашына – кардиналдың ең жақсы көретін және тез нәтиже беретін амал-айласының бірі, әйел сізді он пистольге бола сатып жүре береді. Далиланы есіңізге алыңызшы... Сіз киелі кітап сөзін білуші ме едіңіз?

Д'Артаньян со замат Бонасье бикенің оған тап бүгінгі кешке кездеспек болғанын есіне алды, бірақ абырой болғанда, біздің батырымыз, де Тревиль мырзаның жалпы әйелдер жөніндегі жаман ойына елігіп, әсем келіншекке зәредей де күмән келтірмеді.

– Айтпақшы, сіздің үш серігіңіз қайда жоғалып кеткен?– деді капитан.

– Олардан ешбір хабар алмадыңыз ба деп сізден енді ғана сұрағалы отыр едім.

– Ешбір хабар алғаным жоқ.

– Ендеше мен оларды жол да тастап кеткенмін: Портос – Шантильеде біреумен сайыспақшы болып қалған, Арамис – Кревкерде иығынан жараланып, ал Атос – Амьенде жалған ақша жасап тараттың дәл айыпталу қаупі төніп қалып қойған-ды.

– Солай деңіз! Ал, өзіңіз қалай сытылып кеттіңіз?–деп сұрады де Тревиль мырза.

– Керемет бір сиқырмен, мырза! Керемет бір сиқырмен құтылып кеткенімді жасыра алмаймын, шпагамен кеудемнен бір түйреліп қалсам да, граф де Вардты Калеге баратын жолда, қабырғаға жапсырған көбелек сияқтандырып, сүңгімен жерге шегелеп кете бардым.

– Жетпегені сол еді! Кардиналдың жақтаушысы, Рошфордың туысқаны де Вардты шегелеп кеттім деңіз!.. Сүйікті дос, тап қазір маған бір ой келгені.

– Қандай ой, мырза?

– Сіздің орныңызда болсам, мен мынадай бір нәрсені жасар едім.

– Ол не нәрсе?

– Мәртебелі тақсыр мені Парижден іздеп жанталасып жатқанда, өз басым астыртын, ың-шыңсыз қайтадан Пикардияға жүріп кетер едім де, үш серігіме не болып, не қойғанын егжей-тегжейлі біліп қайтар едім. Расында да олар сіздің тарапыңыздан сондай бір болмашы назар аударуыңызға татитын еңбек сіңірді ғой деп ойлаймын.

– Кеңесіңіз бек жақсы, мырзам, күні ертең жолға шығамын.

– Ертең! Бүгін кешке неге жүріп кетпейсіз?

– Бүгін менің Париладе шұғыл бір шаруам бар.

– , жігітім! Қапелімде біреуге ынтық қылған ұшпа сезім шығар? Қайталап айтамын, сақтаныңыз: біздің бәріміздің түбімізге жеткен бұрын

да әйелдер еді, болашақта да солай болады. Менің айтқанымға құлақ асыңыз, бүгін кешке салым жүріп кетіңіз.

– Ол мүмкін емес, мырза.

– Уәде бергенсіз ғой шамасы?

– Иә, мырза.

– Ендеше сөз басқа. Бүгін түннен аман қалсаңыз, ертең аттанамын деп маған уәде беріңізші.

– Мақұл.

– Сізге ақша керек емес пе?

– Әлі де елу пистолім бар. Маған сол да жетеді ғой деп ойлаймын.

– Серіктеріңіздің қалтасы қалай еді?

– Олардың да ақшасы бар ғой деп ойлаймын. Біз Парижден шыққан кезде әрқайсымыздың қалтамызда жетпіс бес пистольден ақша бар-ды.

– Кеткеніңізше енді қайтып сізді көре алмаймын ба?

– Егер жаңа бір хабар болып қалмаса, көре алмайсыз ғой деп ойлаймын, мырза.

– Хош, ендеше жолыңыз болсын!

– Рақмет, мырза.

Мушкетерлердің қамын туған әкесінен бетер ойлайтын де Тревиль мырзаға дән риза болып, д'Артаньян қош айтысып шығып кетті.

Ол Атостың, Портос пен Арамистің үйлеріне кіріп шықты. Олардың ешқайсысы да қайтып келмейті. Қызметшілері де көрінбейді, олар жайлы еш хабар жоқ көрінеді.

Д'Артаньян жас жігіттердің хал-ақуалын ашыналарынан білер еді, бірақ ол Портостың да, Арамистің де ашыналарын білмейтін, ал Атосқа келсек, онда тіпті көңілдес әйел болып көрмеген-ді.

Гвардия казармаларынан өтіп бара жатып ол ат қораға сығалап еді, төрт аттың үшеуі жеткізілген екен. Бұған аң-таң болған Планше оларды тарақпен тазалап жатыр, аттың екеуі тазаланып, құйрық-жалы сүзіліп әзір тұр.

– Е, мырза, сізді көргеніме қуанып қалдым ғой,— деді Планше, д'Артаньянға қарап.

- Не болып қалды, Планше,– деді жас жігіт.
- Сіз қожайынымыз Бонасье мырзаға сенесіз бе?
- Мен бе? Өмірде сеніп көрген емеспін.
- Соныңыз дұрыс, мырза.
- Оны неге сұрадың?

Оны сұрайтын себебім, сіздер мана сөйлесіп тұрғанда, сөздеріңізді естімесем де, сырттарыңыздан бақылап тұрғанмын, сонда не көрдің дейсіз ғой, мырзам: әлгі кісінің жүзі қатарынан үш рет құбылып, қуқыл тартып кетті.

- Қой, қайдағыны айтпай.

– Әлгі бір хатпен іштей әуре болып тұрып, сіз оны байқаған жоқсыз, мырзам. Мұның керісінше мен сол хаттың біздің үйге өзгеше бір жолмен қалай келіп түскеніне түсіне алмай, оның бет-аузынан бір сәтте көз жазғаным жоқ.

- Оның бет-пішіні сонда саған қалай болып көрінді?
- Опасыз сатқынның пішініндей болып көрінді.
- Рас па, әй?

– Мұның үстіне, сударь, сіз онымен қош айтысып, бұрышты айналып кетпей жатып, Бонасье қалпағын қолына алып, есігін жапты да, көшемен карама-қарсы жакқа қарай жүгіре жөнелді.

– Дұрыс айтасың, Планше, осының бәрі маған да бір түрлі күдікті болып көрініп тұр. Бірақ көп қам жеме: соны әбден анықтап алмай, біз о сұмырайға пәтерақы төлемейміз.

– Сіздің әзіліңіз таусылмайды, сударь, біраздан кейін оған өзіңіздің де көзіңіз жетеді.

- Амал қанша, Планше, болар іс болат-тағы!
- Япырмай, кешкі серуенге сонда да шықпақсыз ба, мырзам?
- Шыққанда қандай, Планше, Бонасьеге ерегіскенде мен әлгі бір сенің мазанды алған хатта айтылған жерге қуана-қуана барамын.
- Қайтейін, сударь, егер сіздің шешіміңіз...
- ...болаттан да берік, досым. Сонымен кешкі сағат тоғызда осы казармада дайын тұрғайсың. Мен кешке саған соғамын.

Қожасының бір алған бетінен қайтпайтынына әбден көзі жеткен соң, Планше ауыр бір күрсініп, үшінші аттың тұла бойын сүзіп, тазалауға кірісті.

Ал, табиғатынан сауысқандай сақ жүретін жас жігітіміз д'Артаньян үйіне қайтып кетудің орнына ілгеріде, осынау төрт сабазымыз жадап-жүдеп жүрген кезде, бұларды ертеңгі аспен, шоколадпен сыйлаған гаскон священнигінің үйіне барып, тамақтанбаққа бет алды,

XXIV

ПАВИЛЬОН

Кешкі тоғызда д'Артаньян гвардия казармасына келсе, Планше дайын отыр екен. Төртінші ат та келіп жетіпті.

Планше мушкетімен, пистолетімен қаруланып алыпты.

Д'Артаньян беліне шпагасын іліп, екі пистолет қыстырыпты. Олар аттарына мініп, ың-шыңсыз аттанып кетті. Түн тастай қараңғы еді, бұлардың кеткенін ешкім де байқамай қалды. Планше өз қожасынан он қадамдай жерде, артта келе жатты.

Д'Артаньян жағалаумен жүріп отырып, Конферанс қақпасынан шықты да, Сан-Клуге апаратын жолға келіп түсті, ол кезде бұл жол қазіргіден әлдеқайда әдемі еді.

Бұлар қала ішімен келе жатқанда Планше өзі ойша шамалап қойған ара қашықтығын сақтап, абайлап жүрсе, жолда адам азайып, қараңғылық қоюлана түскен сайын, қожасына бірте-бірте жақындай берді, ал, Булон тоғайына келіп кіргенде жас жігітпен үзеңгі қағысып жүре бастады. Биік ағаштардың теңселген шуылы, қараңғы орман арасына ағараңдай төгілген ай нұры Планше байғұстың зәре-құтын қашырды. Д'Артаньян атқосшысының елегізіп қорқып келе жатқанын байқады.

– Пәлі, Планше мырза, сізге не болған?– деді д'Артаньян.

– Сіздіңше қалай, сударь, осы орман атаулының бәрі шіркеуге ұқсайды ғой деймін?

– Несімен ұқсайды сонда, Планше?

– Олай дейтінім, онда да, мұнда да дауыстап сөйлей алмайсың.

– Неге дауыстап сөйлей алмайсың, Планше? Қорқып келесің бе?

– Иә, сударь, даусымызды біреу естіп қоя ма деп қорқып келемін.

– Естісе есіте берсін! Біздің сөзіміздің ешбір әбестігі жоқ Планше шырақ, құдайдың тірі жаны бұл үшін бізге кінә таға алмайды.

– Аһ, мырзам-ай!–деді Планше өзіне маза бермей келе жатқан ойына көшіп:– Әлгі Бонасьенің қасы-көзінде бір зымияндықтың белгісі бар және ернін жыбырлатқанда бір түрлі жексұрын болып кетеді екен!

– Әй, Бонасьені есіне түсірген қай шайтан осы?

– Сударь, кісі дегенің де өзі білетін нәрсені ғана ойлайды, жоқты қайдан

ойласын.

– Сен қоян жүрек қорқақсың, Планше, бұл содан.

– Сақтықты қорқақтықпен шатастырмаңыз, сударь. Сақтық дегенің жақсы қасиет.

– Бәлі, сен сондай сақпын де, Планше?

– Әне бір жылтылдап тұрған не екен, мырза? Мушкеттің аузы сияқты ғой. Еңкейгеннің зияны бола қоймас.

– Шынында да солай...– деді жігіт күбірлеп, де Тревильдің сақтандырғанын есіне алып,– шынында да солай ғой деймін, мына мақұлық ақырында мені де қорқытатын болды-ау.

Ол дереу сар желіске көшті.

Планше қожасының тап бір көлеңкесі сияқтанып, оның бүкіл қимыл-ерекетін айнытпай қайталап, қасына тепеңдеп жетіп келді.

– Сударь, қалай, түні бойы осылай жорта береміз бе?.

– Жоқ, Планше, сен міне келіп те қалдың білем.

– Мені келдің – дегеніңіз қалай? Сіз ше, сударь?.

– Мен ілгерірек кетемін.

– Сонда мені жалғыз тастап кетпекшісіз бе?

– Планше, сен қорқайын дедің бе?

– Жоқ, сударь, менің айтайын дегенім, түн өте салқын болады, ал салқын түнде кісінің құяңы козады, құяңы бар қызметшіден не үміт, не қайыр, әсіресе, сіз сияқты елгезек қожайынға ере алмайды.

– Жарайды ендеше, Планше, егер тоңып бара жатсаң, әне бір көрініп тұрған шарапханалардың біреуіне кірерсің, бірақ мені ертең таңғы сағат алтыда есік алдынан күт.

– Сударь, бүгін ертеңгілік берген экюіңізді қастерлей жұмсап, ішіп-жеп қойғанмын, ал, енді түнде тоңғандай болсам, қалтамда жұмсайтын көк тиыным жоқ.

– Мә, саған жарты пистоль. Ертеңге дейін жетеді.

Д'Артаньян атынан түсіп, тізгінді Планшеге тастай салды да, плащына оранып жетеқабыл жүріп кетті.

Құдай-ай, қатып қалдым ғой,— деді Планше, қожасы көрінбей кеткесін.

Тезірек жылыну үшін ол сырты қала шетіндегі шарапханаға лайықтылап әшекейленген шағын бір үйдің есігін дереу қаға қойды.

Бұл кезде село арасының сүрлеуіне түскен д'Артаньян ентелей басып Сен-Клуге келіп жеткен еді, бірақ ол бұл араға келгесін бас көшемен жүрмей, бір қорған-сарайды айналып өтіп, оңаша бір тығырықтан келіп шықты, сосын ұзамай хатта жазылған павильонды тауып алды. Павильон меңіреу бір түкпірде екен. Тығырықтың бір қанатын түгелдей бір биік дуал алып жатыр, павильон тап соның іргесінен қоныс теуіпті, ал, тығырықтың екінші қанатындағы шағын бау көлденең кісі кірмесін дегендей шетенмен қоршалыпты, баудың түкпірінен бір жарлының жарты лашығы көрінеді.

Д'Артаньян жолығысатын жерге келді де, хатта өзінің осы араға келгенін білдіріп бір белгі беру жайында ешбір нұсқау болмағасын, неде болса күтіп тұра бермекке бел байлады.

Төңірегі тамылжыған тыныштық — кісі өзін астанадан жүз лье жерде тұрғандай сезінеді. Жан-жағына көз жүгіртіп, бір қарап шыққасын д'Артаньян жайымен шетенге сүйенді. Осы бір шетеннің, мына баудың, әне бір жарлы лашықтың ар жағындағы ұланғайыр кеңістікті қою тұман күргейлеп, бүркеп тастапты, сол жақта құлазыған қуыс, түпсіз тұңғиық тәрізденіп Париж ұйықтап жатыр, сол тұңғиық үстінен сығырайып бірер жарық — тамұқтың тұнжыр жұлдыздары елестейді.

Бірақ д'Артаньянға көзіне түскен нәрсенің бәрі сүйкімді болып көрінеді, ойы да жарқын, қараңғы түннің өзі мөлдіреп жарық болып кеткендей: ұзамай дидарласу сәті де соғады.

Шынында да көп ұзамай-ақ Сен-Клу мұнарасы қонырауының апырайған аузы баяу күңгірлеп он рет қағылды, меңіреу түнде құмыға шыққан қоңырау үні жоқ сұмдықты бастап, зар илегендей болады.

Дегенмен, оның әрбір күңгір-қағысы жас жігіттің жүрегімен қосыла соққандай, өйткені әрбір қағыс аңсаған сәтін жақындата түседі ғой.

Оның есіл-дерті дуал қасындағы шағын павильонда; оның екінші қабаттағы бір терезесінен басқа терезелерінің қақпақтары тарс жабулы.

Осы терезеден түскен ұяң жарық дуал сыртындағы бір шоқ үйеңкінің жыбырлаған жапырақтарын күміс нұрға бөлейді.

Осынау жұмсақ жарық төгіп тұрған шағын терезе ішінде мұны қылықты келіншек — Бонасье бикенің күтіп отырғаны айдан анық.

Осындай бір тәтті ойға шомып кеткен д'Артаньян жарты сағат бойы өзге дүниенің бәрін ұмытып, мына бір кіп-кішкентай әсем үйден көз жазбай

койды, іштен бөлме төбесінің алтын жалатылған бедерлі кәрнізінің бір бөлегі көрінеді, соған қарағанда павильонның іші кірсе шыққысыз боп безендірілгені байқалады.

Сан-Клу мұнарасының қоңырауы он жарымды соқты.

Д'Артаньян тап осы жолы, не екенін өзі де білмейді, бір түрлі жаны түршігіп дірілдеп кеткенін сезді. Бәлкім, ол осы арада тұрып тоңып та қалған шығар, сосын денесінің түршігіп кеткенін ой-санасының әлденеден секем алып, шошынғанына жорыған шығар.

Содан кейін ол хатты оқығанда жаңылған болармын, кездесу шамасы сағат он бірге тағайындалған шығар деп ойлады. Ол терезеге жақындап барып, жарық көзіне тұрды да, хатты алып қайта оқып шықты: жоқ, бұл қателеспепті, кездесу шынында да сағат онда болуға тиіс екен.

Ол бұрынғы орнына қайтып келді; оңаша, оқшау жер, өлі тыныштық, мұны бір ала көңіл, беймаза күйге салды.

Сағат он бірді соқты.

Д'Артаньян шынымен-ақ қорқайын деді: Бонасье бикеш бір бәлеге ұшырап қалған жоқ па екен?

Ол алақанын үш рет шарт еткізіп, ғашықтардың үйреншікті белгісін берді; бірақ ешкім жауап қатпады, тіпті жаңғырық та естілмеді.

Содан ол сәл налыңқырап, мені тосамын деп бәлкім келіншек ұйықтап қалған шығар деп те ойлады.

Дуалға барып, үстіне шықпақшы болды, бірақ жаңадан салынған кабырғаға тырнағын бекер сындырғаны болмаса, шыға алмады.

Сол замат оның көзі жапырақтары бұрынғыша күмістей жылтырап тұрған ағаштарға түсіп кетті, олардың біреуі жолдың үстінен көлбей өскен екен, жігіт соның бұтағына шықсам, павильонның ішін анық көрермін деп ойлады.

Ағаш басына ол оп-оңай-ақ шықты. Мұнын үстіне д'Артаньян жиырма жасқа енді ғана толған-ды, демек, балалық әдетін әлі ұмыта қоймаған еді. Ол бір секіріп әп-сәтте ағаш басына шықты да, мөлдір әйнектен бөлме ішіне көз тастады.

Д'Артаньян бір сұмдықтың болғанын өз көзімен көрді де, арқасын аяз қарып өткендей сезінді. Мына бір ұяң жарық, нұрлы шам жау шапқан бүліншілік орнына шұғыла шашып тұр: терезенің бір әйнегі сынған, бөлменің қираған есігі топсасына ілініп әзер тұр; сән-салтанатпен жасаған столды аударып тастапты, шыны сынықтары жаншылған жеміс-жидектер паркетте рәсуа шашылып жатыр; бөлмеде жанталасқан сұмдық бір шайқас

болған сияқты. Д'Артаньян осынау бей-берекет боп, асты үстіне шығып жатқан нәрселер арасынан жыртылған киім тамтығын, дастарқан мен пердеге шашыраған қан тамшыларын көргендей болды.

Жүрегі асаудай бұлқынып, ол дереу жерге түсті; ол осы бір зорлық-зомбылықтың ізі көшеде де жоқ па екен деп енді соны қарауға кірісті.

Тылсым түн қойнауында сүйкімді күнгірт жарық бұрынғыша жылтырап тұрды. Д'Артаньян енді бұрын байқамаған нәрселерді көре бастады, өйткені ол тап осы сәтке дейін төңірегіне сезіктене, мұқият көз тастамаған еді: бір жері тапталып, екінші бір жері қазылып қалған көшеде адам мен ат іздері сайрап жатыр. Шамасы, Парижден келген бір күйме-экипаждың дөңгелектері жұмсақ топыраққа баттита таңбасын қалдырып, павильонға дейін келіпті де, қайтадан Париж жаққа қарай бұрылып кетіпті.

Әлі де жерге үңіліп қарап жүрген д'Артаньян, ақырында дуалдың дәл түбінен әйелдің жыртық биялайын тауып алды. Бұ биялайдың топыраққа тиіп бүлінбеген жері аппақ екен. Әдетте ғашықтар осындай хош иісті биялайларды сылқым келіншектердің балғын қолдарынан сыпырып алып жатады.

Д'Артаньян айналасына қараған сайын маңдайын суық тер жуып, көңілі қобалжып, жүрегі қысылғандай, тынысы тарылғандай болды; бірақ жігіт бұл павильонның Бонасье бикеге ешбір қатысы жоқ, ол менімен мына үйдің ішінде емес, сыртында кездеспек болған шығар, немесе Париждегі қызметінен босап шыға алмай қалған шығар, әлде күйеуі қызғанып жібермеген шығар,— деп өзін-өзі жұбатуға кірісті.

Бірақ осы дәлел-деректердің бәрін ішті жегідей жеген бір күмәнды сезім тас-талқан етіп, бүлдіріп-сындырып, көзін жойып құртып жатқан-ды, кейде кісінің сондай бір ішкі сезімі күнілгері өрепкіп, өн бойыңды жайлап, басқа төніп келе жатқан қорқынышты қауіптен хабар беретіні бар.

Д'Артаньян табанда жынданып кете жаздады; ол күре жолға қарай жүгіре жөнелді, осында келерде жүрген соқпағымен екі өкпесін қолына алып жүгірген бетімен паромға келіп, қайықшыдан мән-жайды сұрай бастады.

Кешкі сағат жетінің кезінде қайықшы қара жамылғыға оранып алған бір әйелді өткізіпті, ол шамасы, жұртқа танылғысы келмеген сияқты; әйел аса сақтанып, абай болып жүргендіктен де қайықшы оған айрықша назар аударыпты және оның әрі жас, әрі сұлу екенін байқапты.

Қазіргі кездегі сияқты, ол заманда да көптеген балғын, сұлу келіншектер жұрт көзінен ұрланып, Сен-Клуге баратын, дегенмен де д'Артаньян қайықшының ақиқат Бонасье бикені көргеніне еш күмән келтірмеді.

Қайықшының лашығында жанып тұрған білте шамның жарығымен жас

жігіт Бонасье бикенің хатын тағы бір рет оқып шығып, өзінің қателеспегенін, кездесудің басқа жер емес, Сен-Клуде, басқа көше емес, д'Эстре мырза павильонының қасында тағайындалғанын білді.

Күллі жай-жағдаят жиналып келіп, бір жамандықты оның күні бұрын сезгенін, со сұмдықтың болғанына д-Артаньянның көзін жеткізгендей еді.

Ол қайтадан кейін қарай жүгірді, оған павильонда жаңа бірдеңе болып қалғандай, өзін мұнда соны бір мәлімет күтіп тұрғандай болып көрінді.

Тығырықта бұрынғыша тірі жан жоқ, бағанағы ұяң жарық терезеден жай ғана төгіліп тұр.

Кенет д'Артаньян әлгі бір меңіреу, керең лашықты есіне түсірді, соның бірдеңені көрмеуі мүмкін емес, бәлкім, көргенін айтып та қалар.

Шағын қақпа жабық тұр екен, жігіт шетеннен қарғып өтті де, шынжырлаулы иттің шабалана үргеніне қарамастан лашыққа жақындай берді.

Ол терезе қақпағын қақты. Әуелде бұған ешкім жауап қатпады. Павильондағы сияқты, күрке ішін де өлі тыныштық жайлапты; дегенмен өзінің ең соңғы үміті осы күркеде болғандықтан да, д'Артаньян қақпақты қаға берді.

Ұзамай үй ішінен болмашы бір дыбыс, үркек дыбыс, біреу естіп қояр ма екен деп жүрексінген именшек тысыр естілгендей болды.

Сол-ақ екен, д'Артаньян қақпақты қағуын қойып, жалынуға кірісті және оның үнінен тызақтап мазасызданғаны, үміт-уәдесі, үркіп-қорыққаны, жалынышы – бәр-бәрі анық, естіліп тұрды, сол себепті де бұл дауыс су жүрек ынжықтың да жүрегін орнына түсіргендей еді. Ақырында терезенің шіріп бітуге айналған ескі қақпағы ашылды, яғни ашыла беріп, сарт етіп қайта жабылды, өйткені бұрышта сығырайып жанып тұрған шүйкедей шамның әлсіз жарығы д'Артаньянның иықбауына, шпагасының сабына, пистолеттерінің дүміне түсіп еді. Осының бәрі қас қағымдай бір сәтте болса да, д'Артаньян шалдың бет-аузын көріп қалды.

– Құдай үшін, сөзіме құлақ салыңызшы!–деді ол жалынышты үнмен.– Мен бір кісіні күткен едім, бірақ келмей қойды. Енді не болғанын білмей жанығып тұрғаным. Осы маңайда сойқанды бір сұмдық болған жоқ па, білмейсіз бе?

Терезе қайтадан жайымен ашылып, одан әлгі кісінің жүзі қайта көрінді: бірақ оның түр-пішіні әлгіден де бетер қуарып кетіпті.

д'Артаньян келіншектің атын атамағаны болмаса, ағынан жарылып, білетінін түгелдей шалға айтып берді; ол мына павильонның қасында бір

жас әйелмен жолығысуға келгенін, бірақ ол келмегесін, үйеңкінің басына шығып, бөлме ішінің ойрандалғанын өз көзімен көргенін айтты.

Шал басын изеп, жігіт сөзін шын ықыласпен тыңдады. Д'Артаньян әңгімесін бітіргесін: менен қайбір жақсылық естірсің, дегендейін басын бір шайқады да қойды.

– Сіз не айтайын деп едіңіз? Құдай үшін, не болғанын айтыңызшы!– деді д'Артаньян дауыстап.

– Ах, сударь,– деді шал күйініп,– менен ештеңені де сұрамаңызшы, егер мен көргенімді айтсам, бір бәлеге ұрынарым хақ.

–Демек, сіз бірдеңені көрген екенсіз ғой?– деді д'Артаньян.– Олай болса, құдай үшін, не көріп, не білгеніңізді айтыңыз, ақсүйектің адал антымен ант етейін, ләм деп сыр шашпаймын,– деді жігіт сөзін жалғап, бір пистольді шалға лақтырып тастап.

Шал жігіт жүзінен шын қасіреттің ізін танып, ендеше тыңдаңыз дегендей белгі жасап, әңгімесін жайымен бастай берді.

Сағат кешкі тоғыздар шамасында сырттан белгісіз бір дауыстарды есіттім. Оның не екенін білмек болып есікке таяп келсем, біреу біздің бауға кірмек болып жатыр екен. Мен өзім тақыр кедей кісімін, әлдекімдер үйімді үптеп кетеді екен деп қауіптенбеймін де, сол себепті де есікті ашсам, үш-төрт қадамдай жерде бірнеше кісі тұр екен. Қараңғыдан көлікті күймені, қаңтарулы аттардың нобайын көзім шалды. Олар мына алдымдағы дворянша киінген кісілердің аттары болса керек.

«Қайырымды мырзалар, жол болсын, сіздерге не керек?»–дедім мен.

«Сенде саты болуға тиіс»,– деді біреуі, маған ол бастық сияқты болып көрінді.

Иә, сударь, жемісті жинауға қажет саты бар».

«Ендеше оны бізге бер де, үйіңе бар. Мазалағанымыз үшін мына бір экюді ал. Бірақ есінде болсын: осында көргеніңмен естігенің жөнінде бір сөз айтсаң бітті – өлгенің! Мен қанша қорқытқаныммен, бәрібір сенің бізге қарайтыныңды және тыңдайтыныңды білемін».

Осылай деді де, ол маған бір экюді лақтыра салды, мен оны қағып алдым, ол сатыны алып кетіп қалды.

Оның соңынан қақпаны жаптымдағы, үйге кірген болып, дереу сыртқы есіктен шықтым да, қызыл іңірде ұрланып, ана бір бадамның түбіне барып тығылдым, сол арада елеусіз тұрып, бәрін де көруге болатын еді.

Үш еркек күймені ың-шыңсыз жүргізіп үйге таяп барып, одан бір үстіне

көнетоз қара киім киген, бурыл шашты, жұп-жуан, тапал кісіні түсірді. Ол абайлап басқышқа шығып, бөлме ішіне ұрланып бір қарады да, жайымен төмен түсіп:

«Соның өзі»,— деді сыбырлап.

Әлгі менімен сөйлескен кісі лезде павильонның есігіне барып, қалтасынан бір кілтті алып, есікті ашты да, ішке кіріп есікті жаба салды; со замат қалған екеуі сатымен жоғары өрмелей бастады. Шал күйменің есігі алдында, көшір жегулі аттарды, ал, дәйекші салт аттарды ұстап тұрды.

Кенет павильоннан шыңғырған дауыс шықты, бір әйел төмен секірейін дегендей, жанығып келіп терезені ашты. Бірақ саты үстіндегі екі еркекті көріп, кейін шегініп кетті, со кезде еркектер бөлме ішіне секіріп-секіріп түсісті.

Мен бұдан өзге ештеңені де көргенім жоқ, бірақ сатыр-сұтыр сынып жатқан мебельдің дыбысын есіттім. Әйел бажылдап, жұртты көмекке шақырып жатты, бірақ ұзамай оның үні де өшті. Үш еркек терезе алдына келді. Олардың екеуі әйелді көтеріп сатымен төмен түсті де, оны күймеге апарып кіргізді; тәпелтек шал оның соңынан барып күймеге отырды. Павильонда қалған кісі терезені жауып, аздан кейін есіктен сыртқа шықты. Екі серігі оны атына мініп күтіп тұрған. Әйелдің күйме ішінде отырғанын көргесін ол да атына қарғып мінді, дәйекші көшірдің қасына келіп отырды, күймені алдарына салып, үш еркек аттанып жүре берді, сонымен бәрі тамам болды. Бұдан кейін мен ештеңені көрген де, естіген де жоқпын.

Осы бір сұмдық хабардан аза бойы қаза тұрған д'Артаньян үнсіз сілейіп тұрып қалды: жан-жүрегіне ыза-ашу мен қызғаныштың жын-шайтандары құтырынып жатыр еді.

— Мырза, енді көп қайғырмай-ақ қойыңыз! Олар сіздің ғашығыңызды өлтірген жоқ қой, ең керегі сол емес пе,— деді шал, шамасы, жігіттің үміті кесілгендей үнсіз тұрып қалғаны ойбай салып жылағанынан бетер әсер етсе керек.

— Осынау сұмдық істі жасаған сойқандарды бастап жүрген кім екен, аздап та болса білмейсіз бе?— деді д'Артаньян оған.

— Жоқ, мен оны білмеймін.

— Сіз онымен әлгіде сөйлестім дедіңіз, ендеше оны көрдіңіз ғой?

— Е, сіз оның кескін-кейпін сұрап тұрсыз ба?

— Иә.

— Ұзын бойлы, арық қара торы, қара мұртты, қара көзді кісі, сырт кейпіне қарасаң — дворянин.

– Хош, соның тап өзі! Тағы да сол! Бұл – менің ізіме түскен тажал болды! Ал, екіншісі кім?

– Қайсысын айтасыз?

– Кішкентайын.

– О, ол текті кісі емес, күмәнданбай-ақ қойыңыз. Оның белінде шпагасы жоқ, қалғандары оны сыйлап кісі деп көзіне ілмейтін тәрізді.

– Бір малай шығар,– деді д'Артаньян күбірлеп.– Ах, байғұсым-ай, бейбағым-ай! Қандай күйде екенсің?

– Сіз мұны тірі жанға айтпаймын деп уәде бергенсіз,– деді шал.

– Сол уәдемді тағы да айтамын. Қам жеменіз, мен дворянинмін. Дворяниннің серті біреу-ақ, мен ондай сертті сізге бердім.

Іші қан жылап д'Артаньян қайтадан паромға қарай беттеді. Кейде ол әлгі шал айтқан әйелдің Бонасье бике екеніне сенбейді, сол себепті де оны күні ертең Луврден көремін деп ойлайды; ал, енді бір сәтте оған: келіншек бұдан бұрын басқа біреумен көңілдес болған, сол қызғаншақ ғашығы оны артынан қуып келіп, алып қашып кеткен ғой –деген де ой келеді. Ол не болғанын білмей, әр нәрсені бір ойлап, көп күйзелді.

– О, шіркін дүние-ай, тап қазір қасымда достарым болса ғой!–деді дауыстап д'Артаньян.– Сонда оны табудан үмітімді үзбес едім. Бірақ олардың да қандай күйде екенін білмеймін.

Уақыт түн ортасына таяп қалған-ды: енді Планшені тауып алмақ керек. Д'Артаньян көмескі жарығы бар шарапханалардың есігін түгел қақты. Бірақ бұлардың бірінде де Планше болмай шықты.

Алтыншы шарапханаға келгенде д'Артаньян бұлай іздегеннен пайда жоқ екен деп ойлады. Ол қызметшісіне мені таңғы сағат алтыда күт деген, ал енді, қазір қайда жүрем десе де еркі бар.

Мұның үстіне жас жігіт өз ойын, оқиға болған жерге жақын-жуық жүрсем, осы бір тылсым жәйт жөнінде бірдеңені тезірек естіп, біліп қалармын деп түйді. Сонымен, біз жоғарыда айтқандай, Дартаньян алтыншы шарапханаға аялдап, ең тәуір шараптың бір шынысын сұрап алды да, қараңғылау бұрышқа барып жайғасып, таң атқанша осы арада отырмақ болды; бірақ бұл арада да оның үміті зая кетті, жігітті қоршаған қадірменді қауым – ісмерлер, малайлар мен көшірлер өзара ант-су ішісіп әзілдесіп, керілдісіп жатқан сөздерін қанша зейін қойып, мұқият тыңдаса да, қолды болған байғұс әйелдің ізіне түсіретін ешбір хабарды ести алмады. Сонымен ол бір шыны шарабын ішті де, басқа істейтін шаруасы болмағасын, жұрт күдіктенбесін деп, отырған түкпіріне жайғасып, ұйықтауға кірісті.

Д'Артаньянның жиырма жаста екені біздің есімізде, ал, бұл жасқа шыққан кісі қанша зарлы, қанша шерлі болса да, ұйқыға төтеп бере алмайды ғой.

Таңертеңгі сағат алты кезінде д'Артаньян оянып кетті, түнімен дөңбекшіп, көз ілмеген кісідейін тіпті мазасы жоқ. Ол тез жиналды: ұйықтап жатқан кезінде біреу болмаса біреу қалтасына түспеді ме екен деп тұла бойын сипалап, бір тексеріп шықты, сөйтсе, сақинасы саусағында, әмияны жанында, пистолеті беліне қыстырулы екен, содан кейін шараптың ақысын төлеп, далаға шықты. Түнде таба алмаған қызметшісін енді табармын деп үміттеніп келеді. Шынында да ертеңгі бұлыңғыр сызды тұман арасынан оның көзіне бірінші шалынған кісі, кішкене бір мүсәпір лашық алдында екі атты тізгінінен ұстап, қожасын сарғая тосып тұрған мұның адал Планшесі еді, кеше түнде бұл арадан өткенде д'Артаньян осы жерде мұндай күрке бар екен-ау деп тіпті де ойламапты.

ПОРТОС

Бірден өз үйіне тіке тартып кетудің орнына, д'Артаньян де Тревиль мырзаның есігінің алдына келгенде атынан ырғып түсіп, басқышқа жүгіріп шықты. Осы жолы ол болған оқиғаны капитанға түгел айтып бермекші болды. Өйткені де Тревиль мырзаның өткен-кеткен күллі оқиға жайлы пайдалы кеңес беріп ақыл айтатыны күмәнсіз, оның үстіне де Тревиль мырза королевамен күн сайын кездеседі, бәлкім ол ұлы ханымнан әлгі бейшара әйел жайлы әйтеуір бір хабар біліп қалар, ол байғұс иесіне адал қызмет етемін деп зардап шекті ғой.

Де Тревиль мырза жас жігіттің әңгімесін аспай-саспай сабырмен тыңдады, ол бұл хикаяда махаббат шырғалаңынан гөрі салмақтырақ бір сыр жатқанын сезген тәрізді.

– ым...– деді ол д'Артаньян сөзін бітіргесін.– Бұл жолы да мәртебелі тақсырдың қатысы бар екені айдан анық

– Енді не істеймін?–деді д'Артаньян.

– Ештеңе істемейсіз, үзілді-кесілді тыйылыңыз, тек бір ғана ақылым – Парижден тезірек қараңызды батырыңыз, мұны сізге бұрын да айтқанмын. Мен королеваны көрісімен әлгі байғұс әйелдің ызым-қайым жоғалып кеткенін айтармын – әрине, ханым оны әлі білмейтін шығар. Осы айтқан жәйттар оны бір ізге түсірер-дағы, сіз кайтып келгеннен кейін мен өзіңізге, бәлкім, бір қуанышты хабар айтармын. Маған арқа сүйеуіңізге болады.

Де Тревиль мырза, қанша гаскон болғанымен, кісіге уәде беруді әдет қылмаған еді, ал зәуімен біреуге уәде бере қалса, оны асыра орындайтын. Өзінің өткені мен болашағының қамын жеп, демеп жебегені үшін жас жігіт оған иіліп ізет етті, ал осынау батыр да жанкешті жігітті ұдайы қолдап-қостап жүретін қадірменді капитан оның қолын дос пейілмен қысып, оң сапар тіледі.

Де Тревиль мырзаның ақылын дереу орындау үшін жол қоржынын әзірлеуді өз көзімен көрмек болып д'Артаньян көр қазушылар көшесіне қарай беттеді. Үйге таяп келгенде ол есік алдында шекпен киіп тұрған Бонасье мырзаны көрді. Тумысынан сақ Планшенің қожайынның залым екендігі жөнінде кеше ғана айтқан әңгімесі есіне түскен д'Артаньян галантерейшіге бұрынғыдай емес, өзгеше көңіл бөліп, әдейі анықтап қарады. Шынында да өті қанына тараған, сырқат кісідей оның өңі сарғыш тартып, қуарып кетіпті, бәлкім, мұның басқа да кездейсоқ себебі бар шығар, кім білген, әйтеуір, д'Артаньян Бонасьенің бет-аузының қыртыс-қыртыс әжімінен екі жүзді опасыз кісіге тән әккілікті аңғарғандай болды. Алаяқ сұм адал жандай жадырап күлмейді; екі жүзді көлгірдің көз жасы да, ақкөңіл жанның көз жасынан өзгеше болады. Жалған атаулының бәрі –

маска, қанша шебер жасалды дегенмен-дағы, анықтап қараған кісі оны адамның шын келбетінен әрқашанда айыра алады.

Енді міне д'Артаньянға Бонасье бетіне маска, тіпті жиіркенішті маска киетіндей болып көрінді.

Сол себепті де осы кісіге деген жиіркенішінен арыла алмай, онымен сөйлеспей, кекірейіп өте шыққысы келді, бірақ кешегі сияқты, Бонасье бүгін де әуелі тіл қатты.

– Ай-хой, жастық-ай десеңші. Шамасы, біздің түніміз де көңілсіз өтпейтін сияқты ғой, жігітім, а?– деді ол.– Шайтан алсын, уақыт таңертеңгі жеті болып қалды! Сіз осы үйреншікті әдетіңізді өзгерткенсіз бе, қалай, басқа жұрт үйінен енді-енді шығып жатқанда, үйіңізге қайтып келіп.

– Ал, сізге мұндай кінәны арту қиын-ақ, мэтр Бонасье, сіз нағыз орнықты кісінің үлгісіндейсіз. Рас-ау, қойыңда уылжыған сұлу қатының жатқанда басқа жақтан бақыт іздеп қайтесің: бақыт дегенің үйіңе өзі келіп қонақтайды ғой. Солай емес пе, Бонасье мырза?

Бонасье бөздей ағарып, жылмиып күлгендей болды.

– Ха ха, сіз керемет әзілқой екенсіз!– деді ол.– Шайтан алсын, бірақ бүгін түн қайда сандалып жүргенсіз, жас досым? Байқайсыз ба, ауыл арасының жолдары серуендеуге онша қолайлы емес қой деймін.

Д'Артаньян қонышына дейін балшық жұғып баттасып қалған етігіне қарады, со жерде аңдамай галантерейшінің башпағы мен шұлығына да көз тастады; оның аяқ киімі де бұл кешкен шалшықты кешкен сияқты: екеуінің аяқ киімдеріндегі айғыз-дақтар бірдей еді.

Со сәтте күтпеген бір ой д'Артаньянды оттай шарпып өтті. Әлгі бурыл шашты, жұп-жуан мыртық кісі, үстіне қара киінген малай тәрізді шал, күймені қоршаған қарулы салт аттылар менсінбей, жүрдім-бардым тіл қататын шал, дәл Бонасьенің өзі! Әйелін ұрлауға күйеуінің өзі мұрындық болған.

Д'Артаньян сол арада галантерейшіні кеңірдегінен қылқындыра ұстап, буындырып өлтіре салғысы келді, бірақ біз мұның аса сақ, ақылды жігіт екенін жоғарыда айтқанбыз, сол себепті де өзін-өзі әзер ұстап қалды. Бірақ оның өңінің қуқыл тартып, өзгеріп кеткені сондай, Бонасье қорқып кетіп, кейін қарай шегіне берді, бірақ артындағы есік жабулы тұрғасын, ол лажсыздан орнында тұрып қалды.

– Отағасы, сіздің әзілдескіңіз келеді ғой деймін, бірақ менің етігімді қалай тазалау керек болса, сіздің башпағыңыз бен шұлығыңызды да солай тазарту керек сияқты. Шынымен-ақ, мэтр Бонасье, сіз де бір жақта қызықты хикая іздеп қыдырып жүрдіңіз бе? Қойыңыз, ондай қылық сіздің

жасыңыздағы кісіге, оның үстіне сылқым, жас келіншегі бар кісіге кешірілмес күнә ғой!

– О жоқ, құдай сақтасын!—деді Бонасье азар да безер боп.— Мен кеше өзіме бір күтуші әйел қажет болғасын, соның жай-жапсарын білмек болып, Сен-Мандеге барып қайтқанмын, бірақ қазір жолдың оңғаны бар ма, аяғымды сол жақта былғап алыппын, оны тазарта қоюға қолым тимей жатқаны.

Өзінің сейіл-серуен құрған жерінің атын атаймын деп, Бонасье Д'Артаньянның көңіліндегі күдікті бұрынғыдан да күшейте түсті. Бонасьенің Сен-Мандені атаған себебі – Сен-Манде мен Сен-Клу екеуі бір-біріне қарама-қарсы жақта.

Осы болжамы д'Артаньянның шерлі көңілін алғаш рет жұбатқандай болды. Егер әйелінің қайда екенін Бонасье білетін болса, амал-айланы асырып, галантерейшінің байлаулы тілін шешуге, құпия сырын зорлап айтқызуға болады. Гәп тек сол болжамның анық-қанығына көз жеткізуде ғана.

– Бонасье мырза,— деді д'Артаньян,— ағат кетсем кешірерсіз, бірақ біле-білсеңіз мен сусап өліп барамын. Үйіңізден бір стакан су ішуге рақым етіңіз. Көршіңізге осындай болмашы нәрсеге таршылық етпессіз!

Қожайынның рұқсатын күтпей, д'Артаньян дереу үйге кіріп, төсекке көз қиығын тастады, төсек бүктелмепті. Бонасье жатпапты.

Демек, ол үйіне әлгіде, бірер сағат бұрын келген болды, Демек, ол әйелін апаратын жерге дейін, ең кемі, бірінші почта станциясына дейін ұзатып салған.

Сізге алғыс айтамын, мэтр Бонасье,— деді жас жігіт стаканды босатып,— сізден маған керегінің өзі осы еді. Енді мен өз үйіме барып, Планшеге етігімді тазарттырамын, сосын, егер қаласаңыз, мен оны башпағыңызды тазарту үшін сізге де жіберейін.

Галантерейші оның осылайша қоштасқанына аң-таң болып, аңырайып тұрып қалды, сонда: өтірік айтамын деп шатасып кеткен жоқпын ба осы, деп өзінен-өзі қуыстана берді.

Басқыштың жоғарғы алаңында д'Артаньян үрпиген Планшені көрді.

– Ах, сударь!—деді дауыстап ол қожасын көрісімен.— Тағы бір жаңалық болды! Мен сіз келгенше әрең-әрең шыдадым.

– Не болды?— деді д'Артаньян.

– Өзіңіз жоқ кезде бізге кім келгенін сіздің мүлде таба алмайтыныңызға бәс тігісем!

– Қашан келді?

– Осыдан жарты сағат бұрын, сіз де Тревиль мырзаның үйінде болған кезде.

– Кім келді сонда? Айт жаныңның барында!

– Де Кавуа мырза.

– Де Кавуа мырза?

– Тап өзі.

– Мәртебелі тақсыр гвардиясының капитаны ма?

– Тап сол.

– Ол мені қамауға келіп пе?

– Жүзі жылмиып тұрғанымен, маған солай болып көрінді.

– Хош, оның жүзі жылы дедің бе?

– Сударь, тіпті керемет, түрі балдан да тәтті.

– Шын ба ей?

– Ол: мәртебелі тақсыр сізге тек жақсылықты ғана тілейді, сол себепті де сіздің Пале-Рояльге келуіңізді өтінеді,— деді.

– Сен оған не деп жауап бердің?

– Бұл мүмкін емес, о кісі үйде жоқ,— дедім, оған өзінің де көзі жетті ғой.

– Ал, ол не деді?

– Бүгін кешке дейін қайтсе де келсін, деді. Сосын сыбырлап сөзін жалғады: «Қожаңа мәртебелі тақсыр оны қатты ұнататынын және сіздің тағдырыңыз осы дидактасуға байланысты екенін жеткіз»,— деді.

– Мұндай қулық кардиналға онша жараспайды екен,— деді жас жігіт кекете күліп.

– Мен оны сол себепті де бірден байқап, қожаң қайтып келгенде қатты қынжылатын болды-ау деп жауап бердім. «Ол қайда кетті?»—деді де Кавуа мырза. «Шампандағы Труаға кетті»,— дедім. «Қашан кетті?»— «Кеше кешкілік...»

Планше, досым менің, сен шынында да баға жетпес жансың! деді д'Артаньян оның сөзін бөліп.

Сударь, білесіз бе, егер сіз Кавуа мырзаны көргіңіз келсе, менің сөзімді жоққа шығарып, еш жаққа да кеткен жоқпын деп айта аласыз ғой деп ойладым. Ондай күн туа қалса, өтірік айтқан мен болып шығамын ғой, ал, мен ақсүйек емеспін, өтірікті оңды-солды айта беруіме болады.

– Сабыр, Планше, сен шыншыл адам деген атыңнан айрылмайсың: енді бір он бес минуттен кейін аттанамыз.

– Мен әлгіде ғана, сударь, сізге сондай бір кеңес бермекші болып едім. Егер онша құпия болмаса, айтыңызшы, біз қайда барамыз?

– Әрине, біз сен жаңа ғана де Кавуа мырзаға айтқан жағыңа қарама-қарсы жаққа аттанамыз. Айтпақшы, мен Атосқа, Портос пен Арамиске не боп қалды екен?—деп, соны білуге қалай асықсам, сен де Гримо, Мушкетон мен Базен жайлы бірдеңе білгің келіп, жаның жай таппайтын шығар?

– Әлбетте, сударь,— деді Планше,— мен тап қазір жүруге әзірмін. Меніңше, тап қазір сіз екеуімізге Париждің ауасынан гөрі алыс бір түкпірдің ауасы пайдалы, ендеше...

– ...ендеше жинал, Планше, кетеміз. Жұрт күдік келтірмес үшін мен қазір ештеңені алмай, ілгері қарай жаяу жүре беремін. Екеуіміз гвардия казармасында кездесеміз... Планше, сенің біздің қожамыз жөніндегі сөзің дұрыс сияқты — ол барып тұрған жәдігөй көрінеді.

– Аһа! Сударь, егер мен бір кісі жөнінен бірдеңе айтсам, қалтқысыз сене беріңіз: жұртты мен бет-жүзіне қарап танимын.

Әлгіде уәделескеніндей, әуелі төменге д'Артаньян түсті. Сосын кейін өкініп жүрмейін деп, үш досының пәтеріне соңғы рет барып шықты: олардың ешбірі келмепті, тек Арамистің атына уақ әріппен моншақтай тізіп жазған жұпар иісті бір хат жатыр екен. Д'Артаньян оны тиесілі кісіге апарып бермекші болды. Енді бір он минут өткен шамада Планше гвардия казармасының ат қорасында жүрген қожасына келді. Д'Артаньян уақытты текке өткізбей, атты өзі ерттеп қойған еді.

– Жарайсың, енді қалған үш атты ертте, сосын кетеміз,— деді жігіт, қанжығаға чемоданды берік байлаған Планшеге.

– Егер біздің жетегімізде тағы бір-бір аттан болса, жылдам жетеміз деп ойлайсыз ба?—деді Планше қуланып.

– Жок, әзілкеш мырза,— деді д'Артаньян байсалды,— егер олар әлі тірі болса, біз төрт атпен ана үш досымызды кейін қайтып әкеле аламыз ғой.

– Онда сапарымыздың сәтті болғаны,— деді Планше.— Бірақ құдайдың мейірім-шапағаты тимейді деп күні бұрын үміт үзуге болмайды.

– Әумин!—деді д'Артаньян атқа қонғасын.

Гвардия казармасынан шыққаннан кейін олардың екеуі екі жаққа қарай тартты: біріншісі Париждің Лавильет қақпасынан, ал екіншісі – Монмарт қақпасынан шығып, Сен-Дениде табыспақшы болды. Осы бір стратегиялық тәсілді екеуі де дәлме-дәл орындап, жұрттан амалын асырып кетті. Д'Артаньян мен Планше екеуі тізе қосып Пьерфитке жетті.

Бұл жерде Планшенің түннен гөрі күндіз батылырақ болғанын ашық айтуымыз керек.

Сонда да туа біткен сақтығы минут сайын көрініп қалып отырды. Ол әуелгі сапардың бірде-бір шырғалаңын есінен шығармай, кездескен кісілердің бәрін жау көріп сезіктеніп келе жатты. Соның кесірінен орыпсыз жалбақтап, қалпағын қайта-қайта шешіп иіле бергесін, д'Артаньян оған қатты кейіп тастады, өйткені ол Планше әсіре-сыпайы боламын деп жүргенде жұрт оны қарадүрсін біреудің қосшысы екен деп ойлап қала ма деп қауіптенді.

Бірақ жолай кездескен кісілер Планшенің кішіпейіл елгезектігіне риза болды ма, әлде бұл жолы д'Артаньянға бөгет жасау үшін ешкім жіберілмеді ме, әйтеуір, біздің жолаушыларымыз шытырман оқиғаға ұрынбай Шантильиге жетіп, бірінші сапар кезінде аялдаған Гран-Сен-Мартен мейманханасына келіп ат басын тіреді.

Қожайын артында қос ат жетелеген дәйекшісі бар жас жігітті көріп, есік алдына шығып, оны қошаметтей қарсы алды. Осы араға он бір лье жол жүріп келген д'Артаньян, мейманханада Портостың бар-жоғына қарамастан, аялдауды жөн көрді. Мұның үстіне келмей жатып, мушкетер жайлы сөз қозғағаны аңғалдық болар еді. Ойын осылай түйген д'Артаньян ешкімді сұрап әуре болмай, атынан түсіп, тізгінін дәйекшісіне ұстатты да, ортақ залға отырғысы келмеген кісілерге арналған шағын бөлмеге келіп кірді, сосын қожайынға ең таңдаулы шарап пен дәмді ас әкел деп әмір етті, осыдан кейін жас қонағын бір көргеннен қастерлеп сыйлаған қожайынның оған деген құрметі арта түсті.

Сонымен Д'Артаньянның әмірі ертектегідей жылдам орындалды.

Гвардия полкі корольдіктің ең таңдаулы ақсүйектерінен іріктеп алынатын, ал, қасына қосшысын ертіп, төрт сәйгүлікпен келе жатқан д'Артаньян жұпыны мундиріне қарамастан, бұл арада қатты әсер етуі керек-ті. Оған қожайынның өзі қызмет етпек болды, мұны көргесін д'Артаньян екі стакан алдырып, әңгіме бастады.

– Кәне, мархабатты қожайын,– деді ол екі стаканға шарап құйып жатып,– мен сізден ең тәуір шарап сұраған едім, егер мені алдасаңыз, онда өзіңізді өзіңіз алдаған болып шығасыз, өйткені мен өмірде жалғыз отырып іше алмаймын, демек, сіз менімен шарап серік боласыз! Ал, кәне стаканды алыңыз, ішелік. Ешкімнің өкпесіне қалмау үшін кімге бола ішсек екен? Ендеше сіздің шарапханаңыздың өркен жая беруі үшін ішелік.

– Мейірімді мырза, көп құрметтеп қайтесіз. Ізгі тілегіңізге мың рақмет,— деді қожайын.

Бірақ мақтады деп мастанып кетпеңіз,— деді д'Артаньян тағы,— менің тостымда, сіз ойлағаннан гөрі, өзімнің қара басымның қамын ойлағаным басымырақ болар. Ісі оңға басқан мейманханаларда ғана қонақтың бабын табады; ал, ісі кері кеткен қонақжайлар бейберекет былығып жатады да, саяхатшылар онсыз да қысқа жібi күрмеуге келмей, қысылып жүрген қожайынның тар пиғылының зардабын тартады. Мен көп саяхаттайтын, осы жолмен жиі-жиі жүретін кісімін, сол себепті де күллі шарапханашылар байи берсе екен деп тілеймін.

– Бәсе, сударь, мен сізді бұрын да көру ғанибетіне ие болған сияқты едім,— деді қожайын.

– Көргенде қандай! Мен шамасы Шантильиді он рет басып өткен шығармын, соның үш-төрт ретінде сізде аялдағанмын. Тұра тұрыңызшы... иә, мен осыдан он екі күн бұрын сізде болғанмын. Мен онда көңілдес достарымды, мушкетерлерді шығарып салған едім, егер қаласаңыз, есіңізге салайын, солардың біреуі бейтаныс бір кісімен — өзіне әуелі тіл тигізген кісімен жанжалдасып қалған.

– Иә-иә, ол рас!—деді қожайын жадырап.— Мен ол оқиғаны жақсы білемін. Мейірімді мырза, сіз Портос мырзаны айтып отырсыз ғой шамасы, солай ма?

– Иә, менің серігімді солай деп атайды. Құдай-ай, сақтай гөр! Ол бір бақытсыздыққа ұшырап қалған жоқ па, мейірбанды қожайын.

– Мейірлі мырзам-ау, оның жолға енді шыға алмайтынын өзіңіздің көруіңіз керек еді ғой.

– Иә, оның рас, ол бізді қуып жетемін деген, бірақ содан бері оны көргеніміз жоқ

– Ол осында қалып, бізге қатты құрмет көрсетті.

– Қалай? Осында қалды дейсіз бе?

– Иә, сударь осы мейманханада, Бірақ шынын айтсақ біз қатты мазасызданып жүрміз.

– Неге?

– Бізді біраз шығындатып тастады.

– Оған қам жемей-ақ қойыңыз! Ол қарызының бәрін қайтарады.

– О сударь, сіз менің жарама шипалы бальзам жақтыңыз! Біз оған

несиеге көп қаржы бердік, емші мырза бүгін ертеңгілік бізге: егер Портос мырза маған борышын төлемесе, ісім сізбен болсын, өйткені мені шақыртқан мына сізсіз, деді маған зілденіп.

– Портос жаралы ма еді?

– Оны сізге айта алмаймын, сударь.

– Айта алмайтыныңыз қалай? Өзге жұрттан гөрі оның хал-ақуалын сіз жақсы білуге тиістісіз ғой.

– Оныңыз рас, сударь, бірақ біз тап қазіргі жағдайда білгеніміздің бәрін айта алмаймыз, өйткені бізді тіліңе ие болмасаң құлағыңнан айрыласың деп ескертіп қойған.

– Хош, ендеше маған Портос мырзаны көруге бола ма?

– Әрине болады, сударь. Басқышпен екінші қабатқа көтеріліңіз-дағы, бірінші номердің есігін қағыңыз. Тек әуелі өзіңіздің кім екеніңізді айтып ескертіп қойыңыз.

– Сонда бұл – менмін деп ескертейін бе?

– Иә-иә, әйтпесе жазатайым бір бөлеге ұшырап қаларсыз.

– Сонда қандай бөлеге ұшырап қалатынымды айтпайсыз ба?

– Портос мырза сізді менің үй ішімнің бір кісісі екен деп ойлап қалып, ашу үстінде шпагамен түйреп тастауы немесе басыңыздан бір оқты қадай салуы мүмкін.

– Соншалық оған сіз не істеп едіңіз?

– Біз одан ақша сұрап едік.

– Ах, шайтан атқыр, енді ғана түсіндім! Қалтасында ақшасы жоқ кезінде Портос ондай сұрауды ұнатпайды, бірақ оның ақшасы бар еді ғой.

– Біз де солай ойлағанбыз, мырза. Біз мейманжайда тәртіпті қатал сақтаймыз, апта сайын ісіміздің қорытындысын шығарамыз, сол әдетімізбен аптаның аяғында оған есеп қағазын беріп едік, бір көңілсіз отырған кезіне тап болдық па, әйтеуір, ақша жайлы айта бастағаннан-ақ, бізді жоғалыңдар деп қуып шықты. Рас, оның алдында ол құмар ойнап еді...

– Ах, ол ойнап па еді? Кіммен ойнады?

– Құдай-ау, соны кім білген! Жолаушы бір мырзамен ойнаған, Портос оған бір рет ландскнехт ойнайық деген.

– Гәп сонда. Байғұс, ақшасының бәрін ұттырған ғой.

– Атына дейін ұтқызды, сударь, өйткені бейтаныс кісі кетейін деп жиналып жатқанда, оның қызметшісінің Портос мырзаның атын ерттеп жатқанын байқап қалдық. Біз оған бұл қалай деп едік, ол мұнда шаруаларың болмасын, ат менікі – деді. Біз оны дереу Портос мырзаға айтып едік, ол: ақсүйектің сөзіне күмән келтіретін не қылған оңбаған адамдар, егер ол ат менікі десе, ол шынында да сонікі болғаны – деді.

– Портостың тап өзі!–деді күбірлеп д'Артаньян.

– Сосын,– деді әңгімесін жалғап қожайын,– мен оған шамасы біз бір-бірімізбен ақша төлеу жайлы ешқашанда бір уәжге келе алмайтын түріміз бар, ендеше сіз қайырым жасап, менің әріптесімнің «Алтын Бүркіт» мейманханасына ауысарсыз деген тілек білдірдім. Бұған Портос мырза: сіздің мейманжайыңыз жақсы, сол себепті де осында жата беремін,– деп жауап қатты. Бұл бір менің осал жерімді тапқан сәтті жауап болғандықтан, дікілдей беруді жөн көрмедім. Сол себепті де мен одан ендеше жатқан бөлмеңізді (ол мейманханадағы ең тәуір бөлме-тін) босатыңыз-дағы, төртінші қабаттағы шағын бөлмені қанағат тұтыңыз, дедім. Бірақ Портос мырза бұған: мен осы таяу уақытта сарай төңірегіндегі жоғары дәрежелі әйелдердің бірі болып саналатын ашынамды күтіп отырмын, ендеше үлкен басымды кішірейтіп, эзер аялдаған осы бөлменің өзі ондай әйелге сиықсыз болып көрінеді деп жауап берді. Бірақ оның сөзінің әділ екенін мойындасам да, алған бетімнен кайтпауды мақұл көрдім; бірақ ол менімен ерегісіп әуре болып жатқысы келмеді, пистолетін суырып алып, түнгі столшаның үстіне тастады да: егер маған басқа бір жаққа – өзге бөлмеге ме, әлде мейманханаға ма, әйтеуір бір жерге– көшу жайлы ләм деп аузыңызды ашсаңыз; сөйтіп абайламай ішкі ісіме қол сұқсаңыз болды, құдай болсаңыз да, басыңыздың мылжа-мылжасын шығарамын деп айбат шекті. Сондықтан да, сударь, энеугіден бері ол кісіге қызметшісінен басқа тірі жан кірмейді.

– Мушкетон осында ма еді?

– Иә, сударь, аттанып кеткесін бес күннен кейін қайтып келген, бірақ ол да өте көңілсіз оралды. Шамасы, жолай ол да бірдеңеге ұрынып қалса керек. Біздің сорымызға қарай мырзасынан қызметкері пысық, қожасы үшін ол осы үйді астан-кестен актарып шығады, сұрасам бермейді деп ойлай ма, әйтеуір, қажет нәрсенің бәрін сұраусыз ала береді.

– Иә, Мушкетонның қожасына дегенде ішкен асын жерге қоятынын көптен байқап жүретінмін,– деді д'Артаньян.

– Ол рас та шығар, сударь, бірақ қожасына тап осындай пейілді, жылпос қумен бір жыл ішінде үш-төрт рет кездестім бар ғой, онда тыр жалаңаш кедей болып қалатыным хақ.

- Жоқ, ондай сөзді қойыңыз, Портос сізге бәрін де төлейді.
- Ұм-м...— деді шарапханашы шүбәланып,
- Аса дәулетті, текті бір бибі оны ұдайы демеп-жебеп жүреді, сізге берешек болып қалған сол болмашы нәрсе үшін ол Портосты кіріптар етіп қалдырмайды.
- Егер мен ойымдағыны батылым жетіп айтар болсам...
- Ойыңызда не бар еді?
- Тіпті білетінімді айтсам ғой...
- Не білесіз сонда?
- Көзім кәміл жеткесін ғой...
- Көзіңіз неге жетіп еді? Айтыңыз.
- Сол текті әйелдің кім екенін анық білетінімді айтып бере аламын.
- Мына сіз бе?
- Иә, мен.
- Оны қалай білдіңіз?
- О сударь, егер сіз ешкімге сыр шашпайтын болсаңыз...
- Айтыңыз. Ақсүйектің адал серті дейін, сеніміңіз ақталады.
- Хош, сударь, кісіден маза кеткенде ештеңеден тайынбайтынын өзіңіз де білесіз.
- Сіз сонда не істедіңіз?
- О, берерменнің хақынан асып қайда барды дейсіз бізді.
- Сонымен?
- Портос мырза сол бір герцогиняға хат жазып, оны почтамен жіберіңіз деп бізге берді. Ол кезде мырзаның қызметшісі әлі келмеген еді. Оның бөлмеден шыға алмайтынын еске алсақ, тапсырманы лажсыздан бізге бермегенде қайтеді...
- Сосын.
- Хатты почтамен жіберудің орнына – соның өзіне толық сене беруге де болмайды – бір кісіміз Парижге жүретін болғасын, мен сол хатты тікелей

герцогиняның өз қолына апарып тапсырыңыз деп әмір еттім. Мұның өзі Портос мырзаның талабын бұлжытпай орындау деген сөз ғой, солай емес пе? Өйткені ол осы хат жайын көп ойлап, көп мазасызданып еді.

– Солай да шығар

– Ендеше, сударь, сол текті бибінің кім екенін сіз білесіз бе?

– Жоқ, мен оны Портостың өзінен ғана естігенмін, басқа ештеңені білмеймін.

– Сол жалған герцогиняның кім екені сізге мәлім шығар

– Тағы да айтам, мен ол әйелді білмеймін.

– Ол сударь, Шатледе тұратын бір прокурордың кәрі әйелі Көкнар бибі, оның жасы кем дегенде елуде, сонысына қарамай қызғаншағын көрсеңіз. Маған ерсі көрінген бір жәйт; текті әйел Аю көшесінде тұрады екен!

– Осының бәрін қайдан біліп жүрсіз?

– Оны білетінім, хатты алғасын әлгі бибі қатты ашуланып: Портос мырза–ұшқалақ, шпагамен түйреліп қалып жүргені де қайдағы бір әйелдің кесірі шығар,— дейді шаңқылдап.

– Е, ол шпагамен түйреліп қалып па еді?

– Құдай-ай, мен не айтып қойдым осы?

– Сіз Портос шпагамен түйрелді дедіңіз.

– Солай екені рас қой, бірақ ол маған мұны тісіңнен шығарма деп қатты ескертіп еді!

– Неге?

– Неге дейді ғой! Өйткені, сударь, сіздер кетейін деп жатқанда жанжалдасып қалған бейтаныс кісіні ол өңменінен бір түйреп, сұлата салмақшы болған, бірақ қанша бөссе де, оны бейтаныс кісі сұлатып салды. Портос мырза тәкаппар кісі ғой, шпагамен шаншылғанын мойындағысы келмейді, басынан кешірген шытырман оқиғаларды айтып тек әлгі герцогиняның жүрегін жібіткісі келсе керек.

– Сонда әлі күнге дейін шпагамен бір шанышқанды көтере алмай төсекте жатыр ма?

– Иә, шанышқанда да, несін айтасыз, қатты шанышқан ғой! Сірә, сіздің досыңыздың жаны тәніне шегеленіп қойылған болуға тиіс.

– Ендеше сіз жанжал кезінде сол арада болған екенсіз ғой?

– Мен оларды қызықтап, соңдарынан еріп, мырзалардың қалай шайқасқанын көрдім, бірақ олар мені көрмеді.

– Сонымен іс не болды?

– О іс көпке дейін созылмады, шыны да солай! Олар қарама-қарсы тұрысты. Бейтаныс кісі көзді ашып-жұмғанша, ұмсынып қалып бір түйреп өтті, Портос шпаганы қағып үлгірем дегенше, кеудесіне сүңгі үш дюймдей еніп кетті. Ол шалқалай құлады. Бейтаныс кісі дереу шпагасын оның кеудесіне қадай қойды, сосын Портос мырза өз тағдыры жауының қолында екенін көргесін, жеңілгенін мойындады. Осыдан кейін бейтаныс одан: есімің кім деп сұрады да, оның аты д'Артаньян емес Портос екенін білгесін, оны қолтығынан демеп, мейманханаға дейін апарды, сосын атына қарғып мініп, кетіп қалды.

Хош, бейтаныс кісі сонда д'Артаньянмен жанжалдаспақ болған екен-дағы?

– Иә, солай сияқты.

– Ол кісіге содан кейін не болғанын білмейсіз бе?

– Жоқ. Мен оны оған дейін де, содан кейін де көрген емеспін.

– Бәрекелде. Мен сізден білгім келген нәрсенің бәрін білдім, Сонымен сіз Портостың бөлмесі екінші қабаттағы бірінші бөлме дедіңіз бе?

– Иә, сударь, мейманханадағы ең жақсы бөлме, мен оны ендігі қонақтарға он рет беретін едім.

– Қой, сабыр етіңіз, Портос сізге ақыңызды герцогиня Көкнардың ақшасынан төлейді әлі,- деді д'Артаньян күліп.

– О сударь, кім болса ол болсын – прокурорша ма, әлде герцогиня ма – маған бәрібір, тек қалтасын қақса болғаны! Бірақ ондай күн қайда, о пәлекет Портос мырзаның тілемсектігі мен опасыздығынан әбден жалығып біттім, оған енді көк тиын да жібермеймін депті.

Әйелдің жауабын сіз өзіңіздің мейманыңызға жеткізіп қойдыңыз ба сонда?

– Жоқ, біз аңысын аңдай тұрмақшы болдық: әйтпесе, ол тапсырманы қалай орындағанымызды сезіп қояды ғой.

– Ендеше ол сұраған ақшасын әлі күтіп жатыр екен-дағы?

Гәптің өзі сонда, күтіп жатыр! Бибісіне кеше ғана екінші рет хат жазды,

бірақ бұл жолы хатты қызметшісі почтамен жөнелтті.

– Сіз осы прокурорша әрі кәрі, әрі кеспірсіз дедіңіз бе осы?

Ең кемі елу жаста шығар, сударь, ал Патоның айтуына қарағанда, тіпті ұсқынсыз біреу көрінеді.

Ендеше қам жеменіз, түптеп келгенде ырыққа көнеді. Оның үстіне Портос сізге көп қарызданып қалмаса керек-ті.

Көп қарызданбағаны қалай? Емшіні есептемегеннің өзінде жиырма пистольдей борышты, Ойбо... о... ой Ол ойына не келсе, соның бәрін істейді – кең қолтық болып әдеттеніп қалған тәрізді.

Егер оны ашынасы тастап кететін болса, дос-жарандары ешқашанда тастамайды, бұған сізге кепілдік ете аламын. Сүйікті қожайын, ендеше алаң болмай, ақсүйектің атақ-дәрежесіне қарай, оған қажетті қызметін жасай беріңіз.

Сударь, сіз маған прокурорша жайын есіне салмаймын, жараланғанын аузыма да алмаймын деп уәде бергенсіз.

– Оны есіме қайта салмасаңыз да болады, уәдем – уәде.:

– Біліп қойса, ол мені өлтіреді дегенім ғой.

– Қорықпай-ақ қойыңыз, былай қаһарлы болғанымен, іс жүзінде онша қорқынышты кісі емес.

Осыны айтты да, ол басқышпен жоғары көтеріле бастады. Дүниедегі ең қымбат екі нәрсе: өмірі мен ақшасы аман қалатынына көзі жеткен қожайынның жаны бір жай тауып, көңілі қошуақтанып төменде қала берді.

Жоғарыдағы есік сыртына күллі дәлізден көрінетіндей үлкен етіп қара сиямен «І» деген санды жазып қойыпты: д'Артаньян есікті қағып еді, іштен: келген жолыңмен тайып тұр, деген жауапты есітті де, бөлмеге кіріп келді.

Портос төсекте, қолы жатырқап қалмас үшін, Мушкетонме ландекнехт ойнап жатыр екен, ал ошақ үстінде істікке шаншылған құр еті айналада, үлкен каминнің екі жағындағы қазандық үстінде екі кастрюль қайнап тұр, олардан үй қояны етінен жасалған фрикас пен шарапты тұздық құйылған балықтың иісі аңқып, мұрынды қытықтайды. Күллі шкаф пен комодтың мәрмәр тақтасының үсті бос шыныдан көрінбейді.

Досын көргенде Портос қуанғанынан дауыстап жіберді, ал Мушкетон мұны құрметтеп, отырған орнын беріп, кастрюль қарауға кетті, шамасы, олар Мушкетонның бақылауында болса керек.

– Ах, шайтан атқыр, бұл сіз екенсіз ғой!–деді Портос д'Артаньянға.– Хош келдіңіз! Төсектен тұра алмайтыныма кешірім сұраймын... Айтпақшы, маған не болғанын сіз әлі білмейсіз бе?– деді ол д'Артаньянға күдіктене көз тастап.

– Жоқ.

– Қожайын сізге ештеңе айтқан жоқ па?

– Мен одан сіздің қайда екеніңізді сұрадым-дағы, осылай карай көтерілдім. Портос кеудесін кере еркін бір демалғандай болды.

– Сүйікті Портос, сіз не пәлеге ұшырап қалғансыз?–деді д'Артаньян.

– Не пәлеге ұшыраушы ем, дұшпанымды ығыстыра үш рет түйреп, енді төртінші ретте шаруасын бітірем ғой дей берген кезде, бір тасқа сүрініп, тіземді шығарып алғаным.

– Сізге не болған сонша!

– Арыммен ант етейін! Әлгі бір соққанның бағы бар неме екен, әйтпесе, тұрған жерінен тапжылтпай жанын алатыныма сөз бар ма!

– Оның өзі қайда кеткен?

– Кім білген со немені. Жазасын тартқасын алды-артына қарамай тайып тұрды... Ал, сіз ше, сүйікті д'Артаньян, сізге не болды?

– Е, сізді төсек тартқызып қойған да сол буыны тайған тізеңіз екен ғой, сүйікті Портос,– деді д'Артаньян сөзін жалғап.

– Қайтерсің болмашы ғана бірдеңе! Уақасы жоқ енді бірнеше күннен кейін жүруге де жараймын.

– Сіз өзіңізді Парижге апар деп неге әмір етпегенсіз? Бұл жерден әбден зерігіп кеткен шығарсыз?

– Өзім де солай етемін ғой деп ойлағанмын, бірақ кейбір жәйтке кезігіп қалғанымды, сүйікті достым, сізге айтуым керек.

– Ол не?

– Мынадай бір жағдай еді. Шынында да, өзіңіз айтқандай, мен осы арада қатты зеріктім, қалтамда сіз қалдырған жетпіс бес пистоль болғасын, көңіл көтеру үшін, осында аялдаған бір жолаушы дворянинді шақырып алдым-дағы, бір рет сүйек тастап ойнайық дедім, Ол келісе кетті, ақырында жетпіс бес пистолім менің қалтамнан оның қалтасына барып түсті, оған қоса атымды да әкеткенін айтып отырғаным жоқ... Ал, өзіңіздің хал-ахуалыңыз қалай, сүйікті Д'артаньян?

– Лаж бар ма, сүйікті Портос, жігіттің әрдайым жолы бола бермеді,— деді д'Артаньян.—«Кімнің картадан қолы шықпаса, махаббаттан жолы шығады» деген мақалды білесіз ғой. Сіз махаббаттан кенде емессіз, сол себепті де ойынның сізден бір өш алғысы келген шығар. Бірақ құбылмалы тағдырда не шаруаңыз бар! Тіршіліктің еркетотайы атанған жазған-ау, толықсыған герцогиняңыз бар емес пе, ол сізге жедел жәрдем беру үшін, әрдайым қасыңыздан табылады емес пе?

– Иә, өз басым сондай бір қырсық шалған ойыншы болғасын, оған елу шақты луидор жіберіңіз деп хат жазғанмын, тап қазіргі жағдайда осындай ақша маған өте қажет,

– Сонымен не болды?

– Не болушы еді! Бибі, шамасы, оз поместьелерінің бірінде жүрген болуға тиіс — әлі жауап алғаным жоқ.

– Қойыңызшы, рас па?

– Иә, жауап әлі келген жоқ. Кеше мен оған екінші хатты жолдадым, ол бірінші хаттан да дәлелдірек, дәйектірек... Сүйікті дос, мінеки сіз де келіп жеттіңіз, енді өзіңіз жайлы сөйлеселік. Несін жасырайын, сізге не болып қалды екен деп, аздап алаңдай да бастаған едім.

– Алайда, күллі жай-жапсарды ескерсек, қожайын сізге жаман қарамайтын сияқты, сүйікті Портос,— деді д'Артаньян, ас толы кастрюльдер мен бос шыныларды көрсетіп.

– Сіз де қызық екенсіз!—деді Портос.— Осыдан үш-төрт күн бұрын әлгі арсыз маған есеп қағазды әкеліпті, мен оны қағазымен бірге қуып шықтым. Мен қазір бұл арада жаулаушы ретінде, жеңімпаз ретінде отырған жанмын, сол себепті де шабуыл жасала ма деп қауіптеніп, бақайшағыма дейін қаруланып алғанмын.

– Дегенмен, сіз анда-санда жорыққа шығып қайтатын болуыңыз керек,— деді д'Артаньян күліп. Сосын ол қолын шошайтып, шынылар мен кастрюльдерді нұсқады.

– Сорлағанда мен шыға алмаймын ғой!—деді Портос.— Шыққан аяғым төсекке жіпсіз байлап тастады. Төңіректі шарлап, ішім-жем қорын тауып жүрген Мушкетон... Мушкетон, досым-ау,— деп Портос сөзін жалғай түсті,— өзің көріп отырсың, міне бізге қосымша күш те келіп жетті, енді біз азық-түлік қорын толықтыруымыз қажет.

– Мушкетон, сіз маған осы жолы бір қызмет көрсетіңіз,— деді д'Артаньян.

– Қандай қызмет, сударь?

– Осы әдісіңізді Планшеге үйретсеңіз. Бәлкім, бір кезде мен де қоршауға түсіп қалармын, сол кезде сіздің мына қожаңызға қазір жасап отырған қызметті Планше маған жасаса артық болмас еді.

– О құдай-ай,— деді Мушкетон жай ғана,— одан өткен оңай іс жоқ, сударь! Жылпос болсаң жетіп жатыр. Мен өзім деревняда өскен едім, әкем қолы бос кезінде ептеп-септеп ұрлық-қарлық жасайтын.

– Ол қалған уақытында не істеуші еді?

– Өз басым кәдімгідей пайдалы іс деп санайтын бір кәсіппен айналысатын.

– Қандай кәсіп?

– Бұл – католиктер мен гугеноттардың соғысы кезінде болған оқиға. Католиктердің гугеноттарды, гугеноттардың католиктерді дін-иман үшін рақымсыз қырып-жойып жатқанын көргесін, әкем өзіне бір дүбәра дін ойлап тауып, бірде католик, бірде гугенот болып жүре береді. Сонымен ол әдетте мылтығын иығына салып, жол қапталын қуалай өсетін бұталарды паналап, емін-еркін серуен құрып жүре береді екен, ал, егер жолай жалғыз келе жатқан католигі көрсе болғаны, протестант болып шыға келеді. Ол дереу жолаушыға мылтығын кезеп тұра қалады екен-дағы, анау он шақты қадам жақын келгенде оған сөз тастайтын болған, ақырында шыбын жанын аман алып қалу үшін жолаушы әмиянын тастап кете берген. Ал, әкем гугенотпен кездесе қалса, католик шіркеуін жан-тәнімен жақсы көріп шыға келетіні өзінен-өзі белгілі ғой, сонда ол осыдан ширек сағат бұрын ғана біздің қасиетті дініміздің артықшылығына қалай ғана шүбә келтіргеніне өзі де түсінбей қалады екен. Сізге бір айтайын дегенім, сударь, мен өз басым – католикпін, өйткені ұстанған қағидасынан айнымайтын әкем, менің ағамды гугенот еткен-ді.

– Сол бір қадірменді кісі өз ғұмырын қалай аяқтады?— деді д'Артаньян.

– О сударь, ақыры қайыр болмады ғой. Бір күні бір тар соқпақ үстінде ол бұрын дидарласқан гугенот пен католиктің арасына түсіп қалады, олар мұны бірден таниды. Әлгі екеуі табанда бас қосып, әкемді ағашқа асып кетеді. Сосын олар өздері жасаған ерлігіне масаттанып, жолай бірінші кездескен деревняның шарапханасына келіп кіреді, біз ағам екеуміз сол арада шарап ішіп, қызара бөртіп отырғанбыз...

Сонымен сіздер не жасадыңыздар?— деді д'Артаньян.

– Біз олардың сөзін естіп алдық-тағы,— деді Мушкетон,— олар кейін шарапханадан шығып, әрқайсысы өз жөнімен кеткесін, ағам католиктің жолында тоспада қалды да, мен гугеноттың жолын бақтым. Енді бір-екі сағат өткеннен кейін бәрі де тап-тұйнақтай болды: екеуміз де шаруамызды тындырдық, сонда күні бұрын сақтық ойлап, бізді әр діннің дәстүрінде

баулыған әкеміздің көрегендігіне таң қалып, таңдай қағыстық.

– Оныңыз рас, Мушкетон, әкеңіз шынында да бір естияр қу болса керек. Қолы бос кезінде сол адал кісі зиянкес істермен айналысты дедіңіз бе?

– Иә, сударь, маған тұзақ құруды да, қармақ салуды да үйреткен сол кісі. Лаж қанша, оңбаған қожайынымыз қайдағы бір мешкейлерге лайық дүмбілез тағамдарды беріп, әлсіз асқазанымыздың берекесін қашыра бастаған кезде, мен жайымен, ептеп-септеп ескі кәсібіме көштім. Ханзаданың орман-тоғайларында серуендеп жүріп аңдардың жымына тұзақ құрдым, биік мәртебелі бекзаттың өзен-суларының жағасында жатып қармақ салдым, міне енді құдайға шүкір, өзіңіз де көріп отырсыз, құр мен қоян етіне, мөңкелер мен лақаларға, дімкәс кісілерге мың да бір дауа болатын, жеңіл де пайдалы тағамдарға шаш-етектен келіп жатырмыз.

Ал, шарап ше? Сіздерге шарапты кім әкеліп береді? Қожайын ба?—деді д'Артаньян.

– Бұған не десем екен... Иә деу де, жоқ деу де қиын.

– «Иә деу де, жоқ деу де қиын» дегеніңе қалай түсінеміз?

– Оның бізге шарап беретіні рас, бірақ соны қалай бергенін өзі де білмейді.

– Мушкетон, анықтай айтсаңызшы, сізбен сөйлескеннің өзінен кісі біраз сабақ алады.

– Айтайын, сударь. Саяхатқа шығып жүргенде мен кездейсоқ талай ел, талай жерді, соның ішінде Жаңа Жұртты да көрген бір испанға жолықтым.

– Мына конторка мен комодтың үстінде самсап тұрған шынылардың Жаңа Жұртқа қандай қатысы бар?

– Сабыр, сударь – оның да кезегі келеді.

– Дұрыс айтасың, Мушкетон, құлағым сенде.

– Сол испанның бір қызметшісі бар екен, Мексикада саяхат шеккенде қасында жүріпті. Сол қызметшісі маған жерлес болып шықты да, екеуміз дереу достасып кеттік, оның үстіне мінез-құлқымыз да бірдей екен. Біз екеуміз де барша дүниеден аңшылықты жақсы көреді екенбіз, ол маған бұратана халықтардың йен түзде жолбарыс пен жабайы қодастарды бұғалықпен аулайтынын айтып берді, сонда олар осынау қорқынышты аңдарға бұғалық тастайтын көрінеді. Әуелгі кезде мен жиырма-отыз қадам қашыққа арқан ұстап, қалаған нәрсені бұғалықтай алатын шебер кісі жоқ шығар деп ойлағанмын, бірақ көп ұзамай оның растығына көзім жетті. Менің әлгі серігім отыз қадам жерге шыны қойып, оған талай рет бұғалық тастап, тартып ала берді. Сосын мен де жатпай-тұрмай жаттыға бастадым,

табиғат о баста мені қабілет-дарыннан құр алақан қалдырмаған екен, тап қазір мен бұғалықты кез келген мексиканнан кем тастамаймын. Ал мән-жайға енді түсінген боларсыз? Сіздің қожамыздың шарап погребі кереметтей бай, бірақ ол кілтті құдайдың тірі жанына бермейді. Сәті түскенде подвалдың төбесінде бір саңылауы бар екен. Сол тесіктен тұзақ тастаймын. Қазір жақсы шарап қойылған бір жерді білем, күллі шарапты сол жақтан алып жатырмын. Міне, сударь, конторка мен комод үстінде тұрған шыныларға Жаңа Жұрттың қатынасы дегеніміз осы! Ал енді сіз біздің шарабымызды татып көріңіз-дағы, ол жөніндегі ойыңызды бүкпей-бөгелмей айтыңыз.

– Рақмет, досым, рақмет, мен әлгіде ғана ауқаттанып едім.

– Хош, ендеше, Мушкетон, столға тағамдарды әкел, біз таңғы асқа отыралық, ал, д'Артаньян біз көріспеген он күн ішінде не көріп, не білгенін айтып берсін,— деді Портос,

– Айтайын,— деп д'Артаньян келісе кетті.

Портос пен Мушкетон жарақаттарынан жазылып келе жатқан кісілер емес пе, таңғы аспен рақаттана ауқаттанып жатқанда, д'Артаньян бақытсыз күндерді бастарынан бірге өткізіп, арадан қыл өтпестей тату, риясыз көңілді Арамистің жараланып, лаждың жоғынан Кревкерде қалып қойғанын, ал, Атос өзін жалған ақша жұмсадың ден айыптаған кісілермен айқасып Амьенде қалғанын, өзінің Англияға қайтсе де жету үшін, граф де Вардтың қарнын жарып тастағанын жырдай етіп айтып берді.

Д'Артаньян бар сырын осымен аяқтады; бірақ бұған қоса Ұлы Британиядан төрт арғымақ әкелгенін — оның біреуін өзіне, қалғанын жолдастарына әдейі арнап алғанын, сөзінің ең соңында Портосқа арналған аттың мейманхананың қорасында тұрғанын айтты.

Сол сәтте Планше келіп, өзінің қожасына аттардың біраз тыныққанын, енді Клермонге жетіп түнеуге болатынын хабарлады.

Портосты көріп көңілін бір демдегеннен кейін, жігітіміз қалған екі досының қандай күйде екенін білгенше асықты, сол себепті де науқастың қолынан қысып қоштасып, серіктерін іздеуге аттанатынын білдірді. Дегенмен ол енді бір аптадан кейін осы жолмен кейін қайтатынын, егер сол кезге дейін мушкетер Гран-Сен-Мартен мейманханасынан кетпесе, Портосты ерте кетермін деген ойын айтты.

Портос мына бір шыққан буынның кесірінен бұл арадан одан ертерек кете алмайтынын білдірді. Бұған қоса ол герцогинясынан жауап келгенше Шантильиден шыға алмайды.

Д'Артаньян оның тезірек жылы жауап алуына тілек білдіріп, Портосқа қамқорлық жасауды Мушкетонға тағы да қайталай тапсырып, қожайынға

ақы-пұлын төледі де, Планшемен бірге жолға шықты, дәйекшісі қосарындағы бір атты осында қалдырып кетіп еді.

XXVI

АРАМИСТІҢ ҒЫЛЫМИ ЕҢБЕГІ

Д'Артаньян Портосқа оның жарақаты жөнінен де, прокуроршасы жөнінен де ләм деп тіл қатпады. Біздің гасконымыз жас та болса аса сак бала еді. Ол мақтаншақ мушкетер айтқан әңгіменің бәріне құлай сенген сыңай танытты, өйткені ешбір дос біреудің өзінің құпия сырын әшкерелегеніне төзбейтінін және ол кісі намысына тиетін болса, тіпті төзбейтінін жақсы білетін. Мұның үстіне біз өзімізге өмір-тірлігі әбден мәлім кісіден іштей жоғары тұрамыз ғой. Сол себепті де д'Артаньян келешек айла-амалдарының жобасын жасай отырып, Атосты, Портос пен Арамисті бас пайдасының құралы етпек болды, бұл үшін күн бұрын көзге көрінбес бір жәйттерді астыртын жинап алып, солардың арқасында өзінің үш досын емін-еркін басқарып жүрмек еді.

Бірақ ол жол бойы ұдайы жабығып, көңілі бір көтерілмей-ақ қойды: адал қызмет ақ ниеті үшін бұған ықылас қойған балғын сұлу Бонасье бикені ойлады. Сонда ол қолына қонғалы тұрған бақыттан айрылғанына жабыққан жоқ, әйел байғұс бір бәлеге ұрынып қалмады ма екен деп қауіптенді. Жігіт кардиналдың сол әйелден өш алу үшін әдейі жасаған зұлымдығы екеніне күмән келтірмеді, ал, мәртебелі тақсырдың өшпенділігі сұмдық қатал болушы еді. Министрдің өзін қалай «ұнатып қалғанын» д'Артаньян білмейді, егер оның үйде отырған кезінде келгенде, бәлкім, гвардия капитаны де Кавуа оны бұған айтып берер ме еді, қайтер еді.

Дүниеде уақыттың қалай өткенін, жолдың қалай біткенін білдірмейтін бір күдіретті күш бар, ол: қалың ой тұңғиығы. Мұндай кезде кісі сырт көзге ояу көрінгенімен ұйықтап келе жатқандай болады, оның ойы ұйқыда көрген түспенен бірдей. Соның арқасында уақытта есеп болмайды, далада қашықтық болмайды. Сіз бір жерден шығып, екінші бір жерге келіп жетесіз – бар болғаны осы. Сонда әлгіде өткен жолдан есінде көмескі тұманнан басқа ештеңе де қалмайды, әйтеуір ойыңа бұлдырап мың сан күңгірт суреттер: ағаштар мен бұталар, тау мен дала, сай-сала келгендей болады. Шантильи мен Кревкер арасындағы алты-жеті дье жерді д'Аратаньян бұлаң құйрықпен желе-жортып отырған атының ыңғайына көшіп, ұйқылы-ояу, меңзең күйде өткізді, бірақ осы қыстаққа келіп жетісімен жолда көрген нәрселерінің бәрін ұмытып қалды.

Тек осында келгесін ғана ол басын бір сілкіп, есін жинады, Арамис қалған асхананы көрді, сосын атын тебініп желдіріп келіп, есік алдына тоқтай берді.

Бұл жолы оны қожайын емес, әйелі қарсы алды. Д'Артаньян кісіні түрінен танитын; ол әйелдің тағдырына бек разы дөңгелек, шырайлы жүзін көріп, бұған қулық жасап, бас қатырмайын деп ойлады: осындай ақжарқын, қайырымды кісіден жамандық күтуге болмайды.

– Сүйікті бибі, осыдан он күндей бұрын біз мұнда бір көңілдес досымызды қалдырып кетіп едік, сол қазір қайда екен, білмейсіз бе?– деді д'Артаньян салған жерден.

– Жиырма үш-жиырма төрттер шамасындағы сұлу жас жігіт қой, өзі бір үндемейтін, биязы, сымбатты жігіт қой?

– Оның үстіне иығынан жараланған еді.

– Иә, иә.

– Сонымен ол?..

– Ол әлі осында, сударь!

– Қойыңызшы!–деді д'Артаньян, атынан секіріп түсіп, тізгінді Планшеге тастай салып.– Бибі, сіз мені қайта тірілкендей болдыңыз-ау! Менің қымбатты Арамисім қайда, қайда жүр ол? Құшақтайыншы өзін. Несін жасырайын, оны көргенше шыдай алар емеспін.

– Рақым етіңіз, сударь, тап қазір ол сізді-қабылдай алар ма екен?

– Неге? Оның бөлмесінде әйел отыр ма?

– Құдайым-ай, сақтай гөр, сіз не деп кеттіңіз! Байғұс бала! Жок, сударь, оның қасындағы әйел емес.

– Кім ендеше?

– Мондидьеден келген священник пен Амьендегі иезуиттер монастырының имамы.

– Жасаған-ай! Байғұстың хәлі соншалық мүшкіл ме еді?–деді д'Артаньян дауыстап.

– Жок, сударь, хәлі қайта жақсы. Бірақ науқастан кейін құдайдың шапағаты түскен бе, әйтеуір, діни тірлікке ауыспаққа бел буған.

– Аһ, иә мен оның, уақытша мушкетер болып жүргенін тіпті ұмытып кетіппін,– деді д'Артаньян.

– Сонымен, сударь, сіз оны қайткенде де көргіңіз келеді ғой.

– Әлбетте.

– Ендеше аулаға шығыңыздағы, оң жақтағы басқышпен жоғары көтерілсеңіз, үшінші қабаттағы бесінші бөлме.

Д'Артаньян көрсеткен жаққа қарай Жүгіріп келді де, қажетті басқышты тауып алды: бұл ескі асханалардың ауласында әлі күнге дейін кездесетін

сырт басқыштардың бірі еді. Бірақ болашақ аббатқа бірден кіру оңай емес екен: Арамистің бөлмесіне апаратын жол Армидайдың бағынан да бетер күзетіледі екен. Базен дәлізде қарауыл боп тұр екен, сескенуі-жасқануы жоқ, мұның алдын кес-кестей берді, көп жылға созылған ауыр сыннан кейін көкейіндегі мақсатына жетуге енді таяп қалғанда, оны жанын салып қорғамағанда қайтсін байғұс.

Расында да Базен өмір-бақи бір дін адамының дәйекшісі болуды арман ететін, осы тәтті қиялын бір сәт те ойынан шығармай, Арамистің плащты тастап, сутана киетін кезін асыға күтті. Жас жігіт құдайдың құтты күні ондай кез алыс емес деп қайта-қайта уәде бергесін ғана ол мушкетерге қызмет етіп жүре берді, ал Базеннің сөзіне жүгінсек, Арамистің бұл қызметтен түбінде діннен безген болып шығатыны шүбәсыз еді.

Демек, Базеннің жаны қазір рақатқа кенеліп жүрген. Алған бетінен жаңылмаса, қожайыны енді айтқан сертінен қайтпайды. Тән жарасы мен рух жарасы қосылып, қабаттасып келіп, тап осы жолы көкейінде көптен жүрген күрт қимылға бастаған: бір мезгілде жаны мен тәні бірдей азап шеккен Арамис ақырында дінге барып жармасқан, бір басына қос қасірет келіп жабысқасын – ғашығы ызым-қайым жоғалып, өзі иығынан жараланғасын – ол мұны құдіреттің қаһарына іліккенім деп жорыған.

Көңіл күйінің осындай бір құбылмалы кезінде Д'Артаньянның елестетіп келгенін, әрине, Базен жақтырмай, жиырылып қалды, өйткені онсыз да ұзақ уақыт бойы бұл фәнидің әбігер-қызығына түсіп кеткен қожасын ол қайтадан еліктіріп-желіктіріп әкетуі мүмкін. Ол қайткен күнде де есікті жанқиярлықпен қорғауға белін бекем байлады, ал, шарапхана иесінің әйелі бар сырды ашып қойғасын, ол көпе-көрінеу Арамис үйде жоқ деп айтуға дәті шыдамады, бірақ өкіректеп жетіп келген кісіге таң сәріден басталып, ақшамға дейін бітпейтін (бұл Базеннің сөзі ғой) жанға сауап кеңес кезінде қожайынына кесір жасау барып тұрған әдепсіздік екенін түсіндірмек болды.

Бірақ д'Артаньян мэтр Базеннің тіл майын тамыза айтқан мәймөңкесін құлағына да ілмей, жақын досының дәйекшісімен керілдесіп жатуды ар көріп, оны бір қолымен итере салды да, екінші қолымен сыртына «№ 5» деп жазылған есік тұтқасын тарта берді.

Есік ашылып кеткесін д'Артаньян ішке кірді.

Арамис үстіне қолпылдаған кең шекпен, басына скуфьяға ұқсас төбесі жайпақ тақия киіп, шиыршықтаулы қағаздар мен үлкен-үлкен кітаптар жатқан ұзынша стол басында отыр екен; оның оң жағына иезуит монастырының имамы, ал, сол жағына – Мондидьеден келген священник жайғасыпты. Перделер жартылай ғана ысырылып, терезеден діни кеңеске үндес бір сырлы жарық түсіп тұр. Жас жігіттің, жас жігіт болғанда мушкетер жігіттің бөлмесінен көзге түсетін дүнияуи заттардың бәрі сиқырға ұшырағандай, ұшты-күйлі ғайып болыпты; сондай заттардың

сыртқы түрінің өзі мына алдамшы дүниені қожайынының есіне түсіре ме деп қорқып, Базен шпаганы, пистолеттерді, үкілі қалпақты, әр алуан кестелер мен шілтерлерді біржолата тығып тастаған сияқты.

Осылардың бәрінің орнына әріректегі күңгірт түкпірде шегеге шыпыртқы сияқты бірдеңе ілініп қойыпты, ол д'Артаньянға кісінің өзін-өзі азаптайтын дойыр тәрізденіп көрінді.

Есік сықырлай ашылғасын, Арамис басын көтеріп, кіріп келе жатқан досын көрді, бірақ Д'Артаньянның бір қайран қалғаны, мұның келгені мушкетерге зәредей де әсер етпеді – ол тіпті бұл дүниеден баз кешкен кісі тәрізді.

– Қош келіпсіз, - сүйікті д'Артаньян. Сізді көргеніме аса қуанышты екеніме сеніңіз,– деді Арамис самарқау үнмен.

– Мен де қуаныштымын. Бірақ, алдымда отырған кісінің Арамис екеніне сәл күмәнданып тұрғаным,– деді д'Артаньян жай ғана.

– Соның тап өзі, досым, соның тап өзі! Бірақ сіздің көңіліңізде сондай күдікті тудырған не нәрсе екен?

– Мен әуелі бөлмені шатастырған екенмін деп, сосын қайдағы бір діни кісінің үйіне тап болған екенмін деп қалғаным, ал сізді мына мырзалардың арасынан көргеннен кейін тағы да қателесіп кеттім: сіз ауыр науқас сияқты болып көріндіңіз.

Қара киінген екеу д'Артаньянның нені мегзеп тұрғанын бірден ұқты да, қабақтарын суытып, бұған зәрлене көз тастады, бірақ д'Артаньян саспады.

– Бәлкім, мен сізге бөгет жасап тұрған шығармын, сүйікті Арамис?– деді д'Артаньян сөзін жалғап.– Түр-пішініңізге қарағанда, сіз мына кісілерге жаныңызды жайып салып жатқан сияқтысыз.

Арамис сәл ғана қызарғандай болды.

– Бөгет жасап дейсіз бе? О жоқ, ант етейін бөгет болмайсыз, сүйікті досым! Осы сөзімді растау үшін, сіздің аман-есен, сау-саламат келгеніңізге шексіз қуанышымды білдіруге рұқсат етіңіз...

«Ақырында не айтатынын тапты-ау әйтеуір! Бұған да шүкіршілік»,– деп ойлады д'Артаньян.

– Үшбу досым таяуда ғана зор қауіптен құтылған,– деді Арамис мүләйім дауыспен, әлгі дін адамдарына д'Артаньянды көрсетіп.

– Сол үшін жаратқанға жалбарыныңыз, сударь,– деді олар д'Артаньянға қосарлана тағзым етіп.

– Мен солай еткенмін, құрметті қалпелер,– деді д'Артаньян оларға өз тарапынан ізет көрсетіп.

– Сіз келер уақытты дәл тауып келдіңіз, сүйікті д'Артаньян,– деді Арамис сыпайы ғана,– егер сіз біздің айтысымызға қатысатын болсаңыз, өз біліміңізбен бізге көп-көп жәрдем көрсетер едіңіз. Амьен монастырының имам мырзасы, Мондидьеден келген кюре мырза үшеуіміз көптен назарымызды аударып жүрген кейбір діни мәселелерді талдап отыр едік, егер сіздің осы мәселе жөніндегі пікіріңізді білсем, дүниедегі ең бақытты кісі болар едім.

– Әскери адамның пікірінде береке болушы ма еді,– деді д'Артаньян, әңгіменің насырға шауып бара жатқанынан сезіктеніп,– менің тілімді алсаңыз, мына мырзалардың оқымысты екеніне кәміл сенуіңізге болады.

Қара киімді кісілер тағы да тәжім етісті.

– Жоқ,– деді бұған Арамис,– сіздің пікіріңіз бізге аса қымбат. Гәп мынада: имам мырза менің диссертациям негізінен догматикалық және дидактикалық болуы керек деп есептейді.

– Сіздің диссертация! Сіз сонда диссертация жазып жатырсыз ба?

– Әлбетте,– деді иезуит.– Бірге қол тапсырмас бұрын, қиын сынақтан өту үшін, әуелі диссертацияның болмағы лазым.

– Қол тапсыру!– д'Артаньян дауыстап жіберді, ол ең әуелі шарапханашы әйелінің, сосын Базеннің айтқан сөздеріне мүлде сенбеген еді.– Қол тапсыру дейді!

Ол бұған аң-таң қалып, алдында отырған кісілерге аңырып қарай берді.

– Сонымен...– деді Арамис сөзін сабақтай түсіп, бір текті әйелдің жатын бөлмесіне таңертеңгі қабылдауға келген кісі сияқтанып креслоға сәнденіп отырып жатып, сосын бойына қан тарату үшін әйелдің қолы сияқты, аппақ балғын саусағын жоғары көтеріп.– Сонымен, д'Артаньян, өзіңіз әлгіде ғана есіттіңіз ғой, имам мырза менің диссертациям догматикалық болса екен дейді, ал, менің өз басым оны іліми болса екен деймін. Міне, сол себепті де имам мырза маған бұрын ешкім зерттеп қарастырмаған және шынымды айтсам, сан саққа салып талдауға, уағыздауға болатын соны бір тақырыпты ұсынды: «Vtrague manus in denebicendo clericis interioribus necessaria est...»

Оқу-білімі өзімізге ертеден аян д'Артаньян бір кезде де Тревиль мырзаның әлгі бір сыйлықты жас жігіт Бекингэмнен алды екен деп ойлап қалып, сол сыйлық жайлы айтқан цитатаны қалай тыңдаса, мына цитатаны да солай, жайбарақат отырып тыңдады.

– ...бұл былай деген сөз,– деді Арамис оның жүгін жеңілдетпек болып,–

«Төменгі дәрежедегі діни дәйекшілерге бата қайыру үшін екі қол қажет».

– Керемет тақырып!– деді иезуит дауыстап.

– Керемет және догматтық тақырып!–деді священник оны қостап шамасы, латыншаға д'Артаньян сияқты, ол да дүмбілездеу болу керек, сол себепті де иезуиттің ізінен жаңылмай, анау не айтса, соны жаңғырық сияқты қайталай беру үшін, иезуиттен көз жазбай қарады да отырды.

Ал, д'Артаньянға келсек, мына бір қара киімді кісілердің таңдай қағып, тамсанғаны бұған тіпті де әсер етпеді.

– Ия, бұл керемет, *prorsus admirabile* ,–деді Арамис әңгімесін жалғап,– бірақ шіркеу әулие-әнбиелері мен киелі кітапты мейлінше терең оқып-зерттеуді қажет етеді. Бірақ – мен оны шіркеу қызметшілерінің алдында бас иіп мойындаймын – түнгі қарауылға тұрып, корольге қызмет ету салдарынан сабаққа салақсып кеттім. Сол себепті де мен сияқты *facilius natars* тақырыпты өзімнің таңдап алғаным дұрыс көрінеді, сонда метафизика мен философияға мораль қандай қажет болса, дін ілімінің қиын мәселелеріне ол да сондай қажет болар еді.

Д'Артаньян сұмдық жалығып кетті, кюренің де хәлі солай-ды.

Кіріспе сөзін қараңызшы, қандай ғажап!–деді иезуит дауыстап.

– Кіріспесін-ай!– деді кюре әйтеуір бірдеңе айтпақ болып.

– *Quemadmodum infer coelorum immensitatem* ,

Арамис д'Артаньян жаққа көз қиығын салып еді, досы жақ сүйегін тап қазір шығарып жіберетін кісідей, аузын кең аша есінеп отыр екен.

– Франсузша сөйлессек қайтеді осы, әкей– деді ол иезуитке,– д'Артаньян мырза біздің мәслихатымызды сонда жақсырақ бағалар еді.

– Әп бәрекелде, жолдан қатты шаршап келіп едім, мына латыны құрғырың сынаптай сырғып ұстатпай отырғаны,- деді д'Артаньян оны қостап.

– Мақұл,– деді иезуит сөзінен жаңылынқырап қалып, ал, ана кюре қуанғанынан жүзі жадырап, д'Артаньянға ырза көзбен бір қарап қойды.– Кәне, сонымен, осы қағидадан не табатынымызды қарастырып көрелік. Моисей, құдайдың құлы... есіңізде болсын, тек құлы ғана.. Моисей батаны қос қолымен қайырады. Еврейлер дұшпандарының мәселін қайтарғысы келген кезде, ол дұшпанына өзінің қос қолын сүйеп тұруға әмір етеді, демек, ол қос қолымен бата береді. Мұның үстіне евангелиеде: «*manum емес, «imponite manus»* делінген – бұл – «қолыңды» емес, «қолдарыңды қой» деген сөз.

– Қолдарыңды қой,— деді кюре қайталап, өзі қолын жайып көрсетіп.

– Ал, Петр әулиеге,— деді иезуит сөзін сабақтай түсіп,— оның мирасқорлары папалар ғой – керісінше былай делінген: «porrige digitos» – «саусақтарыңды жай» делінген. Енді түсіндіңіз бе?

– Әлбетте, бірақ ол өте нәзік, ғажайып нәрсе ғой,— деді Арамис, осы мәслихаттан зор ғанибет тауып.

– Саусақтар!— деді иезуит қайталап.— Петр әулие саусақтарымен бата береді, демек, папа да саусақтарымен бата береді. Сонда неше саусағымен бата береді? Үш саусақпен: әке мен бала үшін және әулиенің аруағы үшін.

Сол арада бәрі де шоқынысты, д'Артаньян Да көпшілікке қосылғанды жек көрді,

– Папа – Петр әулиенің мирасқоры және құдайдың үш қасиетін бойына сіңірген; ал, қалғандары рухани сатының *ordines inferiores* болып табылады, олар қасиетті әулиелер мен періштелер атымен бата береді; шіркеудің ең төменгі дәйекшілері, мәселенки, біздің дьякондарымыз бен ризаничилеріміз бата қайыратын қисапсыз көп саусақтар бейнесіндегі ұшықтаумен бата береді. Тақырыптың тұрпайылап айтқандағы мағынасы осындай. *Argumentum omni denudatum ornamento* , Мен осыдан мынау сияқты екі том жасар едім,— деді иезуит.

Табанда шабыты тасып кеткен ол столды салмағымен майыстырып жатқан дуалы ауыз Иоанның кітабын алақанымен сарт еткізіп қойып қалды.

Д'Артаньянның тұла бойы дір етті.

– Әлбетте,— деді Арамис,— мен бұл тақырыптың әсемдігіне шек келтірмеймін, бірақ оған өзімнің әлім жетпейді ғой деп ойлаймын. Мен басқа бір тексті таңдап алдым. Сүйікті д'Артаньян, бұл сізге ұнай ма, айтыңызшы; «*Non inutile est desiderium in oblatione*», бұл былай деген сөз: «Құдайға құрбандық жасаған кісіге аздап та болса қынжылған жарасады».

– Тоқтаңыз!— иезуит бал ете қалды.— Тоқтаңыз мына текстіңіз дінсіздікпен пара-пар! «*Augustinus*» кітабында тап осындай бір қағида барды, ал, о кітап ерте ме, кеш пе, әйтеуір, жендеттің, қолымен өртеледі. Жас достым, сақтаныңыз, сіз жалған ілімге жақын тұрсыз! Сіз өзіңізді өзіңіз құртасыз, жас дос!

– Сіз өзіңізді өзіңіз құртасыз,— деді кюре қайталап, қайғыра басын шайқап.

– Сіз әлгі аты шулы ерік еркіндігі деген мәселені қозғап отырсыз, ол – әзәзілдің алдауы. Сіз пелагиашылар мен жартылай пелагиашылардың

дінсіздігіне таяп қалдыңыз.

– Дегенмен, қасиетті әкей...– деп Арамис сөз бастай берді де, дәлелді сөздер басына бұршақтай борап кеткесін аңырып тұрып қалды.

– Өзіңізді құдай жолына құрбандық еткен сәтте,– деді иезуит оның сөзін бөліп,– өкінетініңізді сіз, кәне, қалай дәлелдеп бересіз? Сіз мына бір дилеммаға құлақ салыңызшы: құдай дегеніміз құдай, ал дүние дегеніміз әзәзіл. Жалған дүние өтеді деп өкіну – әзәзіл өтеді де бітеді деп өкінумен бірдей; менің түйінім осындай», Менің ойым да осындай,– деді жандайшап кюре. Рақым етіңіз!–деді Арамис қайтадан сөз бастап. *Desideras diabolum*¹⁴, бишара!–деді иезуит дауыстап. Осы әзәзілді аяп тұр! О жас досым, жалынып-жалбарынып сұрайтыным, әзәзілді аямаңыз!–деді кюре күрсініп.

Д'Артаньян мәңгіріп бара жатқанын сезді; ол өзін жындыханаға келіп түскен екенмін, мына алдымыздағы кісілер қалай жынданып кетсе, енді мен де солай жынданып кететін шығармын деп ойлады. Бірақ ол үндемеді, өйткені әңгіменің не жайлы болып жатқанына тіпті де түсінбеді.

–Осы мені де бір тыңдап көрсеңіздерші,– деді Арамис сыпайы ғана, бірақ шамданғаны сезіліп қалды.– Мен өкінемін деп айтпаймын. Жок, мен ондай сөздерді ешқашанда айтпаймын, өйткені ол нағыз діннің рухына сай келмейді...

Иезуит қолын аспанға жайды, кюре де соны қайталады.

– Бірақ сіз мынадай уәжге тоқтайсыз ба: өзіңізді әбден мезі еткен нәрсені құдай жолына құрбандыққа шалуға болмайды. Д'Артаньян, айтыңызшы менің сөзім дұрыс қой?

– Әрине, дұрыс айтасыз, шайтан алғыр!–деді д'Артаньян дауыстап.

Кюре мен иезуит отырған жерінде қопаң-қопаң етісті.

– Менің сүйенер тірегім – силлогизм¹⁵: дүние әсем; мен бұ дүниеден кетеді екенмін – ендеше, өзімді құрбан еткенім; киелі кітапта бұл жөнінде жақсы айтылған: «Құдайға құрбандық шал»,– деп.

– Бұл дұрыс,– десті қарсыластары.

– Сосын...– деді Арамис әңгімесін созып, құлағы қызарсын деп оны қысып-қысып қойды, ал, қолы ағарсын деп оны жоғары көтерді,– сосын мен бұл тақырыпқа рондо жазғанмын. Өткен жылы оны Вуатюр мырзаға көрсеткен едім, сонда әлгі ұлы адам мені жатты да мақтады.

– Рондо!–деді иезуит кекеп.

– Рондо!– кюре оны қалай айтқанын өзі де байқамай қалды.

– Бізге соны оқып беріңізші, оқыңызшы. Аздап көңіліміз көтерілсін,— деді д'Артаньян дауыстап.

– Жок, оның мағынасы діни нәрсе, ол өлеңмен жазылған аят,— деді Арамис.

– Өзәзіл ме, бұл не пәле!— деді д'Артаньян.

– Міне, сол өлең,— деді Арамис мүләйім кейіппен, бірақ түрін де көлгірсудің болар-болмас табы бар еді.

Мұнша неге қайғырасың, шөгесің,

Мұнша неге ауыр азап шегесің.

Қасіреттік қара бұлтын таратқан

Мұнша неге қайғырасың...

Д'Артаньян мен кюре екеуі қатты қуанысты. Иезуит қасарын әлгі пікірінен қайтпай қойды.

– Құдайға бағышталған сөзден бұл жалғанның рухы шығудай сақтанбақ керек. Әулие Августин қандай өсиет айтқан? *Severust, sit clericorum sermo*¹⁶.

– Иә, уағыз түсінікті болуы керек!—деді кюре.

– Сонымен...— өзінің сыбайласы адасып бара жатқанын көрісімен, иезуит сөзге кірісті,— сонымен сіздің диссертацияңыз бибілерге ұнайды да қояды. Ол жұртқа қайдағы бір Патрю мырзаның араша сөзі сияқты әсер етеді де, ұмыт болады.

– Құдай қолдаса!— деді Арамис қызына дауыстап.

– Міне көрдіңіз бе!—деді иезуит даусын көтеріп.— Жұрт әлі сіз жөнінде көп шуласады, сонда *altissima voce*¹⁷ қатты шуласады. Сіз әлі, жас достым, күнәлі пендесіз, соны ойлаймын да жаным түршігеді: жаратқанның шапағаты сізге дарымай ма деп қорқамын.

– Қасиетті әкей, қам жемей-ақ қойыңыз, тас түссе — талайымнан көремдағы.

– Пенде шіркіннің астамшылығы ғой.

– Әкем-ау, мен өзімді өзім жақсы білемін, айтқаным — айтқан, одан сірә қайтпан.

– Сонымен, сіз осы қасарысқан күйіңізде сол тақырыпты кеміре бересіз

ғой?

– Мен өзімді тек сол тақырыпты зерттеуге жаралған кісімін деп есептеймін, басқа тақырыпты қаламаймын. Сол себепті де басталған жұмысты жүргізе беремін, сіздердің нұсқауыңызға сәйкес оны қалай жөндегенімді көргенде күні ертең оған өздеріңіз де разы боласыз ғой деп ойлаймын.

– Асықпай еңбектене беріңіз. Біз сізді рухыңыз берік, көңіліңіз хош-уақ кезінде қалдырып барамыз.

– Иә,—деді иезуит,— дақыл себілді, енді біз тұқымның бір бөлегі тасқа түсті немесе жолда шашылып қалды, ал, оның қалған бөлігі жасаған иемнің құстарына жем болады деп қорқуға болмайды.

«О бәлекет, латыныңмен қоса өзінді де оба жалмаса екен тезірек!»— деп ойлады д'Артаньян әбден діңкелегенін сезіп.

– Ұлым менің, ертеңге дейін хош болыңыз,— деді кюре.

– Ертеңге дейін, жаужүрек бозбала,— деді иезуит.— Сіз шіркеудің жарық бір шамшырағы болғалы тұрсыз. Осынау шамшырақтың дүниені жалмайтын жалынға айналмауына тәңірім жар болғай-ақ!

Ұзақ бір сағат бойы тырнағын кеміріп әзер отырған д'Артаньян енді саусағын шайнауға көшті.

Қара киімді екеу орындарынан тұрып, Арамис пен д'Артаньянға тәжім етті де, есікке қарай беттеді. Күн ұзақ сол арада тұрып, осынау іліми таласты шын пейілімен беріле тыңдаған Базен, дереу олардың алдынан шығып, священниктің дұғалығын, иезуиттің тәсбісін алып, оларға қошаметтей жол көрсетіп, ілгері жүрді.

Арамис оларды шығарып салмақ болып, басқышпен төмен түсті де, со замат әлі де ұйқылы-ояу кісідей мең-зең болып отырған д'Артаниянның қасына қайтып келді.

Өздері оңаша қалғасын, екі дос бір-бірінен ыңғайсызданып үндемей қалды; бірақ осы үнсіздікті екеуінің біреуі бұзуы керек еді; д'Артаньян бұ кезекті Арамиске бергісі келгесін бе, қалай, әуелгі сөзді Арамис бастады.

Өзіңіз көріп отырсыз, мен көкейкесті арманыма қайтып оралдым,— деді ол.

– Иә, жаңа ғана әлгі бір мырза айтқанындай-ақ, сізге шапагаттарын деген екен.

– О, бұл фәниді тәрк ету жөніндегі ой көңіліме баяғыда-ақ уалаған, оны сіз менен талай рет естігенсіз, солай емес пе, досым?

– Әрине, айтқансыз, бірақ мен соның бәрін сіз ойнап айтады ғой деп ойлайтынмын.

– Ондай нәрсемен ойнай ма екен! Д'Артаньян, сізге не болған.

– Шайтан алғыр-ау! Біз ажалмен де әзілдесіп жүрміз ғой.

– Соны бекер жасаймыз, д'Артаньян, өйткені ажал дегеніміз кісіні дозаққа немесе ұжмаққа апаратын дарбаза ғой.

– Келістім, Арамис, бірақ құдай үшін, діни таласты қоялықшы. Меніңше, сіздің әлгіде алған сыбағаңыз бүгінге әбден жетеді. Ал, маған келсек, шала-пұла білетін кейбір латын сөзінің өзін ұмытып қалғанмын, бірақ соның өзін білдім деуге де болмас, мұның үстіне, сізден несін жасырайын, ертеңгі сағат оннан бері нәр татқаным жоқ, өлердей ашпын.

– Қазір түскі асқа отырамыз, сүйікті дос, бірақ бүгін күн жұма екенін ұмытпаңыз, мұндай күні мен етті жемек түгіл, оған қарауға да жүрексінемін. Егер сіз менің тағамымды қанағат тұтсаңыз, ол – асылған тетрагон мен жемістер.

– Тетрагон дегеніңізді қалай түсінуге болады?– деді д'Артаньян елең етіп.

– Ол кәдімгі шпинат (өсімдік),– деді Арамис.– Бірақ сізге арнап тағамға жұмыртқа қостырамын, бұл, әрине, ережені бұзғандық, өйткені жұмыртқадан балапан шығады, демек, ол – ет деген сөз.

– Әрине, дастарқаныңыз мол емес, бірақ сізбен сұхбаттасу үшін көнемін-дағы, қайтейін.

– Құлқынды күйттеп кетпегеніңізге көп рақмет,– деді Арамис;– бұл тағам сіздің тәніңізге пайдалы болмағанымен, жаныңызға пайдалы болатыны күмәнсыз.

– Сонымен, Арамис, сіз дін саясына біржола шығасыз ғой? Бұған достарымыз не дейді, де Тревиль мырза не дейді? Айтпады деменіз, олар сізді қашқын деп есептейді әлі.

– Мен діни қызметпен таныспаймын, онымен қайтадан табысамын. Егер мен шын қашқын болсам, онда осы жалған дүние үшін дінді тастаған шіркеудің қашқынымын. Мушкетер плащын кигенде өзімді өзім зорлап-қорлағанымды білесіз ғой.

– Жоқ, мен оны білмеймін.

– Менің семинарияны қалай тастап кеткенімді сіз әлі білмейсіз бе?

– Білмеймін.

– Ендеше, ол мынадай. Інжілдің өзінде: «Бір-біріңмен сырласыңдар» деп жазылған. Міне, мен де, д'Артаньян, сізге ағынан жарылмақпын.

– Мен сіздің күнәларыңызды айтпай-ақ кешіремін. Қандай қайырымды кісі екенімді өзіңіз де көріп отырсыз ғой.

– Қасиетті нәрсені қалжыңға шаптырма, досым.

– Қойдым, қойдым, кәне, сөйлеңіз, құлағым сізде.

– Мен тоғыз жастан семинарияда тәрбиелене бастадым. Жиырмаға толуыма үш-ақ күн қалған-ды, сосын аббат болып шығамын да, бәрі орны-орнына келер еді. Бір күні кешқұрым, үйреншікті әдет бойынша, уақытымның көбін өткізіп жүрген бір үйде отыр едім, – лаж бар ма, ол кезде әр нәрсеге әуес, елгезек жас едім – сол үйдің хозайкасына әулие-әнбиелердің хикаяларын оқып бергеніме қызғанышпен түксіне қарап жүретін бір офицер кенет, ешбір дыбыс бермей, ың-шыңсыз кіріп келгені. Сол күнгі кеште мен Юдифь¹⁸ тарихының бір көрінісін аударып, қасымдағы келіншекке оқып беріп, ол оны асыра мақтап, иығыма басын сүйеп, әлгі өлеңді екеуміз қосылып қайта оқып отырғанбыз. Әйелдің тап осылай асылып... еркін отыруы... офицерге ұнамады. Офицер ләм деп сыр бермеді, бірақ мен далаға шыққанда, соңымнан ере шықты.

«Аббат мырза, – деді ол мені қуып жеткесін, – өзіңізді таяққа жыққанды жақсы көресіз бе?»

«Бұл сауалыңызға қапелімде не деп жауап берейін, сударь, өйткені осы уақытқа дейін мені ешкім, еш жерде ұрып көрген емес дедім».

«Ендеше, менің сөзімді құлағыңызға құйып алыңыз, аббат мырза: егер сіз бұдан былай бүгін екеуміз кездескен үйге келетін болсаңыз, мен сізге соны жасаймын».

Мен, шамасы, қорқып кетсем керек, өңім аппақ болып, тіземнің қалтырап кеткенін сездім, бірдеңе деп жауап қатайын десем, аузыма сөз түспейді, сосын үндемей тұрып қалдым.

Офицер менің жауабымды күтсе керек, мен үндемегесін қарқылдап бір күлді де, кейін бұрылып, үйге қайта кіріп кетті, Сол сүмірейген күйі семинарияға қайтып келдім.

Мен өзім – нағыз ақсүйекпін, қызу қанды кісімін, оны өзіңіз де байқаған шығарсыз, сүйікті д'Артаньян; ол мені қатты қорлады, бірақ оны ешкім көріп-білмесе де, сол бір жайт жүрегімнің бір түкпірінде жатып алып, шок түскендей күйдіргені-ай. Мен қасиетті әкейлерге діни қызметті қабылдауға әлі әзір емес екенімді білдірдім, сосын осы өтінішім бойынша, пірге қол тапсыру ғұрпы бір жылға кейінге қалдырылды.

Содан кейін мен Париждегі ең таңдаулы сайыскер ұстазға барып, одан күн сайын сабақ алмақ болып келістім – бір жыл бойы одан күн құрғатпай сабақ алып жүрдім. Сосын былтыр жәбір көрген күнге аттай бір жыл толғасын, сутанымды шегеге ілдім де, ақсүйекше ыздиып киініп, өзіме таныс бір текті әйелдің үйіндегі балға бардым, меніңше, дұшпаным да сонда болуға тиіс. Бұл оқиға Форс түрмесіне таяу, Фран-Буржуа көшесінде болған еді.

Офицер шынында да сонда жүр екен. Ол бір әдемі келіншекке қиыла қарап, оған махаббат өлеңін тақпақтай айтып тұрған кезінде қасына жетіп бардым-дағы, екінші шумақтың орта шенінде өлең ырғағын үзіп жібердім.

– Сударь,– дедім мен оған,– егер мен Пайен көшесіндегі өзіңізге мәлім бір үйге баратын болсам, сіз оған бұрынғыша қарсылық жасайсыз ба? Егер әміріңізге құлақ аспасам, сіз мені әлі де таяққа жығудан тайынбайсыз ба?»

Офицер маған аң-таң қалып бір қарады да:

«Сіздің менде не шаруаңыз бар, сударь? Мен сізді тіпті білмеймін ғой»,– деді.

«Мен әлгі әулие-әнбиелердің хикаяларын оқып, «Юдифті» өлеңмен аударатын жас аббатпын»,– дедім мен оған.

«Ах, иә! Енді ғана есіме түсті,– деді офицер мысқылдай күліп.– Сізге не керек?»

«Маған керегі – сіз менімен бірге далаға шығып, біраз серуендеп қайтсаңыз».

«Егер сіз соған ділгер болсаңыз, ертең азанда барайын және шын көңіліммен қуана-қуана барайын».

«Жоқ, ертең таң азанда емес, тап қазір жүріңіз»

«Дікілдеп қоймасаңыз, қайтейін...»

«Иә, қоймаймын».

«Олай болса, жүрелік. Бибілер,– деді ол әйелдерге қарап,– мазасызданып жүрмеңіздер: мен қазір мына бір мырзаны өлтіремін де, дереу қайтып келемін, сосын өлеңнің соңғы шумағын айтып беремін».

Екеуміз сыртқа шықтық. Мен оны Пайен көшесіне, осыдан бір жыл бұрын, тап осы мезгілде, өзіңізге мәлім, әлгі бір сыпайы сөздерді маған айтатын жерге, ертіп әкелдім. Тамылжыған айлы түн еді. Біз шпагамызды жалақтатып суырып алыстық, бірінші сілтегеннен-ақ мен оны тұрған жерінде сеспей қатырдым.

– Шайтан алсын!—деді д'Артаньян толқып.

– Әйелдер өз әншісінің қайтып келмегенін көргеннен кейін,— деді Арамис сөзін жалғап,— және оны Пайен көшесінде шпагамен түйреліп жатқан жерінен тауып алғаннан кейін, офицерді менің өлтіргенімді бірден біле қояды да, мұның соңы дауға айналды. Осының кесірінен біраз уақыт сутанадан бас тартуыма тура келді. Сол кездері танысқан Атос пен, сайыс сабақтарына қоса маған жекпе-жектің кейбір әдіс-тәсілдерін үйреткен Портос мені мушкетер плащын сұрап, өтініш айтуға көндірді. Аррасты қоршау кезінде қаза тапқан әкемді король өте жақсы көруші еді, содан ба, қайдам, маған плащ тапсырылды... Енді маған шіркеу аясына қайтып баратын уақыт келгенін өзіңізде түсініп отырған шығарсыз.

– Бүгіннен ерте де, кеш те емес, тап қазір шіркеуді тапқыңыз келгені қалай? Сізге не болған, осындай жаман ой көңіліңізге қалай ұялаған?

– Сүйікті д'Артаньян, мына жарақат маған тәңірінің зауалындай болып көрінді.

– Мына жарақат па? Қайдағыны айтпаңызшы! Оның өзі жазылып та қалыпты, сіз тап қазір осы жарақаттың азабын тартып жатқан жоқсыз.

– Енді ненің азабын тартыппын?— деді Арамис қызарақтап.

– Сіздің әйел салған жараңыз жүрегіңізде, Арамис ондай жараның азабы да ауыр, кісі қансырап қалады.

Арамистің көзі жайнап сала берді.

– Қойыңыз,— деді ол ішкі тебіренісін білдірмес үшін мұны елемеген болып,— соны сөз қылып қайтеміз! Махаббат машақатынан қасірет шегіп жүрсем сол! Vanitas vanitatum (Әбігердің әбігері!) Сонда қалай, сіз мені есалаң болып кетті деп ойлайсыз ба? Кім үшін? Гарнизонда жүргенде көңілде болған кәнізактар мен күтуші қыздар үшін бе... Жиіркенішті нәрсе ғой ол!

– Кешіріңіз, сүйікті Арамис, сіз құлашты биігірек сілтеп жүрген сияқты едіңіз.

– Биігірек! Соншалықты намыс қуалап асқақтайтын мен кім едім? Мен – мүсәпір мушкетермін, дүниеде біреуге кіріптар болуды жек көретін, сыпайы қауым арасында өзін көзге шыққан сүйелдей оғаш сезінетін, қайыршыдай бір байғұспын ғой!

– Арамис! Арамис!—деді дауыстап д'Артаньян, досына күдіктене көз тастап.

–Тумақ бар да, өлмек бар. Тірлікте көретінің жәбір-жапа, қайғы-қасірет,— деді Арамис түнере сөзін жалғап.—Кісіні бақытпен байланыстыратын

дәнекер жіп біртіндеп, қолында тұрып-ақ бырт-бырт үзіле береді, ең әуелі алтын жіптер үзіледі. О сүйікті д'Артаньян,— деді Арамис күйінішті үнмен,— маған құлақ салсаңыз: жаныңыз жараланған кезде оны жұрт көзінен жасырыңыз! Үндемеу — бақытсыз жанның соңғы қуанышы; өз қасіретіңізді ешкімге де айтпаңыз. Жаралы маралдың қанына шыбын қалай жерік болса, біздің көз жасымызға жерік жандар да толып жатыр.

— Қайран дүние, сіз маған менің өз басымнан өткерген қайғымды айтып бердіңіз-ау, сүйікті Арамис,— деді д'Артаньян ауыр күрсініп.

— Қалайша!

Ия! Күні кеше ғана жанымдай жақсы көріп, аялап ардақтап жүрген әйелді ұрлап кетті. Мен оның қайда екенін, кім қайда әкеткенін білмеймін: бәлкім, ол түрмеде шығар, бәлкім ендігі өліп те қалған шығар.

Сіз: ол әйел менен еркінен тыс кетіп қалды, деп өзіңізді өзіңіз жұбата аласыз және одан ешбір хабар келмесе, сізбен хабарласуға тыйым салынғанын білесіз, ал, маған келсек...

— Ия, сізге келсек?..

Жоқ, ештеңе емес,— деді Арамис.— Ештеңе емес...

— Сөйтіп, сіз бұл фәниден біржолата күдер үзесіз ғой, енді сол сетіңізден таймайсыз ба?

— Мәңгі таймаймын. Бүгін сіз менің досымсыз, ертең сіз мен үшін құр елессіз, тіпті ұшты-күйлі болмассыз да. Бұл дүние — қу мола, өзге ештеңе де емес.

— Шайтан атсын! Сары уайымға салынып кеттіңіз ғой тіпті!

— Енді қайтейін! Есіл-дертім осы рухани тірлікте қанат біткендей шарықтай жөнелгем.

Д'Артаньян жымыып бір күлсе де, ләм деп жауап қатпады.

Бірақ осыған қарамастан, әзірше араларында жүргесін, мен әуелі сіздің өзіңіз жайлы, дос-жарандарымыз жайлы сөйлескім келіп еді,— деді Арамис сөзін жалғап.

— Ал менің өз басым,— деді д'Артаньян оған,— сізбен мына өзіңіз жайлы әңгіме шертпекші едім, бірақ сіз бұл дүниеден баз кешіп, алыстап кеттіңіз. Сіз қазір махаббаттан жиренесіз, достарыңыз сіз үшін құр елес, дүние — қу мола...

— Қайтейін! Оған кейін өзіңіздің де көзіңіз жетер,— деді Арамис күрсініп.

– Ендеше бұл әңгімені доғаралық та, сіздің кәнизагіңіз бе, әлде күтуші қызыңыз ба, әйтеуір, біреуінің тағы да көзіңізге шөп салғанын хабарлайтын мына бір хатты отқа жағалық.

– Қайдағы хат?—деді Арамис елең етіп.

– Өзіңіз жоқта үйге келген, маған апарып беріңіз, деп тапсырылған хат.

– Кімнен екен?

– Білмеймін. Көзінен жас кетпейтін бір күтушіден немесе мұңлы кәнизактан шығар... бәлкім де, Шеврез ханымның күтуші бикесінен келген шығар, ол өзінің ханымына еріп, Турге қайтып барғасын, жазғанын маңызды етіп көрсету үшін хош иісті қағазды алып, сол хатына герцог тәжі бейнеленген мөрді баса салған ғой.

– Сіз не айтып кеттіңіз?

– Япырмай, а! Мен соны жоғалтып алдым ба осы...— деді жас жігіт қуланып, тұла бойын сипап қарап жатқан болып.— Бұл дүниені — мола, ал, адамдарды, демек, әйелдерді де — құр елес, махаббатты «жиіркенішті сезім!» деп айтқаныңыз қандай жақсы болды!

– Ах, д'Артаньян, д'Артаньян, сен мені өлтірерсің!—деді Арамис күйініп.

Е, бәсе, мында екен ғой!—деді д'Артаньян.

Ол сосын хатты қалтасынан суырып алды.

Арамис орнынан ұшып тұрып, хатты жұлып алып, оны дереу оқып шықты, дұрысында хатты қылғып жұтып қойғандай болды; табанда жүзі жадырап сала берді.

– Шамасы, күтуші әйелдің қаламы жүйрік болды ғой,— деді хабарлады жігіт самарқау.

– Д'Артаньян, саған мың рақмет!— деді Арамис, қуанғаннан жүрегі жарылып кетердей болып.— Ол Турға лажсыздан қайтып барыпты. Ол маған опасыздық жасамапты, мені бұрынғыша сүйеді екен. Бері келші, досым, кәне, бері келші, өзінді армансыз бір құшақтайын, шіркін, нағыз бақыт дегенін осындай-ақ болар!

Сосын екі дос қадірменді Дуалы ауыз Иоанды айналып, еденге шашылған диссертация беттерін таптап, мәз болып билей берді.

Тап сол сәтте шпинат пен жұмыртқаны алып Базен де кіріп келді.

– Жоғал бұл арадан, бейшара!—деді Арамис айқайлап, оның бетіне скуфейкасын атып жіберіп.— Келген жағыңа тайып тұр, мына жүрек

айнытатын овощтарыңмен шіріген жұмыртқанды ала кет! Істікте пісірілген қоянды, семіз сұқсырды, сарымсақ себілген қой етінің қуырдағын және төрт шыны көне бургун шарабын әкел!

Қожасының табан астында қалай құбылып кеткеніне түсінбей қалған Базен байғұс оған көзі бақырайып қараймын деп тұрғанда лажы құрып, қуырылған жұмыртқаны шпинат үстіне, ал шпинатты паркет үстіне түсіріп алды.

— Ғұмырыңызды патшалардың патшасына бағыштағыңыз келсе, қажетті сәт туды,— деді д'Артаньян,— егер сіз оның көңілін табамын десеңіз: *Non inutile desiderium in oblatione*».

— Латыныңызбен қоса жоғалыңыз шайтанға! Сүйікті д'Артаньян, кәне, ішелікші, шайтан атып кетсе де, ішелік, аянбай ішелік және дүниеде не болып, не қойып жатқанын айтыңызшы!

XXVII

АТОСТЫҢ ӘЙЕЛІ

– Енді маған Атостың не болғанын білу ғана қалды,— деді д'Артаньян, көңілденіп қабағы ашылған Арамиске; мұны ол өздері кеткелі бері астанада болған күллі жаңалықпен досын таныстырып шыққаннан кейін, жақсы сіңімді ас олардың біреуіне— диссертациясын, екіншісіне — шаршап-шалдыққанын ұмыттырғаннан кейін айтқан еді.

– Сіз оны шынымен-ақ бір бақытсыздыққа ұшырап қалды деп ойлайсыз ба? Атос салқын қанды, батыр, шебер сайыскер кісі ғой,— деді Арамис.

– Иә, оған күмән бар ма, Атостың батырлығы мен шапшандығын жұрттан артық бағалайтын кісімін, бірақ меніңше, шпаганы сойылмен айкастырғаннан гөрі, найзамен айкастырған әлде қайда артық, өз басым Атосты малайлар ұрып тастауы мүмкін ғой деп қорқамын; о халық бір төбелессе, қатты төбелеседі және арқасы қозса, жуыр маңда басыла қоймайды. Шынымды айтайын, жолға тезірек шыққым келіп отырғаны да содан.

Атқа еркін отыра алмайтынымды сезсем-дағы, сізбен бірге жүруге тырысып көрейін,— деді Арамис.— Кеше мен ана қабырғада ілулі тұрған қамшыны алып, сілтеп көріп едім, иығым қақсап, со бір игі істі жасай алмай қойдым.

Оның себебі, сүйікті досым, оқ тиген жараны осы уақытта мені ешкім қамшымен емдеп көрмеген, бірақ сіз аурусыз, ал, науқас кісінің ақылын кемітеді, сол себепті де мен сіздің оныңызды кешіремін.

– Қашан жүресіз?

– Ертең таңсәріден. Бүгін түн ұйқыны жақсылап қандырып алыңыз, ертең күйіңіз көтерсе, жолға бірге шығалық.

– Ендеше, ертеңге дейін қош. Қанша темір болсаңыз да, сізге ұйқы қажет шығар,— деді Арамис.

Ертеңгілік д'Артаньян Арамистің бөлмесіне келсе, ол терезе алдында тұр екен.

– Сіз онда не қарап тұрсыз?—деді д'Артаньян.

– Жылқышылар тізгіндерінен ұстап тұрған әне бір сүліктей арғымаққа қарап тұрғаным. Мұндай аттың қызығын тек ханзадалар ғана көретін шығар.

– Олай болса, сүйікті Арамис, оның қызығын өзіңіз көріңіз, ана аттардың біреуі сіздікі.

- Мүмкін емес! Қайсысы менікі?
 - Көңіліңіздің қалағаны сіздікі. Мен өзім кез келгенін ала саламын.
 - Үстіндегі сәулетті ер-тұрманы да менікі ме?
 - Иә.
 - Сіз мені мазақтап тұрғаннан саумысыз, д'Артаньян.
 - Сіз французша сөйлегелі бері мен мазақтауды қойғанмын.
 - Анау алтын жалатылған кобуралар, барқыт тебінгі, күміс ер тұрман – бәр-бәрі менікі ме?
 - Сіздікі. Өне бір тұяғымен жер тепкілеп тұрған ат – менікі, ал, анау көлбеңдеп тыным таппай тұрғаны – Атостікі.
 - Шайтан алғырлар бірінен-бірі өтеді екен!
 - Бұлардың сізге ұнағанына көңілім біраз өсіп қалды ғой.
 - Мұндай сыйлықты сізге, әрине, король тарту еткен шығар,
 - Бір білетінім, әйтеуір кардинал емес. Соның түбін қазбалай беріп қайтеміз, осылардың біреуі өзіңіздікі екенін білсеңіз болмай ма.
 - Өне бір жирен дәйекші ұстап тұрған атты алайын
- Өте жақсы!

Құдай атымен ант етейін, мына сыйлықтан менің күллі ауруым сап болды! Мұндай арғымаққа, денеме отыз оқ қадалса да отырамын. О, үзеңгісінің тамашасын-ай! Әй, Базен, бері кел, тезірек!—деді Арамис дауыстап.

Есіктен ұйқысы қанбай, қабағы салынып кеткен Базен көрінді.

– Менің шпагамды жалтыратып тазарт,— деді Арамис,— қалпағымды жөнге келтір, плащымды қағып, пистолеттерді оқта.

– Соңғы әміріңіз артық, ер қасындағы кобурада оқтаулы пистолеттеріңіз бар,— деді д'Артаньян оның сөзін бөліп.

Базен бір күрсінді.

– Болды, мэтр Базен, сабыр етіңіз, кім болсаң да түбінде о дүниеге барасың,— деді д'Артаньян.

– Менің мырзам тәп-тәуір ғұлама болып қалып еді! Ол кейін епископ,

бәлкім, тіпті кардинал да болар ма еді қайтер еді,— деді Базен жыларман болып.

— Менің сүйікті Базенім, әуелі асықпай ойланып алдағы, сосын құдайшылығыңды өзің айт: діни қызметші болудың қажеті не? Ол бәрібір бізді соғысудан құтқара алмайды. Өзінде көресің әлі — кардинал басына дулығасын киіп, қолына найзасын алып, бірінші жорыққа өзі шығады. Ал, Ногаре де Лавалет мырза ше? Ол да кардинал, сен соның малайынан: мырзаңның жара таңғышын неше рет жазып, орадың деп сұрашы.

— Ия...— деді күрсініп Базен.— Менің бір білетінім, сударь, қазір дүниенің бәрі аударылып-төңкеріліп кетті ғой.

Екі жас жігіт пен мүсәпір малай үшеуі сөйлесіп, төменге түсті.

— Базен, таралғыны ұсташы,— деді Арамис.

Ол өзіне тән әсем сыпайылығымен ат үстіне лып етіп қона қалды. Бірақ бабында тұрған жануар дік-дік желіп, бір-екі рет мөңкіп, шапшып секіріп еді, жігіттің өн бойы қақсай ауырып, боп-боз болып, шайқалақтап кетті. Осылай боларын білген д'Артаньян одан көз жазбай тұрған, дереу тұра ұмтылып, Арамисті ат үстінен қағып алып, қолтығына сүйеп, бөлмесіне апарды.

— Ал, сүйікті Арамис, әбден емделіңіз мен Атосты іздеуге өзім-ақ кете беремін,— деді ол.

— Сіз осы қоладан құйылған шығарсыз!— деді Арамис оған.

— Жоқ, әзірге менің жолым болып жүр, гәп сонда!.. Бірақ шыныңызды айтыңызшы, мен кеткеннен кейінгі тірлігіңіз қалай болмақ? Алақан жаю, бата қайыру жайлы тағы да әңгіме-дүкен құрасыздар ма?

Арамис бір жымыып қойды.

— Өлең жазамын,— деді ол.

— Иә-иә, де Шеврез ханымның күтушісінің хаты сияқты хош иісті өлең жазыңыз. Базенге өлең жазу ережелерін үйретіңіз, байғұсқа біраз жұбаныш болады. Ал, ана жануарға келетін болсақ, сіз онымен күн сайын аз-аздап серуен жасаңыз, сонда ат үстіндегі жүріске қайта үйренесіз.

— О, ол жағынан қам жеменіз! Сіз оралып келем дегенше, өзіңізбен бірге жүруге әзір тұрамын.

Олар бір-бірімен қоштасты, д'Артаньян әуелі Арамистің қамын Базен мен хозыякаға қайта-қайта тапсырып, енді бір он минут өткен шамада Амьенге баратын жолмен сар желіп, ағындатып келе жатты.

Атосты қандай күйде кездестіреді, оны таба алса жақсы болар еді-ау!

Д'Артания кетіп қалған кезде оның жағдайы өте қиын еді. Атостың қаза табуы да ғажап емес. Бұл ой д'Артаньянды сары уайымға салды; әлденеше рет ауыр күрсініп, дұшпандарынан өш алмаққа бел байлады.

Д'Артаньянның дос-жарандарының ішіндегі ең үлкені Атосты, сол себепті де ол өзінің таңдам-талғамы, бейімі жағынан бұған жақын болмауы керек-ті. Соған карамастан, д'Артаньян оны өзгелерінен көпе-көрінеу артық санайтын. Атостың салауатты, сыпайы сырбаз бейнесі, әдетте өзін көлегейлеп көрсетпей жүретін көлеңкені кей-кейде найзағайдай жарқыратып жіберетін жан сұлулығы, сөйлескен кісі бір жасап қалатын, әрдайым бір қалпынан аумайтын салмақты мінезі, оның мысқылшыл жайдары көңілі, әсте асып-саспайтын салқын қанды сабырдан тумаса, көзсіз деп санарлық ерлігі – міне осы қасиеттерінің бәр-бәрін д'Артаньян дос көңілден құрметтеп қана қоймай, оған таң қалып, тәнті болушы еді.

Шынында да сарай маңындағы сәнқой да салауатты де Тревиль мырзамен қатар жүргеннің өзінде, егер көңілді болса, Атос онымен мықтап түсіп жатар еді; ол орта бойлы, дембелше болса да, денесі құрыштан құйылғандай шымыр, сұңғақ сол себепті де зәуіменен белдесе қалса, қара күшімен мушкетерлер арасында аты аңызға айналып кеткен, Портос сияқты алыптың өзін жығып тастайтын; ал өткір көзді, қыр мұрынды, Бруттың иегіндей салқы иекті құбылмалы жүзі бірде жадырап мейірлене қалса, енді бірде өктемси сазарып кетеді, ал, өзі тіпті назарын да салмайтын қолы, өз қолын ұдайы бадам-сабынмен жуып, хош иісті маймен сылап-сипап жүрегін Арамистің ішін күйдіретін, оның даусы да әуезді, күмбірлеп қоңыржай естілетін. Әрдайым жұрт көзіне түспей, елеусіз жүруге тырысатын Атостың кісі ақылы жетпейтін бір қасиеті – зиялы қауымды, әсіресе оның ең жоғарғы сәулетті тобының әдет-ғұрпын, салт-санасын жетік білетін және оның күллі жүріс-тұрысынан, іс-әрекетінің ізгі тәрбиенің көргенділіктің нышаны танылып тұратын.

Ал, әңгіме қонақасы жайында бола қалса, Атос оны кез келген білікті-көргенді кісіден артық реттер еді, әрбір мейманды ата-тегіне, өзінің қоғамнан алатын орнына, жай-жағдайына сай, орын-орнына жайғастырып отырғызар еді. Егер сөз геральдика жайлы бола қалса, Атос корольдіктің күллі дворяндарының фамилияларын, олардың ата-тегін, семьялық қарым-қатынастарын, гербілерін (таңбаларын), гербілерінің шығу тарихын кәміл білетін. Ал, этикетте оған бимәлім уақ-түйек болмайтын; алпауыт жер иелерінің қандай праволары бар екені оған бес саусағындай белгілі-тін, ит жүгіртіп, құс салудың білікті шебері саналатын Атос, осынау қызғылықты өнер жайлы бір күні зәуіменен әңгіме-сөз туып кеткенде, аңшылықтың осы түрінің кәнігі маманы король Людовик XIII-нің өзін қайран қалдырғаны бар.

Өз заманының күллі асыл текті бекзадалары сияқты, ол да ат құлағында ойнайтын шабандоз, керемет сайыскер-тін. Оның жан-жақты терең білімі

бір басына аз болғандай-ақ, Атос тіпті сол дәуірдің дворяндары оқып-зерттей бермейтін, схоластика ғылымы саласындағы оқымыстылығы сонша, Арамистің лепірте айтатын, ал, Портостың айқын түсінімін дейтін латын сөздерін естігенде жымыып күліп қана қоятын; Арамис латын тілінен екі-үш рет граматикалық қате жібергенде, ол дос-жарандарын аң-таң қалдырып, етістікті қажетті шағына, зат есімді қажетті септік жалғауына қойған-ды. Ал, әскери адамдар ар-ұяты мен діни сенімдерінен оп-оңай ауытқып, ғашықтар құпия сырын, біздің кезімізге тән опасыздықпен жайып жіберіп, кедейлер болса – құдайдың жетінші өсиетінен тайып жатқан сол бір азған заманда, Атос адалдығына кір шалдырып көрген емес-ті. Бір сөзбен айтқанда, Атос айрықша жаратылған ғажайып жан еді.

Бірақ осынау нәзік сезімді тамаша адам, салауатты ақыл иесі бағзы бір кездері, қайрат-жігері қалай қайтып, зейін-зердесі қалай кемитінін өздері де байқамай қалатын шалдар сияқты, күнделікті сұрқай тірліктің өзін бірте-бірте езіп-жаншып, жасытып тастағанын сезбей қалатын. Сондай бір сәтсіз сағаттарда (ондай сағаттар аз емес-ті) Атостың кеудесіндегі жақсылық пен жарықтың бәрі сөніп, жадыраңқы жарқын жүзін қараңғы түнек күргейлеп, көрсетпей тастағандай болатын.

Пайғамбардай әулие ғайып болып, адам бейнесіндегі бір пенде қалатын. Басын төмен салып, бірер сөзді тілі күрмеліп әрең айтып, шыныға, стаканға немесе кейде Гримоға ұзақ уақыт бойы өлімсірей қарап, меңірейіп отыра берер еді, ал, қожасының ым-жымына бас иіп әдеттенген Гримо болса, Атостың жанары сөнген әлсіз көзқарасынан не тілеп отырғанын сезіп, соны дереу орындай қоятын. Ал, егер көңілдес достары осындай ауыр сәттерде бас қоса қалса, Атос әзер дегенде екі-үш ауыз сөз айтып, ортақ әңгімеден тыс, қағыс қалар еді. Мұның есесіне ол шарапты төртеуі үшін жалғыз ішетін, бірақ қабағын түйіп, бұрынғыдан бетер мұңая түскені болмаса, тіпті де сыр бермейді.

Д'Артаньян әр нәрсені көргіш те сезгіш ақылды, зирек жас болғанымен, қанша құмартса да, әлі де ойындағы сауалға жауап таба алмай келеді: осынау үмітсіз күйректіктің сыры неде, оны тудыратын нендей жайт – міне, соны біле де, таба да алмай жүр. Атос ешкімнен ешқашан да хат-хабар алмайды және дос-жарандарынан жасырып бірде-бір әрекет жасап көрген емес.

Оның осы бір мұң-шерін шарап тарқатады деп айтуға тіпті де болмайтын еді, өйткені ол шарапты сол жабыққан көңілін көтеру үшін ішетін, бірақ жоғарыда айтқанымыздай, сол шипалы су оның мұң-шерін бұрынғыдан бетер күшейте түсетін. Сол сияқты оның осындай зарығып-торыққан кезін құмар ойынның әсері деп те айтуға болмас еді, құбылмалы тағдырдың әрбір бұрылыс-қалтарысын өлеңдетіп-әндетіп, боктап-боралап жүріп, қиналыссыз ұзатып салатын Портостан бір айырмасы, Атос құмар ойынында ұтса да, ұтылса да сыр бермей, самарқау-селсоқ күйде маңқиып отыра беретін, Бір күні мушкетерлермен алқа-қотан отырып, Атос бір-

бірімен пистоль ұтып алады да, оны сол арада алтынмен зерлеген иықбауына қоса ұттырады, сосын осының бәрін, үстіне тағы жүз луидор қосып қайта ұтып алады – сонда оның әсем қара қасы бір рет дір етіп керілмейді, балғын қолының реңі бұзылмайды, сол байсалды қалпынан жайма-шуақ сұхбатты кеңес сол байсалды қалпынан бір таңған жоқ дейді.

Біздің көршілеріміз – ағылшындар сияқты, оның қабағының салыңқы жүретіні ауа райына да, жауын-шашынға да байланысты емес-ті, жылдың әрбір жақсы айларында ол тіпті торығып кететін: июнь, июль айлары – Атостың еңсесін көтертпейтін ең ауыр айлар еді.

Тап қазіргі кезде ол мұң-шер дегенді білмейтін, ал онымен болашақ туралы сырласа қалса, иығын бір қысып қоя салатын: демек д'Артаньянға жеткен көмескі сыбысқа қарағанда, оның шерлі көңілінің сырын өткен күндер жасырған тәрізді.

Атос атын күргейлеген тылсым сыр оған жұртты қызықтырған үстіне қызықтыра түсті, ол қанша ессіз мас болып қалғанымен, кейбіреулер жіңішкелеп жымысқы сауал қойғанда, не сөзімен, не көзімен сыр шашқан емес.

– Қайдам,– деді естіртіп д'Артаньян.– Бәлкім, Атос байғұс қазір өліп те қалған шығар, ендеше оған ең әуелі мен кінәлімін. Сол бір шатаққа ол тек мен үшін ғана келіп килікті, оның неден басталып, немен бітетінін де білген жоқ және содан өз басына тырнақтай да пайда табуды ойламады.

– Басқасын былай қойғанда, сударь,– деді Планше,– несін жасырамыз, біз аман қалғанымыз үшін тек соған ғана борыштармыз. Есіңізде ме, ол: «Д'Артаньян, алға! Мен тосқауылға кезіктім!»–деп айқайлады ғой. Ал, сосын қос пистолетін гүрс-гүрс атты да, шпагасын зыңылдатып, жанталаса айқасып кетті. Тап бір жиырма адам немесе қаны қызып құтырынып алған жиырма дию шайқасып жатқандай болды-ау!

Бұл сөздерден кейін д'Артаньян тіпті жанығып кетті, ол онсыз да құйғыта шауып келе жатқан атына тақымын басты.

Ертеңгі сағат он бірдің кезінде жолаушылар алыстан Амьенді көрді, ал, он бір жарым шамасында қарғыс шалған шарапхананың алдына келіп, ат басын тіреді.

Д'Артаньян сол бір зұлым қожайыннан кегімді айыз қанғандай етіп қайтарсам деп көп-көп ойланатын, содан көңілі біраз жұбаныш тапқандай болатын. Сонымен ол қалпағын көзіне түсіріп, сол қолымен шпагасын сабынан ұстап, оң қолындағы дойырын сермеп қойып, еркін басып шарапханаға кірді.

– Мені таныдыңыз ба?– деді ол иіліп тәжім етіп, жақындай берген қожайынға.

– Танымадым, шарапаттым,— деді ол Д'Артаньянның тұла бойын құрсаған қару-жарағына тура қарай алмай жасқанып.

– Е, сіз мені танымадым деңіз!

– Жоқ, шарапаттым.

– Хош, ендеше бір-екі ауыз сөзбен түсіндірейін. Осыдан екі аптадай бұрын, жалған ақша жайып жүрсіз деп айып таққан дворянинді қайда жібердіңіз?

Шарапханашы қуарып кетті, өйткені д'Артаньян қаһарланып төніп қалғанды, ал, Планше айнытпай соның қимылын қайталап шыққан.

– Ах, шарапатты мырза, сіз маған соны айтпай-ақ қойыңызшы!—деді шарапханашы шағынып.— О құдайым-ай, сол қатемнің жазасын тарттым-ақ! Менің өзім бір жолым болмайтын бақытсыз сорлымын!

– Мен сізден: сол дворяninge не болды?—деп сұрап тұрмын.

– Рақым етіп әуелі менің сөзімді тыңдаңызшы, шарапатты мырза, қайырымды болыңызшы! Отырыңыз, рақым етіңіз.

Алагүлік көңілі өрекіп, ашу бұған д'Артаньян тап бір судья сияқты, түнеріп отыра кетті. Планше оның артына қасқайып тұрып алды.

– Оқиға былай болған еді, шарапатты мырза...— деді шарапханашы қорыққанынан қалтырап.— Мен сізді енді таныдым. Әлгіде өзіңіз сұраған мырзамен жанжал басталған кезде, асығыс кетіп қалған сіз бе едіңіз?

– Иә, мен. Егер осыдан бар шындықты айтпасаңыз, менен ешбір рақым күтпейтініңізді өзіңіз де жақсы түсінген боларсыз.

– Ендеше, мархабат көңіліңізбен тыңдайтын болыңыз, мен болған оқиғаны жасырмай, бүкпей айтып берейін.

– Зейінім сізде.

– Басшылар, қасындағы бірнеше жолдастарымен бірге сіздің тракторге әйгілі жалған ақша жасаушы барып тоқтайды, олар гвардияшылар мен мушкетерлердің киімін киіп барады, деген хабар берді бізге. Шарапатты мырзалар, сіздердің кескін-кейптеріңіз, аттарыңыз бен қосшыларыңыз – бәр-бәріңіз дәлме-дәл суреттелген еді...

– Сосын, сосын!—деді д'Артаньян, мына дәл мәліметтерді кім бергенін бірден сезе қойып.

– Сол себепті де, маған көмекке деп алты адам жіберген басшылардың бұйрығына бағындым да, әлгі жалған ақша жасаушы дегендерді ұстау үшін

қажетті шаралардың бәрін қолдандым...

– Тағы айтын ба!—деді д'Артаньян, «жалған ақша жасаушы» деген сөз құлағын кесіп кеткесін.

– Шарапатты мырза, сондай нәрсені айтқаным үшін сізден кешірім сұраймын, бірақ мені ақтайтын да сол сөздер ғой. Басшылар мені қатты қорқытты, ал, шарапханашы басшылармен тату-тәтті болуы керек екенін өзіңіз де білесіз.

– Сізден тағы сұрайтыным: сол дворянин қайда? Оған не болды? Ол тірі ме, өлі ме?

– Сабыр, шарапатты мырза, қазір біз оған да жетеміз. Сонымен, өзіңізге мәлім оқиға болды... сіздің асығыс кетіп қалғаныңызды ақтайтын оқиғаны айтамын,— деді қожайын жымысқы кейіппен, д'Артаньянның назарынан бұл да қағыс қалмады.— Сол дворянин, сіздің досыңыз, жан ұшыра қорғанды. Оның қызметшісі осында жіберілген, жылқышы болып киініп алған солдаттармен шекісіп қалады...

Ах, сұмырай!—деді д'Артаньян дауыстап.— Бәрің ауыз жаласып қойған екенсіңдер ғой, сендерді жусатып тастамай, аңқиып қарап отырғаныма өзім де таң қаламын.

– Жоқ, шарапатты мырза, бір өкінішті нәрсе, бәріміз бірдей ауыз бірлікте болмаппыз, қазір оған өзіңіздің де көзіңіз жетеді. Сіздің досыңыз сөз жоқ, оның бір қадірлі есімі де бар шығар, соны атамағаныма кешірім өтінемін, өйткені оның атын біз білмейміз — қош, сонымен сіздің досыңыз пистолетпен атып, екі солдатты қырып салды да, шпагасымен жауларын жасқап, кейін шегіне берді, сосын менің бір дәйекшімді мерткітіріп, өзімді сүңгісінің жалпақ жағымен ұрып талдырып тастады...

О сұм жендет, сөзіңді бітіресің бе, жоқ па,— деді д'Артаньян айқайлап. — Атос қайда? Атосқа не болды?

– Жаңа өзіңізге айттым ғой, шарапатты мырза, шегініп бара жатып, ол подвалға түсетін басқышқа тап болды, подвалдың есігі ашық тұрған, ол кілтті қағып алып, есікті жауып, ішінен бекітіп іліп қойды. Бәріміз де оның енді қайтып шыға алмайтынын білдік те подвалға түсуіне кедергі жасамадық...

– Бәсе, оны өлтіру сендердің ойларыңда да болмаған, тек қамауға алғыларың келген екен ғой!—деді д'Артаньян.

– Қамауға дейсіз бе, құдай сақтасын! Ант етейін, шарапатты мырза, ол өзін-өзі қамады! Ал, соның алдында ғана ол жасайтынын жасады: бір солдат тілсіз кетті де, екеуі жараланды. Өлгені мен жаралыларын көтеріп, серіктері кетіп қалды, қазір олар жайлы ештеңе де білмеймін. Ал, өз басым

есімді жинағасын, губернатор мырзаға барып, болған оқиғаны түгел баяндап бердім-дағы, тұтқынды қайтемін, деп сұрадым. Бірақ губернатор аспаннан түскен кісідей-ақ: бұл әңгімеге мүлде түсінбейтінін, маған берілген бұйрықтың өзінен шықпағанын айта келіп, егер сіз бақытсыз сорлы, осынау сойқан іске губернатордың қатысы болды деп біреуге айттыңыз бар ғой, онда мен сізді дарға асуға әмір етемін,— деді. Шамасы, мен жаңсақ басып, біреудің орнына екінші біреуді ұстаған болуым керек, ал, ұсталуға тиіс кісі сытылып кеткен сияқты.

— Атос қайда, Атос?—деді айқайлап д'Артаньян, осынау іске жергілікті өкіметтің көзқарасын білгеннен кейін ол шынымен-ақ қаһарына мінді.— Атосқа не болды?

— Тұтқын алдындағы кінәмды тезірек жумақшы болдым-дағы,- Мен оны шығарып жіберейін деп погребке бардым. Ах, сударь, ол адам емес, нағыз дию болып шықты! Мен оған босатып жіберейін деп едім, ол: бәрібір тұзаққа түсірдіңдер, мен енді өз шарттарымды қоймай, далаға шықпаймын,— деді. Ұлы ағзамның мушкетеріне қол жұмсап, өзімді қандай халге түсіргенімді сездім-дағы, мен оған: сіздің шартыңызды орындауға әзірмін, деп иіле жауап қаттым. — Ең әуелі,— деді ол,— маған қызметшімді толық қаруымен қайтарып берулеріңізді талап етемін. Бұл бұйрық дереу орындалды; сіздің досыңыз не тілесе, соны орындауға әзір болғанымызды өзіңіз де түсінген боларсыз. Сонымен, Гримо мырза — өзі тұйық екен, сонда да атын бізге айтты — иә, Гримо мырза жараланғанына қарамастан погребке түсірілді. Қожасы қызметшісін қабылдап алды да, есікті жауып, енді өз беттеріңмен жүре беріңдер, деді.

— Ол қайда деймін? Атос қайда?—деді д'Артаньян ақырып.

— Погребте, сударь.

— Оңбаған, сен оны әлі погребке қамап қойғансың ба?

— Құдай сақтасын! Жоқ, сударь. Біз оны погребте ұстап қайтеміз! Оның сол погребте не істеп жатқанын білсеңіз етті! Ах, сударь, егер сіз оны погребтен шығара алсаңыз, мен сізге өле-өлгенше разы болар едім, жарылқаушы періштем деп мінәжат айтар едім сізге!

— Хош, ол погребте ме? Қазір оны таба аламын ғой?

— Әлбетте, сударь. Қасарып шыққысы келмейді тіпті. Біз оған күн сайын айырға шаншып, саңылаудан нан береміз, қаласа, ет те береміз, бірақ бізді сорлатқан, оның негізгі тамағы нан да, ет те емес. Анау күні мен қасыма сойталдай-сойталдай екі жігітті ертіп, төменге түсейін деп едім, ол өлердей ашуланды. Мен оның пистолеттің шүріппесін, ал — қызметшісі мушкеттің шүріппесін қайырып жатқанын есіттім. Біз одан не істегелі жатырсың, деп сұрағанымызда, өлі қызметшім екеуміздің қырық оғымыз бар, солардың бәрін тауысқанша бірде-біреуінді погребке жібермейміз, деді, Содан кейін

шағым айтып, губернаторға барып едім, ол маған, өзіңе де сол керек, шарапханана келген дегдар мырзаларды қорламауыңа бұл енді саған сабақ болады, деп жауап қайтарды.

– Хош, сонда әнеугіден бері...— д'Артаньян шарапханашының сүмірейіп тұрған мүсәпір кейпін көріп, шыдамай күліп жіберді.

Иә, әнеугіден бері,— деді шарапханашы сөзін жалғап,— біздің хәліміз қиындап кетті, сударь, өйткені біздің күллі ішіп-жейтін азығымыз погребте сақталушы еді. Шыныдағы шараптар, кеспектегі шараптар, сыра, өсімдік майы, қалампыр, бұрыштар, шошқа майы мен шұжықтар — күллісі сонда. Бізге төменге түсуге тыйым салынған себепті, осында қонуға-түстенуге келген саяхатшы жолаушыларға ішімдік, тағам бере алмайтын болдық, енді мейман-жайымыз күн санап құлдырап, азып-тозып барады. Егер сіздің досыңыз погребте енді бір апта отырса, біз біржолата ақсирақ болып құримыз.

Өзіңе де сол керек, сұмпайы! Біздің жалған ақша жасаушы емес, дұрыс адамдар екенімізді түр-пішінімізден-ақ тануға болатын еді ғой?

– Иә, сударь, сіз дұрыс айтасыз...— деді қожайын.— Әне, тыңдаңызшы, ол тағы долданып жатыр.

– Оны мазалаған шығар,— деді д'Артаньян дауыстап.

– Енді қайтеміз? Бізге ағылшынның екі бірдей ақсүйегі келіп жатыр — деді қожайын оған.

– Келсе келе берсін, бәрібір,

– Бәрібіріңіз қалай? Ағылшындардың тәуір шарапты жақсы көретінін өзіңіз де білесіз, сударь, ал, мыналар ең таңдаулы шарапты сұрап жатыр. Шамасы, менің әйелім мына мырзаларға талап еткен тағамын бермекші болып, Атос мырзадан төменге түсуге рұқсат сұраған шығар, ал, ол әдетінше кіргізбей қойған болар... Жарылқаушы жан ием-ай, бәле тағы басталды ғой!

Шынында да погреб жақтан бір шаң-шұң дауыс естілді. Д'Артаньян орнынан тұрды, қожайын шарасыздықтан өз қолын өзі уқалап, мұны погребке қарай бастады, Планше мушкетін кезеніп, бұлардың соңынан ерді.

Ағылшындар да қатты реніш білдіріп жатты: олар ұзақ жол жүріп, қатты ашығып, шаңырқап қалған-ды.

– Бұл барып тұрған зорлық!— десті олар, тілінің аздаған мүкісі болмаса, французша сайрап тұр.— Осындай қайырымды кісілердің өз шарабын өзіне билетпейтін анау бір есуас жынды ғой! Біз қазір есікті сындырамыз, ал,

егер ол шыннан жынданып кететін болса, біз оны өлтіреміз, сонымен іс тамам!

– Тынышталыңыз, мырзалар!—деді д'Артаньян белінен пистолеттерін алып.— Ғафу етіңіздер, сіздер бірақ ешкімді де өлтіре алмайсыздар.

– Ештеңе етпейді. Ана мақтаншақтарды бері жіберіңіз, әуселесін көріп алайық,— деген Атостың байсалды даусы естілді іштен.

Ағылшындар қанша батыр болғанымен күмілжіп бір-біріне қарасты. Погребте кісі жейтін бір тажал, ертеkte кездесетін дәу отырғандай, ешкім оның үстіне емін-еркін кіре алмайтындай көрінеді.

Бір сәт бәрі де тыныштала қалды, ағылшындар шегініп кетуге арланды білем, ызақор біреуі ашу үстінде басқышпен бес-алты тепшек төмен түсіп барып, есікті мықтап тұрып бір тепті, ол мына түрімен тас қабырғаны тесіп жібергендей еді.

– Планше,— деді д'Артаньян пистолеттерінің шүріппесін қайырып,— мен мына жоғарыдағысын өзіме алам, сен төмендегісімен шұғылдан... Кәне, мырзалар, сіздер атысуға әзірсіз бе? Өте жақсы, кәне, ендеше атысалық!

– Ақтағалам-ай! Мен осы Д'Артаньянның даусын есіттім бе, қалай?..— Іштен Атостың даусы күңгірлеп шықты.

– Сен қателескен жоқсың,— деді д'Артаньян даусын қаттырақ шығарып,— бұл мен ғой, досым!

– Бәрекелде!— деді Атос.— Олай болса, біз ана сабаздардың сыбағасын береміз.

Ағылшындар шпагаларына жармасты, бірақ олар екі оттың ортасында қалып еді. Тағы бір секундтай олар кібіртіктеп тұрды, бірақ намысқа тырысып, погреб есігін шіреніп екінші рет тепкенде ол қақырап жарылып кетті.

– Жалтар, д'Артаньян, жалтар! Қазір мен атамын!—деді Атос айқайлап.

– Мырзалар!— деді д'Артаньян ол ешқашанда ақылын ашуға жеңдіріп көрген емес.— Өз жағдайларыңызды ойлаңыздар... Атос, бір минут қоя тұрыңызшы. Мырзалар, сіздер бір сойқанды іске ұрынғалы тұрсыз және ұзамай бораған оқтан шұрқ тесік боласыз. Біз, дәйекшіміз екеуміз, сіздерге үш оқ жолдасак, подвалдан да сонша оқ келеді. Бұған қоса шпагаларымыз тағы бар, сенсеңіздер, біз, досымыз екеуміз, оны жап-жақсы жұмсай да білеміз! Маған кедергі жасамаңыздар, сонда мен сіздердің істі де, өзімнің ісімді де жайғастырамын. Тап қазір сіздерге жақсы ішімдік әкеліп береді, менің сертім осы!

– Әрине, шарап қалса,— деген Атостың мысқылдаған даусы естілді.

Шарапханашы арқасынан суық тердің бұрқ ете түскенін сезді.

– Егер шарап қалса – дегені қалай?—деді ол күбірлеп.

– Шайтан атсын, қалады шарабың!—деді д'Артаньян.— Сабыр етіңіз... екеуі погребтегі бар шарапты ішіп қойды дейсіз бе!.. Мырзалар, шпагаларыңызды қынына салыңыздар.

– Мақұл. Бірақ пистолеттеріңізді сіз де белдігіңізге қыстырыңыз.

– Шын көңілден қыстырамын.

Д'Артаньянның өзі бастап үлгі көрсетті. Сосын Планшеге бұрылып, мушкетінді түсір деген белгі берді.

Мұны көзімен көргесін, ағылшындар күңкілдесіп, шпагаларын қындарына салды. Д'Артаньян оларға Атостың қалай қамалғанын айтып берді, екеуі де нағыз джентельмендер екен, күллі кінәны шарапханашыға артты.

– Ал, енді, мырзалар, өз бөлмеңізге барыңыздар, арада бір он минут өткеннен кейін сіздер не қаласаңыз, соның бәрін әкеліп береді,— деді жігіт.

Ағылшындар тәжім етіп, кетіп қалды.

– Енді мен жалғыз өзім қалдым, сүйікті Атос!— деді д'Артаньян.— Өтінемін, есікті ашыңыз!

– Қазір,— деді-Атос.

Іштен буылған шөпшектің тарсылдап құлағаны, бөренелердің сықыры естілді: қамалғандар енді есікті бастырған ағаштарды алып тастап жатыр еді.

Енді бір секундтан кейін есік ашылып, саңылаудан Атостың аппақ жүзі көрінді, ол айналасын көзімен бір шолып өтті.

Д'Артаньян досына тұра ұмтылып, оны абайлап құшақтай алды; сосын оны қолтығынан демеп, осынау түнерген мекенінен алып кетті, Атостың теңселіп келе жатқанын ол енді ғана байқады.

– Сіз жаралысыз ба?—деді ол.

– Мен бе? Тіпті де жаралы емеспін. Мен өлердей маспын, мәселе сонда. Осындай күйге түсу үшін ешбір адам ешқашанда тап мендей еңбектеніп көрген жоқ шығар... Құдай атымен ант етейін, қожайын, менің еншіме, шамасы, жүз елу шыныдан кем шарап тимеген шығар!

– Аяңыздар мені!— деді қожайын бажылдап.— Егер қызметшісі қожасы

ішкен шараптың жартысын ішсе болғаны, менің су түбіне кеткенім.

– Гримоны тәртіпке әбден үйретіп қойғанмын, ол мен ішке шараптан өлсе де ішпейді. Ол тек кеспектен ішті. Айтпақшы, ол тығынын жабуды ұмытып кетті ғой деймін. Есіттіңіз бе, бірдеңе ағып жатыр?

Д'Артаниян мәз болып күліп жіберді, ал, қожайын байғұс судан отқа түскендей, әлгіде тоңып тұрса, енді терлеп кетті.

Сол мезетте Атостың артынан мушкетін иығына салып, Гримо шықты, рубенстің маскүнем сатирлері сияқты, оның, басы селкілдеп келеді. Омырауы мен арқасына жолақ-жолақ болып бірдеңе төгіліпті, қожайын оған бір қарағаннан өзінің зәйтүн майы екенін бірден біле қойды.

Бұлар қаздай тізіліп, үлкен бір залдан өтті де, мейманхананың Д'Артаньян сұраусыз алған, ең таңдаулы бөлмесіне келіп орналасты.

Тап сол кездері қожайын мен әйелі қолдарына шам алып, ұзақ уақыт бойы кіруге тыйым салынған погребке қарай тұра ұмтылды; келсе – бұл араның ойран-ботқасы шығып жатыр екен.

Атос ортасынан жарып өткен, бау-бау шөпшектерден, кеспектер мен тақтайлардан, стратегиялық өнердің ережелеріне сай жасалған бекіністе төгілген шарап пен май шалшықтарына малынып, олар, бұ жерден еті желінген сүйектер көрінеді, погребтің сол жақ бұрышында шынылар сынығы үйіліп жатыр; аузы ашық қалған кеспек «қанының» соңғы тамшылары тырс-тырс тамады. Ежелгі мынадай ақынның сөзімен айтсақ, соғыс даласы сияқты, бұл әрекет аралағандай қаңырап құлазып жатыр.

Төбедегі өрліктерге ілінген елу шұжықтың он шақтысы ғана қалыпты.

Қожайын мен оның әйелінің бажылдаған дауыстары погреб төбесін көктей өтіп, сыртқа жетіп еді, байғұстарды д'Артаньянның өзі де аяп кетті. Атос оған пысқырып та қараған жоқ.

Бірақ «мал ашуы – жан ашуы» емес пе, жаны күйген қожайын, өзін-өзі ұмытып, қолына түскен бір сүйменді ала салып, екі дос келіп орналасқан бөлмеге жетіп келді.

– Шарап әкел!–деді Атос оны көрісімен.

– Шарап!–деді қожайын қайран қалып,– қайдағы шарап! Ойбай-ау, сіздер жүз пистольден артық шарап іштіңіздер! Мен сорлы тақыр кедей болып қалдым, өлдім, құрыдым!

– Жетті! Біз тіпті шөлімізді де қандырған жоқпыз.

– Егер сіздер ішіп қана қойған болсаңыз, уақа емес, сіздер шыныларды қиратып кетіпсіздер.

– Сіз мені жинаулы шыныларыңыздың үстіне итеріп жібердіңіз, сосын олар шашылып құлап қалды. Оған өзіңіз кінәлісіз.

– Менің күллі майым рәсуә болыпты.

– Май – жарақатқа шипа екен. Гримо байғұс сіздер салған жарасын емдемегенде қайтеді.

– Шұлықтарымның бәрін құртыпсыздар!

– Погреб іші құжынаған егеукұйрық.

– Сіз маған бәрінің де құнын төлейсіз!–деді шаңқылдап, терісіне сыймай кеткен қожайын.

– О сұмырай!–деді Атос орнынан тұра беріп, бірақ әлі бітіп, қайтадан орындығына сұлқ отыра кетті.

Д'Артаньян оған көмекке келіп, қамшысын көтере берді.

Қожайын бір қадам кейін шегініп, жылап жіберді.

– Бұл сізді мұнда құдайдың өзі жіберген жолаушыларға кішіпейіл болуға үйретеді,– деді ол.

– Құдай дейді! Одан да әзәзіл-пері десеңізші!

– Ей, шырақ,– деді д'Артаньян оған қыр көрсетіп,– егер сен осылай бажылдап, құлағымызға тыныштық бермейтін болсаң, онда біз қазір төртеуіміз барып, погребіңді жауып аламыз да, қанша шығын шеккеніңді өзіміз тексереміз.

– Қойдым, мырзалар, қойдым. Кінәлы өзім екенін де мойындаймын, бірақ дүниеде кешірілмейтін күнә жоқ. Сіздер асыл текті мырзасыз, мен бір жүрген мүсәпір шарапханашымын, аяңыздар мені!

– Е, әңгімең енді жөнделейін деді! Бүйте берсең сен менің көңілімді елжіретіп жіберерсің де, кеспегінен аққан шарап сияқты, менің көзімнен де жас парлап кетер. Біз онша кісі қорқатын жандар емеспіз. Кәне, бері кел, сөйлеселік.

Қожайын үркектеп жақындай берді.

– Саған айттым ғой, қорықпа, жақын кел деп. Әнеугүні саған ақша төлеймін деп стол үстіне әмиян қойғанмын.

– Дұрыс айтасыз, шарапатты мырза.

– Әмиянда алпыс пистоль бар-тын. Қайда сол ақша?

– Сот кеңсесіне тапсырылған-ды, шарапатты мырза. Олар жалған ақша делінгесін мен қайтейін.

– Ендеше, сол әмиянды қайта таптырып алдағы, алпыс пистольді қалтаңа сал.

– Шарапатты мырза, сот чиновниктерінің қолына бір түскен ақшаны қайтармайтыны өзіңізге де белгілі ғой. Егер олар жалған теңге болса бір сәрі, онда олардан үміт үзбеуге болады, бірақ менің сорыма қарай, ол нағыз ақша болып шықты емес пе.

– Сотпен өзің келісе жатарсың, бауырым, онда менің жұмысым жоқ, ал қазір қалтамнан көк тиын да таба алмайсың.

– Айтпақшы, Атостың аты қайда осы?—деді д'Артаньян әңгімеге араласып.

– Қорада.

– Ол қанша тұрады?

– Елу пистольден аса қоймас.

– Аттың құны сексен пистоль делік. Сен соны ал, сонымен сөзді доғаралық.

– Қалай? Сен менің атымды сатпақшысың ба? Менің Баязетімді?—деді Атос таңырқап.— Жорық-жортуылға қалай шығамын — Гримоға мініп шығамын ба?

– Мен саған басқа ат әкелдім,— деді жігіт,

– Басқа ат?

– Өзі керемет!— деді қожайын дауыстап,

Е, басқа ат болса және өзі жас. жүрдек болса, онда менің атымды алдағы шарап әкел.

– Қандай шарап?—деді қожайын жүрегі орнына түскесін, кейбір погребтің түкпіріндегі темір тордың қасында жатқанын. Сол арада әлі жиырма бес шыны шарап бар, қалғаны мен құлаған кезде сынған. Алтауын әкелсең болады.

– Япырай, мынаның өзі адам емес, түпсіз кеспек қой,— деді қожайын күбірлеп.— Егер ол осында тағы бір-екі апта тұрып, ішкен - жегеніңнің бәріне төлейтін болса, мен шаруамды біраз жөндеп алар едім.

Сол шараптың тағы бір төрт шынысын ағылшын мырзаларға апарып

беруді ұмытпа,— деді д'Артаньян қосымша.

Ал, енді шарап келгенде, д'Артаньян, сен маған қалған серіктеріміздің қайда жүргенін айтып берші,— деді Атос сөзін талғап.

Д'Артаньян Портосты аяғының буыны тайып, төсек тартып жатқан жерінен тауып алғанын, ал, Арамиспен екі ғұламамен бірге стол басында әңгіме-дүкен құрып отырған жерінде жолыққанын айтып берді. Ол әңгімесін аяқтай берген кезде әлгіде айтылған шарап пен погребтен басқа жерде сәтімен сақталып қалған бір шикі шошқа етін табаққа салып, қожайын да жетті.

— Бәрекелде,— деді Атос, д'Артаньян мен өзіне шарап құйып жатып,— Портос пен Арамис жөнінде айттық. Ал енді, достым, менің жағдайың қалай, не көріп, не білдің? Меніңше, сенің қабағың түсіп кеткен тәрізді?

— Қырсық шалғасын қайтерсің, лаж бар ма, бәріңнен де мен бақытсыз болдым ғой,— деді жігіт.

— Мына сен бақытсызсың ба, д'Артаньян! Не болды сонша! Айтшы кәне!—деді Атос дегбірсізденіп.

— Кейін айтармын,— деді д'Артаньян.

— Кейінді қой! Тап қазір неге айтпайсың? Сен мені мас деп ойлайсың ба? Досым, есінде болсын: шарап ішіп отырған кезде менен ақылды адам болмайды. Кәне, сөйле, құлағым сенде, Д'Артаньян оған Бонасье бикенің оқиғасын айтып берді.

Атос оның сөзін жайбарақат отырып тыңдады.

— Осының бәрі түк емес,— деді ол, д'Артаньян сөзін бітіргесін,— түк те емес.

«Түк емес»— Атостың жақсы көретін сөзі еді,

— Сіз бәрін де түк емес деп жүре бересіз, сүйікті Атос,— деді д'Артаньян,— өзі өмірінде әйелге ғашық болып көрмеген кісінің сөзінде береке болушы ма еді.

Атостың кілбиген көзі бір сәт жалт етіп жанды да, қайтадан сөніп, бұлдырап тұманданып кетті.

— Оның рас, мен өмірде ғашық болып көрген емеспін,— деді Атос самарқау.

— Ендеше мен сияқты сезімтал адамдарды айыптап, ағаттық жасап отырғаныңызды өзіңіз де аңғарған шығарсыз, тас бауыр досым.

– Сезімтал жүрек – жаралы жүрек,— деді Атос.

– Солай дегенде не айтпақшысыз.

– Менің айтайын дегенім, махаббат – лотерея билеті, ұтқан кісіге ажал шығады! Сүйікті д'Артаньян, маған сенсеңіз, ұтылып қалғаныңыз кереметтей жақсы болған! Менің айтар ақылым – әрдайым ұтыла беріңіз.

– Бике мені жақсы көреді ғой деп ойлаушы едім.

– Солай болып көрінген ғой.

– О, жоқ, ол мені шынында жақсы көретін!

– Баламысың деген! Сен сияқты, ашынасы өзін жанындай жақсы көреді деп ойламайтын, ал, сол аялаған ашынасы көзіне шөп салмайтын еркек бұл дүниеде жоқ.

– Сізді есептемей-ақ қоялық, Атос: ешқашанда ашына көрмеген жансыз ғой.

– Оның рас,— деді Атос біраз үнсіз отырып,— менде ешқашанда ашына болып көрген емес! Ішелік!

– Олай болса, ойшыл философым, мен өзіме ақыл-кеңес, жұбатушы іздеп жүрген жанмын, қолтығымнан демеп, енді не істейтіндігімді үйретіңіз.

– Жұбат дейсіз бе? Қалай?

– Бақытсыз шерлі көңілімді аулаңыз.

– Сіздің бақытсызбын дегеніңізге күлкім келеді,— деді Атос иығын қушытып.— Мен сізге бір махаббат тарихын айтып берсем, не дер екенсіз!

– Өзіңіз бастан өткеріп пе едіңіз?

– Ол менің бір досымның басынан өткен шығар, бәрібір емес пе?

– Айтыңыз, Атос, айтыңыз, ендеше.

– Кел, ішелік, дүниеде осыдан артық ештеңе де жоқ.

– Ішіңіз де, әңгімені шерте беріңіз.

– Иә, бұл екеуінің бір-біріне зияны жоқ,— деді Атос өз стаканын ішіп, сосын оған шарапты тағы құйып қойды.

– Зейінім сізде,— деді д'Артаньян.

Атос ойланып қалды, ол ойлаған сайын, Д'Артаньянның көз алдында өңі қуқыл тартып, қуарып сала берді. Атостың шарапты көп ішкені сонша, мұнын орнында басқа бір қарапайым кісі болса, ендігі құлап, ұйықтап қалар еді. Ол ояу күйі сандырақтап отырған сияқты. Өле мастың осы бір сандырағынан кісі қорыққандай еді.

– Сіз оны ақиқат тыңдағыңыз келе ме?

– Өтінемін,— деді д'Артаньян.

– Мақұл ендеше, айтқаныңызды орындайын... Менің көп дос-жарандарымның бірі... есіңізде болсын, мен емес, дос-жарандарымның бірі,— деді Атос тұнжырай күліп,— ата-тегі сол мен туып-өскен уәлаяттан яғни Берри уәлаятынан, өзі Дандола немесе Мон-маранси сияқты, асыл текті әулеттен шыққан бір граф, жиырма бес жасқа келгенде махаббат тәңірісіндей таңғажайып, он алтылар шамасындағы бір сұлуға ғашық болады. Уылжыған жасқа тән аңқаулығына қоса сол қызда әйел затына бітпеген ақыл бар еді, өзі қызу қанды бәлекей-ді. Ол еркекке ұнап қала қоймай, еліктіріп-елітіп, мас қылушы еді. Ол священник ағасы-екеуі шағын бір мекенде тұрып жатты. Олар бұл өлкеге басқа жақтан келген кірме болатын; олардың қай жақтан келгенін құдайдың тірі жаны білмейтін; қарындасы сұлу, ағасы құдай деген діндар кісі болғасын ешкім де бұлардың аты-жөнін сұрамаған. Бірақ жұрттың сыбысына қарағанда, екеуі де текті тұқымнан шықса керек. Менің досым сол уәлаяттың билеуші иесі, егер қаласа, әлгі қызды оп-оңай басын айналдырып, дегеніне көндіре алар еді, немесе күшпен көңілде етер еді, сонда қожаның қолын кім қағар дейсің және әлдеқайдан келген, жан білмейтін бөгде кісілерге кім араша болар дейсің! Бірақ, сорына қарай, ол байғұс адал кісі екен, әлгі қызға үйленеді. Ақымақ, есуас, есек қой!

– Егер ол сол қызға шынымен ғашық болса, оның несі айып?—деді д'Артаньян.

– Тұра тұр,— деді Атос.— Граф оны өзінің қамал-сарайына келіп түсіріп, сол уәлаяттың маңдай алды бибісіне айналдырады. Әділін айту керек, әйел де өз рөлін ойдағыдай орындайды...

– Сосын не болды?— деді жігіт.

– Не болушы еді! Бір күні, графиня күйеуімен бірге аңда жүрген кезде,— деді Атос күбірлеп, сөзін жалғап,— әйел аттан құлап қалып қалады. Граф көмек бермекші болып әйеліне қарай тұра ұмтылады, көйлегі тырсылдап, денесін қыса бергесін, жігіт оны қанжарымен тіліп жібереді, байқаусызда әйелдің иығы жалаңаштанып қалады. Оның иығында не бар еді, кәне, тапшы, д'Артаниян!— деді Атос сақылдай күліп.

– Мен оны қайдан білейін?— деді д'Артаньян.

– Тұңғық гүлі бар екен. Оған қарғыс таңбасы басылған екен!– деді Атос.

Со замат Атос қолындағы бір стакан шарапты бірден қағып салды.

– Сұмдық екен! Олай болуы мүмкін емес!–деді жігіт дауыстап.

– Ол рас, қымбаттым. Періште дегені қызыл көз пері екен. Сорлы қыз баукеспе ұры болған.

– Граф сосын не істейді?

– Граф өз жер-суын ашса – алақанында, жұмса – жұдырығында ұстайтын құдіретті қожайын болған, қарауындағы жұртты жазалаймын десе де, рақым етемін десе де еркінде екен. Ол графиняның көйлегін қақ айырып жыртып, оның қолын артына байлап, ағашқа асып кетеді.

– Құдай-ай, сақтай гөр, Атос! Бұл кісі өлтіру емес пе!–деді д'Артаньян дауыстап.

– Иә, соның тап өзі...– деді Атос өліктей қуарып.– Пәлі, бұл қалай? Менің шарабым бітіп қалған ба...

Со замат соңғы шыныны алып, оны аузына апарды да, тұра стаканнан ішкен сияқты, қылқылдатып тартып жіберді. Сосын ол қолымен басын сүйеді. Д'Артаньянның жаны түршігіп, оның алдында үрпиіп тұра берді.

– Содан бері қарай мен өзімді жақсы көретін, өлең-жырдай сүйкімді, сұлу әйелдерден ат құйрығын біржола кескенмін,- деді Атос бойын түзеп, шамасы ол граф жөніндегі әңгімені әлі бітірмесе керек.– Сізге де соны тілеймін. Ішелік!

– Сонымен әйелі өліп қалды ма?–деді д'Артаньян күбірлеп.

– Өлмегенде ше!–деді Атос.– Стаканыңызды әкеліңіз... Ет қайда, безгелдек!– деді ол айқайлап.– Біз енді іше алмаймыз.

– Оның ағасы қайда?– деді д'Артаньян именіп.

– Ағасы дейсің бе?

– Иә, священникті айтам.

– Ах, священник! Мен оны да асыңдар деп әмір етейін деп едім, ол менен бұрын шіркеуін тастап қашып кетіпті.

– Сол оңбағанның кім екенін, сөйтіп, білмей қалдыңыз ба?

– Шамасы, әлгі сұлудың бірінші ашынасы, ұры серігі, «апама жездем

сайдың» өзі болса керек, көңілдесін күйеуге беріп, лайықты орнына қондыру үшін де священник болып, жұртты алдаса керек. Ендігі оның да қол-аяғын шапқан шығар деп ойлаймын.

– О құдай, құдайым-ай!–деп күбірлей берді осынау сұмдық хикаядан жаны түршіккен д'Артаньян.

– Сіз мына майлы еттен неге алмайсыз, д'Артаньян? Бұл бір дәмді ас екен,– деді Атос, бір жапырақ етті кесіп, жігіттің тарелкасына салып жатып.– Мынадай еттің погребте болмағанына өкініп отырмындағы. Әйтпесе, әлі де елу шыны шарап ішетін едім.

Бұл әңгімені әрі қарай соза беруге Д'Артаньянның шыдамы жетпеді, ол өзінің ақыл-есінен адасып бара жатқанын сезді. Ол ұйықтаған кісідей басын сылқ еткізіп, қолын жастанып отыра кетті.

– Жастар шарап ішуден қалған екен, ал мынау ең таңдаулы жігіттерден. бірі ғой,– деді Атос бұған қынжыла көз тастап.

XXVIII

ҚАЙТЫП ОРАЛУ

Атостың сұмдық әңгімесінен д'Артаньянның жаны түршігіп кетті, бірақ осы хикаяның көп жері бұған әлі көмескі еді. Өйткені бұл әңгімені естүссіз мас кісі екінші бір шала мас кісіге айтқан, бургунд шарабының екі-үш шынысын тастап алғаннан кейін кісінің көзі бұлдырап, басы айнала бастайды ғой, соған қарамастан ертеңіне ұйқыдан оянған кезде кешегі әңгіме зейін-зердесіне тап бір таспен басылғандай-ақ, әр сөзіне дейін апанық болып жатталып қалыпты. Көңіліне келген күдікті сейілтіп, айтылған сырдың анық-қанығына көзін жеткізу үшін д'Артаньян кешегі әңгімені қайта жалғамақ болып досының бөлмесіне келді, бірақ Атос дертінен әбден айығыпты, яғни әлемдегі ең сезгіш және өз сырын алдырмайтын сырбаз жанға айналыпты. Хош, мұнымен қол алысып қаннан кейін, мушкетер жігіттің ойындағысын бірден біліп қойды.

Қымбатты дос, кеше мен қатты қызып қалыппын,— деді ол бастап.— Мен оны бүгін ертеңгісін тілім аузыма сыймай, тамырым лыпылдап, шекемнің зырқ-зырқ соққанынан байқадым. Кеше саған кісі ақылына сыймайтын талай сұмдықты айтпасам — оңбай кетейін!

Осыны айтып, көңілдес серігіне тесіле қараған кезде жігіт қыбыжықтап қысылып қалды.

— Қойыңызшы оспақтамай. Егер ұмытып қалмасам, сіз кеше ағат ештеңе айтқан жоқсыз,— деді д'Артаньян оған қарсы дау айтып.

— Солай ма? Бұл ендеше ғажап екен. Мен саған аса бір қайғылы оқиғаны айттым ғой деп ойлап едім.

Осылай деді де, ол жас жігіттің ішінде не жатқанын көргісі келгендей, оған тағы да қадала бір қарады.

— Шамасы, осы мен кеше сізден бетер мас болып қалған болуым керек: есімде ештеңе қалмапты,— деді д'Артаньян.

Бірақ бұл сөз Атостың қаперіне де кіріп-шықпаған тәрізді әңгімесін жалғай берді.

— Сүйікті дос, өзіңіз де байқап жүрген шығарсыз, шараптан әркім өзінше мас болып қалады: біреу қайғырса, екінші біреу көңіл итеріп жатады. Мәселенки, көбірек ішсем болды, мен бір айықпас мұңға батып, бір кезде күтуші әйел құлағыма құйған сұмдық бір қорқынышты оқиғаларды айтқанды жақсы көремін. Бұл — менің бір кемшілігім, шынымды айтсам, үлкен кемшілігім. Ал, егер оны есепке алмасақ, мен шарапты іше білетін кісімін.

Атостың мұны жайбарақат айтқаны сондай, д'Артаньян бұрынғы ойынан

қайтайын деді.

– Ах, иә, айтпақшы!—деді жас жігіт, сырғанап ұстатпай қойған бірдеңені есіне түсірмекші болып.— Шынында да әлде түсімде ме, әлде өнімде ме – білмеймін, әйтеуір, біз дарға асылған біреулер жайлы сөз қозғадық қой деймін.

– Бәсе! Міне көрдіңіз бе!—деді Атос, ол аппақ болып бозарып кетсе де, жымыып күлмек болды.— Өзім де солай деп ойлап едім: мен осы бір дарға асылғандардан құтыла алмай-ақ қойдым.

– Иә-иә,— деді д'Артаньян сөзін жалғап,— есіме енді ғана түсіп келеді... Иә, әңгіме... бір минут тұра тұрыңызшы әңгіме бір әйел жайлы болды.

– Тап солай,— деді Атос өліктей қуарып.— Бұл әлгі менің өте жақсы көретін аққұба әйел жөніндегі әңгімем екен, егер мен оны айтқан болсам – өлердей мас болғаным.

– Дұрыс айтасыз, ұзын бойлы, көгілдір көзді, аққұба бір сұлу әйел жөніндегі оқиға,— деді д'Артаньян оның сөзін қостап.

– Иә, және дарға тартылған әйел жайлы...

Сонда өзінің күйеуі, сіздің таныстарыңыздың бірі, дәулетті мырза дарға асыпты,— деді д'Артаньян, Атостан көзін алмай.

– Міне көрдіңіз бе, кісі не айтып, не қойғанын білсе, біреуді осылай нақақтан кінәлай салады!—деді Атос иығын қушитып әлденеге өкінгендей.— Осы бір сертім болсын, д'Артаньян: ендігәрі шарапты көп ішпеймін, бұл бір жаман әдет екен.

Д'Артаньян ләм деп жауап қатпады.

– Айтпақшы, әлгі маған әкелген атыңыз үшін сізге көп рахмет,— деді Атос, әңгіме бағытын шұғыл бұрып жіберіп.

– Ол сізге ұнады ма?—деді д'Артаньян.

– Ия, бірақ өзі мініске онша төзімді болмасқа керек.

– Қателесесіз. Бір жарым сағаттай уақытта мен ол атпен он льедей жер жүрдім, сонда сол жануар Сен-Сюльпис алаңын айналып өткендей-ақ тіпті сыр бермей, ойнақтап шапты да отырды.

– Солай ма! Ендеше өкінетін болдым-ау.

– Өкінгені қалай?

– Е, мен одан айрылып қалғанмын.

– Қалай?

– Оның мәнісі былай болды. Мен бүгін сағат таңғы алтыда тұрдым, сіз әлі қатты ұйықтап жатыр екенсіз, не істерімді білмей, зерігіп кеттім және кешегі тойдан әлі есімді жия алмаған едім. Сонымен, асықпай залға бардым, барсам, кешегі ағылшынымыздың біреуін көрдім, ол пайдакүнем саудагерден ат сатып алмақшы болып тұр екен, өйткені кеше аты жолда зорығып өліпті. Мен оған таяп барсам, бір жирен қызылға жүз пистоль беріп жатыр екен. «Білесіз бе, сударь,– дедім мен оған,– менде де бір сатылатын ат бар еді».– «Әлгі досыңыздың дәйекшісі тізгінінен ұстап тұрған ат болса, ол бір керемет,– деді ол маған».– «Сіздіңше қалай, сол ат жүз пистоль тұра ма?»– «Тұрғанда қандай. Сіз оны маған сол ақшаға бересіз бе?» – «Бермеймін, бірақ оны ойынымызға бәске тігемін».– «Ойынымызға дейсіз бе?» – «Сүйек ойынына» Айттым – бітті, сонымен атты ұттырдым да жібердім. Оның есесіне ер-тұрманды қайта ұтып алдым.

Д'Артаньян мұны ұнатпай кіржің ете қалды.

– Осыған ренжіп қалғаннан саумысыз?– деді Атос.

– Несін жасырайын, ренжігенім рас,– деді д'Артаньян.– Шайқас күні бір кісі бізді осы аттарымызға қарап тануы керек еді. Бұл бір өзгеше сыйлық, ықыласы ауған көңілдің тарту-белгісі-тін. Соны бекер-ақ жасаған екенсіз, Атос.

– Қойыңызшы, сүйікті досым! Менің орнымда өзіңіз болсаңыз қайтер едіңіз, тіпті өлердей болып зерігіп кеттім және шынымды айтсам, ағылшын аттарын су қаным сүймейді. Егер күллі іс бізді әлдекімнің тану-танымауына тіреліп тұрған болса, онда қам жемей-ақ қойыңыз, ер-тұрманның өзі жетіп жатыр – оның өзі де анадайдан «кел мұңдалап» тұрады екен. Ал енді аттарға келетін болсақ, олардың жоғалғанын бірдеңе етіп түсіндіреміз-дағы. Тіпті шынтуайттап келсек, аттың да ажалы бар! Мәселенки, менің атым жамандатып немесе маңқадан өліп қалар, оны кім білген.

Д'Артаньян бұрынғыдан бетер тұнжырап кетті.

– Қап, әттегене-ай!– деді Атос сөзін сабақтап.– Сіз, шамасы, сол жануарға бауыр басып қалған болдыңыз-ау, мен тіпті әңгімемді әлі бітірген де жоқ едім.

– Сіз тағы нені бүлдіріп едіңіз?

Өз атымды ұттырғаннан кейін – қараңызшы, оған – он, маған тоғыз – құмалақ түсті – мен сіздің атыңызды салып ойнамақшы болдым.

– Бірақ сіз ол ойыңызды жүзеге асырмаған шығарсыз деп ойлаймын?

– Жоқ, қайта мен ол ойымды табанда жүзеге асырдым.

– Ақыры немен бітті?—деді д'Артаньян дызақтап.

– Ойнадым да, жануарды ұтқызып жібердім.

– Менің атымды ма?

Иә, сіздің атыңызды. Оған — сегіз, маған — жеті шыққаны — бір ғана ұпайдың жетпегені... әлгі бір мақалды білуші ме едіңіз?

– Атос, сізге не болған, жынданып кеткенсіз бе?!

– Білесіз бе, сүйікті д'Артаньян, сіз мұны маған бүгін емес, әлгі бір қисынсыз есірік оқиғаларды баяндап жатқан кезде ашуыңыз керек еді. Мен ол жануарды кісі ойына келе бермейтін күллі ер-тұрманымен, қайыс-әбзелімен ұтқыздым.

– Бұл бір көз көрмеген сұмдық екен!

– Сабыр, сабыр, сіз бұл оқиғаны әлі түгел білмейсіз. Егер ойын үстінде қызып кетпесем, мен кереметтей ойыншы болар едім, бірақ ішкен кездегі сияқты, қит етсе делебем қозып кетеді, бұл жолы да...

– Сонда сіз ойынға тағы нені тіктіңіз? Қолыңызда ойнайтын ештеңе қалған жоқ қой.

– Жансақ сөйлеп отырсыз, досым, жансақ: біздің еркімізде әлі де болса сіздің мынау саусағыңызда жарқырап тұрған алмас жүзік бар емес пе, мен оны тіпті кеше байқап қалғанмын.

– Мына алмас!—деді д'Артаньян дауыстап, жүзігін жалма-жан бір сипап.

– Бір кезде менің де асыл алмастарым болған, оның, қадірін бір жаннан кем білмеймін, сол себепті де оның құны мың пистоль деп бағаладым.

– Бірақ сіз менің алмас жүзігімді аузыңызға алмаған боларсыз деген үміттемін?—деді д'Артаньянның үрейі ұшып тұнжырап тіл қатты.

– Жоқ, сүйікті досым. Ойлаңызшы, енді біздің күллі үміт-сеніміміз тек осы алмаста ғана қалды ғой, соны тігіп, мен бүкіл ер-тұрманымызды, аттарымызды, оған қоса жолға қажет ақшаны қайта ұтып ала алатын едім...

– Атос, менің депірім қашып барады!—деді д'Артаньян күйгелектеп.

– Сонымен, алдымыздағы ойыншыға сіздің алмастың жайын айттым. Оған әлгі соққанның да көзі түскен екен. Шынында да, сүйікті досым-ау, сол шайтан алғырды қастерлеп қайтесіз! Сіз қолыңызға аспандағы жұлдызды жүзік етіп салып жүрсіз және оны жұрт көрмесе екен дейсіз! Ол

мүмкін емес, бауырым!

– Қойыңызшы, сүйікті досым, сөзіңізді доғарыңызшы. Шын сөзім – мына түріңізбен кісіні өлтірерсіз,– деді д'Артаньян.

– Хош, біз бұл алмасты әр жүріске жүз пистольден деп онға бөлдік.

– Ах, солай ма! Сіз әзіл қашырып, мені сынағыңыз келеді екен ғой?–деді д'Артаньян, «Иллиада» дастанындағы Ахиллесті Миневра шашынан қалай камти ұстаса, мұны да ашу-ыза тап солай алқымынан буа бастап еді.

– Жоқ, әзіл айтсам, шайтан атсын. Менің, орнымда өзіңіз болсаңыз не істер едіңіз, соны көрер ме едім! Ұзақ екі апта бойы мен құдайдың тірі жанының жүзін көрген жоқпын, шынымен сырласам деп тағыланып кетіппін.

– Менің алмасымды ойынға салатындай, ол сонша дәлелді желеу емес!– деді д'Артаньян ширыға жұдырығын түйіп.

– Тұң, аяғын тыңдаңызшы енді. Он жүріске әрқайсысы жүз пистольден он бәс тігіс және қайта ойнауға болмайды. Он үшінші жүріске келгенде мен жүрдай болып ұтылдым. Он үшінші жүріп те– он үш саны әрқашанда менің сорым. Күн де он үшінші июль екен...

– Шайтан атсын!–деді д'Артаньян күйініп стол басынан атып тұрып. Бүгінгі оқиға оған кешегі жәйтті тіпті ұмыттырып жіберді.

– Сабыр етші,– деді Атос.– Менің ойымда бір қулығым болды. Ағылшын – әңгүдік. Бағана ертеңгілік мен оның Гримомен сөйлесіп тұрғанын көрдім, кейін Гримо маған ағылшынның оны атқосшы болуға шақырғанын айтты. Міне, мен енді онымен Гримоға, тұйық Гримоға ойнаймын, қосшымды он жүріске лайықтап бөліп те қойдым.

– Қулық деп осыны айт!– деді д'Артаньян, еркінен тыс мәз бола күліп.

– Гримоны, ана Гримоның тап өзін тігіп ойнадым ғой, білдіңіз бе? Сонымен Гримоны он рет бәске тігуімнің арқасында ал, шынында оның өзі де бір дукат та тұрмайды ғой) алмасты ұтып алдым. Осыдан кейін, қайсарлық – қасиет емес деп көрші кәне!

– Құдай ақы, бұл бір керемет қулық екен!– деді Д'Артаньянның бойы жеңілденіп рақаттанып бір күліп алды.

– Өзіңіз де түсініп отырған шығарсыз, қолым шыққасын мен табанда алмасты тігіп, қайта ойнай бастадым.

– Ах, солай деңіз!– Д'Артаньянның қабағы қайтадан салынып кетті.

– Мен әуелі сіздің ер-тұрманыңызды, сосын атыңызды, сосын өзімнің

ер-тұрманымды, сосын барып өзімнің атымды қайтарып алдым-дағы, қайтадан ұттырдым. Қысқасын айтсам, мен сіздің ер-тұрманыңызбен өзімнің ер-тұрманымды ұтып алдым әйтеуір. Істің мән-жайы тап осындай. Мұның өзі бір ғажайып жүріс болды, осы араға келгенде аттың басын тартқаным ғой, д'Артаньян арқасынан күллі шарапхана салмағы түскендей деп бір дем алды.

Хош, сонымен алмас өз еркімде қалды ғой әйтеуір?—деді ол именіп.

Толығымен өз еркінде, сүйікті досым, оған қоса біздің Буцефалдардың ер-тұрмандары да өзімізде қалды.

Көліксіз ер-тұрманның қажеті қанша бізге?

— Ол жөнінде менің тағы бір ойым бар.

Атос, мен сізден қорқайын дедім.

Д'Артаньян, менің сөзіме құлақ салыңызшы, сіз көптен бері құмар ойнамаған сияқтысыз?

Тіпті ойнағым да келмейді.

Бірден қатты кетпеңіз. Хош, деймін мен, сіз көптен құмар ойламаған екенсіз, ендеше жолыңыз болады.

Солай-ақ болсын! Сосын не істейміз?

Сосын ба? Әлгі ағылшын серігімен әлі осында жүр. Оның ер-тұрмандарды қимай тұрғанын байқай қалдым. Сіз де атыңызға бауыр басып қалған сияқтысыз. Сіздің орныңызда болсам, атымды қайтарып алу үшін мен ер-тұрманды тігер едім.

— Бірақ ол ер-тұрманға бола атын тігуге келіспейді ғой.

— Шайтан алғыр, екі ердің екеуін де тік! Сіз сияқты мен өзімнің қара басымның қамын ғана ойламаймын.

— Сіз өзіңіз осылай ойнар ма едіңіз?—деді д'Артаньян күмілжіп, Атостың айтқанына еркінен тыс еріп.

— Арым куэ, бір рет қана ойнар едім.

— Білесіз бе, атымнан айрылсам да, тым болмаса, ер-тұрманды сақтап қалудың мен үшін айрықша маңызы бар.

— Олай болса алмас жүзігіңізді тігіңіз.

— О, жүзіктің жөні басқа!? Мен оны өмірде ойынға тікпеймін!

– Шайтан атсын!—деді Атос.— Мен сізге ойынға планшені салыңыз дер едім, бірақ ондай бірдеңе бұрын болғандықтан да, ағылшын оған келісе қоймас.

– Сүйікті Атос, білесіз бе?—деді д'Артаньян.— Өз басым нар тәуекел атаулының бәрінен аулақ жүрсем деймін.

– Өкінемін-ақ қайтейін!—деді Атос суық.— Ағылшынның тұла бойы толған теңге. Қу құдай-ай, ең болмаса бір ғана жүріске бел байлаңызшы! Бір жүріс – бір минуттің ісі ғой.

– Ұтылып қалсам не болады?

– Ұтасыз дедім ғой, ұтасыз.

– Ал, егер ұтылып қалсам ше?

– Несі бар, ер-тұрманыңызды бересіз.

– Мақұл, бір жүрісте тұрған не бар осы!—деді жігіт.

Атос ағылшынды іздеуге кетті, сөйтсе ол ат қорада, ер-тұрманға қызыға қарап тұр екен. Қолайлы сәт деген осы-дағы. Атос бірден өз шартын айтты: бұлар аттың есесіне екі ер-тұрман немесе жүз пистоль тігеді, қалауыңыз білсін деді. Ағылшын дереу есептеп жіберіп, екі ер-тұрманның үш жүз пистоль тұратынын біле қойды. Ол қолма-қол келісе кетті.

Д'Артаньян қолы дірілдеп сүйекті шаша салды – үш ұпай шықты; оның аппақ болып кеткенінен шошыған Атос «жабуды жаба тоқи» салды:

– Жүрісіңіз онша емес, бауырым... Сіз, сударь, аттарды толық ер-тұрманымен алатын болдыңыз,— деді ол.

Астамсыған ағылшын сүйектерді араластырып әуре болып жатпады; ол енді қайтсем де жеңетін болдым деп ойласа керек, сүйекті қарамай-ақ стол үстіне тастай салды. Ренішін білдірмейін деп, д'Артаньян артына бұрыла қойды.

– Пәлі, мынаған қараңыз,— деді Атос байсалды әдетіне басып.— Мынау бір ғажайып жүріс болды-ау! Мен мұндайды өз өмірімде төрт-ақ рет көрдім: екі ұпай!

Ағылшын шұқшия қарағанда, көзі бір түрлі ежірейіп кетті; д'Артаньян бұрылып қарағанда, қуаныштан тілі байланып қалғандай болды.

– Иә, төрт-ақ рет көрдім,— деді Атос сөзін жалғап.— Бірінші рет де Креки мырзаның үйінде, екінші рет өз үйімде, қорған-сарайымда... қысқасы, ол кезде менің қорған-сарайым болатын; үшінші рет де Тревиль мырзаның бізді тап осылай бір таң қалдырғаны ең соңғы рет шарапханада сүйекті өзім

шашып отырғанда бір шықты, сол жолы мен жүз луидор мен кешкі асымды қоса ұттырған едім.

– Хош, д'Артаньян мырза, сіз атыңызды қайтып аласыз ба?– деді ағылшын.

– Әлбетте,– деді д'Артаньян.

– Демек, менің қайта ойнауыма болмайды ғой?

– Біз қайта ойнамаймыз деп келіскенбіз, есіңізде шығар.

– Оныңыз рас, атты дәйекшіңізге апарып береді.

– Бір минутке,– деді Атос.– Егер сіз рұқсат етсеңіз, сударь, мен жолдасыма бірер сөз айтсам деп едім.

– Рұқсат, айтыңыз.

Атос д'Артаньянды ертіп шеткерірек барды.

– Иә, ібілісім, тағы не айтайын деп едіңіз? Ойнай түс әлі, демекшісіз бе сонда?–деді д'Артаньян.

– Жоқ, мен сізге әлі де ойланыңыз деп айтпақпын.

– Нені ойлаймын сонда?

– Атыңызды қайтып алғыңыз келіп тұр ғой, солай ма?

– Әлбетте.

– Сіз онда қателесесіз. Мен болсам жүз пистольді алар едім. Өзіңізге мәлім, сіз қалауыңыз білсін деп аттың орнына екі ер-тұрман немесе жүз пистоль тіктіңіз ғой?

– Иә.

– Мен жүз пистольді алар едім,

– Ал, мен атымды аламын.

– Қайталап айтайын: сіз қате жасайсыз. Екеуара бір атпен біз не бітіреміз? Мен сіздің артыңызға мінгесіп отыра алмаймын – онда біз ағалардан жүрдай болған Эймонның екі баласына ұқсаймыз ғой. Мынадай ауыздықпен алысқан арғымаққа өзің міні мені жаяу қалдырып, жерге қаратып кетеді деп ойламаймын сені. Мен болсам, күмілжімей-ақ бірден жүз пистольді алар едім. Парижге жету үшін де бізге ақша керек.

– Бұл ат маған аса қымбат, Атос.

– Бекер қиналасыз, достым: ат сүрініп, тобығын тайдырып алуы мүмкін, әлде тізесі тазығырланып, жүдеп кетуі мүмкін, тіпті маңқа ат жем жеген астаудан жем жеп, мүрдем кетуі мүмкін, атың яғни жүз пистолің текке құрыды деген сол ғой. Қожайын астындағы атын ұдайы жемдеп отыруы керек, ал, жүз пистоль болса, өз қожасын өзі ауқаттандырып отырады.

– Сонда біз үйге немен қайтамыз?

– Шайтан алғыр-ау, малайларымыздың аты бар емес пе! Кездескен жұрт қара халық еместігімізді түр-түсімізден-ақ таниды.

– Жер тарпыған жүйріктеріне мінген Арамис пен Портостың қасында мына мәстектердің үстіндегі біздің сиқымыз қайбір онды ойлар дейсіз!

– Арамис пен Портостың!—деп дауыстады да, Атос карқылдап күліп жіберді.

– Не болды сонша!—деді д'Артаньян досының неге мәз болғанына түсінбей қалып.

– Ештеңе де болған жоқ, сөзімізді жалғай берелік,— деді Атос.

– Демек, сіздің...

– Жүз пистольді алу керек, д'Артаньян. Жүз пистольмен біз осы айдың аяғына дейін көңіл көтере аламыз. Бәріміз де қатты шаршадық, енді біраз тынықсақ та артық болмайды.

– Тынықсақ дейсіз бе?.. О, жоқ, Атос, Парижге барған күннен Листап мен дереу әлгі бақытсыз бейбақты іздеуге кірісемін.

– Ендеше тіпті қажет! Сол іске кіріскеніңізде сыңғырлаған алтын ақшадан өзіңізге ат пайдалырақ болады деп ойлайсыз ба? 'Күз пистольді алыңыз дереу, досым, алыңыз жүз пистольді!

Бұған көну үшін д'Артаньянға енді бір желеу жетпей жатқанға ұқсайды. Соңғы дәлелі оған тіпті орынды болып көрінді. Мұның иегіне қасарыса берсе, Атосқа өзінен басқаны ойламайтын эгоист болып көрінермін деп қорықты. Сонымен ол Атостың айтқанына сөніп, жүз пистольді алмақшы болды, ағылшын оған табанда ақшаны санап берді.

Біздің достарымызды енді жолға шығу ойынан өзге алаң қылатын еш нәрсе жоқ еді. Шарапхана қожасымен татуласуға Атостың кәрі тарланына қоса алты пистолі жұмсалды. Д'Артаньян мен Атос Планше мен Гримоның жабыларына мінді, ал, қызметшілері ер тұрманды иықтарына салып алып, жолға жаяу-жалпылап шықты.

Көліктері қанша шабан болса да, мырзалар көп ұзамай қызметшілерін басып озып, Кревкерге бірінші болып жетті. Олар сонау алыстан-ақ терезе

алдында, ертектегі «Анна қарындас» сияқты, көкжиектен бұркылдай көтерілген шаң-тозаңға мұңая қарап мирған Арамисті көрді.

– Әй, Арамис! Сізді терезе алдына селтитіп қойған қай шайтан!– деді екі дос қосарлана дауыстап.

– Ах, бұл сізбісіз, д'Артаньян... бұл сізсіз бе, Атос,– деді жас жігіт.– Мен бұл жалғанның қызық-шыжығының өткінші нәрсе екендігі жайлы толғанып отыр едім, әлгіде ғана ана бір бұрқыраған шаңға сіңіп ғайып болған ағылшын атым мен үшін жер үстіндегі тірліктің қысқалығының бір айғағы еді. Біздің күллі өмір-тірлігімізді бәлкім: «erat, ets, fuit»¹⁹ деген үш-ақ сөзбен айтуға болады.

– Басқаша айтсақ?–деді д'Артаньян, мәселенің мән-жайын сезіп қалып.

– Басқаша айтсам, мені ақымақ етіп кетті. Сағатына сар желін отырып бес лье жер алатын жүйрікке алпыс-ақ луидор төледі.

Д'Артаньян мен Атос сылқ-сылқ күлісті.

– Бір өтінішім, маған ренжіп жүрмеңіз, сүйікті д'Артаньян,– деді Арамис.– Жоққа жүйрік жетпейді. Оның үстіне жұрттың бәрінен бұрын менің жолым болмады, әлгі бір оңбаған саудагер кем дегенде елу лундорымды қағып кеткен шығар. Аса сақ, мәтқакам қожайын деп мына сіздерді айтар болар! Өздеріңіз малайларыңыздың көліктеріне мініпсіз-дағы, жел жетпес жүйріктеріңізді асықпай, жетекке алып жеткізіңдер деп әмір бергенсіз.

Әлгіде ғана Амьен жолынан қараңдап көрінген бір жабық арба шарапхананың алдына келіп тоқтай берді, со замат оның ішінен ер-тұрмандарын көтеріп Планше мен Гримо шықты. Жабық арба Парижге барып бос қайтып бара жатыр екен, малайлар орын пұлға арбакешті жол бойы шараппен суаруға келісіпті.

– Бұ қалай? Ер-тұрманнан басқа ештеңе қалмаған ба?–деді Арамис аңтаң қалып.

– Енді түсіндіңіз бе?– деді Атос.

– Достарым-ау, сіздер де менің кебімді киіпсіз-ау. Не екенін өзім де білмеймін, мен де ер-тұрманды алып қалып едім... Ей, Базен! Менің жаңа ер-тұрманымды әкеліп, мына мырзалардың ертұрманының қасына қойшы.

– Айтпақшы, әлгі священниктеріңізден қалай құтылдыңыз?– деді д'Артаньян.

– Әнеугі күннің ертеңіне мен оларды түскі асқа шақырдым – сөз арасында айта кетейін, бұл араның шарабы керемет – сосын екеуін күшті

шарапқа тойғызғаным сондай, кюре менің әскери мундирді тастауыма тыйым салды, ал, иезуит мені мушкетер қатарына алуға көмектесіңіз деп маған жатты да жабысты.

– Бірақ диссертациясыз қабылдасын!–деді д'Артаньян дауыстап.– Диссертациясыз! Мен диссертацияны маңайлатпауды талап етемін!

– Содан бергі тірлігім бір рахат,– деді Арамис әңгімесін сабақтап.– Мен бір буынды толғау ретінде поэма жаза бастадым. Мұның өзі бір қиын іс екен, бірақ әр нәрсенің қасиеті де қиындығына байланысты ғой. Оның мазмұны – махаббат, Мен сіздерге бірінші жырды оқып берейін, өзі төрт жүз өлеңнен тұрады, оны қазір бір сәтке оқып шығамын.

Сіз білесіз бе, сүйікті Арамис?–деді д'Артаньян, ол латын тілі сияқты, өлеңді де жан-тәнімен жек көретін.– Өлеңнің бір қасиетті қиындығы болса, оған екінші қасиеті – қысқалық екенін қосыңыз, сонда сіздің поэмаңыздың табаны күректей екі қасиеті болатынына иманыңыздай сеніңіз.

– Сонымен қатар поэмадан құмарлық атты асыл сезім аңқып тұрады, оны қазір өздеріңіз де аңғарасыз,– деді Арамис сөзін сабақтап.– Сонымен, достарым, біз ақырында Парижге қайтатын болдық қой. Браво! Мен дайын! Біз тағы да өзіміздің жайсаң жанды Портосты көретін болдық. Мен қуанып отырмын. Сол бір әңгүдік алып досымды қалай аңсағанымды сіздер білмейсіздер ғой! Бір патшалықты тұтас тарту етсе де, ол астындағы атын сатпайды! Су жаңа ер-тоқым салған арғымақпен ойқтастап жүрген Портосты көргенше асық болып барамын. Ол Ұлы Моғолдан айнымай қалатын шығар, оған...

Аттарын тынықтырып алу үшін көңілдес достар бір сағаттай аялдамақ болды. Арамис қожайынымен есептесіп, Базенді фургондағы серіктерінің қасына отырғызғасын, бәрі бірігіп, Портосқа бармақшы болып, жолға шықты.

Портос кәдімгідей сауығыпты, д'Артаньян әуелгі келген кезде бозарып жүдеп қалған еді, бұл жолы олай емес, жалғыз өзі болса да, алдына төрт кісіге арналған тағамды қойып, стол басында қонжиып отыр екен; дастарқанда бабымен піскен ет тағамдары, таңдаулы шарап пен алуан түрлі жеміс бар еді.

– Төрлетіңіз, мырзалар!–деді Портос орнынан тұрып.– Сіздер дәл уақытында келдіңіздер. Столға отырғаным осы еді, енді менімен бірге түстенетін болдыңыздар.

– Оёо деді д'Артаньян.– Мына шынылар әлгі Мушкетон ілмек тастап тартып алатын шынылар емес қой. Бұзау еті, филе..

– Мен әлденіп жатыр едім...– деді Портос,– иә, әл-куат жинап жатыр едім. Дүниеде буынның тайғанынан жаман нәрсе жоқ, кісіні діңкелетіп

тастайды екен. Атос, сіздің буыныңыз тайып көрген жоқ па еді?

– Жоқ, бірақ әлгі бір Феру көшесіндегі жанжалда жараланып қалып, екі, екі жарым аптадай жатқаннан кейін, сіз сияқты әлсіреп қалғаным есімде.

– Мына тағам тек сіздің өзіңізге ғана арналмаған сияқты ғой, сүйікті Портос?– деді Арамис.

– Жоқ,– деді Портос,– маған осы төңіректе тұратын біраз дворяндар келуі керек еді, бірақ олар әлгіде ғана, келе алмаймыз деп хабар жіберіпті. Олардың орнын сіздер басасыздар, маған бұдан келер-кетері жоқ... Ей, Мушкетон! Орындықтарды жеткіз, шынылардың санын екі есе көбейт!

– Біздің не жеп отырғанымызды білесіздер ме?–деді Атос, арада бірнеше минут өткесін.

– Білгенде қандай! Менің өз басым, шошқа майы қосылған бұзау етіне артишок пен ми араластырып соғып отырмын,– деп д'Артаньян.

– Мен қой етінен жасалған филе жеп отырмын,– деді Портос.

– Мен тауықтың төс етін,– деді Арамис.

– Бәріңіз де қателесіп отырсыз, мырзалар. Сіздер жылқы етін жеп отырсыздар,– деді Атос байсалды.

– Қойыңыз!– деді д'Артаньян.

– Жылқы етін!–деді Арамис жиренгенін жасыра алмай кіржиіп. Тек Портос қана тіл қатпады.

– Иә, жылқы етін... Портос, рас па, біз жылқы етін жеп отырмыз ғой? Тіпті оны ер-тұрманымен қоса жеп отырған шығармыз.

– Жоқ, мырзалар, менің ер-тұрмым өзімде,– деді Портос.

– Өзімізге де обал жоқ! Бәріміз уәделесіп қойғандай,– деді Арамис.

– Енді қайтейін?–деді Портос қынжыла.– Сол бір ат меймандарымның көзіне шыққан сүйелдей болды, сосын байғұстарды қорламайын дедім.

– Оның үстіне сіздің герцогиняңыз әлі шипалы суда жүрген шығар?– деді д'Артаньян.

– Иә, әлі жүр,– деді Портос.– Оған қоса менің атым осы провинцияның губернаторына қатты ұнап қалыпты, сосын оның көңілін жыққым келмей, жануарымды соған бере салдым, ал, осы түскі асқа келетін мырзалардың біреуі сол кісі еді.

– Бере салғаны қалай!–деп д'Артаньян ыршып түсті.

– Ой құдайым-ай! Бере салғаным рас,– деді Портос,– өйткені ол жануар сөзсіз жүз елу луидор тұратын еді, бірақ әлгі сарай неме атыма сексеннен артық бере алмаймын деп қасарысып тұрып алды.

– Ер-тұрмансыз ба?–деді Арамис.

– Иә, ер-тұрмансыз.

– Мырзалар, байқайсыз ба, Портос бұл жолы да істі бізден гөрі пайдалырақ етіп тындырыпты,– деді Атос.

Олар мәз болып қыран-топан күлкіге көмілді, ал Портос байғұс бұған сасып қалды, серіктері оған күлкінің мән-жайын түсіндіргесін, оның өзі де бұларға қосылып қарқылдап күлді.

– Демек, бәріміздің де ақшамыз бар екен ғой?–деді д'Артаньян.

– Менде ғана жоқ,–деді Атос.–Арамистің әлгі испан шарабының маған ұнағаны сондай, дәйекшілерге фургонге апарып соның алпыс шынысын салындар деп әмір еттім, содан кейін әмияным біраз жеңілдеп қалды.

– Ал, мен болсам..,– деді Арамис,–Өздеріңіз ойлап көріңізші, бар ақшамды көк тиынын да қалдырмай Мондидье шіркеу мен Амьен монастыріне тапсырдым және біраз борыштарымды төлегеннен кейін, мырзалар, сіздерге, өзім бағыштап дұға қайыруын сұрадым, оның бізге шарапаты тиетініне кәміл сенемін.

– Ал, менің тайып кеткен буыным ше?– деді Портос,– Оған мен ақша жұмсамады деп ойлайсыз ба? Мушкетонның жарасын, айтпағанның өзінде, мен оған емшіні күніне екі рет шақырып тұрдым, ал, ол соққан оқ милау Мушкетонның әдетте тек аптекарьларға ғана көрсететін жеріне тигенін сылтау етіп, ақыны да менен екі есе қымбат алып жүрді. Мен Мушкетонды бұдан былай мұндай жарақаттан сақтан деп қатты ескертіп қойдым.

– Бәрекелде, сіз меніңше, ол байғұсқа көп қамқорлық жасапсыз; қайырымды мырза тап сіздей болуға тиіс,– деді Атос, д'Артаньян мен Арамиске бір-бір қарап.

– Қысқасын айтсам, күллі шығынды төлегеннен кейін қалтамда отыз экюдей ақша қалуға тиіс,– деді Портос сөзін жалғап.

– Менде он шақты пистоль бар шығар,– деді Арамис.

– Хош, сіздерге қарағанда біз крез сияқты бай екенбіз,– деді Атос.– Сіздің жүз пистоліңізден қанша қалды, д'Артаньян?

– Жүз пистольден дейсіз бе? Ең әуелі оның елуін сізге бергенмін.

- Солай ма?

– Шайтан атсын!

– Ах, енді есіме түсті. Дұрыс айтасыз.

– Алты пистольді шарапханашыға төледім.

– Сол шарапханашың не деген мақұлық еді! Сіз оған алты пистольді неге бердіңіз?

– Ау, ақшаны беріңіз деп өзіңіз айттыңыз ғой.

– Дұрыс айтасыз, мен өте қайырымды кісімін. Қысқасы, қанша қалды?

– Жиырма бес пистоль,– деді д'Артаньян.

– Менде,– деді Атос қалтасынан уақ тиын-тебенді шығарып жатып,– менде...

– Сізде – ештеңе...

– Шынында да өте аз екен, мұны ортақ ақшаға қоспаса да болады.

– Ал, енді бәрімізде қанша ақша барын есептелікші, Портос?

– Отыз экю.

– Арамис?

– Он пистоль.

– Сізде ше, д'Артаньян?

– Жиырма бес.

– Сонда бәрі қанша болды?– деді Атос.

– Төрт жүз жетпіс бес ливр!–деп есепті Архимедтен кем қайырмайтын д'Артаньян.

– Парижге барғанда, егер ер-тұрмандарымызды есептемесек, бізде төрт жүз ливр ақша болады,– деді Портос.

– Эскадронный, аттарын қайтеміз?–деді Арамис.

– Қайтушы едік! Дәйекшілеріміздің төрт атын өзімізге деп екі атқа айналдырамыз, сосын шар тастап, оларға қайсымыздың мінетінімізді анықтаймыз. Төрт жүз ливр жаяу қалған екеудің біреуіне жарты атқа жұмсалады, содан кейін бәріміз қалтамызды қағып, қалған ақшаны

д'Артаньянға береміз. Оның қолы жеңіл, сол ақшаны алып бірінші кездескен құмар ойынға барады да ойнайды. Осымен сөз тамам.

– Енді тамақтаналық. Ас суып қалды,– деді Портос.

Сөйтіп болашақ тірлігін тиянақтап, көңілін бір демдеген достар түскі асқа отырды, сосын ас сарқытына Мушкетон, Базен мен Гримо мырзалар ме болды...

Парижде д'Артаньянды де Тревиль мырзадан келген бір хат күтіп жатыр екен, бұл хатта оның өтінішінің қабылданғаны, король, жігіттің мушкетерлер қатарына тұруына мейірімі түсіп, рұқсат еткені хабарланыпты.

Әрине, Бонасье бикені іздеп табу жөніндегі тілегін былай қойғанда, Д'Артаньянның көкейінде жүрген аяулы арманы, міне, осы еді, ол қуанғаннан осыдан жарты сағат бұрын ғана көрген достарына қарай тура жүгірді, олар әлдененің қамын ойлап, қамығып отыр екен. Достар кеңесу үшін Атостың пәтеріне жиналыпты, бұл әдетте жай-жағдайдың қиындап кеткенінің бір белгісі еді.

Де Тревиль мырза әлгіде ғана: ұлы ағзам соғыс әрекетін бірінші майда бастауға белді бекем буынғандықтан да, сіздер жорық жабдығын тап-тұйнақтай әзірлеп қойыңыздар, деген хабар жіберіпті.

Төрт философ не істерін білмей әбігерге түсіп, бір-біріне қарай берді: әңгіме тәртіп жайлы болған кезде, де Тревиль мырза әзіл-оспақты көтермейтін.

– Сол жорық жабдығын сіздер қанша тұрады деп есептейсіздер?– деді д'Артаньян.

– О, халіміз мүшкіл!– деді Арамис.– Біз соны жаңа ғана есептеп көрдік және спартаншылап шығынды азайтуға тырыстық, соның өзінде біздің әрқайсымызға кем дегенде бір мың ливрден ақша керек.

– Мың жарымды төртке көбейтсек, алты мың, ливр болады,– деді Атос.

– Меніңше,– деді д'Артаньян,– әрқайсымызға мың ливрден болса да жетпей ме... рас, мен спартан емес, сот қызметкері сияқтанып сөйлеп тұрмын...

«Сот қызметкері» деген кезде Портос елең ете қалды.

– Пәлі, менің бір жоспарым бар!–деді ол.

– Бірдененің ұштығы шығайын деді. Бірақ жоба-жоспар дегеніңнің менде өзі түгіл ізі де жоқ,– деді Атос салқын.– Ал, д'Артаньянға келетін болсақ, біздің қатарымызға қосылғанына мәз болып жүріп, ақыл-естен

айрылып қалыпты. Мың ливр! Имандай шыным, менің бір өзіме екі мың ливр қажет.

– Төрт жердегі екі – сегіз,— деді Арамис.— Сонымен біздің жол жабдығымызға сегіз мың керек. Бірақ біздің ер-тұрмандарымыз бар...

– Оның үстіне...— деді Атос, де Тревиль мырзаға алғыс айтуға кетіп бара жатқан д'Артаньян есікті жапқанша кідірістеп,— оның үстіне досымыздың саусағында жарқырап жүрген ғажайып алмас бар. Шайтан білсін өзін! Саусағына тұтас бір қазынаны салып жүргенде, көңілдес достарын ауыр халде тастап кететіндей д'Артаниян онша жаман жолдас емес!

XXIX

ЖОРЫҚ ЖАБДЫҒЫН ІЗДЕУ

Асыл текті кісілерге— мушкетер мырзаларға қарағанда, жорық жабдығын әзірлеу гвардияшы д'Артаньянға әлдеқайда оңай болса да, осынау төрт достың бәрінен де жолдың қамын көбірек ойлаған сол жігіттің өзі болып шықты. Бірақ біздің жас гаскон, оқырманымыздың өзі де байқаған болар, аса сақ, сараң жігіт еді ғой, ал, енді қарап тұрсақ (мұндай қайшылықты қалай түсіндіруге болады), Портостан да өткен атаққұмар болып шықты. Рас, өзінің атақ-даңқын шығару қамын ойластырумен бірге, ол қара басының жай-күйінен мүлде басқа бір беймаза іспен де айналысты. Бонасье Пике жайын анықтайын деп қанша талпынса да, ол әрекетінен ешбір нәтиже шықпай қойды.

Де Тревиль мырза, бикенің жайын королеваға айтыпты; королева о келіншектің қайда жүріп, қайда тұрып жатқанын білмейді екен, іздестіріп көрейін деп уәде беріпті, бірақ ол екі ұшты айтылған уәде болғандықтан да д'Артаньянның көңілі байыз таппай қойды. Атос өз бөлмесінен шықпай жатып алды; ол жорық жабдығын қамдап әуре болмауға бел байлады.

— Біздің екі аптадай уақытымыз қалды,— деді ол достарына. — Егер осы екі апта бітер кезде ештеңе таба алмасам, яғни мені жол жабдығының өзі келіп таппаса, онда мен өзін өзі қақ маңдайдан атып өлгісі келмейтін қайырымды католик ретінде, жоғары мәртебелі тақсырдың төрт гвардияшысымен немесе сегіз ағылшынмен жанжалдасамын да, олардың біреуі болмаса біреуі өзімді өлтіргенше шайқасамын, қанша айтқанмен олардың саны көп қой, мені әйтеуір бір өлтіретіні хақ. Сонда жұрт мені корольдің жолында қаза тапты дейді, сөйтіп жорық жабдығын қамдамай-ақ, өз борышымды орындаймын.

Портос қос қолын арқасына салып, басын изеп, бөлмені кезіп жүріп:

— Мен өз жоспарымды қайтсем де орындаймын,— деп қайталап айта берді.

Арамистің шашы қобырап, тұнжыраған күйі тіл қатпай отыра берді.

Көңілдес достардың осынау түнерген түріне қарап, олардың еңсесі түскен бір шарасыз шағы басталғанын байқауға болатын еді.

Ипполиттің жортуылға мінетін аттары сияқты, бұлардың қызметшілері де өз тарапынан қожаларының басына түскен ауыртпашылықты бөлісіп отырды. Мушкетон нан кептірді; діндар Базен шіркеуден шықпай қойды, Планше еріккеннен шыбын санады. Қожасының: өлсең де үніңді шығарма,— деген әмірін бұлжытпаймын деп Гримо байғұс жалпы жұрттың ұнжырғасы түсіп кеткеніне қарамастан, жұмған аузын ашпай, үнсіз күрсіне бергені сонша, тіпті қара тасты да жібітер еді.

Хош, сонымен үш дос,— өйткені Атостың жорық жабдығын дайындамауға ант еткенін жоғарыда айттық қой — сонымен үш дос таң сәріде үйлерінен шығып, кештетіп қайтып жүрді. Олар күні бойы көше-көшені кезіп, өткен-кеткен кісілердің біреуі аңламай әмиянын түсіріп алған жоқ па екен дегендей, жерге төселген әрбір тасқа мұқият көз тастайды. Бұлардың назарына іліккен жұрттың бәріне күдіктеніп, шұқшия қарайтыны сонша, белгісіз біреудің ізіне түсіп, індетіп жүргендей еді. Ал, егер бір-бірімен жолығыса қалса, үміті кесілген шарасыз көзбен: «Қалай, сен ештеңе тапқан жоқсың ба?»— деп бір-біріне мәліе қарасар еді.

Әлдеқандай бір көмескі жоспар бірінші болып көңіліне оралған Портос, соны ақылына салып, әбден пісіріп алғасын, қолма-қол орындауға кірісті. Біздің қадірлі Портосымыз қажырлы да жігерлі жігіт-тін. Бір күні Портостың Сен-Ле шіркеуіне қарай кетіп бара жатқанын көрген д'Артаньян әлденені сезгендей, досының ізіне түсті. Киелі имаратханаға кірмей тұрып, Портос мұртын бір ширатып, эспаньолкасын жөндеп қойды, әдетте бір содырлықты бастарда ол тап осылай етуші еді. Досының көзіне шалынып қалмайын деп, д'Артаньян оның соңынан абайлап ішке кірді. Портос бір ұстынға сүйеніп тұра қалды. Одан бой тасалап келіп, д'Артаньян әлгі ұстынның екінші жағына сүйенді.

Священник уағыз айтып тұр, шіркеу іші толған жұрт. Соны пайдаланған Портос ұрланып әйелдерге көз жүгірте бастады. Мушкетонның бағып-қағуының арқасында болар, әйтеуір мушкетердің сырт бейнесінен жүні жығылып, іштей жүдеп жүргені байқалмайды, Иә, қалпағының тозыңқырап, үкісінің сәл оңғаны, киімінің тігісі ескіріп, шілтерінің ыдырай бастағаны сезіледі, бірақ осындай қаракөленке жерде ондай уақ-түйек байқала бермейді, қанша айтқанмен Портос сол баяғы сұлу Портос еді.

Д'Артаньян мен Портос екеуі сүйеніп тұрған ұстынға ең жақын жердегі орындықтан, д'Артаньян қара шарқатты, сар-кідір бір сұлуды көрді, өңі сәл ғана сарғыш тартып, ысқаяқтана түскені болмаса, өзі оқтау жұтқандай илікпейтін өр кеуде әйел тәрізді. Портостың көзі ұрланып барып осы әйелге сәл кідірді де, әрі, шіркеудің төріне қарай зырлап кетті.

Ал, әлгі бәйбіше бір қызарып, бір бозарып, әлсін-әлі ұшқалақ Портосқа жай оғындай жалт етіп бір қарап қояды, ал, сол сәтте жігіттің зымыран көзі тағы да шіркеу ішін кезіп кетеді. Мушкетердің мына қулығы қара шарқатты әйелдің қытығына тиіп отырғаны айдан анық-ты; ол ернін тістелеп, мұрнын сипалап, қипақтап бір орнында отыра алмады.

Мұны байқаған Портос мұртын бір ширатып, эспаньолкасын тағы бір сипап, клироска жақын отырған бір балғын сұлуға белгі бере бастады, ал, ол әйел тек қарапайым сұлу ғана емес текті сұлу болса керек, өйткені мінәжатқа тізе бүккен кезде төсенетін көпшікті алып, оның артында бір негр бала мен дұғалықтың герб кестеленген қабын ұстап күтуші бикеш тұрды, ал, әлгі әйелдің өзі дұғалықты алып аят оқып жатты.

Қара шарқатты бәйбіше Портостың ұры көзін жанарымен қуалай барып, оның барқыт көпшігі, негр баласы мен күтушісі балғын сұлуға қадалып қалғанын анықтады.

Ал, Портос болса, осы ойынын шебер жүргізе берді: ол көзін қысып, саусағын ерніне апарып, әлгі әйелге ақсия күліп тұрды, оның бұл күлкісі сар-кідір бәйбішеге оқтай қадалып жатты.

Ақырында, өз кеудесін өзі ұрып, «теа суфра» (менің кінәм) дегісі келгендей-ақ, әлгі әйел «ым!» деп дауыстап жіберді, сол-ақ екен, жұрттың бәрі, тіпті қызыл көпшікті сұлуға дейін, осылай қарай бұрылысып бір-бір қарасты. Портос бірақ сыр бермеді: ол мән-жайға түсінсе де, керең кісі сияктанып менірейіп тұра берді.

Қызыл көпшікті әйел шынында да көрікті екен, ол жұрттың бәріне ұмытылмастай әсер етті: қара шарқатты бәйбіше оны аса қатерлі күндесім деп таныды, ал, Портос оның қара шарқатты әйелден әлдеқайда сұлу екенін көрді, оған д'Артаньян да куә болды. Жігіт оның өзі әлгі Менгте, Кале мен Дуврде көретін әйел екенін біле қойды, мұның ізіне түскен тыртық бет кісінің оны миледи деп и атағанын есіне түсірді.

Қызыл көпшікті әйелді назарынан тыс қалдырмай, д'Артаньян Портостың өзінің күлкісін келтірген әдіс-айласынан көз жазбады. Ол қара шарқатты әйелдің Аюлы көшесінде тұратын прокурорша екенін бірден сезді және Сен-Ле шіркеуі сол көшеден онша қашық болмасқа керек.

Осындай бір қорытындыға келген жігітіміз Портостың ана бір кезде ақшалы әмиянынан тістей қатып айрылмай, Шантильиде өзін жерге қаратып кеткен прокуроршадан енді өш алмақ болып тұрғанын аңғара қойды.

Д'Артаньянның сол жердей тағы бір байқағаны – Портостың бұл қылығына жауап қатқан тірі жан болмады. Мұның бәрі тек қиял мен елес қана еді, ал, шын махаббат пен қызыл көз қызғаныштыққа қиял мен елестен өткен шындық болмайды!

Священниктің уағызы бітті. Прокурорша қасиетті су құйылған шараға қарай беттеді; Портос одан озыңқырап барып, шараға саусағын ғана батырудың орнына, күректей қолын малып жіберді. Портос менің қамымды ойлап жатыр ғой деп қалған прокурорша жымыып күле берді. Бірақ оның тауы табанда шағылды: бұл оған, үш қадамдай жақындап келе бергенде, жігіт бұрылып, қызыл көпшікті әйелге жаутаңдап қарай қойды, ал, кербез сұлу болса жайымен орнынан тұрып, соңына негр баласы мен күтушісін ертіп жігітке жақындай берген.

Қызыл көпшікті әйел қасына келген кезде Портос қасиетті су құйылған шарадан қолын суырып алды; таңғажайып діндар сұлу сүйріктей саусақтарымен Портостың күректей қолынан бір сипап, жымыып бір күлді

де, шоқынып, шіркеуден шығып кетті.

Енді бұған шыдауға болмайды; әлгі ханым мен Портостың ашына екеніне прокурорша шәк келтірмеді. Ол үлпілдеген текті әйел болса, есінен танып қалар еді, бірақ ол тек прокурорша ғой, сол себепті де ішіндегі ызасын сездірмей, мушкетерге наздана тіл қатты:

– Ах, солай ма, Портос мырза! Сіз маған қасиетті суды да ұсынбайтын болғансыз ба?

Әйелдің даусын естіген кезде, тап бір қатты ұйқыдан оянған кісідей, Портос селк етіп шошып кетті.

– Су... сударыня!—деді ол дауыстап.— Бұл сіз бе едіңіз? Еріңіз, сүйікті Кокнар мырза сау-саламат жүріп жатқан шығар? Ол қалай, бұрынғыша әлі де кессе қан шықпайтын сараң ба? Менің көзіме не болған осы? Екі сағатқа созылған уағыз кезінде сізді қалай көрмегенмін?

– Мен сізден екі-ақ адымдай жерде ғана отырдым,— деді прокурорша,— бірақ сіз мені байқаған жоқсыз, өйткені әлгіде ғана қасиетті су ұсынған ханымнан көзіңізді алмай қойдыңыз.

Портос сырттай ұялған болды.

– Ах. солай деңіз... Сіз көрген екенсіз ғой...— деді ол.

– Оны көрмеу үшін тек соқыр ғана болу керек шығар.

– Иә, бұл бір менің көңілдес герцогиням еді,— деді Портос енжар үнмен.— Күйеуі бір сұмдық қызғаншақ кісі, соның кесірінен кездесу деген бір құдайдың азабы, менімен дидактасу үшін ғана осы бір шіркеу сымаққа, осы бір меңіреу түкпірге бүгін келемін деп хабар жіберген екен.

– Портос мырза,— деді прокурорша,— бір сүйкімді мінез көрсетіп, маған бес минутке ғана қолыңызды ұсынбас па екенсіз? Сізбен сөйлескім келіп еді.

– Шын көңілден, сударыня.— деді Портос, сәтті бір жүрісті жасар алдында миығынан бір күліп алатын ойыншы сияқты өзіне өзі елеусіз көзін қысып.

Сол заматта миледидің соңына түскен д'Артаньян бұлардың қасынан жанап өте берді; ол Портосқа бұрылып бір қарап, досының көзі жайнап сала бергенін байқап қалды.

«Еье!— деп ойлады ол іштей сол бір ұшқалақ заманның салт-санасына лайықты қорытынды жасап.— Басқаны қайдам, қажетті мерзімге дейін Портостың жорық жабдығы дайын тұратын болды!»

Ескекке бейімделген қайық сияқты, прокурорша, қолының ырқына көнген Портос екі жағынан дуалмен қоршалған оңаша орын – Сен-Маглуар монастырының аула сына дейін барды. Күндіз ол арадан бірдеңені малжаңдап жеп жүретін тіленшілер мен ойын балаларын ғана көруге болатын еді.

– Ах, Портос мырза!—деді прокурорша дауыстап, өздерін осы бір шалғай мүйістің тұрақты кісілерінен басқа ешкім көрмейтініне және естімейтініне әбден көзі жеткесін.— Ах, Портос мырза, сіз шамасы, сұмдық сары ауыз шығарсыз!

– Мен бе, сударыня?—деді Портос кеудесін керіп.— Сіз неліктен солай ойлайсыз?

– Әлгіде ымдап белгі бергеніңізді, қасиетті суды қайда қоясыз? Жаңағы негр бала мен күтушісін ертіп жүрген әйел кім? Ең кемі бір ханша шығар!

Қателесесіз,— деді Портос.— Ол тек герцогиня ғана.

Шыға берісте оны тосып тұрған желаяқ хабаршыны, жеңіл күймені, оның үстінде иесін күтіп отырған ыздиган сәнқой күймешіні қайда қоясыз?

Портос малайды да, күймені де байқамапты, ал Кокнар бибінің қызғаншақ көзімен бәрін де байқап қалыпты.

Портос әлгі қызыл көпшікті әйелді ә дегеннен ханша дей салғанына өкінді.

– Ах, Портос мырза, сіз сұлу әйелдердің еркесісіз ғой!— прокурорша бір күрсініп әңгімесін жалғай берді.

Өзіңіз де түсінесіз ғой, табиғат маған мынадай кескін-кейіп бергенсің, аянайын ба, махаббат машақатының талайын бастан кешірдік қой,— деді Портос.

– О құдай-ай! Еркектер ұмытшақ келеді!—деді прокурорша көкке телміре қарап.

– Қанша айтқанмен, әйелдерден ұмытшақ емес!—деді Портос қолма-қол жауап қатып.— Мәселенки, мына мен өзімді сіздің құрбандығыңызға шалындым деп батыл айта аламын, сударыня, өйткені жараланып қалып, өлім халінде жатқан кезімде емші-домшылар маған қарамай кетті... асыл текті әулеттен шыққан мына мен сіздің дос пейіліңізге сенемін деп, әуелі – жарақаттан, сосын Шантильидің күйкі мейманханасында аштықтан жантәсілім ете жаздадым, ал, сонда сіз менің жаным жалын атып жазған көп хаттарымның бірде-біріне де жауап қатпадыңыз...

– Тыңдаңызшы, Портос мырза...— деді күбірлеп прокурорша, аса текті әйелдердің іс-әрекетімен өзін салыстыра келгенде шынында да кінәлі

екенін мойындап.

– Сіз үшін баронесса де... қиып тастап кеткен қайран басым...

– Оны білемін ғой.

– Сіз үшін графиня де... тастап кеткен мен.

– О, Портос мырза, аяңыз мені!

– ...герцогиня де... тастап кеткен мен

– Портос мырза, рақым етіңізші!

– Мақұл, сударыня, мен қойдым ендеше.

– Ал, менің күйеуім қарыз дегенді естігісі де келмейді

– Кокнар ханым,– деді Портос,– маған бірінші рет жазған хатыңызды, менің жадымда мәңгі жатталып қалған хатыңызды есіңізге алыңызшы.

Прокурорша ауыр бір күрсінді.

– Сіздің қарызға сұраған ақшаңыз шынында да өте көп еді ой.

– Кокнар ханым, мен сізді өзгелерден артық көріп едім. Егер герцогиня де... хат жазсам болды. Мен ешқашанда оның атын айта алмаймын, өйткені маған бәрінен де әйелдің абыройы қымбат. Несін жасырайын, оған емеурін білдірсем болғаны, ол маған мың жарымды бірден жіберетін еді.

Прокурорша көзіне жас алды.

– Портос мырза,– деді ол,– имандай шыным, мен сазайымды тарттым, ал енді бұдан былай сондай бір мүшкіл халге түссеңіз, жай-жағдаятты тек өзіме ғана айтсаңыз жетіп жатыр!

– Сіз де ұялмайды екенсіз сударыня!– деді Портос әдейі ашуланып.– Өтінемін сізден, ақша жайлы айтпай-ақ қоялық, кісі содан бір түрлі жәбірленіп қалады.

– Шамасы, сіз мені енді сүймейсіз ғой...– деді прокурорша мұнайып.

Портос маңғазданып тіл қатпай қойды.

– Қайтейін, сіздің жауабыңыз осы шығар, түсінемін.

– Мені қалай қорлағаныңызды есіңізге алыңызшы, сударыня. Ол мына жерімде сақтаулы,– деді Портос қолын жүрегіне басып.

– Мен ол кінәмды өтеймін әлі, сүйікті Портос, сеніңізші маған!

– Сонда сізден не сұрадым?– деді – Портос иығын қушитып, ештеңені білмейтін аңқау кісідей-ақ.– Қарыз, тек қана қарыз сұрадым. Шынына келгенде мен есуас емеспін, сіздердің онша бай емес екеніңізді, күйеуіңіздің алдына келген арызшы байғұстардың ең соңғы эюін сығып алатынын білемін. Егер сіз графиня, маркиза яки герцогиня болсаңыз бір сәрі – онда іс басқа, онда сіздің қылығыңызды тіпті де кешіруге болмайды!

Прокурорша өкпелеп қалды.

– Білесіз бе, Портос мырза,– деді ол қарсылық білдіре – менің сандығым, ол тек прокуроршаның жұпыны сандығы ғана болса да, бәлкім, сіздің әлгі кедейленіп қалған кербез бикештеріңіздің бәрінің сандығынан да ақшаға лық толы шығар!

– Олай болса, Кокнар ханым, сіз мені қатты қорладыңыз,– деді Портос, қолын прокуроршаның қолынан тартып алып,– егер сіз шынымен-ақ бай болсаңыз, мені беттен қаққаныңызды тіпті де ақтауға болмайды.

– Егер мен «баймын» деп айтсам, оны сол қалпында түсінудің қажеті жоқ,– деді прокурорша, аңдамай қызып кеткенін сезіп.– Мен онша бай емеспін, бірақ азды-көпті қаражатым бар.

– Қой, сударыня, өтінемін, біз осы әңгімені доғарайық! Сіз менен бас тартқан екенсіз. Арамыздағы достық осымен бітті!

– Жақсылықты білмейді екенсіз!

– Ах, сізге бұл ұнамай қалды ма!– деді Портос.

– Әлгі тамаша герцогиняңызға бара беріңіз! Мен сізді енді ұстамаймын.

– Барсам барамын, меніңше, ол сүйкімді келіншек!

– Соңғы сауалыма жауап беріңізші, Портос мырза: сіз мені әлі де сүйесіз бе?

– Амал бар ма, сударыня,– деді Портос мейлінше мұңая сөйлеп,– біз жорық жолына шыққан кезде, кім білген, сол соғыста қаза табамын ба деп қорқамын...

О, қайдағыны айтпаңыз!–деді прокурорша дауыстап, сосын еңіреп жылап жіберді.

Соны өзім де сезетін сияқтымын,– деді Портос, қайғырған үстіне қайғыра түсіп.

– Одан да тағы бір махаббат шырғалаңы басталды десеңізші.

– Жо-жоқ, мен шын айтып тұрмын! Ешқандай жаңа кісіге зауқым жоқ

және ашып айтайыншы – тап мына жерім, жүрегімнің терең түкпірі әлі де болса өзіңізге бұра береді. Бірақ өзіңіз білесіз, білмесеңіз де – енді бір-екі аптадан кейін біз тағдыр жорыққа шығамыз, демек, менің енді жорық жабдығынан қолым тимейді. Қажет ақшаны алу үшін Бретанның алыс түкпіріндегі туысқандарыма барып қайтуым керек...– Портос махаббат пен сараңдықтың соңғы сайысын жайымен бақылай берді.– Әлгіде ғана өзіңіз шіркеуде көрген герцогиняның мекен-жайы менің мекеніммен көрші болғандықтан да, екеуміз бірге жүрмекпіз,– деді ол сөзін жалғап.– Саяхат-сапарға парласып шықсаң жолдың едәуір қысқаратынын өзіңіз де білесіз ғой.

– Яғни, Портос мырза, Парижде сіздің достарыңыз жоқ болғаны ма? – деді прокурорша.

Портос қайтадан жабырқап.

– Достарыңыз бар, Портос мырза, бар!– деді прокурорша дауыстап, өзінің еміреніп кеткеніне өзі таң қалып.– Ертең біздің үйге келіңіз. Сіз– менің жақын апамның баласысыз, демек, маған інісіз. Сіз Пикардиядағы Нуайоннан келгенсіз. Сіздің Парижде бірқатар даулы істеріңіз бар, бірақ таныс сотыңыз жоқ. Сіз мұны ұмытпайсыз ғой?

– Ұмытпаймын, сударыня.

– Түскі асқа келіңіз.

– Тамаша!

– Абай болыңыз, сыр беріп алмаңыз, жетпіс алтыға келсе де, күйеуімнің көзі әлі жіті.

– Жетпіс алты жас! Шайтан алсын. Кереметтей жас!– деді Портос.

– Сіздің «егде жас» дегіңіз келе ме. Иә, Портос мырза, отағасым мені кез келген сәтте жесір қалдырып кетуі мүмкін,– деді прокурорша, Портосқа бір мәнді көз тастап.– Бір жақсы жері, біздің неке шартымыз бойынша, күллі дүние-мүлікке тірі қалғанымыз мирасқор боламыз.

– Толығынан ба?

– Толығынан.

– Байқаймын, сіз өте сақ, көреген әйел екенсіз, сүйікті Кокнар ханым!– деп Портос прокуроршаның қолын абайлап бір қысып қойды.

– Сонымен біз татуластық па, сүйікті Портос мырза?– деді прокурорша қылымсып.

– Мәңгі татумыз!– деді Портос әйелдің әуеніне көшіп.

- Көріскенше сау бол, опасызым!
- Көріскенше, ұшқалағым!
- Ертеңге дейін сау бол, періштем.
- Ертеңге дейін, жарығым!

XXX

МИЛЕДИ

Д'Артаньян миледидің соңынан елеусіз ере берді; ол әйелдікі күймеге барып отырғанын, күймешіге Сен-Жерменге деп әмір еткенін есітті.

Жарау қос ат жегілген күймені жаяу қуалағаннан не пайда. Сол себепті де д'Артаньян Феру көшесіне қарай беттеді.

Сена көшесінде ол Планшемен жолығып қалды; ол кондитер дүкені жаймасының алдында кісі тәбетін қоздыратын бір топ-томпақ бөлкеге ашқарақтана қарап тұр екен.

Д'Артаньян оған де Тревиль мырзаның қорасынан екі атты – біреуін маған – д'Артаньянға, екіншісін өзіне ертте-дағы, Атостың үйіне кел деп әмір етті. Де Тревиль мырза өзінің қорасынан кез-келген уақытта ат алуға д'Артаньянға рұқсат еткен еді.

Планше Көне Көгершін ұясы көшесіне, ал, д'Артаньян Феру көшесіне қарай кетті. Атос үйінде жалғыз өзі жабығып, энеугүні Пикардиядан әкелген испан шарабының бір шынысын ішіп тауысуға жақындатқан екен. Ол Гримоға д'Артаньянға стакан әкел деген белгі берді, қызметшісі үйреншікті әдеті бойынша үнсіз мойынсұнды.

Д'Артаньян шіркеуде Портос пен прокурорша арасында болған жәйтті Атосқа келістіріп әңгімелеп берді және жолдасымыз жорық жабдығын алу әдісіне көшті деген жорамал айтты.

– Ал, менің өз басым,– деді Атос бұған,– мүлде қиналмаймын: әрине: менің жорық жабдығымды әйелдердің алып бермейтіні анық.

– Қанша айтқанмен, сүйікті Атос, сіздің кескін-келбетіңіз, ізетті тәрбиеңіз, шыққан тегіңіз кез-келген ханша мен ханымның жүрегінде махаббат отын маздатар еді-ау.

– Мына д'Артаньян әлі шіп-шикі жас екен-ау!– деді Атос иығын бір қушытып.

Ол тағы да ымдап Гримоға басқа бір шыныны әкел деп әмір етті.

Тап сол сәтте Планше жартылай ашық тұрған есіктен абайлап сығалап, өз қожасына аттардың әзір екенін хабарлады.

– Қайдағы ат?– деді Атос.

– Де Тревиль мырза серуендеп қайтуға маған екі атын беріп еді, енді солармен Сен-Жерменге барып қайтсам деп едім.

– Сен-Жерменнен не бітіресіз?—деді Атос тағы да.

Д'Артаньян сол арада оған шіркеу ішінде бір әйелмен жолыққанын, әлгі бір кара плащты тыртық бет кісі сияқты, бұл әйелдің де ойынан шықпай қойғанын Атосқа жыр етіп айтты.

Басқа сөзбен айтқанда, бұрын Бонасье бикеге қалай ғашық болсаңыз бұл әйелге де солай ғашық болып қалғансыз ғой,— деді Атос, сосын пендешіліктің жетегінде кететін байғұстарға қынжылғандай иығын бір қиқаң еткізді де қойды.

– Мен бе? Тіпті де олай емес!—деді д'Артаньян дызақтап.— Бар болғаны, сол әйелге байланысты бір құпия сырды ашқым келеді. Неге екенін өзім де білмеймін, бірақ осынау мүлде беймағлұм әйелдің түбінде (мен де оған мүлде бей мағұлыммын) менің өмір-тірлігіме бір ықпалы болатындай көрінеді.

Сайып келгенде сіз дұрыс жасайсыз,— деді Атос.— Мен бұл фәниде еркектің іздеуіне тұратын әйел жоқ деп ойлаймын, ол ұшты-күйлі жоғалып кетсе де іздеудің қажеті жоқ. Бонасье бике ғайып болған екен — өз обалы өзіне, әйтпесе дереу табылсын.

– Жоқ, Атос, сіз қателесесіз,— деді д'Артаньян оны құптамай, Констанция байғұсты бұрынғыдан бетер жақсы көремін, егер мен оның қайда екенін білсем, дүниенің қиыр шетінде болса да, іздеп барып, қас дұшпандардың қолынан босатып алар едім! Бірақ мен оның қайда кеткенін білмеймін — қанша іздесем де таба алмадым. Қайтейін, көңіл көтеру керек!

– Ендеше, миледимен ойнап-күл, сүйікті д'Артаньян. Егер ол сенің көңіліңді ауласа, жолыңның оң болуына шын жүректен тілектеспін.

– Атос, менің тілімді алсаңыз,— деді д'Артаньян,— тұтқын кісідей үйде қамалып отыра бергенше, атқа мініңіз, екеуміз Сен-Жерменге желе-жортып барып қайталық.

– Қымбаттым менің,— деді Атос бұған,— атым бар кезде көлікпен сейілсеруен құрамын да, жоқ кезде жаяу жүремін.

– Ал, мен болсам,— деді Артаньян, Атостың құпиянпұрыстығына күліп, басқа біреу осылай етсе, ол өкпелеп те қалар еді,— сіз сияқты тәкаппар емеспін, тақымыма не іліксе, соны мініп жүре беремін. Көріскенше, сүйікті Атос!

– Көріскенше,— деді мушкетер, әкелген шыныңның аузын аш деп Гримоға белгі беріп.

Д'Артаньян мен Планше аттарына мініп, Сен-Жерменге қарай жүріп кетті.

Атостың Бонасье бике жөнінде айтқан сөзі жол бойы д'Артаниянның ойынан шықпай қойды. Жас жігіт онша сезімтал болмаса да, галантерейшінің келіншегі көңілінде ұялап қалған еді: сол әйелді табу үшін ол шынында да жер түбіне дейін баруға дайын, бірақ жұмыр жердің алқап-аймақтары көп, жігіт соның қай жағына барарын білмейді.

Ал, әзірге ол мына миледи дегеннің кім екенін білуге тырысады. Миледи кара плащты кісімен сөйлесті – ендеше оны біледі. Ал, д'Артаньян болса Бонасье бикені бірінші рет ұрлағаны сияқты, осы жолы да оны тап сол кара плащты кісі ақиқат ұрлады деп есептейді. Сонымен, миледиді жатпай-тұрмай іздеу–Констанцияны да іздеу деп өзіне-өзі іштей серт беріп қойғанда д'Артаньян өтірікті жартылай ғана айтқан, ал мұның өзі шын сөзбен бірдей.

Осының бәрін ойға алып, анда-санда атына тақымын бір басып қойып келе жатып, д'Артаньян жолдың қалай біткенін, Сен-Жерменге қалай жеткенін аңдамай да қалды. Енді осыдан он жыл кейін Людовик XIV жарық дүниеге келуге тиіс павильонның қасынан жанай өтіп, айдай сұлу ағылшын әйелінің бір белгісі көзге түспес пе екен деп, құлазыған көшемен оң-солына көз тастап, асықпай келе жатып, ол кенет бір әдеміше үйдің гүлмен көмкерілген айваның ерсілі-қарсылы кезіп жүрген бір кісіні көрді, бұл үйдің төменгі қабатында, сол кездің салты бойынша, көшеге қарайтын бірде-бір терезесі жоқ еді. Ол кісіні Планше бірінші болып таныды.

– Сударь, сіз ана жігітті білесіз бе?–деді ол.– Бізге аузы аңқиып қарап тұрған жігітті айтамын.

– Білмеймін, бірақ өзін бір жерде көрген сияқтымын,– деді д'Артаньян.

– Көргенде қандай!– деді Планше.– Бұл әлгі граф де Вардтың малайы Любен байғұс емес пе, осыдан бір ай бұрын Каледе порттың бастығына бара жатқанда, сіз де Вардты келістіріп бірнеше рет түйрегеніңіз бар еді ғой.

– Ах, иә,– деді д'Артаньян,– бұл жүгермекті енді мен де таныдым. Қалай ойлайсың, ол сені танып тұр ма екен?

– Білмеймін, сударь, бірақ ол байғұстың үрейі ұшып жүргенде мені есінде анық сақтады дейсіз бе.

– Олай болса барып сөйлес,– деді д'Артаньян,– ал, әңгімелесіп тұрғанда қожасы қаза болған жоқ па екен, соны абайлап білгейсің.

Планше атынан секіріп түсіп, тұп-тура Любенге жетіп барды, бірақ ол шынында да мұны танымады, екеуі ортақ бір әңгіме тауып, тез сөйлесіп кетті. Ал, д'Артаньян болса, атының басын бір тығырыққа бұрып, үйді бір айналып, қою жаңғақ бұтасының тасасына барып тұрды, сөйтіп екеуінің сөзін тыңдамақ болды.

Бұтаның тасасында бір минуттай тұрғаннан кейін, ол келе жатқан күйме даусын есітті, мұның тап алдына миледидің күймесі келіп тоқтады. Енді шүбәлануға болмай қалды: күймеде миледидің тап өзі отыр екен. Д'Артаньян көзге түспей елеусіз бақылау үшін еңкейіп ат жалына жабысты.

Миледидің сары шашы сұлу жүзі күйме терезесінен көрінді де, жас әйел күтушісіне бірдеңе деп жарлық беріп жатты.

Жиырма – жиырма екілер шамасындағы дәулетті де текті бибіге таптырмайтын, лыпылдап ұшып-қонып тұрған әп-әсем күтуші қыз, сол кездің әдеті бойынша, күйме тепкішегінде отырған жерінен секіріп түсіп, әлгіде д'Артаньян Любенді көрген айванға қарай беттеді.

Д'Артаньян кәнизактің соңынан қарап, оның айванға бара жатқанын көрді. Бірақ содан сәл ғана бұрын үй ішінен біреу Любенді шақырып алып, айванда Планше жалғыз қалған еді, со заматта ол қожайынының қайда жоғалып кеткенін білмей, төңірегіне аңырып қарап тұрған.

Күтуші қыз Планшеге таяп барып, оны Любен деп ойласа керек, оған бір хатты ұсына берді.

– Мырзаңызға берерсіз,– деді күтуші.

– Менің мырзама ма?–деді Планше таңданып.

Ия, аса бір тығыз шаруа. Алсаңызшы тезірек.

Осыны айтты да, ол кейін бұрылған күйменің тепкішегіне жүгіріп барып, секіріп мінді, со замат күйме де жүріп кетті.

Планше қолындағы хатты айналдырып көрді де, бұйрықты сөзсіз орындап үйреніп қалған жазған, айваннан секіріп түсіп, тығырыққа бұрылды да, жиырма қадамдай жүргесін, жаңағының бәрін көріп-біліп, енді өзіне қарай келе жатқан д'Артаньянмен кездесіп қалды.

– Сізге, сударь,– деді Планше, жас жігітке хатты беріп жатып.

– Маған дейсің бе? Шын айтасың ба?– деді д'Артаньян. Шын айтпай мені сонша жын соғып па! Күтуші қыз: «Мырзаңа бер»,– деді. Менің сізден басқа мырзам жоқ, ендеше... япырмай, әлгі күтуші бір әдемі қыз екен!

Д'Артаньян хатты ашып, төмендегі сөздерді оқыды:

«Сізге көкейтесті ойын ауызша айтқаннан да көбірек ынта-ықылас білдіретін бір бикеш сіздің орманға сейілдеп қайтуға жарайтын кезіңізді білгісі келеді. Ертең «Алтын Алқап» мейманханасында үстіне қара-қызыл ливрей киген малай жауабыңызды тосып тұрады».

«Oho!–деп ойлады д'Артаньян.– Сонша сәйкес келуін! Миледи де, мен

де бір кісінің денсаулығын білгіміз келіп жүрген сияқты.»

– Әй, Планше, де Вард мырзаның хал-ахуалы қалай екен? Сырт мәліметтерге қарағанда, ол әлі өлмеген-ау, шамасы?

– Жоқ, сударь, төрт рет жараланса да, жағдайы жаман көрінбейді. Көңіліңізге келмесін, сіз ол байғұсты шпагамен төрт рет түйреп едіңіз ғой, содан қатты қансырап қалған екен, әлі әлжуаз көрінеді. Өзім ойлағандай, Любен мені танымады, сол себепті де өзіміз бастан өткерген оқиғаны маған тәптіштеп айтып берді.

– Бәрекелде, Планше, сен малайлардың королісін! Ал, енді атыңа қон, әлгі күймені қуып жетелік.

Оған көп уақыт кетпеді. Арада бес минут өткен шамада олар жол шетінде тоқтап тұрған күймені көрді, қымбат киінген бір салт кісі атын ойнақтатып, күйме есігінің алдында тұр екен.

Миледи мен салт аттының әңгіме қызығына түсіп кеткені сондай, д'Артаньян күйменің екінші жағына келіп тұра қалғанда, оны әсем кәнізактан басқа ешкім де байқамады.

Олар д'Артаньян білмейтін ағылшын тілінде сөйлесіп жатыр екен, дегенмен сұлу келіншектің әуенінен оның қатты ашуланып отырғанын жас жігіт бірден сезе қойды, оның соңғы қимылы жігіт көңілінің күдігін сейілтіп жіберді: миледи желпуішін ызалана қысып жібергенде, нәзік әйел заты табанда күл-пәрша болды.

Салт атты жадырай күліп жіберіп еді, миледидің ашуы бұрынғыдан да күшейе түскендей болды.

Д'Артаньян бұлардың сөзіне бір бүйірден киіп кетпекші болды; ол күйменің екінші есігіне таяп барып, әйелге ізет көрсетіп қалпағын шешті.

– Сударыня,— деді ол,—өзіңізге қызмет көрсетуге рұқсат етіңіз. Менің байқауымша, мына бір салт атты сізді қатты ашуландырған сияқты. Бір сөз айтсаңыз болды, сізге сыпайы мінез көрсетпеген бұл мұндарды мен табанда жазалаймын!

Д'Артаньян ләм деп тіл қатқаннан-ақ, миледи бұған таң қалып, бұрылып қарай берді.

– Сударь,— деді ол, жас жігіт сөзін бітіргесін французша еркін тіл қатып,— егер менімен ерегісіп тұрған бұл кісі туған ағайым болмаса, мен өз тағдырымды шын көңілден сіздің қамқор қолыңызға тапсырап едім.

– О, ендеше кешірім сұраймын! Егер сенсеңіз, сударыня, мен оны білмеп едім,— деді д'Артаньян әдеппен.

– Мына бір ұшқалақ неменің өзгенің ісіне өнмендеп киліккені қалай?– деді миледи туысқаным деген салт атты, күйме есігіне еңкейе қарап.– Өз жөнімен неге жүре бермейді ол?

– Нағыз ұшқалақ мына сізсіз!–деді д'Артаньян атының жалына еңкейіп, өзі тұрған жақтағы есіктен жауап қатып.– Менің өз жолыммен жүре бермейтін себебім – тап осы араға аялдағым келді.

Салт атты қарындасына ағылшынша бірдеңе деп тіл қатты.

– Мына сізбен французша сөйлесіп тұрмын,– деді д'Артаньян,– рақым етіп сіз де маған сол тілде жауап қайтарыңыз. Сіз мына әйелдің ағасы екенсіз – өте жақсы, солай-ақ болсын, бірақ, бір тәуірі, сіз маған туысқан емессіз ғой әйтеуір.

Миледи өз жынысына тән су жүректікке басып, енді тұтанғалы тұрған жанжалды, насырға шаппай тұрғанда, сөндіріп тастау үшін дереу араласады ғой деп ойлауға болатын еді, бірақ ол күйменің түкпіріне қарай шалқая түсіп, көшірге:

– Үйге тарт!– деп әмір етті.

Жас жігіттің келісті кескін-кейпі ұнап қалды ма қалай, әйтеуір әсем кәнізак д'Артаиьянға жалт етіп бір рет көз тастады.

Күйме кетіп, екі жігіт бетпе-бет оңаша қалды: енді оларды айырып тұрған бөгет жоқ еді.

Салт атты бір тебініп, күйменің артынан қуа жөнелгісі келіп еді, бірақ қайтадан ашуына мінген д'Артаньян оны тізгінінен бір жұлқып тоқтатып тастады, өйткені ол бейтаныс кісінің Амьенде астындағы атын ұтып алатын және Атостан алмас жүзікті ұтып ала жаздаған ағылшын екенін білді.

– Ей, сударь,– деді ол,– сіз менен де өткен ұшқалақ сияқтысыз: бізді аздап шекісіп қалғанымызды ұмытып бара жатқаннан саумысыз?

– Ах, бұл сіз бе едіңіз, сударь!–деді ағылшын.– Сіз шамасы, ұдайы құмар ойнап әдеттенген кісісіз ғой деймін: бір ойын болмаса екінші бір ойынға еркін көше салатын.

Ия, қарымта қайтару үшін тағы ойнау қажеттігін, міне, сіз де есіме салып жатырсыз? Сіз сүйек салынған стакандай, рапираны да шебер игеріп алғансыз ба, әлде жоқ па – біз қазір соны анықтаймыз, сүйіктім!

Менде де шпага жоқ екенін өзіңіз де көріп тұрсыз,– деді ағылшын шытынып.– Әлде сіз қарусыз кісінің алдында батырсынғанды ұнататын шығарсыз?

– Үйіңізде шпағаңыз бар шығар деп ойлаймын. Ал, менде екі шпаг бар,

егер қаласаңыз, сізге біреуін тағы ұттырайын,— деді д'Артаньян.

— Ағат кетпелік, ондай заттар менде жетіп жатыр,— деді ағылшын.

— Ендеше жақсы болды, қадірлі жігітім! Соның ең ұзынын таңдап алып, бүгін кешкілік маған көрсетерсіз,— деді д'Артаньян.

— Оны көруіңізге сізге қай жер қолайлы болар екен?

— Люксембург сарайының сырты. Ол бір сондай серуен құруға қолайлы жер.

— Мақұл, мен сол араға келемін.

— Қай мезгілде?

Сағат алтыда.

— Айтпақшы, сіздің мұнда бірер досыңыз бар шығар?

— Менің үш досым бар, олар менімен бірге жүргенді өзіне құрмет санайды.

— Үшеу ме? Керемет! Тағы тепе-тең болып шықтық! Менің де үш досым бар еді,— деді д'Артаньян.

— Енді маған кім екеніңізді айтыңыз?— деді ағылшын.

— Мен гасконнон дворянині, дезэссар мырза ротасының гвардияшысы д'Артаньянмын.

— Мен лорд Винтермін, барон Шеффилдпін.

— Жақсы! Сіздің атыңыз өте қиын болса да, барон мырза, мен сіздің хұзырыңызға әзірмін,— деді д'Артаньян.

Сосын ол атына шпорын қадап кейін бұрылып Парижге қарай құйғыта жөнелді.

Осындай бір жағдай болғанда ол әдетте Атосқа баратын, осы жолы да тура Атостың үйіне келіп түсті.

Атос ұзын кушетканың үстінде жатыр екен, егер оның өз сөзін пайдалансақ, жорық жабдығының келуін күтіп жатыр екен.

Д'Артаньян оған болған оқиғаның бәрін баяндап берді, тек де Вардқа жолданған хат жайлы ғана айтпады.

Атос сайысқа шығатынын білгенде, әсіресе, ағылшындармен сайысатынын білгенде қатты қуанды. Оның мұны ұдайы арман етіп

жүргенін біз кезінде айтқанбыз.

Екі дос қызметшілерін дереу Портос пен Арамиске жіберді, сосын оларға болған оқиғаны түгел айтып шықты.

Портос табанда шпагасын суырып алып, қабырғаны шауып, бастады, оқтын-оқтын биші сияқты плие жасайды. Поэмасын әлі аяқтай алмай жүрген Арамис Атостың кабинетіне кіріп, жауып алды да, жекпе-жек сағаты соққанша мені мазаламаңыздар деп өтінді.

Атос ымдап, Гримоға шыныны жеткіз деді.

Ал, д'Артаньянға келетін болсақ, ол ойша бір шағын жоспар жасап отырды, аман жүрсек, біз оның жүзеге асқанын әлі көреміз; жігіттің өңі жадырап, әлденені ойлап, жымия күліп отырғанына қарағанда, сол жоспарын орындау кезінде ол қызық бір шытырманды оқиғаны бастан кешіретін болса керек.

ЕКІНШІ КІТАП

(роман)

I

АҒЫЛШЫНДАР МЕН ФРАНЦУЗДАР

Белгіленген уақытта көңілдес достар төрт дәйекшісін ертіп, Люксембург сарайының сыртындағы қоршаулы бір алаңға келді, бұл арада ешкілер жайылып жүр екен. Атос қойшыға уақ тиын-тебен беріп еді, ол дереу кетіп қалды. Олар дәйекшілерін қарауылға қойды.

Көп ұзамай осы алаңға үн-түнсіз бір топ кісі келіп, ішке кіріп мушкетерлерге қосылды; сосын ағылшынның әдет-ғұрпы бойынша, өзара таныса бастады.

Асыл текті ағылшындар өз дұшпандарының есімдерін естігенде елең-елең етісіп, таңырқап қана қоймай, бір түрлі секемденіп, үркіп қалғандай да болды.

— Бұдан біз ештеңеге түсінбедік — деді лорд Винтер, үш дос аттарын

айтқаннан кейін – Біз әлі сіздердің кім екендеріңізді білмейміз, аты келіспеген кісілермен сайысқымыз да келмейді. Бұларыңыз бір өңкей қойшы-қолаңның аты ғой.

– Өзіңіз де сезіп тұрған шығарсыз, милорд, бұл – ойдан шығарылған лақап аттар,– деді Атос.

– Ал, ендеше біз сіздердің шын аттарыңызды білгіміз келеді,– деді ағылшын.

– Бірақ сіз біздің аты-жөнімізді білмей-ақ құмар ойнадыңыз ғой және астымыздағы екі атымызға дейін ұтып алдыңыз,– деді Атос.

– Сіз дұрыс айтасыз, бірақ біз ана жолы тек ақшамызды ғана бәске тіксек, енді басымызды бәйгеге тіккелі отырмыз; біз кім көрінгенмен ойнай береміз, ал, сайысқанда – тек терезесі тең кісілермен ғана сайысамыз.

– Мына сөзіңіз әділ екен,– деді Атос, сосын өзімен жекпе-жекке шығатын ағылшынды оңаша шақырып алып, сыбырлап атын айтты.

Портос пен Арамис те аты-жөндерін айтты.

– Қалай, көңіліңіз көншіді ме, енді мені шпага айқастыруға жарайтын асыл текті кісі деп құрмет көрсете аласыз ба?–деді Атос дұшпанына.

– Ия, сударь,– деді ағылшын иіліп ізет көрсетіп.

– Жарайды! Ал, енді мен сіздерге бір сыр айтқым келеді,– деді Атос суық қабақ танытып.

– Ол нендей сыр?– деді ағылшын таңырқап.

– Сіздің менен шын есімімді сұрамағаныңыз жөн еді.

– Неге?

– Неге дейсіз бе, олай дейтінім: жұрт мені өлдіге есептеп жүр; олай дейтінім: тірі екенімді ешкім білмесе екен деуіме дәлелді себебім бар; енді осы бір құпия сырым елге тарап кетпес үшін мен сізді амалсыздан өлтіруім керек.

Осынын өзі ойнап тұрған жоқ па екен деп, ағылшын Атосқа байыптап қарап еді, жігіттің ондай сыңайы байқалмады.

– Мырзалар, бәріңіз де дайынсыз ба?– деді Атос достары мен дұшпандарына алма-кезек қарап.

– Иә,– десті ағылшындар мен француздар қосарланып.

– Ендеше, басталық!

Со замат батып бара жатқан күн шапағына шағылысып, сегіз шпага бірден жарқ-жүрқ етті: әуелден бір-бірін қанқұйлы жау санайтын бұлардың сайысы күрт басталып кетті.

Сайыстың жаттығу залында жүргендей-ақ, Атос аспай-саспай, сабырмен, салмақпен, абайлай айқасып жүрді.

Шантильидегі шырғалаңнан аузы күйіп қалған Портос, бұрынғыдай өңмендеп тапырақтамай, сайыс кезінде аяғын андап басып, әдіс-айланы көп қолданды.

Ал, Арамис болса, өз поэмасының үшінші жырын аяқтауға тиісті, сол себепті де шаруасын тезірек бітіруге тырысты.

Атос дұшпанын бірінші болып өлтірді; бұл оны бір-ақ рет түйреген екен, бірақ әлгіде ғана ескерткеніндей, сол түйреу ажал болып жабысыпты, шпага жүректі тесіп өтіпті.

Бұдан кейін Портос дұшпанын жер жастандырды: ол ағылшынның жамбасын түйреп өтсе керек. Одан әрі қарсыласар қауқары қалмағасын ағылшын шпагасын дұшпанына бере салды, сол-ақ екен, Портос оны көтеріп, күймеге апарып жатқызды.

Арамистің дұшпанын қатты тықсырып есін алғаны сондай, елу қадамдай шегініп барғасын, ол алды-артына қарамай далақтап қаша жөнелді, сөйтіп ол малай біткеннің мазағына қалды.

Ал, енді д'Артаньянға келетін болсақ, жайбарақат, көп жанықпай, шебер қорғануға кірісті; ақырында дұшпанын діңкелетіп барып, қолындағы шпагасын қағып түсірді. Қарусыз қалған барон бір-екі басып кейін шегіне берем дегенде, тайғанақтап шалқасынан құлап түсті.

Д'Артаньян бір аттап дұшпанының қасына барып, тамағына шпагасын тақай қойды.

– Мен сізді өлтіре салар едім, сударь, өйткені жаныңыз қолымда тұр, бірақ қарындасыңызға бола сізге тірлікті қайта тарту етейін,— деді ол ағылшынға.

Д'Артаньянның төбесі көкке жеткендей болды: ол ойына алған жоспарын орындады, осыдан бірнеше сағат бұрын бір сәтті ойы басына түскенде ол кәдімгідей қуанып қалған еді.

Осындай көнтерлі, көнбіс жігітке тап болғанына разы болған ағылшын д'Артаньянды құшырлана құшақтап, үш мушкетерге мың сан алғыс айтты; Портостың жаралы дұшпаны күймеге салынып, ал, Арамистің жауы қашып кеткеннен кейін, бұлар өлі кісіні айналдырып көре бастады.

Жарасы ауыр болғанмен әлі тірі шығар деген үмітпен Портос пен Арамис оны шешіндіріп көре берді; сол мезетте оның белдігі ақшаға толы әмияны түсіп қалды: Д'Артаньян оны алып, лорд Винтерге ұсынды.

– Мен оны қайтемін, шайтан алғырды?–деді ағылшын.

– Өлген кісінің үй-ішіне қайтарып берерсіз,–деп жауап қатты д'Артаньян.

– Оның үйі осындай тиын-тебенге қарап отыр дейсіз бе! Семьясына мұра ретінде он бес мың луидор рента қалады. Бұл әмиянды дәйекшілеріңізге берерсіз.

Д'Артаньян әмиянды қалтасына сала салды.

– Ал, енді, жас досым, өзіңізді дос деуіме рұқсат етесіз ғой деп ойлаймын – егер қаласаңыз, бүгін кешке мен сізді қарындасым леди Кларикпен таныстырайын,– деді лорд Винтер.–Менің сізге оң қабак танытып, жақын тартқанын қалар едім, өйткені король сарайында әжептәуір беделі бар әйелдің сізді жақтай айтқан бір ауыз сөзі қаденізге жарар.

Д'Артаньян бұған мәз болып қызарып кетті де, өз көңілі де соны қалайтынын білдіріп, тәжім етті.

Сол мезетте д'Артаньянның қасына Атос келді.

– Әлгі әмиянды қайтесіз?– деді ол жігітке сыбырлап.

– Оны сізге берейін деп едім, инабатты Атос.

– Маған ба? Не себептен?

– Өйткені әмиянның иесін өлтірген сізсіз. Ол – жеңген кісінің олжасы.

– Сонда жаудың мұрагері болмақпын ба! Сіз мені кім деп жүрсіз осы?

– Соғыс салты солай. Сондай салт жекпе-жек сайыста неге болмасқа?– деді д'Артаньян сабырмен.

– Мен тіпті айқас аланында да сол салтты сақтап көрген емеспін,– деп жауап қатты Атос бұған.

Портос иығын кушитты да қойды. Арамис Атосты қостап, жымыып езу тартты.

– Олай болса, бұл ақшаны лорд Винтер айтқандай, дәйекшілерге берейік,– деді д'Артаньян.

– Мақұл, дәйекшілерге берсек – берелік,– деп Атос онымен келісе кетті,– бірақ біздікіне емес, ағылшындардың дәйекшілеріне берелік.

Атос әмиянды алып, лордтың көшіріне тастады:

– Серіктеріңізбен бөлісіп аларсыз!

Қалтасында көк тиыны жоқ кісінің тап осындай мәрттігіне тіпті

Портостың өзі қайран қалды, кейін, лорд Винтер мен оның досы жүрген жерлерінде француздың керемет жомарттығы жәйлі сөз қозғағанда, бұған таң қалып, таңдай қақпаған жан болмады, әрине, олардың қатарына Гримо, Мушкетон, Планше мен Базен мырзаларды қосуға болмас еді.

Д'Артаньянмен қоштасып жатып лорд Винтер оған қарындасының адресін айтты; ол Король алаңында, сол кезде мода болған кварталда, алтыншы үйде тұрады екен. Жас жігітті таныстыру үшін оны лордтың өзі ертіп апармақ болды. Д'Артаньян онымен сағат сегізде Атостың үйінде кездеспек болып сөз байласты.

Миледиге бармақ болған сапары біздің жас гасконды қатты толқытты. Ол осы уақытқа дейін сол бір әйелдің өзінің тағдыр-талайында бір түрлі түсініксіз роль атқарып келгенін есіне алды. Жігіт кардиналдың көп тыңшыларының бірі сол әйел екенін білетін, бірақ соған қарамастан, есіл дерті, ынтызары сол әйелде, шамасы, бұл кісінің өзі де біле бермейтін ғажайып бір сезім болса керекті. Оның қауіптенетін бір-ақ жері – миледи мұның Менгпен Дуврде кездескен кісі екенін біліп қоя ма деп қорқады. Онда әйел жігіттің де Тревиль мырзаның досы екенін, демек, жан-тәнімен корольді жақтайтынын бірден біледі, әрине, бұл жәйт оның әйел алдындағы беделін біраз түсіреді, ал, тап қазір бұл миледи қай дәрежеде білсе, ол да мұны сол дәрежеде біледі, андыса қалса, екеуінің шама-шарқы бірдей болмақ. Ал, миледи мен граф де Бард арасында басталған ғашықтық шырғалаңына келсек, граф қанша жас жігіт болғанына, дәулетті, бай болғанына, тіпті оны кардиналдың жақсы көретініне қарамастан, өр көкірек жігітіміз бұған онша қиналып жатпады. Егер сіз Тарбада туған болсаңыз, жиырма жас дегеннің жөні бөлек қой.

Ең әуелі д'Артаньян үйіне қайтып келіп, киім-кешегін, үсті-басын мұқият тазалатып, сыланып-сипанды; сосын ол Атосқа қайта келіп, үйреншікті әдеті бойынша, оған күллі жай-жағдайды толық баяндап берді. Атос оның ойына алған ісін зейінмен тыңдағаннан кейін, біраз басын шайқап отырды да, абай боларсың деп күрсіне кеңес берді.

– Бұныңыз не!– деді ол – Сіз осы жуырда ғана бір әйелден айрылып қалдыңыз, өзіңіздің сөзіңізге қарағанда, ол бір әсем, мейірбан, ғазиз жан болса керек-ті, енді, міне, көзсіз көбелектей басқа әйелдің ізіне түскеніңіз қалай?

Д'Артаньян кінәлай айтылған бұл сөздің әділ екенін біледі.

– Бонасье бикені мен жан-жүрегіммен сүйген едім, ал, миледиі ақылыммен сүйемін. Мен оның үйіне барғым келетін басты себеп – сол әйелдің сарай төңірегінде қандай роль атқаратынын анықтау.

– Қандай роль! Сіздің айтқан сөздеріңізге қарағанда, оны білу қиын емес тәрізді. Ол – кардиналдың жасырын тыңшысы, ол әйел сізді алдап-арбап, торға апарып түсіреді де, сосын басыңыздан айрыласыз, шаруаңыз бітті деген сол-дағы.

Үім... Сүйікті Атос, сіз қараспанды төндіріп, дүниенің бәрін тұнжыратып жібересіз.

– Сөйтпегенде, қайтемін, қымбаттым, мен әйел атаулыға сенбейтін жанмын, оған дәлелді себептерім де бар, әсіресе ақсары әйелдерге сенбеймін. Сіз, шамасы, маған миледи – ақсары әйел деп айттыңыз ғой деймін?

– Оның алтын шашына тең келетін шашты өмірде көрген емеспін.

Байғұс д'Артаньян!– деді Атос күрсініп.

– Егер сенсеңіз, мен соның мән-жағдайын білейін деп едім. Өзіме қажетті нәрсені білгеннен кейін жөнімді табамын ғой.

– Қайтейін, өзіңіз біліңіз,– деді Атос енжар кейіппен.

Лорд Винтер тиісті уақытында келді, бірақ ертерек ескертіліп қойған Атос, ол келмей тұрғанда басқа бөлмеге кіріп кеткен. Ағылшын д'Артаньянның жалғыз отырған үстіне келді, келісімен оны асығыс ертіп әкетті, өйткені сағат сегізге жақындап қалған еді.

Төменде сүліктей қос ат жегілген әсем күйме күтіп тұр екен, жас жігіттер көзді ашып-жұмғанша заулатып отырып, Король аланына келіп жетті.

Леди Клари д'Артаньянды сабырмен қарсы алды. Оның осынау үйі бай жиһазды екен; ағылшындардың көпшілігі соғыс айдап, Франциядан кетіп қалса да, немесе кеткелі жатса да, миледи үйін оңдап жөндеуге қыруар қаржы жұмсапты, соған қарағанда, ағылшындарды елден аластау жөніндегі жалпы нұсқау оған салқынын тигізбесе керек.

– Сіздің алдыңызда тұрған жас дворянин,–деді лорд Винтер д'Артаньянды қарындасымен таныстырып жатып,– менің өмірімді өз қолында ұстап тұрып, біз қанша бітіспес жау болсақ та, олай дейтінім, әуелі мұның намысына тиген менмін және мен – ағылшынмын ғой, бірақ соған қарамастан бұл сол артықшылығын іс жүзіне асырмады. Егер сіз мені зәредей жақсы көретін болсаңыз, сударыня, бұл жігітке алғыс айтыңыз!

Миледи сәл ғана қабақ шытып, ақ жүзін болар-болмас бір кірбең шалып өткендей болды, ал, ерніне бір оқыс жылусыз күлкі үйірілді, әйелдің бет құбылысын бақылап тұрған д'Артаньян мұны көргенде еркінен тыс селкете түсті.

Ағасы ештеңені де байқамады: ол со сәтте мұны қамзолынан тартқан, миледидің жанындай жақсы көретін маймылын еркелете сипау үшін артына бұрылған еді.

– Хош келіпсіз, сударь!–деді миледи, бір жанға жайлы жұмсақ үнмен, оның даусы келіншектің д'Артаньян жаңа ғана өз көзімен көрген көңілсіз күйімен мүлде үйлеспей жатқан-ды.– Сіз бүгін менің құрметіме мәңгі-бақи ие болдыңыз.

Сол арада ағылшын бұларға қайта бұрылып қарап, әлгі бір жекпе-жек сайын тәптіштеп, егжей-тегжейлі сөз ете бастады. Миледи оны мейлінше зейін қойып тыңдады, іштегі сезім-түйсігін қанша білдірмеймін десе де, бұл әңгіменің келіншекке түрпідей тиіп тұрғанын оп-оңай-ақ аңғаруға болатын еді, Ол бірде қызарып, бірде бозарып, шыдамы таусылғандай кіп-кішкентай аяғымен еденді тықылдата тепсініп тұрды.

Лорд Винтер мұның бірін де байқамады. Әңгімесін бітіргеннен кейін ол подноста испан шарабы құйылған шыны мен стакандар тұрған стол басына барды. Екі стаканға шарап құйып, д'Артаньянға ішіңіз деп ишарат етті.

Д'Артаньян ағылшынның денсаулығына ішуден бас тартса оны өлердей өкпелететінін жақсы білетін. Сол себепті де стол қасына келіп, қолына екінші стаканды алды. Бірақ ол миледиді көзінен таса қалдырмады, шар айнадан оның өңі өзгеріп сала бергенін байқады.

Енді өзіне ешкім қарап тұрған жоқ деп ойлағаннан ба, әйтеуір әйелдің бет-аузы жыртқышқа тән кейіп тауып, ырсиып кеткен. Ол долданып орамалын тістелейді. Сол мезетте әп-әсем кәнизак қыз келіп кірді, д'Артаньян оны бұрынырақ көрген; ол лорд Винтерге ағылшынша бірдеңелерді айтып еді, анау бір тығыз шаруамен кетуім керек еді деп д'Артаньяннан рұқсат сұрады және мен үшін қонақтан кешірім сұраңыз деп қарындасына тапсырма беріп жатты.

Д'Артаньян онымен қол алысып қоштасып, миледидің қасына қайтып келді. Әйел жүзі кісі таң қаларлықтай болып дереу жадырап сала берді, бірақ орамалына жұққан қызыл тамшыға қарағанда ернін тістелеп, қанатып тастаған сияқты.

Келіншектің шырын ерні гүл күлтесіндей қып-қызыл еді.

Әңгіме жанданып сала берді. Миледи әбден сабасына түскен тәрізді. Ол д'Артаньянға лорд Винтер мұның ағасы емес, күйеуінің інісі ғана екенін айтты: миледи сол семьяның үлкен ұлына тұрмысқа шығады, күйеуі қайтыс

болғасын келіншек сәбиімен жалғыз қалады, егер лорд Винтер үйленбесе, сол бала лордтың бірден-бір мұрагері болып қалмақ. Осының бәрінен д'Артаньян бұларда бір бүркеулі перде барын, сол перде ішінде құпия сыр жатқанын аңғарды, бірақ сол пердені бұл әлі ысырып, аша алмай жүр.

Жарты сағат сөйлескеннен кейін миледидің өзімен отандас екеніне д'Артаньянның ақиқат кезі жетті: оның французша мейлінше еркін және ақаусыз әдемі сөйлейтіні сонша, оған тіпті зәредей де күмән келтіруге болмас еді.

д'Артаньян келіншекке шын ықыласымен құлай берілгенін білдіріп, оны еркелете дәріптеп, көп-көп жылы сөздер айтты. Біздің гаскон жігітіміздің судыраған сылдыр сөзін тыңдағанда, миледи оған оң қабағын беріп, жымия күліп отырды. Ақырында кететін де уақыт жетті. д'Артаньян қош айтысып, қонақжайдан шыққанда екі аяқты, жұмыр басты пенденің ішіндегі ең бақыттысы болып шыққан еді.

Басқыш үстінде оған әп-әсем кәнизак қыз жолықты. Өтіп бара жатып ол мұны жәйімен қағып кетті де, қып-қызыл болып ұялып, аса бір нәзік үнмен жігіттен кешірім сұрады, әрине, оның бұл әбестігін жігіт табанда кешірді.

Келесі күні д'Артаньян бұл үйге тағы келді, келіншек оны кешегіден де жылы қабылдады. Бұ жолы лорд Винтер жоқ екен, кеш бойы қонағының көңілін миледидің бір өзі аулады. Ол шамасы жас жігіттің жай-күйін білуге ынтызар болса керек, оның шыққан тегін, дос-жарандарының кім екенін, кардиналға қызмет ету бұрын ойыңызда болған жоқ па еді деп тәптіштеп сұрап алды.

Жиырма жаста ғана болса да, жігітіміздің аса сақ жүретіні бәрімізге аян ғой, міне, тап осы араға келгенде д'Артаньян өзінің миледиге күмәндана қарайтынын есіне алды; ол әйел алдында жоғары мәртебелі тақсырды келістіре мақтап, егер мен де Кавуа мырзаны, де Тревиль мырза сияқты, жақсы білген болсам, онда сөзсіз корольдің гвардиясына емес, кардиналдың гвардиясына түсер едім дегенді айтты.

Миледи жайбарақат отырып әңгіме желісін басқа жаққа аударып жіберді де, аса бір самарқау үнмен д'Артаньяннан: сіз бұрын Англияда болып па едіңіз,— деп сұрады.

д'Артаньян: де Тревиль мырзаның тапсырмасымен ат сатып үшін со жаққа барғаным рас және осында көрсету үшін өзіммен бірге төрт атты ала келдім, деп жауап берді.

Сөйлесіп отырғанда миледи екі рет пе, әлде үш рет пе, ернін тістеп алды: мына гасконның бір әккілікпен келіп отырғаны анық-ты.

Дәл кешегі уақытында д'Артаньян кетіп қалды. Дәлізде оған тағы да әдемі, әсем Кэтти – кәнизакты осылай атайтын – кездесе кетті. Қыздың

бұған қиыла қарағаны сондай, оны елемеу тіпті де мүмкін емес-ті, бірақ д'Артаньян кәнизактың билеуші ханшасына ынтық болып жүргесін, соның өзі болмаса, басқа әйелге назар аудармайтын.

Д'Артаньян миледиге келесі күні де, одан кейінгі екінші, үшінші күндері де келді, әр келген сайын кешқұрым миледи оны жадырай, қуана қарсы алатын болды.

Әр кеш сайын – бірде дәлізде, бірде ауызғы бөлмеде, енді бірде басқыш үстінде д'Артаньян мен әсем кәнизак кездесіп қалып жүрді.

Бірақ, біз жоғарыда айтқанымыздай, д'Артаньян сорлы Кэттидің бұл ықыласына тіпті назар аудармады.

II

ПРОКУРОРДЫҢ ҮЙІНДЕГІ ТҮСКІ АС

Әлхисса, ағылшындармен жекпе-жек сайыста Портос жарқырап көзге түссе де, ол прокуроршаның үйіндегі түскі асқа шақырылғанын ұмытпады. Келесі күні сағат он екіден өте берген шақта Мушкетон қожасының киімін тазалап бітірді, содан кейін Портос төрт құбыласы түгел кісі сияқты маңғазданып, Аюлы көшесіне қарай аяңдады.

Портостың жүрегі де лүпілдей соғады, бірақ шыдамсыз, жас махаббат қуған Д'Артаньянның жүрегіне қайдан жетсін! Жоқ, оның бойын қыздырған махаббат емес, басқа жәйт – қара басының қамы еді: енді ол ақырында со бір кілтипанды табалдырықтан аттайды, сол бір белгісіз басқышпен жоғары көтеріледі, мэтр Кокнардың, ескі экюлері осымен біртіндеп көтеріліп, көбейіп жатқан құтты басқыш қой ол.

Ақырында ол қиялмен көз алдына он сан рет елестеткен көкейкесті сандықты, қақпағы аспалы құлыппен бекітілген ұзын да терең сандықты, сыртын тот басып, еденге әбден жабысып қалған, сол туралы талай хикая естіген ескі сандықты енді өз көзімен көрді, тап сол сандықты прокурорша сәл ғана тарамыстанып, қатыңқырап кетсе де, әлі әсем сәнін жоғалтпаған кішкентай қолымен бұған ашып көрсетеді ғой.

Мұның үстіне өзі сияқты үй-күйі жоқ кезбе, қатын-баласыз, бақ-дәулетсіз кісі, мейманжайлар мен шайханаларға, асханалар мен шарапханаларға үйреніп қалған солдат, лаждың жоқтығынан қолына түскен кездейсоқ тағамды қанағат тұтқаны болмаса, тоя тамақ ішуді жақсы көретін жазған басы, міне, енді ақырында от басы, ошақ қасында отырып ауқаттанатын болды, үй ішінің жанға-жайлы, тату-тәтті тірлігінен рахат-ләззат табатын болды, биінің уақ-түйек қамқорлығына мойынсұнып қабылдайтын болды, кәрі тарландардың айтуынша, сондай қамқорлық таршылық-торапты көп көрген кісінің жанына майдай жағады дейді ғой.

Сол үйге күзен ретінде келіп, күн сайын бай дастарқан басында отыру, кәрі прокурордың тиқы маңдайының әжімдерін сипап, темірқанат жас хатшыларды бассеттің, гальбик пен ландскнехттің небір нәзік әдіс-айлаларына үйретіп, аздап жүндеп алу яғни бір сағаттық сабағының ақысына ай бойы жиған-тергенін сыпыра қағу – міне осының бәрі Портосқа қатты ұнайды.

Рас, мушкетер прокурорлар жайлы сол заманда елге тарап кеткен және кейінгі жұртқа да жеткен жаман қауесетті, олардың қазымырлығы, сараңдығы, кессе қан шықпас метіндігі жайлы қауесетті есіне алды. Бірақ үнемшілдіктің азды-көпті ұстамалы ауруы болмаса (Портос оны прокуроршасына жараспайтын әбес қылық, деп есептейтін), әдетте ол кеңпейіл, жомарт әйелді, әрине прокуроршаның бойына шақтап айтқанда ғой – соған қарап ол бұл биінің үйін ағыл-тегіл берекелі үй деп ойлаған.

Дегенмен есік алдына келгенде мушкетердің көңіліне болар болмас бір күдік келіп кіргендей болды. Үйдің кіре берісі сиықсыз дау екен: лас та сасық дәліз, күңгірт басқыш, оның торкөз терезесі арқылы көрші ауладан көмескі жарық түсіп тұр; екінші қабатта шағын есік сырты, тап бір Гран-Шатле түрмесінің бас қақпасы сияқты, сояудай-сояудай шегелермен кестелене қағылыпты.

Портос есік қақты. Өңі боп-боз, шөмеле шашы қобырап жүзін жапқан, ұзын бойлы хатшы келіп есік ашты, иіліп ізет көрсеткеніне қарағанда, ол күш-қайраттың иесі болып табылатын еңселі кісі қоғамда тиянақты орны бар адам ғана киетін әскери мундирді молшылыққа әбден дағдыланып қалған кескін-кейпі келісті кісіні үйренген сияқты.

Соңынан одан гөрі аласалау екінші хатшы көрінді; сәл қалқыңқылау үшінші хатшы екіншісінің соңынан; он екілер шамасындағы жеткіншек үшінші хатшының соңынан сығалады.

Үш жарым хатшы – сол кездің өлшем-мөлшеріне жүгінсек, бұл кеңсеге істі болып қыруар жұрт келетінін хабарлап тұрғандай еді.

Сонымен мейман есік алдына жақындай бергенде Кокнар бәйбіше де басқыш алаңына шыға келді, саликалы бәйбішенің сыртқа шыққаны мушкетерді бір қиын жағдайдан сақтап қалды. Хатшылар оған қуақылана көз тастап самсап тұрғаннан кейін, осы бір ұзынды-қысқалы жүгермектерге не дерін білмей, жігіт аңырып қалған болатын.

– Бұл менің жиенім!–деді прокурорша дауыстап,– кіріңіз, кіріңізші, Портос мырза!

Портостың есімі хатшыларға кәдімгідей әсер етті де, олар жамырай күліп жіберді, бірақ Портос айбарлана бір қарағанда, олар жым болып, тымырайып тұрып қалысты.

Прокурордың кабинетіне бару үшін, әуелі хатшылар тұрған ауызғы бөлмеден хатшылар отыратын кеңсені – хат-қағаз көмген ғұнжыр бөлмені басып өту керек-ті. Кеңседен шыққасын ас үйді ен жағында қалдырып, мейман мен бәйбіше прокурордың қабылдау бөлмесінен келіп шықты.

Бірімен-бірі өзара жалғасып жатқан осынау бөлмелер Портосты бір мазасыз ойға салды. Ашық есіктерден сыбырлаған әрбір сөз естіледі екен; бұған қоса, асхана жаққа жіті көзбен бір қарағаннан-ақ мушкетер, прокурорша қатты ұялатын, өзі қатты қынжылатын ақиқат бір шындықты байқап қалды: қарынның қамын жейтін (мынау имаратта, әдетте, берекелі түскі тағам алдында болатын заулаған от, абыр-сабыр жұрт, ас әбігері сияқты қимыл-әрекет мүлде жоқ екен.

Прокурор, шамасы, күні бұрын ескертіліп қойса керек, өйткені Портос келгенде ол бұған назар аудармады да, мушкетер кердеңдей басып келіп,

шалға сыпайы сәлем берді.

Біз сізбенен туысқанбыз ба, қалай, Портос мырза?– деді прокурор, қамыстан тоқылған креслосының жақтауына сүйеніп, орнынан сәл ғана көтеріле түсіп.

Ол әбден шандырланып қатып қалған өлмелі шал екен, оның үстіне оранып алған қолпылдаған кең қара қамзолы шалдың әлжуаз денесін мүлде жасырып тастапты; оның жыртиған сұрқай көздері асыл тас сияқты жылт-жылт етеді, шалдың бет-жүзінде осы жылтылдаған көзі мен жыбырлаған ерні болмаса, басқа тірлік нышаны білінбейді. Қырсық байлағанда, оның аяғы осынау бір қап сүйектің ырқына көнбейді екен, міне, ауруы мендеген бес-алты айдан бері қадірменді прокурор, шынтуайттап келгенде, әйелінің құлақ кесті құлына айналған екен.

Жиен жігіт бірден ың-шыңсыз қабылданды, Егер мешел болып қалмаса, мэтр Кокнар Портос мырзаның аяқ астынан туысқан бола қалғысы келген ниетін тіпті қабылдамай тастар еді.

– Ия, сударь, біз туысқанбыз,– деді Портос ұялмай-қызармай, обалына не керек, көңілдесінің күйеуі өзін қуана қарсы алады екен деп ол ешқашанда ойламаған еді.

– Шамасы, әйел жағынан туыс болармыз?–деп сұрады прокурор кекетіп.

Портос оның кекеткенін қапелімде ұқпай қалды да, бір аңқау сорлысын ғой деп, қою мұртының астынан мырс етіп қоя салды. Аңқау прокурор тірлікте сирек кездесетін құбылыс екенін кәміл білетін Кокнар бәйбіше сәл ғана жымыып, қызарып кетті.

Портос келгелі бері мэтр Кокнар өзінің емен столына қарама-қарсы тұрған үлкен шкафқа қайта-қайта мазасызданып қарай бастады. Портос осы шкафтың түр-пішіні басқа болса да, ой-қиялымен талай рет құныға есіне алған сандық екенін бірден біле қойды, сосын қолма-қол ақиқат шындықтың ойындағы арманынан алты футтай биік болып шыққаны үшін, өзін іштей бір құттықтай қойды.

Мэтр Кокнар мейманның ата тегін шұқылап, көп сұрап жатпай, тынымсыз ұры көзін шкафтан Портосқа қарай ауыстырды да:

– Жорық жолына аттанбай тұрғанда біздің жиеніміз туысқандарымен бір рет те болса бірге отырып ауқаттану құрметіне бізді ие ететін шығар. Солай ма, Кокнар бәйбіше?–деді ол жәйімен.

Осы жолы соққы мейманның асқазанына дәл келіп тиді, Портос кәдімгідей қиналып қалды; шамасы, оны Кокнар бәйбіше де сезіп қалса керек, өйткені әлгі сөзді іліп ала жөнелді:

– Егер біздің дәм-тұзымыз ұнамайтын болса, менің жиенім бізге бұдан былай келмейді, ал, егер ұнай қалса, біз одан қашан жорыққа жүргенше, бос уақытыңды бізге бағышта деп сұраймын: өйткені ол Парижде аз уақыт қана аялдайды да, біздің үйге көп келе алмайды.

– О менің аяғым, сорлы аяғым, қайда жүрсіндер?—деді Кокнар күбірлеп, сосын жымыып күлмек болды.

Портостың, тамақсау пиғылына қауіп-көтер шындап төнген кезде, сарт етіп келе қалған осынау көмегі үшін мушкетер прокуроршаға ішінен елжірей мың да бір алғыс айтты.

Ұзамай түскі ас сағаты да соқты. Бәрі жамырасып асханаға – ас үйдің қарсысындағы үлкен бөлмеге келді.

Үй ішінен әдетте шыға бермейтін дәмді иісті сезген хатшылар мұнда әскери дәлдікпен сау ете қалды, қолдарына орындықтарын ұстап, ауқатқа төне түскен. Олар тістерін қайрап, піскен асқа бас салғалы тұр.

«Сиықтарыңа болайын!— деп ойлады Портос, үш хатшының ашқарак түріне қарап, байғұс бала, әрине, дастарқан басына жіберілмеген еді.— Сиықтарын қарашы! Нағашы апамның орнында болсам, мен мынадай обырларды бір күн де ұстамас едім. Бұлардың өзі кемесі суға батып, алты апта бойы нәр татпаған кісілер сияқты ғой» Мэтр Кокнар көрінді; дөңгелекті креслода отырған оны Кокнар бәйбіше әкеле жатыр екен, Портос оған күйеуін стол басына сырғытып әкелуге көмектесті.

Прокурор асханаға кірісімен, хатшылары сияқты, мұның да ауыз жағы мен танауы жыбырлап қоя берді.

Оюо! — деді ол.— Сорпаның иісі қалай аңқиды!

«Осы соққандардың, шайтан алғыр мына сорпаны сонша мақтайтыны қалай?»—деп ойлады Портос, көлкілдеген сұйық сорпаны көріп, теңіздегі аралдар сияқты, әр жерінде қалқып жүрген, тым болмаса, қатқан нанына қоса бетінде жыланғарақ майы болса екен.

Кокнар бәйбіше жымыып күліп иек қағып еді, бәрі асығыс орны-орнына жайғасты.

Асты әуелі мэтр Кокнарға, сосын Портосқа ұсынды; сосын Кокнар бәйбіше сорпаны өз тарелкасына құйды, ал сорпасыз нанды әрең шыдап отырған хатшыларға бөліп берді.

Сол заматта асхананың есігі сықырлап ашыла берді де, есіктің қос қанатының арасынан Портос бала хатшыны көрді, дастарқан басына келе алмағасын ол ас үй мен асхананың дәмді иісіне елітіп, бір жапырақ нанын қажап тұр екен.

Сорпадан кейін күтуші әйел пісірілген тауық әкеліп қойды – бұл бір иен байлық еді, өйткені оны көргенде, сол арада отырған кісілердің көзі бақырайып кетті.

Кокнар бәйбіше, туыстарыңызды жақсы көретініңіз бірден, белгілі болып қалды,—деді прокурор қайғылана езу тартып —Осының бәрі жиеніңіздің арқасында болып жатқанына шүбә бар ма.

Сорлы тауық мейлінше арық екен, оның тулақтай қылтанақты терісін ешбір сүйек тесіп өте алмапты. Кәріліктен жайбарақат: жатып өлу үшін тасадағы ұясына барып жасырынған жерінен ұстап алғанша, осы бір сорлы тауықты көп іздеп, әрең тапқан болу керек.

«Шайтан атсын!—деп ойлады Портос.— Жабығып кеткенімді қарашы! Менің қарияларды құрметтейтінім рас, бірақ оларды пісірілген, қуырылған күйінде құрметтеу қиын екен».

Өзінің пікірін жұрт қолдар ма екен деп, ол айналасына көз тастады. Сөйтсе, бұған керісінше жұрт, өзі жиіркене қараған тауықты, керемет санап, күні бұрын ашқарақ көзімен жеп отыр екен.

Кокнар бәйбіше табақты алдына тартып алды да, тауықтың үлкен қара санының екеуін де оп-оңай бөліп, күйеуінің тәрелкесіне салды, мойыны мен басын кесіп алып, өзіне деп бір шетке қойды, қанатын Портосқа берді, сосын тауықты түгелдей күтуші әйелге берді, сөйтіп мушкетер, отырған жұрттың мінез-құлқына, темпераментіне байланысты түңілістен бет-жүзі қалай құбылатынын көріп үлгірмей жатып, әлгі табак көзден ғайып болды.

Тауық орнына стол үстінде бір аяқ бұршақ пайда болды, нән табақтағы бұршақ үстіне қойдың бірнеше сүйегі салыныпты, сырт, сүйектердің еті бар сияқтанып көрінеді екен.

Бірақ хатшылар бұған алданбады, олардың тұнжыраған жүзінде тағдыр салса – біз көндік» деген бір енжар пішін пайда болды.

Кокнар бәйбіше жақсы бибіге тән ептілікпен бұл тағамды жас жігіттерге бипаздап бөліп берді.

Енді шараптың да кезегі келді. Мэтр Кокнар шап-шағын мәрлен шыныдан жас жігіттің әрқайсысының стаканына үштен біріндей етіп шарап құйды, өзіне де сол шамалы құйып алды, сосын шыны бір аттап, Портос пен Кокнар бәйбіше отырған жаққа шықты.

Жас жігіттер шараптарының үстіне су құйып толтырып, оның жартысын қағып-қағып тастасты, сосын оған тағы да су құйысты, сөйтіп ас желініп біткенше қолдарындағы қан қызыл шарабының түрі оңып, сарғыш тартқанша олар суды үстемелеп құя берді.

Портос имене отырып, тауықтың қанатын жеді, кенет стол астынан прокуроршаның тізесі тізесіне келіп тигенде селк етіп шошып кетті. Осы үй қасқалдақтың қанындай қастерлеп отырған шараптың бұл да жарты стаканын ішті, со замат оның сезім-түйсі, нәзік жандар азарда-безер болып қашатын, монрейль деген сасық шарап екенін біле қойды.

Мэтр Кокнар мушкетердің су қосылмаған күшті шарапты қағып салғанын көрді де, бір күрсініп қойды.

– Мына бұршақтан жеңіз, жиен,— деді Кокнар бәйбіше бір түрлі барлыққан дауыспен, онысы бұған: «маған сенсеңіз, жеменіз!» деп айтылғандай болды.

– Аштан қатсам да, мен оны ауызға алмаймын,—деді Портос күбірлеп.

Ал, жұртқа естірте:

– Сізге рахмет, кузина, мен тойдым,— деді ол дауыстап.

Жұрт үндемей қалды. Портос енді не істерін білмеді.

– Аһ, Кокнар бәйбіше, сізге көп рахмет, бүгін бізге нағыз той жасап бердіңіз-ау! Құдайға шүкір, сылқия бір тойдым ғой!— Прокурор бұл сөзін әлденеше рет қайталады.

Түскі ас кезінде мэтр Кокнар бар болғаны бір тәрелке сорпа ішіп, тауықтың қос санымен бір жапырақ еті бар сүйекті ғана кемірді.

Портос: бұл не, мазақ па?—деп қабағын түйіп, мұртын ширата бастап еді, сабыр, батыр, сабыр – дегендей, Кокнар бәйбішенің тізесі мұны бір түртіп қойды.

Ас кезіндегі үзіліс, бәрінің үндемей қалғаны Портосқа мүлде түсініксіз болса да, хатшыларға тікелей төнген қауіп екен: прокурордың, Кокнар бәйбіше жымып қостаған, әмірлі көзқарасына мойынсұнып, олар стол басынан жайлап тұрып, салфеткаларын асықпай бүктеп, иіліп ізет көрсетіп есікке қарай беттеді.

– Жастар, барындар енді, жұмыс істеңдер: жұмыс ас қорытуға пайдалы,— деді прокурор маңызданып.

Хатшылар кетісімен Кокнар бәйбіше орнынан тұрып, буфеттен бір бөлек сыр, айвадан жасалған варенье, өз қолымен пісіріп бал қосқан бадам пирогін алдық.

Мұнша тағамды көргенде мэтр Кокнардың қабағы салынып кетті. Ал осы тағамдарға бір қарап, Портос түстіктен қағылдым-ау деп ернін бір тістеп қойды.

Ол бұршақ салынған дәу табақ әлі тұр ма екен деп стол үстіне көз тастап еді, табақ болмай шықты.

– Ия, бұл нағыз той ғой!—деді дауыстап мэтр Кокнар, креслосында бір қозғалып қойды.— Нағыз той, epulae erubotum. Лукулл Лукуллдің үйінде түстеніп жатыр.

Портос нан мен сырға шарапты қосып, жүрегімді жалғармын деп. Қасында тұрған шыныға қараса, ол босап қалған екен. Кокнар мырза мен бәйбішесі мұны көрмеген болып отыра берді.

«Жақсы,— деп ойлады Портос.— Енді бұны ескеріп жүретін болдым»

Ол бір қасық вареньені аузына салып еді, Кокнар бәйбішенің желіміне тісі жабысып қалды.

«Құрбандық шалынды. Кокнар бәйбішемен бірге күйеуінің шкафына бір түсуден үмітім болмаса, көрер едім бәлем!»—деді өзіне өзі мушкетер.

Мол ауқатқа шаш-етектен бір кенеліп қалған Кокнар мырза енді тыныққысы келгенін сезді. Портос: бұл енді демалуға тап қазір шығар — деп ойлап қалған, бірақ ант атқан прокурор оны тіпті естігісі де келмеді; қикар шалды кабинетіне апарып тастауға тура келді, ол шкафының қасына жеткенше бажылдады, содан көңілін бір демдеу үшін аяғын сандығының шетіне салғанда барып тынышталды.

Прокурорша Портосты көрші бөлмеге ертіп әкеліп, онымен татуласпақ болды.

– Сіз бізге аптасына үш рет келіп түстеніп тұрыңыз,—деді Кокнар бәйбіше.

– Рахмет, мен өзім өзге біреуге салмақ салғанды жақтырмайтын адаммын. Оның үстіне жорық жабдығын қарастыруым керек.

– Ах.иә, сіз сол бір қараң қалғыр жабдықты реттеуіңіз керек —деді прокурорша налып.

– Амал қанша, жорық жабдығын ойлауым керек!—деді Портос нығырлай сөйлеп.

– Портос мырза, сіздің полкіңізде жорық жабдығы қандай заттардан тұрады?

– О, қыруар заттан құралады!—деді Портос.— Өзіңізге мәлім, Мушкетерлер — ең таңдаулы жауынгерлер, гвардияшылар мен швейцарлықтарға тіпті де қажеті жоқ көптеген заттар оларға өте қажет.

– Сонда қандай заттар? Маған соларды тізіп шығыңызшы.

– Е, оның жалпы сомасы...– деді Портос жекелеп, бөліп айтқаннан гөрі, жалпылап тұтас айтқанды артық санайтынын сездіріп.

Прокурорша дызалақтап сөздің соңын күтті.

– Қанша сом дедіңіз?,, Онша көп емес шығар...– деді ол безектеп.

Тынысы тарылып бара жатқасын, бәйбіше тоқтай қалды.

– О жоқ, екі жарым мың ливрден артық ақша қажет бола қоймас. Егер үнемшіл болсам, тіпті екі мың ливр де жетеді ғой деп ойлаймын.

– Жасаған-ай, сақтай гөр, екі мың ливр деген не сұмдық. Ол иен дәулет қой!– деді дауыстап прокурорша.

Портостың жақтырмай кіржің еткенін Кокнар бәйбіше байқап қалды.

– Сіздің жорық жабдығыңыз нендей заттардан тұрады дом сұрап жатқаным,– деді бәйбіше өз ойын түсіндіріп,– сауда әлемінде менің туыстарым мен клиенттерім көп-ақ, сол себепті де қажет заттарды сізден гөрі екі есе арзан бағасына түсіретініме кәміл сенемін.

– Ах, солай деңіз! Онда сөз басқа,– деді Портос.

– Әрине, сүйікті мырза! Сонымен, ең әуелі сізге ат керек қой, солай емес пе?

– Ия, ат керек.

– Тамаша! Сізге нағыз қажет жануар менде бар ендеше.

– Солай ма!– деді Портос жадырап.– Демек, аттың шаруасын реттелді делік. Сосын маған толық ер-тұрман керек, оның толып жатқан бөлек-салақтары бар, мушкетердің өзі сатып алмаса болмайды. Бірақ оның құны үш жүз ливрден аспаса керек-ті.

– Үш жүз ливр!.. Қайтейін, лаж қанша, үш жүз ливр болса бола берсін!– деді прокурорша күрсініп.

Портос жымысып бір күліп қойды. Онда герцог Бекингэм тарту еткен ер-тұрман бар екені оқушыларға мәлім-ді, сонымен ол мына үш жүз ливрді байқатпай қалтаға жымқырамын деп ойлады.

– Ендігі кезекте, деді ол сөзін жалғап,– менің дәйекшіме де ат керек, сосын маған шилан керек. Ал, қару-жараққа келсек, оған қам жемей-ақ қойыңыз, қару-жарағым жеткілікті.

– Дәйекшіге де ат керек пе?– деді прокурорша именіп – Бірақ білесіз бе, досым, мұның өзі қызметшіге артықтау болар!

– Қалай-қалай кергисіз, сударыня!–деді Портос тәкаппарсып.– Сіз мені қайдағы бір қайыршы деп ойлап тұрсыз ба?

– Сізге не болған! Менің айтайын дегенім, кейде әдемі қашыр аттан бірде-бір кем түспейді, егер біз Мушкетонға сүліктей бір қашыр тауып берсек...

– Жарайды, мейлі сүліктей қашыр болса – бола қойсын,–деді Портос.– Сіз дұрыс айтасыз, аса текті испан бекзаттарының күллі нөкері қашыр мініп жүргенін талай көргенмін. Олай болса, Кокнар бәйбіше, қашырды барынша әшекейлеп, шылдырмақ тағу керек екенін өзіңіз де білетін боларсыз.

– Қам жеменіз,–деді прокурорша.

– Ендігі сөз шиланда,– деді Портос.

– О, оған да алаң болмаңыз!–деді Кокнар бәйбіше дауыстап. – Күйеуімнің кемінде бес-алты шиланы бар, солардың ішінен ең тәуірін аларсыз. Солардың біреуін ол саяхат-сапарға шыққан сайын алып жүруді жақсы көретін: оның өзі қомақты, ішіне дүние бәрі сыйып кетеді.

Демек, ол шиланның әлі бос тұрғаны ғой?–деді Портос аңғырт сөйлеп.

Прокурорша да:

– Әрине бос, деп жауап бере салды.

– Қымбаттым-ау, маған ішінде заттары бар шилан керек!– деді Портос аңқылдап.

Кокнар бәйбіше тағы да күрсіне бастады. Мольер ол кезде «Сараңын» әлі жазбаған еді. Ендеше Кокнар бәйбіше Гарпагонның арғы тегіне жататын болғаны да.

Әңгімені келте қайырсақ, жорық жабдығының қалған заттары да тап осылай талқыланды, осы кеңестің нәтижесінде, прокурорша ақшалай сегіз жүз ливр беруді, оған қоса Портос пен Мушкетонды даңқ жолымен алып жүретін арғымақ пен қашыр сыйлауды өз міндетіне алды.

Осындай бір шартқа тоқтаған Портос, Кокнар бәйбішемен қоштасып кетпек болды. Рас, әйел біраз қылымсып, көзі күлмендеп оны алып қалғысы келіп еді, бірақ Портос қызмет бабын айтып ыңғай бермеді, сосын қайтсын, байғұс әйел жігітті корольдің мархабатына жіберуге мәжбүр болды...

Мушкетер үйіне шегі шұрылдап, әбден ашығып, аса көңілсіз оралды.

III

ХАНЫМ МЕН КӘНИЗАК

Хош, сонымен, жоғарыда айтқанымыздай, ар-ұяты іштен жегідей жегеніне, Атостың ақыл-кеңесіне де қарамастан, сағат сайын д'Артаньянның есіл-дерті миледиге ауып, ғашық болып қалды. Сол себепті де күн құрғатпай келіншектің үйіне барып, ержүрек гасконымыз оның қасынан шыр айналып шықпай қойды және ерте ме, кеш пе, әйтеуір ерке сұлу бұған оң қабағын бір беретініне кәміл сенді.

Бір күні, кешке салым, аспаннан ай қармайтын адам сияктанып, көңілі тасып келе жатқанда ол қақпа алдында кәнизакпен ұшырасып қалды; бірақ бұ жолы сүйкімді Кэтти оны қағып қана өткен жоқ, майысып келіп жігіттің қолынан ұстай алды.

«Тамаша!—деп ойлады д'Артаньян.— Бұ қыз, шамасы, маған оншасының бір аманатын айтқысы келіп жүр ғой. Миледидің өзі мені оңаша дидарласуға шақырудан именген де, соны қазір мына канизәгі жеткізетін шығар».

Ойын осылай түйген жігіт сұлу қызға шоқтығынан қарады.

— Сударь, мен сізге бірер сөз айтсам деп едім...— деді кәнизак күбірлеп.

— Сөйле, балақайым, сөйле. Құлағым сенде,— деді д'Артаньян.

— Жоқ, бұл арада айта алмаймын: менің сізге айтайын дегенім — ұзақ әңгіме және ең қиыны — өте құпия әңгіме.

— Енді қайтеміз?

— Егер мырза жігіт менімен бір жүруге келіссе...— деді Кэтти ұяң ғана.

— Қайда апарсаң да — қалмаймын сұлуым.

— Ендеше жүрелік.

Д'Артаньянның қолынан ұстаған күйі Кэтти оны қараңғы бұралмалы басқышпен ертіп жүре берді; сосын он бес тепкішектей жоғары көтеріліп келіп, бір есікті ашты.

— Кіріңіз, сударь,— деді ол.— Бұл жерде екеумізден өзге кісі жоқ, алаңсыз отырып сөйлесе аламыз.

— Бұл өзі кімнің бөлмесі, сұлуым?— деді д'Артаньян.

— Менің бөлмем, сударь. Мына есік арқылы ол ханшамның ұйықтайтын бөлмесімен жалғасады. Бірақ саспай-ақ қойыңыз, миледи біздің

даусымызды есітпейді, ол өмірде түн жарым болмай төсегіне жатпайды.

Д'Артаньян жәйімен жан-жағына көз тастады. Аядай ғана жайлы бөлме ұсынақты жиналыпты, мұнтаздай таза, бірақ еркінен тыс Кэтти айтқан, миледидің жатын бөлмесіне баратын есіктен көзін жаза алмай қойды. Кэтти жас жігіттің жан-жүрегінде не болып жатқанын ұққан тәрізді.

– Сіз менің ханшамды өте жақсы кересіз бе, сударь?—деді кәнизак.

– О, Кэтти, оқы сөзбен айтып жеткізе алмаймын. Өлердей жақсы көремін!

Кэтти тағы бір күрсініп қойды.

– Қасірет деген осы да, сударь!— деді қыз.

– Шайтан атсын, оның несі қасірет?—деді жігіт.

– Өйткені, сударь, менің ханшам сізді мүлде жақсы көрмейді,—деді Кэтти.

– ыім... Сен оны ханшаңның тапсыруы бойынша айтып отырсын ба?— деді д'Артаньян.

– О жоқ, сударь, жоқ! Сізге жаным ашығасын, өзімнің айтып жүргенім ғой.

– Сүйікті Кэтти, маған осылай ықылас білдіргеніңе көп-көп рахмет, бірақ әлгіде айтқан хабарыңның онша жақсы хабар емес екенін өзің де сезетін шығарсың.

– Басқаша айтсақ, сіз менің сөзіме сенбейсіз ғой шамасы, солай ма?

– Өзімшіл кісінің ондай нәрсеге сенуі әманда қиын болады, сұлуым.

– Сонымен сіз маған сенбейсіз ғой?

– Несін жасырайын, өз сөзіңнің растығына көзімді жеткізетін бір дәлел таппасаң...

– Ал, мынаған не дейсіз?

Кэтти кеудесінен кішкентай ғана бір хатты суырып алды.

– Бұл маған ба?— деді д'Артаньян хатты қағып алып.

– Жоқ, бөтен кісіге.

– Бөтен кісіге?

- Ия.
- Оның атын, айт!– деді д'Артаньян өрепкіп.
- Адресіне қараңыз.
- Граф де Вардка ма!

Сен-Жерменде болған оқиға со замат өр көкірек гасконның есіне бірден түсе кетті. Жігіттің не істейтінін (дұрысы – не істегенін) бірден сезген Кэтти шар ете түсті, бірақ оған қарамастан, жігіт жай оғындай жылдамдықпен хатты ашып жіберді.

- Құдай-ай, мұныңыз не, сударь!–деді қыз дауыстап.
- Ештеңе етпейді!–деді д'Артаньян, сосын хатты қолма-қол оқып шықты.

«Сіз менің бірінші хатыма жауап берген жоқсыз. Сізге не болған аурусыз ба, әлде де Гиз ханымның үйіндегі балда маған қалай қиылып қарағаныңызды ұмытып қалғансыз ба? Міне, сізге тағы бір қолайлы жағдай келді, граф! Енді содан айрылып қалып жүрмеңіз»

Д'Артаньян сұрланып сала берді. Мұнан өткен қорлық болмас; махаббатты мазақ етті деген осы-дағы деп ойлады ол.

– Сүйкімді де сорлы болған д'Артаньян мырза!–деді Кэтти бұған жаны ашып, ол жас жігіттің қолын тағы да қайта-қайта қысты.

- Мені аяп тұрсың ғой, қайырымды қарғашым?–деді д'Артаниян.
- Иә, шын көңілмен аяп тұрмын! Махаббаттың не екенін мен де білемін!
- Махаббаттың не екенін сен де білесің бе?–деді д'Артаньян, бірінші рет қызға тоқтала қарап.

- Сорлағанда, білетін болдым ғой!
- Олай болса, мені бекер аяғанша, ханшаңнан өшімді қайтаруға көмектессейші.

- Сонда өшіңізді қалай қайтарғыңыз келеді?
- Мен миледиге ана жігітінен қайратты да жігерлі екенімді көрсеткім келеді, сосын өзіммен бәсекелес жігіттің орнын басқым келеді.
- Жоқ, сударь, олай болса мен сізге ешқашанда көмектеспеймін,- деді Кэтти дереу бұған қарсы шығып.

- Неге?– деп сұрады д'Артаньян.

– Оның екі себебі бар.

– Атап-атап айтшы кәне?

– Біріншіден, менің ханшам сізді ешқашанда жақсы көрмейді.

– Сен оны қайдан білесін?

– Сіз оны өлердей өкпелеттіңіз.

– Мен бе? Ханшаңмен танысқан сәттен бері құлақ кесті құлы сияқты аяғына бас ұрумен келемін, сонда мен оны қалайша өкпелетпекпін? Өтінемін, айтшы, кәне!

– Мен ол сырды өз жанымды ұққан кісіге... ия, сондай кісіге ғана айтамын.

Д'Артаньян Кэттиге тағы да анықтап бір қарады. Ол үріп ауызға салғандай үлбіреп тұрған әсем қыз еді, көптеген герцогинялар тап осындай уыз сұлулыққа ойланбастан-ақ бақ-дәулеттерін бере салар еді.

– Кэтти, қалаған уақытында мен сенің жан-жүрегіңді түсінуге әзірмін, оған алаң болмай-ақ қой, қымбатты қарғашым,— деді жігіт қызынып.

Содан кейін ол қызды құшырланып бір сүйіп еді, байғұс нарттай болып қызарып кетті.

– Жоқ!—деді Кэтти дауыстап.— Сіз мені жақсы көрмейсіз. Менің ханшамды жақсы көресіз, оны маған әлгіде ғана өзіңіз айтқансыз.

– Екінші себепті айтуға бөгет болып тұрған сол ғана ма, тәйірі?

– Екінші себеп, сударь...— деді Кэтти, жас жігіттің сүйгенінен және еркелете қарауынан жүрек тоқтатып еркінсіп алғасын,— екінші себеп: махаббатта әркім өзінің қара басының қамын ғана ойлайды.

Кэттидің әманда өзіне жаутандай қарайтынын, ауызғы бөлмеде, басқышта, дәлізде оқыс кездесіп қалып, кездескен сайын мұны қолымен бір сипап өтетінін, сонда қыздың ұрланып күрсінетінін д'Артаньян енді ғана есіне алды. Дәулетті, текті әйелге ұнаймын деп жүріп, ол кәнизакты көзіне ілмепті: сұңқар аулайтын кісі торғайға көңіл бөлуші ме еді.

Дегенмен тап осы жолы біздің гасконымыз, Кэттидің әлгі де ғана балалық аңқаулықпен бе, әлде ұятсыздықпен бе, әйтеуір ашып айтқан махаббатынан қандай пайда табатынын бірден аңғара қойды: граф де Вардка жіберілген хатты ұстап қала алады, миледиді ұдайы бақылайды, Кэттидің ханшасының жатын бөлмесімен жалғасып жатқан ұясына кез келген уақытта кіруге мүмкіндік бар. Миледиді өз еркімен бе, зорлап па, әйтеуір, ырқына көндіру үшін залым жастың сорлы қызды ойша

құрбандыққа шалып қойғанын бәріміз де көріп отырмыз ғой.

– Хош, сүйікті Кэтти, сен сөйтіп менің махаббатыма шүбәланады екенсің-дағы, енді менің соны дәлелдегенімді қалайсың ғой?– деді ол қызға.

– Сіз қайдағы махаббатты айтып отырсыз?

– Сізді сүйуге әзір екенімді айтам-дағы.

– Оны қалай дәлелдейсіз?

– Әдетте, сенің ханшаңмен бірге өткізетін сағаттарды сенімен бірге өткізсем – қалай қарайсың?

– Өте жақсы болар еді!–деді Кэтти алақанын шапалақтап.

– Олай болса, қарғашым, бері келе ғой,– деді д'Артаньян креслоға жайғасып отырып жатып,– саған бір айтайын дегенім, өмірде көрген күтушілердің ішіндегі ең әсемі өзіңсің.

Оның осы сөздерді нәшіне келтіріп, келістіріп айтқаны сонша, онсыз да жігітке құлап түскелі отырған байғұс қыз оның айтқанына бірден сене қойды. Дегенмен д'Артаньянның қайран қалған бірнәрсесі, сүйкімді Кэтти мінезге қатал болып шықты, жігіттің ырқына көнбей қойды.

Біреуі шабуылдап, екіншісі қорғанып, арбасып отырғанда уақыт елеусіз өте беріпті.

Сағат түн жарымды соқты, сол мезетте миледидің бөлмесінен қоңырау соғылды.

Жарылқаушы жасаған-ай! Мені ханша шақырып жатыр. Кетіңіз! Кетіңіз тезірек!–деді Кэтти дызақтап.

Д'Артаньян қыздың айтқанына көне кететін кісідейін орнынан тұрып, қалпағын алды, бірақ, басқышқа шығатын есікті ашудың орнына, үлкен шкафтың есігін ашып, миледидің көйлектері мен пенюарларының арасына барып жасырынды.

– Сіз не істеп жатырсыз?–деді Кэтти сасқалақтап.

Кілтті ала кірген д'Артаньян шкафты ішінен бекітті де, үн-түнсіз тұра берді.

– Әй!–деді миледи қатқыл үнмен.– Ұйықтап қалғансыз ба, немене? Қоңырау қаққанда неге келмейсіз?

Д'Артаньян миледи бөлмесінің есігі шалқайта ашылғанын естіді.

– Міне, келе жатырмын!—деді Кэтти дауыстап, ханшасына қарсы ұмтылып.

Олар жатын бөлмеге бірге кіріп кетті, есік ашық қалғандықтан да д'Артаньян миледидің күтушісіне ұрсып жатқанын есітті; ақырында әйел сабасына түсті, Кэтти оған қызмет көрсетіп жатқанда екеуі де сөйлесті де, әңгіме өзіне – д'Артаньянға ауысты.

– Бүгін кешкілік мен біздің гасконды көрмедім білем,— деді миледи. Қалайша, сударыня, ол шынымен келмеді де? Қолы ештеңеге жетпей жатып, жеңілтектік жасайтындай оған не болыпты?— деді Кэтти таңырқап.

– О жоқ! Оны де Тревиль мырза немесе Дезэссар мырза ұстап алған шығар. Мен өз күшімді өзім білемін, Кэтти: ол менен құтыла алмайды!

– Сіз оған не жасайсыз, сударыня?

– Не жасайсыз дейсіз бе? Қам жемеңіз, Кэтти, ол жігіт пен менің арамызда оның өзі де білмейтін бір гәп бар. Соның кесірінен мен жоғары мәртебелі тақсырдың сенімінен айрылып қала жаздадым. О, мен одан кегімді аламын!

– Сіз оны жақсы көретін шығар деп жүр едім, сударыня.

– Жақсы көреді дейсіз бе?... Мен оған өлердей өшпін! Лорд тердің өмірін уысында ұстап тұрып, өлтірмеген ақымақ, соның ашық ауыздығынан Винтердің үш жүз мың ливр рентадан айрылып қалдым.

– Шын айтасыз,— деді Кэтти,— сіздің ұлыңыз ағасының бірден-бір мұрагері ғой, ол ер жеткенше күллі қаражат сіздің еркіңізде болатын еді.

Осынау сиқырлы әйел мұның көзінше соншалық жылы шырай, дос пейілін танытқан еді, енді міне, кінәсіз кісіні өлтірмедің деп жігіттің өзін кінәлап жатқанын естігенде, әдетте сыпайы, зиялы әңгіме сөз кезінде өзгеше шеберлікпен жұмсарып, жібектей сызылып тұратын әйел даусының шаңқылдай шыққанын естігенде, д'Артаньянның тұла бойы түршігіп, дірілдеп кетті.

– Неге екенін өзім де білмеймін, егер кардинал тиіспе деп әмір етпегенде, мен одан кегімді баяғыда қайыратын едім,— деді миледи сөзін жалғап.

– Иә! Бірақ сіз, сударыня, галантерейшінің жігіт жанындай жақсы көрген бүлдіршіндей әйелін аяған жоқсыз ғой.

– Ә әлгі Көр қазушылар көшесіндегі дүкенші бикешті ме! Бұл оның дүниеде бар-жоғын баяғыда-ақ ұмытып кетті ғой! Пәлі, ол бір сәтімен қайтарылған кек болды!

Д'Артаньянның маңдайынан суық тері бұрқ етті: мына әйел шынында да адамның жаны түршігетін жалмауыз еді.

Ол әңгімеге құлаған түре берді, бірақ мұның сорына, әйелдің тарануы, сыланып-сипануы біткен еді.

– Ал, енді өзіңізге барыңыз-дағы, ертең менің сізге берген хатыма жауап алуға тырысыңыз,– деді миледи.

– Де Бард мырзаға деген хатыңызға ма?–деді Кэтти.

– Иә, де Бард мырзаға жолдаған хатты айтамын.

– Меніңше, д'Артаньян мырза байғұсқа мүлде ұқсамайтын кісі ана де Бард мырза болса керек,– деді Кэтти.

– Сүйіктім, енді кетіңіз, мен бас артық сөзді жек көремін,– деді миледи.

Д'Артаньян есіктің жабылғанын, екі ілмектің сырт етіп салынғанын естіді, бұл – есігін іштен бекітіп алған миледи еді. Онша шу шығармай Кэтти де есікті жәйімен кілттей салды; д'Артаньян шкафты содан кейін барып ашты.

– Құдай-ай! Сізге не болған? Тіпті қуарып кетіпсіз ғой!–деді Кэтти сыбырлап.

– О, сударыня!– деді д'Артаньян күбірлеп.

– Тс-с, үндемеңіз! Кетіңізші! Менің бөлмем миледидің жатып жайынан жұқа қоршаумен бөлінген, о жерден әрбір сөзді естуге болады!

– Сол себепті де кетпеймін,– деді д'Артаньян.

– Ол не дегеніңіз?–деді Кэтти қызарақтап.

– Немесе кейінірек... кетермін...

Жігіт қызға тарпа бас салды. Қарсыласуға болмай қалды, қарсылассаң у-шу шығады, қайтсін, Кэттидің көнбеске лажы қалмады.

Бұл – миледиге деген өшпенділігінің буырқанған бір сәті еді. Кегі қайтқанда кісінің айызы бір қанады дейді жұрт, сол сөздің рас екеніне д'Артаньянның көзі енді жетті. Егер оның жүрегінде шын сезімнің нышаны болса, ол осы бір жаңа жеңісін қанағат тұтар еді, бірақ жігітіміз өңез менмендік пен баққұмарлыққа бой алдырған болатын.

Дегенмен ол өзінің Кэттиге деген күллі ықпалын ең әуелі Бонасье бикенің жәй-күйін шұқылай сұрап, біліп алуға жұмсады– бұл д'Артаньянның бір жақсы қасиеті болса керек-ті. Байғұс қыз распиятие

алдында онша сыр шаша бермейтін көрінеді. Бірақ қыз Бонасье бикенің әлі тірі екеніне кәміл сенетінін айтты.

Сол сияқты Кэтти миледидің кардинал сенімінен қалай айрылып қала жаздағанын да білмейді екен, бірақ ол жәйтті д'Артаниян бұл қыздан да жақсы білетін: Англиядан да шыға бергенде ол миледиді ұсталып қалған кемелердің біреуінің үстінен көрген, сол себепті де әңгіме алмаз алқа жөнінен болғанына күмән келтірмейтін.

Бірақ миледидің бұған, д'Артаньянға деген нағыз қанқұйлы өшпенділігінің түп тамыры жігіттің лорд Винтерді өлтірмегенінде жатқаны айдан анық.

Келесі күні д'Артаньян тағы да миледидің үйіне келді. Миледидің көңілінің хошы болмай отыр екен, д'Артаньян де Вард мырзадан жауап болмағасын ренжіп отырған шығар деп ойлады. Кэтти кіріп келіп еді, миледи оған зекіп тастады. Кэттидің д'Артаньянға қараған көзі: «Сіз үшін қандай пәлеге шыдап жүргенімді көрдіңіз» – деп тұрғандай еді.

Дегенмен кеш соңында арыстан жүректі әйел аздап жұмсарайын деді: ол д'Артаньянның еркелете айтқан ғашықтық сөздерін жымия тыңдап, тіпті жігітке балғын қолын сүйеге рұқсат етті.

Д'Артаньян келіншектің үйінен оның қылығына қайран қалып, аңырып шықты, бірақ бұл жігітіміз оңайлықпен басы қатып, есеңгіретіп қалатын осалдан емес-ті, миледиді айналдырып жүріп, ол көңілінде бір шағын жоспарды құрып та қойған еді.

Есік алдынан ол Кэттиге кездесті де, бұрынғы әдетімен, қыздың бөлмесіне көтерілді. Ол миледидің Кэттиге тапсырманы орындамайсыз деп кінә тағып, қатты ұрысқанын білетін. Миледи граф де Вардтың неге үндемей жатқанын түсіне алмай-ақ қойды, сол себепті де ертең, таңғы сағат тоғызда менен келіп үшінші хатты ал деп әмір етті.

Д'Артаньян Кэттидің: ертең сол хатты өзіңе апарып беремін, деген уәдесін алды, байғұс қыз көңілдесі не талап етсе, соның бәрін орындай беретін: ол есінен адасып қалған еді.

Бүгін де тап кешегі оқиға қайталанды: д'Артаньян шкаф ішіне тығылды, миледи Кэттиді шақырып алып, жуынып-таранып болғасын, Кэттиді қайтарды да, есігін жауып алды. Кешегі сияқты, д'Артаньян үйіне таңғы сағат бесте қайтып оралды.

Сағат он бірде оған Кэтти келді, қолында миледидің жаңа хаты бар. Бұл жолы байғұс қыз хатты д'Артаньянға үн-түнсіз бере салды, енді ол жігіт ойына не келсе, соны жасауына ерік берді: қыз сұлу солдатына жан-тәнімен беріліп еді.

Д'Артаньян хатты ашып, төмендегі жолдарды оқыды:

«Сізді сүйемін деп мен осымен үшінші рет хат жазып отырмын. Сақтаныңыз, төртінші рет мен; сізді жек көремін – деп жазып жүрмейін»

Егер сіз шын пейілмен ерсі мінезіңізден қайтып, өкініш білдірсеңіз, осы хатты апарып берген қыз, тәрбиелі жігіттің менің рақым-кешіріміне қандай жолмен келіп не болатынын әдемілеп айтып береді»

Осы хатты оқып тұрғанда д'Артаньян бір қызарып, бір бозарды.

– О, сіз оны әлі де сүйеді екенсіз!–деді жас жігіттің жүзіне телміре қарап тұрған Кэтти.

– Жоқ, Кэтти, сен қателесіп тұрсың, мен оны қазір сүймеймін, бірақ мені менсінбегені үшін одан кек алғым келеді.

– Иә, кекті қалай алатыныңызды сіз маған айтқансыз.

– Саған бәрібір емес пе, Кэтти! Сенің өзіңді ғана сүйетінімді білесін ғой.

– Соның өзін білуге бола ма?

– Ана әйел жазасын алғанда білерсің.

Кэтти бір күрсінді де қойды.

Д'Артаньян қолына қалам алып мынадай хат жазды:

«Сударыня, мен осы уақытқа дейін сіздің әуелгі екі хатыңыздың шынымен-ақ маған арналғанына күмән келтірдім, өйткені өзімді мұндай құрметке мүлде лайық емеспін ғой деп есептедім, оның үстіне өзім қатты ауырып қалдымдағы, сізге қолма-қол жауап беруге бәрібір жүрегім дауаламас еді.

Алайда, бүгін мен сіздің ықылас-ынтаңызға сенуге мәжбүр болып отырмын, өйткені сіздің мені сүю бақытына ие еткеніңізді тек хатыңыз ғана емес, күтуші қызыңыз да айтып берді.

Тәрбиелі кісі сіздің кешіріміңізге қайткенде ие болатынын кәнізагіңіз маған үйретпей-ақ қойсын. Сонымен бүгін түнгі сағат он бірде, сізден шын көңілден жалынып, кешірім сұрау үшін әзім келемін. Мұны тағы да бір күнге кешіктірсек – ол меніңше сізді қайта қорлағандық болып шығар еді.

Ажалды пенделердің ішінен бақытқа өзіңіз кенелткен пақырыңыз, граф де ВАРД.

Бұл – бәрінен бұрын жалған хат еді, екіншіден, ол дөрекі хат еді, ал, біздің бүгінгі салт-санамыздың тұрғысынан қарасақ, ол кісіні жәбірлейтін

жаман хат еді, бірақ ол заманда жұрт қазіргідей бір-бірінің көңіліне қарап, сызылып тұрмайтын. Бұның үстіне д'Артаньян, миледидің өзінің айтқан сөздеріне қарап, ол әйелдің бұдан да сұмдық опасыздыққа көпе-көрінеу баратынын білетін, сол себепті де оны онша сыйлап, құрметтей бермейтін. Соған қарамастан осы әйелге деген бір ессіз құмарлық, жиіркеніш сезімі араласқан, еліткіш есер құмарлық, егер қаласаңыз, соның төсінде-тояттау құштарлығы жігіттің бойын билеп алған еді.

Д'Артаньянның аялауы онша қиын емес-ті: Кэттидің бөлмесінен оның ханшасының үстіне өңмендеп кіріп барып ол әуелі шошып кетіп, асып-сасып, абдырап қалғанда әйелді дегеніне көндіру. Бәлкім, оның ойы сәтсіз де аяқталар, кім білген, бірақ... тәуекелсіз табыс жоқ. Енді бір аптадан кейін жорық науқаны басталады, аттану керек, бір сөзбен айтқанда, махаббат күйін ойнап жүруге уақыты жоқ еді.

— Мә, мынаны ал,— деді жас жігіт Кэттиге желімдеулі хатты беріп, сосын оны миледиге апарып бер: бұл — де Вард мырзаның жауабы.

Кэтти байғұс боп-боз болып кетті: ол хатта не жазылғанын аңғарып қалған-ды.

Сүйіктім, тындашы,— деді д'Артаньян оған,— осы оқиғаның бәрі ия олай, иә бұлай болып бітетінін өзің де білесін. Сенің бірінші хатты графтың дәйекшісіне емес, менің дәйекшіме бергенінді, де Вард мырза ашатын басқа хаттарды менің ашқанымды миледи біліп қалуы мүмкін. Сонда ол сені бірден қуалап жібереді, бірақ ол өшіккенде тек қуалаумен ғана тынбайтын әйел екенін өзін де жақсы білесің.

— Білемін!— деп жауап қатты Кэтти.— Ал, осының бәрін мен кімге бола жасадым?

Мен үшін жасадың, оны жақсы білемін, сұлуым,— деді жас жігіт,— және имандай шыным, мен саған мың сан алғыс айтамын.

— Ал, мына хатыңызда не жазылған?

— Миледи оны саған өзі-ақ айтады.

— О, сіз мені жақсы көрмейсіз. Мен бір жүрген бейбақ, сорлымын ғой!— деді қыз күңіреніп.

Бірақ әйелдердің тап осылай кінәлауына мың да бір дауа — бір ақ жауап бар, ол байғұстар соған алданып қалады. Д'Артаньян қызға тап солай жауап берді, сөйтіп Кэтти шындықтан тағы да алыстап кетті.

Рас, хатты миледиге апарып беруге бел байлағанша, қыз солқылдап ұзақ жылады, ақырында сол шешімге келіп тоқтады, д'Артаньянға керегінің өзі осы болатын.

Бұған қосымша, ол қызға: кешке ханымыңнан ерте кетемін де, шығысымен саған келемін, деп уәде берді.

Жігіттің осы уәдесі Кэтти байғұсты бір жолата жұбатып, көңілін хош-уақ етті.

IV

МҮНДА АРАМИС ПЕН ПОРТОСТЫҢ ЖОРЫҚ ЖАБДЫҒЫ ЖАЙЛЫ БАЯНДАЛАДЫ

Біздің төрт досымыз жорық жабдығын іздеуге кіріскелі бері ұдайы бас қосып, бірге жүруді тоқтатқан еді. Олардың әрқайсысы әр жерден, дәлірек айтқанда, иіні келген жерден тамақтанып жүрді. Онсыз да зулап өтіп жатқан алтын уақыттың біразы қызметпен кетіп жатты. Алайда, жетісіне бір рет, күндізгі сағат бірдің кезінде, Атостың үйінде кездесіп тұруға сөз байласты, өйткені ол айтқан сертін ұстап, үйінен шықпай қойды.

Кэтти д'Артаньянға келген күн – достардың бас қосатын күні-тін. Кәнизак кетісімен д'Артаньян Феру көшесіне қарай беттеді.

Бұл Атос пен Арамистің философиялық тақырыпта әңгіме-дүкен құрып отырған үстінен түсті. Арамис қайтадан дін шекпенін кием бе деп толғанып жүр екен. Атос бұрынғы әдеті бойынша, оны құптап, соған бар немесе құптамай, оны қой деп ашып айтпапты, Ол әркімнің еркі өзінде деген пікірге жүгінеді екен. Атос жұрт ақыл сұрай келгенде ғана, онда да қиылып көп сұрағанда ғана, ақыл-кеңес беретін.

«Әдетте,— дейтін Атос,— жұрт ақыл-кеңес сұрағанда оны орындамау үшін сұрайды, ал, егер кейбіреулер сол кеңеске құлақ асып, орындай қалса, кейін сол кісіні кінәлау үшін орындайды».

Д'Артаньянның ізінше Портос та келді. Сонымен төрт дос бір жерге жиналып қалды.

Төртеуінің бет пішінінен төрт түрлі сезім аңғарылғандай: Портостың жүзінен – жайбарақаттық, д'Артаньянның жүзінен – үміт пен сенім, Арамистің жүзінен – беймаза әбігерлік, Атостың жүзінен – бейқамдық көрініп тұр еді.

Әңгіменің басталғанына бір минут өтпей жатып, Портос жоғары дәрежелі дәулетті бір ханшаның мұны қиын жағдайдан құтқаруға ниет білдіргенін тұспалдап айтып бергені сол еді, асығып - аптығып Мушкетон жетіп келді.

Ол Портосты үйге шақыра келіпті, мырза, сіз онда тез бармасаңыз болмайды, деді қызметші жалынышты үнмен.

– Мәселе менің жорық жабдығым жәйлі шығар?—деді Портос.

– Солай деуге де, демеуге де болады,— деді Мушкетон.

– Әй, оны маған айтуға болмай ма, немене?

– Жүріңіз, сударь, жүріңіз.

Портос орнынан тұрып, достарымен қоштасып, Мушкетонға еріп кетіп қалды. Сәлден кейін есіктен Базен көрінді.

– Сізге не керек еді, досым?–деді Арамис, ойына шіркеу қайта түссе болғаны, оның сөзі де жұмсарып сала беретін.

– Сударь, сізді үйде бір кісі күтіп отыр,– деді Базен.

– Кісі?.. Қандай кісі?

– Қайыршы біреу.

– Оған қайыр-садақа беріңіз-дағы, күнәкар байғұс үшін дұға қайырыңыз деп өтінерсіз.

– Ол қайыршы сізбенен қайтсе де сөйлескісі келеді және сізді өзімен қуана-қуана көріседі дейді.

– Ол маған ешбір сөз айтқан жоқ па?

– Иә, айтты. «Егер Арамис мырзаның менімен көрісуге зауқы соқпаса,– деді ол, – менің Турдан келгенімді айтыңыз».

– Турдан дейсіз бе?– Арамистің даусы шығып кетті.–Мырзалар, мен сіздерден мың-сан рет кешірім өтінемін, ол кісі маған көптен күткен хабарды әкелген шығар.

Осыны айтты да, ол орнынан ұшып тұрып, асығыс далаға шықты Атос пен д'Артаньян екеуі онаша қалды.

– Портостың ісінің оңға басқанын жақсы білемін,– деді д'Артаниян, ал, Арамисті алатын болсақ, ол үшін шындап қам жеген жан емеспін. Мына сіз ше, сүйікті Атос, сіз ағылшынның өзіңізге тиісті пистольдерін жұртқа жомарттықпен таратып бердіңіз, ал, енді өзіңіз не істемекшісіз?

Достым, мен со бір селтеңбайды өлтіргелі өзіме өзім риза болып жүрмін, өйткені ағылшынды өлтіру – қасиетті іс, бірақ мен оның пистольдерін қалтама салып алсам, өзімді өле-өлгенше кешірмес едім.

– Қойыңызшы, сүйікті Атос! Бір ғажабы, сіздің түсінігіңіздің өзіне кісі ақылы жете бермейді.

– Қой, осы да жетер!.. Кеше осында бір келіп шығуының өзімен маған кәдімгідей құрмет көрсеткен де Тревиль мырза, сізді кординалдың қамқорлығындағы күмәнді бір ағылшындардың үйіне жиі барады дегенді айтты. Сол рас па?

– Менің бір ағылшын әйелінің үйінде болатыным рас, бірақ оны кезінде сізге айтқанмын.

– Ах, иә, әлгі ақсары әйелдің үйі ғой, ол жөнінен мен сізге біраз кеңес берген едім, шамасы, сол кеңесті текке берген болуым керек, өйткені сіз оған тіпті құлақ асқан да жоқсыз ғой деймін.

– Мен сізге өз дәлелдерімді айтып едім ғой.

– Иә, иә. Шамасы, сіз оның жорық жабдығын табуға себі тиеді деп айттыңыз білем.

– Олай деп айтқан емеспін! Менің көзімнің ақиқат бір жеткен жері – ол әйел Бонасье бикені ұрласуға қатысыпты.

– Түсінемін. Бір әйелді табу үшін, сіз екінші бір әйелді айналдырады екенсіз: ол – ең ұзақ жол, бірақ ең сүйкімді жол.

Д'Артаньян ойындағысын түгелдей Атосқа айтқысы келіп бір тұрды да, төмендегі жәйтті ескеріп айтпай қойды: ар-намыс мәселесіне келгенде Атос ештеңеге төзбейтін аса сақ, намысқой кісі-тін, біздің ғашықтарымыздың миледиге қарсы бағытталған шағын жоспарында бұл пуританин қабылдамайтын кейбір жәйттер бар еді, д'Артаньян оны күні бұрын сезгенді, оның үндемей қалғаны да осыдан еді, ал, Атос әлемдегі ең бір самарқау кісі болғандықтан да, д'Артаньян білгенін ішіне бүгіп қалды.

Сонымен біз бір-біріне аса маңызды ештеңені айта қоймайтын екі досты осы арада қалдыралық та, Арамистің соңынан ерелік.

Жас жігіттің асығып-үсігіп Базеннің соңынан тұра жүгіргенін, дұрысын айтсақ, мұның өзімен тілдескісі келетін тіленші Турдан келді дегенде, Арамистің дәйекшісінен озып кеткенін біздің өзіміз де көрдік қой; ол Феру көшесінен Вожиар көшесіне бір-ақ аттап жеткендей болды.

Үйге кірісімен ол шынында да үсті-басы алба-жұлба, ойлы көзді бір бәкене кісіні көрді.

– Мені сұраған сізсіз бе?– деді мушкетер.

– Мен Арамис мырзаны сұрап едім. Ол – сізбісіз?

– Соның тап өзімін. Сіз маған бір аманатты тапсырайын деп пе едіңіз?

– Егер сіз маған бір кестелі орамал көрсетсеңіз, соны тапсырайын.

Ішкі қалтасынан кішкентай бір кілтті алып, ақықпен оюлап тастаған қара қобдишаны ашты да:

– Міне, сол орамал, қараңызшы, міне,– деді Арамис.

– Мақұл. Дәйекшіңізді сыртқа жұмсаңыз,— деді қайыршы.

Бұл қайыршының қожайынымда не шаруасы бар екен,— деп, соны білгенше шыдамы таусылып, үйге иесімен бір мезгілде жеткен Базен осы жолы жылдамдығынан ешбір пайда көрмеді: қайыршының ұсынысы бойынша, қожасы оған сыртқа шық деген белгі берді, Базен бұған амалсыздан көнді.

Дәйекші шығысымен, қайыршы: мені біреу көріп, естіп қалмас па екен, дегендей айналасына көзін бір жүгіртіп өтті де, қайыс белбеумен тарта салған жұлым-жұлым шекпенін ашып, қамзолының кеуде жағын сөгіп жіберіп, бір хатты суырып алды.

Хаттың мөрін көргенде, Арамистің қуанышты даусы еріксіз шығып кетті, ол хат сыртындағы жазуды бір сүйіп, оны жәйімен абайлап аша берді, онда мынадай сөздер бар еді:

«Дос, тағдыр бізді әлі де біраз уақыт айыра тұратын тәрізді, бірақ жастық шақтың таңғажайып тамаша күндері із-түзсіз кетіп жатқан жоқ. Сіз өз борышыңызды лагерь ішінде жүріп атқара беріңіз, мен басқа жерде атқарамын. Үшбу хатты тапсыратын кісі не берсе, соны алыңыз, дегдар, баһадүр дворянин қалай соғысса, сіз де солай соғысыңыз және мені ойыңыздан шығармаңыз. Сіздің қара көзіңізді аймалап сүйемін.

Хош яки дұрысын айтсам, көріскенше!»

Бұл кезде қайыршы қамзолын әлі сөгіп жатыр еді; ол кір-қоңыс киімінің арасынан испанның жүз елу қосар пистолін жәйімен суырып алып, стол үстіне қойды, бұған аң-таң қалған Арамис аузын ашам дегенше ол есікті ашып, иіліп тәжім етіп, зым-зия жоқ болып кетті.

Содан кейін жас жігіт хатты қайта оқып шықты, сөйтсе, оның соңына тағы бір сөздер жазылыпты:

«P. S. осы хатты тапсырушыны құрметпен қабылдаңыз — ол граф және испан гранды»»

– О, алтындай армандар!—деді Арамис көңілі тасып.— Өмір ғажап еді! Иә, біз жаспыз! Иә, біздің бақытты күндеріміз келеді әлі! Менің махаббатым, қаным мен жаным, өмір тірлігім — бәрі сендік, тек қана саған, жалғыз өзіңе ғана бағышталған, аяулы асылым, таңғажайып ғашығым!

Стол үстінде жалтылдап жатқан алтынға қарамастан, ол хатты құшырланып сүйе берді.

Базен жүрексініп жәйімен есік қақты. Арамистің енді оны сыртта ұстайтын қисыны жоқ, сол себепті бөлмеге кіруіне рұқсат етті.

Алтынды көргенде Базен оған қайран қалып, аңқиып тұрып қалды, тіпті

д'Артаньянның келгенін айтуды да ұмытып кетті, ал д'Артаньян болса, әлгі қайыршы кім екен, соны білейін, деп Атостың үйінен шыққасын жолай соға кеткен түрі осы екен.

Алайда, Базеннің мұның келгенін айтуды ұмытып кеткенін біліп, Арамистен онша именбей еркін кіріп, өзінің келгенін өзі мәлімдеді.

– Оһо! Шайтан алсын!–деді д'Артаньян.– Егер мына өріктер, сүйікті Арамис, сізге Турдан жіберілген болса, мұны өсірген бағбанға тәнті болғанымды жеткізуіңізді өтінемін.

– Сіз қателесіп тұрсыз, досым,– деді Арамис әдетінше сыр шашпай,– бұл әлгі бір буын өлеңмен жазылған поэмама баспагерімнің жіберген гонорары ғой, оны мен бәріміз саяхат-сапарда жүргенде-ақ бастағанмын.

– Ах, солай ма еді!–деді д'Артаньян.– Баспагеріңз аса жомарт екен, сүйікті Арамис. Бұдан өзге айтарым жоқ сізге.

– Қалай, сударь,– деді Базен таңырқап,– шынымен-ақ поэма үшін сонша ақша төлейтін болғаны ма? Ол мүмкін емес! О, сударь, ендеше сіз ойыңызға не келсе, соның бәрін жасай алады екенсіз? Сіз де Вуатюр мырза немесе де Бенсерад мырза сияқты әйгілі ақын бола алады екенсіз. Маған бұл кәсібіңіз де қатты ұнайды. Ақын – аббаттан сәл-ақ кем түсіп жатады. Ах, Арамис мырза, сізге деген бір өтінішім, ақын болыңызшы!

– Базен, досым, меніңше, сіз әңгімеге орынсыз киіп кеттіңіз білем,– деді Арамис.

Базен өз кінәсін бірден түсінді де, мәлиіп төмен қарап, бөлмеден шығып кетті.

– Солай деңіз,– деді д'Артаньян жымыып.– Сіз өз туындыларыңызды саф алтынға сатасыз, жұлдызыңыз оныңыздан туған адамсыз, досым. Тек сақ болғайсыз, әне бір қалтаңыздан шеті шығып тұрған хатты жоғалтып алмаңыз, ол хат та баспагеріңізден білген шығар.

Арамис қып-қызыл болып кетті де, хатты әрірек тығып, қамзолын түймелеп тастады.

– Сүйікті д'Артаньян, кәне, қазір достарымызға баралық. Мен, міне, байыдым, қашан сіз байығанға дейін, енді бәріміз бірігіп тамақтануды қайта бастаймыз,– деді Арамис.

– Қуана-қуана барамын!– деді д'Артаньян.– Біз көптен бері тәуір тағам көрген жоқпыз.

Оның үстіне бүгін кешке нар тәуекел деп бір қауіпті іске бел байлап отырмын, шынымды айтсам, көне бургунд шарабының бірнеше шынысымен сәл-пәл жылынып алғым келеді.

– Келістік, көне бургунд шарабы болса – бола қойсын. Мен оған қарсы емеспін,– деді

Арамис, алтынды көргеннен кейін бұл фәниді тәрк ету жөніндегі ойынан біржолата арылып.

Аса зәру шаруаға қажет болар деп қосар пистольдің үш-төртеуін қалтасына салды да, ол қалған ақшаны ақықпен оюланған қара қобдишаға кілттеп тастады, бұл қобдишада жігітке бойтұмар болып жүрген әйгілі бет орамал жатыр еді.

Екі дос әуелі Атостың үйіне қарай беттеді. Үйден ешқайда шықпаймын деген сертіне берік Атос асты үйге әкелуге заказ берді; ол ауқат атаулының қадір-қасиетін жете білетін болғандықтан, д'Артаньян мен Арамис осы маңызды істі реттеу жөніндегі өз жолын Атосқа берді.

Олар жәйімен Портосқа қарай беттегені сол еді, Бақ көшесінің бұрышынан әбден еңсесі түсіп, бір ат пен қашырды алдына салып айдап келе жатқан Мушкетонды көрді.

– Ау, мынау менің сары айғырым ғой!–деді д'Артаньян аң-таң қалып, бұған өзі аздап қуанып та қалған тәрізді.– Арамис, мына жануарға қараңызшы!

– О, мәстек болғаныңа!–деді Арамис.

– Ендеше, қымбаттым, өзіңізге ғана айтайын, менің Парижге мініп келген жануарым осы.

– Қалай, сонда сіз бұл атты білесіз бе?–деді Мушкетон қайран қалып.

– Жануардың түр-түсі өзгеше екен. Мен мұндай атты тұңғыш рет көріп тұрмын,– деді Арамис.

– Пәлі, дұрыс айтасыз!–деді д'Артаньян қуанып.– Мен оны үш экюге сатқанда, осы түсі үшін саттым ғой, әйтпесе бұ жануардың өзіне он сегіз ливр де бермес еді... Мушкетон, жарқыным, бұл ат сіздің қолыңызға қалай түсіп жүр?

– Ах, сударь, соны сұрамай-ақ қойыңызшы! Бізді осылай тәлкек еткен әлгі герцогиямыздың кәрі күйеуі!

– Сонда қалай тәлкек етті, Мушкетон?

– Білесіз бе, аса бір дәулетті-текті ханым, герцогия де... біз дегенде ішкен асын жерге қояды. Бірақ, сіздерден рақым өтінемін, менің мырзам ол кісінің атын атауға тыйым салған. Ол кісі бізді өзінен аздаған сый алуға – ғажайып бір испан биесі мен андалуз қашырын алуға күшпен көндіргендей болды, әлгі жануарлардың әсемдігі сондай, қарасаң көз тоймайды. Күйеуі

соны біледі екен, әлгі қос жануарды жетелеп бізге әкеле жатқанда, жолай ұстап алады да, олардың орнына мына бір мақұлықтарды жібереді.

– Соларды қайтадан апарып тастағалы бара жатырсың ба?– деді д'Артаньян.

– Тап солай. Өзіңіз ойлаңызшы, әлгі береміз деген сәйгүліктерінің орнына біз мына мәстектерді қалай аламыз! – деді Мушкетор күйініп.

Әрине сіздер бұл тулақты ала алмайсыздар, шіркін-ай, Портосты мына жирен айғырымның үстінде шалқайып отырған күйін де бір көрер ме едім, сонда Парижге келгенде өзімнің кімге ұқсағанымды білер едім-ау. Ал, біз сені ұстамалық, Мушкетон. Бар, мырзаның тапсырмасын орында. Оның өзі үйінде ме?

Үйде, сударь, бірақ қатты ызаланып отыр, өзіңіз түсінесіз ғой,– деді Мушкетон.

Сосын ол өз жөнімен, Ұлы Августиншілер жағалауына қарай кете барды, ал, екі дос әнгүдік Портостың есігін келіп қақты. Бірақ Портос бұлардың аулада келе жатқанын көріп, есікті әдейі ашпады. Достардың тауы шағылып қалды.

Бұл кезде Мушкетон екі мәстекті айдап бара жатқан күйі Жана көпірді жанай өтіп, Аюлы көшесіне де жеткен-ді. Ол осында келгесін қожасының әмірін орындап, ат пен қашырды прокурор үйінің тұтқасына байлады да, енді «күл болмасаң – пұл бол» деп, Портосқа келіп, тапсырмасының орындалғанын хабарлады.

Арада біраз уақыт өткесін, таң сәріден нәр татпаған бишаралар есікті тартқылап біреуі кісінеп, біреуі ақырып, аула ішін азан-қазан етті, сосын прокурор кіші хатшысына көшеге шығып, әне бір ат пен қашыр кімдікі екен, көршілерден сұрап білші деп жұмсап жіберді.

Кокнар бәйбіше өзінің сыйлығын бірден таныды, бірақ әуелгі кезде: бұның қайтып келгені несі?–деп ештеңеге түсінбеді, ұзамай Портостың өзі келгенде әйел мән-жайға түсіне қойды. Жас жігіт өзін-өзі тежеп, сабыр ойлайын десе де, көзі от шашып әбден ашуға мінген еді, сезімтал бәйбіше мушкетердің түрінен шошып кетті.

Мұның мәнісі Мушкетон д'Артаньян мен Арамиске жолай кездескенін қожасынан жасыра алмайды да, әлгі жирен сары ат д'Артаньянның Парижге мініп келген беарн азбаны екенін, ол со жануарды үш экюге сатқанын айтып береді.

Прокуроршамен Сен-Маглуар монастырының қасынан жолықпаққа сөз байласып, Портос хош айтысты. Оның кетуге бет алғанын көріп, прокурор жігітті ауқаттануға шақырды, бірақ мушкетер маңғаздана бас тартты.

Кокнар бәйбіше Сен-Маглуар монастырына абыржып келді. Әйел сол арадан көп өкпе-наз, реніш-күйініш сөздерін еститінін сезді, бірақ Портостың зиялы қауымға тән мәнерлі жүріс-тұрысы бәйбішенің мысын құртып, басып тастайды.

Өр көкірек, өзімшіл жігіт әйелдің кесірінен жаны күйіп, қорланғанда әлемнің күллі қарғысын соның басына қалай ақтаратын болса, Портос та төмен қарап мөлііп тұрған прокуроршасының басына бар бәлені бір-ақ ақтарды.

– О, құдай!–деді әйел.– Мен қолымнан келгеннің бәрін жасадым. Біздің клиенттеріміздің бірі атпен сауда жасаушы еді. Ол кеңсеге қарызданып қалған болатын. Мен осы ат пен қашырды сол қарыздар есебінен алғанмын. Ол маған корольге лайықты ат тауып беремін деген.

– Ендеше, сударыня, әлгі алып сатар саудагеріңіз сізге бес экюден көп ақшаға қарызданып қалса, оның нағыз баукеспе ұры болғаны.

– Бірақ жұрттың арзан нәрсені іздегені айып емес қой, Портос мырза,– деді прокурорша ақталуға тырысып.

– Оныңыз рас, сударыня, бірақ арзанға құмар кісі өзгелердің қолы ашық, мырза дос-жаран іздеуіне кесе-көлденең тұрмауы керек қой.

Сосын Портос бұрылып, кетіп қалмақшы болды.

– Портос мырза! Портос мырза!–деді прокурорша безектеп.– Мен кінәлімін, кінәмді мойындаймын да. Сіз сияқты сұлу жігіттің жорық жабдығы жәйлі сөз болғасын, саудаласып жатпауым керек еді!

Оған ләм деместен, Портос кетпек болып, тағы бір аттады.

Сол арада прокуроршаға Портос бір нұрлы мұнарға малынғандай, герцогинялар мен маркизалардың қалың бір тобы жапырласып келіп, оның аяғының астына алтын салынған қалталарды лақтырып тастап жатқандай болып көрінді.

– Тоқтаңызшы, Портос мырза!–деді әйел дауыстап.– Құдай үшін тоқтай тұрыңызшы, сөйлесетін сөз бар!

– Сізбен сөйлесем, ұдайы бір бәлеге ұрынамын да жүремін,– деді Портос.

– Айтыңызшы, сіз менен не талап етесіз?

– Ештеңені де талап етпеймін, өйткені сізден сұраған не, сұрамаған не – бәрібір емес пе.

Прокурорша Портостың қолына асылып, мұңая тіл қатты:

– О Портос мырза, әйел ондай нәрсені түсінуші ме еді? Аттың не екенін қайдан білейін? Ер-тұрман дегеннің не екенін қайдан білейін?

– Сударыня, ол істі мына маған, мәселенің мән-жәйін білетін кісіге, тапсыру керек еді. Бірақ сіз бірдеңені үнемдегіңіз, болмашы бірер тиынды жымқырғыңыз келді...

– Ол – менің қатем. Портос мырза, бірақ мен оны жөндеймін... құдай ақы, жөндеймін!

– Қалай жөндейсіз?– деді мушкетер.

– Тыңдаңыз. Бүгін кешкілік Кокнар мырза герцог де Шоненің үйіне барады, ол мұны бірдеңе жөнінен ақылдаспақ болып шақыртса керек. Ол онда екі сағаттан кем болмайды. Келіңіз, өзіміз оңаша қаламыз да, қажетті нәрселерді бірге отырып есептейміз.

– Іске сәт, қымбаттым! Міне, бұл – басқа сөз.

– Сонымен сіз менің кінәмді кешіресіз ғой?

– Әлі көреміз,– деді Портос маңызданып.

Екеуі бір-біріне: «кешке дейін» десіп кетіп қалысты.

«Шайтан алсын!–деп ойлады Портос кетіп бара жатып.– Тап осы жолы мэтр Кокнардың сандығына қолым жететін-ақ шығар!»

V

ТҮНДЕГІ МЫСЫҚТАРДЫҢ БӘРІ ҚАРА

Портос пен д'Артаньян асыға күткен кеш те жетті ақырында, әдетімен, д'Артаньян миледидің үйіне сағат тоғыздар шамасында келді. Келіншек аса көңілді отыр екен; ешқашанда ол мұны тап осылай жадырап қарсы алған емес. Бұнысын хаты жеткенін. игі әсер еткенін гаскон жігітіміз бірден түсінді.

Кэтти кіріп, шербет әкеліп қойды. Ханшасы оған мейірлене бір қарап , жайнаң қағып, жымия күліп қойды, бірақ қыз байғұстың көңілі қаяулы болғасын, тіпті миледидің ықыластанып отырғанын байқамады.

Д'Артаньян осынау екі әйелге алма-кезек қарап отырып, осыларды жаратқанда табиғат мықтап бір қателесіпті-ау деп ойлады іштей текті ханшаға ол опасыз, сатқын жүрек беріпті де, кәнизакқа – герцогиняның жүрегін беріпті.

Сағат он кезінде миледи мазасызданып, сыр алдыра бастады, д'Артаньян оның не екенін қолма-қол түсінді. Әйел сағатына қайта-қайта қарап, бір отырып, бір тұрды, д'Артаньянға қарап жымыш: «Сіз, әрине, өте сүйкімді жігітсіз, егер қазір кетсеңіз тіпті әсем, алтын жігіт болар едіңіз!» деп тұрғандай.

Д'Артаньян түрегеліп, қалпағын алды. Миледи сүйеге қолын соза берді; жас жігіт өз қолын келіншектің қысып жібергенін сезді, бұл оның қылымсыған қылығы емес, мұның кеткеніне разы болып алғыс айтқан түрі еді.

– Бұл оған өлердей ғашық екен,– деп күбірледі де, жігіт шығып кетті.

Кэтти бұ жолы жолықпады: қыз ауызғы бөлмеде де, дәлізде де, қақпа алдында да болмай шықты. Басқышты да, аядай бөлмені де д'Артаньян жалғыз жүріп тауып алды.

Кэтти алақанымен бетін басып, жылап отыр екен.

Қыз Д'Артаньянның ішке кіргенін естісе де, басын көтермеді. Жас жігіт жақындап келіп, қыздың қолын өз қолына алды; сол-ақ «кен, ол солқылдап жылап жіберді.

Д'Артаньянның ойлағанындай-ақ, миледи хатты алғасын, қуанып кетіп, бәрін де күтушісіне айтып қойыпты, сосын осы жолы Кэтти тапсырмасын ойдағыдай орындағанына разы болып, оған ақшалы әмиян сыйлапты.

Бөлмесіне кірісімен, Кэтти әмиянды бұрышқа қарай лақтыра қалған екен оның аузы ашылып қалыпты; әмиянның айналасында үш-төрт алтын теңге шашылып жатыр.

Жас жігіт арқасынан еркелете сипағасын қыз басын көтерді. Қыздың түр-пішінінен Д'Артаньянның өзі шошып кетті; ол жігітке қарай егіле қолын созғаны болмаса, тіс жарып тіл қатпады.

Д'Артаньян табиғатында қанша қатал жігіт болғанымен, қыздың-үнсіз қасірет шегіп отырғанын көріп, ет жүрегі елжіреп сала берді; бірақ ол қайтсе де көздеген бетінен, әсіресе соңғы алған бетінен айнығысы келмеді, күні бұрын белгілеп қойған әрекет-қимылын жүзеге асырмақ болды. Сол себепті де Кэтти алдында осалдық жасап, сыр бермеуге тырысты, тек өзінің мына қылығын өш алудың қарапайым тәсілі деп түсіндірді.

Сәті түскенде, оның өш алуына қолайлы жағдай да жасалған сияқты, өйткені миледи көңілдесіне бетінің опа-далабын көрсеткісі келмеді ме, әйтеуір, Кэттиге үйдегі шамның бәрін, оның ішінде менің жатын бөлмемдегі шамды да өшір деп әмір беріпті. Де Вард мырза тас қараңғы түнде келіп, таң атқанша кетіп қалуы керек.

Енді бір минуттен кейін олар миледидің ұйықтайтын бөлмесіне кіргенін естіді. Д'Артаньян дереу лып етіп шкафқа кіріп кетті. Ол сонда барып бой тасаласымен, шылдырап қоңырау даусы естілді.

Кэтти ханшасының бөлмесіне кіріп, есікті жауып алды, бірақ қоршаудың жұқалығы сонша, екі әйелдің сөйлескен сөзі анық естіліп тұрды.

Миледидің тіпті қуаныштан есі шығып кеткен тәрізді; ол кәнизактың де Вардпен жалған кездесуінің уақ-түйегіне дейін қалдырмай айтып бергін деп әмір етті: ол хатты қалай алды, жауапты қалай жазды, бет пішіні қалай екен, нағыз ғашық жігітке ұқсай ма?—деген сияқты сұрауларды үсті-үстіне қоя берді, соның бәріне аспай-саспай, байсалды жауап бермек болған Кэттидің даусы дірілдеп, үзіліп-үзіліп кетеді, ханшасы мұның тіпті мұңая сөйлеп тұрғанын да сезбеді — бақыт шіркін өзімшіл келеді ғой.

Сонымен, графтың келетін уақыты да жақындап қалды, миледи енді бөлмесінің жарығын шынымен сөндірітіп, де Вард мырзаны келісімен маған кіргіз деп әмір етті.

Кэтти сарылып көп күтпеді. Шкафтың кілт салынатын саңылауынан үй іші қап-қараңғы болып кеткенін көрісімен, ол жасырынған жерінен атып шықты; бұл Кэтти миледидің ұйықтайтын бөлмесіне кіретін есікті жауып жатқан кезде болып еді.

— Ол не шу?—деді миледи.

— Бұл — мен. Граф де Вардпын,— деді д'Артаньян бәсең.

— О, құдай-ай, бұл тіпті дызақтап, өзі айтқан сағаттан да бұрын келді-ау!— деді Кэтти күбірлеп.

– Не болды?– деді миледидің даусы дірілдеп.– Ол неге кірмей тұр? Граф, граф,– деді келіншек,– сізді күтіп отырғанымды өзіңіз де білесіз ғой!

Әйелдің құштар даусын естісімен, д'Артаньян Кэттиді жолынан жәйімен итеріп тастап, ішке кіріп кетті.

Өзің бөтен біреудің атын жамылып, жалған көңілде болып ұрланып барып, әйелдің бақытты бәсекелесіне бағыштап айтқан ғашықтық сөздерін естуден өткен дерт, қорлық, ашу-ыза бұл дүниеде сірә да бола қоймас!

Д'Артаньян тап осындай бір азапты, қиын халге түсті, мұндай болады деген ой оның үш ұйықтаса түсіне де кіріп-шықпаған: қызғаныш жүрегін тырнап, жанын жеп барады, тап осы сәтте д'Артаньян көрші бөлмеде аһ ұрып, жылап отырған Кэттиден бетер қасірет тартты.

– Иә, граф,– деді миледи нәзік үнмен жігіттің қолын қысып жатып, – ия, өзіңізбен әрбір дидарласқан сайын көзіңізден, сөзіңізден мені жақсы көретініңізді ұдайы сезетінмін, міне, мен сол сүйіспеншіліктен бақыттымын. Мен де сізді сүйемін. О, ертең, тап күні ертең мен сізден өзім туралы не ойлайтыныңызды білдіретін бір айғақ алғым келеді! Ал, сіз мені ұмытып кетпес үшін, міне, мына бір затты алыңыз.

Ол жалма-жан саусағынан жүзігін алып, д'Артаньянға бере қойды. Д'Артаньян бұл жүзікті миледидің қолынан көргенін есіне түсірді: ол – сапфир көзі бар алмас жүзікті. Д'Артаньян ә дегенде оны алғысы келмей, қайтарып еді, миледи алмай қойды.

Жо-жоқ,– деді келіншек,– маған деген махаббатыңыздың белгісі ретінде алыңыз... Бұған қоса,– деді ол тебіреніп,– жүзікті алсаңыз маған бір орасан зор жақсылық жасайтыныңызды өзіңіз де білмей қаласыз.

«Осы әйелдің тұла бойы толған құпия»,– деп ойлады д'Артаньян».

Сол сәтте ол миледиге бар шындықты айтып қоюға әзір тұрғанын сезді. Осында келгенде – өш алу үшін әдейі келгенін мойындамақшы болып, аузын аша бергенде, миледи сөзін жалғай қойды:

– Байғұс досым-ау, әне бір сұмырай, әне бір гаскон сізді өлтіре кете жаздады-ау!

Сұмырайы д'Артаньянның тап өзі.

Сол сәтте ол миледиге бар шындықты айтып қоюға әзір тұрғанын сезді. Осында келгенде – өш алу үшін әдейі келгеннің мойындамақшы болып, аузын аша бергенде, миледи сөзін жалғай берді:

– Жараңыз әлі жаныңызға бата ма?–деді миледи.

– Иә, қатты батады,– деді д'Артаньян қапелімде не деп жауап қатарын

білмей қалып.

– Ендеше, қам жеменіз, сіздің кегіңізді өзім қайтарамын, кектенгенде мен рақымсыз каталмын!—деді миледи сыбырлап.

– Жоқ! Арамыздағы сырды ашатын сәт әлі жеткен жоқ»,— деп ойлады д'Артаньян.

Осындай бір қысқа сөйлескеннен абдырап қалған д'Артаньян біразға дейін өз-өзіне келе алмады, бірақ осында келгенде өшімді қайтарамын деп келген ойынан құлан-таза арылғандай еді. Бір ғажап жері – жігіт осы әйелдің алдында мүлде дәрменсіз: ол миледиді сұмдық жек көреді, бірақ сонымен бірге осы келіншекке қарап табынуға, әзір: бұрын ол бір кісінің жүрегіне бір-біріне қарама-қарсы қос сезім тап осылай табысады, ал, табыса келе, қауыша келе, өзгеше бір құтырынды, тажал махаббатқа айналады деп әсте ойламаған.

Хош, сонымен, күмбірлей соққан сағат даусы да естілді, айрылысар сәт те жетті. Миледидің қасынан кетіп бара жатқанда ол бір қимас өкініштен басқа ештеңені де сезген жоқ, екеуі құшырлана сүйісіп жатып, келесі аптада тағы кездеспекке сөз байласты. Байғұс Кэти, д'Артаньян бөлмесі арқылы өтіп бара жатқанда, оған бірер сөз айтып қаламын ғой деп үміттенген, бірақ оны қараңғыда миледидің өзі шығарып салып, онымен басқышқа барғанда ғана қоштасты.

Ертеңіне ертемен д'Артаньян Атостың үйіне жеткенше асықты, бір түсініксіз ғажап жәйтке тап болды, енді Атоспен ақылдаспаса болмайды. Жұрт оған болған оқиғаны түгел айтып берді; әңгіме кезінде Атос жақтырмай бірнеше рет қабағын түйді.

– Сіздің миледиіңіз,— деді ол,— маған бір жиіркенішті кесепат жан болып көрінеді, дегенмен, сіз оны алдаймын деп үлкен қате жасағансыз: тек ақыры қайыр болғай, сіз өзіңізге қорқынышты зұлым жау тауып алыпсыз.

Осыны айтты да, Атос королеваның жүзігі орнына салынған, алмаспен көмкерілген сапфир сақинаға көз тоқтатып бір қарады, ал, королеваның жүзігі қобдишада сақтаулы жатыр еді?

– Сіз мына сақинаға қарадыңыз ба?—деді гаскон, достарының алдында осы бір қымбат сыйлықты көрсетіп, тағы бір мәртебесі өсіп қалатынына мәз болып.

– Иә, осы сақина бір үйдің атадан балаға мұра болып қалатын бір асыл затын есіме түсіріп отырғаны.

– Ғажап сақина емес пе?— деді д'Артаньян.

– Керемет!—деді Атос.— Мен дүниеде тап осындай мөп-мөлдір екі сапфир

болады ғой деп ойламап едім. Сіз, шамасы, мынаны әлгі алмасыңызға айырбастап алған шығарсыз?

– Жоқ,— деді д'Артаньян,— бұл— менің ғажайып ағылшын әйелімнің, яки, дұрысын айтсам, менің ғажайып француз әйелімнің сыйлығы, мен оның кім екенін сұрағаным жоқ, бірақ Францияда туғанын кәміл білемін.

– Сіз мына сақинаны миледиден алдыңыз ба?—деді Атос таңырқап, оның даусынан толқып отырғаны сезілді.

– Сіз дәл таптыңыз. Мұны ол маған еткен түнде сыйлады.

– Сақинаны маған көрсетіңізші,— деді Атос.

– Міне, сол сақина,— деді д'Артаньян, оны саусағынан алып.

Атос сақинаны айналдырып қарап, аппақ болып қуарып кетті; сосын оны сол қолының тетелесіне кигізіп көрді; тап осы саусаққа әдейі жасатқандайын шап-шақ екен. Атостың әдеттегі сабырлы жүзі түнеріп, кеудесін ашу-ыза, өшпенділік кернегендей болды.

– Мұның сол бір сақина болуы мүмкін емес,— деді ол.— Ол леди Клариктің қолына қалай барып түскен? Бір ғажабы, осы екі сақинаның бір-бірінен айнымайтынын түсіну де қиын.

– Сіз бұл сақинаны танып отырсыз ба?— деді д'Артаньян.

– Мен осыны таныған сияқты едім, бірақ қателесіп кеттім ғой деймін.

Ол сақинадан көзін алмаған күйі, оны д'Артаньянға қайтып берді.

– Былай болсын, д'Артаньян,—деді ол біраз отырғасын,—мына сақинаны қолыңыздан алыңыз немесе оның тасын ішіне қарай айналдырып қойыңыз: бұл менің есіме қайдағы-жайдағыларымды түсіріп отырғаны, әйтпесе, сенімен жайбарақат отырып сөйлесе алатын түрім жоқ... Сіз менімен бір нәрсе туралы ақылдасқыңыз келіп еді, енді не істерімді де білмей жүрмін деп едіңіз... Тұра тұрыңызшы... маған ана сапфирді тағы бір рет көрсетіңізші. Жаңағы мен айтқан сақина тасының бір қырында тырналған із бар еді: оның өз себебі бар-тын.

Д'Артаньян сақинаны саусағынан қайтадан алып, Атосқа ұсынды.

Атос шошып кетті.

– Қараңызшы, бұл не ғажап?—деді ол.

Ол әлгіде ғана есіне алған сызатты д'Артаньянға қолма-қол көрсетті.

– Осы сапфир сізге кімнен қалып еді, Атос?

– Шешемнен қалған көз еді, шешем оны күйеуінен алған екен. Сізге әлі әзірде айтып едім ғой, бұл біздің үйдің ежелден мұра болып келе жатқан асылы... ол біздің от басынан еш жаққа шығып кетпеуі керек-ті.

– Сонда сіз... сіз оны сатып жіберіп пе едіңіз?—деді д'Артаньян күрсініп.

– Жоқ,— деді Атос өзгеше бір үнмен мырс етіп.— Сізге оны бүгін қалай сыйласа, мен де оны алғашқы махаббат түнінде тап солай сыйлап едім.

Д'Артаньян ойланып қалды; миледидің жаны оған түпсіз бір, қараңғы шыңырау болып елестеді.

Ол сақинаны қолына салмай, қалтасына салды.

– Тыңдаңызшы,— деді Атос оны қолынан ұстап, — сізді жанымдай жақсы көретінімді өзіңіз де білесіз. Егер балам болса, мен оны өзіңізден жақсы көрмес едім. Маған сенсеңіз, сол әйелді талақ етіңізші. Мен оны мүлде білмеймін, бірақ ішімнен біреу — ол бір құрыған кінәлі жан, оған жуыған адам бақытсыз болады, деп тұрған сияқты.

– Сіз дұрыс айтасыз. Мен онымен айрылысамын. Шынымды айтсам, сол әйелден өзім де қорқамын,— деді д'Артаньян.

– Айрылысуға батылыңыз жете ме?—деді Атос.

– Жеткенде қандай. Және мен оны ұзаққа созбаймын,— деді д'Артаньян.

– Бәрекелде, балам. Дұрыс жасайсыз,— деді Атос, гасконның қолын әкесіндей қамқор көңілмен қысып.— Өміріңізге енді ғана ене бастаған сол бір әйел ақ көңіліңізге қорқынышты ізін тастап кеткеннен құдай сақтасын.

Осыны айтып Атос басын изеді, бұл — өз ойыммен өзім оңаша қалсам деген белгісі.

Үйге келсе, өзін Кэтти күтіп отыр екен. Егер тұтас бір ай бойы қызуы көтеріліп ауырса да, қыз сорлы тап кешегі ұйқысыз өткізген азап түніндегідей болып жүдемес.

Ханшасы оны жалған де Вардка қайта жұмсапты. Миледи махаббатқа елітіп, бақыттан мас болып қалған тәрізді; ол ашынасы екінші махаббат түнін қашан сыйлайтынын білгісі келетін көрінеді.

Енді Кэтти бейбақ шөлмектей болып қуарып, өне бойы қалтылдай, Д'Артаньянның жауабын күтіп отыр.

Әдетте жас жігітке Атос қатты ықпал жасайтын, енді оның өзім деген өр көкірегі өш алғаннан кейін сабасына түсіп, қанағат сезімін тапқаннан кейін, аға-досының ақылы өз жүрегінің әуенімен үндесіп кетті де, миледимен шұғыл айрылысуына күш-жігер берді. Ол қолына қалам алып, төмендегі

сөздерді жазды:

«Сударыня, таяудағы бірнеше күн ішінде менімен жолығамын деп ойламаңыз; дертімнен айыққалы бері осы тәрізді шаруа көбейіп, басымнан асып кетті, сол себепті де оны біраз реттеп алу керек болып тұр. Ал, сіздің кезеңіңіз келгенде, мен оны өзіңізге хабарлау құрметіне ие болармын.

Қолыңыздан сүйемін.

Граф де Вард»

Сапфир туралы бір ауыз сөз де айтылмады. Біздің гасконымыз миледиге қарсы қаруды өзінде сақтап қалғысы келді ме, әлде – ашығын айтсақ – осы сапфирді жорық жабдығына қажетті ең соңғы қаражат есебінде алып қалды ма, кім білген?

Дегенмен бір дәуірдің қылығына екінші бір дәуірдің көзқарасы тұрғысынан баға беру дұрыс болмас еді. Біздің уақыттың кез келген адал адамы өзіне масқара қорлық санайтын нәрсе, ол кезде салтқа айналған табиғи іс болып көрінетін, сол себепті де ең жақсы әулеттен шыққан жас жігіттерді көңілдері бағып-қағатын.

Д'Артаньян Кэттиге хатты ашық күйінде берді; оны оқығанда қыз әуелде ештеңеге түсінбеді, сосын екінші қайтара оқып шығып, қуанғаннан есінен танып қала жаздады.

Ол мұндай бақытқа тіпті сенгісі де келмеді; д'Артаньян оған хатта жазылған сөздерді ауызша айтып беруге мәжбүр болды, хатты тапсырған сәтте мәрт мінезді миледи байғұс қызға қауіп төндіретініне қарамастан, Кэтти Король алаңына қарай қанат байлап ұшқандай болды. Ең жақсы деген әйелдің жүрегі күндесінің қасіретін сезбес қатыгез келеді.

Кэтти хатты қалай асығыс әкелсе, миледи де оны солай асығыс аша қойды. Бірақ алғашқы сөздерді оқысымен-ақ әйел өлердей болып қуарып сала берді, сосын қағазды ызалана умаждап, Кэттиге бұрылып қарады да, көзі шатынап кетті.

– Бұл не хат?– деді ол.

– Ол жауап қой, сударыня,– деді Кэтти дірілдеп.

– Мүмкін емес!–деді миледи шаңқ етіп.– Мүмкін емес! Дворянин әйелге мұндай хат жазбаса керек-ті...– Кенет ол дір етіп, шошып түсті.– Құдай-ай, сақтай гөр, шынымен-ақ біліп қойды ма екен?– деді ол күбірлеп. Сосын үндемей қалды.

Миледи шықырлата тісін қайрап, жүзі әуелі сұрланып барып, көгере бастады. Оның тынысы тарылып, терезеге барып таза ауа жұтпақшы болды, бірақ қолын созуға ғана дәрмені жетті; тізесі дірілдеп, креслоға

кұлап түсті.

Кэтти миледи есінен танып қалған екен деп, жүгіріп барып оның корсажын ағытпақшы болып еді, әйел орнынан ұшып түрегелді.

– Сізге не керек? Дәтіңіз барып, менің денеме қалай қол тигіздіңіз! – деді шырығып.

– Сударыня, мен сізді есіңізден танып қалған екен, көмек көрсетейін деп ойлап едім,—деді күтуші қыз, миледидің түсі катуланып кеткенінен зәре-құты қалмай қорқып кетіп.

– Есінен танып дейді! Мен бе! Мен бе? Немене, сіз мені әбден жүйкелеп қалған қайдағы бір ақымақ әйел деп ойлайсыз ба? Жұрт мені масқаралап, қорлаған кезде мен есімнен танып қалмаймын, қайта мен дұшпанымнан кегімді қайтарамын – есіттіңіз бе?

Сосын ол қолын бір сілтеп, шығыңыз деп әмір етті.

VI

КЕКТЕНУ

Кешқұрым миледи: д'Артаньян осында келісімен маған кіргізіңіз, деп бұйырды. Бірақ ол келмеді.

Ертеңіне ертеңгісін Кэтти жас жігітке тағы келіп, кеше болған оқиғаларды түгелдей айтып берді. Д'Артаньян бір жымыды да қойды: әйелден өшін алғандағы күткені – миледидің осы бір қызғанышты ашу-ызасын қоздыру еді.

Кешке салым миледи кешегіден бетер ашуланды, гаскон жігіт жөніндегі бұйрығын тағы қайталады, бірақ тап кешегідей оны сарылып босқа күтті.

Келесі күні Кэтти д'Артаньянға, мұның алдындағы екі күндегі сияқты жадырап-жайнап, қуанып келмей, бір түрлі мұңайып жасып келді. Д'Артаньян қыз байғұстан не болғанын сұрады. Жауап орнына ол қалтасынан бір хат алып, жігітке ұсына берді.

Бұл хатты миледидің өзі жазыпты, бірақ осы жолы хат граф де Вардка емес, д'Артаньянның өзіне жолданыпты.

Ол хатты ашып, оқып шықты:

«Инабатты мырза, д'Артаньян, достарыңызды ұмытқаныңыз, әсіресе, алда ұзақ уақытқа айрылысатын кез келе жатқанда ұмытқаныңыз жақсы емес. Лорд Винтермен екеуміз кеше, оның алдындағы күні сізді бекерден-бекер ұзақ күттік. Бұл жәйт бүгін де шынымен-ақ қайталанбақ па?

Сізге шын көңілден разы

леди Кларики».

– Бәрі де түсінікті, осы хатты өзім де күтіп едім. Граф де Вардтың бағасы түскен сайын, менің бағам жоғарылап барады,— деді д'Артаньян.

– Сонымен сіз барасыз ба?—деді Кэтти.

– Мені тыңдашы, қымбаттым— деді гаскон, Атосқа берген уәдесін бұзбақ болған ниетін өзінің көз алдында өзі ақтап алу үшін,— осындай арнайы шақырғанға бармай қалу ақылсыздық болар еді, сен оны дұрыс түсін. Егер мен бармай қалсам, миледи менің аяқ астынан не себепті тыйыла қалғаныма түсінбейді, сосын әлденені сезіп, аңғарып қалуы мүмкін... Сол сияқты долы әйелдердің өшпенділігінің аяғы неге апарып соғатынын кім біледі.

– О құдай-ай!—деді Кэтти күрсініп.— Сіз сөйлегенде дүниенің бәрін кісінің қасына әкеліп төндіріп қоясыз да, өзіңіз дұрыс болып шыға келесіз,

бірақ сіз барғасын оны тағы да айналдыра бастайтын шығарсыз, ал, егер осы жолы сіз оған өзіңіздің шын атыңызбен, мына кескін-келбетіңізбен ұнайтын болсаңыз, онда айтпады деменіз, әуелдегіден хәліңіз қиын болады!

Сорлы қыз алда кейінірек болатын оқиғаны, аздап та болса, күн ілгері сезіп қалған еді.

Д'Артаньян қолынан келгенше қызды жұбатып, миледидің қылымсыған қылықты торына түспеймін деп уәде берді.

Ол леди Кларикке ынта-ықыласына өзгеше разы екенімді және мархабатына құлдық ұратынымды айта барарсың деп Кэттидей дұғай сәлем жолдады. Бірақ хат жазудан жүрексінді, өйткені миледидің жіті көзі байқамайтындай етіп, жазуымды онша өзгере алмаспын, деп ойлады.

Сағат тоғызды соққан кезде д'Артаньян Король алаңында болды. Ауызғы бөлмеде тосып тұрған дәйекшілер бұрын ескертіліп қойған ба қалай, д'Артаньян үйге кірісімен, миледи мені қабылдас па екен деп сұрамай жатып, мұның келгенін ханшаларына хабарламақ болып жүгіріп кетті.

– Кіргізіңіз,– деді миледи шаңқ етіп, оның ащы даусын д'Артаньян ауызғы бөлмеде тұрып есітті.

Малай оны мейманжайға ертіп әкелді.

– Кім келсе де, мен жоқпын! Есіттіңіз бе, кім келсе де!– деді миледи нығарлап.

Малай шығып кетті.

Д'Артаньян миледиге елгезек те зерек көзін жүгіртті: жылағаннан ба, әлде ұйқысыз өткізген түннен бе, әйтеуір, келіншек шөлмектей бозарып, көз жанары жасып, шаршап қалғаны байқалады. Әдеттегідей, бөлме іші онша жарық емес, әдейі қолдан көмескілеп қойған тәрізді, бірақ соған қарамастан, жас әйел соңғы екі күнде жанын жегідей жеп, көңіліне бір тыным бермеген беймаза күйіп тіпті де жасыра алмады.

Д'Артаньян оған бұрынғы үйреншікті кейпімен жақындай берді. Өзін өзі зорлап, ол әзер дегенде қабағын ашып, жымып күлгендей болды, бірақ осы бір жылусыз жымию сақырлаған ішкі аяздың ызғары іспеттес еді.

Д'Артаньян миледидің жай-күйін, хал-ахуалын сұрады.

– Хәлім нашар, өте нашар,– деді ол.

– Ендеше мен сізге кесір болып жабыстым-ау. Әрине, қазір сіздің тынығуыңыз керек, мен кетейін,– деді д'Артаньян.

– О, жоқ! Кетпеңіз, қайта қалыңыз, д'Артаньян мырза, өзіңіздей сүйкімді жігітпен сөйлесіп көңіл көтерейін,— деді миледи.

«Охо! — деп ойлады д'Артаньян.— Бұл пәле маған ешқашанда тап осылай ықылас көрсетпеген еді, сақ болмасам болмас».

Миледи қолынан келгенінше жігітпен ежелгі достарша сөйлесіп, әңгімені қыздырып, жандандырып отыруға күш салды. Бір сәт жоғалып өткен қызулы жігер өзіне қайта оралды, әйелдің көзі жайнап, өңіне шырай жүгіріп, шырын ерні қызғылт тартты. Өзін баяғыдан сиқырлап тастаған Цирцея д'Артаньянның қарсы алдына тағы келіп отыр. Біржолата сөніп қалды деген махаббаты тек қалғып қана кеткен екен, заматында қайта оянды. Миледи жәй жымыып отыр, осы бір күлкі үшін д'Артаньян арын да, жанын да құрбан етуге дайын екенін сезді.

Бір сәт ол тіпті ар-ұят азабын да сезгендей болды.

Миледи бірте-бірте сөзуар болып кетті. Ол д'Артаньяннан көңілдесіңіз бар ма деп сұрады.

Ах!—деді д'Артаньян үзіліп кетердей ұяң сөйлеп.— Осындай тұрақ беріп, мен сорлыға сонша қаталдық, жасамасаңыз қайтеді? Сізді көргелі бері мен байғұс тек өзіңіз деп тыныстап, өзіңіз деп аһ ұрып жүрген жоқпын ба!

Миледи сиқырлы кейіппен жымыып бір күлді.

– Сонымен, сіз мені сүйесіз бе?— деді келіншек.

– Оны өзіңіз айтпай-ақ біліп, ашпай-ақ көріп отырсыз ғой.

– Иә, білдім-ақ көрдім-ақ дейін, бірақ тәкаппар, асау жүректі көндіру де қиын екенін өзіңіз де білесіз.

– О, мен қиыннан қорықпаймын. Мүмкін емес нәрседен қорқамын.

– Нағыз махаббатқа мүмкін емес нәрсе болмайды,— деді қарсы дау айтып.

– Ешбір кедергі дейсіз бе, сударыня?

Ешбір,— деді миледи.

– Шайтан атсын!—деп ойлады д'Артаньян өзінше.— Сөзі кәдімгідей түзеліпті. Осынау кесір әйел маған ғашық болып қалғаннан сау ма, жалған де Вардқа асыл тас сыйлағаны сияқты, маған да — енді менің өзіме — басқа бір сапфир сыйлағысы келіп отырған жоқ па?»

Д'Артаньян өз орындығын миледидің креслосына жақындатып қойды.

– Тыңдаңызшы, өзіңіз айтқан махаббатыңызға менің көзімді жеткізу үшін не жасар едіңіз?– деді келіншек.

– Сіз не талап етсеңіз, соны жасаймын. Бұйырыңыз – мен шірмін!

– Бәріне де әзірсіз бе?

– Бәріне де! – деді д'Артаньян дауыстап, мұндай уәденің онша қиын болмайтынын ол күні бұрын біліп отыр еді.

– Жарайды. Ендеше сөйлеселік!–деді миледи, креслосын Д'Артаньянның орындығына жақындатып.

– Құлағым сізде, сударыня,– деді жігіт.

Миледи бір минуттей үндемей қалды, шамасы, көкейіндегі ойды айтар-айтпасын білмей, біраз күмілжіп барып, бір шешімге келу керек.

– Менің бір жауым бар,– деді ол.

– Сіздің бе, сударыня?–Шынымен таң қалған кісідей д'Артаньянның даусы шығып кетті.– Құдай сақтасын, соның өзі мүмкін бе екен? Сіз кереметтей мейірімді жансыз!

– Ата жауым.

– Шынымен-ақ рас па?

– Ол жауыздың мені қорлап, жәбірлегені сондай, енді біз өле өлгенше қырқысып өтеміз. Мен сізді соған қарсы жұмсайтын қаруым деп есептеуіме бола ма?

Осы бір кекшіл зұлым жанның өзінен нені тілеп отырғаның д'Артаньян ә дегеннен түсіне қойды.

– Болғанда қандай, сударыня! Менің шпагам мен өмірім, махаббатыммен бірге сіздің еркінізде!– деді ол лепіріп.

– Олай болса,– деді миледи, – егер сіздің ғашықтығыңызға, ерлігіңіз сай келсе...

– Онда не дейсіз?– деді д'Артаньян.

– Онда ма...– деді миледи біраз мүдіріп барып,– онда сіз тап бүгінгі күннен бастап, мүмкін емес нәрседен сескенбеуіңізге әбден болады.

– Жоқ, мен бұл бақытқа шыдай алмаспын!–деді д'Артаньян дауыстап, сосын миледидің алдына тізерлеп отыра кетті де, оны қолын шөпілдетіп сүйе берді, әйел қолын тартып алмады.

«Мен үшін әне бір жиіркенішті де Вардтан кегімді ал, сосын мен өскен, өшпенділігімнің көрсоқыр қаруы болатын, өр көкірек есер неме, сенен құтылудың жолын бірдеңе етіп табармын!»— деп ойлады миледи тістеніп.

«Екі жүзді опасыз, қатерлі келіншек, өз еркінмен келіп құшағыма кір! Кел, келші маған! Содан кейін бұрынғы қорлағаның, жәбірлегенің үшін, мына менің қолыммен өлтіргің келген кісі екеуміз өзінді мазақ етіп күлерміз»,— деп ойлады д'Артаньян.

Д'Артаньян басын көтерді.

— Мен әзірмін,— деді ол.

— Ендеше сіз мені түсінген болдыңыз ғой, сүйікті д'Артаньян?— деді миледи жәудіреп.

— Мен сіздің ойыңызды жалт етіп бір қараған көзіңізден-ақ білер едім.

— Сонымен, сіз мен үшін шпағаңызды, қазірдің өзінде көпке әйгілі шпағаңызды, жалаңаштауға келісесіз бе?

— Кез келген уақытта.

— Бірақ мен ол қызметіңізді қалай өтейін? Мен ғашықтарды жақсы білемін: олар ештеңені тегіннен-тегін істемейді,— деді миледи.

— Менің қандай сыйды аңсайтынымды — сіз бен бізге лайық бірден-бір сыйды аңсайтынымды, өзіңіз де білесіз!—деді д'Артаньян.

Сосын әйелді абайлап өзіне қарай тартты.

Келіншек қарсыласпады.

— Құлқынқұмар!— деді келіншек жымып.

— Ах!— деді д'Артаньян масайрап, шынында да осы бір әйелдің жігіт жүрегіндегі құштарлық сезімді маздатып жіберетін бір сиқыры бар еді.— Осы бақытыма өзім де сенбеймін, мен оны көрген түс сияқты, бір сәт жалт етіп, жоқ болып кете ме деп қорқамын, сол бақытымды дереу ақиқат шындыққа айналдырсам деп асығатыным да содан!

— Ендеше сол қиялыңыздағы бақытқа лайық қызмет етіңіз.

— Мен сіздің еркіңіздеміз, — деді д'Артаньян.

— Мұныңыз рас па? — деді миледи

— Әуелі жақсылап ойланып алыңызшы, менің жан сырым құпиям соның атында тұр ғой.

– Бірақ мен оның атын білуім керек.

– Иә, білуіңіз керек. Менің сізге көзсіз сенетінімді көріп отырсыз ғой !

– Бақыттымын. Оның аты кім?

– Сіз ол кісіні білесіз.

– Білемін бе?

– Иә.

– Бірақ менің жан достарымның біреуі емес шығар, әйтеуір?– д'Артаньян, өзінің ештеңені білмейтініне кәміл сендіру үшін көлгірси күмілжіп, тайсақтай бастады.

– Демек, ол сіздің достарыңыздың бірі болса, жалтарып кетпексіз бе?– деді миледи шаңқ етіп, со замат көзінен бір ызғарлы көрінді.

– Жоқ, ол менің туған ағам болса да жалтармаймын!–деді Артаньян масайрап кеткен кісідейін.

– Біздің гасконымыз көзсіз тәуекелден аулақ еді, ол не істейтінін кәміл біліп отырған-ды.

– Сіздің шын пейіл бергеніңіз маған қатты ұнайды,– деді миледи.

– Қайтейін! Менің сізге ұнайтын қасиетім тек сол ғана болғаны ма?– деді д'Артаньян күйініп.

Жоқ, сіздің өзіңізді, мына сізді сүйемін!–деді келіншек оны қолынан ұстап.

Сол мезетте д'Артаньян әйелдің қолын құмарлана қысқанын көрді де, миледидің жалынды жан толқыны өзіне көшкендей, тұла бойы шымырлап сала берді.

– Сіз мені сүйесіз ғой! О, мен ақылымнан адасып бара жатқан сияқтымын!–деді ол ышқына сыбырлап.

Жігіт оны бас салып құшақтады. Әйел оның, аймалай сүйгенінен жалтармады, сүлесок, самырқау қалпынан айнымады.

Оның ерні сұп-суық екен: д'Артаньян тас мүсінді сүйгендей әсер алды.

Дегенмен ол осы қуанышына елітіп, махаббат отына шарпығандай болды; ол тіпті миледидің нәзік сезіміне сенгендей, де Вардтың қылмысының ақиқат екеніне сенгендей. Егер тап қазір де Вард қасында болса, ол оны ойланбастан өлтіре салар еді.

Миледи де осы сәтті пайдалана қойды.

– Оның аты...– деді әйел сөз бастап.

– Білемін, де Вард қой!– деді д'Артаньян шыдамай.

– Сіз оны қайдан білесіз?–деді миледи оның қолына мән беріп, ішінде не жатқанын білгісі келгендей тесіле қарап.

Д'Артаньян аңдамай мүлт кеткенін түсіне қойды.

– Айтыңыз, айтыңызшы! Айтыңыз деймін сізге! Оны қалай білдіңіз?– деді миледи ежіктеп.

– Қалай білдім дейсіз бе?–д'Артаньян оның сұрағын қайта айтты.

– Иә, қалай?

– Кеше бір үйде мен де Вард мырзамен кездестім, ол маған бір сақинаны көрсетті, оның сөзіне қарағанда, сақинаны оған сіз сыйлаған көрінесіз.

– Сұмырай!–деді миледи ашынып.

Осынау сөз бізге түсінікті бір себептермен Д'Артаньянның жүрегін тіліп түскендей болды.

– Сонымен?–деді миледи жігітке.

– Сонымен, мен ол сұмырайдан сіздің кегіңізді қайтарамын!– деді д'Артаньян қаһарына мініп.

– Сізге көп рахмет, батыр досым! Менің өшімді қашан аласыз?– деді миледи.

– Ертең, тап қазір, қалаған уақытыңызда!

Миледи: «Тап қазір!» деп айқайлап жібере жаздады, бірақ бұлай асығыстық жасағаным д'Артаньянға ерсі көрінер деп ойлады,

Мұның үстіне ол секунданттардың көзінше графпен түсінісіп жатпас үшін мың сан сақтық шараларын жасап, өзін қорғаушы тілмәшіне мың сан ақыл айтуы керек еді. Д'Артаньян оның көңіліндегі күдігін бір-ақ сөзбен сейілтті.

– Ертең сіздің кегіңізді қайтарамын немесе өліп тынамын!– деді ол.

– Жоқ! Сіз өлмейсіз, менің өшімді аласыз. Ол – қорқақ кісі,–деді миледи.

– Бәлкім, әйелдердің алдында қорқақ шығар, ал, еркектерден қорықпайды. Басқаны қайдам, мен оны аздап білемін.

– Бірақ, мен қателеспесем, екеуіңіз шекісіп қалғанда тағдыр сізді жебеген сияқты еді

– Тағдыр – жезөкше әйел: бүгін жақсы көрсе, ертең теріс айналып жүре береді.

– Басқаша айтсақ, сіз қазірден тайсақтап тұрсыз ғой.

Жоқ, құдай сақтасын, мен тайсалмаймын, бірақ маған үміттенгенімнен басқа ештеңе сыйламай, ажалға айдап салып отырғаныңыз әділдік бола қояр ма екен?

Миледи бұған көзімен жауап берді, ол: «Ах, сол да сөз бе екен! Батылырақ қимылдаңыз!» деп тұрғандай еді.

Әйел қолма-қол көзімен айтқанын енді нәзік сөзімен жеткізді:

– Сіз дұрыс айтасыз.

О, сіз періштесіз!– деді д'Артаньян дауыстап.

Сонымен біз бәріне келістік қой?– деді әйел.

– Сізге айтқан назымнан басқаның бәріне келістік, қымбаттым.

– Егер мен сізге өзіңізге деген махаббатыма сеніңіз десем – соның өзі жетпей ме?

– Менде ертеңгі күн деген болмайды, күтуге уақытым жоқ.

– Тс-с! Менің ағам келе жатыр. Ол сізді көрмеуге тиіс.

Миледи қоңырау соғып еді, Кэтти кіріп келді.

Мына есіктен шығып кетіңіз,– деді миледи, кішкентай бір жасырын есікті ашып,– сосын сағат он бірде қайтып келіңіз. Біз оған дейін әңгімемізді бітіреміз. Кэтти сізді маған кіргізеді.

Осы сөзді естігенде сорлы қыз есінен танып қала жаздады.

– Ей, сударыня! Сіз немене тас мүсіндей мелшиіп тұрып қалдыңыз? Есіттіңіз бе? Бүгін сағат он бірде сіз маған д'Артаньян мырзаны ертіп келесіз.

«Шамасы, мұның күллі жүздесуі сағат он бірде болады екен,– деп ойлады д'Артаньян.– Бұл оның әдетіне айналып кетсе керек».

Миледи оған қолын созды, жігіт оны қастерлеп бір сүйді.

«Алайда...– деп ойлады ол Кэттидің өкпе-назына кетіп бара жатқанда

әрең жауап беріп,— осы мен ақымақ болып қалмас па екенмін! Мына әйелдің қандай қылмыстан да тайынатын түрі жоқ. Абай болайық».

VII

МИЛЕДИДІҢ КҰПИЯСЫ

Д'Артаньян үйден шыққасын, қыздың жалынып жалбарынғанына қарамастан, Кэттидің бөлмесіне бармады; мұның екі себебі бар еді: қыздың өкпе-назынан, кінәлап-айыптауынан, өтініш-шағымынан құтылмақ, сонымен бірге біраз толғанып, ақыл тоқтатып, өз ойын реттеп, тіпті мүмкін болса, ана әйелдің ойын да танып алмақ болды.

Осы оқиғадағы айдан анық бір нәрсе – д'Артаньян миледиді . Есі кете жақсы көреді, ал, әйел мұны мүлде жақсы көрмейді. Бір сәт д'Артаньян осы бөледен аман құтылудың ең дұрыс жолы – үйіне қайтып барып, миледиге ұзақ етіп хат жазу, сөйтіп осы уақытқа дейін өзі мен де Вард екеуі бір адам болып келгенін, демек, де Вардты өлтіру бұл үшін өзін-өзі өлтіргенмен бірдей екенін ашық мойындау ғой деп ойлады. Бірақ мұның да тұла бойын өшпенділік сезімі билеп алған-ды; ол енді өз атымен ашықтан-ашық барып, осы әйелден тағы бір тоят тапсам дейді қайтарар кегінің дәмін татып тағы бір құшырын қандыру үшін жігіт бұл күнәдан бас тарта алмады.

Ол Король алаңын алты-жеті рет айналып шықты, сонда миледи бөлмесінің терезе жапқышынан түсіп тұрған жарығын көру үшін әрбір он қадам сайын бұрылып қарай берді; бірінші кезектегі сияқты, бүгін миледидің жатын бөлмесіне баруға асығатын түрі көрінбейді, бұл айдай ақиқат еді.

Ақырында жарық та сөнді.

Осы жарықпен бірге Д'Артаньянның қобалжыған көңілі де басылайын деді; оның есіне алғашқы ләззаты келіп түсті, сол-ақ екен, жігіттің жүрегі елжіреп, жүзі лаулап, оқшау үйге келіп кірді де, Кэттидің бөлмесіне қарай тұра ұмтылды.

Аруақтай қуарып кеткен Кэтти қалш-қалш етіп, ғашығын ұстап калуға тырысып көріп еді, бірақ бәріне құлақ түріп отырған миледи, Д'Артаньянның кіргенін естіп, есікті ашып жіберді.

– Кіріңіз,– деді ол.

Осының бәрі сұмдық ұятсыз, жан түршігетін арсыз әрекет болғандықтан да, д'Артаньян өзі көзімен көріп, құлағымен есітіп тұрған нәрсеге тіпті сенгісі де келмеді. Ол кісі тек түсінде ғана көретін бір қиялы ғажайып оқиғалардың дәл ортасында жүргендей болып сезінді.

Магнит темірге қалай әсер етсе, өзіне солай әсер еткен бір күдіретті күшке ерік беріп, ол дереу миледиге қарай ұмтыла берді.

Оның артынан сарт етіп есік жабылды.

Кэтти сол есікке қарай тұра жүгірді.

Қызғаныш па, ашу-ыза ма, қорланып-жәбірленген тәкаппар көңіл ме, әйтеуір, ғашық әйелдің жүрегінде буырқанған құштар сезімнің бәрі қосылып келіп, қызға әшкереле деп әмір етті, бірақ бұл қыз осындай сұмдық айла-шарғыға қатысқанын айтып қойса, өзінің басы кетер еді, оның үстіне д'Артаньяннан мәңгілікке айрылып қалар еді. Махаббатқа берілген байғұс көңілі осындай бір пікірге ұйығасын, ол жігіттің осы күнәсін де соңғы рет кешпек болды.

Ал, д'Артаньянға келетін болсақ, ол дегеніне жетті: тап қазір миледи мұның бәсекелес бақталасын емес, өзін сүйіп жатыр немесе сүйген кейіп көрсетіп жатыр. Рас, ішіндегі құпия бір дауыс жас жігітке: сен тек кек алу құралысың, сені аймалап сүйіп жатқаны да, саған біреуді өлтірткізу үшін, деп ескертіп тұрғандай еді, бірақ менмен көңіл, өзімшілдік, есіріктеніп ғашық болып қалғаны – сол дауысты өшіріп, қарсылықты басып тастады. Оның үстіне біздің гасконымыздың өзіне өзі кәміл сенетіні бәрімізге аян ғой, сол себепті де ол өзін де Вардпен ойша салыстыра келіп: мына мені, Д'Артаньянды, көңіл-көркіме қарап, неліктен сүюге болмайды деп сауал қойды.

Сонымен, жігіт тап сол минуттың қызығына түсіп кетті. Миледи енді оған әлгі бір сәтте өзінің жанын түршіктірген қара ниетті әйел болудан қалды; ол қазір ләззат отына жанып-күйіп, басқа дүниені ұмытқан көңілдес, соған өзінің де айызы қанып жатыр еді.

Хош, сонымен екі сағаттай уақыт өтті. Екі ғашықтың құштар көңілі суып, мауқы басылайын деді. Д'Артаньян сияқты, есінен адасып қалатындай болып құлай берілмеген миледи, тірлік қамына бірінші болып қайтып келді және келісімен жас жігіттен: келесі күні граф де Вардты сайысқа шақыру үшін бір дәлелді желеу ойлап таптыңыз ба, деп сұрады.

Бірақ бұ кезде Д'Артаньянның ойы басқа арнамен ағып жатқан, ол есуас кісі сияқты, бар дүниені ұмытқан еді, сол себепті де ол қазір уақыт тіпті кеш болып қалды, шпагамен жекпе-жекке шығуды ойлауға мұрсат бар ма, деп әзіл қашырды.

Миледидің көкейінен кетпей қойған осы бір жәйтке жігіт немқұрайлы қарағасын миледи одан шошып кетті де, енді сұрауды тіке қоя бастады.

Дәл қазірге дейін осы бір кісі ақылына сыймайтын сайысты елеспекеріп, есіне алмаған д'Артаньян әңгімені басқа тақырыпқа аударғысы келді, бірақ оған әл-дәрмені жетпеді.

Миледидің тұрлаулы ақылы мен тегеурінді ерік-жігері әңгімені күн ілгері белгілеген шеңберден шығармай қойды.

Д'Артаньян тақа болмағасын, сол де Вардты қайтесіз, қатал ойыңыздан

қайтып, оның күнәсін кешіріңіз, деді оспақтап.

Бірақ оның әуелгі сөздерін есітіп болмай жатып-ақ жас әйел дір етіп, жігіттен үркіп жылжып кетті.

– Сіз осы қорқып жатқан жоқсыз ба, сүйкімді д'Артаньян?– деді әйел кекетіп, оның шаңқылдаған ащы даусы қараңғыда тым ерсі естілді.

– Солай деп ойлаудың өзіне қалай дәтіңіз барды, қымбаттым!–деді д'Артаньян. – Егер сол бір граф де Вард байғұс сіз ойлағаннан гөрі кінәсіз болып шықса қайтеміз?

– Кінәлі ме, кінәсіз бе, ол мені әйтеуір бір алдап кетті, ендеше ол өлуге тиіс!– деді миледи қатуланып.

– Егер сіз оған осылай жаза кессеңіз, ол ендеше өлсін!–деді Д'Артаньян қатал дауыспен, бұл дауыс миледиге өзіне құлдық ұрған кісінің дауысы болып естілді.

Сол мезет әйел оған қайтадан жабыса кетті.

Миледиге түн ұзақ болып көрінді ме, әлде қысқа болып көрінді ме, –ол жағын біз білмейміз, ал д'Артаньянға түн әйелмен екі-ақ сағат бірге жатқандай, болып көрінді де, терезе жапқыштың саңылауынан ағарып таң атты, ұзамай таң жарығы жатын бөлмені бозамық сәулеге малындырды.

Сосын Д'Артаньянның кеткелі жатқанын көріп, миледи оған мен үшін де Вардтан кек аламын деген уәдеңізді ұмытпассыз деді.

– Мен оған әзірмін, бірақ әуелі бір нәрсеге көзімді жеткізгім келеді,– деді д'Артаньян.

– Ол не?–деді миледи.

– Ол – сіз мені шынымен сүйесіз бе деген сөз.

– Мен оған сіздің көзіңізді жеткізген сияқтымын.

– Иә, жаныммен де, тәніммен де мен де сіздікімін.

– Рахмет, батырым. Өзіңізді жақсы көретінімді қалай дәлелдесем, сіз де мені жақсы көретініңізді солай дәлелдейсіз ғой?

– Әлбетте,– деді д'Артаньян.– Өзіңіз айтқандай, мені шыннан жақсы көрсеңіз, зәредей де болса мені бірдеңеге ұшырап қалады деп қорықпайсыз ба?

– Неден қорқуым керек сонда?

– Неден дейсіз бе? Ауыр жараланып қалуым мүмкін, бәлкім, тіпті өліп те кетермін.

– Олай болуы мүмкін емес, сіз ержүрек батырсыз, сайыстың айтулы шеберісіз,— деді миледи.

– Айтыңызшы, кегіңізді тап осылай етіп қайтаратын, бірақ мына жекпе-жекте қажет етпейтін басқа бір айланы артық көрмейсіз бе?

Миледи көңілдесіне үнсіз қарап тұрып қалды: атар таңның ай жарығы оның сұрқай көзіне өзгеше бір зұлымдық ұшқынын шашқандай болды.

– Маған сіз шынымен-ақ тайсақтап тұрғандай көрінесіз,— деді ол.

– Жоқ, тайсалмаймын, бірақ сіз сол бір сорлы графқа суығалы бері, несін жасырайын, мен оны аяйтын болдым, меніңше, сіздің махаббаттан айрылудың өзі әрбір еркек үшін ауыр жаза, сол себепті оны жазалап жатудың тіпті де қажеті жоқ.

– Мен оны сүйді деп сізге кім айтты?—деді миледи шұқшия.

– Қалай болған күнде де, сізге қазір басқа біреуді сүйесіз деп айтсам, оным өзімшіл өр көкіректік бола қоймас деп ойлаймын,— деді жас жігіт еркелеген нәзік үнмен,— және қайталап айтайын, графқа жаным ашиды.

– Сіздің бе?

– Иә, менің.

– Жұрт емес, неге сіздің жаныңыз ашиды?

– Өйткені оның...

– Не дейсіз?

– ...сіздің алдыңызда тіпті де кінәсіз екенін немесе дәлірек айтқанда, сіз ойлағаннан гөрі кінәсіз болғанын тек мен ғана анық білемін.

– Түсіндіріңіз...— деді миледи шүбәлі үнмен.— Түсіндіріңіз, өйткені шын сырым, мен сіздің не айтайын деп тұрғаныңызды ұқпадым.

Әйел өзін құшақтап жатқан д'Артаньянға қарағанда көзі от шашқандай болды.

– Мен – ұяты бар кісімін,— деді д'Артаньян, осы істі біржолата тындырмақ болып, сіздің махаббатыңызға ие болғалы бері, соған шын көңілден сенгелі бері... сіздің махаббатыңызға сенуіме болады ғой, солай емес пе?

– Иә, иә, әрине... Айта бер?

– Ендеше, мен қуанғаннан төбем көкке тигендей болып жүр, бірақ менің сізге айта алмай жүрген бір ауыр сырым бар, Ол қандай сыр?

– Егер сіздің махаббатыңызға күмән келтірсем, оны айтпас та едім, бірақ сіз мені сүйесіз ғой, аяулы ғашығым? Сіздің мені сүйетініңіз рас қой, әйтеуір?

– Әрине сүйемін.

Олай болса, маған мынаны айтыңызшы: егер сізді жанымдай жақсы көргендіктен де, алдыңызға әлденеден айыпты болып қалсам, кінәмді кешіре ме едіңіз?

– Мүмкін, кешірермін.

Д'Артаньян ернін миледидің ерніне жақындатқысы келіп еді, әйел оны кеудесінен итеріп жіберді.

– Сыр дейсіз бе...– деді ол өңі қуарып.— Ол қандай сыр?

– Бейсенбі күні сіз осы бөлмеде граф де Вардпен кездестіңіз ғой, солай емес пе?

– Менің бөлмеде ме? Жок, ондай ештеңе де болған жоқ,— деді миледи өңі сол ешбір өзгеріссіз, бедірейген күйі әрбір сөзін нығарлай сөйлеп, егер д'Артаньян бұны кәміл білмесе, оған күмән келтірер еді.

– Менің әсем періштем, өтірік айтпай-ақ қой, одан бәрібір пайда жоқ,— деді жігіт күлімсіреп.

– Мұныңыз не осы? Айтыңызшы тезірек! Сіз мені өлтірерсіз!

– О, сабыр етіңіз, менің алдымда сіздің ешбір кінәңіз жоқ, мен сізді кешіргенмін.

– Сосын не болды, одан әрі не болды?

– Де Вардтың мақтанатын ешбір жөні жоқ.

– Неге? Әнебір сақина жәйін сіз маған өзіңіз айттыңыз ғой...

– Аяулым менің, ол сақина менде. Сізде бейсенбі күні қонақ болған граф де Вард пен бүгінгі д'Артаньян – екеуі бір адам,

Аңқау бозбала бұл аң-таң қалып ұялар, сосын аздап долданап да көзін бір сығып алып басылар деп ойлаған, бірақ ол қатты қателесіпті, жігіттің адасуы көпке созылмады.

Миледи аруақтай аппақ болып, кісінің зәресін алатын кейіппен, жатқан жерінен сәл көтеріліп, д'Артаньянды әлуетті қолымен итеріп тастап, төсектен қарғып түсті.

Айнала жап-жарық еді.

Жалынып кешірім сұрамақшы болып, д'Артаньян оны жұқа бәтестен тігілген пеньюарынан ұстап еді, ол тыжырынып бір жұлқынып қалды. Әйел бар күшімен бір бұлқынғанда бәтес дар етіп, жыртылып кетті, оның иығы жалаңаш қалды, сол замат келіншектің ақ борықтай жұмыр иығының біреуінен д'Артаньян, төбе шашы тік тұрып, ләлек гүлдің таңбасын – жендеттің қорлаушы қолымен басылған қарғыс таңбасын көрді

– Жарылқаушы жан ием-ай!–деді ол үрейленіп, пеньюардан қолын жазып жіберіп.

Сосын ол тұла бойы түршігіп, селт етпестен төсек үстінде үн-түнсіз сілейіп отырып қалды.

Бірақ д'Артаньянның жаны түршігіп кеткенінен миледи өзінің әшкереленіп қалғанын сезді; жігіттің мұның таңбасын көргені күмәнсіз. Енді ол миледидің тірі жан білмейтін құпиясын, қорқынышты құпиясын біліп қойды.

Ол жігітке долданған әйел ретінде емес, жаралы барыстай болып жалт бұрылды.

– Оңбаған!–деді миледи.– Маған жасаған опасыздығыңды былай қойғанда, сен менің құпиямды біліп алдың! Енді өлесің!

Ол туалет үстінде тұрған ою-бедерлі шағын кобдишаға жүгіріп барып, оны дірілдеген қолымен ашып тастап, ішінен алтын сапты қылпылдаған бір кішкене қанжарды алып, кейін қарай жартылай жалаңаш тұрған д'Артаньянға тұра ұмтылды.

Жас жігіттің жаужүрек батыр екені бәрімізге мәлім ғой, бірақ әйелдің әлем-тапырық болып кеткен жүзінен, үлкейіп зәрленіп кеткен көзінің қарашығынан, қуарған өңі мен қан-қызыл ернінен шошып кетті; ол өзіне қарай бір әбжылан жылжып келе жатқандай, қабырғаға шегіне берді; сол кезде оның тершіген қолына шпагасы іліне кетті, жігіт оны дереу қынабынан суырып алды.

Бірақ кезеулі шпагаға қарамастан, жігітке қанжар салу үшін миледи керуетке шықпақшы болды, бірақ шпага төсін тесіп бара жатқасын тоқтады.

Бұдан кейін шпаганы қолымен ұстай алуға тырысты, бірақ д'Артаньян сүңгісін жалақтатып, бірде оны әйелдің көзіне, бірде төсіне тақап,

шегіндіріп, абайлап жылжып, еденге түсті, сосын жанталасып, Кэттидің бөлмесіне кіретін есікке қарай шегіне бастады.

Ал, миледи болса хайуан сияқты арсылдап, жігітке құтырына атылып-атылып түседі.

Бұның өзі бірте-бірте жекпе-жек сайысқа ұқсап кетті де, д'Артаньян есін жинайын деді.

– Жарайсың, сұлуым! Жарайсың! Бірақ, құдай үшін, сабаңызға түсінізші, әйтпесе сіздің ана жылтыраған бетіңізге екінші гүлдің таңбасын саламын!— деді ол әйелді әжуалап.

– Сұмырай! Сұмырай!—деді миледи ырылдап.

Есікке қарай шегініп бара жатып та, д'Артаньян қаруын кезеп қорғануын қоймады.

Әйел мұны қуалап жүріп, орындықтарды құлатты, жігіт одан қашып жүріп, құлаған орындықтарды қалқан етті, бұлардың тарста-тұрс у-шуын естіген Кэтти есікті аша қойды. Бағанадан бері осы есікке жету үшін шыр көбелек айналып жүрген д'Артаньян, сол сәтте одан үш-ақ қадамдай жерде тұрған еді. Ол миледидің бөлмесінен күтушінің бөлмесіне бір-ақ секіріп өтті де, жай оғындай жылдамдықпен есікті жауып, Кэтти ілмек салғанша, оны денесімен баса қойды.

Солақ екен, миледи өзінің жатын бөлмесін күтушінің бөлмесінен бөліп тұрған қоршауды сындырмақ болды, бұл пәлекеттің бойына керемет күш қалай сыйып жүрген! Бұл қолынан келгесін қанжарымен есікті соққылай бастады, сонда оның кейбір соққысы тақтайды тесіп өтіп жатты.

Қанжарды салған сайын ол жігітті қарғай берді, қарғай берді.

– Тез, тездет, Кэтти!—деді д'Артаньян күбірлеп, есіктің ілмегі салынғасын.— Менің үйден шығуыма көмектес. Егер біз ол есін жинағанша қарап тұрсақ, қызметшілеріне мені өлтір деп әмір етеді.

– Ойбай-ау, сіз мына сиқыңызбен қалай жүресіз? Тіпті тыр жалаңаш тұрсыз ғой,— деді Кэтти.

– Иә, иә, оның рас,— деп д'Артаньян, жартылай жалаңаш тұрғанын енді байқап.— Мені бірдеңе етіп киіндір, тек тезірек қимылдашы. Түсінсең, мен өмір мен өлімнің арасында тұрмын...

Кэтти оның жәйін жақсы-ақ түсініп тұр: көзді ашып-жұмғанша оған гүлді әйел көйлегін кигізіп, басына кең капорды қондырып, иығына шекпен жапты, сосын жалаң аяғына бір туфли беріп, басқышпен төмен қарай жетелей жөнелді. Бұлар уақытында кетіп үлгерді, миледи дереу қонырау қағып, бүкіл үйді дүрліктірді. Қақпашы есікті аша берген сәтте, жартылай

жалаңаш миледи терезеден мойнын созып: Жібермеңдер!—деп айқайлады.

VIII

ЕШЫР ӘУРЕ-САРСАҢҒА ТҮСПЕЙ АТОС ЖОРЫҚ ЖАБДЫҒЫН ҚАЛАЙ ТАПТЫ

Жас жігіт қашып кетсе де, әйел оның соңынан қолын ербеңдеп, бажылдап дөң айбат шегіп қала берді. Ол көзден біржола таса болған кезде, миледи есінен танып қалды.

Д'Артаньянның есі шығып кеткені сонша, Кэтти байғұстың әл-ахуалы қандай болады деп ойлап жатпай, күллі Париждың ең жартысынан жүгіріп өтіп, Атостың есігінің алдына келгенде бірақ тоқтады. Жаны түршігіп күйзелу, ізінен қалмаған үрей, кейбір жерде мұны қуалай түсіп қалып қойған әскери күзетшілердің айқайы, таң сәрінен өз шаруаларына бара жатқан сирек өткіншілердің қиқуы – осының бәрі жігітті қамшылап, ышқыntyп жүгірте берген.

Ол ауладан өтіп, үшінші қабатқа көтерілді де, Атостың есігін тарсылдатып қаға бастады. Ұйқыдан көзі ісініп кеткен Гримо есік ашты. Д'Артаньянның ішке атып кіргені сондай, қызметшіні қағып құлатып кете жаздады.

Әншейінде мылқау кісідей үндемейтін байғұсқа осы жолы тіл бітті:

– Әй, сен! Саған не керек өзі, ұятсыз жүзіқара? Өңмендеп қайда барасың, сайқал?—деді ол айқайлап.

Д'Артаньян басындағы капорын бір жағына қисайтып, жамылғыдан қолын шығарды. Мұның мұртын, жалаң шпагасын көргеннен кейін, Гримо байғұс алдындағы кісінің еркек екенін білді. Бірақ қапелімде оны қанішер ұры екен деп ойлап қалды.

– Ойбай, мында келіндер! Құтқарындар! Жәрдем беріндер! деді ол бажылдап.

– Үніңді өшір, ақымақ! Мен – д'Артаньянмын. Сен мені шынымен-ақ танымай қалдың ба? Қожаң қайда?—деді жас жігіт бастырмалатып.

– Сіз – д'Артаньян мырзасыз ба? Мүмкін емес!—деді Грими дауыстап.

– Гримо, сіз немене сөйлеп кеттіңіз бе...— деді халат киген Атос, жатын бөлмесінен шығып келе жатып.

– Бірақ, сударь, гәп мынада...

– Өшір үніңді!

Гримо үндемей қалды, тек мырзасына д'Артаньянды мегзей көрсетті де

қойды.

Атос жолдасын бірден таныды, өзінің салқын қанды салмақтылығына қарамастан қарқылдап күліп жіберді, мына маскарад костюміне: шалқайта киген капор, етегі еденді сызған көйлек, түрлі жең мен үрейлі бетіндегі тікірейген мұрт – міне, осының бәріне қарап тұрып күлмей қалудың өзі қиын еді.

– Күлмеңіз, досым,– деді д'Артаньян дауыстап,– құдай үшін, күлмеңізші, өйткені шын сырымды айтсам, бұл жерде күлетін ештеңе де жоқ!

Оның бұл сөзді салмақпен, үрейленіп тұрып айтқаны сондай, Атостың күлкісі күрт үзілді.

– Түріңіз қашып кетіпті, досым... Жараланып қалған жоқсың ба?– деді Атос оны қолынан ұстай алып.

– Жоқ, бірақ әлгіде ғана бір сұмдыққа тап болып қалғаным, Сіз жалғызбысыз, Атос?

– Шайтан алсын, осындай кезде кім болушы еді!

– Ендеше жақсы болды.

Сосын д'Артаньян дереу Атостың жатын бөлмесіне кіріп кетті.

Кәне, айтыңыз!–деді Атос есікті жауып, өздеріне ешкім бөгет болмас үшін оның ілгегін де салып жатып,– немене, король қайтыс болған жоқ па? Сіз кардиналды өлтіріп кеткен жоқсыз ба? Түрің қашып кетіпті! Тезірек айтыңызшы, естігенше шыдамай өліп барамын.

Атос, ел құлағы естімеген, кісі ақылына сыймайтын бір оқиғаны тыңдауға әзірленіңіз,– деді д'Артаньян, әйел көйлегін сыпырып тастап, ішкі жейдесімен қалғасын.

Әуелі мына халатты киіңіз,– деді мушкетер.

Д'Артаньян өрепкіген көңілін әлі баса алмаған екен, халатты кигенде біразға дейін оның жеңін таба алмай әбігерге түсті.

Хош, сонымен?– деді Атос.

– Сонымен... иә, соңымен, миледидің иығына ләлек гүлдің таңбасы басылған,– деді күбірлеп д'Артаньян Атостың құлағына аузын тақап барып.

– Ах! – деді мушкетер, оқ дәл жүрегіне барып тигендей-ақ. Шыныңызды айтыңызшы, әлгі бір әйелдің өлгеніне көзіңіз анық жете ме?–деді д'Артаньян.

– Ол әлгі әйел ме?– Атос мұны жай ғана қайталап сұрады, д'Артаньян оны әзер есітті.

– Ия, сол әйел, сіз ол туралы маған бірде Амьенде әңгіме айтқансыз.

– Атос аялап, басын төмен салды.

– Бұл әйел жиырма алты жиырма жетілер шамасында,– деді д'Артаньян сөзін жалғап.

– Шашы ақсары ма?–деді Атос.

– Иә.

Сұрқай, өзгеше сұрқайлау келген көгілдір көзді, қою қара кірпікті, қара қасты әйел ме?

– Иә.

Ұзын бойлы, сымбатты ма? Сол жағында бір тісі түсіп қалған ғой?

Иә.

Ләлек гүлдің таңбасы кішкене ғана жирен түсті, әр түрлі амал-жасап, өшірмек болған, ә?

– Иә.

– Бірақ сіз оны ағылшын әйелі деп едіңіз ғой?

– Жұрттың бәрі оны миледи деп атайды, бірақ оның француз болуы да ықтимал. Лорд Винтер – оның күйеуінің інісі екен.

– Д'Артаньян, мен оны көргім келеді!

– Сақтаныңыз, Атос, сақтаныңыз: сіз оны өлтірмек болғансыз! Бұл соны алдыңызға келтіре алатын әйел және сілтегені мүлт кетпейді.

Ол ләм деп аузын да аша алмайды, әйтпесе, кінәсі белгілі болып қалады.

Бұл әйел ештеңеден тайынбайды! Сіз оның долданып ашуланғанын көрдіңіз бе?

– Жоқ.

– Ол – жолбарыстың қаншығы, пантера! Ах, сүйікті Атос, сорлатқанда сол әйел енді екеумізден де кек ала ма деп қорқамын...

Д'Артаньян сөйтіп басынан өткен хикаяны: миледидің ашу-ызадан жынданып кете жаздағанын, оны өлтірмек болғанын жыр етіп айтып берді.

Сіз дұрыс айтасыз, жан-иманым кәміл, мен өз өмірімді соқыр тиынға да тұрмайды деп есептеймін,—деді Атос.— Сәті түссе, біз арғы күні Парижден кетеміз, бізді, шамасы, Ла-Рошельге жіберетін болуға тиіс, ал, біз аттанып кеткесін...

— Егер ол сізді танып қойса, Атос, ол сайқал ізіңізге түсіп, жер шетіне дейін барудан тайынбайды. Мейлі, оның қаһары маған-ақ түсе берсін.

— Е, досым, ол мені өлтіргеннен дүние бүлініп кетер дейсіз бе!

Сіз мені шынымен-ақ өмірін қастерлеп жүр деп ойлайсыз ба?—деді Атос жабығып.

— Осының бәрінде бір сұмдық тылсым сыр бар... Білесіз бе, Атос, сол әйел — кардиналдың шпионы, оған ақиқат көзім жетеді.

Ендеше, сақтаныңыз. Егер кардинал сіздің Лондондағы хикаяңызға тәнті болып райдан қайтпаса, мына әйел үшін өшігетіні анық. Алайда ол сізді ашықтан-ашық айыптайын десе, қолында дәлелі жоқ, бірақ, өшпенділікті, әсіресе ол кардиналдың өшпенділігі болса, оны іште көп сақтауға болмайды, олай болса, сақтаныңыз. Енді үйден шыққанда жалғыз шықпаңыз; ауқат-астан да сақтаныңыз — қысқасын айтқанда, ешкімге, тіпті көлеңкеңізге де сенбеңіз.

— Бақытымызға қарай, біз тек арғы күнге дейін шыдасақ болмай ма, олай дейтінім, әскерде тек жау солдаттары болмаса, басқа ешкімнен қауіптенбесек те болады,— деді д'Артаньян.

— Ал, әзірге,— деді Атос,— мен өзімнің үйкүшік болам деген сертімнен тайып, қайда барсаңыз да сізбен бірге жүремін. Сіздің Көр қазушылар көшесіне қайтуыңыз керек, мен сізбен бірге барамын.

— Бірақ біздің үй осы арадан қанша жақын болғанымен, мына түріммен бара алмаймын,— деді д'Артаньян.

— Ол рас,— деді Атос, сосын қоңырау қақты.

Гримо келіп кірді.

Атос қолымен ымдап, д'Артаньянның үйіне барып, киім-кешегін әкел,— деп әмір етті. Гримо да оған: бәрін де жақсы түсіндім, деп кетіп қалды.

— Солай, сүйікті дос!—деді Атос.— Бірақ осы оқиғаның бәрі бізге жорық жабдығын дайындауға себін тигізбейді ғой, өйткені егер мен қателеспесем, сіздің күллі киім-кешегіңіз миледидің үйін де қалып қойды, ал, о сайқал оны қайтарып жіберудің қамын жасар деймісіз. Жолымыз болғанда, сіздің сапфириңіз бар.

— Сапфир — сіздікі, сүйікті Атос! Оны сіздің әулеттің мұра сақинасы деп

өзіңіз айтқансыз.

– Иә, менің әкем оны екі мың экюге сатып алған, бір кезде мұны маған сол кісінің өзі айтқан болатын. Осы сақина – әкемнің шешеме тарту еткен той сыйлығының бір жиызы, кереметтей сақина! Шешем оны маған сыйлаған, ал, мен – есуас болғандықтан оны қасиеттеп сақтаудың орнына, ана мекер қатынға сыйладым...

– Олай болса, қымбаттым, мына сақинаны алыңыз: оның сізге қастерлі зат екенін білемін.

– Қылмысты арам қолдан шыққаннан кейін, оны енді қайтып алады дейсіз бе! Ешқашанда алмаймын! Бұл сақина былғанған, д'Артаньян!

– Ендеше оны сатып жіберіңіз.

– Шешемнен алған сапфирді сатып маған не көрініпті. Мен оны аруақ аттау деп білемін.

– Ендеше оны аманатқа қалдырыңыз, сонда оған сөз жоқ мың экюдей аласыз. Ол ақша сіздің бар мұқтажыңызды өтейді, ал кейін, жүре келе бірінші түскен ақшаға оны қайта сатып аласыз, сосын ол өзіңізге бұрынғы кір-қоңысынан тазарып келеді, өйткені ростовщиктердің қолынан өтеді ғой.

Атос күлімсіреп қойды.

Сіз – тамаша жолдассыз, сүйікті д'Артаньян,– деді ол.– Ақжарқын жайдары көңіліңізбен ұнжырғасы түсіп, сары уайымға салынған сорлылардың рухын көтересіз. Келістік! Осы сақинаны аманатқа өткізсек – өткізейік. Бірақ менің бір шартым бар.

– Қандай шарт?

– Бес жүз экюдi – сіз, бес жүзін – мен аламын.

– Сізге не болған, Атос! Маған ол ақшаның ширегінің де қажеті жоқ – мен гвардия қатарындамын. Ер-тұрманымды сатсам– керек ақшаны табамын. Маған не керек? Планшеге ат керек, сонымен шаруа тамам. Мұның үстіне сіз менде де сақина бар екенін ұмытып отырсыз.

Оны сіз менен де бетер қастерлейсіз. Маған әйтеуір солай көрінеді.

Иә, өйткені қатты тарығып қалған кезімізде ол бізді ауыр жағдайдан құтқарып қана қоймайды, тіпті басқа төнген қауіптен де арашалап қалса керек-ті. Ол тек қымбат алмас қана емес – сиқырлы бойтұмар да.

– Мен сіздің айтқаныңызға түсінген жоқпын, бірақ сізге сенемін. Хош, сонымен менің сақинамның, дұрысы – сіздің сақинаңыздың жәйіне келелік. Сіз – оған беретін ақшаның жартысын аламын, әйтпесе, мен оны Сенаға

тастаймын. Бірақ елгезек бір балық табылып, сол ақшаны, ертеде Поликратқа¹ әкеліп бергеніндей, бізге де әкеліп береді деп ойламаймын.

– Мақұл онда, келістік!– деді д'Артаньян.

Сол сәтте Гримо, оған еріп Планше келді, мырзасы кешіккеніне көңілі алаң болып және оған не болғанын көзімен көргісі келген дәйекші қолайлы сәтті пайдаланып, киімді өзі әкеліпті.

Д'Артаньян тез киінді. Атос та одан қалыспады. Екі дос әзірленіп болғаннан кейін, Атос Гримоға бірдеңені көздегендей белгі берді. Гримо қабырғадан ілулі мушкетті алып, мырзасымен бірге жүрмек болды.

Олар аман-есен Көр қазушылар көшесіне келіп жетті. Есік алдына Бонасье тұр екен. Ол д'Артаньянға мысқылдай бір қарап қойды.

– Асығыңыз, сүйікті пәтершім, сізді бір сұлу қыз күтіп отыр, ал, әйелдер, өзіңіз білесіз, күттіріп қойғанды ұнатпайды,– деді ол н жымысқыланып.

Ол Кэтти ғой!–деп д'Артаньян жоғарыға қарай тұра жүріп.

Шынында да өз бөлмесінің алдындағы алаңнан Кэттиді көріп сорлы қыз дір-дір етіп, есікке сүйеніп тұр екен.

– Сіз мені қорғаймын, ана әйелдің қаһарынан құтқарамын деп уәде бергенсіз. Есіңізде ме, мені құртқан сізсіз!–деді Кэтти шыр-шыр етіп.

– Әрине, әрине! Қам жеме, Кэтти. Кәне, мен кеткеннен кейін не болды?– деді д'Артаньян оны жұбатып.

– Соны менің өзім де білмеймін,– деді Кэтти.– Ол айқайлап бажылдап жатқасын малайлар жиналып қалды, миледи ызаға булығып, жынданып кете жаздады. Сізге айтпаған қарғысы жоқ. Сол арада тұрып: сіздің оған менің бөлмем арқылы кіргеніңізді есіне түсіріп, мені сіздің сыбайласыңыз деп ойлап қалар деп қашып қорқып кеттім. Сосын бар ақшамды, дүние-мүлкімнің тәуір-тәуірін алдымдағы, тайып тұрдым.

– Байғұс, бала! Енді сені қайтсем екен? Арғы күні жүргелі жатырмын.

– Қалауыңыз білсін, д'Артаньян мырза! Менің Парижден кетуіме көмектесіңіз, Франциядан кетуіме көмектесіңіз...

– Қарғам-ау, мен сені өзіммен бірге Ла-Рошельді қамауға алып кете алмаймын ғой!–деді д'Артаньян.

– Әрине, алып кете алмайсыз, бірақ сіз алып уәлаяттардың бір жеріне, ата мекеніңіздегі таныс ханымдардың біріне орналастыруыңызға болар еді...

– Сүйікті Кэтти, менің елімде бибілер күтушілер ұстамайды. Айтпақшы, тұра тұр, қазір реттейміз... Планше, Арамисті шақырып келші. Қазір осында келсін. Біздің онымен сөйлесуіміз керек.

– Түсінікті,— деді Атос.— Бірақ Портоспен неге сөйлеспедік! Меніңше, оның, маркизасы...

– Портостың маркизасы күйеуінің хатшыларының көмегімен киінеді,— деді д'Артаньян күліп.— Ал, біздің Кэттидің Аюлы көшесінде тұрғысы келмейді... Кэтти, рас айттым ба?

– Мені жақсылап тұрып жасырсаңыздар, қайда екенімді құдайдың тірі жаны білмесе, маған бәрібір, кез келген жерде тұра беремін,— деді Кэтти.

– Кэтти, біз екеуміз айрылысқалы тұрмыз, енді мұнан былай мені қызғанбайсың ғой...

– Д'Артаньян мырза, қайда жүрсем де, мен сені өле-өлгенше сүйіп өтемін!—деді Кэтти.

– Шайтан алсын, тұрақтылықтың қоныс тепкен жерін қарашы!— деді Атос күбірлеп.

– Мен де...— деді жігіт,— мен де сені мәңгі сүйіп өтемін, қам жеме. Бірақ менің мынадай бір сұрағыма жауап берші, ол маған аса қажет: бір кезде түнде ұрланып әкетілген жас әйел жайлы бір хабар естіген жоқсың ба?

– Тұра тұрыңызшы... О, тоба, сіз әлі сол әйелді де сүйесіз бе?

– Жоқ, оны менің достарымның біреуі жақсы көреді. Иә, ол міне, мына Атос.

– Мен бе?!—деді Атос, тап бір жыланды басып кеткен кісідей шошынып.

– Әрине сен!—деді д'Артаньян Атостың қолын қысып.— Бәріңіздің байғұс Бонасье бикені іздеуге қатысып жүргенімізді жақсы білесің. Бірақ Кэтти оны ешкімге де айтпайды... Солай ма Кэтти? Білесің бе, сүйіктім,—деді д'Артаньян сөзін жалғап,— жаңа осында келе жатқанда есік алдынан бір кеспірсіз кісіні көрген шығарсың, бике соның әйелі.

– О, тоба! Сіз оны менің есіме жақсы салдыңыз-ау. Мен одан қорқамын. Ол мені тек танымаса болғаны!

– Танымаса дегенің қалай? Немене, сен оны бұрын көріп пе едің?

– Ол екі рет миледиге келген.

– Солай ма! Қашан келіп еді?

– Осыдан екі – екі жарым апта бұрын.

– Ия, иә, өзі де солай болған.

Ол кеше кешкілік тағы келіп кеткен-ді.

– Кеше кешкілік?

– Иә, сізден сәл ғана бұрын кеткен.

– Сүйікті Атос, біз шпиондар торымен қоршалыппыз!.. Кэтти, сонда ол сені таныды деп ойлайсың ба?

– Мен әлгіде оны көрісімен, капорды төмен түсіре қойдым, бірақ байқап қалды ғой деймін.

– Атос, төмен түсініңізші, маған қарағанда ол сізге біраз сенетін сияқты – ол әлі есік алдында тұр ма екен, қарай қойыңызшы.

Атос төменге түсіп, тез қайтып келді.

– Өзі жоқ, есігі құлыптаулы, – деді ол.

Ол күллі көгершін бір ұяда деп айтуға кеткен болды.

– Ендеше бәріміз ұшып кетелік те, осында Планшені қалдыралық, ол кейін бізге не болғанын хабарлайды, – деді Атос.

– Бір минут кідірілік! Арамисті қайтеміз? Біз оған кісі жібердік қой. Ол рас, Арамисті тосайық.

Сол мезетте Арамис келіп кірді.

Арамиске болған оқиғаны түгел айтып шыққаннан кейін, оның дәрежелі таныстарының біреуінен Кэттиге орын тауып берудің өте қажет болып тұрғанын түсіндірді.

Арамис бір сәт ойланып қалды да, сосын қызарып кетіп:

– Д'Артаньян, осы көмек сізге шынымен-ақ қажет пе? – деп сұрады.

– Өмір бойы өзіңізге разы болып өтемін.

– Ендеше, де Буа-Траси ханым менен өзінің уәлаяттың бір жерінде тұратын көңілдес бір құрбысы сенімді кәнізак тауып беруін өтініп еді, егер сіз, д'Артаньян, бұл бикеге кепілдік берсеңіз...

– О сударь! – деді Кэтти дауыстап. – Менің Парижден кетуіме жағдай жасаған ханымға жан-тәнімен адал қызмет істеймін, маған сенуіңізге болады.

– Олай болса, бәрі реттеледі,– деді Арамис.

Ол столға отырып, хат жазып, оны сақинасымен бастырып желімдеп, Кэттиге берді.

– Ал, енді сүйіктім,– деді д'Артаньян,– бұл жерде қалудың бізге де, саған да қауіпті екенін өзің де білесің, сол себепті де қазір ажырасуымыз керек. Біз сенімен заманның бір жақсы кезінде кездесерміз.

– Есіңізде болсын, біз екеуміз қайда, қашан кездесек те, сізді тап қазір қалай сүйсем, солай сүйетін боламын,– деді Кэтти.

– Құмар ойыншының анты,– деді Атос, д'Артаньян Кэттиді шығарып салмақ болып басқышқа шығып кеткесін.

Күндізгі төрт кезінде Атостың үйінде кездеспек болып, пәтер күзетін Планшеге тапсырып, біздің үш жігітіміз енді бір үш минут өткен шамада жөн-жөніне тарады.

Арамис үйіне қайтты да, Атос пен д'Артаньян сапфирді аманатқа өткізбек болып көшеге шықты.

Біздің гасконымыз шамалағандай-ақ, олар сақинаны аманатқа қалдырып, үш жүз пистоль ақша алды. Бұған қоса, ростовщик: егер сіздер осы сақинаны маған басыбайлы сататын болсаңыздар, мен оған бес жүз пистоль төлеуге әзірмін, өйткені бұ сақина мендегі бір сырғамен кереметтей үйлеседі екен деді.

Атос пен д'Артаньян, қанша айтқанмен, өз ісін жете білетін пысық солдаттар емес пе – мушкетерге, керекті жорық жабдығын алуға небәрі үш-ақ сағат жұмсады. Оның үстіне Атос аса кеңпейіл, көнбіс жан еді. Егер бір зат оған ұнай қалса, ол саудаласып жатпай, сұраған ақшасын бере салатын. Д'Артаньян оның бұл мінезіне ескерту жасамақ болып оқталып көріп еді, Атос жымып бір күлді де, оның иығына қолын салды, д'Артаньян сол арада тұрып: егер гасконның кедей ақсүйегі маған саудаласу жарасса да, өзін ханзададан кем көрмейтін адамға ол тіпті де жараспайды ғой деген түйінге келді.

Мушкетер Андалузияның алты жастағы, «қой мойынды, қоян жақ, қоймай шабар тік аяқ» бір мойыл қара арғымағын тауып алды. Ол оны айналдыра қарап, ешбір мін таба алмады. Оған мың ливр сұрады. Бәлкім, мушкетер оны арзанға да түсіре алатын еді, бірақ, д'Артаньян алып сатармен саудаға ерегісіп жатқанда, Атос жүз пистольді санап тастай салды.

Гримоға арналып Пикардияның жатаған келген бір мықты жабысы үш жүз ливрге сатып алынды.

Сонымен, Атос әлгі атқа ер-тұрман мен Гримоға қару-жарақ сатып алғанда, жүз елу пистоль ақшасынан көк тиын да қалмады. Д'Артаньян көңілдес досына: менің үлесіме тиген ақшадан алыңыз, кейін бірдеңе етіп бересіз, деп көріп еді. Атос бұған шығып бір қушитты да қойды.

– Әлгі ростовщик сапфирді біржолата сатып алғанда қанша ақша бермекші болып еді?– деді ол.

– Бес жүз пистоль.

– Яғни екі жүз пистоль артық береді, Оның жүз пистолі сізге, жүзі – маған. Досым-ау, ол тұтас бір байлық емес пе! Дереу ростовщикке барыңыз.

– Қалай? Сіз немене...

– Қайтесіз, д'Артаньян, ол сақина есіме қайдағы бір мұңлы жәйіттерді түсіреді. Ал, оны қайта сатып алатын үш жүз пистоль енді біздің қолымызға ешқашанда түспейді, демек, біз бұл істен екі мың ливрды текке жоғалтқалы тұрмыз. Сіз оған сақина – сонікі екенін айттыңыздағы, екі жүз пистольді алып қайтып келіңіз.

– Атос, жақсылап бір ойланыңызшы!

– Біздің заманда қолдағы ақша ғана қадірлі және керек кезінде құрбандыққа да барған дұрыс. Барыңыз, д'Артаньян, барыңыз! Гримо мушкетін алып, сізбен бірге жүреді..

Арада жарты сағат өткеннен кейін, жолай ешбір хикаяға ұрынбай, екі мың ливрді алып, д'Артаньян да қайтып келді.

Ойламаған жерден Атос шаруасын реттеуге қажет ақшаны осылай тапқан еді.

IX

ЕЛЕС

Сонымен күндізгі сағат төртте достар Атостың үйінде бас қосты. жорық жабдығының қамынан құтылған еді, енді әрқайсысының жүзінен көптің көкейінде жүрген зәру бір қам-характертері нышан беріп отырған, өйткені бақыт-қуаныштың әрбір сәтінде болашақ дүрбелеңнің ізі жатады ғой.

Кенет д'Артаньянға бағышталған екі хатты алып, Планше кіріп келді.

Хаттың біреуі – ұзынша келген, әсем де шағын конвертке салынып, жасыл балауызбен жапсырылып, үстіне әдемі мөр басылыпты, о да жасыл бұтақты тістеп алған көгершін бейнеленіпті.

Екінші хат төрт бұрышты да үлкен екен, оның бетіне жоғары мәртебелі герцог-кардиналын, айбарлы гербі былшита басылыпты.

Кішкене хатты көргенде Д'Артаньянның жүрегі қуанғаннан лүпілдеп кетті: жігіт жазуды таныған сияқты. Рас, ол бұл жазуды бір-ақ рет көрген, дегенмен жүрегінде жатталып қалыпты.

Сонымен, ол кішкене хатты алып, асығыс аша бастады.

«Алдағы сәрсенбіде,– делініпті хатта,– кешкі сағат алты мен жетінің арасында Шайоға баратын жол үстінде серуендеп жүргейсіз, сонда өтіп жатқан күймелердің ішіне байыптап қарарсыз. Бірақ егер сіз өз өміріңіз бен өзіңізді жақсы көретін кісілердің өмірін қастерлейтін болсаңыз, өзіңізді бір сәт қана көру үшін жанын шүберекке түйген әйелді танығаныңызды сездіретін бірде-бір қимыл-әрекет жасамаңыз, ләм деп сөз айтпаңыз».

Хатты жазған кісінің қолы жоқ екен.

– Бұл – құрылған тор, д'Артаньян. Онда бармаңыз,– деді Атос.

– Бірақ мен мына жазуды танитын сияқтымын,– деді д'Артаньян оған.

– Бәлкім, оны соған ұқсатып әдейі жазған шығар. Жылдың бұл уақытында, кешкі сағат алты-жетілердің кезінде, Шайоға баратын жолда тірі жан болмайды. Бұл – Бонди орманына серуенге барғанмен бірдей,– деді Атос сөзін жалғап.

– Ал, біз о жаққа бірге барсақ қайтеді?– деп ұсыныс жасады д'Артаньян.– Не шайтан екен өзі! Қосшыларымызбен, ат-көлігімізбен, қару-жарағымызбен төртеуімізді бірден жұтып қоймас!

– Оның үстіне жорық жабдығымызды жұртқа көрсетіп қайтуға да қолайлы,– деді Портос.

Егер бұл хатты жазған әйел болса және өзі сырт көзге көрінгісі келмесе, онда сіз, д'Артаньян, оның абыройына шәк келтіресіз. Осыны бір ойлаңызшы! Ол дворянингге ерсі қылық болмақ,— деді Арамис.

— Біз кейін қаламыз да, күймеге д'Артаньянның өзі таяп барады,— деді Портос.

— Солай екені рас, бірақ зулап бара жатқан күймеден пистолетпен атып кету оңай.

— Пәле!—деді д'Артаньян.— Оқ жанап өтеді. Ал, біз күймені қуып жетеміз де, ішіндегі кісілерін түгелдей жайрата саламыз. Сөйтіп дұшпандарымыздың санын азайтамыз.

— Осының сөзі дұрыс. Мен сайыс жағындамын. Біз қаруымызды бір сынап көруіміз керек қой!—деді Портос.

— Мақұл бір рахаттанып қалайық!—деді Арамис өзінің әдеттегі байқам даусымен.

— Еркіңіз білсін,— деді Атос.

— Мырзалар,— деді д'Артаньян,— қазір сағат төрт жарым болды, сағат алтыға дейін біз Шайо жолына әзер жетеміз.

— Ал, кеш аттансақ, бізді ешкім де көре алмайды, әрине кісіге одан өткен өкініш бола ма. Кәне, ендеше жолға дереу әзірленелік, мырзалар,— деді Портос.

— Ау, сіз екінші хатты ұмытып кеттіңіз,— деді Атос.— Сыртындағы мөріне қарағанда, меніңше ол ашып көруге тұрарлық хат тәрізді. Шынымды айтайын, сүйікті д'Артаньян, өзіңіз соншама елжіреп тұрып қойныңызға тығып алған әлгі бір шатпақтан гөрі, мына хат мені қатты алаңдатып отыр.

Д'Артаньян қызарақтап қалды.

— Жарайды, мырзалар, ендеше ашып көрелік, жоғары мәртебелі тақсырдың менде не шаруасы бар екен,— деді жас жігіт.

Д'Артанья хатты ашып оқып шықты:

Король гвардиясы Дезэссар ротасынан д'Артаньян мырза бүгін кешкі сағат сегізге кардиналдық сарайына шақырылады.

Ла УДИНЬЕР,

гвардия капитаны».

Шайтан алсын!—деді Атос бәсең,— мына кездесу ана екіншіңнен

қауіптірек.

Мен бірінші кездесуден кейін екіншісіне барамын. Біреуі сағат жетіге екіншісі сегізге белгіленген. Уақыт екеуіне де жетеді – деді д'Артаньян.

– ым... Мен болсам бармас едім,– деді Арамис.– Сыпайы жігіт әйел жүздесуге шақырғанда бармай қала алмайды, ал, ақылды да сақ дворянин, егер ол: осы мені қайбір жақсы көргеннен шақырып отыр дейсің, деп шүбәланса болды, жоғары мәртебелі тақсырға бармай қалатындай бір дәлел табады ғой.

– Мен Арамисті құптаймын,– деді Портос.

– Мырзалар,– деді д'Артаньян,– мен бұдан бұрын да де Кавуа мырза арқылы мәртебелі тақсырдан осындай бір шақырту-хат алған едім. Мен оны елемей қойып едім, соның ертеңіне үлкен бақытсыздыққа ұшырадым: Констанция жоғалып кетті. Не болса о болсын, барамын.

– Егер сондай бір берік шешімге келсеңіз – барыңыз,– деді Атос.

– Бастилияны қайтесің?– деді Арамис.

– Сол да сөз болып па! Сіздер мені одан шығарып аласыздар – деді д'Артаньян.

– Әлбетте!–деп жауап қатты Арамис пен Портос, өз күштеріне кәміл сенетін кісідейін және соның өзі оп-оңай іс сияқты, бұл екеуі сөзді батыл айтты.– Әлбетте, біз сені одан бірден суырып аламыз, бірақ біз арғы күні аттанатын кісілерміз, сол себепті де сіздің әзірше Бастилияға түспей тұра тұрғаныңыз жөн болар еді.

– Ендеше былай етелік,–деді Атос.– Бүгін кешкілік біз оны жалғыз қалдырмайық, ал, жігітіміз кардиналдың сарайына барып кірген кезде, әрқайсымыз соңымызға үш-үш мушкетерден ертіп, шығатын есіктерді аңдыйық. Егер іш жақтан күдікті бір жабық арба шықты дегенше оған шабуыл жасайық. Біз осы көптен бері кардиналдың гвардияшыларымен шекіспей кетіп едік, бәлкім, де Тревиль мырза бізді өліп қалды деп ойлап жүрген шығар!

– Бәрекелде, Атос, сіз қолбасшы болу үшін туғансыз. Мырзалар бұл жоспарға сіздер не айтасыздар?–деді Арамис.

– Керемет жоспар!– деді жас жігіттер қосылып.

– Сонымен,– деді Портос,– мен қазір жүгіріп казармаға барамын да, жігіттерді кешкі сағат сегізге әзір тұрындар деп ескертемін. Кездесетін жеріміз – кардинал сарайының алдындағы алаң деймін. Ал, сіздер оған дейін қызметшілерге аттарды ерттете беріңіздер.

– Менің әлі көлігім жоқ,— деді д'Артаньян.— Ал бірақ де Тревиль мырзадан ат сұратып кісі жібере аламын.

– Сұратпай-ақ қойыңыз, оданда менің бір атымды алыңыз,—деді Арамис.

– Атыңыз сонша көп пе еді?— деді д'Артаньян.

– Үшеу,— деді Арамис күлімсіреп.

– Қымбаттым, сіз Франция мен Наварраның күллі ақындарынан да атқа бай екеніңізге көзім жетеді,— деді Атос.

Тыңдаңызшы, сүйікті Арамис, үш атпен не істейтініңізді шамасы, өзіңіз де білмейтін болуыңыз керек. Мен сіздің үш атымды бірден сатып алғаныңызға түсінбей отырмын.

– Гәп мынада, үшінші атты маған бүгін ертеңгісін ливрейсіз бір монах әкеліп берді, ол кімнің қызметшісі екенін айтқысы келмеді, тек мырзамның әмірімен...

– ...немесе ханшасының әмірімен,— деді д'Артаньян оның сөзін бұзып.

– Мәселе онда емес,— деді Арамис қызарып.— Ол ханшасынан менің қорама атты жеткізіп бер, бірақ кім жібергенін айтпа деген бұйрық алыпты.

– Жок, мұндай керемет тек ақындардың басында ғана болады!— деді Атос салмақпен.

– Олай болса істі басқаша шешелік,— деді д'Артаньян.— Өзіңіз жолға қай атпен шығасыз? Сатып алған атыңызбен шығасыз ба, әлде сыйлыққа келген атыңызбен шығасыз ба?

– Әрине, сыйлыққа алған атыммен шығамын. Д'Артаньян, өзіңіз де білесіз, мен оны қорлай алмаймын...

– ...бейтаныс сыйлаушыны ма,— деді д'Артаньян сөзді бақтап.

– Яки сый иесі – бейтаныс әйелді ме,— деді Атос оның сөзім түзетіп.

– Сонда сатып алған атыңыз өзіңізге керек болмай қалғаны ма?

– Солай десем де болады.

– Оны өзіңіз таңдап алып па едіңіз?

– Таңдағанда қандай! Өзіңізге мәлім, иесінің қауіпсіздігі әман да астындағы атына-байланысты!

– Ендеше оны маған өзіңіз алған бағасына сатыңыз.

– Мен оны сізге өзім-ақ ал деп айтпақшы едім, ол топырышты кейін, қалаған кезіңізде қайтарарсыз.

– Ол сізге қаншаға түсті?

– Сегіз жүз ливрге.

– Сүйікті дос, міне сіздің қырық қос пистоліңіз,— деді д'Артаньян қалтасынан ақшаны алып жатып.— Сіздің поэмаларыңыз тап осындай теңгелермен ақы төлейтінін кәміл білемін.

– Сіз сонша байсыз ба?— деді Арамис аң-таң қалып.

– Баймын, Крездей баймын, қымбаттым!

Д'Артаньян оны дәлелдеу үшін қалтасында қалған ақшасын бір сылдыратып қойды.

– Ер-тұрманыңызды мушкетер казармасына беріп жіберіңіз, сосын атыңызды басқалармен бірге әкеліп береді.

– Жақсы. Япырмау, сағат бес болып қалыпты, асықпасақ болмайды.

Арада ширек сағат өткен шамада Феру көшесінің шетінен тамаша испан азбанын мінген Портос көрінді. Оның соңында, астында әп-әсем оверн аты бар Мушкетон келе жатты. Портос қуаныш пен тәкаппарлықтан жаралғандай еді.

Онымен бір мезетте көшенің екінші шетінен ағылшын арғымағын ойнақтатып Арамис шыға келді. Оған ілесе руан атын мініп, векленбург тұқымдас көшелі бір сәйгүлікті жетелеп, Базен бой көрсетті; оның жетегіндегі Д'Артаньянның аты еді.

Екі мушкетер есіктің алдына келіп аттарынан түсті; Атос пен д'Артаньян оларға терезеден қарап тұрды.

– Шайтан атсын! Атыңыз қандай керемет еді, сүйікті Портос - деді Арамис.

– деді Портос,—бұл маған әуелден-ақ жіберілуге тиісті ат еді. Күйеуінің оспадарсыз ойын-қалжыңынан мұны басқа атпен ауыстырады, дегенмен, ақырында күйеу сазайын тартты да, бәрі менің көңілімдегідей болып шықты.

Ұзамай Планше, онымен бірге қожасының атын жетелеп Гримо да жетті. Д'Артаньян мен Атос үйден шығып, аттарына қонды, сөйтіп шарт жолдас топтасып алып жолға шықты: астарындағы аттары үшін — Атос бұрынғы әйеліне, Арамис — көңілдесіне, прокуроршасына, ал д'Артаньян болса, көңілдестердің бәріненде артық — киелі сәтке қарыздар болатын.

Қызметшілері бұлардың соңынан бүлкілдеп келе жатты.

Портостың болжағанындай, бұл жасақ көрген жұртқа қатты әсер етті, егер Кокнар бәйбіше испан айғырының үстінде төредей болып отырған көңілдесін көрсе, күйеуінің ақшалы сандығын біраз ойсыратқанына мүлде өкінбес те еді.

Луврға жақындағанда төрт дос Сен-Жерменнен қайтып келе жатқан де Тревиль мырзамен кездесті; бұлардың ғажайып жол жабдығын тамашалап, қарау үшін ол мушкетерлерді әдейі аялдағаты сол-ақ екен, бұлардың төңірегіне қаймана халық топырласып жиналып қалды.

Д'Артаньян осы бір сәтті пайдаланып, де Тревиль мырзаға үлкен қызыл мөр, герцогтың гербісі басылған бір хат алғанын айтып әрине, екінші хат туралы оның ләм демегені өзінен-өзі белгілі.

Де Тревиль мырза бұлардың өзара келісіп алған шешімін қуаттады да, егер д'Артаньян ертең оның қабылдауына келмей қалатын болса, онда жас жігітті қайдан болса да табу жолын қарастырамын деп уәде берді.

Сол сәтте Самарит әйел көпірінің үстіндегі сағат алтыны соқты. Бір шұғыл шаруамыз бар еді деп достар де Тревиль мырзамен қоштасты.

Аттарының басын еркін жіберіп, шапқан күйі олар Шайоға баратын жолдан келіп шықты. Күн батып, ымырт үйіріле бастады, күймелер әрлі-берлі өтіп жатыр. Достары сәл кейінірек тұрып, д'Артаньянды күзетке алды, ол өткен-кеткен күйме ішіне қанша үңіліп қараса да, таныс жанды көре алмады.

Ақырында, ымырт әбден үйірілген шақта, бұлар он бес минут өткеннен кейін, Севр жақта бір күйме заулатып тез жақындай берді. Мұны көргісі келген әйелдің дәл осы күйме ішінде екен д'Артаньян бірден сезгендей болды және табанда жүрегінің тулай жөнелгенін біліп, жас жігіт бұған кәдімгідей таңданып қалды Тап сол мезетте күйме терезесінен басын шығарып, бір әйелдің жүзі көрінді: ернін басқан қос саусағы оған үндеме деп тұрғандай немесе сүйдім деп бара жатқандай. Д'Артаньянның қуанғаннан даусы жай ғана шығып кетті: ол әйел яғни оның елесі (өйткені күйме жай оғындай жалт етіп өте шықты ғой) Бонасье бике еді.

Хатта айтылған ескертпеге қарамастан, д'Артаньян еркінен тыс атқа тақым басып, дереу қуып жетті, бірақ не пайда, терезе пердесі жабылып қалған екен. Елес қас қағымда жоқ болды.

Д'Артаньян тек сонда ғана хаттың сақтандырған сөздерін есіне алды: «...егер сіз өз өміріңіз бен өзіңізді жақсы көретін кісілерді өмірің қастерлейтін болсаңыз... бірде-бір қимыл-әрекет жасамаңыз... ештеңені көрмеген сыңай танытыңыз».

Ол өзі үшін емес, әйел үшін іші қан жылап, атының басын тартты: мені бір рет көремін деп ол басын зор қауіпке ақиқат байлады ғой деп ойлады.

Д'Артаньян не істерін өзі де білмей бір орында есеңгіреп тұрып қалды. Егер ол шынымен Бонасье бике болса және Парижге қайтып бара жатса, осы бір қас қағымдай кездесу, сәл де болса бір көру, ишара сүйіс неге қажет болды екен? Егер ол бике болмаса – олай да болуы да ғажап емес, өйткені қызыл іңірде қателесу оп-оңай – иә, егер ол бике болмаса, онда бұл жігіттің өзіне қарсы құрылған амал-айланың басы емес пе екен, ал, мұның дұшпандары сол үшін өзі жақсы көретін (осы махаббатын ол ешкімнен де жасырмаған) әйелді жем етіп тастап отырған жоқ па екен?

Серіктері желдіртіп Д'Артаньянның қасына келді. Олардың үшеуі де күйменің терезесінен бір әйелдің басын шығарып қарағанын анық көріпті, бірақ үшеуінің Атостан өзгесі Бонасье бикені танымаушы еді. Атостың пікірінше, ол – сол бикенің тап өзі, бірақ ол д'Артаньян сияқты, әйелдің әсем жүзіне байыптап қарамаған, сол себепті де күйме түкпірінен екінші біреудің қарасын – еркектің қарасын көрген.

– Олай болса,– деді д'Артаньян,– дұшпандары оны бір түрмеден екінші түрмеге алып бара жатқаны. Бірақ олар бұл бейбаққа не істемекші? Енді мен онымен кездесе алам ба, жоқ па?

– Досым,– деді Атос байсалды қалыппен,– есіңізде болсын, бұл дүниеде тек өлі кісімен кездесе алмайсың. Сіз бенен біз ол жөнінен бірдеңені білеміз, солай емес пе? Ендеше, егер сіздің ғашығыңыз өліп қалмаса, егер біз әлгіде күйме ішінен ақиқат сол бикені көрсек, онда ерте ме, кеш пе, әйтеуір бір күні оны тауып аласыз. Бәлкім...– деді өзіне тән әдетімен тұнжырай сөйлеп,– бәлкім ол өзіңіздің ойлағаныңыздан да тезірек болып қалар.

Сағат жеті жарымды соқты, күйме хатта жазылған уақытынан жиырма минуттей кешігіп өтті. Достары әлі тағы бір жерге баратынын д'Артаньянның есіне салды және бармаймын десеңіз әлі де кеш емес, дегенді ескертіп қойды.

Бірақ д'Артаньян әрі қайсар, әрі білмекке құмар елгезек жан-ды. Ол кардинал сарайына барып, жоғары мәртебелі тақсырдың өзіне не айтатынын білуді алдына мақсат етіп қойыпты. Ол қасарысып, алған бетінен мүлде қайтқысы келмеді.

Бұлар Сент-Оноре көшесіне келсе, кардинал сарайының алдындағы алаңнан, бағана өздері шақыртқан он екі мушкетерді көрді, олар жолдастарын күтіп қыдырып жүр екен. Істің мән-жәйін оларға осы арада ғана түсіндірді.

Кароль мушкетерлерінің даңқты полкінде д'Артаньян әбден әйгілі болып алған-ды; жүре келе оның полктен өз орнын алатынын жұрттың бәрі

білетін, сол себепті де оған күні бұрын жан жолдас ретінде қарайтын. Шақырылған іске әрқайсысының шын ықыласпен қатысуға келісімін бергені де, міне, содан еді; мұның үстіне әңгіме кардинал мен оның нөкерлерін бір сүріндіру жөнінде болып отыр, ал, бұл қадірменді дворяниндер мұндай іске келгенде әманда жанып түседі.

Атос оларды үш отрядқа бөліп, біреуін өз басшылығына алды, екіншісін – Арамистің, үшіншісін – Портостың қарамағына берді. Сосын үш отряд сарайға таяу жерде, әрқайсысы өз алдына шығатын есікті аңдып отыра берді. Ал, д'Артаньянға келсек, ол именбей үлкен есіктен барып кірді.

Жас жігіт достарының демеп-жебейтінін сезсе де, кең басқышпен көтеріліп келе жатқанда көңілі қобалжулы еді. Оның миледиге жасағаны опасыз сатқындыққа көбірек ұқсайды, бірақ ол сол әйелді кардиналмен байланыстыратын саяси сипаттағы бір қарым-қатынас барына шек келтірмейді; мұның үстіне әлгі өзі мықтап жазасын берген де Вард мәртебелі тақсырдың сыбайластарының бірі болатын; ал, жоғары мәртебелі тақсыр жауларын қалай жек көрсе оған қарама-қарсы достарын жанындай жақсы көретін.

Егер де Вард кардиналға екеуміздің шекісіп қалғанымызды айтқан болса, әрине, оның айтқанына күмән жоқ және ол менің кім екенімді біліп қойса, онда мен өзімді жазаға баяғыда кесіліп қойдым деп есептеуіме болады,— деп ойлады д'Артаньян басын шайқап.— Бірақ кардиналдың оны бүгінгі күнге дейін тосып келгенінің себебі неде? Иә, себебі бесенеден белгілі — миледи өзіне жақсы жарасатын кейіппен, мұңая-көлгірсіп отырып, кардиналға менің үстімнен шағынған, сосын соңғы қылмыс оның шыдамын тауысқан.

«Бақытыма қарай, қайырымды достарым өзімді төменде тосып тұр,— деп ойлады д'Артаньян,— олар мені құтқарып алу үшін әрекет етпей тұрып, қамауға жібертпеді. Дегенмен де Тревиль Мирза мушкетерлерінің бір ротасы күллі Францияның әскері қолында тұрған кардиналмен жападан-жалғыз шайқаса алмайды. Кардиналдың алдында королева — дәрменсіз де, король — еріксіз іс жігерсіз. Д'Артаньян, досым менің, сен ержүрек батырсың, жақсы қасиеттерің толып жатыр, бірақ түптің түбінде сені әйелдер құртады!»

Ауызғы бөлмеге келіп, дәйекшіге хатты берген кездегі, оның қалың ойының қайғылы қорытындысы, міне, осындай-тын. Дәйекші оны қабылдау залына ертіп әкеліп, сарайдың түкпір жағына қарай кетіп қалды.

Қабылдау залында кардиналдың бес-алты гвардияшысы тұр екен. Мұның Жюссакты жаралағанын жақсы білетін гвардияшылар, д'Артаньянды көрісімен, бұған бір-бір қарасып, бір түрлі табалап күлгендей болды.

Бұл күлкі д'Артаньянға жаман ырым сияқты болып көрінді; бірақ біздің

гасконды қорқыту оңай емес-ті, өзі шыққан уәлаят тұрғындарына тән өзімшіл, өр көкірек қасиетінің арқасында ол, ішінде не болып жатқанын, әсіресе сол сезім қорқынышқа ұқсайтын бірдеңе болса, соны өзге жұртқа білдірмеуге тырысатын, ол гвардияшы мырзалардың жанынан тәкаппар басын биік ұстап, кекірейіп өте шықты да, әлдекімді күткендей, белін таянып, айбынданып тұрып қалды.

Қызметші қайтып келіп, д'Артаньянға еріңіз дегендей ишара-ым жасады. Жас жігітке артында тұрған гвардияшылар өзара сыбырласып жатқандай болып көрінді.

Ол бір дәлізді жанай, үлкен залдан өтіп, кітапханаға келіп кірді де, жазу столының қасында бірдеңені жазып отырған бір кісінің үстінен түсті.

Қызметші оны кіргізді де, бірде-бір сөз айтпай, үнсіз шығып кетті. Д'Артаньян жәйімен алдындағы кісіге көз жүгіртіп қарай бастады

Әуелде ол алдындағы кісі белгісіз бір істі оқып, зерттеп отырған сот қызметкері ме деп ойлап қалды, бірақ ұзамай, стол басында отырған кісі бірдеңені жазып, дәлірек айтқанда, жолының ұзындығы әр түрлі бір нәрсені, буындарын саусағымен санап, жөндеп отыр екен. Ол алдындағы кісінің ақын екенін білді. Енді бір минуттен кейін ақын қолжазбасын жауып, басын көтерді; қолжазба мұқабасының сыртына «Мирам, бес актілі трагедия» деп жазылған екен.

Д'Артаньян кардиналды тани қойды.

АЙБАРЛЫ АРУАҚ

Кардинал шынтағымен қолжазбасын басып, қолымен иегін сүйеп, жас жігітке бір минуттей қадала қарап қалды. Құдайдың тірі жанында кардинал Ришельенің көзіндей өткір де сыншы көз жоқ шығар, д'Артаньян арқасын аяз қарып өткендей, дір ете түсті. Бірақ ол сыртқа сыр бермеді де, қашан жоғары мәртебелі тақсыр өзіне арнап тіл қатамын дегенше онша аспай да таспай және жасып жасқанып та кетпей, қалпағын қолына ұстаған күйі жайбарақат тұра берді.

— Сударь, Беарннан келген д'Артаньян сізсіз бе?—деді оған кардинал.

— Ия шарапатты мырза,—деді жас жігіт.

Тарба мен оның маңайында д'Артаньян тұқымының бірнеше тармағы бар. Сіз соның қайсысына жатасыз?—деді кардинал.

— Мен ұлы ағзамның әкесі, ұлы король Генрихпен бірге дін жолындағы соғыстарға қатысқан Д'Артаньянның баласымын.

— Ия-ия, тап солай! Осыдан жеті-сегіз айдай бұрын ата мекенін тастап астанадан бақыт іздеп келген жігіт мына сіз екенсіз ғой!

— Ия, шарапатты мырза.

— Сіз Менгтің үстімен өттіңіз, сол жерде бір оқиғаға тап болдыңыз...соның, не екенін анық білмеймін... әйтеуір, бір оқиға...

— Шарапатты мырза,— деді д'Артаньян,— менің басымнан өткен оқиға...

— Айтпай-ақ қойыңыз, қажет емес,— деді кардинал күлімсіреп, оның бұл күлкісі: ол оқиғаны мен сізден кем білмеймін, деп тұрғандай еді.—Сіздің жаныңызда де Тревиль мырзаға жазылған аманат хат болған, солай ма?

— Ия, шарапатты мырза, бірақ Менгтегі сол бір қайғылы қақтығыс кезінде...

... хат жоғалып кеткен,— деді кардинал сөзді жалғап.— Иә, мен оны білемін. Бірақ жұрттың қандай адам екенін түріне бір-ақ қарағаннан білетін қырағы физиономист де Тревиль мырза сізді өзінің күйеу баласы Дезэссардың ротасына орналастырып, жүре келе мушкетерлер қатарына түсесіз деп үміттендіріп қойды.

— Сіз бәрінен де хабардар екенсіз, шарапатты мырза,— деді Артаньян.

— Содан бері сіздің басыңыздан талай-талай хикаялар өтті. Сіз мүлде басқа жерде болуға тиіс күні Картезиан монастырының сыртында

серуендеп жүрдіңіз. Сосын дос-жарандарыңыз бен бірге Форждың шипалы суына сапар шектіңіз. Олар жолда кешеуілдеп қалды да, ал сіз болсаңыз, әрі қарай жүріп кеттіңіз. Ол әбден түсінікті еді – сіздің Англияда біраз шаруаңыз болды.

– Шарапатты мырза,– деді абыржып сасып қалған д'Артаньян, - менің онда барғаным...

– Виндзорға аңшылыққа бардыңыз ба, әлде басқа бір жерге бардыңыз ба – онда ешкімнің де жұмысы жоқ. Менің оны білетін себебім, қызметімнің өзі күллі жәй-жағдаятты біліп отыруға міндеттейді. Ол жақтан қайтып келісімен сізді ұлағатты бір жан қабылдады, ол кісінің сыйлығын қастерлеп сақтап жүргеніңіз маған қатты ұнайды...

Д'Артаньян королева сыйлаған жүзігіне шап беріп, оның асыл тасын ішіне төңкере салды, бірақ амал қанша, оны кешігіп барып жасап еді.

– Осы оқиғадан кейін, келесі күні сізге Кавуа мырза барып...,сарайға келуіңізді өтінді,– деді кардинал сөзін сабақтап.– Сіз оның шақырғанына келмей, қате жасадыңыз.

– Шарапатты мырза, сіздің жоғары мәртебелі тақсыр, қырыңызға алынып қалдым ба деп қатты қорықтым.

– Не үшін, сударь? Бастығыңыздың тапсырмасын асқан ерлікпен өте шебер орындап қайтқаныңыз үшін бе? Егер сіздің орныңызда өзге кісі болса, оны осылай орындай алмас еді ғой. Сіз жұрттың қырына алынып қалдым деп ығып жүрсіз, ал, шынында мақтауға ғана лайықты жігітсіз! Мен сіз сияқты қылша мойны талша болып... әмірге жанын сала... бағынатын кісілерді емес, бағынбайтын бас асауларды жазалаймын. Мұның дәлелі ретінде өзіңізді шақыртып кісі жіберген күнді есіңізге алыңызшы, сосын сол күні кешке болған оқиғаны көз алдыңызға елестетіңізші...

Бонасье бике тап сол кеште ұрланған еді.

Д'Артаньянның тұла бойы мұздап сала берді: ол осыдан жарты сағат бұрын өзінің қасынан ағып өте шыққан сорлы әйелдің жәйін ойлады, сөз жоқ оны айдап бара жатқан да сол баяғы өзін жоқ қылатын мылқау күш қой.

– Хош, сонымен,– деді кардинал сөзін жалғап,– біраз уақыттан бері өзіңіз жәйлі ешбір хабар естілмегеннен кейін, не істеп жүргеніңізді білейін деп едім. Реті келгенде айтайын, сіз маған бір себептен разы болуға да тиістісіз; өйткені небір қиын қилы-қилы жағдайларда сізге аяушылық білдіріп, аман қалдырып жүргенімді өзіңіз де байқаған боларсыз.

Д'Артаньян оны құрметтеп, иіліп тәжім етті.

– Оған себеп болған, қара қылды қақ жаратын әділет сезімі ғана емес, сонымен бірге сіз жәйлі менің көкейімде жүрген өзгеше бір ойым бар...

Д'Артаньян таң қалған үстіне таң қала берді.

– Сол ойымды сізге бірінші шақыртқан күні айтайын деп едім, бірақ сіз келмедіңіз. Сәтіне қарай, кешіккеніңіз ешбір нәрсеге кесірін тигізбеді, енді сол ойымды бүгін естисіз. Д'Артаньян мырза, мына жерге, маған қарама-қарсы отырыңыз! Сіз аса дегдар дворянинсіз, сол себепті менің сөзімді түрегеп тұрып тыңдамай-ақ қойыңыз.

Сосын кардинал жас жігітке орындықты мезгеп көрсетті. Бірақ Д'Артаньянның осы оқиғаға аң-таң қалып, есі шығып кеткені сонша, сөйлесіп отырған кісі әлгі сөзін екінші рет қайталады.

– Сіз ержүрек жігітсіз,– деді кардинал сөзін сабақтап,– оған қоса ақылды да сақ адамсыз, мұныңыз тіпті жақсы қасиет. Мен өзім ақылды да ізгі жүректі жігіттерді жақсы көремін. Қорықпай-ақ қойыңыз,– деді ол жымыып,– ізгі жүректі деп мен ер жігіттерді айтамын. Алайда, уыз жастығыңызға, өмір табалдырығын енді-енді' аттағаныңызға қарамастан, аса құдіретті жауларыңыз бар, егер абай болып жүрмесеңіз, олар көзіңізді жояды!

– Иә, шарапатты мырза, дұрыс айтасыз,– деді жас жігіт,– өкінгеннен не пайда, олар оны оп-оңай-ақ жүзеге асыра алады, өйткені күш солардың жағында және оларды қолдайтын құдіретті кісі бар, ал, мен болсам, салт атты, сабау қамшылы адаммын.

– Оныңыз рас, бірақ сіз қанша жалғыз болғаныңызбен, қазірдің өзінде көп істі тындырып тастадыңыз, әлі де талай нәрсені жасайсыз, оған мен тіпті де шүбәланбаймын. Бірақ, менің байқауымша сіздің өзіңізге өзіңіз қалап алған кездейсоқ кесірі мол, қиын жолда мына сізге бір қамқоршы басшылық жасап отыруы керек, оған ділгерсіз, олай дейтінім, егер мен қателеспесем, сіз Парижге бақ-мансап қуалап келгенсіз ғой.

– Менің жасым, шарапатты мырза, есер үміт-сенімнің жасы емес пе,– деді д'Артаньян.

– Есуастық үміт-сенімді ақымақтарға ғана берелік, сударь, сіз ақылды адамсыз. Мына сөзге құлақ салыңызшы, менің гвардиямдағы лейтенант шеніне, соғыс біткесін ротаны басқаруға қалай қарайсыз?

О, шарапатты мырза!

– Сіз мұны қабылдайсыз ғой, солай ма?

– Шарапатты мырза...– д'Артаньян ұялып күмілжіп қалды.

– Сіз қалай, бас тартасыз ба?– деді кардинал таңырқай дауыстап.

Шарапатты мырза, мен ұлы ағзамның гвардиясына тіркелгенмін және оған наразы болатындай ешбір себеп-дәлелім жоқ.

– Бірақ менің ойымша,– деді кардинал бұған,– менің гвардинашыларым, ала-құласы жоқ, ұлы ағзамның да гвардияшылары, француз әскерінің қай бөлімінде қызмет етсеңіз де, сіз бәрі бір корольге қызмет етесіз.

– Сіз менің сөзімді жаңсақ түсіндіңіз, шарапатты мырза.

– Сізге желеу керек қой, солай ма? Түсінемін. Расында да ондай желеуіңіз бар. Жоғарылату, енді-енді басталатын соғыс науқаны, өзіңізге үлкен басыммен ұсынып отырған қолайлы жағдай – басқаларды қайдам, мына сізге аса қажет–сонда сенімді қорғаныңыз болады, өйткені, д'Артаньян мырза, маған сіздің үстіңізден өте бір ауыр шағым түскенін біліп қойғаныңыз артық болмас; сіз күн-түніңізді түгелдей король қызметіне бағыштамайтын көрінесіз.

Д'Артаньян қызарып кетті.

– Мына жерде,– деді кардинал қолымен бір буда қағазды бір басып,– сізге қатысы бар бір көлемді іс жатыр, бірақ соны оқымай тұрып, мен әуелі өзіңізбен сөйлесіп алмақ болдым. Сіз жүрек жұтты адамсыз, егер тиісті жолға бағыттап отырса, қызмет өзіңізге зиянның орнына зор пайда тигізер еді. Кәне, ендеше жақсылап ойланыңыз-дағы, тәуекелге бел байлаңыз.

– Сіздің қайырымдылығыңыздан ұялып тұрмын, шарапатты мырза,– деді д'Артаньян,– және кең пейілді жомарт жаныңыздың алдында, жоғары мәртебелі тақсыр, өзімді қыбырлаған құрт-құмырсқа дәрежесінде ғана сезініп тұрған жайым бар, егер сіз, шарапатты мырза, маған өзіңізбен ашықтан-ашық сөйлесуге рұқсат етсеңіз...– Д'Артаньян сөзін үзіп, тоқтап қалды.

– Сөйлеңіз.

– Мақұл! Ендеше, жоғары мәртебелі тақсыр, мен сізге имандай шынымды айтайын, менің күллі дос-жарандарым корольдің мушкетерлері мен гвардияшыларының арасында, ал, дұшпандарым, тағдырдың түсініксіз бір тәлкегі ме қайдам, әйтеуір, жоғары мәртебелі тақсыр, сізге қызмет етеді, егер, шарапатты мырза, сіздің ұсынысыңызды қабылдасам, мені осы арадағы жұрттың өзі жақтырмай, жирене қарсы алар еді, ал, ана жақтағылар да жирен теріс айналар еді.

– Сіздің өзіңіз жөніндегі пікіріңіздің тым жоғарылап кеткені сонша, мені шын бағаңызды арзандатып жіберді деп ойлап қалған жоқсыз ба?– деді кардинал менсінбей бір мырс етіп.

– Шарапатты мырза, болмашы қызметіме қарағанда, сіздің қайырымыңызда шек жоқ, өзіңіздің шапағатты мархабатыңызға лайық

болатындай, мен әлі сізге онша көп еңбек сіңірген жоқпын деп есептеймін..; Ұзамай Ла-Рошельді қамау-қоршау басталады, шарапатты мырза. Мен жоғары мәртебелі тақсырдың көз алдында қызмет атқаратын боламын, ал, егер сол соғыс кезінде сәті түсіп, өзімнің әрекет-қимылыммен сіздің назарыңызға іліксем, онда... онда мен сіздің өзіме жасаған қамқорлығыңызды ақтайтын әйтеуір бір ерлік жасаған болып шығамын, әрине сіз көз қиығыңызды салып сондай қамқорлық жасайтын болсаңыз дегенім ғой. Әр нәрсенің өз мерзімі бар, шарапатты мырза. Бәлкім, мен болашақта өзімді сіздің құзырыңызға басыбайлы беретін правоға да ие болармын. Ал, қазір бұлай етсем – сырт көзге сізге сатылғандай болып көрінемін.

– Басқа сөзбен айтсақ, сударь, сіз маған қызмет етуден бас тартасыз ғой,– деді кардинал шытынап, бірақ мұны іштей құрметтеп қалған сыңайы танылғандай еді.– Ендеше, мақұл делік, еркін күйіңізде қала беріңіз де, кімді жақсы, кімді жек көретініңізді көңіліңізде сақтай беріңіз.

– Шарапатты мырза...

– Жетті енді, болды!– деді кардинал.– Мен сізге тіпті де ашуланбаймын, бірақ біз достарымызды қызғыштай қорғап, оларға сый-сияпат көрсетіп отырсақ, дұшпандарымызға мүлде борыштар емес екенімізді өзіңіз де түсінесіз ғой. Алайда, мен сізге бір кеңес берейін: д'Артаньян мырза, енді сақ болып жүргейсіз, өйткені менің қамқорлығымнан айрылған сәттен бастап, сіздің өміріңізді сақтау үшін ешкім де көк тиынын шығын етпейді!

– Қайтейін, тырысып көрем-дағы, шарапатты мырзам,– деп д'Артаньян қаймықпай қарсы жауап қатты.

– Кейін, жүре келе, егер сіз жазатайым бір бақытсыздыққа ұшырап қалсаңыз,– деді кардинал Ришелье әлденені меңзеп,– онда менің сізді әдейі шақыртып алғанымды, сол бір бақытсыздықты болдырмас үшін қолдан келгеннің бәрін жасағанымды есіңізге аларсыз.

– Бұдан былай қандай бөлеге ұшырап қалсам да,– деді д'Артаньян қолын кеудесіне басып, иіліп ізет көрсетіп,– тап осы сәтте маған көрсеткен жақсылығыңыз үшін сізге мәңгі-бақи разы болып етемін.

– Хош, д'Артаньян мырза, әлгіде ғана айтқаныңыздай, біз енді соғыс науқанынан кейін көрісеміз. Мен сізді ұдайы бақылап жүремін... Өйткені мен де сол жақта боламын,– деді кардинал д'Артаньянға өзі киетін көкпеңбек сауыт-сайманды мегзеп,– содан қайтып оралғасын...біз сізбенен есеп айырысамыз!

– О, шарапатты мырза, мені қасыңызды тігіп, қаһарыңызға бұдан аулақ етсеңіз! Егер менің ар-ұяты бар, оңды кісі сияқты іс-әрекет жасап жүргеніме көзіңіз кәміл жеткен болса, онда туралығын өзіңіз айтарсыз, шарапатты мырза!–деді д'Артаньян дауыстап.

– Жас жігіт,– деді Ришелье нығыз,– егер бүгінгі айтқан сөзімді тағы да бір қайталап айтатындай мүмкіндік туа қалса, онда соны сізге айтамын деп серт беремін.

Ришельенің соңғы сөзі сұмдық шүбәлі сөздер еді; бұл сөздер д'Артаньянды тікелей айбат көрсеткеннен де қатты шошытты; өйткені бұл күн ілгері сақтан деген қатерлі кездер болатын. Хош, сонымен, кардинал оны басына төніп тұрған бір бақытсыздықтан сақтап қалғысы келген. Жас жігіт оған жауап қатпақшы болып еді, қолын менменсі бір сілтеп, қабылдау уақытының біткенін білдірді.

Д'Артаньян сыртқа шықты, бірақ табалдырықтан аттай бере, ер мінезінен айнып қала жаздады; енді сәлден кейін ол кардиналға айтып барар еді, бірақ со замат Атостың сабырлы суық жүзі оның өз алдына келіп тұра қалды: егер кардиналмен ынтымақтасып өтсе, Атос оған қолын да бермес еді. Атос оны көрмей кетер еді.

Тек осы қорқыныш қана жас жігітке сабыр-сана берді – парасатты дегдар кісілердің айналасындағы адамдарға жасайтын ықпалы да күшті болады ғой.

Д'Артаньян бағана келген басқышпен төмен түсті. Қақпа алдынан ол өзін дегбірсіздене күтіп тұрған, кешіккесін қауіптен бастап Атос пен төрт мушкетерді көрді.

Д'Артаньян оларға басу айтты, ал, Планше болса: қожайыным кардинал сарайынан аман-есен құтылып шықты, енді күзететін ештеңе жоқ деп, басқа постыларды ескертпек болып, жүгіріп кетіп қалды.

Достар бас қосып Атостың пәтеріне келгеннен кейін, Арамис пен Портос осынау өзгеше жүздесудің себеп-желеуін сұрай бастады, ал, д'Артаньян болса, оларға тек Ришельенің оған лейтенант сенімімен өз гвардиясының қатарына қосылуға ұсыныс жасағанын, оның бұдан бас тартқанын ғана айтып берді.

– Әбден дұрыс жасағансыз!–деді Портос пен Арамис қосарлана дауыстап.

Атос бір қалың ойға шомып үндемей қалды. Бірақ екеуі оңаша алғанда, досына мұңая тіл қатты:

– Сіз нені істеу керек болса, соны істеп қайтыңыз, д'Артаньян, бірақ бәлкім, сіз қателескен де шығарсыз.

Д'Артаньян бір күрсінді де қойды, өйткені досының үні, сені бір үлкен бақытсыздық күтіп тұр деген өз жүрегінің тылсым үнімен үндесіп жатқан еді.

Келесі күн түгелдей жол жабдығына әзірленумен өтті; д'Артаньян де Тревиль мырзамен қоштаспақ болып кетіп қалды. Ол кезде бұлардың бәрі мушкетерлер мен гвардияшылар қысқа уақытқа ғана ажырасады, өйткені король сол күні парламент мәжілісінде болып, ертеңіне жорыққа шығады деп ойлаған-ды. Сол себепті де Тревиль мырза д'Артаньяннан менің көмегіме ділгерсіз бе деп сұраған да қойған, д'Артаньян бұған: менде қажет нәрсенің бәрі бар деп тәкаппар жауап қатқан-ды.

Түнемелікте Дезэссардың гвардиялық ротасының солдаттары де Тревиль мырзаның мушкетерлер ротасының солдаттарына келіп қосылған еді, бұлар ілгеріден өзара достасып кеткен-ді. Олар құдай қалаған сәтте және ол қолдайтын болса, тағы да кездесерміз деген үмітпен өзара қоштасып айырылысып жатты. Сол себепті де түннің мейлінше мазасыз өткені әбден түсінікті болса керек, өйткені мұндай кездері жұрт қам-көңілін бейқам бір ойын-сауықпен аңдайды ғой.

Ертеңгілік, труба даусы алғаш шығысымен-ақ, достар ажырасып кетті. Мушкетерлер де Тревиль мырзаның казармаларына, гвардияшылар – Дезэссар мырзаның казармаларына қарай түре жүгірісті, ал, екі капитан со заматта өз роталарын Луврге, король жауынгерлеріне байқау өткізіп жатқан жерге қарай алып кетті.

Король ауру кісі сияқты мұңайып тұр екен, сол себепті де оның кекірейген менмен жүзі сәл ғана жұмсарып көрінеді. Расында да кеше, парламент мәжілісі кезінде, оның безгегі ұстапты. Дегенмен ол сол күні кешке салым жорыққа шығамыз деген шешімін өзгертпейді, жұрт оны қанша азғырғанымен, бойын жайлаған аурудан ерік-жігер күшімен құтылу үшін, өз жауынгерлеріне байқау өткізбек болады.

Байқаудан кейін жорық жолына тек гвардияшылар ғана шығып кетті, өйткені мушкетерлер жолға тек корольмен бірге аттануы керекті, бұл Портостың мұздай темір құрсанып, Аюлы көшесінде бір көрініп кетуіне жағдай жасады.

Терезесінің алдынан өтіп бара жатқан кезде прокурорша үстіне су жаңа мұндир киіп, сүліктей арғымақ үстінде отырған Портосты көрді. Әйелдің жігітті жақсы көретіні сондай, онымен қоштаспай қала алмады; ол Портосқа атыңнан түсіп, үйге кіре кет деген белгі берді. Портос керемет сымбатты еді: оның шпоры сылдырап, дулығасы жалтырап, шпагасы сартылдап қонышын соққылап келе жатты. Бұ жолы ол тіпті айбарлы екен, сол себепті де хатшыларға мырсылдап күлу қайда, бірден жым болды.

Мушкетерді мэтр Кокнардың бөлмесіне әкеліп кіргізді, үсті-басы су жаңа, жадыраңқы жақынын көргенде прокурордың кіп-кішкентай сұрша көзі ызалана бір жалт етті. Дегенмен көкейіндегі бір ойдан оның жаны жай тапқандай еді: жұрттың сыңайына қарағанда, жортуыл аса қатерлі болатын тәрізді, сол себепті де Портосты біреу болмаса біреу өлтірер деп үміттенді.

Портос мэтр Кокнарға бірер ауыз жылы сөз айтып, онымен қоштаса бастады; мэтр Кокнар оған сапары он болуын тіледі. Ал, Кокнар бибіге келетін болсақ, ол көзіне жас алмай тұра алмады, бірақ ешкім оның жабыққан көңілін жамандыққа жорымады, өйткені оның туған-туысқанын жанындай жақсы көретінін бәрі де білетін, сол туысқандарына бола күйеуімен қырық пышақ болып, ұдайы ұрсысып жататын.

Нағыз қоштасу Кокнар бибінің жатын бөлмесінде болды, екеуі жан алып, жан беріскендей болып айрылысты.

Ол іштен, сыртқа қарғып түсетін кісі сияктанып, терезеден ұмтыла шығып, көңілдесін көзі жететін жерге дейін ұзатып, орамалын бұлғап қала берді. Шын махаббаттың белгісі болып табылатын осы қылыққа Портос, мұндай көрініске еті үйреніп кеткен кісі дейін, тіпті де мән бермеді, тек бұрыштан айналатын жерде қалпағын шешіп алып, қоштасу белгісіндей оны бір рет бұлғады да қойды.

Ал, Арамиске келсек, ол ұзыннан-ұзақ бір хат жазды. Кімге жазды? Оны ешкім де білмейді. Сол кеште Тур қаласына жолға шығатын Кэтти көрші бөлмеде оны күтіп отырды.

Атос испан шарабының соңғы шынысын асықпай сыздықтатып ішіп отыр. Бұл кезде д'Артаньян өз ротасымен жорық жолына шығып кеткен еді.

Сен-Антуан деген жерге жеткенде ол артына бұрылып, Бастилияға көңілдене көз тастады. Жігіт тек Бастилияға қарап тұрғандықтан ба, әйтеуір миледиді байқамады, торы ат мінген келіншек, сырт пішіні күдікті бір екі еркекке саусағын шошайтып, д'Артаньянды көрсетіп жатты; әлгі екеуі мұны анықтап көру үшін сапқа жақындап келіп, миледиге сауал қойғандай қайта қарады; әйел тап соның өзі деген белгі берді де, енді әмірін айна-қатесіз орындайтынына көзі жеткеннен кейін, атына тақымын басып, лезде ғайып болды.

Екі бейтаныс ротаның соңынан еріп, Сен-Антуанның шетіне келгенде, ливрейсіз малай тізгінінен ұстап тұрған, ерттеулі қос атқа келіп қонды.

XI

ЛА-РОШЕЛЬДІ ҚАМАУ

Ла-Рошельді қамауға алу Людовик XIII патшалық құрған кездің аса ірі саяси оқиғасы, ал, кардиналдың ең үлкен әскери әрекеті болды. Сол себепті де бұл оқиға жайлы бірер сөз айту өте қызғылықты және аса қажет те; мұның үстіне бұл қоршаудың кейбір жәй -жағдаяты біз әңгіме етіп отырған оқиғалармен тығыз байланысып кеткені сондай, оны үнсіз қалдыруға тіпті де болмайды.

Кардиналдың осы қоршауды жүзеге асырғандағы алдына қойған саяси мақсаты әжептәуір еді. Біз ең әуелі сол мақсаттарды суреттелік, содан кейін оның жеке басының мақсат-мүдделеріне көшеміз, өйткені қара басының қамы жоғары мәртебелі тақсырға саяси мақсаттарынан артық болмаса, кем әсер етпеген болатын.

Гугеноттарға бекіністі мекен-жай ретінде Генрих IV берген үлкен қалалардың ішінен енді олардың қолында қалған жалғыз қала – осы Ла-Рошель еді. Демек, кальвинизмнің осынау соңғы тірегін, халықтың ашу-ызамен сыртқы соғыстар ұрығын сеуіп, өсіріп жатқан қатерлі топырақты біржолата құртпақ керек.

Наразы испандар, ағылшындар, итальяндар, әр алуан ұлттардың алаяқ сұмдары, әр түрлі діни сектарларға жататын, қызметтен қалған әскери адамдар ұран шықса-ақ болды, протестанттардың туы астынан табылатын, сөйтіп кең көлемде бірлік құрып, оның бұтақтары тарамдалып өсіп, күллі Европаны қамтуға айналған-ды.

Сонымен, кальвинистерге қарайтын басқа қалалар құлағаннан кейін, Ла-Рошель басы піспес, қырық пышақ жанжалдың, мансапшыл, даңққұмар жандардың ошағына айналды. Бұл бұл ма, Ла-Рошель порты ағылшындарға француз корольдігінің қақпасын ашатын ең ақырғы порт еді, сол себепті де Францияның ата жауы Англияға қарсы бұл портты жауып тастаса, кардинал Жанна д'Арк пен герцог де Гиздің ісін сәтімен аяқтап шығар еді.

Сондықтан да, бір мезгілде әрі католик, әрі протестант болып жүрген Бассомпьер: сенім-нанымы жағынан протестант, Қасиетті Рух орденінің командоры ретінде католик болып жүрген, қаны жөнінен неміс, жаны жөнінен француз Бассомпьер, Ла-Рошельді қоршау кезінде бөлек отрядті басқаратын кәдімгі өзімізге таныс Бассомпьер, өзі сияқты протестант дворяндарының дәл басынан көзден атып жатып:

«Әлі бәріңіз де көресіз, мырзалар, біз ақымақ болғанда Ла-Рошельді жаулап аламыз»,— деген ғой.

Шынында да Бассомпьер дұрыс айтыпты: Рә аралын атқылауды оған күні бұрын Севен драгонадтары болжап айтқан-ды, ал, Ла Рошельді алу

Қант жарлығын жоққа шығарудың беташары болды.

Бірақ біз жоғарыда айтқандайын, министрдің күллі жәй-жағдаятты теңестіріп, күллі істі оңайлатуға бағытталған, тарихта белгілі белес болып қалған жоба-жоспарларымен бірге, шежіреші оның ғашық еркек, қызғаншақ бақталас бәсекеші ретіндегі өте ұсақ арам пиғылдарының болғанын да лажсыз мойындайды.

Ришельенің королеваға өлердей ғашық болғаны көпке мәлім; осы махаббат оған қарапайым саяси есеп үшін керек болды ма, әл де төңірегіндегі кісілердің бәрін өзіне ынтызар етіп қоятын Анна Австрийскаяға ол да шын жүректен құштар болды ма – ол жағын біз білмейміз, бірақ осы хикаяның бұдан бұрынғы шырғалаң оқиғаларынан біз азды-көпті болса да, Бекингэмнің кардиналды жеңіп кеткенін көрдік, ал, екі, әлде үш жәйт кезінде, әсіресе, алқа оқиғасы кезінде, үш мушкетердің жанқиярлығы мен д'Артаньянның батырлығы арқасында, ол кардиналды мазақ етіп, күліп кеткен-ді

Сонымен, Ришелье үшін мәселе Францияны жаудан тазартып қана қоюмен бітпейтін, сонымен бірге бәсекеші бақталасынан кегін қайтарғаннан кейін ғана бітетін; мұның үстіне бұл кегі, осы бір жекпе-жектің күллі корольдіктің соғыс күштердің уысында ұстаған құдіретті кісіге лайық, аса әсерлі де қатал болмақ еді.

Егер де ол Англияны жеңсе, оған қоса Бекингэмді де жеңетінін, Англияны жерлеп, салтанат құрса, Бекингэмді де жерлеп, салтанат құратынын, ал егер Еуропаның көз алдында Англияны қорласа, ол королеваның көз алдында Бекингэмді де қорлайтынын Ришелье кәміл білетін.

Англияның ар-намысын күллі әлемнен жоғары қойса да, өз тарапынан Бекингэм де, кардинал басшылыққа алған мұрат-мақсаттарды көздеп айла-әрекет жасады: Бекингэм де жеке басының өшін алып, айызын қандыруға тырысты. Ол дүниенің күллі қазынасын берсе де, Францияға уәкіл-елші болып бармас еді – ол бұл елге жаулап алушы жиһангер ретінде барғысы келді.

Бұдан шығатын қорытынды: екі ғашықтың әлегінен аса құдіретті екі патшалық өзара жүргізіп жатқан ойынның бас бәйгесі – Анна Австрийскаяның бір ғана назды көзқарасы болатын.

Жеңіске бірінші болып герцог Бекингэм жетті: ойламаған жерден тоқсан кеме, жиырма мыңға жуық солдатпен, Рэ аралына король атынан басшылық жасап жатқан граф де Туаракқа қапылыста шабуыл жасап, ал қанды шайқастан кейін, аралға баса-көктеп кіріп алды.

Ііні келгенде айта кетелік, осы шайқаста барон де Шанталь қаза тапты; барон артына бір жетім қызды қалдырып кетті, ол бейшара сол кезде бір

жарым жаста ғана еді.

Осынау бармақтай қыз кейін де Севинье ханым аталды. Граф де Туарак гарнизонымен бірге Сен-Мартен бекінісіне шегінді, ал, жүз қаралы адамды форт Ла Пре деп аталатын қамалға тастап кетті.

Осы оқиға кардиналды асықтыруға мәжбүр етті. Ла-Рошельді қоршау әрекетіне басшылық жасайтын король мен кардинал астанадан шықпай жатып, ол әуелгі операцияларға жетекшілік етуі, үшін герцог Орлеанскийді ілгері жіберіп, соғыс әрекеті болып жатқан жерге қарауындағы барша әскерді төгу жөнінде жарлық берген еді.

Осынау алдыңғы отряд ішінде біздің досымыз д'Артаньян да барды.

Біздің ілгеріде айтқанымыздай, король ол жаққа парламент мәжілісінен кейін дереу аттанбақ болған-ды, бірақ сол мәжілістің артын ала, 23 июньде, ол безгегі ұстап ауырып қалғанын сезді; соған қарамастан, король жолға шығуға бел байлады, амал қанша жолай оның денсаулығы күрт төмендеді, сосын ол Виллеруада аялдап қалуға мәжбүр болды.

Король тоқтаған жерде мушкетерлердің де тоқтайтыны белгілі, оның салдарынан гвардия қатарында жүрген д'Артаньян, уақытша болса да, өзінің айрылмас достары – Атостан, Портос, Арамистен ажырап қалған еді. Егер ол өзін қоршап жүрген бимәлім қауіп-қатерді күн ілгері сезген болса, сөз жоқ, осы суқаны сүймейтін айрылысу бұл үшін көңілін бір сәт те байыз таптырмайтын мазасыз бәлеге айналар еді.

Соған қарамастан ол 1627 жылғы 10 сентябрьде Ла-Рошаль түбінен қоныс тепкен бір лагерьге аман-есен келіп жетті.

Жағдай әлі өзгермепті: герцог Бекингэм мен оның ағылшындары Рэ аралының қожайындары, ештеңе шықпаса да, Сен-Мартен бекінісі мен форт Ла-Прені қамап жатыр екен. Ла-Рошельге қарсы соғыс әрекеті осыдан екі-үш күн бұрын басталыпты, оған себеп болған нәрсе – қаланың тап түбінен герцог Ангулемский салдырған жаңа форт еді.

Дезэссар бастаған гвардияшылар франциск монастырына орналасты.

Алайда, қайтсе де мушкетер боламын деген бір қиялға бой алдырған даңқ құмар д'Артаньян өз жолдастарымен достарша араласып кете бермейтін; сол себепті де ол көбіне саяқ жүріп, өз ойымен өзі болып толғанып кететін.

Сондағы ойлайтыны онша көңілді ойлар емес-ті. Парижге келгелі бері өткен екі жыл ішінде ол талай рет саяси айла-шарғыларға тартылыпты; ал, өзінің жеке басының ісі, махаббат мәселесінен де, мансап мәселесінен де ілгері баса қоймапты.

Егер махаббат жәйін сөз етсек, жігітіміз шын көңілден жақсы көрген жалғыз әйел Бонасье бике-тің, бірақ ол із-түзсіз жоғалып кетті, ал, жігітіміз оған не болып, не қойғанын әлі күнге дейін білмейді.

Хош, енді мансап жәйіне келсек, өзінің көзге ілінбес мүсәпірлігіне қарамастан, кардинал сияқты жау тауып алды, яғни күллі патшалықтың, корольден бастап, ең биік дәрежелі кісілерінің өз алдында зәре-құты қалмай қорқып тұратын адамды өшіктіріп алды.

Сол адам мұны оп-оңай-ақ табанына салып таптап кетер еді, бірақ неге екенін кім білген, әйтеуір соны жасамай келеді. Д'Артаньянның қайдағыны сезетін жіті ақылы мұндай кешірімпаздықты жақсы болашаққа мегзейтін бір тәуір нышан деп біледі.

Бұған қоса ол тағы бір жау – өзінің ойынша, анадан гөрі қауіпсізі – бірақ сонда да оны көзге ілмей жүре беруге болмайтын жау тауып алғанын ішкі түйсігімен сезеді. Бұл жау—миледи болатын.

Мұның есесіне ол королеваның оң қабағына ілініп, қамқор саясына қолы жеткендей, бірақ королеваның махаббаты ол заманды сол кісіні қуғын-сүргінге салудың бір желеуі болып саналатын, ал, ханымның қамқорлығы ешкімге де қорған бола алмайтын: Шало мен Бонасье бикенің тағдыры мұның айқын айғағы еді.

Сонымен, осы уақыт ішінде оның тапқан жалғыз да болса шын олжасы, құны бес-алты мың ливрлік алмас жүзіктің, д'Артаньян оны ұдайы саусағына салып жүретін. Өзінің атаққұмар, намысқой ойына құлай берілген д'Артаньян, болашақ бір кезде, қажет болып қалған күнде, осы бір алмас жүзік королеваның көз алдында мені елден ерек көрсететін бір белгі болсын деп, оны қайтсе де сақтамақ болды – бірақ, осынау аса бағалы асыл тас, жігіт одан айрылғысы келгендіктен де, әзірге оның құны өзі күнде аяғымен басып жүретін тастардан артық емес-ті.

Жігіттің аяғы астында басылып жатқан тастарды еске алған себебіміз, міне осылардың бәрін есептеп, қалың ойға батқан д'Артаньян лагерьден шығып, Ангутен деревнясына апаратын, әсем табиғат арасындағы сар сүрлеумен жападан-жалғыз ілбіп жүріп келе жатыр. Өз ойымен әуре болып жүргенде ол, көздеген жерінен асып кетті. Қараса – күн екіндіге таяп қалыпты, кенет оған жиектегі шетеннің ар жағынан батар күннің шұғыласына шағылысып, сезілген мушкет аузы жалт етіп бір көрінгендей болды.

Д'Артаньян көзі қырағы, ойы шапшаң-ды; ол мушкеттің бұл араға тегіннен-тегін келмегенін, ал оны кезеп, шетеннің ар жағында жырынып тұрған кісінің дос пейілді кісі емес екенін бірден түсінді. Сонымен, ол дереу қаша жөнелмек болғанда, жолдың екінші жиегіндегі дөңбек тасты тасалап, тағы бір мушкетті аузы үрлеп тұрғанын көрді.

Шамасы, бұл тосқауыл болса керек-ті.

Жас-жігіт бірінші мушкетке көз тастап, оның өзіне қарай оқтала бастағанын байқап, шындап сасайын деді. Мушкеттің аузы жылжымай, тоқтай қалған кезде, ол жер бауырлап жата кетті. Со заматта ол мушкеттің тарс етіп атылып, оқтың дәл төбесінен ысқырып өте шыққанын есітті.

Енді асықпаса болмайды. Д'Артаньян ұшып тұрды, сол сәтте екінші мушкеттен шыққан оқ жолдың жігіт әлгіде ғана етпеттеп жатқан жеріндегі тастарды ұшырып кетті.

Д'Артаньян, өздері жәйлі сабаз-ай, шегінуді білмейді екен! Деп айтсын деп есуастықпен басын өлімге байлайтын көзсіз батырлар қатарына жатпайтын; мұның үстіне бұл жерде батырлық жәйлі қозғаудың өзі орынсыз еді: д'Артаньян абайсызда арандап қалмайды.

«Егер үшінші рет атса, мен құрыдым!»—деп ойлады ол.

Шапшаңдығымен аты шыққан өз елінің тұрғындарына тән жылдамдықпен ол жүгірдім десе де, бірінші болып атқан кісі мылтығын қайта оқтап, мұны тағы бір рет атты. Оның дәл көздегені сондай, Д'Артаньянның мауыты қалпағын он қадамдай жерге ұшырып түсірді.

Д'Артаньянның бұдан басқа қалпағы жоқ-тын; сол себепті де кіріп келе жатқан бетінде оны қағып алып, боп-боз болып сұрланған күйі ентігін баса алмаған қалпында өз бөлмесіне жүгіріп келіп, үнсіз отыра қалды, сосын еш адамға сыр шашпай, қалың ойға батты.

Бұл оқиғаны үш түрлі жолмен түсіндіруге болатын еді.

Оның ен бірінші табиғи түсінігі – бұл ларошельдердің арандатуы болса керек, олар әрине ұлы ағзамның бір гвардияшысын өлтіруден бас тартпайды: біріншіден, жалғыз да болса жаудың саны кемиді, ал, екіншіден, сол дұшпанның жанынан ақшаға толы қалта табылуы ғажап емес.

Д'Артаньян оқ тескен қалпағын алып, айналдырып қарап, басын бір шайқап қойды. Оқ мушкеттен емес, пицальден атылыпты. Оқтың нысанаға дәл соққанына қарап, жігіт әуелден-ақ оның қарапайым мылтықтан атылмағанын сезген, оқ та кәдуелгі калибрлі оқ емес екен, демек, ол әскери тосқауыл емес.

Бұл кардинал мырзаның өзін ұмыттырмай, әдеппен еске салып жатқаны шығар. Шапағатты күн шұғыласының арқасында д'Артаньян мылтықтың оқпанын көріп қалған сәтте, жоғары мәртебелі тақсырдың мұнша сабырлы бола қалғанына жігіттің қайран қалып келе жатқаны оқушыларымыздың есінде болар.

Бірақ дәл осы арада д'Артаньян басын тағы бір рет шайқап қойды. Қаласа, бір саусағымен басып, өлтіре салатын кісілерін қасын тіккенде жоғары мәртебелі тақсыр мұндай әдісті аса сирек қолданатын.

Бұл миледидің кегі болса керек-ті.

Нағыз шын жорамал осы сияқты.

Д'Артаньян қанішерлердің бет-пішінін, киім-кешегін есіне қанша түсірем десе де, түсіре алмай қойды; бұл олардан лезде қашып құтылды, сондықтан да ештеңеге анықтап қарай алмады.

– Аяулы достарым, қайда жүрсіздер? Сендерсіз көрген күнім құрысын!– деді жігіт күбірлеп.

Д'Артаньянның түні бойы жәйі болмады. Үш-төрт рет ұйқыдан оқыс шошып оянды; оған бір адам төсегінің қасына төніп келіп өзіне қанжар салатындай болып көрінді. Бірақ қараңғы түнде еш бір оқиға болған жоқ әйтеуір, сосын ағарып таң атты.

Дегенмен, бүгін реті келмеген істің ертең бір реті келуі мүмкін д'Артаньян оны жақсы білетін.

Күні бойы ол ауа райы нашар деп үйден шықпай қойды, бұл желеу оған өзін-өзі ақтауына қажет-ті.

Әлгі оқиғадан кейін үшінші күні таңертеңгі сағат тоғызда жиналуға керней тартылды. Герцог Орлеанский постыларды аралай бастады. Гвардияшылар мылтықтарын алып, сапқа тұрды. Д'Артаньян жолдастарының арасынан өз орнын алды.

Биік мәртебелі мырза саптағы әскер алдынан өтті, сосын аға офицерлер түгелдей онымен сәлемдесу үшін қасына барды, олардың ішінде гвардия капитаны Дезэссар да бар-тын.

Арада бір минут өткеннен кейін д'Артаньянды Дезэссар мырза қолымен белгі беріп шақырғандай болды. Қателесіп кетпес үшін бастығының екінші рет белгі беруін күтті; ол белгісін қайталаған кезде, жігіт саптан шығып, бастығының әмірін естімекке қасына жетіп барды.

– Қазір биік мәртебелі мырза қауіпті бір тапсырманы орындауға еркімен баратын сарбаздарды іздейді, сол тапсырманы орындаған кісіге құрмет-қошамет көрсетіледі, мен сізді соған әзір тұрсын деп шақырып едім.

– Көп рахмет сізге капитан мырза!– деді гаскон, герцогтің алдында бір айрықша көзге түсетініне қуанып кетіп.

Сөйтсе, қоршаудағы дұшпан түнде шабуыл жасап, осыдан екі күн бұрын король әскері басып алған бастиянды өздеріне қайта алыпты: енді сол

бастионның қалай күзетілетінін анықтап қайту үшін қауіпті барлауға бірнеше кісіні жібермекші екен.

Шынында да, біраздан кейін герцог Орлеанский даусын көтеріп:

– Маған сенімді бір кісі бастайтын үш-төрт аңшы керек,— деді жар салып.

– Сенімді кісі керек болса, биік мәртебелі мырза, ондай жігіт менде бар, деді Дезэссар д'Артаньянды мегзеп.— Ал, аңшыларға келетін болсақ, бір ауыз сөз айтсаңыз болғаны, баратын кісі табылады.

Араларыңызда менімен бірге ажалға басын байлап баратын төрт кісі табыла ма?—деді д'Артаньян айқайлап шпагасын көтеріп.

Оның гвардияшы-жолдастарының екеуі табанда жұлқынып, ілгері шықты, бұларға тағы да екі солдат келіп қосылды, сөйтіп қажетті кісілер түгел жиналды; әуелі шыққан жігіттерді ренжітіп алмас үшін, д'Артаньян қалғандарын қабылдамай қойды.

Ларошельдіктер бастионды басып алғаннан кейін оны бос тастады ма, әлде оған гарнизон әкеліп қойды ма — бұл жағы белгісіз мұны анықтау үшін әлгі жерді қол созым жақыннан байыптап қарап шығу керек-ті.

Д'Артаньян төрт көмекшісімен бірге жолға шықты, әуелі траншені қуалай жүрді; екі гвардияшы өзімен қатар жүрді де, екі солдат соңынан келе жатты.

Траншеяның тас қоршауын паналап тез-тез жүріп отырып, олар бастионға жүз қадамдай жер қалғанда аялдамақ болды. Осы араға келгенде д'Артаньян артына қараса, екі солдат ұшты-күйлі жоқ болып кетіпті.

Ол солдаттар қорқып, кейін қалып қойған екен деп ойлады; соның өзі ілгері қарай жүре берді.

Траншеяның бұрылысына жеткенде, д'Артаньян мен гвардияшылар бастионнан алпыс қадамдай жерде тұр еді. Бастионда тірі жан көрінбейді, ол қаңырап бос қалған тәрізді.

Ержүрек үшеу енді бұдан әрі қарай жүреміз бе, қайтеміз деп кеңесіп тұрғанда, тас қорған үстін айнала түтін басты да, он шақты оқ д'Артаньян мен оның серіктерінің төңірегінен ысқырып-ысқырып өтіп кетті.

Олар білгісі келген жәйтті анық білді: бастион күзетулі екен. Осы бір қатерлі жерде бұдан әрі тұра беру қажетсіз бейқамдық болар еді. Д'Артаньян мен екі гвардияшы кейін бұрылып, қашқан кісілерге ұқсап, шегіне бастады.

Олар траншеяның өздерін ларошельдіктердің оғынан қорғайтын

бұрылыс мүйісіне келгенде, гвардияшылардың біреуі құлап түсті – оқ оның кеудесін тесіп өтіпті. Аман келген екіншісі лагерьге қарай жүгіре жөнелді.

Д'Артаньян серігін тастап кеткісі келмеді. Ол оны көтеріп алып, жолдастарына жеткізбек болып, еңкейе берген кезде, мылтық екі рет атылды; оқтың біреуі жаралы гвардияшының басына тиді де, екінші оқ Д'Артаньянды жанай өтіп, тасқа соғып, жалпайып қалды.

Жас жігіт жалма-жан бұрылып артына қарады, өйткені бұл оқтар траншея бұрышының тасасында қалған бастионнан шығуы мүмкін емес-ті. Сол арада әлгіде ғайып болған екі солдат ойына келіп түсті де, осыдан үш күн бұрын өзіне қастандық жасап, өлтірмек болған кісілерді есіне салды. Ол енді осыны анықтап алмақ болып өлген кісіге ұқсап, жолдасының мәйітінің үстіне құлай кетті.

Осы арадан отыз қадамдай жерде құлазып бос жатқан жал-жал құм тасасынан со заматта қылтиып екі адамның басы көрінді: ол жолай қалып қойған солдаттардың бастары-тын. Д'Артаньян қателеспепті: ана екеуі бұның соңынан тек өлтіру үшін ғана еріпті, сонда да олар жас жігітті жаулар өлтірді деп ойлайды деп үміттенсе керек.

Бірақ ол тек жараланып қана қалса, кейін бұлардың қылмысын жұртқа жаюы мүмкін, сол себепті де олар мұның көзін біржола жою үшін жақындап келді, істің сәті түскенде, олар Д'Артаньянның қулығына алданып қалып, мылтығын қайта оқтап әуре болмапты.

Олар он қадамдай жақындап келгенде, құлап бара жатқанда шпагасын қолынан шығармаған Д'Артаньян, кенет орнынан атып тұрып, бір аттап дұшпандарының қасына жетіп барды.

Қанішерлер егер Д'Артаньянды өлтірмей, лагерь жаққа қашып кетсе, ол бұлардың қылмысын ашатынын бірден түсінді; сондықтан да олар ең әуелі жау жағына өтіп кетуді ойлады. Олардың біреуі мылтығын стволынан шоқпар сияқтандырып ұстап алып, Д'Артаньянды ұрып жықпақ болды, бірақ жігіт бір бүйірге қарай ыршып түсті; осы әрекетімен ол баскесердің жолын ашып тастады да анау бастионға қарай тура жүгірді. Бұл кісінің өздеріне қандай оймен беттеп келе жатқанын ұқпаған, бастионды күзетіп тұрған ларошельдіктер оқты жаудырып жіберді, иық сүйегін сындырып оқтан, опасыз тәлтіректеп құлап түсті.

Бұл кезде Д'Артаньян шпагасын жалақтатып, екінші солдатқа бас салды. Айқас ұзаққа созылмады оңбаған залымның қорғануға оқсыз мылтығы ғана қалған-ды, шпага енді қауіпсіз мылтық стволын бойлай сырғанап барып, қанішердің жамбасына қадалды; ол құлап қалды. Д'Артаньян шпага ұшын дереу оның кеңірдегіне қадай қойды.

О, мені өлтірмеңіз! Аяңыз, аяңыз мені, офицер мырза, сонымен сізге бәрін де айтып беремін, – деді жан ұшырып бандит.

Саған кешірім жасауын жасаймын, бірақ айтатын құпияң соған тати ма?— деді жас жігіт сабыр сақтап.

Егер сізге өміріңіз қымбат болса, татиды! Сіз қазір жиырма екі жастасыз, сұлу да батыр жігітсіз, ойыңызға алған мақсатыңызға жетесіз әлі.

Жаның барда шыныңды айт, сұмырай: саған мені өлтір деп әмір еткен кім?—деді д'Артаньян.

Мен білмейтін бір әйел, оны жұрт миледи деп атайды.

— Егер сен ол әйелді білмейтін болсаң, оның атын қайдан білдің?

— Ол әйелді жолдасым солай деп атаған, ол сол әйелмен таныс еді. Миледи менімен емес, сонымен сөз байласқан. Оның қалтасында әйелдің хаты да бар, менің естуімше, ол хат сіз үшін аса маңызды хат болса керекті.

— Бірақ осы зұлымдыққа сен қалайша қатысып жүрсің?

— Жолдасым менен сізді өлтіруге көмектес деп өтінді, сосын мен онымен келістім.

— Осынау «парасатты» іс үшін ол әйел сендерге қанша ақша төледі?

— Жүз луи.

— Оһо!—деді жас жігіт күліп.— Ол, шамасы, менің өмірімді аса қымбат бағалайтын болды ғой. Жүз луи! Япырмай, бұл сендер сияқты екі сұмырайға йен байлық емес пе! Сенің неге келісім бергеніңе мен енді ғана түсіндім, мақұл, мен сені кешірейін, бірақ бір шартым бар.

— Қандай шарт?—деді солдат үрпиіп, істің әлі аяқталмағанын көргесін.

— Сен ана серігіңнің қалтасында жатқан хатты маған әкеліп беруің керек.

— Бірақ бұл мені өлтірудің екінші бір айласы ғой!— деді бандит дауыстап.— Бастионның жауып тұрған оғы астынан ол хатты, мен қалай аламын?

— Сен соған қалайда бел байлауың керек, әйтпесе, мына менің қолымнан қаза табатынына иманым кәміл!

— Аяңыз! Мүсіркеңіз мені, сударь! Өзіңіз жақсы көретін жас келіншек үшін! — Сіз оны өлді деп ойлайсыз ба, жоқ, ол әлі тірі!— деп баскесер тізерлеп отырып, қолымен жер тіреп, өйткені қанымен бірге қайратынан да айрылып жатқан-ды.

— Мен жақсы көретін жас әйелдің барын, оны өлді деп ойлап жүргенімді

қайдан білесің?—деді д'Артаньян.

Жолдасымның қалтасындағы хаттан білемін.

— Сол хатты қайтсем де қолға түсіруім қажет екен енді өзің сезген боларсың,— деді д'Артаньян.— Ал енді тездет, осы күмілжігенің де жетеді, әйтпесе, сен сияқты сұмырайдың қанына шпагамды тағы бір былғаудан қанша жиіркенсем де, адал сөзіммен ант етейін...

Осы сөздерді айтып, қаһарлана бір ұмтылып еді, жаралы орнынан атып тұрды.

— Тұра тұрыңызшы! Қоя тұрыңызшы! Барамын... қазір барамын! — деді ол қорыққанынан батылдана түсіп.

Д'Артаньян солдаттың мылтығын алып, оны ілгері жіберді де, шпагасымен артынан әлгіні сыбайласына қарай бір түртіп қалды.

Со байғұстың төніп келіп қалған ажалдан қорқып аппақ болып қуарып, артына қанды ізін тастап, өз сыбайласының жиырма қадамдай жерде сұлап жатқан денесіне, жау көзіне түспей еңбектеп жетуге тырысып бара жатқанын көрудің өзі бір азап еді.

Оның суық тер жуған жүзін үрей басып кеткені сонша, д'Артаньян байғұсты аяп кетті.

— Жарайды,— деді ол солдатқа жиіркене көз тастап,— батыр адаммен сен сияқты су жүрек қорқақтың арасындағы айырмашылықты мен саған қазір табанда көрсетейін. Қал осында. Өзім-ақ барамын.

Жан-жағына мұқият көз тастап, жаудың қыбыр еткенін қалт жібермей аңдып, жер бедерінің әрбір қыртыс-қатпарын шебер пайдалана отырып, ол жедел басып, екінші солдатқа да жетті.

Мақсатын орындаудың екі әдісі бар еді: біріншіден, жаралының үсті-басын осы арада тінту немесе оның денесін қалқан етіп арқалап алып, траншеяға апарғасын жақсылап қарап шығу.

Д'Артаньян екінші әдісті қолданбақ болды: жау оқ ата бастаған кезде ол қарақшының денесін арқалап алды.

Біреу арқасындағы денені жәй ғана түрткендей болды, тыр-тырс етіп үш оқ қабатынан қадалды, анау соңғы рет шыңғырып жан тәсілім етті — міне осыдан д'Артаньян өзін өлтіргісі келген кісінің осы жолы оны бір өлімнен аман алып қалғанын білді.

Д'Артаньян траншеяға қайтып келіп, аруақтай бозарып жатқан жаралының қасына өлікті тастай салды.

Ол дереу ананың үстін тінте бастады: тері әмиян, қалта (шамасы онда қарақшының әйелден алған ақшасының бір бөлегі жатқан болуға тиіс), ойын сүйегіне арналған стакан мен сүйектің өзі бар екен,— өліктен қалған мұра, міне, осындай еді.

Д'Артаньян стакан мен ойын сүйегін шашылған жерінде қалдырды да, қалтаны жаралыға лақтырып, өзі әмиянды асығыс аша берді.

Бірнеше қажетсіз қағаз арасынан жігіт сол үшін жанын шүберекке түйіп барған хатты тауып алды.

«Сіз әлгі әйелдің өзі түгіл, ізінен де айрылып қалдыңыз, ол қазір монастырьде қауіп-қатерсіз тұрып жатыр, сіз оны сол құттыханаға өлсеңіз де жібермеуіңіз керек еді. Енді, тым болмаса, еркекті құтқармаңыз. Менің құрығымның ұзын екенін өзіңіз де білесіз әйтпесе, әлгі менен алған жүз луи ақша үшін құныкер болып қаласыз».

Жазған кісінің қолы жоқ екен, бірақ хатты жазған миледи болатын — д'Артаньян оған мүлде күмән келтірмеді. Сол себепті ол хатты бір дәлел-айғақ ретінде қажет болар деп қойнына тыға салды, сосын траншея тасасында отырып, жаралыны тергей бастады. Ол әлгіде ғана қаза болған жолдасымен бірігіп, Париждегі Лавильет қақпасы арқылы шығатын бір жас әйелді ұрлап кетпек болғанын, бірақ шарапханада отырып қалып, он минуттей кешіккесін, күйменің өтіп кеткенін жасырмай айтып берді.

— Ол әйелге сонда не етпекші болдыңыздар?—деп сұрады д'Артаньян көңілі қобалжып.

— Біз оны Король алаңындағы бір оқшау үйге апаруымыз керек деді жаралы.

— Ия- ия! Бәсе, солай болуы керек-ті, миледидің өзіне апармақшы болған, — деді күбірлеп д'Артаньян.

Ана көкдолы әйелдің өзіне сұмдық өшігіп алғаны, енді мұның өзін және мұны жақсы көретін жұрттың бәрін құртпай тынбайтынын ойлағанда, жас жігітіміз дірілдеп қорқып кетті және осының бәрін айнытпай тауып отырғанына қарағанда, ол әйелдің сарай тіршілігін бес саусағындай білетініне анық көзі жетті. Шамасы, ол өз мәліметтерін кардиналдан алатын болса керек.

Дегенмен осындай қайғылы ой бұған жігітіміз, есіне кенет екінші бір жәйт келіп түскенде, оған әуелі аң-таң қалып, сосын жүрегі жарылардай қуанып кетті: байғұс Бонасье бике өзінің адалдығы үшін түрмеге түсіп қалып, кінәсін ақтап, отырған жерінен королева оны ақыры іздеп-тапқан екен, сосын ханым оны түрмеден босатып алған екен. Әнеугүні Бонасье бикеден алған хаты, онымен Шайоға апаратын жол үстінде кездескені, оның елес тәрізді ағып өте шыққаны — міне осының бәрі енді оған әбден

түсінікті болды.

Сонымен Атостың күн ілгері болжап айтқанындай, енді сол келіншекті іздеп табатындай мүмкіндік пайда болды, өйткені бұл ғаламда ішіне енуге болмайтын монастырь тіпті жоқ қой.

Осы ойдан д'Артаньянның жаны біржолата жай тапқандай болды. Ол мұның болмашы бет құбылысын бағып жатқан жаралыға бұрылып, оған қолын созды.

Жүрелік,— деді жаралы, жігіттің табан астынан кеңпейілдене қалғанына күдіктеніп.— Бірақ сіз мені өзіңізбен бірге ерткенде дарға тартқызу үшін ертіп бара жатқан жоқсыз ба?

Мен саған тимеймін деп сөз бергенмін, ал, енді екінші рет өз өміріңізді өзіңізге сыйладым,— деді д'Артаньян.

Жаралы тізерлеп отыра қалып, құтқарушысының аяғын сүйе бастады, бірақ жаудың тап иегінің астында бұдан әрі қалуға болмайтынын сезген д'Артаньян, солдаттың мұндай алғысын тыйып тастады.

Бастионнан алғаш оқ жауысымен лагерьге қайтып келген гвардияшы қасындағы төрт серігінің қаза тапқанын жариялап қойған екен. Сол себепті де полк сарбаздары дін аман келген д'Артаньянды көргенде қайран қалып, қатты қуанысты.

Жас жігіт серігінің сүңгімен түйрелген жарасын қарсы шапқан жаудың әлегі деп ойдан шығара салды. Ол екінші солдаттың қаза тапқанын, өздерінің қиын қауіп-қатерден әзер құтылғанын әңгімелеп берді.

Бұл әңгімеден кейін оның абыройы асып кетті. Күллі қалың-қол күні бойы осы барлау жәйін сөз етті, герцог Орлеанскийдің өзі д'Артаньянға менің алғысымды жеткіз деп тапсырма берді.

Қайырымды іспен бірге оның жақсылығы да қоса жүреді сол сияқты д'Артаньянның қайырымды ісі оған жоғалған жан тыныштығын қайтарды. Расында да, жігітіміз екі дұшпанымының біреуі өлді, екіншісі өзіме шексіз берілген, енді ештеңдеп қам жемесем де болады деп есептеді.

Оның, бұл жайбарақаттығынан бір-ақ нәрсе анық байқалды — д'Артаньян әлі де болса миледиді жете білмеуші еді.

ХІІ

АНЖУЙ ШАРАБЫ

Корольдің ем қонбайтын ауыр науқасы жөніндегі хабардан кейін, ұзамай лагерьде ол тәуір болыпты деген екінші бір сыбыс тарай бастады, Ла-Рошельді қоршауға корольдің өзі тікелей қатысқысы келгендіктен де, жұрттың бәрі: енді ол атқа қонуға жарайтын болды, дереу жолға шығады десіп жатты.

Ал, өзін ертең немесе бүрсігүні армияны басқарудан алып тастап, орнына осы міндетті атқаруға таласып жүрген герцог Ангулемскийді немесе Бассомпьерді, әлде Шомбергті қоятынын жақсы білетін герцог Орлеанский жаудың күшін сырттай бақылап, болжап көргені болмаса, уақытты текке өткізіп, тегеурінді қимыл-әрекетін баспады, ағылшындарды Рэ аралынан қуып шығарлықтай бір ірі операция жасауға жүрегі дауаламады, ал, ағылшындар болса, әлі күнге дейін Сен-Мартен бекінісі мен Ла-Пре фортын қоршауға алып жатқан, әрине, француздар бұл кезде өз тарапынан Ла-Рошельді қоршауға алған-ды.

Ал енді д'Артаньянға келетін болсақ, ол бұрынғы байсалды қалпына түсті, расында да кісі қауіп-қатерден аман-есен құтылып, енді ол біржолата жойылды деп есептегенде, тап осындай хәлді бастан кешірді, ол енді бір-ақ нәрсенің ғана қамын жейді – ол дос-жарандарынан ешбір хат-хабар ала алмай жүрген.

Алайда бір күні, ноябрьдің бас кезінде, Виллеруадан келген мынадай бір хаттан күллі жәй-жағдаят түгел анықталды.

«Д'Артаньян мырза! Атос, Портос және Арамис деген мырзалар менің үйімде той тойлап, думандатып көңіл көтерді, бірақ олардың даурығып улап-шулап кеткені сондай, комендант аса қатал кісі еді, оларды табанда бірнеше күнге абақтыға қамап тастады. Оған қарамастан мен со кісілердің әмірін орындап, сізге он екі шыны анжуй шарабын жіберіп отырмын, бұл шарап оларға қатты ұнады. Достарыңыз осы шарапты сіз олардың денсаулығы үшін ішсін деп сұрап жатыр.

Сізді, сударь, құрметтеп-қошаметтеуші, басыбайлы дәйекшіңіз Годо, мушкетер мырзалардың шарапханашысы»

– Ақырында бір хабар жетті-ау!–деді д'Артаньян дауыстап.– Жабыққан кезімде оларды қалай есіме алсам, көңіл көтерген кездерінде олар да мені есіне алады екен! Әрине, олардың денсаулығы үшін шарапты шын көңілден ішемін, бірақ жалғыз отырып ішпеймін.

Сол-ақ екен, Виллеруадан жіберілген кереметтей анжуй шарабын бірге отырып ішу үшін, д'Артаньян өзгелерінен гөрі көбірек араласып, достасып кеткен екі гвардияшыны шақырып келмек болып жүгірді. Алайда,

гвардияшылардың біреуін әлдекім сол күнгі кешкі қонаққа шақырып қойған екен, ал, екіншісі келесі кешке шақырылыпты, сол үшін той арғы күнге тағайындалды.

Үйге келісімен, д'Артаньян он екі шыны шарапты түгелдей мұқият сақтаңыз деп, гвардияның жол-жорық буфетіне жөнелтті, ал, саяхат болатын күні түскі тағамды сағат он екіге әзірлеп қою үшін Планшені сол жаққа ертеңгі сағат тоғыздан жіберді.

Өзінің метрдотель деген құрметті атағына масаттанған Планше бар өнерін көрсетпекші болды, сол себепті де қасымда көмекші болып жүрсін деп, шақырылған қонақтың біреуінің Фурро деген қызметшісін және әлгі д'Артаньянды өлтірмек болған жалған солдатты ертіп әкетті, ол әскери бөлімнің бірде-бірінде тұрмағандықтан, жас жігіт өзін өлімнен құтқарып қалғаннан кейін, д'Артаньянға, дұрысын айтқанда, Планшеге қосшы болып орналасты.

Сый-сияпат сағаты соққан кезде қонақтың екеуі бірдей келіп, орны-орнына отырысты, стол үстін аяқ-табақ қаптап кетті. Планше білегіне сүлгі салып алып, тынымсыз қызмет етті, Фурро шынылардың аузын ашты, ал, Бризмон – жазылып келе жатқан жаралыны солай деп атайтын – шарапты шыны графиндерге құйып жатты, өйткені кедір-бұдыр жолдан ба, әйтеуір, шыны түбінде бір тұнба қалыпты. Осы шараптың бірінші шынысының түбі лайсаңдау екен. Бризмон – жазылып сарқытын стаканға құйды, байғұс әлі әлжуаз болғасын, д'Артаньян оған шарапты ішуге рұқсат етті.

Қонақтар супты ішіп болып, бірінші стаканға еріндерін тигізе берген кезде, кенет Людовик фортынан, Жаңа форттан гүрсілдеп зеңбіректер атылды. Әлде қоршаудағылар тарапынан ба, әлде ағылшындар тарапынан ба, әйтеуір бір шабуыл басталып кеткен екен деп ойлаған гвардияшылар жалма-жан шпагаларына жармасты: Д'Артаньян олардан да шапшаң ғой, бұл да қаруын ұстады, сөйтіп үшеуі өз постыларына қарай тұра жүгірісті.

Бірақ буфеттен шығысымен олар айқай-шудың себебін бірден түсінді. Төңіректегі жұрт: «Король жасасын! Кардиал жасасын!» ден айқайласып жатты, жан-жақтың бәрінде зіркілдеп барабан соғылады.

Шынында да, біз жоғарыда айтқандай, әбден шыдамы таусылған король екі көш жерден дем алмай, суыт жүріп келген беті осы екен, оның қасына нөкері, көмекке деген он мың солдаты бар еді оның алды-артын қымтап мушкетерлер келе жатқан-ды.

Сапқа тізілген өз ротасының қатарында тұрған д'Артаньян, өзінен көзін алмаған достарына, мұны бірден таныған де Тревиль мырзаға өзгеше-құрметпен ишара жасап ізет көрсетті.

Корольдің келу салтанаты бітісімен, достар қуана құшақтасты.

– Шайтан атсын,— деді д'Артаньян дауыстап,—сіздер дәл уақытында келдіңіздер! Әлі ешбір тағам суи қойған жоқ шығар деп ойлаймын!... Шын айттым ба, мырзалар!—деді жас жігіт екі гвардияшыға қарап және оларды достарымен таныстырып жатып.

– Оһо! Біз тойлап жатқан сияқтымыз ғой!—деді Портос көңілденіп.

– Сіздің түскі асыңызда әйелдер болмайтын шығар деп сенемін!— деді Арамис.

– Сіздің бұл түкпіріңізден тәуір шарап табыла ма?—деді Атос.

– Бұл сауалыңызға жол болсын, шайтан алғыр! Менде мына сіздер жіберген шарап бар, инабатты досым,— деді д'Артаньян.

– Біз жіберген шарап?—деп қайталап сұрады таң қалған Атос.

– Ия, сол сіздер жіберген шарап.

– Біз сізге шарап жіберіппіз бе?

– Немене, ұмытып қалғансыз ба? Білесіз бе, анжуй жүзімдіктерінен жасалған әлсіз шарап!

– Иә, мен сіздің қандай шарапты айтып тұрғаныңызды енді ғана түсіндім.

– Өзге шараптардың бәрінен де жақсы көретін шарабыңыз.

– Әлбетте, шампан, шамбертен болмаған кезде, оны жақсы көретінім рас.

– Жоққа шара бар ма! Шампан мен шамбертен болса – жоқ, ендеше анжуй шарабын қанағат тұтасыз-дағы.

– Пәлі, сіз анжуй шарабын жаздырып алып па едіңіз? Сіз кереметтей талғампазсыз, д'Артаньян!—деді Портос.

– Жоқ, олай емес! Бұл маған сіздердің атыңыздан жіберілген шарап.

– Біздің атымыздан?—деді үш мушкетер қосарлана дауыстап

– Айтыңызшы, Арамис, шарапты жіберген сізбісіз?—деді Атос оған.

– Жоқ. Сіз жіберген жоқсыз ба, Портос?

– Жоқ. Сіз ше, Атос?

– Жоқ.

– Егер сіздер болмасаңыз, оны шарапханашыңыз жіберген шығар,— деді д'Артаньян.

– Біздің шарапханашы ма?

– Иә! Сіздердің шарапханашыңыз Годо, мушкетерлердің шарапханашысы.

– Тұһ, шынын айтсақ, сол шараптың қайдан шыққанында не жұмысымыз бар! Татып көрелік, егер ол жақсы болса— ішелік,— деді Портос.

– Жоқ, қайдан келгені бимәлім шарапты біз ішпейміз,— деді Атос оған қарсы шығып.

– Сіз дұрыс айтасыз, Атос,— деді д'Артаньян оны қолдап.— Демек, сіздің ешқайсыңыз маған шарап жібер деп шарапханашы Годоға тапсырма берген жоқсыз ғой?

– Жоқ! Соған қарамастан, ол сізге біздің атымыздан шарап жіберіп пе?

– Хаты мынау!—деді д'Артаньян.

Сосын ол жолдастарына хатты ұсынды.

– Бұл оның жазуы емес! Мен оның қолын білемін — осы жаққа жүрердің дәл алдында мен оған бәріміз үшін ақша төлегенмін — Атос.

– Бұл жалған хат, бізді ешкім қамауға алған жоқ,— деді Портос.

– Д'Артаньян, біз айқай-шу көтерді дегенге сіз қалай сенген-деді Арамис оны кінәлап. Д'Артаньян сұп-сұр болып, қалшылдап кетті.

– Мен сенен қорқайын дедім. Не болып қалды сонша?—деді Атос. ол төтенше бір қиын сәттерде ғана жігітке «сен» деп сөйлейтін. Кәне, достар, жүгірелік, тез-тез!— деді д'Артаньян дауыстап — Мен бір сұмдыққа қатты күдіктеніп тұрғаным... Апырмай, бұл тағы сол әйелдің кегі ме екен?

Енді Атос сұп-сұр болып кетті.

Д'Артаньян буфетке қарай тұра жүгірді, үш мушкетер мен екі гвардияшы оның соңынан ере берді.

Асханаға кіргенде Д'Артаньянның ең әуелі көзіне түскен кісі Бризмон еді, ол еденде тыпырлап жан тәсілім етейін деп жатыр

Планше мен Фурро шөлмектей бозарып; о байғұстың азабын жеңілдету үшін әбігерге түсіп жатыр, бірақ енді еш көмектің пайдасы жоқ екені анықты: үзіліп бара жатқан сорлының қиналғаны тыржиған жүзінен анық

көрінді.

– А, бұл сізбісіз!– деді Бризмон шақ етіп д'Артаньянды көрісімен.– Сіз маған өмірді сыйға тарттым деп бәлсініп алып, енді у бердіңіз ғой! О, бұл неткен сұмдық!

– Мен бе?–деді д'Артаньян дызақтап.– Сорлы-ау, не айтып жырсың!

– Иә-иә, бұл шарапты маған берген сіз! Іш деп әмір еткен де сізсіз, сөйтсем өш алмақ болған екенсіз, бұл – ел естімеген сұмдық!

– Сіз қателесесіз, Бризмон,– деді д'Артаньян,– қателесіп жатырсыз... Сізге шынымды айтайын... ант етейін...

– Құдай бар болса, сізді әлі жазалайды!.. О құдай, мен көрген азапты анаған да жібер!

– Інжіл ұстап ант етейін,– деді д'Артаньян, өліп бара жатқан байғұсқа тұра ұмтылып,– ол шарапқа у қосылғанын білген жоқпын, оны өзім де ішпек болғанмын! Сізге сенбеймін,– деді солдат. Сөйтіп, азаптанып, қиналып жатып, үзіліп кетті.

– Бұл неткен сұмдық!– деді Атос күбірлеп, бұл кезде Портос шыныларды сындырып жатты, ал, Арамис болса, сәл кешігіп қалса да, дұғашыны әкел деп әмір етті.

– О достарым,– деді д'Артаньян,– сіздер мені тағы бір ажалдан құтқарып қалдыңыздар, тек мені ғана емес, мына мырзаларды да құтқардыңыздар!.. Мырзалар,– деді ол гвардияшыларға қарап,– мен сіздерден осы көргеніңізді тісіңізден шығармауыңызды сұраймын. Кейбір жоғары мәртебелі кісілер осы оқиғаға араласқан болуы мүмкін, сол себепті де кейін мұның зардабы өзімізге тиеді.

– Ах, сударь...– деді қорыққанынан өлім халіне жеткен Планше,– ах, сударь, менің бағым бар екен!

– О, безгелдек, сен менің шарабымды ішпек болған екенсің ғой?– деді д'Артаньян.

– Корольдің денсаулығы үшін, сударь. Мен корольдің амандығы үшін азғантай ғана шарап ішейін деп едім, Фурро келіп, сені шақырып жатыр деді.

– Ол рас, мұны жұмсап жіберіп, өзім алаңсыз отырып ішейін деп едім,– деді Фурро қорыққанынан иегіне тимей.

– Мырзалар,– деді д'Артаньян гвардияшыларға,– өздеріңіз де білесіз, мына оқиғадан кейін біздің тойымыз қайғылы той болар еді. Сол себепті де, менің өзіңізден кешірімімді қабыл алыңыз, ал, дастарқан басында тағы

бірде кездесерміз.

Екі гвардияшы да Д'Артаньянның кешірім өтінгенін шын пейілден қабылдап, төрт досының оңаша қалғысы келіп отырғанын сезіп, өз жөндеріне кетті.

Аналар кетіп, өздері оңаша қалғаннан кейін, жас гвардияшы мен үш мушкетер жағдайдың аса қиын екенін әрқайсымыз да түсінеміз дегендей бір-біріне ойлана көз тастады.

— Ең әуелі осы бөлмеден кетелік. Зорлықпен қаза тапқан кісінің мәйітінің қасында отыру жаман ырым.

— Планше,— деді д'Артаньян,— мына сорлының өлігін саған тапсырамын. Оны ақ жуып, арулап қойсын. Оның қылмыс жасағаны рас, бірақ күнәсін мойындап, райдан қайтқан-ды.

Сосын Бризмонды жерлеу қамын Планше мен Фурроға тапсырып, төрт дос бөлмеден шығып кетті.

Қожайын оларға басқа бөлме дайындап, шала піскен жұмыртқа әкеліп берді, суды Атос құдықтан өзі барып әкелді. Портос пен Арамиске аз сөзбен болған істің жәйін айтты.

Сүйікті дос, өзіңіз де көріп отырсыз, бұл өмір, өле-өлгенше тынбайтын соғыс,— деді д'Артаньян Атосқа.

Атос басын шайқады.

Иә-иә, мен мұның бәрін көріп отырмын. Бірақ сіз осыны жасаған иесі сол әйел деп ойлайсыз ба?— деді ол.

Оған анық көзім жетеді.

— Шынымды айтайын, мен оған әлі де болса шүбәлімін.

— Иығыңдағы әне бір тұңғиық гүлдің таңбасы ше?

Ол — Францияда қылмыс жасаған ағылшын әйел, сол үшін оған қарғыс таңбасын басқан.

— Атос, Атос, сеніңізші маған, сол сіздің әйеліңіз!— деді д'Артаньян бір сөзін әлденеше қайталап.— Күллі түр-түсінің айна-қатесіз бірдей екенін шынымен-ақ ұмытқаныңыз ба?

— Бәрібір мен со бір әйел өлген деп есептеймін. Оны мен ағашқа келістіріп-ақ асқанмын.

Бұл жолы д'Артаньян басын шайқады.

– Ал, енді қайтеміз?–деді ол.

– Төбеңнен төнген ажал астында мәңгі өмір сүре беруге болмайды. осы бөледен құтылудың бір жолын табу керек,– деді Атос.

– Ол қандай жол сонда?

– Сол әйелмен кездесіп, ұғынысуға тырыс. Оған былай деңіз: «Сізге керегі тыныштық па, соғыс па! Сіз жөнінде ешқашанда бір ауыз сөз айтпаймын және өзіңізге қарсы ешбір әрекет жасамаймын мен ақсүйектің адал сөзін беремін. Ал, сіз өз тарапыңыздан маған зиян жамаймын деп салтанатты түрде ант беруіңіз керек. Әйтпесе, мен канцлерге дейін жетемін, корольге дейін жетемін, бір жендетті тауып аламын, мен сізге күллі сарайды қарсы қоямын,жұртқа сіздің таңбалы екеніңізді мәлімдеймін де сотқа тартамын, ал егер сізді содан кейін ақтап жіберсе... онда ақсүйектің адал сөзімен ант етейін, сізді құтырған ит сияқтандырып, бір қораның түбінде жайратып кетемін!»

– Мен мұндай әдіске қарсы емеспін, бірақ оны қайдан табамын – деді д'Артаньян.

– Уақыт, сүйікті досым, уақыт қолайлы бір сәтті қолына өзі әкеліп береді, ал, сондай сәт ұтыс-жеңіске өте қажет жағдайды жасайды, егер жалықпай күте білсең, бәсеке неғұрлым мол тіксең, ұтысында соғұрлым мол болады.

– Солайы солай ғой, бірақ сені кісі өлтірушілер мен улаушылар торып жүрген кезде сарыла күту дегенің...

– Ештеңе етпейді! Құдай бізді осы уақытқа дейін аман сақтаған екен, әлі де сақтай береді,– деді Атос оны жұбатып.

– Иә, бізді сақтар. Әрине, біз еркектерміз, тоқ етерін айтсақ, тәуекелге бел байлап, басынды бәйгеге тігу біз үшін табиғи нәрсе, ал ана әйел байғұсқа обал ғой!–деді ол тағы да бәсең үнмен.

– Ол әйелін кім?– деді Атос.

– Констанция.

– Бонасье бике! Ах иә, оның рас... сорлы досым-ау, мен сіздің ғашық екеніңізді тіпті ұмытып кетіппін!

– Бірақ біз әлгі өзіңіз өлтіретін сұмырайдың қалтасынан тауып алатын хатыңыздан оның монастырьде тұрып жатқанын білдік, деді Арамис.– Монастырьлардың жағдайы онша жаман болмайды, сізге беретін бір сертім, Ла-Рошельді қоршау аяқталысымен, мен өзім...

– Иә-иә, инабатты Арамис,– деді Атос оның сөзін бөліп,– сіздің есіл-

дертіңіз дін жолында екенін білеміз.

– Мен – уақытша мушкетер болып жүрген жанмын,— деді Атос көнбіс үнмен.

– Бұл, шамасы, өз көңілдесінен көптен бері хабар алмаған болуға тиіс. Оған көңіл бөлмей-ақ қойыңыз, оның бұл мүсәпірлігі бізге мәлім,— деді Атос сыбырлап.

– Гәп мынада! Меніңше, осының бір қарапайым әдісі бар, деді Портос.

– Қандай әдіс?—деді. д'Артаньян.

– Сіз оны монастырьде дегеніңіз рас па?

– Иә, рас.

– Ендеше, бас қатырып қайтеміз? Қоршау аяқталысымен, оны монастырьден ұрлап аламыз, сонымен іс тамам.

– Бірақ әуелі келіншектің қай монастырьде жатқанын білу керек.

– Ол рас,— деп Портос келісе кетті.

– Бірақ әлгіде ол әйелге монастырьді королеваның өзі тандап тауып берген деп айтқан жоқсыз ба, сүйікті д'Артаньян?— деді Атос.

– Иә. Өзгені қайдам, мен өзім солай деп ойлаймын.

– Тамаша! Ендеше бұл істе бізге Портос қол ұшын береді.

– Сұрауға рұқсат етіңіз, мен қалай жәрдем бермекпін?

– Әлгі өзіңіздің маркизаңыз, ханшаңыз арқылы. Оның байланысы мол шығар.

– Т-с-с!— деді Портос саусағымен ернін басып.— Меніңше, кардиналдың жақтасы болса керек, оның ештеңені білмегені жақсы.

– Олай болса, Бонасье бике жәйлі мәліметті мен-ақ тауып берейін,— деді Арамис.

– Сіз бе, Арамис?—деп үш дос қабаттаса дауыстап жіберді. Қалай табасыз?

– Королеваның духовнигі арқылы, мен онымен өте жақын да едім,— деді Арамис қызарақтап.

Жұпыны түскі асын Арамистің осы уәдесімен бітірген төрт досы сол күні кешке тағы да кездеспек болып тарқасты. Д'Артаньян франциск

монастырына қайтып келді, ал, үш мушкетер корольдің ставкасына қарай кетіп қалды, олар о жақтан әлі өздеріне баспана табуы керек еді.

XIII

«ҚЫЗЫЛ КЕПТЕР ҰЯСЫ» АСХАНАСЫНДА

Жаумен бетпе-бет келгенше асығып, тыным таппаған королі Бекингэмге кардиналдан бетер ош еді, өйткені мұндай өшпенділікке оның себебі де молырақ еді, ең әуелі ағылшындарды Рэ аралынан қуып шығып, Ла-Рошельді қоршауды тездету үшін, ол қажетті бұйрық-жарлықты дереу, қолма-қол бергісі келді. Бірақ оны до Бассомпьер мен Шомбергті бір жақ, герцог Ангулемский екінші жақ болып таласқан алауыздық ұстап қалды.

Бассомпьер мен Шомберг мырзалар Францияның маршалдарм болатын, сол себепті де корольдің тікелей қарауында болып, армияға қолбасшылық етуге правосы бар екенін жария етті; тұтқын Бассомпьер өзінің дін жөніндегі бауырластары – ағылшындар мен шетелдіктерге қарсы мардымды әрекет жасай қоймайды деп қауіптенген кардинал бұл постыға герцог Ангулемскийді ұсынды, бірақ король оны кардиналдың дүмпуімен бас қолбасшының орынбасары етіп тағайындады. Сайып келгенде, Бассомпьер мен Шомбергтің армиядан кетуіне жол бермес үшін, олардың әрқайсысына дербес отрядқа қолбасшылық жасау міндеті жүктелді: Бассомпьер өзіне Лаледен Домпьерге дейінгі солтүстік аймақты, герцог Ашулемский Домпьерден Перьеге дейінгі батыс аймақты, Шомберг Перьиден Ангутенге дейінгі оңтүстік аймақты алды.

Герцог Орлеанскийдің ставкасы Домпьерде болатын.

Корольдің ставкасы бірде Этреде, бірде Лажарриде болды.

Ал, кардиналдың ставкасына келетін болсақ, ол Тас көпірдің қасындағы құм төбелер ішінде, ешбір бекініспен қорғалмаған бір қарапайым үйге орналасқан еді.

Сонымен, герцог Орлеанский – Бассомпьерді, король– герцог Ангулемскийді, ал, кардинал – Шомбергті бақылап отыратын.

Содан кейін, әскери күшті орналастыру ісі аяқталған кезде қолбасшыларға ағылшындарды аралдан айдап шығу үшін шаралар қолдана бастады.

Күллі жағдай осындай іске аса қолайлы болып шықты: тамағы тоқ болса, ағылшындар – айтулы солдаттар; бірақ олар бұл кезде тек тұздалған етпен өте нашар сухарьмен ауқаттанып жатқан-ды, міне, осыдан лагерьде ауру көбейді. Мұнымен қатар мұхиттың күллі жағалауында, жылдың осы мезгілінде толқып, буырқанып жататын теңіз күн құрғатпай шағын кемелердің біреуі болмаса біреуін қиратып жатты, сол себепті де Эгильон мүйісінен сонау траншеяларға дейінгі жағалау, әрбір дауылдан кейін, қайықтардың, фелюгалардың және басқа кемелердің сынығынан көрінбей қалатын. Міне, осының бәрінен көпе-кернеу мәлім болған бір жәйт: егер

корольдің солдаттары өз лагерінен кетпей қойған күннің өзінде, аралда тек қайсарлығы ұстап, қасарып отырған Бекингэм бәрібір бүгін бе, ертең бе, әйтеуір аралды босатып, тайқып шығар еді.

Алайда, де Туарак мырза: жау лагері жаңа шабуылға әзірленіп шығар деп хабар жібергеннен кейін, король бұл істі біржолата қыдыруға бел байлады да, шешуші шайқасқа шығу жөнінде бұйрық берді.

Осы қоршаудың барысын, егжей-тегжейлі суреттеуді әуелдеп қарастырмаған, өзіміз баяндап отырған тарихқа тікелей қатысы бір оқиғаларды ғана там-тұмдап келтіріп отырған біз, бір сөзбен бірақ қайырсақ, осынау әскери әрекет, корольді аң-таң қалдырып, Кардинал даңқын аспанға асырып, жеңіспен аяқталды. Әрбір қақтығыс, іс кезінде жеңіліс тауып, бір қадамдап, екі қадамдап шегіне бастаған, ал, Луа аралынан өтер жерде түбегейлі талқандалған ағылшындар, соғыс даласында екі мың адамын қалдырып, кемеліне мініп, тайып тұруға мәжбүр болды, сол қалған әскер ішінде бес полковник, үш подполковник, екі жүз елу капитан мен жиырма қаралы текті дворян бар еді, ал, бұған қоса, төрт зеңбірек және Клод де Сен-Симон Парижге әкеліп, Париж Құдай-ана шіркеуінен төбесіне сән-салтанатпен ілінген алпыс жалау тағы бар-ды.

– Құдайға алғыс айтып, дұға қайыру әуелі лагерьде, сосын бүкіл Францияда өткізілді.

Сонымен, енді кардинал уақытша болса да, ағылшын тарапынан еш қауіптенбей, қоршауды емін-еркін жүргізе беруге мүмкіндік алды.

Бірақ, біз әлгіде ғана айтқанымыздай, бұл тек уақытша тыныштық екен.

Герцог Бекингэмнің шабармандарының бірі – Монтегю деген біреу тұтқынға алынады да, сол арқылы Австрия, Испания, Англия мен Лотарингиялар арасында жасырын одақ болып келгені мәлім болды.

Бұл одақ Францияға қарсы бағытталған екен.

Бұл бұл ма, ставкасын өзі ойлағаннан гөрі ертерек тастап кеткен Бекингэмнің орнынан осы одақтың құрылғанын тағы бір рет дәлелдейтін документтер табылған, кардиналдың «Мемуарларында» жазғанына қарағанда, бұл қағаздар де Шеврез ханымға, демек, королеваның өзіне шіркеу түсіреді екен.

Енді бүкіл жауапкершілік кардиналдың мойнына келіп түсті, өйткені ештеңеге жауап бермейтін кісі билеуші министр де бола алмайды. Сол себепті де ол дариядай кен ақылын, бүкіл күші мен жігерін толық жұмсап, Европаның ұлы мемлекеттерінің әрқайсысында болып жататын зәредей өзгерістердің бәрін қалт жібермей күні-түні жіті бақылап отырды.

Бекингэмнің қайрат-жігері, ең бастысы – өшпенділік күші кардиналға көптен мәлім. Егер Францияға қаһарын тіккен одақ жеңіске жетсе, ол – кардинал, ешкімге ықпал жасай алмас еді: онда испан мен Австрия саясаты Лувр кабинетінен өздерінің тұрақты өкілдерін тауып алар еді де (қазір олардың мұнда бірлі-жарым жақтастары ғана бар-ды), француз министрі, шынтуайттап келген» де, ұлт министрі кардинал Ришельенің көзі жойылар еді. Оған бала сияқты бағынып, оны кәрі мұғалімін жек көретін баладан бетер жек көретін король, кардиналды бұдан қайтсе де жеке бастарының өшін алмақшы болып жүрген інісі мен королеваның қолына берер еді; қысқасын айтсақ, ол сөзсіз опат болар еді, бәлкім, онымен бірақ Франция да опат бола ма, кім білген... Міне, осының бәрінің алдын алу керек-ті.

Сондықтан да Тас кәпірдің қасындағы, кардинал өзіне резиденция етіп алған шағын үйде күн демей, түн демей, шабармандар ауысып, сапырылысып жатты және олардың саны минут сайын өсе берді.

Бұлар – өз риясаларын (киімдерін) дұрыстап та кие алмайтын монахтар-ды, сол себепті де олардың шіркеу кісілері екенін, бірақ соғысқұмар шіркеу кісілері екенін бірден байқауға болатын; бұлар – паж болып киінген әйелдер-тін, бірақ қанша кең шалбар кесе де, олардың бөксесі бұлтылдап, білініп қалатын; ең соңында, бұлар кір-кір, сұңғақ-сымбатты шаруаларды, бірақ бір шақырым жерден олардың текті тұқымнан шыққан кісілер екені бірден танылатын.

Бұдан басқа да, шамасы, жұрт жақтыра бермейтін кісілер де болуға тиіс, өйткені кардиналға қастандық жасалыпты деген сыбыс сыпсындап, екі-үш рет елді аралап кетті.

Рас жоғары мәртебелі тақсырдың дұшпандары, сол бір олақ қанішерлерді кардиналдың өзі жалдайды деген сөзді таратып жүрді өйткені қажет бола қалған кезде, өз тарапынан бұл да зорлықшылдық, шараларын қолдануға мүмкіндік алғысы келген көрінеді бірақ ең дұрысы – сол министрдің айтқан сөзіне де, олардың дұшпандарының айтқан сөзіне де сенбеген дұрыс.

Алайда осының бәріне қарамастан, кардинал түнгі серуенге шыға берді, оны өлгенше жамандайтын дұшпандарының өзі кардиналдың ер жүрек кісі екенін жоққа шығармайтын, сонда ол герцог Ангулемскиге маңызды бір бұйрық беру үшін, зәру бір мәселе жөнінен корольмен кеңесу үшін немесе елшілер ішінен мұның өз үйіне, әлдебір себептермен, келіп сөйлесуге болмайтын біреуімен келісу үшін үн қатып, түсі қашып көп жортатын.

Ал, мушкетерлерге келсек, қоршау кезінде жұмысы онша көп болмағандықтан, оларға қатал талап қойылмады да, көңілді күн кешіп жатты. Бұл оларға, әсіресе, біздің үш досымызға оңайға түсті өйткені де Тревиль мырзаға достық қарым-қатынас жасап жүргесін, ол кісіден лагерьге кешігіп қалуға, онда шам сөнгеннен кейін келуге арнайы рұқсат алып жүрді.

Әлхисса, бір күні кешкілік, д'Артаньян траншеяға қарауылға тұрып, бұларға қосыла алмай қалған кезде, Атос, Портос, Арамис үшеуі әскери аттарына мініп, жорық плащтарына оранып алып, осыдан екі күн бұрын, Лажарри жолының бойынан Атос тап болып қалған, «Қызыл кептер ұясы» деген шарапханадан қайтып келе жатты. Сонымен, олар жолай сәт сайын бір тосқауылға ұрынып қаламыз ба деп сақтанып келе жатқанда, кенет Буанар деревнясына ширек лье жер қалғанда, ат тұяғының дүбірін есітті. Үшеуі дереу жүре жол ортасына иін тіресіп тоқтай қалды. Бір минуттен кейін, бұлттан шыққан ай жарығымен, олар жол бұрылысынан өздеріне қарай беттеп келе жатқан қос салт аттыны көрді, бұларды байқағасын олар да ат басын тарта берді, шамасы, ілгері жүре береміз бе, әлде кейін қайтамыз ба деп кеңесіп жатса керек.

Олардың бұлай кідірістеп, күмілжіп қалғаны үш досқа бір түрлі күдікті болып көрінді де, Атос тебініп, бірнеше қадам ілгері шығып;

– Келе жатқан кім?—деді өктемсі дауыстап.

– Ал, сіздер кім боласыз?— деді салт аттылардың біреуі өз тарапынан.

– Бұл –жауап емес!—деді Атос дауласып.— Келе жатқан кім? Айтыңдар, әйтпесе, атамыз!

– Ойнамаңыз, мырзалар!—деді сонда бір өктем дауыс, шамасы, ол әмір беріп дағдыланып қалған кісі болса керек.

Бұл шамасы, түнделетіп тексеріп жүрген аға офицерлерді бірі болса керек,— деді Атос жәйімен.— Не істейміз, мырзалар?

Сіздер кімсіздер?—деді әлгі өктем дауыс.— Айтыңдар, әйтпесе, осы мойынсұнбағаныңызға кейін өкінетін боласыз.

Король мушкетерлеріміз,— деді Атос, ол сұрау беріп тұрған кісінің сұрауға праволы екеніне көзі кәміл жетіп.

– Қай ротадансыз?

– Де Тревильдің ротасынанбыз.

– Белгіленген жерге жақындап келіп, осындай беймезгіл уақытта, бұл арадан не бітіріп жүргеніңізді маған айтып беріңіз.

Үш дос менменсіп, шалқая бермейін дегендей жақындап келді, өйткені үшеуі де өздерінен құдіреттірек кісімен сөйлесіп тұрғанын енді анық білді; онымен Атос тіл қатыспақ болды.

Екі салт аттының біреуі — екінші болып сөйлегені — серігінен он қадамдай ілгері тұр екен. Атос, Портос пен Арамиске артта қала беріңіз, деген белгі беріп, жалғыз өзі оған таяу келді.

– Офицер мырза, ғафу өтінемін, біз кіммен сөйлескенімізді білмей қалдық. Әр нәрсеге даяр екенімізді өзіңіз де көріп тұрсыз,– деді Атос.

– Атыңыз кім?– деді офицер, ол плащымен бетін жартылай бүркеп алыпты.

– Дегенмен, сударь, менің аты-жөнімді сұрауға праволы екеніңізге бір дәлел келтірсеңіз,– деді Атос өзін бірден тергей бастағанына шамданып.

– Атыңыз кім?– деді салт атты сұрауын қайталап, ол капюшонын көтеріп, бетін ашты.

– Кардинал мырза!– деді мушкетер таң қалып.

– Атыңыз кім?– деп үшінші рет қайталады кардинал.

– Атос,– деді мушкетер.

Кардинал серігін ишаратпен қасына шақырды, анау дереу жетіп келді.

– Мына үш мушкетер бізге еріп жүреді,– деді кардинал бәсең.– Лагерьдегілер менің о жақтан кетіп қалғанымды білмей-ақ қойсын, егер бұлар бізбен бірге жүрсе, мұны ешкімге айтпайтынына кәміл сенеміз.

– Біз дворяндармыз, шапағатты мырза,– деді Атос.– Бізден ауызша серт алсаңыз, қам жемей-ақ қоюыңызға болады. Құдайға шүкір, біз құпия сырды сақтай білеміз!

Кардинал қырағы көзімен, тілдесіп тұрған батыл жігітке бір қарап қойды.

– Атос мырза, сіз аса саққұлақ екенсіз,– деді кардинал,– енді менің өзіңізге айтар сезімді тыңдаңыз. Мен сізді қасыма ертіп жүр деп өтінгенде, сізге сенбегендіктен айтып тұрған жоқпын, - солай етіңіз дегенде өзімнің қауіпсіздігімді ойлап тұрмын. Сіздің серіктеріңіз, әрине, Портос мырза мен Арамис мырза шығар?

– Иә, жоғары мәртебелі тақсыр,– деді Атос.

Сол мезетте, осы уақытқа дейін артта тұрған екі мушкетер қалпақтарын қолына алып, жақындай берді.

– Мен сіздерді білемін, мырзалар,– деді кардинал,–білгенде қандай! Сіздердің менің достарымның қатарына қосылмайтындарыңызды білемін, өз басым соған қатты налимын. Бірақ сонымен бірге, мен сіздердің батыр да адал ақсүйек екендеріңізді, өздеріңізге кәміл сенуге болатынын да жақсы білемін... Сонымен, Атос екі серігіңізбен қасыма еріп жүріп, бір құрмет көрсетсеңіз, сонда, егер кездестіре қалсақ, тіпті ұлы ағзамның өзі қызғанып қызығатын күзет менің жанымда болмақ.

Мушкетерлердің үшеуі бірдей басын аттарының жалына жеткенше иіп, тәжім етті.

– Ар-намысыммен ант етейін, жоғары мәртебелі тақсыр,– деді Атос, – бізді өзіңізбен бірге алғаныңыз жөн болды. Жолай біз бірнеше қауіпті кісілермен кездестік, солардың төртеуімен «Қызыл кептер ұясында» жанжалдасып та қалдық.

– Жанжалдасып? Не үшін жанжалдасып қалдыңыздар мырзалар? – деді кардинал.– Менің жанжалды суқаным сүймейтінін білесіздер ғой!

– Міне, сол себепті де болған іс жәйін, нар тәуекел деп, сіздің қаперіңізге салып қоюға бел байладым, мәртебелі тақсыр. Әйтпесе, сіз ол жанжал туралы өзге кісілерден хабарланып, оқиғаны дұрыс айтпағасын, бізді кінәлі деп қалуыңыз мүмкін еді.

– Ол жанжалдың аяғы немен бітті?– деді кардинал қабағын түйіп.

– Менің сіздің алдыңызда тұрған досым Арамистің қолын шпагамен жеңіл жаралап кетті, егер сіз, жоғары мәртебелі тақсыр, шабуылға шық деп бұйрық берсеңіз, ол жарасына қарамай күні ертең алға ұмтылады, оған өзіңіздің көзіңіз жетеді, мәртебелі тақсыр.

– Бірақ сіздер өздеріңізді шпагамен шапқызып қойып, қол қусырып қарап тұра беретін кісі емессіздер ғой,– деді кардинал бұған қоса дау айтып.– Кәне, мырзалар, ештеңені бүкпеңіздер: олар келе жатқанда, бәлкім, сіздер де жауап берген шығарсыздар? Маған ағынан жарылыңыздар – күнәні кешіруге менің де праволы екенімді білесіздер ғой.

– Шарапатты мырза,– деді Атос,– өз басым шпагаға қолымды да тигізген жоқпын, дұшпанымды тік қапсыра ұстап алып, терезеден лақтырып жібердім... Құлап бара жатқанда сол жазған аяғын сындырып алды ғой деймін,– деді Атос сәл ғана күмілжіп.

Аһа!–деді кардинал.– Сізге ше, Портос мырза?

– Шарапатты мырза, жекпе-жекке тыйым салынғанын білемін ғой, сол себепті де, әлгі қарақшылардың біреуін орындықпен салып жібердім, шамасы, оның иығы салдырап қалса керек.

– Солай ма...– деді кардинал.– Сіз ше, Арамис мырза?

– Шарапатты мырза, мен өзім өте момын адаммын, оның үстіне монах болуға әзірленіп жүрген жайым бар, ол жай сізге, жоғары мәртебелі тақсыр, әлі бимәлім шығар. Сондықтан да мен жолдастарыма басу айтып, жібермей тұрғанмын, кенет әлгі сұмдардың біреуі байқаусызда сол қолымды шпагамен осып жібергені. Сол-ақ екен, менің де шыдамым таусылды, анау маған қайта ұмтылған кезде, шпагамның ұшына күллі денесімен өзі келіп

ұрынған сияқты болып көрінді. Жағдай тап осылай болды ма, әлде болмады ма о жағын анық білмеймін, бірақ оның құлап түскенін өз көзіммен көрдім, шамасы, екі жолдасымен бірге, оны да көтеріп алып кетті ғой деймін.

– Шайтан алсын,— деді кардинал,—шарапханадағы шатақтың әлегінен үш адам қатардан шыққан. Иә, мырзалар, сіздер ойын көтермейді екенсіздер. Жанжалдың өзі неден шықты?

– Сол сұмырайлардың өзі шеттерінен мас екен. Олар кешқұрым мейманжайға бір әйелдің келіп түскенін көреді де, оның бөлмесіне күшпен бұзып кірмекші болады.

– Бұзып кірмекші?— деді кардинал қайталап.— Сонда не мақсатпен кіреді?

– Менің байқауымша, әйелді зорламақ болған тәрізді,— деді Атос.— Мен сізге, жоғары мәртебелі тақсыр, ол сұмырайлар шеттерінен мас болатын деп айттым білем.

– Және ол әйел әрі жас, әрі сұлу шығар?—деді кардинал сәл ғана мазасызданып.

– Біз оны көрген жоқпыз, шарапатты мырза,— деді Атос.

– Ах сіздер, оны көрген жоқсыз ба? Е, тамаша болыпты!— деді кардинал жадырап.— Әйел намысын қорғағандарыңыз жақсы. Міне, мен де «Қызыл кептер ұясына» бара жатырмын, сіздер айтқан жәйттің дұрыс-бұрыстығын сонда барғасын естимін ғой.

– Шарапатты мырза,— деді Атос тәкаппарси,— біз – дворянбыз, ажалдан аман қалу үшін де біз өтірік айта алмаймыз.

– Иә, мен сіздердің сөзіңіздің рас екеніне шүбә келтірмеймін, Атос мырза, тіпті де шүбәланбаймын... Дегенмен, айтыңызшы, әлгі әйел жалғыз ба екен?— деді ол әңгімені өзгерту үшін.

– Әйелмен бірге бөлмеде тағы бір еркек болған,— деді Атос,— бірақ айқай-шуға араласпай бұғып қалғанына қарағанда, қорқақ болса керек.

– «Жаңсақ сөйлем» деген інжілде,— деді кардинал оны құптамай.

Атос иіліп ізет көрсетті.

– Ал, енді мырзалар, жетті,— деді кардинал сөзін жалғап.— Мен білгім келген жәйттерді білдім. Енді соңымнан еріңіздер.

Үш мушкетер кардиналды ілгері жіберді; ол бетін капюшонмен қайта бүркеді, сосын атына тақым басып, қасындағы төрт серігіне тоғыз-он

қадамдай ілгері шығып, жүріп кетті.

Ұзамай осы шағын отряд бір асханаға келді, оның іші жым-жырт, қаңырап қалған тәрізді: қожайын: шамасы, өзіне әйгілі кісінің келетінін біліп, әбден ығыр еткен қонақтарын күні бұрын шығарын салған сияқты.

Есікке он қадамдай қалған кезде кардинал өз серігі мен мушкетерлерге тоқта деген белгі берді. Біреудің ерттеулі аты терезе қақпасына байлаулы тұр; кардинал шартты белгімен қақпақты үш рет қақты.

Плащына оранып алған бір кісі үйден атып шығып, кардиналмен қысқа-қысқа сөйлесті де, атына қарғып мініп, Сюржерге апаратын жолмен шауып ала жөнелді ол жол Парижге де апаратын.

– Бері таман келіңіздер, мырзалар,– деді кардинал.– Сіздердің сөзіңіз рас екен, мушкетер мырзалар,– енді ол үш досқа қарап сөйледі, – біздің бүгінгі кездескеніміз сіздерге пайдалы болмақ, өйткені менің қолымда билік бар. Ал, әзірше, менің сонымнан жүріңіздер.

Кардинал атынан түсіп еді, мушкетерлер де аттарынан түсті; кардинал тізгінін серігіне лақтыра салды; үш мушкетер аттарын қақпаға байлады.

Шарапханашы есік алдында тұр – кардинал ол үшін әйелмен дидарласуға келген қарапайым офицер-ді.

– Мына мырзалар мені күтіп камин алдында отыра тұратындай, төменде бір бөлме жоқ па екен?– деді кардинал.

Шарапханашы үлкен бөлменің есігін аша берді, әлгі бір әзірде ғана тұрған жаман қаңылтыр пеш орнына, кереметтей бір үлкен камин қойыпты.

– Міне, мына бөлме,– деді ол.

– Жарайды,– деді кардинал.– Мырзалар, мына бөлмеге кіріп, күте тұрыңыздар, мен сіздерді тек жарты сағат қана күттіремін.

Сөйтіп, үш мушкетер төменгі қабаттағы бөлмеге келіп кіргенше, кардинал енді қайтып ешбір сауал бермей, басқышпен екінші қабатқа жедел басып, көтеріліп бара жатты. Ол жолды жақсы білетін сияқты.

XIV

ПЕШ МҰРЖАСЫНЫҢ ПАЙДАСЫ ТУРАЛЫ

Біздің үш досымыздың, өздері де ештеңені аңғармай әйтеуір ер-серілерге тән жөн-жоралғыны ұстанып, батырлықтарына басып, кардинал өзінің қанатының астына алып, қамқорлық жасай жүрген жанға жақсылық жасағаны ә дегеннен мәлім болды.

Бірақ сол кісі кім екен? Үш мушкетер ең алдымен өздеріне осы бір сұрақты қойды. Сосын қанша жорамал-болжам жасағанымен, ешқайсысына көңілдері толмағасын, Портос қожайынды шақырып алып, ойын сүйегін әкеліп бер деп әмір етті.

Портос пен Арамис стол басына отырып, ойнай бастады. Атос ойға шомып, бөлме ішін жәйімен кезіп жүрді.

Әлгі бір ойы қамап, сенделіп жүргенде Атос жартылай бұзылған пеш мұржасының қасынан әрлі-берлі талай рет өткен; мұржаның төбесі жоғары қабаттағы бөлмеге шығады екен. Сол араны жанай өтіп жүргенде ол әлденеше рет біреулердің сөйлескен көмескі даусын естіген, енді соған көңіл бөлейін деді. Атос жақындап келіп бірнеше сөздерді тіпті анық естіді, бұл сөздер оған аса маңызды болып көрінді де, ол жолдастарына үндемеңіз деп белгі берді, сосын өзі сәл еңкейіп, мұржаның төменгі жағына құлағын тосып, үнсіз тұрып қалды.

– Миледи, тыңдаңыз, бұл – өте маңызды іс. Бері келіп отырыңыз, сөйлесейік,– деді кардинал.

– Миледи!– деді Атос сыбырлап.

– Мен сізді бар ықылас-ынтаммен тыңдап отырмын, жоғары мәртебелі тақсыр,– деді бір әйел даусы, соны естігенде мушкетер селк ете қалды.

– Капиталы маған жан-тәнімен берілген, командасы ағылшындардан тұратын бір шағын кеме сізді Шарантаның құярлығындағы Ла Пуэит фортында күтіп тұрады. Ол ертең ертеңгілік зәкірін көтереді.

– Ендеше, ол жаққа мен бүгін кешке шығып кетуім керек пе?

– Тап қазір, менен қажетті нұсқау алғаннан кейін жүріп кетесіз. Осы үйден шыққасын, есік алдында тұрған екі адамды көрсетті олар сізді жол бойы күзетеді. Мен бірінші болып шығамын. Сіз жарты сағаттай кідіріп барып шығасыз.

– Жарайды, шарапатты мырза. Енді сіздің маған беретін тапсырмаңызға көшелік. Мен бұдан былай да, жоғары мәртебелі тақсыр, сіздің сеніміңізге лайық болғым келеді, сол себепті де кездейсоқ бір қатеге ұрынып қалмас үшін, маған осынау тапсырмаңызды дәлме-дәл, анықтап айтып беруіңізді

сұраймын.

Сөйлесіп отырған екеу бір минуттей үнсіз отырып қалды; шамасы, сол сәтте кардинал не айтатынын ойша өлшеп-пішіп, ал, миледи болса, оның айтқанын бұлжытпай қағып алып, жадына сақтап қалу үшін іштей әзірлік жасап отырған тәрізді.

Атос осы үзілісті пайдаланып, жолдастарынан есікті іштен бекітіңіздер деп өтінді, сосын ишарат жасап қасына шақырып алды да, сөзді бәрі бірге тыңдамақ болды.

Жайғасып отыруды жақсы көретін екі мушкетер өздеріне және Атосқа арнап орындық әкелді. Үшеуі бастарын түйістіріп, құлақтары елеңдеп, жайласып отырысты.

— Сіз Лондонға барасыз,— деді кардинал сөзін жалғап.— Лондонда Бекингэмге кіресіз...

— Жоғары мәртебелі тақсыр, сізге ескерте кететін бір жәйт — деді миледи сөз арасында,— алмас алқа оқиғасынан кейін, шарапатты мырза маған сенуден қалған, өйткені герцог сол оқиғаға менің тікелей қатысым бар деп есептейді.

— Бірақ тап осы жолы,— деді кардинал оған қарсы дәлел айтып,— мәселе герцогтің сеніміне енуіңіз жәйлі болып отырған жоқ қайта ара ағайын — делдал ретінде оған ақ көңіл, адал ниетпен ашықтан-ашық баруыңыз жәйлі болып отыр.

Адал ниетпен, ашықтан-ашық...— деді миледи болмашы бір шүбәлі үнмен оның сөзін қайталап.

Иә, адал ниетпен, ашықтан-ашық,— деді кардинал бұрынғы сарынмен.— Осы келіссөздердің бәрі ашықтан-ашық жүргізілуге тиіс.

— Жоғары мәртебелі тақсыр, мен сіздің нұсқауларыңызды бұлжытпай орындаймын және оны тыңдауға әзірмін.

— Сіз Бекингэмге менің атымнан барасыздағы, оған герцогтің күллі әзірлік шараларының маған түгелдей белгілі екенін және олардан менің қысылып-қымтырылмайтынымды әдемілеп айтып бересіз: егер ол ойға алғанын орындау үшін бір қадам жасаса болды мен королеваның көзін жоямын.

— Жоғары мәртебелі тақсыр, сіздің осы қоқан-лоққыңызды жүзеге асыру қолыңыздан келетініне ол сене қояр ма екен?

— Ия, қолымнан келеді, өйткені бұлтартпас дәлелдерім бар.

— Сол дәлелдерді оған көрсете алатын болсам және ол сол дәлелдерге

лайық бағасын берсе.

– Әлбетте. Сіз оған коннетабльдің әйелі бал-маскарад берген күні сол ханымның бөлмесінде герцогтің королевамен кездескені туралы Буа-Робер мен маркиз де Ботрюдің құпия хабарын жариялайтынымды айтасыз. Ал, оның көңілінде ешбір шүбә қалмас үшін, сіз оған оның сол кешке Ұлы Моголдың костюмін киіп келгенін, ал, ол костюмді сонда кавалер де Гиз киіп бармақ болғанын, бірақ оны Герцог үш мың пистольге де Гизден сатып алғанын баяндайсыз.

– Құп болады, шарапатты мырза.

– Оның сарайға қалай кіргені, сосын қалай шыққаны, уақ-түйек жәйттеріне дейін маған бес саусағымдай белгілі, ол сарайға сәуегей-итальян болып киініп кірген-ді. Менің қолымдағы мәліметтердің растығына көзін біржолата жеткізу үшін, сіз оның плащ ішінен өн бойын жылтырауық қара дақ пен аша сүйекті кубас таңбалары басылған ақ көйлек кигенін айтасыз, өйткені оқыс бір жағдай туа қалса, ол өзін Ақ Бибі аруағының елесі етіп көрсетпек болды, ал, Ақ Бибі елесінің маңызды оқиға алдында Луврден көрінетіні жұрттың бәріне мәлім ғой...

– Осымен біттіңіз бе, шарапатты мырза?

– Оған тағы да менің Амьенде болған хикаяның басынан аяғына дейін түгел білетінімді және сол оқиғаны бау-бақшасымен, түнгі сахнаға қатысқан кісілердің дәл портреттерімен қоса бір шағын роман түрінде жаздыратынымды жеткізесіз.

– Мен оған мұны да айтайын.

– Бұған қоса сіз оған Монтегю менің қолымда екенін, Монтегюдін Бастилияға қамалғанын, рас, оның бойынан ешқандай хат-қағаз таппасақта, азапқа салғаннан кейін, амалсыздан білетінін де ... тіпті білмейтінін де айтып қоятынын баяндап берерсіз.

– Керемет!

Ал, енді ең соңында, герцог Рэ аралынан асығыс қашып бара жатып, өз пәтерінде де Шеврез ханымның бір хатын ұмытып тастап кетіпті, ол – королеваны аяусыз қаралайтын хат, өйткені ұлы ханым корольдің жауларын жақсы көріп қана қоймайды екен, оның үстіне тіпті Францияның жауларымен бірге заговорге қатысады екен. Менің айтқандарымды сіз жадыңызға түгелдей тоқып алдыңыз ғой, солай ма?

– Жоғары мәртебелі тақсыр, өзіңіз сынап көріңіз, коннетабль зайыбының үйіндегі бал, Луврдегі түн, Амьейдегі кеш, Монтегю қамау, де Шеврез ханымның хаты.

– Дұрыс, өте дұрыс. Сіз өте зейінді жансыз, миледи.

– Бірақ осы дәлелдердің бәріне қарамастан, герцог қасарысып Францияға бұрынғыша қауіп төндіре берсе қайтемін?—деді әйел кардинал жылы лебіз білдіргесін.

– Герцог есуас кісі сияқты, дұрысын айтсам, тіпті ақымақ кісі сияқты ғашық болып қалған,— деді Ришелье күйінішті дауыспен.— Ескі дәуірдің, паладиндері сияқты, ол өз ғашығының назарын аудару үшін осы соғысты бастады. Егер осы соғыс, оның өзі айтқандайын, жан-жүрегі билеушісінің ар-намысына ғана емес, еркіндігіне де нұқсан келтіретін болса, ол осы соғысты бұдан әрі созбас бұрын, ең әуелі жақсылап бір толғанып алатынына жаным кәміл.

– Дегенмен ол қасарысып иілмей қойса қайтемін?—деді миледи шұқшиып, қайтсе де жүктелген тапсырманы әбден анықтап алмақ болып.

– Егер ол қасарысып иілмей қойса?—деді кардинал қайталап.— Олай етуі мүмкін емес.

– Солай етуі мүмкін

– Егер ол қасарысып иілмей қойса...— Кардинал біраз үндемей қалып, қайта сөйледі:—Егер ол қасарысып, иілмей қойса, онда мен мемлекеттің бет-пішінін өзгертетін оқиғалардың бірі болды ғой деп үміттенемін.

– Егер сіз, жоғары мәртебелі тақсыр, осындай оқиғалар жөнінен бір тарихи мысалдар келтірсеңіз, бәлкім, мен сонда сіздің сеніміңізге қосылар едім,— деді миледи.

– Міне, ендеше сізге бір мысал келтірейін,— деді Ришелье. 1610 жылы атыңнан айналайын король Генрих Төртінші, осы герцог сияқты пиғылға бой алдырып, Австрияны екі жағынан бірдей соққылау үшін, бір мезгілде Франция мен Италияға басып кірмек болған кезде,— Австрияны сол бәледен құтқарған оқиға болмап па еді? Сонда императордың жолы болғаны сияқты, енді Франция королінің жолы неге болмасқа?

– Жоғары мәртебелі тақсыр Мысшылар көшесінде сілтенген қанжар жөнінде айтып отырған болар?

– Әбден дұрыс айттыңыз.

– Мәртебелі тақсыр, Равальякті² дарға асу, бір сәтке болса да, соның жолын қууды ойлаған кісілерді қорқытып, жүрегін шайлықтырып тастайды деп қауіптенбейсіз бе?

– Әр заманда, әрбір мемлекетте, әсіресе, сол мемлекеттер діни алауыздықтан жауығып жатса, азап-тозаққа басын байлайтын фанатиктер

әманда табылады. Және білесіз бе, пуритандардың герцог Бекингэмге қатты ызаланып, өшігіп жүргені, олардың уағызшылары герцогті, дінсіз деп атайтыны осы тап қазір ғана есіме түскені.

Онда не тұр?—деді миледи.

Онда тұрған мәселе,— деді кардинал енжар үнмен сөзін жалғап, мысалы, өзін қорлағаны үшін герцогтан өш алуды аңсаған бір жылпос, сұлу жас әйелді тапсақ іс бітіп жатыр. Ондай әйелді табу қиын емес: герцогті әйелдер өте жақсы көреді, ол: мәңгі сіздікпін деп талай әйелдерді көңілдесетсе, құбылмалы тұрақсыздығымен талай әйелдің жүрегіне өшпенділік отын жаққаны күмәнсіз.

Әрине, ондай әйел табылады,— деді миледи салқын дауыспен.

Ендеше, сондай әйел өжет бір фанатиктің қолына Жак Клеманның немесе Равальяктің қанжарын ұстатса, Францияны азат етер еді.

Ия,бірақ ол кісі өлтірушінің сыбайласы болып шығар еді.

Пәле, Равальяктің немесе Жак Клеманның сыбайластарының есімі жария болған ба?

Жоқ. Бәлкім, олар жоғары дәрежелі кісілер болған шығар, ал ондай кісілерді әшкерелеуге жұрттың жүрегі дауаламайды ғой. Кім көрінгенге бола сот палатасын өртемейді ғой, шарапатты мырза?

Сіз немене, сот палатасының өртенуін кездейсоқ нәрсе емес деп ойлайсыз ба?—деді Ришелье, ешбір мән-маңызы жоқ, қарапайым сауалды бере салған кісідейін енжар сөйлеп.

Менің өз басым, шарапатты мырза, ештеңені де ойламайтын жанмын,— деді миледи.— Мен тек фактіні ғана келтірдім. Егер мен мадемуазель де Монпасье немесе королева Мария Медичи болсам, тап қазір қатардағы леди Клариштейн емес, азырақ сақтанған болар едім.

— Сіз әділін айттыңыз,— деді Ришелье онымен келісіп.— Сонда сіз не қылар едіңіз?

Мен, Францияның игілігіне бола не істесем де, соны күн ілгері қолдайтын бұйрық қағазды алғым келер еді.

Бірақ ең әуелі, әлгіде өзім айтқандай, герцогтан кегін қайтаруды аңсайтын әйелді табу керек. - Ол әйел табылған.

Сосын тәңірінің әділ сотының қаруы қызметін атқаратын жексұрын фанатикті таппақ керек.

Ол да табылды.

– Тек сонда ғана өзіңіз сұраған бұйрықты алатын уақыт келеді.

Сіз дұрыс айтасыз, жоғары мәртебелі тақсыр,— деді миледи, маған сенім көрсетіп, жүктеп отырған тапсырмаңыз ақиқат тірліктегі шын мәнімен шектеліп қана қоймайды ғой деп ойлап, қателесіп кетіппін. Хош, сонымен, шарапатты мырзаға мына төмендегі жәйттерді айтуым керек: коннетабльдің әйелі өткізген маскарадта оның киім ауыстырып, королеваға қалай келгені сізге бүге-шігесіне дейін мәлім: королеваның Лувр сарайында итальян астрологімен кездескені және оның тек герцог Бекингэм екені жөнінде сіздің қолыңызда айғақты дәлелдер бар; және сіз Амьендегі хикая жөнінде, сол хикая болған бау-бақша мен оған қатысқан кісілердің портреттерін суреттеп, қызғылықты бір роман жазуға әмір еттіңіз ал Монтегю Бастилияда қамауда, қинап-азаптағаннан кейін ол жадында сақталған тіпті ұмытып қалған жәйттердің өзін айтуға мәжбүр болады; ең соңында, сіздің қолыңызға де Шеврез ханымның шарапатты мырзаның үйінен табылған бір хаты келіп түскені ол хат оны жазған ханымды ғана емес, сонымен бірге сол хатты өз атынан жаздырған кісіні де қаралайды. Содан кейін, егер герцог осы айтылғандардың бәріне қарамастан, бұрынғыша қасарысып, иілмей қойса, онда менің тапсырмам осымен шектелетін болғандықтан да, мен құдайдан Францияны құтқаратын бір ғаламат жаса деп жалбарынып сұраймын-дағы. Айтылғанның бәрі осы ғой жоғары мәртебелі тақсыр, енді маған қосымша ештеңе жасаудың керегі жоқ болар?

– Иә, сол,— деді кардинал шытынып.

– Ал, енді...— кардиналдың өзгеше үнмен сөйлей бастағанын сезбеген кісідей-ақ, миледи сөзін жалғай берді,— ал, енді, жоғары мәртебелі тақсыр, өзіңіздің ата жауларыңыз жәйлі нақты нұсқалар алғаннан кейін, менің өз жауларым жәйлі бірер сөз айтуыма рұқсат етпес пе екенсіз?

– Хош, сіздің жауыңыз бар ма еді?

– Иә, шарапатты мырза, сол жауларға қарсы күресте сіз мені күллі әдіс-айлаңызбен қолдауға тиістісіз, өйткені ол жауларды сіздің, жоғары мәртебелі тақсыр, қызметіңізде жүріп таптым.

– Олар кімдер?

– Біріншіден, ұсақ саудагер Бонасье деген әйел.

– Ол Мант түрмесінде.

– Дәлірек айтсақ, ол әйел сонда болған,— деді миледи,— бірақ королева корольден жарлық алып, соның көмегімен оны монастырьға жіберген.

– Монастырьға?

– Иә, монастырьге.

– Қай монастырьге?

– Білмеймін, ол айтылмайтын құпия көрінеді.

– Мен ол сырды ашамын!

Сосын, сіз жоғары мәртебелі тақсыр, ол әйелдің қай монастырьде жатқанын маған айтасыз ба?

– Оған ешқандай бөгет жоқ деп ойлаймын.

– Жақсы... Бірақ менің әнебір мүсәпір Бонасье бикеден әлде қайда қауіптірек тағы бір жауым бар.

– Ол кім?

– Сол әйелдің көңілдесі.

– Оның аты кім?

– О, жоғары мәртебелі тақсыр, сіз оны жақсы білесіз!– деді миледи ызалана дауыстап.– Ол – сіз бен біздің бітіспес дұшпанымыз; ол әлгі король мушкетерлері, мәртебелі тақсыр, сіздің гвардияшыларыңызбен шекісіп қалғанда, соның көмегімен жеңіп кететін адам, ол әлгі сіздің шабарманыңыз де Вардты шпагамен үш рет түйреп, алмас алқа ісін болдырмай тастаған адам; ол ең ақырында Бонасье бикені менің ұрлағанымды біліп, мені өлтірем деп ант-су ішкен адам.

– А-а...– деді кардинал даусын созып.– Сіздің кімді айтып отырғаныңызды білдім.

– Мен әлгі д'Артаньян деген сұмырайды айтып отырмын. Ол өзі батыл жігіт. Одан сол себепті де қауіптену керек.

– Оның Бекингэммен жасырын байланысын дәлелдейтін айғақ тапсақ...

Айғақ!–деді миледи дауыстап.– Мен ондаған дәлелді бірден тауып берейін.

– Олай болса, одан оңай ештеңе жоқ: сол айғақтарыңызды маған әкеліп тапсырыңыз, сосын мен оны Бастилияға отырғызамын.

– Құп делік, шарапатты мырза, сосын не болады?

– Бастилияға бір түскен адамда «сосын» деген сөз болмайды,– кардинал даусын бәсеңдетіп.– Ах, шайтан алғыр-ай,– деді кардинал сөзін сабақтап,– егер мен сізді жауларыңыздан оп-оңай құтылатын болғаным сияқты, өз

жауларымнан да оп-оңай құтылатын болғам не әлгідей кісілерге қарсы ешбір жаза тартпай, емін-еркін әрекет жасау жайлы сіз менен рұқсат сұрағаныңыз сияқты, мен де рұқсат сұрасам, шіркін!

– Шарапатты мырза, ендеше қанға – қан, жанға – жан: сіз мына кісіні беріңіз, мен сізге ана кісіні берейін,– деп миледи қолма-қол бір ұсыныс жасады.

– Сіздің не айтайын деп тұрғаныңызды білмеймін және білгім келмейді, бірақ мен сізге бір жақсылық жасағым келеді, мұның үстіне, сол сияқты шірікті қалап отырған өтінішіңізді орындамайтындай маған сонша не болыпты және сіздің айтуыңызға қарағанда, оның өзі ойнасқор, жанжалқой, опасыз біреу сияқты ғой.

– Қарапейіл арам адам, шарапатты мырза, өте арам адам.

– Маған қағазды, қалам мен сия сауытты беріңізші.

– Мінекиіңіз, шарапатты мырза.

Бір сәт жым-жырт тыныштық орнады, шамасы, кардинал не жазатынын ойлап немесе ойлағанын жазып отырса керек. Бір сөзін қалдырмай, күллі әңгімені түгел естіген Атос жолдастарын қолынан ұстап, бөлменің екінші жағына апарды.

Тұң, саған не керек осы, әңгіменің аяғын неге тыңдатпайсың - деді Портос қонқылдап.

– Тс-с!–деді Атос сыбырлап.– Біз өзімізге қажет нәрсенің бәрін білдік. Ал, әңгімені түгел тыңдаймын десеңіздер, сіздерге кедергі жасамаймын, бірақ менің дереу кетуім керек.

– Сенің кетуің керек?–деді Портос қайталап.– Ал, кардинал сұрай қалса, не деп жауап береміз.

Оған мені сұратпай-ақ, өздеріңіз: қожайынның кейбір тиіп-қашып айтқан сөздерінен күдіктеніп, жол үсті алмағайып қауіпті болғасын, шолғыншы ретінде ілгері кетті деп айтыңыздар. Оған қоса мен бұл жайтты кардиналдың атқосшысына да сездіремін. Ал, қалғаны өз ісім, сен оған қам жемей-ақ қой.

– Атос, абай болыңыз!– деді Арамис.

– Алаңдамаңыздар. Менің ұстамды екенімді өздеріңіз де білесіздер ғой,– деді Атос.

Портос пен Арамис қайтадан пеш мұржасының түбіне барып отырысты.

Ал, Атос болса, жұрттың көзінше, терезе қақпағының бастырмасына

достарының аттарымен бірге байлаулы тұрған атын шешіп алып, кардиналдың қосшысына қайтар жолды бір шолу қажет екенін аз сөзбен түсіндірді, сосын пистолетін әдейі шұқшия тексеріп қатерлі тапсырманы өз еркімен орындауға аттанған солдат сияқты, лагерьге баратын жолға түсіп, жүріп кетті.

XV

ЕРЛІ-ЗАЙЫПТЫЛАР КӨРІСКЕНДЕ

Атос дұрыс болжаған екен, кардинал көп кідірмей төменге түсті; ол мушкетерлер кірген бөлменің есігін ашып, Портос пен Арамистің құмарлана сүйек ойнап отырғанын көрді. Бөлмені көзімен жүгірте шолып шықты да, бір күзетшісінің жетпейтінін білді.

— Атос мырза қайда кетті?— деді ол.

— Шарапатты мырза,— деді Портос,— ол шолғыншы болып ілгері кетті. Қожайынымыздың тиіп-қашып айтқан кейбір сөздеріне қарап, ол жол бойы қатерлі болар деп күдіктенді.

— Ал, сіз не істедіңіз, Портос мырза?

— Мен Арамистен бес пистоль ұтып алдым.

— А, олай болса, менімен бірге кері қайтыңыздар.

— Біз сіздің қызметіңізге әзірміз, жоғары мәртебелі тақсыр.

— Ендеше, атқа қоналық, мырзалар, уақыт кеш.

Қосшысы есік алдында кардиналдың атын тізгінінен ұстап тұр екен. Өрегіректе, қараңғыдан екі адам үш аттың сұлбасы көрінеді; бұл әлгі миледиді Ла Пуант фортына шығарып салып, сол аралдан оны кемеге отырғызып жіберетін кісілер еді.

Атқосшы екі мушкетердің Атос жөнінде айтқан әңгімесін растай берді. Кардинал мақұлдап басын изеп, асханаға кірердегі сақтығын тағы бір қайталап, жолға шықты.

Әлхисса, сол қосшысы мен екі мушкетердің күзетінде, лагерьге қарай жүре берсін, біз енді Атостың жайына келейік.

Атос әуелі, жүз қадамдай жерге дейін, жәй аяңдап барды да, өзін ешкім көрмейтініне көзі жеткен соң, оңға қарай бұрылып, айналма жолмен кейін қарай шаба жөнелді, сосын жолдан жиырма қадамдай жердегі тоғай арасына жасырынып тұрып, жолаушылардың өтіп кетуін тосты. Өз жолдастарының делдиген қалпақтары мен кардинал плащының алтын оқалы, шашақты жиегін көріп, салт аттылар жол бұрылысынан көрінбей кеткенше күтіп тұрды да, содан кейін асханаға қайта шауып келді, оны ішке бірден бөгетсіз кіргізді.

Қожайын оны ә дегенше таныды.

— Менің бастығым екінші қабатта тұратын әйелге бір маңызды нәрсені

айтуды ұмытып кетіпті. Ол мені сол кемшілігін жөндеуге жіберді.

– Жоғарыға барыңыз, ол әлі де бөлмесінде,— деді қожайын.

Атос оның рұқсатын пайдаланып, басқышта қолынан келгенше аяғын аңлап басып, алаңға шықты. Сәл ғана ашық тұрған есіктен миледидің телпегінің бауын байлап жатқанын көрді.

Ол бөлмеге кіріп, есікті жапты.

Есік ілмегінің тықырын естіп, миледи бұрылып қарады, Атос қалпағын көзіне түсіре киіп, плащына оранып есік алдында тұр екен.

Тас мүсін сияқты, үнсіз мелшиіп тұрған кісіні көргенде миледи қорқып кетті.

– Сіз кімсіз? Өзіңізге не керек?—деді ол шапылдап.

«Ия, рас екен, бұл соның тап өзі!» деп ойлады іштей Атос.

– Сударыня, сіз мені таныдыңыз ба?—деді ол. Миледи сәл ұмсына түсіп, кенет жылан көрген кісідей кейін қарай ыршып түсті.

– Бәрекелде, мұныңыз дұрыс... Сіз мені таныдыңыз білем,— деді Атос.

– Граф де Ла Фер!—деді миледи күбірлеп, сосын шүберектей қуарып, арқасы қабырғаға барып тигенше, үрпиіп шегіне берді.

– Иә, миледи,— деді Атос,— сізді өз көзімен көріп, көңілін бір демеу үшін, граф де Ла Фер о дүниеден үлкен басымен әдейі келіп отыр. Кардинал мырза айтқандайын, жайғасып отырып сөйлесейікші.

Әбден үрейі ұшып, зәре-құты қалмаған миледи, үн-түнсіз сылқ етіп отыра кетті.

– Сіз көктен жерге жіберілген тажалсыз!—деді Атос сөз бастап. – Бар күш-билік сіздің қолыңызда екенін білемін, бірақ қарапайым адамдар құдай тағаланың көмегімен ең қорқынышты тажалдың өзін жеңген. Сіз бір рет менің жолымда кесе-көлденен тұрғансыз. Сонда сізді жер бетінен жоқ еттім деп ойлағанмын, сударыня, бірақ әлде мен қателескенмін, әлде, тозақ сізді қайта тірілткен болар...

Қайдағы-жайдағы сұмдық, жәйттерді есіне салған осынау сөздерді естіген кезде миледи мелиіп төмен қарай, ыңырана бір күрсінді.

– Иә, тозақ сізді тірілтіпті,— деді Атос сөзін жалғап,— тозақ сізді байытыпты, тозақ сізге басқа ат қойыпты, тозақ сіздің жүзіңізді кісі танымастай етіп өзгертіпті, бірақ ол сіздің жаныңыздың бір қонысын да жумапты, денеңіздің таңбасын да кетірмепті!

Серіппелі пружина лақтырып тастағандай, көзі жалт-жұлт етіп, миледи орнынан ұшып түрегелді, Атос отыра берді.

Сіз мені өлді деп ойладыңыз ғой, солай ма? Мен де сізді өлді деп ойлағанмын. Ал, леди Кларик деген есім Анна де Бейльді қалай жасырса, Атос деген есім де мені солай жасырды! Сіздің қадірменді ағаңыз біздің некемізді қиғанда, өзіңізді солай деп атамаушы ма еді?.. Екеуіміздің жағдайымыз қызық екен-ау өзі,— деді. Атос мырс етіп күліп, әңгімесін сабақтап,— біз осы уақытқа дейін бір-бірімізді өліп қалды деп ойлағандықтан ғана аман-есен өмір сүріппіз-ау! Естелік дегенің бағзы бір кезде жаныңды жегідей жегені болмаса, тірі кісі сияқты, жан алқымыңнан алмайды-ау әйтеуір.

— Сіз маған нендей шаруамен келдіңіз? Менде қандай жұмысыңыз бар?— деді миледи бәсең дауыспен.

— Менің сізге бір айтайын дегенім, көзіңізге әдейі көрінбей жүрсем де, өзіңізді назардан тыс қалдырған емеспін.

— Менің не істеп, не қойғанымды білесіз бе?

— Кардиналдың қызметіне түскен уақыттан бастап, тап осы бүгінге дейін не істеп, не қойғаныңыздың әрбір күнін санап, айна-қатесіз айтып бере аламын.

Миледидің көгеріп кеткен ерні бұған сенбегендей жылусыз жымыған болды.

— Тыңдаңыз ендеше: сіз герцог Бекингэмнің омырауынан алмас алқаның екі шолпысын кесіп алдыңыз; сіз Бонасье бикені ұрладыңыз; де Вард мырзаға ғашық болып, онымен ләззаты бір түн өткізу үшін қойныңызға д'Артаньян мырзаны алдыңыз; сосын де Вард мырза өзіңізді алдап кетті деп ойлап, оның бәсекелес бақталасын де Вардты өлтіруге жұмсамақ болдыңыз: сол бақталас жігіт сіздің жиіркенішті құпияңызды біліп қалғаннан кейін, оның ізіне, екі жалдамалы баскесерді салып қойып, реті келгенде атып тастандар деп әмір еттіңіз; кез келген оқ тимегенін білгесін, сіз оған жолдаған хатпен бірге уланған шарап жібердіңіз және өз құрбаныңызды сол шарап дос-жарандарының сыйы деп сендірмек болдыңыз; ақырында, тап осы бөлмеде, мына мен отырған орындықта отырмын әлгіде ғана кардинал Ришельенің алдында герцог Бекингэмге кісі өлтіруші жұмсауға міндеттеме алдыңыз, ал, мұның есесіне ол сізге д'Артаньянды өлтіруге рұқсат бермек болып, уәде етті.

— Сіз нағыз әзәзілдің өзісіз!— деді миледи сыбырлап.

— Бәлкім, солай да шығармын, бірақ тым болмаса бір ғана нәрсе есіңізде болсын: герцог Бекингэмді өзіңіз өлтіресіз бе, әлде басқа біреуге өлтіртесіз бе,— онда менің жұмысым жоқ: мен оны білмеймін, мұның үстіне ол

ағылшын, бірақ жанымдай жақсы көріп ұдайы қорғаштап жүретін адал досым д'Артаньянның басындағы бір тал шашына да тимейсіз, әйтпесе, әкем марқұмның аруағымен ант етейін, осы істейтін қылмысың ең соңғы қылмыс болады!

– Д'Артаньян мені қатты мазақ етіп қорлады, д'Артаньян өледі!–деді миледи ысылдап.

Сізді тіпті жалпы мазақ етіп қорлауға бола ма өзі, сударыня?–деді Атос мырс етіп.– Ол сізді қорлаған екен, енді өлуге тиіс пе?

– Ол өледі,– деді миледи қайталап.– Әуелі көңілдесі сосын өзі өледі.

Атостың көзі қарауытып сала берді. Әйелге тән ешбір қылығы жоқ осынау сұрқияның мына түрі жаны қиналатын бір жәйттерді есіне түсірді. Ол ілгеріде, қазіргіден қауіпсіздеу бір кезде, осы әйелді өзінің арнамысының құрбаны етпек болғанын есіне алды; ол оны тағы да табанда өлтіргісі келіп кетті, тіпті өзіне өзі ие бола алар емес. Ол орнынан тұрып, белдігіне қыстырулы пистолетін алып, шүріппесін ашты.

Өліктей қуарып кеткен миледи айқайламақ болып еді, даусы шықпай қалды, сіресіп қалған көмейінен адам даусына мүлде ұқсамайтын, түз тағысының ырылдағаны сияқты бір қырыл естілді; шашы қобырап, қара көлеңкеленген қабырғаға жабысып тұрған әйелдің зәре-құты қалмаған еді.

Атос қолын созып пистолетін баяу көтеріп, оның аузын миледидің маңдайына тақап апарды да, бұрынғыдан да қорқынышты үнмен, салмақты сабыр, қатулы кейіппен айтылған сөз әманда қорқынышты болады – былай деді:

– Сударыня, сіз осы қазір, табанда, маған кардинал өз қолымен жазған қағазды бересіз, әйтпесе, өмір-тірлігіммен ант етейін, маңдайыңыздан бір оқты қадаймын!

Егер мұның орнында басқа адам болса, миледи көздеген мақсатын орындайтынына күмән келтірер еді, бірақ ол Атосты жақсы білетін; әйел сонда да қыбыр етпеді.

– Ойлануыңызға бір-ақ секунд уақыт беремін,– деді ол.

Атостың түсі бұзылып сала бергеніне қарап, миледи қазір пистолет атылады екен деп ойлады. Ол жалма-жан қолын кеудесіне апарып, корсажының астынан бір қағазды суырып алып, жігітке ұстата салды.

– Алыңыз, қарғыс атсын сізді!

Атос қағазды алып, пистолетін беліне қыстырды да, мұның тап сол қағаз екеніне көзін жеткізу үшін, шамға жақындап барып, оны жіберіп, оқып шығып:

«Осы қағазды ұсынушы істеген іс менің бұйрығым бойынша, мемлекеттің игілігі үшін жасалған.

1628 жылдың 5 августы.

Ришелье»

Ал, енді...— деді Атос плащына оранып, қалпағын киіп жатып, енді сенің тісіңді қағып алғаннан кейін, сасық күзен, қолынан келсе, тістей бер!

Ол бөлмеден шығып кетті, тіпті артына бұрылып та қарамады. Шарапхана есігінің алдынан ол тағы бір атты шылбырынан ұстап тұрған екі салт аттыны көрді.

Мырзалар,— деді Атос оларға,— өздеріңізге мәлім, кардинал мырза уақытты текке өткізбей ана әйелді Ла Пуант фортына ертіп апаруға және ол кемеге отырғанша сол арадан кетпеуге әмір етті.

Мұның сөзі ол кісілердің бұрын алған бұйрығымен бірдей шығып жатқасын, олар тапсырманы орындауға әзір екенін білдіріп тәжім етті.

Атос болса, атына секіріп мініп, бірден құйғытып шаба жөнелді, бірақ жолмен жүрудің орнына, атына тақымын басып, даламен тікелей тартты, төңірегіне құлағын тігіп, жолай дүркін-дүркін тоқтай берді.

Осылай бір аялдаған кезде ол жол жақтан жортқан аттардың дүсірін есітті. Мұның кардинал мен оның күзетшілері екеніне көзі жеткен Атос тағы да біраз жер жүргесін, атын тоз жидемен, жамырақпен сүртіп, лагерьге екі жүз қадамдай қалған кезде, бұрылып жолға шықты.

— Келе жатқан кім?— деп дауыстады ол салт аттыларды көрісімен.

— Бұл, шамасы, біздің батыр мушкетеріміз шығар? — деді кардинал.

— Иә, шарапатты мырза, соның тап өзі,— деді Атос оған дыбыс беріп.

— Атос мырза, бізді ойдағыдай күзеткеніңіз үшін өздеріңізге деген алғысымды қабыл алыңыз... Міне, біз де келіп жеттік, мырзалар! Сол қанаттағы заставаға барыңыздар, пароль: «Король мен Рэ».

Осылай дегеннен кейін, кардинал үш доспен басын бір изеп қоштасты да, қосшысын соңына ертіп оңға қарай бұрылды, өйткені лагерьге барып түнемекші еді.

— Сонымен, ол әйелдің сұраған қағазына қол қойып берді! — деді Портос пен Арамис қосарланып, кардинал бұлардың даусын естімейтін жерге жеткенде.

— Білемін. Ол қағаз, міне, мынау,— деді Атос сабырмен.

Егер сақшыға парольді айтқанын есептемесек, үш дос өздерінің пәтеріне дейін бір-біріне ләм деп тіл қатпады.

Бірақ, олар Планшеге барып, қожайыны траншеядағы күзетіп босасымен, мушкетерлердің пәтеріне келсін деп шақырып жатыр дегенді айту үшін Мушкетонды жұмсады.

Ал, миледиге келсек, Атос ойлағандай-ақ, шарапхана есігінің алдында күтіп тұрған кісілерді көрісімен, ешбір қарсылық жасамай, солармен бірге жүріп кетті. Рас, бір болмашы сәт қана кейін қайтып, кардиналға барып, күллі оқиғаны айтып бергісі келді, бірақ ол Атосты әшкерелесе, Атос өз тарапынан мұны әңгімелейді, бәлкім, бұл – Атос бір кезде өзін ағашқа асып кеткен дер ал, Атос онда әйелдің таңбалы екенін айтады ғой. Миледи одан да үндемегенім артық, жасырын кетіп қалып, өзіме тән жылпос ептілікпен қиын тапсырманы орындайын, сосын істің бәрі кардинал көңілі толатын дәрежеде жүзеге асырылғаннан кейін, оған бәрін жеке басының кегін алуға көмектесуін сұраймын ғой деп ойлады.

– Сонымен, түні бойы ат үстінде өткізіп, таңғы сағат жетіде ол Ла Пуэнт фортына келді, сағат сегізде кемеге отырды, сағат тоғызда кардинал қол қойған жол куәлігін алып, Байонға барады деген лақаппен, кеме зәкірін көтеріп, ағылшын жағалауына қарай бет алды.

XVI

СЕН-ЖЕРВЕ ҚАМАЛЫ

Д'Артаньян достарына келсе, олардың бәрі бір бөлмеде ұйлығып екен: Атос бір қалың ойға қалыпты; Портос мұртын ширатып отыр; Арамис болса, көгілдір барқыт мұқабасы бар дұғалыққа қарап, аят қайырып жатыр екен.

– Шайтан алсын, мырзалар!—деді д'Артаньян.— Сіздер маңызды бір хабар айтатын шығарсыз деп сенемін, әйтпесе, соншалық ауыр түннен кейін – тұтас бір қамалды қиратып, басып алғаннан кейін, демалдырмай, осында дедектетіп әкелгендеріңді өмірде кешірмеймін! Ах, мырзалар, сіздердің онда болмағандарың қандай өкінішті! Бір қызу іс болды!

– Біз де басқа бір жерде болдық, онда да суық болған жоқ,— Партос мұртын өзгеше бір әдіспен әдемілей ширатып жатып.

– Тс-сс – деді Атос.

– Оһо! – деді д'Артаньян, мушкетердің неге қабағын түйгеніне түсіне қойып.— Сіздерде жана бірдеңе бар сияқты.

– Арамис, сіз осыдан үш күн бұрын таңғы асты кальвинистердің «Дінсіз» атты асханасынан таттыңыз білем,— деді Атос.

– Ия.

– Өзі қалай екен?

– Менің ауқтым ете нашар болды: ет жемейтін күн еді, тек ет тағамын беріп жатыр екен. Қалайша!—деді Атос таңырқап.— Теңіз айлағында тұрып, балық болмағаны ма?

– Олар: кардинал мырза салып жатқан бөгет, бар балықты ашық теңізге қарай үркітіп, айдап жатыр дейді,— Арамис осылай қайтадан дұға оқи бастады.

– Арамис, мен сізден оны сұраған жоқпын! Мен сізден онда емін-еркін отырдыңыз ба, өзіңізді ешкім мазалаған жоқ па деп сұрадым.

– Онда тынышсыз мазаң кісілер онша көп болған жоқ сияқты... шынында да, сіз алаңсыз отырып әңгіме айтамын десеңіз, Атос «Дінсіз» бек жарап жатыр.

– Ендеше «Дінсізге» кеттік,— деді Атос сөзді қорытып.— Мынау үйдің қабырғалары қағаздан жасалған тәрізді.

Өз досының әрекет-тірлігіне үйреніп қалған, оның бір ғана сөзінен,

ишараты мен белгісінен жағдайдың қиын екенін сезе қалған д'Артаньян, енді қайтып ештеңені де сұрамай, Атосты қолтығынан ұстап сыртқа шыға берді. Портос пен Арамис екеуі өзара дос пейілмен сөйлесіп, бұлардың соңынан ерді.

Жолай олар Гримоны кездестірді. Атос оған соңымыздан жүр деген белгі берді; Гримо дағдылы әдеті бойынша, үнсіз көне қойды: бұл байғұс соңғы кездері тіпті сөйлеуді ұмытып бара жатқан-ды.

Достар асханаға келіп кірді. Бұл – ертеңгі сағат жетінің кезі еді, таң ағарып атқан-ды. Олар залға кіріп азанғы асты сұратты, қожайынның айтуынша, мұнда оларды тірі жан мазаламайды.

Өкінішке орай, құпия кеңеске деген уақыт дұрыс белгіленбеген болып шықты: жаңа ғана таңғы дабыл қағылған-ды, сол себепті де көптеген кісілер ұйқы ашар болсын деп немесе ертеңгі сыз ауадан жылыну үшін, өтіп бара жатып, бір стакан шарапты тастап алу үшін, осында келіп, кіріп-шығып жатты. Драгундар, швейцарлықтар, гвардияшылар, мушкетерлер мен атты әскерлер бірінің орны бірі басты, бұл қожайынға өте пайдалы болса да, біздің досымыздың көздеген мақсатына мүлде сай келмеді. Сол себепті де олар өздерінің жауынгер дос-жарандарының сәлем-сауқатын тостары мен әзіл-қалжыңына түнере жауап қайтарып отырды.

– Жарайды, мырзалар!—деді Атос.— Мына түрімізбен осы арада отырып, әлдекімдермен шекісіп қалармыз, ал, оның бізге қазір тіпті де қажеті жоқ. Д'Артаньян, сіз одан да осы түнді қалай өткізгеніңізді айтып беріңіз, ал, біз бастан кешкенімізді кейін айтамыз.

– Шынында да...— деді бір атты әскер сәл ғана теңселіп, қолындағы бір рюмка арағын сыздықтай ішіп,— шынында да, сіздер бүгін түнде траншеяларда болдыңыздар ғой, гвардияшы мырзалар шамасы, ларошельдіктердің сазайын берген шығарсыздар?

Д'Артаньян шақырылмаған кісіге жауап берейін бе, әлде бермейін бе дегендей Атосқа қарады.

– Де Бюзиньы мырза саған құрмет көрсетіп, сөз сөйлеп тұр, сен оны естімедің бе?—деді Атос оған.— Бұ мырзалар істің қалай болғанын білгісі келген екен, өткен түнде болған оқиғаны айтып бер.

– Тіз пастионды алтыңыз па?—деді сыра кружкасынан ром ішіп тұрған швейцарлық.

– Иә, сударь,— деді д'Артаньян иіліп ізет көрсетіп,—біз сондай бір абыройға ие болдық. Бәлкім, өзіңіз де естіген боларсыз, біз қамалдың бұрышына бір кеспек оқ-дәрі көміп, от алдырып жарғанымызда үңірейіп қалды, қамал онша жаңа емес қой, тіпті солқ етіп басқа қабырғалары да шайқалып кетті.

– Ол қай қамал?—деді қылышына тұтас бір қазды шаншып алып, енді соны пісіргелі тұрған драгун.

– Сен-Жерве қамалы,— деді д'Артаньян.— Соны паналап, ларошельдіктер біздің жер қазушыларға күн көрсетпей қойып еді.

– Шайқас қызу болды ма?

– Болғанда қандай! Біз бес адамнан айрылдық, ларошельдіктер тоғыз-он каралы адамынан айрылған шығар.

– Шайтан тоқсын!—деді швейцарлық дауыстап, боқтап-боралаудың неміс тілінде небір үлгілері болса да, ол французша боқтағанға дағдыланып кеткен-ді.

– Бірақ олар бүгін қамалды қалпына келтіру үшін Жер қазушылар командасын жіберетін шығар?

– Иә, сөйтуі де ғажап емес.

– Мырзалар, бәс тігіселік!—деді Атос.

– О, иә, фас!— деді швейцарлық оны қостап.

– Қандай бәс?— деді атты әскер білмек болып.

– Тоқтай тұрындар,— деді драгун, сосын өз қылышын істік сияқтандырып, астында от маздап жатқан үлкен қос тағанға көлденеңнен қоя салды.— Оған менің де қатысқым келеді... Әй, сорлы шарапханашы, мына қымбат бағалы қаздың бір тамшы майы да ысырап болмас үшін астына дереу тегене қой!

– Ол дұрыс айтады,— деді швейцарлық,— қаздың майын фалқайнаққа көсіф жесең тәтті болады.

– Бәрекелде!—деді драгун ұһ деп бір демалып.— Ал, енді бәріміздің жәйін сөз етелікші. Құлағымыз сізде, Атос мырза!

– Бұл өзі нендей бәс?—деді атты әскер.

– Хош, ендеше, де Бюзиньи мырза, мен сізбенен бәс тігіскім келеді, - деді Атос сөз бастап,— мен — үш жолдасым — Портос, Арамис, д'Артаньян мырзалармен бірге, Сен-Жерве қамалына барып, таңғы асымызды ішеміз және дұшпан бізді сол қамалдан қуып шықпақшы болып, қанша жанталасқанымен, біз онда табаны күректей бір сағат отырамыз. Портос пен Арамис бір-біріне қарасты: олар істің мән-жайына түсіне бастады.

– Мархабат,— деді д'Артаньян Атостың құлағына сыбырлап,— бізді өлтіріп тастайды ғой!

– Егер онда бармасак, бізді осы жерде бұрынырақ өлтіреді,— Атос оған.

– Құдай ақы, мырзалар, бәстесу деп осыны айт!— деді Портос орындықтың арқалығына шалқая түсіп, мұртын ширатып.

– Иә, бәстесуге мен де қосыламын. Тек бәске не тігетінімізге кепіл алайық,— деді де Бюзиньи.

– Сіз де төртеусіз, мырзалар, біз де – төртеуміз, әркімнің қалауынша сегіз адамға түскі ас әперсек. Бұған не айтасыз?—деді ұсыныс жасап.

– Тамаша!—деді де Бюзиньи.

– Бәрекелде!— деді драгун.

– Мақұл!—деді швейцарлық.

Осы оқиға кезінде мылқаудың ролін ойнаған төртінші кісі мұны мақұлдап басын изей берді.

– Таңғы тағамдарыңыз әзір, мырзалар,— деді қожайын. Ендеше, әкеліңіз,— деді Атос. Қожайын айтқанды екі етпеді. Атос Гримоны шақырып алып, талдың бұрышында жатқан үлкен себепті көрсетіп, әкелінген қуырдақты сүлгіге ора деген белгі берді.

Таңғы асты табиғат аясында ішпек болғанын бірден сезген Гримо себепті алып, ішіне ауқатты түгел және бірнеше шыныны қоса салып, оны қарына ілді.

– Сіздер қайда барып ауқаттанбақшысыз?—деді қожайын.

– Сізге бәрібір емес пе? Тек тағамымыздың ақшасын төлесек болмай ма!— деді Атос.

Сосын ол хас-мырзадайын шіреніп, стол үстіне екі пистольді тастай салды.

– Қалғанын қайтарайын ба, офицер мырза? — деді қожайын.

– Жоқ.Тек екі шыны шампанды қос, қалғаны сүлгілердің есебіне жатсын.

Бюзиньи мырза,— деді Атос,— сағатыңызды менің сағатыма қарап, жөндеп қоясыз ба, әлде, мен өз сағатымды сіздің сағатыңызбен теңестіріп қояйын ба?

– Жақсы болды, мархабатты мырза!—деді атты әскер, қалтасынан алмаспен әшекейленген таңғажайып сұлу сағатын суырып алып.— Уақыт жеті жарым екен.

– Менікі – жетіден отыз бес минут кетіпті,— деді Атос.— Менің сағатым сіздікінен бес минут алда екенін ұмытпайық, мархабатты мырза.

Шарапханада аңырып тұрып қалған кісілерге иіліп құрмет көрсетіп, төрт жас жігіт Сен-Жерве қамалына қарай бет алды, олардың соңынан себепті көтеріп, өзінің қайда бара жатқанын мүлде білмейтін Гримо кетіп бара жатты — оның Атосқа үн-түнсіз бағынып әдеттенгені сонша, тіпті соны сұрау есіне де кіріп-шықпапты.

Төрт дос лагерь үстімен келе жатқанда бір-бірімен сөйлеспеді және бұлардың ізінен екі елі қалмай, қызықтаушы кісілер еріп келе жатты, олар біздің достарымыздың бәс тігіскенін естіп, енді жағдайдан қалай құтылар екен деп, соны көрмекке құмартқан еді. Бірақ бұлар лагерь бекінісінің сыртындағы жалтаңға шығысымен осы уақытқа дейін бар нәрседен бейхабар келе жатқан д'Артаньян енді жәй-жағдаятты сұрастыратын сәт келді деп ойлады.

– Хош, сүйікті Атос, сізден бір сұрайтыным, біз осы қайда барамыз?— деді ол сөз бастап.

– Көрмейсіз бе, қамалға келе жатырмыз,— деді Атос.

– Біз онда барып не бітіреміз?

– Өзіңізге мәлім, біз онда таңғы асымызды ішеміз.

– «Дінсізде» отырып неге тамақтанбадық?

– Онда отырмаған себебіміз, біз бір маңызды мәселелер жайында сөйлесіп алуымыз керек, ал, ана асханада елеуреген мазан кісілердің кесірінен бес минут та алаңсыз отырып әңгімелесе алмайсыз олар сапырылысып келіп-кетіп жатады, дабырласа амандасып, жөн-жосықсыз сөйлеп, зықңды шығарады... Ал, мына жерге, деді Атос — қамалды мезеп,— бізге құдайдың тірі жаны келіп, кедергі жасай алмайды әйтеуір.

– Меніңше, біз теңіз жағасындағы құм төбелердің арасынан бір оңаша жерді тауып алатын едік...— деді д'Артаньян, бұл жолы да жанкешті батырлығымен табиғи табысып жататын сақтығына басып.

– ...бірақ төртеуіміздің сөйлесіп отырғанымызды жұрттың бәрі көрер еді, сосын арада бірер ширек сағат өтпей жатып, кардиналдың шпиондары біздің кеңесіп жатқанымызды оған жеткізер еді.

– Ия,—деді Арамис оның сөзін қағып алып,— Атос дұрыс айтады: «Animadvertuntur indesertis»³

– Әрине, шөлге кетіп қалған жаман болмас еді, бірақ гәп сол иен даланы табуда ғой. — деп Портос та бір сөзді қыстыра салды.

– Бірақ төбемізден құс ұшып өтпейтін, судан балық шоршып шықпайтын, қоян інінен ата жөнелмейтін қу мекиен даланы табу қиын. Ал, меніңше, құс та балық та, қоян да – бәр-бәрі де кардиналдың шпиондары болып кеткен тәрізді. Ендеше, біз бастаған ісімізді жалғастыра берелік, өзімізді жұрт алдында масқара еткіміз келмесе, енді алған беттен шегіне алмаймыз. Біз көп ойланбай, бірден бәс тігістік, оның түпкі мақсатын ешкімнің таба алмайтынына кәміл сенемін. Осы бәсекеден ұтып шығу үшін біз қамалда бір сағат отырамыз. Көп болса, шабуыл жасар, тіпті шабуыл жасамас та. Егер бізге шабуыл жасамаса, сөйлесетін уақытымыз жеткілікті болады және бізді ешкім де жасырын тыңдай алмайды: осы қамал қабырғасының құлағы жоқ екеніне жаным кәміл. Ал, егер дұшпан шабуылға шықса, біз бәріміз өзіміздің шаруамызды сөз етіп үлгіреміз оның үстіне, қорғанып жатып, атақ-даңқымызды шығарамыз. Қараңызшы, қалай алсақ та, іс біздің пайдамызға шешілгелі тұр.

– Иә,— деді д'Артаньян келісіп,— бірақ бәрібір біз оқтан құтыла алмаймыз.

– Эх, сүйіктім, ең қауіпті оқ жаудың оғы емес екенін өзіңіз де жақсы білесіз ғой,— деді Атос.

– Бірақ, меніңше, осы сияқты қатерлі іске мушкеттерді ала шығу керек еді,— деді Портос сөзге араласып.

– Сіз аңғалақсыз, Портос: қажетсіз жүкті көтеріп қайтеміз!

– Дұшпанмен бетпе-бет келгенімде, мен оңды мушкет пен бір қорап патронды оқшантайды пайдасыз зат деп есептемеймін.

– Сіз д'Артаньянның не дегенін естімеп пе едіңіз?

– Д'Артаньян не деп еді?

– Ол, түндегі шабуыл кезінде тоғыз-он қаралы француз, сол шамада ларошельдіктер қаза тапты деген.

– Сосын не болыпты?

– Оларды әлі ешкім тонап-талап үлгірмеген шығар, солай емес пе? Ол кезде жұрттың бұдан басқа да маңызды істері болды ғой.

– Онда не тұр?

– Онда тұрған нәрсе – біз олардың мушкеттерін, оқшантайларын, патрондарын тауып аламыз, сосын төрт мушкет пен қораптың орнына, біздің он бес шақты мылтығымыз бен запаста жүз қаралы оғымыз болады.

– О, Атос, сен шын мәніндегі ұлы адамсың!— деді Арамис тәнті болып.

Осы пікірге қосыламын дегендей, Портос та басын бір изеп қойды.

Атостың дәлеліне тек д'Артаньян ғана шүбә келтіретін сияқты.

Гримо, шамасы, жас жігіттің қауіптеніп келе жатқанын қолдайды, бәрінің қамалға төтелей тартқанын көргеннен кейін, бұған әуелгі кезде қатты күмәнданса да, сол мырзаның етегінен тартып қалды.

«Біз қайда бара жатырмыз?» –деп сұрады ол ишаратпен.

Атос оған қамалды мегзеп көрсетті.

«Онда бізді атып тастайды», – деді Гримо ым-ишарат тілімен сөйлеп.

Атос қолын көкке созып, жоғары қарады.

Гримо седепті жерге қойып, басын шайқап отыра кетті.

Атос белбеуіне қыстырулы пистолетін алып, оның оғын байыптап қарап шықты да, шүріппесін ашып, пистолетті Гримоның құлағына тақады.

Гримо орнынан ұшып түрегелді.

Атос оған седепті алып, ілгері жүр деп белгі берді.

Гримо мөлтендеп көне қойды.

Осынау бір минуттік тілсіз сахна кезінде Гримоның ұтқан бір нәрсесі – ол артта келе жатқан жерінен ытқып алға шықты.

Қамал үстіне шыққаннан кейін, төрт дос бұрылып кейін қарады.

Қарулы күштердің әр алуан саласына жататын үш жүзден аса солдат лагерь заставасы қасында құжынап, абыр-сабыр болып жатыр, өзгелерінен әрегіректе оқшау жүрген де Бюзиньи мырзаны, драгунды, швейцар жігіт пен бәсекеге қосылған төртінші кісіні анық көруге болады.

Атос қалпағын шешіп, шпагасының ұшына қондырды да, оны бұлғап-бұлғап жіберді.

Көрушілер мушкетерлердің бұл құттықтауына тәжім етіп, олардың кішіпейіл ізетіне разы болып, «уралап» үн қатып дуылдап кетті, бұл дауыс ержүрек жігіттердің құлағына да жетіп еді.

Осыдан кейін төртеуі асықпай қамалдың ішіне түсті, Гримо оған зып беріп бұрынырақ кіріп кеткен-ді.

XVII

МУШКЕТЕРЛЕРДІҢ КЕҢЕСІ

Бәрі де Атос айтқандай болып шықты: қамалда қаза тапқан он екі француз бен ларошельдіктердің өліктерінен өзге ешкім де жоқ екен.

– Мырзалар,– деді осы экспедиция басшылығын өз қолына алған Атос, – Гримо дастарқанды әзірлегенше, біз шашылған мылтықтар мен патрондарды жинайық. Мұның үстіне, соларды теріс жүргенде, еркін сөйлесе аламыз: мына мырзалар, – деді ол қаза тапқан бейбақтарды көрсетіп,– бізді естімейді.

– Осылардың өзін орға құлата салсақ қайтеді? Бірақ, әрине әуелі олардың қалталарын қарап көрелік,– деді Портос.

– Иә, ол Гримоның шаруасы,– деді Атос селқос.

– Ендеше, Гримо олардың тұла бойын тінтіп көрсін де, сосын ауладан әрі құлата салсын,– деді д'Артаньян.

– Олай етуге болмайды. Олар әлі біздің бір қадемізге жарайды,– деді Атос.

– Мына өліктер қадемізге жарай ма? Сүйікті дос, сен жынданғаннан саумысың?–деді Портос қайран қалып.

– «Нақақ сөзге барма»–дейді інжілмен кардинал мырза,– деді Атос.– Қанша мылтық жиналды, мырзалар?

– Он екі,– деді Арамис.

– Қорымызда қанша оғымыз бар?

– Жүзге жуық.

– Бізге керегі де осы. Мылтықтарды оқталық!

Төрт дос жұмылып іске кірісті.

Гримо тағам әзір, деп белгі берген кезде, бұлар да соңғы мылтықты оқтап бітірген болатын.

Атос оны мақұлдап ишарат берді, сосын оған ымдай күзет мұнарасын көрсетті, Гримоның түсінуінше, ол енді сонда қарауылға тұруы керек-ті.

Ал, күзетте тұрғанда жалықпас үшін, Атос Гримоға бір жапырақ нан, екі котлет пен бір шыны шарап ала кетуге рұқсат етті.

– Енді дастарқанға отыралық! - деді Атос.

Төрт дос, түріктерге немесе тігіншілерге ұқсап, жерге малдас құрып отыра кетті.

– Ал, енді сен өзінді біреу ұрланып келіп тыңдайды деп қорықпайсың ғой, ендеше құпия сырынды бізге айтарсың деп сенемін,— д'Артаньян.

– Мырзалар,— деді Атос сөз бастап,— мен сіздерді бір қызыққа батырамын және атақ-даңқтарыңды да шығарамын ғой деп ойлаймын. Мен сіздерді әдемі бір серуен жасауға көндірдім. Міне, дәмді ас алдыңызда, ал, ана бойницалардан қарасаңыз, бес жүз адамды көресіз, олар бізді не есуас, не қаһарман батыр деп есептеп жатыр, қайтерсін, бірінен-бірі айнымайтын ақымақтардың екі түрі-солар.

Ал, әлгі құпия сырың қайда?—деді д'Артаньян. Менің құпия сыр дегенім— кеше түнде миледиді көрдім,— деді Атос оған.

Д'Артаньян сол мезетте стаканын аузына апара берген, бірақ миледидің атын естіген сәтте, қолы еркінен тыс дірілдеп кетіп, шашып-төгіп алмас үшін, оны лажсыздан жерге қоя салды.

– Сен әлгі...

– Тс-с!— деді Атос оның сөзін бөліп.— Сүйікті дос, мына мырзалар өзіңіз сияқты менің үй ішілік істерімді біле бермейтінін ұмытып барасыз. Сөйтіп, мен миледиді көрдім.

– Қайдан?

– Осыдан екі льедей жерде, «Қызыл кептер ұясы» мейманханасын көрдім.

– Олай болса мен құрыдым,— деді д'Артаньян.

– Жоқ, әлі құрымайсың,— деді Атос оған,— өйткені ол әйел ендігі Франция жағалауынан кетіп те қалған шығар.

Д'Артаньян иығынан жүк түскендей рахаттанып бір дем алды.

– Сонда әлгі миледи дегеніңнің өзі кім?—деді Портос елеңдеп.

Бір әдемі әйел,— деді Атос көпіршіген шарапты татып көріп — Шарапханашының зымиянын!—деді ол дауыстап.— Шампан орнына анжуй шарабын салыпты да, бізді алдадым деп ойлаған болуға тиіс!.. Иә,— деді ол сөзін жалғап,— бір әсем келіншек, біздің досымыз д'Артаньянға ықыласы түсіп, оң қабағын берсе керек-ті, бірақ бұл оған бір жамандық жасайды да, ол жігітімізден кек алмақшы болады: осыдан бір ай бұрын мұның ізіне кісі өлтірушілерді салады, бір апта бұрын улап өлтірмекші болады, ал, кеше кардиналдан оның басын әдейі қалап алды.

– Қалай? Кардиналдан менің басымды қалап алды ма?– деді д'Артаньян қорыққанынан қуарып кетіп.

– Бұл – нағыз шындық, мен оны өз құлағыммен есіттім,– деді Портос оны қостап.

– Мен де есіттім,– деді Арамис.

– Онда тайталаса беруден пайда жоқ. Қайта маңдайымнан бір оқты қадап, бәрін де бір-ақ тындырғаным артық,– деді д'Артаньян еңсесі түсіп.

– Ондай есерлікті қалаған кезінде жасауға болады, бірақ оны қайтадан түзетуге болмайды,– деді Атос.

– Сондай күдіретті жауларым тұрғанда ажалдан қашсам да құтыла алмаймын,– деді д'Артаньян оған қарсы.– Біріншіден Менг қаласындағы бейтаныс, сосын өзім шпагамен үш рет түйрейтін де Вард, сосын құпия сырын абайсызда біліп қалған миледи, ақырында, кегін қайтаруына өзім кедергі жасаған кардинал.

– Сол да көп болып па? Не бәрі төрт-ақ кісі!–деді Атос. Біз де төртеу емеспіз бе. Демек, біреуге – біреуден екенбіз... Шайтан атсын! Гримо берген белгіге қарағанда, біз қазір олардан көп дұшпанмен кездесетін шығармыз... Гримо, не болып қалды? Жағдайдың қиындап кеткенін еске алып, мен сіздің, досым, сөйлесуіңізге рұқсат етемін, бірақ бір өтінерім, қысқа сөйлеңіз. Сіз не көріп тұрсыз?

– Оряд.

– Неше адам?

– Жиырма.

– Олар кімдер?

– Жер қазушылар командасынан он алты адам мен төрт солдат.

– Осы жерден неше қадамдай жерде?

– Бес жүз қадамдай жерде.

– Жақсы, ендеше біз әлі тауықты жеп, сіздің денсаулығыңызға бір стакан шарап ішіп үлгіреді екенбіз, д'Артаньян.

– Сенің денсаулығың үшін!–деп Портос пен Арамис оны іліп әкетті.

– Мақұл, солай-ақ болсын, менің денсаулығым үшін ішелік бірақ сіздердің тілегіңізден өз басым көп пайда көремін ғой деп ойламаймын.

– Мұнайма!—деді Атос,— Мұхамедтің үміттері: Алланың құдіреті күшті дейді, ал, болашақ соның қолында.

Өз стаканын босатып, қасына қойды да, Атос орнынан керенау көтеріліп, қолына бірінші болып іліккен мылтықты алып, жыраға барды.

Портос, Арамис пен д'Артаньян содан көргенін істеді, ал, Гримо төрт достың арт жағында тұрып, мылтықтарды қайта оқтау жөнінде бұйрық алды.

Арада бір минут өткен шамада отряд көрінді. Ол қамал мен қамал арасында қарым-қатынас жасайтын жол есебіндегі тар траншеяны қуалап жүріп келеді екен.

– Шайтан алсын! Қайла, сүймен, күректермен қаруланған жиырма шақты қала тұрғындарына бола бекер-ақ абыржыған екенбіз – деді Атос. – Менің көзім жететін бір нәрсе, аулақ жүріңдер, мен Гримоның өзі белгі берсе болды, олар бізді мазаламайтын тәрізді.

– Менің шәгім бар,— деді д'Артаньян.— Олар біз жакқа тура тартып келеді. Және қала тұрғындарын бригадир, мушкеттермен қаруланған төрт солдат ертіп келеді.

– Олар бізді көрмегесін батырсынып келеді-дағы,— деді Атос оған қарсы дау айтып.

– Шынымды айтайын, қаланың ана байғұстарын атудан жүрегім айнып тұр,— деді Арамис.

– Діннен безгендерге жаны ашитын священниктен өткен жаза жоқ!—деді Портос.

– Шынында да Арамис дұрыс айтады. Мен қазір барып, оларды ескертіп қояйын,— деп Атос келісе кетті.

– Сізді айдап бара жатқан қай сайтан! Ата салады ғой, досым!— деп д'Артаньян оны тоқтатпақшы да болды.

Бірақ Атос бұл ескертуге тіпті де құлақ аспады, қабырғаның жырылып қалған кетігіне шығып алды. Сосын бір қолына мылтық, екінші қолына қалпағын алып, солдаттар мен жер қазушыларға қарады, ал, олар мұның тосын пайда болғанына таң қалып, самалдан елу қадамдай жерде аңырып тұрып қалды, сол-ақ екен, Атос оларға иіліп ізет көрсетіп, айқайлап тіл қатты:

– Мырзалар, бірнеше достарыммен бірге мен қазір мына баспаның ішінде таңғы аспен ауқаттанып жатырмыз! Ал, ас ішіп айтқанда кісінің мазасын алғаннан жаман нәрсе жоқ екенін өздеріңіз білесіздер. Сол себепті де, егер сіздер қайткен күнде де осы арада болғыларыңыз келсе, біз таңғы

асымызды тауысқанша кідіре тұруларыңызды немесе кейін тағы бір келулеріңізді сұраймыз... тым болмаса, ең қызығы — ақылға жүгініп, бүлікшілерді мүлде тастап, бізге келіп, француз королінің денсаулығы үшін шарап ішулеріңізді сұраймыз.

— Атос, сақтан!—деді д'Артаньян айқайлап.— Олардың сені көздей бастағанын көрмей тұрсың ба?

— Көргенде қандай,— деді Атос,— бірақ бұл сүмелектер мылтық ата білмейді, сол себепті тигізе де алмайды.

Расында да тап сол мезетте төрт мылтық қабаттаса бір-ақ атылады, бірақ бұл оқтар Атосқа дарымай, оның төңірегіндегі тасқа тиіп иленіп қалды.

Сол сәтте оған жауап ретінде төрт мылтық қайта атылды, бірақ бұлар шабуылшылардан гөрі мерген екен: үш солдат табанда тұяқ серіппей кетті де, жер қазушылардың біреуі жараланып қалды.

— Гримо, басқа мушкетті алып бер!— деді Атос кетіктен төмен түспестен.

Гримо қолма-қол бұйрықты орындады. Атостың үш досы мылтықтарын тағы оқтады. Бірінші залптың ізінше екінші залп қайталанды: бригадир мен екі жер қазушы табанда сеспей қатты, ал қалғандары тырағайлап қаша жөнелді.

— Алға, мырзалар, шығындар кәне!—деді Атос атой салып.

Төрт дос форт ішінен сыртқа шығып, майдан даласына жүгіріп барды да, төрт мушкет пен бригадирдің найзасын алып қашқындар қалаға жетпей тоқтамайтындарына көздері жеткесін, олжасын көтеріп, қамалға қайтып келді.

— Мылтықтарды қайта оқтаңыз, Гримо,— деді Атос бұйырып.— Ал, біз, мырзалар, қайтадан асқа отырып, әңгіmemізді жалғастырайық. Біз әңгіменің қай жеріне тоқтап едік?

— Е, ол менің де есімде қалыпты,— деді д'Артаньян, миледиді қайда бет алғанын білгісі келіп.— Сен миледи Францияның жағалауын тастап кетті дегенсің.

— Ол Англияға кетті,— деді Атос түсіндіріп.

— Нендей мақсатпен?

— Бекингэмді өлтіру үшін немесе оған кісі өлтіргіштерді жұмсау үшін.

Д'Артаньян әрі қайран қалып, әрі күйіп-пісіп, дауыстап жіберді.

— Бұл не деген залымдық!

– Жоқ, мен оған тіпті де қиналмаймын!—деді Атос.— Сіз мылтықтарды оқтап бітірдіңіз ғой, Гримо,— деді ол әңгімесін жалғап, - енді бригадирдің найзасын алыңыз-дағы, оған сүлгіні байлап, малдың төбесіне іліп қойыңыз, мейлі, ана бүлікші ларошельдіктер корольдің батыр да адал солдаттарымен шайқасып жатқанын көріп, біле берсін.

Гримо сөзге келместен бұйрыққа мойынсұнды. Енді бір минут өткеннен кейін төрт достың төбесінде ақ жалау желбіреп тұрды. Бұл жалау көрінісімен жұрт дуылдай қол соғып, құттықтап жатты лагерьдің тең жартысы жапырласып жал топырақ үстіне шыққан еді.

– Қалай!—деді д'Артаньян сөзін қайта бастап.— Ол сайқал Бекингэмді өлтіреді, немесе оны өлтіруге басқа біреуді жұмсайды деп жайбарақат қарап отыра бермекшісіз бе? Герцог біздің досымыз емес пе!

Герцог – ағылшын, герцог бізге қарсы соғысып жатыр. Ол әйел герцогке не тілесе, соның бәрін жасай берсін, бос шыныға қалай назар аудармасам, оған да назарымды аудармаймын.

Осыдан кейін Атос ішіндегі шарабының бір тамшысын да қалдырмай стаканына құйып алды да, шыныны алыс бір бұрышқа тастай салды.

– Жоқ, тоқтай тұр, мен Бекингэ-мді тағдырдың тәлкегіне сала алмаймын! Ол бізге керемет сәйгүліктерді сыйлаған,— деді д'Артаньян.

– Ең бастысы – тамаша ер-тұрман сыйлады,— деп Портос та бір сөзді қыстыра салды, сол сәтте оның плащынан ер-тоқымның әшекей-оқасы жарқырап көрініп тұр еді.

– Ал, оған қоса айтарым, құдай күнәлі пендесінің ажалын емес, дінге кіргенін қалайды,— деді Арамис бұлардың сөзін қостап.

– Әумин,— деді Атос сөзді қорытындылап.— Егер қаласаңыз, бұл мәселеге кейін қайта оралармыз. Ал, кешегі бір сәтте менің есіл-дертім, д'Артаньян, сен мені дұрыс ұғарсың деп ойлаймын,— иә, менің есіл-дертім ана әйелдің кардиналдан қоярда-қоймай сұрап алған кепілдеме-қағазын тартып алуға бағышталды, сол қағаздың көмегімен ол сайқал, сенен, бәлкім, біздің бәрімізден де құтылып, сүттен ақ, судан таза болып шыға келмекші.

– Ол өзі немене, албасты ма!— деді Портос ызаланып, қуырылған етті турап жатқан Арамиске тарелкасын ұсынып.

– Ал, әлгі қағаз...— деді д'Артаньян,— сол қағаз әйелдің қолында қалды ма?

– Жоқ, ол қағаз маған көшті, бірақ қолыма оңай түсті дей алмаймын.

– Қымбатты Атос, сіздің мені ажалдан неше рет алып қалғаныңызды да

білмеймін!—деді д'Артаньян тебіреніп.

— Сен бізді тастап кеткенде, сол әйелге бару үшін тастап кеттің бе? - деді Арамис.

— Тап солай.

— Әлгі кардинал берген қағаз сізде ғой?— деп д'Артаньян шұқылап қайта сұрады.

— Міне, сол қағаз,— деді Атос плащының қалтасынан аса қымбат қағазды алып.

Д'Артаньян, декпірі қашып, шыдамсыздана қалғанын жасырмай, сол қағазды қолы дірілдей ашып, қолма-қол оқып шықты:

Осы қағазды ұсынушы кісі істеген істің бәрі менің бұйрығыммен мемлекет игілігі үшін жасалған.

1628 жылдың 5 августы

Ришелье».

— Иә, бұл шын мәнінде, күллі ережені сақтай отырып, бар күнәні кешіру деген сөз,—деді Арамис.

— Бұл қағазды жыртып тастау керек,— деді д'Артаньян, ол өзін өлім жазасына кесу туралы үкім оқығандай болды.

Жоқ, қайта бұл қағазды көздің қарашығындай сақтау керек,— деді Атос оны құптамай.— Егер мені тұрғызып қойып төбемнен алтын құйса да, бұл қағазды ешкімге де бермеймін.

— Ал, миледи енді не істейді?—деді жігіт.

— Ол, шамасы, кардиналға хат жазатын шығар,— деді Атос бұған - салғырт жауап қатып.— Атос деген бір қарғыс атқан мушкетер рұқсат қағазын күштеп тартып алды дейтін шығар. Сол хатында ол кардиналға мушкетердің екі досы — Портос пен Арамистен де құтылыңыз деп ақыл беретін болар. Кардинал сосын бұл әлгі әманда өзінің алдынан кесе-көлденең шыға беретін адамдар екенін жадына түсіреді де, құдайдың бір сәтті күнінде д'Артаньянды тұтқынға алыңдар деп бұйрық береді, ал, сосын ол жалғыз отырып зерікпесін деп, оған серік болу үшін бізді де Бастилияға апарып тыға салады.

— Сенің әзілің қандай жаман еді, сүйікті дос,— деді Портос.

— Мен мүлде әзілдеп отырған жоқпын,— деді Атос.

– Сен білесің бе,— деді Портос,— әлгі бір ант атқан миледи мойнын бұрай салудың күнәсі гугенот байғұстарды өлтіргеннен ғой, олардың бар күнәсі — біз латынша айтатын дұғаны французды айтады.

– Бұған біздің аббатымыз не дер екен?— деді Атос сабырмен.

– Мен не дейін, Портостың пікіріне қосыламын,— деді Арамис.

– Менің қосылатыным бесенеден белгілі!—деді д'Артаньян.

– Бақытымызға қарай, ол алыста жүр әйтеуір. Несін жасырайын, егер ол осында жүрсе, жолым тарылып қалар еді,— деді Портос сөзін сабақтап.

– Ол Англияда жүрсе де, Францияда жүргендей-ақ, маған кәдімгідей кесірін тигізіп жүр,— деді Атос.

– Ол маған кез келген жерде кесірін тигізеді,— деді д'Артаньян бәрінің ойын түйіндеп.

– Сол әйел қолыңа түскен екен, сен оны неге суға батыра салмадың, неге тұншықтырып өлтірмедің, неге ағашқа аспадың? деді Портос.— Өлгендер қайтып келмейді ғой.

– Сіз солай ойлайсыз ба, Портос?—деді Атос тұнжырай күліп оның сөзіне тек д'Артаньян ғана түсінді.

– Маған бір жақсы ой келді!—деді д'Артаньян.

– Сөйле,— деді мушкетер.

– Қару алындар!—деді Гримо айқайлап.

Жігіттер ұшып тұрып, мылтықтарына жармасты.

Бұл жолы жиырма — жиырма бес қаралы адамнан құралған шағын қол келе жатыр екен, бірақ олар — жер қазушылар емес гарнизонның солдаттары еді.

– Лагерьге қайтсақ қайтеді осы? Меніңше, күштеріміз тең емес,— деп ұсыныс жасады Портос.

– Үш себептен олай етуге болмайды,— деді Атос,— Бірінші себеп — біз әлі таңғы асымызды ішіп болған жоқпыз, екінші себеп біз әлі маңызды мәселелер жөнінен пікір алысуымыз керек, үшінші себеп — белгіленген уақытқа дейін әлі он минуттей уақыт бар.

– Ау, біз мына шайқастың жоспарын жасауымыз керек,— деді Арамис.

– Жоспарымыз дайын,— деді Атос.— Дұшпан оқ жететін жерге келісімен,

біз оқты жаудырамыз; егер олар шабуылды тоқтатпаса, біз оларды көздеп ата береміз, әйтеуір оқ-дәріміз таусылғанша, сол әрекеттен танбаймыз. Егер аман қалғандары жақындап келіп лап қонатын болса, біз шабуылшылардың орға келіп түсуіне кедергі жасамаймыз, сосын қамал қабырғасының ілініп-салынып, әзер тұрған бір бөлегін олардың үстіне құлата саламыз.

– Керемет!– деді айқалап Портос.– Сен тек қолбасшы болу үшін туғансың, Атос, ал, өзін әскери істің данышпанымын деп ойлайтын кардинал бар ғой, сенің қасында түк емес!

– Мырзалар, бәрің бір нысанаға атып жүрмеңдер,– деді Атос бұларды ескертіп.– Әркім өз дұшпанын ғана көздеп атсын.

– Мен өз дұшпанымды қарауылға іліндірдім,– деді д'Артаньян.

– Мен өз жауымды,– деді Портос.

– Мен де сөйттім,– деді Арамис.

– Атындар!–деп әмір берді Атос.

Төрт оқ қабаттаса атылып, төрт солдатты сұлата салды.

Сол замат барабан соғылып, отряд жеделдетіп шабуылға шыға бастады.

Мылтықтар тарс-тұрс атылып, нысаналарға дәл соғып жатты. Бірақ ларошельдіктер біздің достарымыздың аз екенін білгендей-ақ шашырап ілгері қарай жылжи берді.

Мылтықтар үш рет атылғанда екі кісі тағы құлап түсті, бірақ қалғандары жүрісін баяулатпады.

Қамалға дейін жүгірісіп оны екі, он бес қаралы кісі жетті; оларды соңғы бір дүркін оқпен қарсы алды, бірақ дұшпан бұған да тоқтамады: олар орға секіріп-секіріп түсіп, енді қабырғадағы жарықтан өтпекші болды.

– Кәне, достар, осыларды бір соққымен жайратып тасталық. Қабырғаға ұмтылыңдар! Қабырғаға!–деді Атос.

Төрт дос пен бұларға көмекке келген Гримо мылтықтарының дүмдерімен қабырғаның тұтас бір бөлшегін қозғай бастады. Жел қозғағандай, ел ауып барып, іргесінен опырылып, гүрс етіп, орға түсті. Төменнен шынғырған дауыстар шықты, шаң-тозаң бұрқ етіп аспанға көтерілді, осымен күллі шаруа да бітті.

– Біз, немене, бәрін де бастырып тастадық па?–деді Атос.

– Ия, шайтан алсын, бәрін де басып қалғанға ұқсайды,– деді Арамис.

– Жоқ,— деді Портос оған,— эне, жарымжан болып қалған екі-үшеуі қашып барады.

Расында да, әлгі бақытсыз сорлыларды үшеу-төртеуі ор ішімен, үсті-басы қан-қан, шаң-тозаң болып, қалаға қарай зытып барады. Жіберілген отрядтан қалған жұрнақ эне солар еді.

Атос сағатына қарады.

– Мырзалар,— деді ол,— біздің осында келгенімізге аттай бір сағат болды, енді бәсекені ұттық. Бірақ ойыншының сүлейі болғанға не жетсін, мұның үстіне д'Артаньян әлі бізге өз ойын айтқан жоқ.

Осыдан кейін мушкетер өзіне тән сабырлы салқын қанды қалпына түсіп, таңғы асын аяқтауға кірісті.

– Менің ойымды ма?—деді д'Артаньян қайталай сұрап.

– Иә, сіз басыма бір жақсы ой келді дегенсіз,— деді Атос.

– Ах, иә, енді есіме түсті: мен Англияға екінші рет барамын да, Бекингэмге кіремін.

– Сіз олай етпейсіз, д'Артаньян,— деді Атос қатал.

– Неге? Мен онда бір рет болдым ғой.

– Иә, болғансың, бірақ ол кезде біз соғысып жатпаған едік, ол кезде Бекингэм біздің жауымыз емес, одақтасымыз болды. Сіз жасаймын деп отырған істі опасыз сатқындық деп есептейді.

Д'Артаньян оның дәлелінің мейлінше дәйекті екенін біліп, үндемей қалды.

– Маған да бір тәуір ой келген сияқты,— деді Портос.

– Портостың не ойлап тапқанын тыңдайық!—деді Арамис.

– Сіздер табатын бір желеуді сылтау етіп, ондайға мен өзім шебер емеспін, де Тревиль мырзадан демалыс сұраймын. Миледи мені білмейді, ол себепті де, ештеңеден секем алмай, мені қабылдайды. Ал, ол сұмды іздеп табысымен, мен оны буындыра саламын!

– Амал бар ма... басқа шара қалмаса, өз басым Портостың ұсынысын қабылдаймын,— деді Атос.

– Тіфу, әйелді өлтіру деген сұмдық қой!—деді Арамис өрекіп.— Жоқ, ең дұрыс ой менің басыма келді білем.

– Кәне, Арамис, ойыңызды айтыңызшы!– деді жас мушкетерді қатты құрметтейтін Атос.

– Королеваны ескерту керек.

– Ах, иә, шынында да солай ету керек!–деді Портос пен д'Артаньян қосарлана дауыстап.

Ал Арамис:

– Меніңше, біз бұрыс әдісті таптық білем,– деді сөзін бітірді.

– Королеваны ескерту керек!–деді Атос қайталап.– Бірақ оны қалай ескертеміз? Сарайда біздің тамыр-танысымыз бар ма? Парижге бір кісіні жіберсек, ол со замат бүкіл лагерьге белгілі болып қалмай ма? Осы арадан Парижге дейін жүз қырық лье. Біздің хатымыз Анжерге жетпей-ақ, өзімізді түрмеге қамап тастайды!

– Ұлы ханымға хатты қандай сенімді жолмен жеткізу мәселесіне келсек,– деді Арамис бет жүзі қызарып,– ол істі өз міндетімен алайын. Мен Турде тұратын, жүзіктің көзінен өткендей бір жылпос әйелді білуші едім.

Атосың жәйімен жымиғанын көріп, Арамис үндемей қойды.

– Пәле! Сіз бұл ұсынысқа қарсымысыз, Атос?–деді д'Артаньян таңырқап.

– Мен бұл ұсынысты жоққа шығармаймын,– деді Атос бұған,– Арамиске бір айтайын дегенім, ол лагерьді тастап кете алмайды, ал, біз өзімізден басқа ешкімге де сене алмаймыз: біздің хабаршымыз аттанып кеткесін екі сағаттан кейін кардиналдың күллі капуциндері, шпиондары мен сыбайластары сіздің хатыңызды жатқа білетін болады, сосын сізді де және әлгі жылпос әйеліңізді де тұтқынға алады.

– Королеваның Бекингэмді құтқарғанымен, бізді құтқара алмайтынын айтпасақ болады.

– Мырзалар, Портосың айтқан сөзінде біраз ақыл жатыр,– деді д'Артаньян оны қолдап.

– Оһо! Қалада не болып жатыр?–деді Атос.

Дабыл қағып жатыр.

Достар құлақтарын түрді: бұлар шыныда да дүрсілдеп, атой салған барабан үнін есітті.

– Айтпады деменіз, олар бізге тұтас бір полк жібереді,– деді Атос.

– Сіз тұтас бір полкке төтеп береміз деп ойламайсыз ғой, әйтеуір?– деді Портос.

– Ал, неге төтеп беруге болмайды?–деді мушкетер шап етіп.– Мен өзімді қазір құдіретті шабыт үстінде тұрғандай сезінемін егер біз тағы да бір он үш шыны шарапты ала шыққанымызда, өз басым тұтас бір армияға төтеп берер едім.

– Құдай ақы, барабан даусы жақындап келеді,– деді д'Артаньян.

– Мейлі, жақындай берсін,– деді Атос оған.– Осы арадан қалаға дейін ширек сағаттай жүру керек. Демек, қаладан осы араға кіру үшін де сонша уақыт кетеді. Қажетті бір шешімге тоқтау үшін бізге осы уақыт жетіп жатыр. Егер біз осы арадан кетіп қалсақ, қайта сөйлесу үшін тап осындай ыңғайлы орынды басқа еш жерден таба алмаймыз. Білесіздер ме, мырзалар, менің басыма керемет бір ой келіп түсе қалғаны.

– Жұртты ынтықтырмай айтыңызшы!

Әуелі Гримоға қажетті нұсқау беруіме рұқсат етіңіздер.

Атос қолымен ымдап қызметшісін шақырып алды, сосын қамалда жатқан өліктерді мегзеп, оған мынадай бұйрық берді:

Гримо, мына мырзаларды көтеріп апарып, қабырғаға сүйіп қой, сосын бастарына қалпақтарын кигізіп, қолдарына мушкет ұстат!

- О ұлы адам! Ойынды бірден ұқтым!–деді д'Артаньян дауыстап.

- Сіз ұқтыңыз ба?–деді Портос одан қайталап сұрап.

- Ал, сен түсіндің бе, Гримо?– деді Арамис.

- Гримо мақұлдап, басын изеді.

- Керегінің өзі де сол,– деді Атос.– Енді менің ойыма қайта келелік.

- Мен осынын мәнісін ұғайын деп едім;– деді Портос қасарып.

- Оның қажеті де жоқ.

– Иә, иә, енді Атосты тыңдалық!–деді Арамис пен д'Артаньян қосарланып.

– Әлгі миледидің, сол бір әйелдің, сол бір жиіркенішті мақұлықтың, сол бір албастының қайнысы бар,– деп, д'Артаньян, ұмытпасам, маған сіз айттыңыз ғой деймін...

– Иә, мен оны тіпті жақсы білемін, меніңше, ол жеңгесін онша ұната

бермейді ғой деймін.

– Онысы жаман емес екен,— деді Атос.— Ал, егер ол жеңгесіне өш болса, тіпті жақсы болар еді.

– Олай болса, күллі жағдай біздің тілегімізге сай келеді.

– Дегенмен өз басым Гримоның не істеп жатқанын білгім келеді,— деді Портос әлгі сөзін қайталап.

– Портос, үндеме!— деп Арамис оны тыйып тастады.

– Әйелдің қайнысының аты кім?

– Лорд Винтер.

– Ол қазір қайда?

– Соғыс болады деген сыбыс шығысымен, Лондонға қайтып кеткен.

– Бізге керегі де тап сондай адам,— деді Атос сөзін жалғап.— тап соның өзін ескертіп қойған жөн. Біз оған жеңгеніз біреуді өлтіргелі жүр деп хабар береміз де, оны көзінен таса етпеуін сұраймыз. Лондонда Қасиетті Магдалина баспанасы сияқты бір түзету орны немесе Күнәсін жуығысы келетін сайқалдар үйі сияқты бірдеңелер бар ғой деп ойлаймын. Ол жеңгесін сондай бір жерге жасыра тұруға әмір етеді де, міне, біздің көңіліміз сонда ғана байып табады.

– Иә, ол әйел со жерден шыққанша,— деп д'Артаньян онымен келісе кетті.

– Сіз, д'Артаньян, бәрі де бірден бола қалса екен дейсіз. Мен сізге ойыма келген нәрсенің бәрін айттым. Есіңізде болсын, енді мен бұдан артық бір мысқал да ақыл қоса алмаймын!—деді Атос.

– Менің ойымша,— деді Арамис өз пікірін ортаға салып,— егер біз королеваны да, лорд Винтерді де ескертіп қойсақ, бәрінен де жақсы болар еді.

– Мақұл, бірақ біз Тур мен Лондонға арналған хаттарды кіммен жібереміз?

– Мен Базенге қатты сенемін,— деді Арамис.

– Ал, мен Планшеге,— деді д'Артаньян.

– Шынында да,— деді Портос,— егер біз лагерьден шыға алмайтын болсақ, одан біздің дәйекшілеріміз еркін шыға алады.

Өте дұрыс,— деді Арамис оны қолдап.— Біз бүгіннен қалдырмай хатты жазамыз да, оларға ақша береміз, сосын олар жолға шығады.

— Ақша береміз, дейсіз бе?—деді Атос қайталай сұрап:— Қалтаңызда ақшаңыз көп пе еді?

Төрт дос біріне бірі қарасты да, жадырай бастаған жүздері қайтадан тұнжырап сала берді.

— Қарандаршы!—деді д'Артаньян айқайлап.— Мен бір құжынаған қара, қызыл нүктелерді көріп тұрмын... әне, олар қыбырлап қозғалып келеді. Сіз, Атос, тұтас бір полк келеді деп едіңіз! Мыналар тұтас бір армия ғой!

— Ия, сіз дұрыс айтасыз, әне келе жатыр!—деді Атос.— Қалай, мына кулар сендерге ұнай ма? Барабанын даңғырлатпай, кернейлетпей, тып-тыныш келе жатқанын қарандаршы... Сен шаруанды бітірдің бе, Гримо?

Гримо басын изеп, қабырғаны қуалай, әрқайсысын әр күйде қалқитып тұрғызып қойған, оннан аса өліктерді мегзеп көрсетті: олардың біреуі мылтығын иығына асынып тұрса, енді біреулері көздеп жатыр, ал, үшіншілері шпагаларын жалақтатып тұр.

— Бәрекелде!—деді Атос оны мақтап.— Міне, бұл сенің қиялыңның жүйрік екенін дәлелдейді.

— Дегенмен мен осы істің мән-мағынасына түсінуге құмартып тұрғаным,— деді Портос тағы да.

— Әуелі осы арадан тайып тұралық, сосын сен бәріне де түсінесің,— деді д'Артаньян.

— Тұра тұрыңыз, мырзалар, бір сәт тұра тұрыңыз! Гримо дастарқанды жинасын:

— Оһо!—деді Арамис дауыстап.— Қара, қызыл нүктелер тым көбейіп барады. Мен д'Артаньянның пікіріне қосыламын: меніңше, уақытты оздыруға болмайды, дереу лагерьге қайту керек.

— Иә, шегінуге енді мен де қарсы емеспін,— деді Атос.— Біз бұл жерде бір сағат боламыз деп бәстесіп едік, бір жарым сағаттай болдық. Енді бізбен ешкім де сөз таластыра алмайды. Кеттік, мырзалар, кеттік!

Гримо таңғы астың қалдығын седепке салып алып, ілгері қарай зытып берді.

Төрт дос оның соңынан қамалдан шығып, он қадамдай жүргесін, кенет Атос:

— Еһ, шайтан алғыр, біз не істеп барамыз осы, мырзалар!—деді дауыстап.

– Сен бірдеңені ұмытып кеттің бе?–деді Арамис.

– Жалауды айтамын, шайтан алғыр! Тіпті қарапайым сүлгі болса да, жалауды жауға қалдырып кетуге болмайды.

Атос қамалға қайта жүгіріп барып, төбесіне шықты да, жалауды шешіп алды, бірақ ларошельдіктер оқ даритын жерге жақындап келіп қалғасын, өзін оқ астына ермек үшін әдейі тұрғызып қойған кісіні, ажалды оқпен атқылай бастады.

Бірақ Атос сиқырлап қойған кісі сияқты еді, қалың оқ жан-жағын жанай, ысқырып етіп жатса да, оған бірде-бірі дарымады.

Атос қала қорғаушыларына сыртын беріп, жалауды сермеп, лагерь қорғаушыларын құттықтады. Екі жақтан да айқай-шу естілді: Бір жақтан – ызалы дауыстар шықса, екінші жақтан – шат-шадыман дауыстар естіліп жатты.

Бірінші залптан кейін, екінші залп атылды, үш оқ сүлгіге тиіп, оны нағыз жалауға айналдырды.

Бүкіл лагерь:

– Түс жылдам! Түс енді!–деп айқай салды.

Атос төмен түсті, үрпие күтіп тұрған жолдастары оны қуанып қарсы алды.

– Кеттік, Атос, кеттік!– деді д'Артаньян оны асықтырып. Тездетпесек болмайды, кәне тездетелік! Күллі жәйтті ақылға салып, ойланып-толғанып, ақша табудан басқа істі шешкеннен кейін, бізді қапылыста қалпақтай түсірсе, одан өткен өкініш болмас еді.

Бірақ жолдастарының асықтырғанына қарамастан, Атос аспай саспай, маң-маң басып келе жатты, қанша айтқанымен, сөзін тыңдата алмағасын, достары онымен бірге жүрді.

Грима седебін құшақтап, бұлардан әлдеқайда озып кетіп, оқ алмайтын жерге жеткен еді.

Енді бір минут өткенде, жапа-тармағай құтырына атылған мылтық даусы жетті.

– Мұнысы несі? Олар кімді атқылап жатыр?–деді Портос аң-таң қалып.– Мен қарсы атылған оқ даусын естіп тұрған жоқпын және онда тірі жан жоқ қой.

– Олар біз тұрғызып кеткен өліктерді атып жатыр,– деді Атос

– Бірақ біздің өліктер оларға жауап қайтармайды!

– Әрине қайтармайды. Сосын олар бізге тосқауыл жасаған екен деп, өзара кеңесе бастайды, елші жібереді, ал, істің себепті де бізге асығып-үсігудің, сөйтіп бүйірімізді тестіріп алудың қажеті жоқ.

– Ә, мен енді ғана түсіндім!–деді Портос разы болып.

– Құдайдың мұнысына да шүкіршілік!–деді Атос иығын қушитып...

Француздар төрт достың жәй аяқтап келе жатқанын көріп, қуана айқайлап жатты.

Қайтадан тарсылдап мылтық атыла бастады, бірақ бұл жолы оқ біздің достарымыздың айналасы, жол бойындағы тастарға тиіп, жаншылып қалып немесе құлақтарының түбінен ысқырып өтіп жатты. Ларошельдіктер ақырында қамалға ие болды-ау, әйтеуір...

– Атқыштарының, олағын-ай!–деді Атос...– Біз олардың нешеуін сұлаттық осы? Он үшін бе?

– Он бес болып қалмаса.

– Нешеуін жаншып тастадық?

– Сегіз бе, он ба – білмеймін.

– Осының бәрінен кейін еш жерімізді тырнатпай кеттік-ау. Дегенмен... Сіздің қолыңыздағы не, д'Артаньян? Қан емес пе?

– Болмашы, бірдеңе,– деді д'Артаньян.

– Қаңғыған оқ па?

– Тіпті, оқ дейтін оқ та емес.

– Ендеше не?

Атостың д'Артаньянды туған ұлындай жақсы көретінін біз жоғарыда айтқанбыз; осынау тұнжыраған қатал кісі кейде жас жігіт әкесіндей қамқор болатын.

Тырнап кетті,– деді д'Артаньян.– Мен саусағымды қабырғаның бір жарығына қысып алдым, сөйтсем, жүзіктің тасы оны жарып кетіпті.

– Алмасты қолға салу дегенің осы, мархабатты мырза!–деді Атос тыжырынып.

– Ах, иә, жүзіктің көзі алмас екен ғой!–деді Портос дауыстап. Ендеше, біз, шайтан алсын, ақшамыз жоқ деп не себептен жылап жүрміз?

– Иә, дұрыс айтасың!– деді Арамис оны дереу қолдап.

– Жарайсың, Портос! Осы жолы басыңа бір сәтті ой келіпті!

– Әлбетте, алмас болса, оны сатуға да болады,– деді Портос, Атостың жылы сөзіне масаттанып.

– Бірақ бұл – королеваның сыйы,– деді д'Артаньян.

– Демек оны іске жаратуға толық негіз бар,– деді Атос.– Егер королеваның сыйы өзінің көңілдесі – Бекингэмді құтқаратын болса, ол онда мейлінше әділ іс болмақ, ал, егер алмас оның тілеулес достары болып табылатын біздерді құтқарса, онда ол мейлінше қайырымды іс болғаны; сол себепті де алмасты саталық. Бұл жөнінде аббат мырза не ойлады екен? Мен Портостың пікірін сұрамаймын, өйткені оның пікірі бізге белгілі.

– Меніңше,– деді Арамис қызарып кетіп,– мына жүзікті ғашығың сыйламаған екен, демек, ол махаббаттың кепілі бола алмайды, ендеше д'Артаньян оны әбден сата алады.

– Инабатты досым-ау, сіз нағыз ғұламаларша сөйлейді екенсіз, Сонымен, сіздің пікіріңізше...

– ...алмасты сату керек,– деді Арамис.

– Мақұл ендеше!– деді д'Артаньян көңілденіп.– Алмасты сатсақ та, ол жөніндегі әңгімені доғаралық.

Атыс әлі жүріп жатты, бірақ біздің достар енді оқ дарымайтын жерге келгенді, ал, ларошельдіктер болса, әйтеуір, көңілдері жай табуы үшін мылтықтарын тарсылдатып атып жатты.

Рас, осы бір ой Портостың басына дәл мерзімінде келіпті. Шамасы, біз де келіп жеттік. Сонымен, мырзалар, енді осы іс жөнінен ләм деп тіл қатпаймыз. Жұрт бізге анталай қарап тұр, әне қаумаласып бері қарай келе жатыр, бізді салтанатпен қарсы алатын тәрізді.

Шыныда да, жоғарыда айтқанымыздай, күллі лагерь дүрлігіп алған-ды: екі мыңнан аса кісі төрт дос өздерінің ерлік әрекетімен қойған және ойдағыдай аяқталған батырлық спектакльдің көрушілеріне айналып кеткендей еді. Оның түпкі себебін ешкім де сезген жоқ.

Лагерь үстінде құттықтаған уда-шу дауыс қалықтап тұрып алды:

– Гвардияшылар жасасын! Мушкетерлер жасасын!

Де Бюзиньи мырза бірінші болып келіп, Атостың қолын қысып, «... бастап жеңіліп қалғанын мойындады. Де Бюзиньиден кейін драгун мен швейцар жігіт келді, сосын олардың күллі жолдас-жоралары жапырылысып

бас салды. Құттықтап, қол қысудың, құшақтап марапаттаудың, ларошельдіктерді мазақтап, мысқылдаудың, кекетудің шеті де, шегі де болмады, айқай-шудың қабындап кеткені сондай, кардинал бүлік басталған екен деп, гвардиясының капитаны Ла-Удиньерді, не болып қалғанын біліп келуге жіберді. Шабарманға болған оқиғаны жұрт марапаттап айтып берді.

– Не болыпты?– деді кардинал Ла Удиньер қайтып келгесін.

– Шарапатты мырза, үш мушкетер мен бір гвардияшы таңғы асымызды Сен-Жерве қамалына барып ішеміз деп де Бюзиньи мырзамен бәс тігісіпті, сосын сол уақыт үстінде екі сағаттай жауға қарсы тұрады да, талай ларошельдіктерді жусатып салады.

– Сол үш мушкетердің есімдерін білдіңіз бе?

– Иә, білдім, шарапатты мырза.

– Аттарын айтыңызшы.

– Олар – Атос, Портос, Арамис деген мырзалар.

- «Әлгі үш батыр екен ғой!»– деді өзіне-өзі кардинал.

– Ал, гвардияшы кім екен?

– Д'Артаньян мырза.

– Әлгі қу бала екен ғой! Сол төрт достың менің қызметіме көшкені қажет-ақ.

Кешқұрым де Тревиль мырзамен сөйлесіп отырғанда, кардинал күллі лагерь сөз еткен таңертеңгі ерлік жәйіне де бір соғып өтті. Осы хикаяны соған қатысушы жігіттердің, өз аузынан естіген до Тревиль мырза, сүлгі жәйлі көрініске дейін қалдырмай, жоғары мәртебелі тақсырға тәпіштеп айтып берді.

– Өте жақсы, де Тревиль мырза! - деді кардинал.– Сол сүлгіні рақым етіп маған жібертіңізші, мен оған үш тұңғық гүлдің суретін алтынмен кестелетіп, сіздің мушкетерлеріңізге штандарг есебінде тапсырайын.

– Шарапатты мырза, бұл гвардияшыларға әділетсіздік болып көрінуі мүмкін,– деді де Тревиль мырза оны құптамай,– өйткені д'Артаньян менің қол астымда емес, Дезэссардың қол астында ғой.

– Ендеше оны өзіңізге алыңыз,– деді кардинал.– Осынау төрт батыр бірін-бірі жақсы көретін болса, әскери қызметті бірге атқарғаны әділ болар.

Сол күні кешке салым осынау жақсы лебізді де Тревиль мырза үш мушкетер мен д'Артаньянға хабарлады және сол арада төртеуін түгелдей

келесі күннің таңғы тағамына шақырды.

Д'Артаньянның қуанғанынан төбесі көкке жеткендей болды. Оның өз өміріндегі бар арманы мушкетер болу екені бізге мәлім еді ғой.

Оның үш досы да қатты қуанысты.

– Құдай ақы, сенің ойық қандай керемет еді,– деді д'Артаньян Атосқа,– және сен дұрыс айтыпсың: біз сол арада болып даң қымызды асырдық және өзімізге қатысы бар аса маңызды әңгімені бастадық.

– ...сол әңгімені біз енді, ешкімде күдік туғызбай-ақ жалғай беретін болдық. Өйткені тап осы күннен бастап, құдай қаласа, кардиналшы болып есептелмекпіз.

Сол күні кешкілік өзінің ізет-құрметін білдіру үшін және кардинал жасаған жақсылықты айту үшін, д'Артаньян Дезэссар мырзамен жүздесуге бет алды.

Д'Артаньянды өте жақсы көретін Дезэссар мырза мұны естіген кезде, жас жігітке қолма-қол жәрдемдеспек болды: ол заманда басқа полкке ауысу, сауыт-сайман, құрал-жабдық, ер-тұрманға көп қаржы жұмсалатын еді де, сондықтан бұл өте қиын іс болып саналатын.

Д'Артаньян оның көмегінен бас тартты, бірақ реті келіп тұрғасын, Дезэссардан алмастың құнын анықтатып, соны ақшаға айналдыруға көмектесіңіз деп, жүзікті қалдырып кетті.

Келесі күні, таңертеңгі сағат сегізде, Дезэссардың малайы д'Артаньянға келіп, бір қалта алтын тапсырды, оның ішінде жеті мың ливр бар екен.

Королева алмасының құны осындай болып шыққан-ды.

XVIII

СЕМЬЯНЫҢ ІСІ

Атос бұған семьяның ісі деген лайықты ат тапты. Семья ісімен кардинал айналыспайтын, семья ісінде ешкімнің де шаруасы жоқ еді, семья ісімен жұрт көзінше шұғылдануға бола беруші еді.

Сонымен, Атос: семья ісі деген ат тапты.

Арамис оның тәсілін тапты: қызметшілерін жұмсады.

Портос қаржыны тапты: алмасты саттырды.

Әдетте, төртеуінің ішіндегі ең тапқыры саналатын д'Артаньян ғана осы жолы ештеңені де ойлап таба алмады, бірақ, шынын айтсақ, миледидің бір есімінің өзі жігіттің берекесін қашырып, оның ой-санасын байлап-матап тастағандай болатын.

Е, айтпақшы біз қателесіп кетіппіз: ол алмасты сатып алушыны тапқан екен ғой.

Де Тревиль мырзаның таңғы тағамының үстінде жұрттың бәрі көңілді отырды. Д'Артаньян жаңа формасын киіп келді. Арамис пен бұл екеуінің бойы шамалас болатын. Арамистің поэмасын сатып алған баспагер жомарт қолмен оған ақшаны мол төлегені оқушыларымыздың есінде шығар, міне, сол себепті де ол өзіне күллі киімді бірден екі пардан тіктірген екен, енді міне, осындай бір иіні келгенде соның бір комплектің түгелдей досына берді.

Көкжиекте үйірілген қара бұлттай түнеріп, ойынан шықпай қойған миледи болмаса, д'Артаньян бұл жалғанның бар рахатына бөленетін еді.

Осы таңғы астан кейін достар кешқұрым Атостың пәтерінде кездесіп, ойға алған шаруаны аяқтамақ болып келісті.

Д'Артаньян мушкетер формасын киіп алып, күні бойы лагерьді аралап жүрді де қойды.

Кешқұрым, белгіленген сағатта, төрт дос бас қосты; бұлар нақты үш мәселені шешуі керек-ті: миледидің ағасына не жазу керек, Турдағы жылпос әйелге не деп жазу керек және осы хаттарды апарып беруді дәйекшілердің қайсысына тапсыру керек.

Әркім өз қызметшісін ұсынды: Атос Гримоның қарапайым көп білетінін алға тартты, ол қожайыны рұқсат еткенде ғана сөйлейді екен; Портос алпамсадай әлуетті Мушкетонның күш-қайратып жатты да мақтады, ол кәдуелгі кісілердің төртеуін бірдей оп-оңай ұрып жығып жүре беретін көрінеді; Базеннің жылпостығына тәнті болған Арамис өз кандидатын

көкке көтерді; ал, Планшенің батырлығына ден қоятын д'Артаньян, қитұрқысы мол булон ісінде оның ойлаған жерден шыққанын айрықша атап өтті.

Төрт қызметші осынау төрт қасиет-қабілетімен көпке дейін өзара бірінші орынға таласты, бұл жөнінде талай-талай қыздырма қызыл сөздер де айтылды, бірақ олар ұзақ-сонар болып, кісіні жалықтырып жіберер деп, біз оны әдейі жазбай отырмыз.

– Қырсыққанда, осы төрт қасиет біздің шабарманның басында болмайын деп тұр ғой,— деді Атос.

– Ондай дәйекшіні қайдан табамыз?

– Ондай дәйекшіні таба алмайтынымызды өзім де білемін,— деп Атос келісе кетті.— Сол себепті де Гримоны қабылдаңыз.

– Жоқ, Мушкетонды алыңыздар.

– Одан да Базенді алған артық.

– Меніңше, Планшені алған жөн. Ол — ержүрек те жылпос: төрт қасиеттің екеуі бір басынан табылып жатыр.

– Мырзалар,— деді Арамис сөз бастап,— біздің ең алдымен білуге тиіс басты нәрсеміз — ол төрт қызметшіміздің қайсысы қарапайымдырақ, қайсысы қайраттырақ, қайсысы жылпосырақ, қайсысы батылырақ екенін білу емес; басты нәрсе — солардың қайсысының ақшаны бәрінен де жақсы керетінін анықтап алу.

– Аса ақылды сөз,— деді Атос,— адамдардың жақсы қасиеттеріне емес, жаман әдеттеріне сүйену керек. Аббат мырза, сіз ұли өсиетші хакімсіз!

– Әлбетте, бұл ең басты нәрсе,— деді Арамис сөзін сабақтап.— Бізге, тапсырмамызды орындайтын сенімді кісілер тек табысқа жету үшін ғана емес, сол сияқты сәтсіздікке ұшырап қалмау үшін де қажет. Ал, шынында да бір бәле кездесе қалса, өз басымен жауап беретін қызметші емес...

– Жайырақ сөйле, Арамис!—деді Атос оны тоқтатып.

– Сіз дұрыс айтасыз... Қызметші емес, мырзасы, тіпті мырзалары жауап береді! Бізге бола өз басын қауіп-қатерге салатындай қызметшілеріміз өзімізге жан-тәнімен берілген кісілер ме? Жоқ!

– Құдай ақы, мен Планшеге кепілдік бере аламын,— деді д'Артаньян оларды құптамай.

– Ал енді, сүйікті досым, ол сізге шынымен қалтқысыз берілген қосшы болса, оны өзіңізге тәнті ету үшін, тағы біраз ақша беріңіз, байғұстың қолы

азды-көпті дәулетке жетсін, оған тек содан кейін ғана кепілдік бере аласыз.

— Бәрібір сонда да алдап кетеді,— деді Атос, мәселе бір мүлік, зат жайында болса, ол оптимист болып шыға келетін, ал, адам жайында болса, айықпайтын пессимист еді.— Ақшаны аларда, олар жағалай уәде береді, ал, жолай қорқыныш қол-аяғына тұсау болады да, іс-әрекеттен бой тартады. Оларды ұстап алысымен, қыспаққа алады, ал, қыспаққа түскен бойда — бәрін де мойындайды. Шайтан атсын, біз бала емеспіз ғой! Англияға жету үшін,— деді Атос даусын бәсеңдетіп,— кардиналдың шпиондары мен сыбайластары қаптап жүрген күллі Францияны басып өту керек. Кемеге отыру үшін пропуск керек. Лондонға апаратын жолды табу үшін ағылшынша сөйлей білу керек. Меніңше, бұл — өте қиын іс.

— Тұһ! Тіпті де олай емес!— деді д'Артаньян, ойға алған ісінің тезірек жүзеге асуын қалап.— Меніңше, ол керісінше, тіптен оңай. Әрине, егер лорд Винтерге сұмдық біткеннің бәрін, кардиналдың жиіркенішті істерін түгелдей әшекейлеп жазсақ...

— Ақырын!— деді Атос сақтандырып.

— ...және күллі айла-шарғылар мен мемлекеттік құпияларды тәптіштеп жазсақ,— деді д'Артаньян Атостың ақылымен дауысын бәсеңдете сөйлеп,— онда, әлбетте, бізді тірілей жерге көмеді. Бірақ, Құдай үшін, Атос, біз оған — өзіңіз айтқандай, тек семьяның үй ішінің шаруасын ғана жазамыз және жазғанда бір ғана мақсатты көздеп — миледи Лондонға келісімен, лорд әйелді бізге зиян жасау мүмкіндігінен айырсын деген мақсатты көздеп қана жазамыз. Мен оған, мәселенки, хатты осы мағынада ғана жазамын...

— Тыңдап көрелік,— деді Арамис, ә дегеннен-ақ оны сынайтын сыңайы барын танытып.

— «Мархабатты мырза Һәм инабатты дос...»

— Бәлі, ағылшынға «инабатты дос» деп жазбақшысыз ба!—деді Атос оның сөзін бөліп.— Бұған не дейін, бастауыңыз жаман емес! Жарайсың, д'Артаньян! Тек осы бір сөзіңіз үшін ғана сізді Жерге көміп қана қоймайды, қол-аяғыңызды бір-бірлеп бұтарлап шабады.

— Жарайды, сіздің сөзіңіз дұрыс-ақ болсын. Мен ендеше: «мархаббатты мырза» деп жаза саламын.

— Сіз тіпті «милорд» деп те жаза аласыз,— деді сыпайылықтың жұртқа танымал түрлерін сақтауды мақұл көретін Атос.— «Миледи, сіз Люксембург сыртындағы шағын аланды әлі ұмытқан жоқсыз ба?»

— Тамаша! Енді Люксембургті қостыңыз ба! Ол мұны королеваны мегзеу деп ұғады. Қалай шебер ойлап тапқансыз!—деді Атос мырс етіп.

– Мақұл, ендеше: «Милорд, өміріңізді сақтап қалған әлгі бір шағын алаң есіңізде ме?...»—деп жаза салайық.

– Сүйікті д'Артаньян, сіз ешқашанда жақсы жазушы бола алмайсыз,— деді Атос.— «Өміріңізді сақтап қалған!» Тұң! Бұлай деу лайық емес! Дені түзу адамға сондай қызмет көрсетіп едім деуге болмайды. Жасаған жақсылығыңды көзге шұқып айту — кісіні қорлау деген сөз!

– Ах, досым-ай, сізге тірі жан жакпас!—деді д'Артаньян шыдамай.— Егер сіздің бақылауыңызбен хат жазатын болсам, одан үзілді-кесілді бас тартамын.

– Тіпті дұрыс жасайсыз. Сүйіктім-ау, оданда мушкет пен шпаганы айналдыра беріңіз, сіздің өнеріңіз сол қызметтен көбірек көрінеді, ал, қаламды аббат мырзаға беріңіз, бұл — соның шаруасы.

– Расында да, қаламды, Арамиске қоя бер,— деді Портос оны мақұлдап,— ол тіпті латынша диссертация жазып жүр ғой.

– Жарайды, келістік!—деді д'Артаньян мойынсұнып.— Сіз осы бір хатты жазып беріңізші, Арамис. Бірақ қасиетті әкеміз — папа атымен сұрайтыным, сөзге сақ болыңыз! Және бір ескертетінім — жазғаныңыздан олақ сөйлемдерді мен де іздейтін боламын.

– Іздесеңіз іздей беріңіз,— деді Арамис, ақындарға тән аңғал мінез танытып,— бірақ әуелі мені күллі жәй-жапсармен таныстырыңыз. Рас, мен милордтың келіні — елден асқан алаяқ қатын дегенді талай естігенім бар, оның кардиналмен сөйлескен сөзін естігенде, оған өзімнің де көзім жетті...

– Ақырын сөйле, шайтан алғыр!—деді Атос оның сөзін бөліп.

– ...бірақ істің егжей-тегжейі маған бимәлім,— деді Арамис сөзін бітіріп.

– Маған-да белгісіз,— деді Портос.

Д'Артаньян мен Атос біраз уақыт бір-біріне қарап, үнсіз отырып қалды.

Ақырында, Атос ойын жинақтап, реңі әдеттегі қалпынан сәл ғана қуыл тартып, басын изеп келісім берді, сол-ақ екен, д'Артаньян өзіне жауап қайтарға рұқсат етілгенін сезді.

– Хош, ендеше былай деп жазбақ керек,— деді ол сөз бастап,— «Милорд, сіздің жеңгеңіз — қылмысты әйел, күллі дүние-мүлкіңізге мұрагер болып қалу мақсатымен ол сізді өлтіру үшін адам жібермек болды. Бірақ оның ағаңызға тұрмысқа шығуға қақысы жоқ еді, өйткені оған дейін Францияда күйеуге шыққан болатын және...»

Қолайлы бір сөз капелімде аузына түспегендейін, д'Артаньян тұтығып тұрып қалды да, Атосқа қарады.

– «...және күйеуі оны қуып жіберген»,– деді Атос сыналап.

– «...оған сол себепті де таңба басылған»,– деді д'Артаньян сөзін сабақтап.

– Олай болуы мүмкін емес!–деді Портос дауыстап.– Ол өз қайнысына кісі өлтірушілерді жұмсаған ба?

– Иә.

– Ол бұрын да күйеуге шыққан ба?– деді Арамис қайта сұрап.

– Иә.

– Сонда иығына тұңғиық гүлдің таңбасы басылғанын күйеуі көрген бе?

– Иә.

Осы «иә» деген үш сөздің үшеуін де Атос айтты және айтқан сайын қабағы салынып, үні де көңілсіз шықты.

– Әйелдің сол қарғыс таңбасын көрген кім?–деді Арамис, мәселені анықтай түскісі келіп.

Д'Артаньян және мен... яки дұрысын айтып, мезгіл-мерзім ретін сақтасам, мені мен д'Артаньян,– деді Атос.

– Ал, осынау сұм сайқалдың күйеуі әлі тірі ме?–деді Арамис.

– Ол әлі тірі.

– Оған сіздің көзіңіз анық жете ме?

– Иә, анық жетеді.

Бір сәтке үнсіз тыныштық орнады, осы кезде бұлардың әрқайсы әлгі айтылған әңгіме әсерімен көңілдері алабұртып тұрған-ды.

– Осы жолы д'Артаньян бізге хаттың келісті бір жобасын жасап берді, біз хатымызды тап осылай бастауымыз керек,– деді Атос.

– Шайтан алсын, дұрыс айтасыз, Атос!–деді Арамис.– Мұндай хатты жазу – қитұрқысы көп қиын міндет. Канцлер мырза протоколды қанша қиыстырып жазғанымен, тап осындай терең мәнді-мағыналы хатты жазуды қиынсынар еді. Дегенмен ештеңе етпес. Енді азғана үндемей отыра тұрыңыздар, мен оны жазып тастайын.

Арамис қаламды алып, біраз ойланып қалды, сосын әйел сияқтанып әсемдеп, тоғыз-он жол хатты жазды да, әрбір сөзін әдейі салмақтап көргендейін, аспай-саспай, қоңыр үнмен төмендегі сөздерді оқып берді:

«Милорд!

Үшбу бірнеше жол хатты сізге жазып отырған кісі Тамух көшесіндегі шағын алаңда өзіңізбен сайысу құрметіне ие болған еді. Тағы бір оқиғадан кейін де сіз өзіңізді сол кісінің досымын деп талай рет атаған едіңіз, енді міне ол да сізге бір жақсы кеңес беріп, дос пейілін білдіргісі келеді. Сіз екі рет, өзіңіз мұрагерім деп есептеп жүрген жақын туысы қыздың құрбаны болып қала жаздадыңыз, өйткені Англияда тұрмысқа шыққанда, оның бұрын Францияда күйеуі болғанын сіз, әрине, білмейсіз. Бірақ үшінші рет яғни осы жолы мерт болуыңыз мүмкін. Сіздің туысыңыз бүгін түн Ла-Рошельден Англияға жүріп кетті. Ол әйелдің келуінен көз жазып қалғаныңыз, өйткені оның діттеген мақсатынан жан түршігеді. Егер оның неден болса да тайынбайтынын білгіңіз келсе, өткен өмірін сол иығынан оқып білесіз».

– Міне, бұл керемет!- деді Атос қуаттап.– Сіз нағыз мемлекеттік хатшы сияқты жазасыз, сүйікті Арамис. Егер осы сақтандыру хатты алса, лорд Винтер бақылау, күзетті күшейтеді, ал, егер бұл хат жоғары мәртебелі тақсырдың қолына түсіп қалса да, бізге ешбір зияны тимес еді. Бірақ біз өзіміз аттандырамыз деп отырған қызметші Шательродан әрі аспай жатып, бізге Лондонға барып қайттым деп айтуы мүмкін. Сондықтан да біз оған хатпен бірге тиісті ақшаның жартысын ғана береміз, қалғанын кейін – жауапты әкелгенде береміз деп уәде етеміз... Сіздің алмасыңыз қалтаңызда ма?—деді Атос д'Артаньянға.

– Менде одан гөрі артығырақ бір нәрсе – ақша бар.

Сосын д'Артаньян қалтаны стол үстіне тастай салды.

Алтынның сыңғырын естігенде Арамис басын көтерді, Портос селк ете қалды, тек Атос қана сыр бермеді.

– Мына қалтада қанша ақша бар?—деді ол.

– Луидормен есептегенде, әрқайсысы он екі франктен жеті мың ливр бар.

– Жеті мың ливр!—деді Портос қышқырып.– Әлгі жаман алмас сымақ жеті мың ливр тұрғаны ма?

– Әне, стол үстінде жатыр ғой, солай шығар. Біздің досымыз д'Артаньян оған жанынан өз ақшасын қосты деп ойламаймын,— деді Атос.

– Бірақ біз күллі мәселені талқылағанда королеваны ойламайтынымыз қалай, мырзалар?—деді д'Артаньян өз ойына қайта көшіп.– Ханымның жаны сүйетін Бекингэм мырзаның жәйін де ойласақ қайтеді. Сол кісі алдындағы борыштан құтылу үшін біз осындай бір болмашы әрекет қана жасайық.

– Дұрыс айтасыз. Бірақ ол Арамистің шаруасы,— деді Атос.

– Мен не істеуім керек?—деді Арамис қызарып.

– Жәй ғана бір істі жасасаң болды: ол – әлгі Турда тұратын жылпос қатынға хат жазу.

Арамис тағы да қолына қалам алып, аз-кем ойланды да, төменгі жолдарды сырғытып жаза салды, сосын оны өз достарының ортасына салды:

«Сүйікті кузина!..»

– А, сол жылпос әйел – туысқаныңыз екен ғой!—деді Атос қолма-қол реті келгесін.

– Немере қарындасым,— деді Арамис.

– Мейлі, немере қарындасыңыз-ақ бола қойсын!

Арамис хатты оқи берді:

«Сүйікті кузина!

Жоғары мәртебелі тақсыр кардинал мырза – құдай тағалам Францияның игілігі үшін және король елі жауларының масқара болуы үшін, оның жанына жүрім бергей – Ла-Рошельдің бүлікшіл дінсіздерін құртып бітіруге айналды. Оларға көмекке келе жатқан ағылшын флоты, шамасы, бекініске жақын келе алмайтын шығар. Дәтім барып анықтап айтатын жәйт, маңызды бір оқиғалар Бекингэм мырзаның Лондоннан тынығуына бөгет болатын шығар. Жоғары мәртебелі тақсыр – өткеннің де, бүгінгі күннің де, тіпті бәлкім, болашақтың да ең әйгілі мемлекеттік қайраткері. Егер аспандағы күн кесірін тигізсе, ол күннің өзі күргейлеп тастар еді. Сүйікті кузина, осы қуанышты хабарды апайыңызға хабарлаңыз. Мен түсімі де сол қарғыс атқан ағылшынның өлгенін көрдім. Сол қанжардан өлді ме, удан өлді ме – есімде қалмапты, тек анық, бір білетінім оның өлгенін түсімде көргенім, ал, менің түсімнің айнымай келетінін өзіңіз де білесіз. Ұзамай мені көзіңізбен көретініңізге күмәнданбаңыз.

– Өте жақсы!—деді Атос дауыстап.— Сіз – ақындардың королісіз, сүйікті Арамис. Сіз тап апокалипсис сияқты сөйлейсіз, ал, ақиқат шындықты інжіл сияқты айтасыз. Енді осы хаттың адресін жазуыңыз ғана қалды.

– Оны жазу оңай,—деді Арамис.

Ол хатты ойнақылана бүктеді де, сыртына:

«Турдағы кестеші Мишон бикешке»,— деп жазды.

Кулықтары жүзеге аспай қалғасын, үш дос жадырай күліп бір-біріне қарасты.

– Бұл хатты Турға тек Базен ғана апарып бере алатынын сіз енді түсінген боларсыз,—деді Арамис.— Менің немере қарындасым Базенді ғана біледі және жалғыз соған ғана сенеді, басқа қызметші бұл істі бүлдіреді. Мұның үстіне Базен оқымысты және мансапқор: Базен тарихты жақсы біледі, мырзалар, ол Сикст Бесіншінің папа болмай тұрып, әуелі шошқа бағушы болғанын кәміл біледі. Ал, менімен бірге діни дәреже қабылдауға Базен де талаптанып жүргендіктен, ол да бір кезде папа немесе кардинал болудан үмітін үзбейді. Осындай жоғары дәрежеге жетуді ойлап жүрген кісі оңайлықпен қолға түспейтінін өздеріңіз де аңғарған боларсыз, ал, егер оны ұстап ала қойса, қанша азапқа салса да, ештеңені мойындамайды.

– Жарайды ендеше,— деді д'Артаньян келісіп,— мен сізге Базенді шын көңілден қидым, ал, маған Планшемді беріңіз. Миледи күні Планшені келістіріп сабап, үйден қуып жіберіндер деп әмір еткен ғой, ал, Планше зейінді жігіт, егер сол әйелден өшін алатын мүмкіндік туса, ондай ғанибеттен бас тартқанша, ол өліп кеткенді артық көреді, бұған иманым кәміл. Егер Турдағы істің сізге қатысы болса, Арамис, Лондондағы іс — менің жеке басымның шаруасы. Сол себепті де Планшені қалап алуыңызды сұраймын, бұған қоса, менімен бірге Лондонға барған және: London, sir if you please⁴, «Wy master lord d'Aptagnan⁵—деген сөздерді мінсіз айта алады. Қам жемей-ақ қойыңыз, осындай біліммен ол барар жолды да, қайтар жолды да айнытпай табады.

– Олай болса, Планшенің бару жолына жеті жүз ливр, қайтып келгесін жеті жүз ливр береміз, ал Базенге — жүрерінде үш жүз лиир, қайтып оралғасын үш жүз ливр береміз,— деді Атос.— Бұл — біздің байлығымызды кемітіп, бес мың ливрге түсіреді. Енді әрқайсымыз мың ливрден алайық та, ойымызға не келсе, соған жұмсайық, ал, қалған мың ливрді оқыс бір жәйттерге, жалпы мұқтажымызға жұмсау үшін қор етіп, аббатқа сақтауға берейік. Сіздер бұған келісесіздер ме?

– Сүйікті Атос,— деді Арамис,— сіз сөйлегенде Нестор сияқты толғайсыз, ал, Нестор гректің аса ұлы данасы болғаны жұртқа мәлім ғой.

Хош, сөйтіп, Планше мен Базен жолға аттанатын болды, деді Атос сөзді түйіп.—Шынымды айтайын, Гримоның қасымда қалғанына қуанамын: ол маған әбден дағдыланып алған, сол себепті де мен оны қатты қастерлеймін. Кешегі күн оны әбден қалжыратқан болуға тиіс, ал, мына саяхат байғұстың түбіне жетер еді.

Достар Планшені шақырып алып, оған қажетті нұсқау берді, бұған дейін д'Артаньян оған біріншіден, даңқың шығады, екіншіден, ақшаға жарисың, дей келіп, сосын барып қауіп-қатер жәйін сөз етіп, ескертіп қойған еді.

– Мен хатты жеңімнің қайырмасына жасырамын, ал, егер ұсталғандай

болсам, жұтып жіберемін,— деді Планше.

— Онда сен тапсырманы орындай алмайсың,— деді д'Артаньян.

— Бүгін кешке маған хаттың көшірмесін беріңіз, ертеңге дейін жаттап алайын.

Д'Артаньян: «Қалай? Мен сіздерге шындықты айтыппын ба?»- дегісі келгендей достарына қарады.

— Бір нәрсені біліп қой,— деді ол Планшеге,—лорд Винтерн барып жету үшін саған сегіз күн, қайтар жолыңа сегіз күн, сонда барлығы он алты күн беріледі. Егер жолға шығып кеткеннен кейін он алтыншы күні кешкі сағат сегізде дәлме-дәл келіп жетпесең тіпті сегізден бес минут өткенде келсең де, қалған ақшанды ала алмайсың.

— Олай болса, сударь, маған сағат сатып әперіңіз?— деді Планше.

— Мынаны ал ендеше, сосын ер-азаматтығыңнан танба,— деді Атос, өзіне тән бейқам жомарттықпен Планшеге сағатын беріп жатып.— Есіңде болсын: егер сен сырынды ашып қойсаң, бөсіп отырып айтып қойсаң немесе бір жерде сандалып жүріп қалсаң, сенің адалдығына шек келтірмей, сен үшін бізге кепілдік берген мырзаның түбіне жетесін. Тағы есінде болатын бір жәйт: егер сенің кесіріңнен де'Артаньян бір бәлеге ұшырап қалса, онда ішек-қарнын ақтарып тастау үшін мен сені қайда жоғалып кетсең де табамын.

— Э, сударь!— деді Планше, мушкетердің күдіктенгеніне ренжіп және оның сазарған түрінен шошып.

— Ал, мен теріңді тірідей сыпырып аламын!— деді Портос сөзін алақтатып.

— Ах, сударь!

Ал, мен сені адам тағыларының әдісімен отқа салып қақтаймын, есіңде болсын!— деді Арамис әуезді үнімен момақансып.

— Ох, сударь! Сол арада Планше еңіреп жылап жіберді; ол осы қоқан-лоққыдан қорқып жылады ма, әлде мына төртеуінің жанқияр достығын көріп, елжіреп жылады ма — ол жағын біз ашып айта алмаймыз.

Д'Артаньян оны қолынан қысып, құшырлана құшақтады.

— Ұқтың ба, Планше,—деді жігіт оған,— бұл мырзалар осының бәрін мені жақсы көргендіктен айтып отыр, ал, шындап келгенде олар сені де жек көрмейді.

— Ах, сударь, олар мені кескілеп тастамаса, тапсырманы қайта

орындаймын,— деді Планше дауыстап.—Ал, егер кескілей қалса, бір жапырақ етім де бір ауыз сөз айтпайды.

Сонымен Планше түн бойы хатты жаттап, келесі күні ертеңгі сағат сегізде жолға шығатын болып келісілді. Ол сөйтіп өз пайдасына тура он екі сағат түсіріп алды, өйткені осы алтыншы күні кешкі сағат сегізде келіп жетуі керек-ті.

Ертеңгілік, дәйекшісі, атқа қонғасын, жүрегінің бір түкпірінде Бэкингэмді жек көрмейтін д'Артаньян Планшені шеткерірек алып шықты.

— Әй!—деді ол қызметшісіне,— хатты лорд Винтерге апарып қолма-қол тапсырып, ол оны оқып шыққасын, сен оған тағы да: «Шарапатты мырза, лорд Бекингэмді қорғаңыз: біреулердің оны өлтіргісі келеді»,— деп айтқайсын. Бірақ, Планше, есінде болсын, мұның аса маңызды және салмақты мәселе екендігі сонша, осы құпияны саған сеніп тапсыратынымды тіпті достарыма да білдірген жоқпын, егер мені капитан шеніне көтереміз деп уәде берсе де, оны хатқа да түсірмес едім.

— Алаң болмаңыз, сударь, маған әр уақытта әбден сенуге болатынына өзіңіздің де көзіңіз жетеді әлі.

Желдей жүйрікке қарғып мінген Планше, ә дегеннен-ақ дүбірлетіп шаба жөнелді, ол бұл атты лагерьден жиырма льедей шыққасын тастап, әрі қарай почта көлігімен кетуі керек-ті; мушкетерлердің үш серті есіне түскенде, жүрегі сыздап қоя беретін болса да, оның көңілі көтеріңкі еді.

Базен келесі күні ертеңгілік Турға жүріп кетті; жүктелген тапсырманы орындау үшін оған сегіз күнге рұқсат берілді.

Шабармандары аттанып кеткеннен кейінгі ұзақ күндерде төрт дос, әрине, бұрынғыдан бетер сақтанып, төңірегіне көз-құлағын тігіп жүрді.

Олар күні бойы айналасында айтылып жатқан сөздерді мұқият тыңдап, кардиналдың әрбір іс-әрекетін аңдып, Ришельеге бір шабарман суыт келген жоқ па екен деп оқыс хабар күтумен болды. Егер өздерін ойламаған жерден қызмет, міндетін атқаруға тосын шақыра қалса, олар дірілдеп, шошып кететінді шығарды. Сонымен бірге олар өздерінің қауіпсіздігін де ойлады; өйткені миледи деген аруақ елес сияқты, кісіге бір көрінсе, оны енді қайтып алаңсыз ұйықтатпайтын бір бәле-тін.

Сегізінші күні ертеңгілік, әманда жинақты, ширақ жүретін Базен, үйреншікті әдеті бойынша, жымия күліп, төрт дос таңғы асына енді отыра бергенде, «Дінсіз» шарапханасына келіп кірді, сосын келісілген шарт бойынша:

— Арамис мырза, кузинаңыздың жауабы мінеки,— деді жәйімен.

Достар қуанғанынан бір-біріне қарасты: істің тең жартысы біткен-ді; рас, шаруаның бұл жартысы жеңіл-тін және оған уақыт та аз кететін.

Арамис еркінен тыс қызарып, әріп қателері көп, арбақ-сарбақ жазылған хатты ала берді.

– О, құдайым-ай! Мишон бейбақ, Вуатюр мырза сияқты, ешқашан да сауатты жазуды үйрене қоймас,— деді ол дауыстай күліп.

– Мишон пейпақ тегенің не?—деді, хат келген кезде төрт доспен әңгімелесіп тұрған швейцарлық.

– Ах, құдайым-ай, ол ештеңе де емес!—деді Арамис.— Бір жайнаң қағып тұрған жас кестеші әйел ғой, мен оны жанымдай жақсы көруші едім, сол себепті де ескерткіш ретінде маған шағын бір хат жазып жіберерсің деп өтінгенмін.

– Чайтан алсын, егер ол өзі жазған ариптері сияқты, үлкен бәйбіше болса, сен бақытты екенсің, жолдас!—деді швейцарлық.

Арамис хатты ұқыптап оқыды да, оны Атосқа берді.

– Оның не жазғанын оқыңызшы, Атос,— деді ол досына.

Атос хатты көзін жүгіртіп оқып шықты да, жұрт көңілінде күдік туа қалса, соны сейілткісі келгендейін, естіртіп оқи бастады:

«Сүйікті кузен, біз апайыммен екеуміз түсті жақсы жоримыз және біз одан сұмдық қорқамыз, бірақ, сіздің түсіңіз жөнінде: түске сенбе, түс – алдамышы сағым, деп айтуға болады ғой деп ойлаймын. Қош, сау болыңыз және оқтын-оқтын өзіңіз жәйлі хабар беріп тұрыңыз.

Аглая Мишон».

– Ол қайдағы түсті айтқан?— деді хатты оқып жатқанда келген драгун.

– Иа, қайдағы түс?— деді швейцарлық іле-шала.

– Ах, құдайым-ай, ол жәй бірдеңе: мен бір жаман түс көріп, оны соған айтқанмын,— деді Арамис.

– Ай, құдай-ай, түсті айтқанға не жетсін, бірақ мен өмірде түс көрмеймін.

– Сіз бақытты екенсіз онда,— деді Атос стол басынан тұрып жатып.— Егер сіз сияқты түс көрмедім дей алсам, қуанар едім.

– Ешқашан да! Ешқашан да!—деді швейцарлық, Атос сияқты кісінің осындай нәрсеге қызыға, қызғана қарағанына мәз болып.

Д'Артаньян Атостың түрегелгенін көріп, орнынан тұрды да, оны қолтығынан алып, далаға шықты.

Портос пен Арамис драгун мен швейцарлықтың дөрекі әзіліне жауап беріп отырып қалды.

Ал, Базен болса, үйіне келіп, сабан төсекке жамбасы тиер-тиместен ұйықтап кетті, швейцарлық жігітке қарағанда, қиялы жүйрік Базен ұйықтап жатып түс көрді, түсінде"– Арамис папа болып, мұны кардинал дәрежесіне жоғарылатып жүр екен.

Алайда, біз әлгіде айтқандайын, аман-есен қайтып келген Базен, төрт достың мазасын алған қауіп-қатерді сәл ғана азайтқан еді. Сарғая түскен кезде күндер де ұзақ болады, оны әсіресе д'Артаньян қатты сезді, қазір тіпті бір тәулікте қырық сегіз сағат бар деп бәстесуге де әзір-ді. Ол теңіз сапарының өте баяу болатынын ұмытып, миледидің құдіретін іштей күшейтіп жіберді. Өзіне тажал болып көрінетін осы әйелді, ол ой-қиялымен, сол әйел сияқты, ғажайып сиқырлы күші жын-перілермен сыбайластырып қойды; біреудің тықырын естісе болғаны: енді мені қамауға келген екен және менің өзіммен, достарыммен беттестіріп тергеу үшін Планшені әкелген екен деп ойлайтын болды. Жігіттің қорқынышы күшейіп, қасындағы Портос пен Арамиске де әсерін тигізді. Айналасында ешбір қауіп-қатер жоқтай-ақ және үйреншікті тірлікте зәредей де өзгеріс болмағандай-ақ, тек Атос қана бұрынғы сабырлы-салмақты қалпынан танбады.

Он алтыншы күні, осынау беймаза жан толқыны д'Артаньян мен оның достарын біржолата билеп алғаны сондай, олар бір орында тұра алмай, Планше келетін жолға шығып, аруақ сияқты сенделіп жүрді де қойды.

– Егер бір сұрқия сіздердің үрейлеріңізді тап осылай ұшыратын болса, онда сіздер ер емес, бала екенсіздер!–деді Атос олар– Шынында да біз қауіптенетіндей не болды соншама? Түрмеге қамалудан қорқамыз ба? Одан бізді шығарып алады ғой! Бонасье бикені шығарып алды емес пе! Басымызды шабады деп қорқамыз ба? Бірақ күн сайын ойнап-күліп, жанымызды шүберекке түйіп жүрген жоқпыз ба, өйткені ядро аяғымызды уатып кетуі мүмкін, менің бір кәміл білетінім, сонда хирург аяғымызды кесіп жатып, басымызды алатын жендеттен гөрі, жанымызды көбірек азаптайды. абыр айлап, тоса тұрайық: енді бір екі, төрт сағаттан кейін, көп кешіксе – алты сағаттан кейін Планше арамызда болады. Ол бізге серт берді ғой, мен Планшенің сертіне сенемін, ол маған жақсы жігіт болып көрінеді.

– Ол егер келмесе қайтеміз?–деді д'Артаньян.

– Келмесе, бір себептермен кешігіп жатқаны, бар болғаны сол. Ол аттан ауып қалуы, көпірден құлап кетуі мүмкін, құйындатып бара жатқанда өкпесіне суық тигізіп алуы мүмкін. Е, мырзалар, тірліктегі кездейсоқ

нәрселердің бәрін есептеу керек! Өмір деген – уақ-түйек қиындықтан тізілетін тәсбі, философтар күліп жүріп сол тәсбіні санайды. Мырзалар, тірлікте мен сияқты философ болыңыздар, кәне, дастарқанға келіңіздер, ішелік: болашаққа бір бокал шамбертен арқылы қарасан, ол әманда жайнап, құлпырып сала береді.

– Өте дұрыс айттыңыз, бірақ әрбір шыныны ашқан сайын, осы миледидің погребінен емес пе екен деп, қауіптене-қауіптене жалығып біттім,— деді д'Артаньян.

– Сіз аса талғампаз жігітсіз. Ол кереметтей сұлу әйел!—деді Атос.

– Жұрт таңбалап тастаған әйел!—деп Портос бір дөкір әзіл қашырды да, үйреншікті әдетімен, қарқылдап күліп жіберді.

Атос селк етіп, терін сұрткен болып мандайын бір сипап тастап, жасып қалғанын жұрт көзінен жасыра алмай, орнынан тұрып кетті.

Сонымен тағы бір күн етті. Кеш әдеттегіден баяулап батпай қойды, ақырында созылаңдап түн де жетті, шарапханалар кісілерге тола бастады. Сатылған алмастан өз үлесін алған Атос «Дінсізден» шықпай қойды. Иіні келгенде айта кетелік, біздің достарды тамаша түскі аспен сыйлаған де Бюзиньи мырза, Атосқа лайықты шарап серік болып алды. Сонымен, сағат жетіні соққан кезде, үйреншікті әдеті бойынша, олар сүйек тастап ойнап отырған; күзет постыларын күшейтуге бет алған патрульдердің өтіп кеткен дыбысы естілді; жеті жарым кезінде кешкі дабыл қағылды.

– Біз құрыдық!—деді д'Артаньян Атосқа сыбырлап.

– Сіз ақшамыз құрыды демек болған шығарсыз?—деді Атос оның сөзін жәйімен түзетіп, сосын қалтасынан төрт пистоль алып, стол үстіне тастай салды,— Қой, мырзалар, кетелік, кешкі нұғраны соғып жатыр, барып ұйықталық,— деді Атос.

Сосын Атос д'Артаньянды қасына ертіп, шарапханадан шықты. Олардың соңынан қолтықтасып Арамис пен Портос келе жатты. Арамис бір өлеңді күбірлей айтып, Портос жаны күйгесін өз мұртын өзі аяусыз жұлқылай берді.

Кенет ымырт қараңғылығынан біреудің сұлбасы көрінді, оның сыртқы нобайы д'Артаньянға таныс-ты, сол мезетте құлаққа үйреншікті бір дауыс:

– Мен сізге плащыңызды әкелдім, сударь: бүгінгі кеш салқын екен,— деді жәй ғана.

– Планше!—деді дауыстап д'Артаньян, қуанғаннан жүрегі жарылып кете жаздады.

– Планше!—деді Портос пен Арамис қосарланып.

– Иә, бұл Планше,— деді Атос.— Оның несіне таң қалдыңыздар? Ол дәл сағат сегізде келемін деп уәде берген, әне, сағат сегізді соғып жатыр. Жарайсың, Планше, сіз сертіңізге берік жігіт екенсіз! Егер сіз бір кезде қожаңыздан кетіп қалатын болсаңыз мен сізді өзіме атқосшылыққа аламын.

– О, жоқ, ешқашанда!— деді Планше азарда-безер болып — Мен ешқашан да д'Артаньян мырзаны тастап кетпеймін.

– Сол минутта д'Артаньян өз қолына Планшенің бір хатты қыстыра салғанын сезді.

Д'Артаньян жолға шығар алдында Планшені қалай құшақтаса, тағы да солай құшақтағысы келіп еді, бірақ ол көшенің тап ортасында қызметшісін елжірей құшақтап жатқаны біреу болмаса біреуге ерсі көрінер деп өзін-өзі ұстап қалды.

– Хат менде,— деді ол Атос пен достарына.

– Бәрекелде. Үйге барып оқылық,— деді Атос.

Хат д'Артаньянның қолын күйдіріп барады, ол жүрісін жылдамдатайын деп еді, бірақ Атос оны қолтығынан ұстады, сол себепті де жас жігіт досымен бір жүруге еріксіз көнді.

Ақырында олар шатырға кіріп, шырақ жақты. Достардың үстіне ешкім оқыс кіріп келмес үшін, Планше есік алдында тұрып қалды, ал, д'Артаньян қолы дірілдеп, сарғая күткен хаттың қатырғышын сындырып, аша берді.

Бұл — нағыз ағылшынның қолымен жазылған жарты жолдық шолақ хат болып шықты:

«Thank you, ve easy». Бұл —«Сіздерге алғыс айтамын, қам жеменіздер»— деген сөз еді.

Атос хатты д'Артаньянның қолынан алып шыраққа апарып жақты да, қашан күл болғанша ұстап тұрды.

Сосын ол Планшені шақырып алып:

– Ал, бауырым, енді өзіңе тиісті жеті жүз ливрді талап етуіңе болады, бірақ мынадай хаттан саған келетін қауіп аз еді,— деді.

– Алайда, соны аман-есен осында жеткізу үшін мен жасамаған қулық бар ма,— деді Планше.

– Кәне, бізге бастан кешкен хикаяңды айтшы!—деді д'Артаньян оған.

– Ол ұзақ-сонар әңгіме ғой, сударь.

– Сен жөн айттың, Планше. Мұның үстіне әлгіде ғана кешкі қоңырау қағылған-ды, ал, біздің шамымыз өзгелерден кешірек жанып тұрса, көзге түсіп қаламыз.

– Солай-ақ болсын, ұйықталық. Планше, алаңсыз жатып ұйықтайды–деді д'Артаньян.

– Құдай ақы, сударь, соңғы он алты күнде тұңғыш рет алаңсыз ұйықтайтын шығармын.

– Мен де,— деді д'Артаньян.

– Мен де,— деді Портос дауыстап.

– Мен де,— деді Арамис бәсең.

– Шынымды айтайын, мен де,— деді Атос.

XIX

ЗҰЛЫМ ТАҒДЫР

Кемеге әкеліп қамаған ашулы арыстандай болып, миледи бұл кезде палуба үстінде ызаға булығып - жанығып жүрді; ол теңізге тіреу қойып кетіп, жағаға жүзіп кеткісі келді: әйел д'Артаньянның өзін қорлағанын, Атостың дөңайбат шеккенін, ал, өзінің олардан ішін ала алмай, Франциядан кетіп бара жатқанын ойлағанда жынданып кете жаздайды. Көп ұзамай осы ойдың азабына шыдамай кеткен миледи, басына төніп тұрған қауіп-қатерге қарамастан, капитанға мені жағаға түсіріп кетіңіз деп жалына бастады. Бірақ ағылшын мен француз соғыс кемелерінің қыспағында қалып– тышқан да емес, құс та емес, жарқанат сияқты ауыр халге түскен капитан, содан құтылып, тезірек Англия жағалауына жетпекші болғам. Сол себепті де мұны әйелдің кесірлігі деп ұғып, оған бағынудан үзілді-кесілді бас тартты. Дегенмен ол, кардинал айрықша қамқорлығыңа ал, деп әдейі тапсырған жолаушысына, егер теңіз бен француздар мүмкіндік берсе, сізді Бретон порттарының бірінде – Лорианда ма, әлде Бресте ме, әйтеуір біреуінде түсіріп кетемін деп уәде етті. Бірақ жел қарсы алдынан ышқына соғып, теңіз құтырып атқасын, ол амалдап әзер келе жатты. Шарантадан жүзіп шыққаннан кейін, арада тоғыз күн өткенде реніш-күйініштен, ашу-ызадан қуарып кеткен миледи алыстан Финистердің көгілдір тартқан жағалауын көрді.

Францияның осы түкпірінен кардиналға жету үшін оған ең кем дегенде үш күн керек екенін ол есептеп шығарып қойды. Оған жағаға түсуге қажет бір күнді қосса төрт күн болады, ал, осы төрт күнге текке өткен тоғыз күнді қоссақ – он үш күн құр босқа кеткен болып шығады! Осы он үш күн ішінде Лондонда талай маңызды оқиғалар болған шығар! Егер миледи қайтып барса, кардиналдың сөзсіз қаңарына мінітетінін, демек, мұның біреуді айыптаған сөзінен гөрі, басқаның өзіне айтқан шағымына құлақ қоятынын сезіп білді. Сол себепті де, кеме Лориан мен Бресті жанай өтіп бара жатқанда капитаннан мені түсіріп кетіңіз деп сұрамады, ал, капитан болса, мұны әйелдің есіне әдейі салмады. Сонымен миледи сапар-саяхатын жалғай берді, Планше Портсмутке келіп, Францияға баратын кемеге отырғанда, мәртебелі тақсырдың шабарманы осы порткі салтанатпен келіп кірген еді.

Бүкіл қала абыр-сабыр болып, әбігерге түсіп жатыр екен: жаңа ғана жасалып біткен төрт кемені теңізге түсіріп жатты, қайранда тұла бойы алтынға, әдеттегіше жарқыраған алмас пен асыл тастарға малынып, қалпағының ақ қауырсындары иығына төгіліп Бекингэм тұр, оны өзі сияқты сары ала киімді нөкері қоршап алыпты.

Қыстың аса сирек кездесетін таңғажайып бір шуақты күні тамылжып тұрды, осындай күндері Англия әлемде күн бар екенін есіне алды. Жылуы қайта бастаған, бірақ әлі де болса жайнап тұрған сұлу күн аспан мен теңізге жолақ-жолақ от жолдар қалдырып, қаланың мұнаралары мен көне үйлеріне

алтын шапақ нұрын төгіп, терезелерді өрттей алаулатып, домаланып ұясына аунап бара жатты.

Жағаға жақындаған сайын салқын тартып, жұпар иіс жеткізіп жатқан теңіз ауасымен кеудесін кере тыныстаған миледи, өзі құртып жіберу жөнінде арнайы тапсырма алған, осы бір айбарлы әзірлікті, бірнеше қап алтынды көзін тауып жұмсап, күл-талқан етуге тиіс, құдіретті армияны сырттай бақылап келе жатып, – жалғыздан-жалғыз, әйел басымен, – өзін ойша Юдифьпен салыстырды. Юдифь ассириялықтардың лагеріне астыртын еніп, сансыз кеп жауынгерлерді, арбаларды, аттар мен қару-жарақты көріп, қолын бір сермеп, соның бәрін түтін сияқты сейілтіп жіберген дейді ғой.

Кеме айлаққа келіп тоқтады. Бірақ ол зәкірін тастауға әзірленіп бастаған кезде, өң бойы қару-жарақпен құрсанған бір қатер таяп келіп, өзін күзет кемесіміз деп таныстырып, суға қайық түсірді, ол бірден тарапқа қарай беттеді; қайықта офицер, боцман мен сегіз ескекші бар еді. Офицер бортқа көтерілді, әскери форманы құрметтейтін дағды бойынша, оны да зор құрметпен қарсы алды.

Офицер бірнеше минут капитанмен оңаша сөйлесіп, оған бір қағазды ұсынды, содан кейін, капитанның бұйрығы бойынша, кеменің күллі командасы мен жолаушылары палубаға шақырылды.

Олар палубаға қаз қатар тұрғасын, офицер даусын көтеріп: Кеме қайдан шықты, қалай қарай беттеді, жолай қай жерге тоқтады деп сұрады, оның сұрауларының бәріне капитан қиналмай, еркін жауап берді. Офицер сосын палубада тұрған кісілерге түгел бірінен соң біріне үңіліп қарай бастады, миледиге жеткен кезде оған әбден анықтап қараса да, ләм деп сөз қатпады.

Осыдан кейін ол капитанға барып, тағы бірдеңе деп күбір етті де, күллі міндетті өзіне алғандай, маневр жасауға команда берді, экипаж оны қолма-қол орындады. Шағын катермен бірге кеме ілгері қарай жүріп кетті, катер алты зеңбірегінің ауыздарын үңірейте кезеніп, кемемен бүйірлесіп жүзіп келеді, ал, қайық болса, кеме соңымнан ере берді, кемемен салыстырғанда қайық көмескі бір нүкте сияқты еді.

Офицер миледиге қарап жатқанда, әйелдің де оны көзімен ішіп-жеп тұрғанын бірден аңғарған боларсыз. Жұрттың жүрегіндегісін кітаптағыдай оқи беретін осы бір от көзді сұлу келіншек, қанша сезгіш, байқағыш болғанымен, осы жолы сазарған жігіт жүзіне тесіле қараса да, ештеңені аңғара алмады. Алдында тұрып, әйелдің сырт бейнесін күллі зейін-зердесін салып, үнсіз зерттеп білгелі жатқан офицер жиырма бес – жиырма алты жас шамасында еді; өңі боп-боз, кілбиген көгілдір көзді жігіт екен. Әдемі қаймыжықтай ернін жымқырып алыпты; шығыңқы иегіне қарағанда, ерік-жігері мол, әдетте британның қаймана халқы қайсар деп танитын, бір-бір қалша кісі болса керек-ті, ақындардың, қиялилар мен солдаттардың маңдайы тәрізді тайпақтау маңдайы мен иегін жылтыраған қара қоңыр

түсті сұйық қысқа шаш пен сақал жауып тұр.

Кеме мен оның қасына ерген катер гаваньға келіп кіргенде ымырт үйірілген еді. Дінгектердегі дабыл шамдары мен қайраң үстіндегі оттарды бүркеп тастаған тұманнан түн қараңғылығы қоюлана түскен-ді, жауын болар алдында әдетте ай тап осылай қораланар еді. Ауа дымқыл да суықты.

Миледи, осы бір ештеңеге мойымайтын, батыл әйел, еріксіз түршігіп дірілдеп кеткенін сезді.

Офицер миледидің заттарын көрсетіңіз деп әмір етті де, сосын қайыққа апарып салуға бұйырды, осы іс аяқталғаннан кейін, әйелге сол жаққа қарай жүріңіз деп, қолын ұсына берді.

Миледи оған бір қарап, күмілжіп тұрып қалды.

— Сіз кімсіз, мархабатты мырза? Маған осынша назар аударып, өліп-өшіп жатқаныңызға жол болсын?— деді миледи.

— Сіз оны менің мундирімнен де байқап тұрсыз ғой, сударыня, мен — ағылшын флотының офицерімін,— деді жас жігіт.

— Бірақ үйреншікті әдетіңіз осылай ма еді? Ағылшын флотының офицерлері шынымен-ақ Ұлы Британияның белгілі бір гаваніне келген отандастарына иіліп қызмет етіп, инабатпен жағаға апарып салушы ма еді?

— Иә, миледи, бірақ бұл инабаттан туып жатқан жоқ, сақтық ойлап жасалып жатқан іс: соғыс кезінде шетелдіктерді соларға арналған қонақ үйлерге апарады да, өздері жәйлі нақты мәліметтер жиналып біткенше, олар сол арада бақылауда бола тұрады.

Осынау сөздер аса сыпайы, сабырлы үнмен жайбарақат айтылды. Бірақ миледи оған тіпті де сенбеді.

— Бірақ мен шетелдік әйел емеспін, мархабатты мырза,— деді миледи, Портсмуттан Манчестерге дейін ежелден естіліп келе жатқан, ең таза ағылшын тілімен сөйлеп.— Мені леди Кларик деп атайды, ал, мына шараларыңыз...

— Осы шара жұрттың бәріне бірдей, миледи, сол себепті де өзіңізге елден ерек жағдай жаса деп әуре болмай-ақ қойыңыз.

— Ендеше соңыңыздан ердім, мархабатты мырза.

Офицердің қолына сүйеніп, әйел траппен төмен түсе бастады, төменде оны қайық күтіп тұр екен, офицер миледидің ізінше қайыққа түсті. Мұнда үлкен плащ төсеулі жатыр екен; ол соның үстіне миледиді отырғызып, өзі қасына отырды.

– Есiндер,– деп бұйырды ол матростарға.

Бес минуттен кейiн қайық жиекке келiп тiрелдi.

Офицер жағаға секiрiп шығып, миледиге қолын ұсынды. Бұларды күйме күтiп тұр екен.

– Мына күйме бiзге келген бе?– дедi миледи..

– Иә, сударыня,– дедi офицер.

– Қонақ үй сонша қашықта ма едi?

– Қаланың екiншi шетiнде.

– Кеттiк,– дедi миледи, күймеге кiдiрiссiз отырып жатып.

Офицер, жолаушы әйелдiң заттарын күйменiң артына мұқият бекiтiп, байлағанына қарап тұрды да, содан кейiн барып, миледидiң қасына келiп отырып, есiктi жапты.

Көшiр ешбiр әмiрдi күтпестен, тiптi қайда барамыз деп те сұрамастан, аттарға қамшы басты, сол-ақ екен, күйме қала көшелерiмен заулап ала жөнелдi.

Осындай бiр өзгеше қабылдаудан кейiн миледи шындап ойлануға мәжбүр болды. Жас офицердiң мұнымен сөйлесуге тiптi де зауқы жоқ екенiн байқап, ол күйменiң бұрышына шалқая түсiп, ойына келген әр алуан болжамды ақылға салып, өлшеп-пiше бастады.

Бiрақ арада ширек сағат өткеннен кейiн, сонша ұзақ жүргенiне таң қалып, өзiн қайда апара жатқанын бiлмек болып, миледи еңкейiп күйменiң терезесiнен сығалады. Сөйтсе, сырттан үйлер көрiнбейдi, тек арбиған дәу ағаштар бiрiн-бiрi қуалап, күймемен жарысып келе жатқан қара елес сияқты болып көрiнедi екен.

Миледи шошып кеттi.

– Бiз қала сыртына шығып кетiппiз ғой,– дедi ол.

Жас офицер үндемедi.

– Менi қайда апара жатқаныңызды айтпасаңыз, бұдан әрi жүрмеймiн. Әдейi ескертетiнiм осы, мархабатты мырза!

Әйелдiң бұл қоқан-лоққысы да жауапсыз қалды.

– О, мұныңызға төзбеймiн! Көмектесiндер! Көмектесiндер!– дедi миледи бажылдап.

Оның айқайына ешкім жауап қатпады, күйме күре жолмен бұрынғыша зырлап келеді, ал, офицер тас мүсінге айналып кеткендей.

Миледи офицерге ызғарлана көз тастады, кейде өзіне тән өзге бір қасиетпен осылай қарағанында жұрт, ілуде бірі болмаса, тайқып, ығып кететін: бұ жолы да оның көзі ашу-ызадан қараңғыда жарқырап тұр еді.

Жас жігіт сазарып отыра берді.

Миледи есікті ашып, секіріп түскісі келді.

– Байқаңыз, сударыня, өлімші болып жараланып қаласыз,— деді жас жігіт суық сыңай танытып.

Миледи шарасыз ызаға булығып, қайтадан отыра кетті. Офицер еңкейіп, оның бетіне қарады; әлгіде ғана жайнап отырған сұлудың түсі ашудан бұзылып, кеспірсізденіп кеткенін көргенде, ол қатты танданған тәрізді. Залым әйел егер аңламай жігітті ішкі сарайына үңіліп алса, су түбіне кететінін бірден түсіне қойды. Ол енді монтансып, шағына тіл қатты:

– Құдай үшін, айтыңызшы, маған деген осы бір зорлық-зомбылықты кім жасады – сіз бе, үкіметіңіз бе, әлде қай жауым жасады деп білуім керек?

– Сізге ешкім зорлық жасаған жоқ, сударыня, ал, мына жасалып жатқан нәрсе, Англияға келіп жатқан жұрттың бәріне бірдей қолданылатын кәдімгі сақтық шарасы болып табылады.

– Бәлі, сіз мені тіпті де білмейсіз бе?

– Мен сізді бірінші рет қана көру құрметіне ие болып отырған адаммын.

– Шыныңызды айтыңызшы, мені өшіге жек көретін ешбір дәлеліңіз жоқ па?

Ант-су ішейін, ешбір дәлелім жоқ.

Жас жігіттің сабырлы салқын қанды, бейжай, тіпті жібектей жұмсақ үніне қарап, миледидің жүрегі орнына түсті.

Шамамен, бір сағат жүргеннен кейін, күйме күре жол келіп тірелген темір тордың қасына тоқтай берді, ал, жол одан әрі сырт нобайы қаһарлы, оңашарақ тұнжырап тұрған бір қомақты қамал - сарайға қарай кетеді екен. Күйме дөңгелегі қиыршық құм үстімен өтті, миледи гүрілдеп жатқан бір қуатты үнді есітті де, оның жер асты жағалауға соғып жатқан теңіз шуы екенін біле қойды.

Күйме қос арқаның астынан өтіп, ақырында төрт бұрышты қараңғы бір аулаға келіп тоқтады. Күйменің есігі дереу ашылды, жас жігіт лып етіп, атып шығып, миледиге қолын ұсынды; ол жігіт қолына сүйеніп, байсалды

қалпын сақтап сыртқа шықты.

– Қанша айтқанмен,— деді миледи төңірегін көзімен шолып, тосын жас офицерге қарап, ақсия күліп,— мен тұтқынмын, Бірақ бұл ұзаққа созыла қоймас, менің ар-ұятым мен сіздің әдептілігіңіз – маған соның кепілі сияқты,— деді ол тағы да.

Осы бір қолпаштаған сөзге ештеңе деп жауап қатпастан, офицер, соғыс кемелерінде боцмандар пайдаланатын ысқырық сияқты бір күміс ысқырықты белдігінен алып, үш рет ысқырды, үш ретінде де әрқилы әуезбен құбылтып ысқырды. Қызметшілер жүгіріп келіп ақ көбік болған аттарды босатып күймені сарайға апарып қойды.

Офицер бұрынғыша сыпайы сабырмен тұтқынды үйге кіруге шақырды. Әйел де ақсия күлген қалпы жігітті қолтығынан ұстап, сонымен бірге аласа бір есіктен кіре берді, сол арадан бастап, төбесі жарты шеңбер сияқты иіле салынған, әрегірік бір түкпіріне жарық жағылып қойылған дәліз, бұрмалы тас басқышқа апарады екен. Сол басқышпен көтеріліп, миледи мен офицер бір ауыр есіктің алдына келіп тоқтады; жас жігіт кілт алып құлыпқа салғанда, есік салмақпен баяу жылжып, миледиге арналған бөлмені аша берді.

Тұтқын әйел бір қарағаннан-ақ, бөлмені уақ-түйек заттарына дейін, түгелдей шолып шықты.

Оның ішіндегі дүние-мүлік, түрме үшін де, басы бос кісінің тұрғын үйіне де бірдей жарайтын тәрізді, бірақ терезелердегі темір торлар мен есік сыртындағы ілмек-бастырғы кісі ойын түрме деуге бейімдеп тұрғандай.

Талай-талай ауыр сыннан өтіп шындалған әйел бір сәт әл-дәрменнен айрылып қалғандай болды, ол креслоға құлай кетті де, алдына қолын айкастырып, ұнжырғасы түсіп отыра берді, енді мұнда судья келіп, өзін тергей бастайды екен, деп ойлады.

Бірақ теңіз жаяу әскерінің екі-үш солдатынан басқа ешкім де кірмеді, олар сандықтар мен буыншақ-түйіншіктерді кіргізіп, бұрышқа апарып қойды да, үн-түнсіз шығып кетті.

Офицер сол бұрынғы байсалды қалпынан бір айнымай, ләм деп сөз айтпай, әмірін қолымен ымдап, ысқырып көрсетіп, солдаттарға дегенін жасатты.

Тіпті, мына кісі мен оған бағынышты солдаттарға тіл-сөз дегенің мүлде жоғалған, немесе қажетсіз нәрсе болып қалған екен деп ойлауға болатын еді.

Ақырында, миледи шыдамай, жым-жырт үнсіздікті бұзып жіберді:

– Мархабатты мырза, құдай үшін, түсіндіріп беріңізші, осының бәрін не деп ұғамыз?– деді ол.– Аңқау басым, түкке түсінсем – бұйырмасын! Қандай қауіп-қатер төніп тұрса да, қандай бақытсыздық болса да, мен оны ақылыммен түсінуге де, басымнан өткеруге де батылдығым жетеді ғой деп ойлаймын. Мен қазір қайда келдім және осы арада кім ретінде отырмын? Егер мен басым бос, азат болсам, онда мына темір торлар мен есіктер неге қажет? Егер мен тұтқын болсам, қылмысым қандай?

Сіз өзіңізге арнайы тағайындалған бөлмеде отырсыз, сударыня. Мен сізді теңізден қарсы алуға шығып, осында – қамал-сарайға әкелу жөнінен бұйрық алғанмын. Меніңше, сол бұйрықты өз басым солдатқа тән қайсарлықпен және дворяниңге тән сыпайы әдептілікпен орындадым деп есептеймін. Тап қазір сізге қамқорлық көрсету жөніндегі менің міндетім, әзірше осыменен бітеді, енді қалғаны – басқа кісінің шаруасы.

– Ал, сол басқа кісіңіз кім? Сіз оның аты-жөнін маған айта аласыз ба?– деді миледи жалма-жан.

Сол сәтте басқышпен шпордың сыңғыры, біреулердің дабырлаған дауыстары естіліп барып, тына қалды да, сосын есікке жақындап келе жатқан біреудің тықыры келді.

– Басқа кісі, міне осы, сударыня, – деді офицер есіктен шеттеп барып, соны қошеметтей қақшиып тұрып қалды.

Есік шалқая ашылып, табалдырықтан бір кісі көрінді.

Оның басында қалпағы жоқ екен, кемеріне шпагасын іліпті, өзі бет орамалын умаждай берді.

Миледи ала көлеңкеде тұрған кісінің кескін-кейпін танығандай болды; ол креслоның жақтауына сүйеніп, ол болжамының дұрыстығына көзін жеткізу үшін, ілгері ұмсына берді.

Бейтаныс жәйімен жақындай берді, ол шамнан түскен жарыққа жақындаған сайын, миледи еркінен тыс креслоға шалқая түсті.

Өзінің ешбір күмәні қалмаған кезде, әйел қатты абыржып, асып-сасып қалды:

– Қалай! Лорд Винтер? Бұл – сізсіз бе?–деді дауыстап.

– Иә, әсем ханым!–деді лорд Вицтер жартылай құрметтеп, жартылай ажуалап тәжім етіп.– Тап соның өзімін.

– Ендеше, мына сарай-қамал...

– Менікі.

– Мына бөлме ше?

– Сіздікі.

– Сөйтіп, мен сіздің тұтқыныңыз болдым ба?

– Солай деуге де болады.

– Бірақ бұл масқара зорлық қой!

Дабырласып қайтеміз, одан да екеуіміз апалы-сіңлілі болып, асықпай жайбарақат отырып сөйлеселік.

Ол есікке бұрылып қарап, жас офицердің әмір күтіп тұрғанын көріп:

– Жарайды, сізге алғыс айтамын! Ал, енді, Фельтон мырза, бізді оңаша қалдырыңыз,— деді ол.

XX

ІНІСІ МЕН ӘПКЕСІНІҢ ӘНГІМЕСІ

Лорд Винтер есікті жауып, терезе қақпақтарын бекітіп, орындықты жеңгесінің креслосына жақындатып жатқанда, миледи ойы он саққа жүгіріп, талай-талай болжам жасап, ақырында, өзіне қарсы бағытталған жасырын әрекеттің мәнісіне түсінгендей болды, кімнің қолына түскені өзіне де бимәлім болып тұрғанда, ол мұны күні бұрын білуі тіпті мүмкін емес-ті. Қайнысымен танысқалы миледи: ол нағыз дворянин, айтулы аңшы, қажымайтын-талмайтын ойыншы, әйелдерді айналдыруды жақсы көретін ер жігіт, бірақ айла-шарғы жүргізуге ыңғайы жоқ епсіз кісі деп қорытынды жасаған-ды. Міне, сол кісі мұның келетінін қалай күн ілгері біліп, ұстап алды? Өзін неге қамауда ұстап отыр?

Рас, Атостың жүрдім-бардым айтқан бір-екі сөзінен миледи, кардиналмен екеуінің әңгімесін бөгде біреулердің есітіп қалғанын сезген, бірақ ол Атос тап осылай тез және батыл түрде қарсы әрекет жасай қояды ғой деп тіпті де ойламаған.

Миледи бәрінен бұрын өзінің Англияда бұдан бұрын жасаған айла-амалдары ашылып қалады екен деп қорыққан-ды. Екі алмас шолпыны осының кесіп алғанын Бекингэмнің сезіп қалуы мүмкін еді және ұсақ опасыздығы үшін бұдан еш алуы ықтимал-ды; бірақ Бекингэм әйел атаулыға күш көрсете алмайтын, әсіресе, егер ол әйел сондай қылыққа қызғаныш үстінде барыпты деп есептейтін болса, тіпті күш көрсете алмайтын.

Осы бір болжам миледидің ойлауынша көңілге қонымды болып көрінді: ол болашақ қылмысты болдырмай тастау үшін емес, менен өткен кінәларым үшін өш алғалы жүр екен деп ойлады.

Енді не болса, о болсын, миледи нағыз ақылды дұшпанның қолына түскеннен гөрі, өз қайнысының қолына түскеніне қуанды, өзгелерге қарағанда, одан оңай құтыламын ғой деп дәмеленді.

– Иә, сөйлесейік, сүйікті інім,— деді жадырап миледи, лорд Винтер ойын қанша жасырғанымен, осы әңгімеден ол өзінің бұдан былайғы іс-әрекетіне қажетті нәрсені қазбалап біліп алмақшы болды.

– Ешқашан да менің аяғым енді қайтіп Ұлы Британияның жерін баспайды деп, Парижде жүргенде маған талай рет айтқан едіңіз, енді сол сертіңізге қарамастан, Англияға қайтып оралдым деңіз,— деді лорд Винтер сез бастап.

Миледи сұрауға сұраумен жауап қайтарды:

– Менің осында келетінімді күні бұрын біліп қана қоймай, қай күні, қай

сағатта, қай гаваньға келетінімді анық білетіндей етіп, маған қалайша қатал аңду қойғансыз, ең әуелі міне осы жәйтті түсіндіріңізші!

Лорд Винтер миледи қалап алған тәсілді қолданды, егер жеңешем осыны қолданса, бұл, шамасы, ең тәуір тәсіл шығар деп ойлады.

– Сүйікті апай, Англияға неге келгеніңізді әуелі өзіңіз айтыңыз?– деді ол әйелге қарсы дәлел айтып.

– Мен сізбен көрісуге келдім,– деді миледи, ол осы жауабымен, д'Артаньянның хатынан қайнысының жүрегінде тулаған күдікті күшейте түсетінін білмеді, осы өтірігімен сөйлесіп отырған кісінің көңілін аулаймын деп ойлады.

– Бәлі, менімен көрісуге дейсіз бе?– деді лорд Винтер сұрағын тұнжырай қайталап.

– Иә, сізбен көріскелі келдім, әрине. Оның несіне таңырқап қалдыңыз.

– Сөйтіп, Англияға менімен көрісу үшін ғана келдіңіз бе, басқа мақсатыңыз жоқ қой?

– Жоқ.

– Демек, мен үшін ғана сонша әбігерге түсіп, Ла-Манштан кектей етіп келгенсіз бе?

– Тек сіз үшін ғана.

– Шайтан алсын! Өзіңіз нәзік жанды екенсіз ғой, жеңеше-ай.

– Сіздің ең жақын туысыңыз, шынында да мен емеспін бе?– деді миледи аңқау баладай мүләйімсіп.

– Тіпті менің бірден-бір мұрагерім де сізсіз, солай емес пе?– деді лорд Винтер қолма-қол миледиге тесіле қарай.

Қанша сабырлы болғанымен миледи еріксіз селк ете түсті, ал, лорд Винтер әлгі сөзді айтқан кезде жеңгесінің иығына қолын салған, сол себепті осы дірілді ол бірден сезді.

Соққы көздеген жерінен тиіп, жанына қатты батты. Миледи ә дегенде оны Кэтти көрсеткен екен деп ойлады, ол әзінің бас пайдасы үшін баронды жек көретінін кәнизагінің көзінше аңламай сездіріп қойған, соны Кэтти баронға айтқан болды; д'Артанья қайнысының өмірін сақтап қалғанда, миледи қатты ызаланып, сол жігітке қарсы бір шайпау сөз айтқан еді, енді соны да есіне алды.

– Мен сіздің не айтқалы отырғаныңызды түсінбедім, милорд. Сіздің

сөзіңіздің астарлы бір мағынасы жоқ па осы?—деді әйел уақытты созып, дұшпанын сөйлете түспек болып.

— Әлбетте, жоқ,— деді лорд Винтер көлгірси жадырай.— Сіз мені көргіңіз келген екен-дағы, салып ұрып, Англияға келіпсіз. Мен сіздің сол тілегіңізді білдім де, дұрысын айтсам, болжап шамаладым да, түнделетіп портқа келудің күллі қиындығынан, жағаға түсудің бар ауыртпалығынан құтқару үшін, сізді қарсы алуға бір офицерімді жібердім. Мен оның қарауына күйме бердім, ол сізді осында, өзім комендант болып істейтін камал-сарайға әкелді, мен мұнда күн сайын келіп тұрамын, екеуміздің бір-бірімізбен көрісуге деген тілегімізді іске асыру үшін, сізге арнаулы бөлме дайындауға әмір еттім; Осылардың бәрі сіздің маған айтқан сөзіңізден де гөрі, шынымен-ақ, таңданарлық болып көрінді ме, қалай?

— Жоқ, менің таң қаларлық деп отырғаным, сіздің менің келетінімді күні бұрын білгеніңіз.

— Жақсы жеңеше, оны түсіндіру тіпті оңай: сіздің кеменің капитаны рейдке келіп тұрмастан бұрын, портқа кіруге рұқсат алу үшін, шағын бір қайықты, кеме журналын, команда мен жолаушылардың тізімін қосып, ілгері жібергенін сіз байқамай қалғансыз ба? Мен — портың бастығымен, маған әлгі тізімді әкеліп көрсетті, содан сіздің атыңызды көрдім. Сіздің әлгінде ауызша айтқаныңызды менің жүрегім сезе қойды: теңізбен жүрудің қазіргідей қиын кезінде, не үшін осындай қауіп-қатерге басыңызды байлағаныңызды сезіп, алдыңыздан өзімнің қатерімді жібердім. Қалғаны өзіңізге мәлім.

Миледи лорд Винтердің өтірік айтып тұрғанын сезді, оны қатты қорқытқан да осы жәйт.

— Сүйікті қайным-ау,— деді миледи тағы да,— бүгін кешкілік Сіз гаваньға кіріп келе жатқанда, қайранның үстінен мен осы милорд Бекингэмді көрдім бе?

— Иә, соның тап өзін көрдіңіз... Ә, мен оған түсіндім! Оны көргенде сіз абыржып қалған боларсыз: өйткені сіз милорд туралы ой, шамасы, жұрттың көкейінен кетпейтін елден келдіңіз ғой және оның Франциямен соғысқа әзірленіп жатқаны әлгі кардинал досымызды қауіптендіретінін білемін.

— Менің кардинал досымды?— деді миледи дауыстап, ол лорд Винтер бұл жәйтті жақсы білетін шығар деп қалды.

— Ол сіздің досыңыз емес пе еді?—деді барон салғырт үнмен.— Егер мен қателесем — кешірерсіз: маған солай көрінген еді. Бірақ біз милорд герцог жәйлі сөзге кейін тағы да оралармын, ал қазір екеумізге ортақ әңгіменің өзімізге тиетін тұстарынан қашықтамалық. Сіз мені бір көру үшін келдім дедіңіз ғой?

– Иә.

– Олай болса, мен сізге, бәрі де өзіңіздің тілегіңізге сай жасалды, біз енді күн сайын көрісіп тұрамыз деп уәде беремін.

– Сонда мен осы арада мәңгі-бақи қалмақпын ба?—деді миледи шошып кетіп.

– Бәлкім, осы арада сізге қолайсыз бірдеңелер бар шығар, жеңеше? Өзіңізге бір нәрсе жетпейтін болса, соны айтыңыз, мен оны жеткізіп беруге тырысайын.

– Менің күтушілерім де, малайларым да жоқ...

– Оның бәрі болады, сударыня. Бірінші күйеуіңіздің тұсында үйіңіздің жасауы қандай еді, айтыңызшы, мен сізге тек қайны болсам-дағы, тап қазір бәрін де тап солай етіп жасандырайын.

– Менің бірінші күйеуімнің тұсында?— деді де, миледи лорд Винтерге абыржып қарай берді.

Миледидің маңдайынан суық тер бұрқ етті.

– Сіз әзілдеп отырсыз ба?— деді әйел бәсең ғана.

– Мен әзілқой кісіге ұқсаймын ба?— деді барон орнынан тұрып, бір қадамдай кейін шегініп.

– Немесе, дәлірек айтсам, сіз мені қорлап тұрған боларсыз? - деді миледи, креслоның жақтауын қолымен жанталаса қысып, сәл көтеріліп қойды.

– Сізді қорладым ба?—деді лорд Винтер жиіркене мырс етіп.— Сударыня, сіз шынымен-ақ солай ету мүмкін деп ойлайсыз ба?

– Сіз, мархабатты мырза, әлде массыз, әлде жынданып тұрсыз,— деді миледи.— Жөніңізге кетіңіз де, маған қызмет ететін бір әйел жіберіңіз.

– Әйелдер сүйрендеген сөзуар келеді, жеңеше! Күтушінің орнына өзім-ақ жарап қалармын? Сонда біздің үй ішіміздің сырын ешкім де білмейтін болады.

– Арсыз!— деді миледи ызаға булығып, сосын баронға қарап тұра ұмтылды, барон бір қолымен шпагасын сабынан ұстап, қасқайып тұра берді.

– Еье! Сіздің жұртты қалай өлтіретініңізді білемін, бірақ ескертіп қояйын: әйел демей, сізден қорғанамын,— деді ол.

– О, сіз дұрыс айтасыз, әйелге қол көтеруден тайынбайтын жексұрын сіз боларсыз,– деді миледи.

– Иә, бәлкім, болсам – болармын. Мұның үстіне өзімді ақтайтын дәлел де табылады: менің қолым, сізге қарсы көтерілген бірінші еркектің қолы емес шығар деп ойлаймын.

Осыдан кейін барон қолын баяу көтеріп, миледидің сол иығына саусағын тиер-тигізбес етіп, оны көзге шұқығандай түртіп қалды.

Миледи, жыртқыштай ырылдап, ышқына бір ыңыранып, атылуға әзірленген қабылан сияқты бөлменің алыс түкпіріне қарай шегініп кетті.

– Ырылдасаң – ырылдай бер,– деді лорд Винтер дауыстап,– бірақ азуды саламын деп әуре болмаңыз! Ескертіп қояйын, ол сізді тек бір бәлеге апарып ұрындырады: бұл арада мұрагерлік правосын күні бұрын анықтап қоятын прокурорлар жоқ, бұл жерде өзім тас қамауға салып тастаған таңғажайып сұлу келіншек үшін, мені жекпе-жек сайысқа шақыратын саяхатшы сал-сері жоқ, бірақ менің қарауымда оңтайлы судьялар бар, олар, егер қажет бола қалса, тірі күйеуінің көзін ала беріп, менің ағам – лорд Винтердің адал төсегіне ұрланып кіріп алған арсыз әйелді әшкерелеп, масқаралай алды, тағы да бір ескертіп қояйын, сол судьялар сіздің бір иығыңызды екінші иығыңызға ұқсас ету үшін, жендеттің қолына береді.

Лорд Винтер еркек басымен, қарусыз әйел алдында қару-жарақпен тұрса да, жай оғындай жалтылдаған миледидің көзін көргенде, кеудесіне бір қорқынышты үрейдің ұрланып кіргенін сезді де, оған қарамастан қаны қайнап, сөзін жалғай берді:

– Иә, менің ағамнан қалған мұраны иемденіп алғаннан кейін, енді сіз менің бар байлығыма мұрагер болып қалғанды қалайтын шығарсыз, ол пиғылыңыз түсінікті. Бірақ әуелден біліп қоятын бір жәйт: сіз мені өлтіресіз бе, әлде маған кісі өлтірушіні жұмсайсыз ба – оған қарсы біраз сақтық шараларын ескеріп қойғанмын. Әйтеуір, менің қолымдағы дүниеден сіз көк тиын да (бір пенни де) ала алмайсыз! Жауыздықты жасауға қанша тоймайтын болсаңыз да, енді осы апатты жолдан қайтатын кезіңіз келген жоқ па?! егер арманда кеткен ағамның аруағын қасиеттеп қастерлемейтін болсам, имандай сөзіме сеніңіз, мен сізді мемлекет түрмелерінің бірінде шірітер едім немесе еріккен жұртқа ермек болу үшін Таибернге⁶ жөнелтер едім! Мен сыртқа сыр шашпаймын, ендеше сіз де тұтқын екеніңізді үн-түнсіз мойындап жүре беріңіз. Енді бір он бес – жиырма күннен кейін мен әскермен бірге Ла-Рошельге аттанамын, бірақ кетер алдында арнаулы кеме келіп, сізді менің көзімше мінгізіп алып жүріп кетеді де, біздің оңтүстіктегі отарларымыздың біріне апарып тастайды. Қасыңызға бір кісіні күзетке қоямын, есіңізде болсын, егер сіз Англияға немесе Европа құрлығына қайтуға әрекет жасасаңыз болды, ол маңдайыңыздан бір оқты қадайды.

Миледи оны ықыласпен тыңдады және тыңдаған сайын жарқыраған от көзінің қарашығы үлкейе берді.

– Иә, сіз енді осы камал-сарайда тұрасыз,— деді лорд Винтер сөзін сабақтап.— Мұның қабырғасы қалың, есіктері зілдей, терезелеріндегі торы берік; оның үстіне сіздің терезеңіз теңіздің үстінде. Менің экипажымның мүшелері өзіме шын көңілмен берілген кісілер, осы бөлменің есігін, аулаға шығатын есіктердің бәрін солар күзетеді. Егер сіз ебін тауып аулаға жеткен күннің өзінде тағы үш темір торлы қақпадан өтуіңіз керек. Мұндағы бұйрық қатая қашуға бейімделіп, оқыс қимыл, бір қадам жасасаңыз немесе бір ауыз сөз айтсаңыз болды — сізді табанда атады. Егер сізді жазатайым өлтіріп қойса, ағылшынның әділ соты, өзін біраз әуре-сарсаңнан құтқарғаным үшін, маған разы болады ғой деп сенемін... А, сіздің бет-әлпетіңізде бұрынғы өз күшіне кәміл сенетін байсалды пішін қайта пайда болды ма! Сіз ішіңізден: «Он бес — жиырма күн, ештеңе етпейді, зерек ақыл-ойым аман болса, оған дейін бір денені ойлап табармын! Әзәзілдей айла-тәсілім бар, өзіме құрбандыққа біреуді шалармын! Енді он бес күннен кейін — мен бұл арада болмаспын...» деп толғанып тұрған боларсыз. Жарайды енді күшіңізді сынап көріңіз!

Лорд Винтер көкейіндегі ойын дәл басқаннан кейін, миледи қолын тырнағы алақанына кіргенше құшырлана қысып, бет-жүзінде зарығып-торығу, үркіп-қорқу сезімінен басқа ештеңенің ізін қалдырмауға тырысты.

Лорд Винтер сөзін сабақтай түсті:

– Мен кеткесін осында бастық болып қалатын офицерді бұған дейін көрген шығарсыз, демек, оны білесіз. Оның бұйрықты бұлжытпай орындайтынына өзіңіздің де көзіңіз жеткен шығар Портсмуттан осында келер жолда сіз онымен, әрине, сөйлеспек болған шығарсыз (мен сізді жақсы білемін ғой). Енді оған не дер екенсіз? Тіпті тас мүсіннің өзі сондай болып, үнсіз бедірейіп тұра алмайды емес пе? Сіз өз сиқырыңызбен талай сабазды сынап көрдіңіз, со байғұстардың сорына қарай, ұдайы жолыңыз болып жүрді. Енді сол сиқырыңызды оса адамға бір салып көріңізші, шайтан атсын, егер сіз дегеніңізге жетсеңіз, онда, жан-иманым куә, мен сізді ібілістің тап өзі деп білемін!

Лорд Винтер есікке барып, оны шалқайтып ашып тастады.

– Маған Фельтон мырзаны шақырыңыз!—деді ол әлдекімге, сосын миледиге қарап:— Қазір мен оны сізге таныстырамын,— деді баяу.

Сосын екеуі тоң-теріс үндемей қалды; жым-жырт тыныштық та осы бөлмеге біреудің асықпай баяу басып келе жатқан дыбыстары естілді. Ұзамай күңгірт дәлізден қарайып бір кісінің сұлбасы көрінді де, өзімізге таныс жас лейтенант баронның бұйрығын күтіп, есік алдында тұрып қалды.

– Кіріңіз, сүйікті Джон. Кіріңіз де, есікті жабыңыз,— деді лорд Винтер.

Офицер ішке кірді.

– Хош, енді мына әйелге жақсылап қарап ал,— деді барон әңгімесін жалғап.— Мұның өзі жас, сұлу, әйелге тән сиқыр қылықтың бәрі бір басынан табылады. Бірақ одан не пайда! Осынау жиырма бес жастағы зұлым әйелдің қылмысының көптігі сондай, біздің соттарымыздың бір жылдық архивінен сонша қылмысты іздесеңіз де таба алмайсыз. Оның дауысы қандай әуезді, тағыны қызықтыратын жем сияқты, көркі қандай көз тартады, ал, тәні кісіні ләззат-ғанибетке шақырады, обалы не, ол жағынан мін таппайсыз. Ол сізді айналдырып, айнытуға тырысар, бәлкім, тіпті өлтіріп тастауға да тырысар. Мен сізді қайыршылықтан құтқарып, лейтенант шенін бердім, тіпті бір кезде ажалдан да аман алып қалдым—оның қандай жағдайда болғанын өзіңіз білесіз. Мен қамқоршыңыз ғана емес, досыңызбын; жарылқаушыңыз ғана емес, әкеңізбін. Бұл әйел менің өміріме қастандық жасау үшін Англияға қайтып келген. Енді мен осы сұр жыланды уысымда ұстап, сені көмекке шақырып, өтініп отырмын: досым Фельтон, перзентім Джон, мені қорға демекпін, әсіресе, осы әйелден өзің де сақтан!— демекпін. Осы әйелді тиісті жазасын алғанша сақтаймын деп жан-иманыңмен ант еткің! Джон Фельтон, мен сенің сөзіңе сенемін! Джон Фельтон, мен сенің адалдығыңа сенемін!

– Милорд...— деді жас офицер миледиге кеудесіндегі күлкі кек-өшпенділігімен атыла қарай,— милорд, бәрі де сіздің қалағаныңыздай болады деп ант етемін!

Миледи жігіттің ала көзімен атқанына үнсіз көніп, мөлиіп отыра берді; оның таңғажайып сұлу жүзінде: «тағдыр салды — біз көндік» деген бір момақан, жуас ойдың ізі бар еді. Тіпті лорд Винтердің өзі осыдан бірер минут бұрын ғана мұнымен айқаса кетуге даяр тұрған жолбарыс-қатынды танымай қалды.

– Джон, естіп тұрсыз ба, бұл әйел осы бөлмеден шықпауға тиіс,— деді лорд Винтер сөзін жалғап,— ол ешкіммен хат жазыспауы керек, өзіңізден басқа тірі жанмен сөйлеспеуі керек, әрине, егер сіз онымен сөйлесіп, құрмет көрсетсеңіз ғана.

– Мен ант бердім, милорд, соның өзі жеткілікті.

– Ал енді, сударыня, құдайға сыйына беріңіз, өйткені адамның соты сізге жасарын жасады.

Осы үкімді әбден мойындаған кісідей, миледи басы салбырап отырып қалды.

Лорд Винтер қолымен соңыма ер дегендей, Фельтонға белгі берді, бөлмеден шығып кетті. Фельтон оның соңынан еріп, есікті ашты.

Сәлден кейін беліне айбалта қыстырып, қолына мушкет ұстап, қарауылда тұрған теңіз жаяу әскері солдатының дүрс-дүрс басқан дыбысы естілді.

Миледи өзін құлыптың саңылауынан аңдып тұр екен деп ойлап, бірнеше минутке дейін бұрынғы күйінде отыра берді, сосын ол жәйімен басын көтерді, бет-жүзі түнеріп, қатуланып қаңарына мінген ол жүгіріп есік алдына барып, құлағын тосты, сосын терезеге қарады да, ол арадан кетіп, үлкен креслоға келіп отырып, бір қалың ойға шомды.

XXI

ОФИЦЕР

Ал, осы кезде кардинал Англиядан бір хабарды сарғая күтті, бірақ ол жақтан аса қауіпті, жайсыз хабардан басқа ештеңе де келмеді.

Ла-Рошель құрыш қамауға алынса да, қолданылған шаралардың нәтижесінде, әсіресе қоршаудағы қалаға жау қайықтарын өткізбей тастаған тас бөгеттің нәтижесінде, табыс қамтамасыз етілсе де, король әскерлерін ел-жұрт алдында масқара етіп және кардиналдың намысына тиіп бұл қоршаудың әлі де ұзаққа созылатын түрі бар-ды, мұның үстіне кардиналға енді Людовик XIII мен Анна Австрийскаяны ұрыстырудың қажеті жоқ-ты, өйткені екеуі онсыз да ит пен мысықтай-ды, бірақ герцог Ангулемскиймен жанжалдасып қалған Бассомпьерді қайтадан табыстыру керек болды.

Ал, корольдің туысына келетін болсақ, ол тек қоршауды бастап берді де, оны аяқтап шығуды кардиналдың үлесіне қалдырды.

Мэрдің асқан табандылығына, қайсарлығына қарамастан, қала, дұшпанға берілмек болған, сол себепті де шатақ шығарып, бас көтергісі келген, бірақ мэр бүлікшілерді қолма-қолдарға асуға әмір етті. Осы жаза ең қызу қызыл көз тентектердің өзін сабасына түсірді де, олар бұдан гөрі аштан қырылғанды артық санады: мұндай өлім оларға, дереу дарға тартылғаннан гөрі, болар-болмасы бимағұлым, созалаңдаған баяу ажал болып көрінді.

Қаланы қоршаушылар оқта-текте ларошельдіктердің Бекингэмге жөнелткен шабармандарын немесе Бекингэмнің ларошельдіктерге жіберген шпиондарын ұстап алады. Мұндай кездері сот қысқа болады, кардинал: «Асыңдар!» деген бір-ақ сөзді айтады. Жазаны көруге корольді де шақырып жүрді. Король ілбіп келеді де, ыңғайлы бір орынға отырып, жазалауды басынан аяғына дейін түгел көріп шығады. Бұл оның қатты зерігіп кетпеуіне, сөйтіп әр минут сайын Парижге кетемін деп қылқылдамауына себін тигізеді, аздап та болса, көңілін көтеріп, кеудесіне ұялаған өкпе-ренішті ұмытуына жағдай жасайды; сонымен, егер ұсталған шабармандар мен шпиондар болмаса, қанша тапқыр өнерпаз дегенмен, жоғары мәртебелі тақсырдың жағдайы мүлде қиындап кетер еді.

Хош, осылай уақыт өте берді, ларошельдіктер оңайлықпен беріле қоймады. Қаланы қамаушылардың ең соңғы ұстап алған шабарманы Бекингэмге хат әкетіп бара жатыр екен. Хатта шынында да қаланың хәлі мүшкіл делініпті, бірақ оның қорытындысында: «Егер енді бір-екі апта ішінде сіздердің көмегіңіз келіп жетпесе, біз берілеміз»,— деп айтылмапты. Қарапайым сөздермен: «Егер сіздің көмегіңіз екі апта ішінде келіп жетпесе, ол келіп жетем дегенше, біздің бәріміз де аштан қатамыз»,— деп жазылыпты.

Сөйтіп, ларошельдіктердің күллі үміт-сенімі Бекингэмде екен. Бекингэм – олардың ғайыптан келетін құтқарушысы. Ал, егер Бекингэмнен ешбір қайран болмайтынына шыннан көзі жетсе, олар үміт-сеніміне қоса батыл ерлігінен де айрылып қалар еді.

Сол себепті де кардинал Англиядан: Бекингэм Ла-Рошельдің түбіне келмейді, деген хабарды дызақтап, асыға күтті.

Қаланы шабуылмен алу жөніндегі мәселе король кеңсесінде жиі-жиі талқыланып жатты, бірақ оны әманда қабылдамай тастайтын: біріншіден, Ла-Рошель бұларға алынбас қамал болып көрді; екіншіден, қанша айтқанмен, француздар бір-біріне қарсы шайқасып, қан төгілетін болса, оның саясатта алпыс жылға кейін шегіну екенін кардинал өте жақсы түсінетін, ал қазіргі сөзбен айтсақ, кардинал озық ойлы адам болатын. Шынында да, Ла-Рошельді талқандап, үш немесе төрт мың гугенотты қырып салу (әрине, олар бас игеннен гөрі өлгенді артық санайды), бұл 1628 жыл, 1572 жылғы Варфоломей түніне қатты ұқсар еді; бұған қоса, корольдің өз басы, шын мәніндегі католик ретінде, осынау ең ауыр жазаға кет әрі болмаса да, қаланы қамаушы генералдар ол жоспарды ұдайы ысырып тастап отырды, олар: Ла-Рошельді тек ашықтырып барып алмасақ болмайды,– деген дәлелді алға тартты.

Кардинал өз қолымен жұмсаған кек долы қатыннан еріксіз қаймығатынын бір сәт те есінен шығара алмай қойды: осынау әйелдің бірде жылан, бірде қабылан болып көрінетін өзгеше қасиетін ол да байқады. Сол әйел бұған опасыздық жасаған жоқ па? Әлде, өліп қалды ма екен? Не дегенмен, ол миледиді талай сынап көрген, бес саусағындай жақсы біледі, ол мұның пайдасына бола әрекет етіп жүр ме немесе қарсы әрекет етіп жүр ме, бұған дос болып жүр ме, әлде қас болып жүрме – бәрібір, егер бір кесірлі кедергіден лажсыз қолы байланып қалмаса, ол іс-әрекетсіз қарап отыра алмайды. Бірақ ондай кедергі қайдан шыға қояды? Кардинал оны білмейтін де еді.

Дегенмен ол миледиге қатты сенеді, оған дәйекті негізі де бар: кардинал сол әйелдің өткен өмірінде жан түршігерлік сұмдықтар болғанын сезеді, соны жұрт көзінен мұның қызыл мантиясы ғана бүркеп-жасырып қала алады және не себеп екенін өзі де білмейді, бірақ әйтеуір, сол әйелдің өзіне шексіз берілгенін аңғарады, өйткені оны басына төніп тұрған қауіптен қорғап қалатын да, қолтығынан демеп-жебейтін де осы кісінің өзі ғана.

Сонымен, ол соғысты жалғыз жүргізе беруге бел байлады, ал, бөгде бір көмек бола қалса, оны ғайыптан сәті түскен іс демек-ті. Ол әйгілі бөгетті салдыра берді, бұл Ла-Рошельдің халқын аштан қирауға тиіс еді. Талай-талай ұлы күйзелістер мен қаһармандық істерді бастарынан өткерген бақытсыз қаланың мүшкіл халіне көз тастай отырып, ол өзінің саясат жөніндегі ізашары Людовик XI сөздерін (сол сияқты мұның өз басы Робеспьердің ізашары ғой), Тристанның қамқоршысының: «Билеу үшін – бөлшекте» деген ережесін есіне түсірді.

Генрих IV Парижді қамауға алғанда, қала дуалының ішіне жанды және басқа азық-түлік тағамдарын тастауға жарлық берге екен; ал, кардинал болса, қала ішіне хат-қағаздар тастауға әмір етті, сол хаттарында ол ларошельдіктерге бастықтарының іс-әрекеті әділеттен аулақ, қатал екенін, олардың қара бастарының қамынан басқаны ойламайтынын түсіндірді. Басшыларында азық-түлік мол, бірақ олар соны халыққа бермейді, делінді. Олар: әйелдер, қарттар мен балалар, мейлі, өлсе – өле берсін, тек өз қаласын жаудан қорғайтын еркектер аман-сау, бақуатты болса болғаны деген ережені ұстанған (олардың да өз ережесі болған). Ол кезде бұл ереже әлі де болса жаппай қолданылмаған-ды, бірақ қала тұрғындары бұған ашық қарсы шыға алмай дәрменсіздік жасады ма әлде олар бұл құрбандыққа әдейі барды ма, білмейміз, әйтеуір, осы ереже теориядан практикаға айналды; кардиналдың аталмыш хаттары бұның дұрыстығына күмән келтіре бастады; хаттар ер-азаматтарға өлуге тиіс балалар, әйелдер мен шалдар – солардың өздерінің балалары, әйелдері мен әкелері екенін естеріне салды; егер ортақ ауыртпалықты бәрі бірдей көрсе – әлдеқайда әділрек болар еді, сонда бәрінің хал-ахуалы бірдей болғасын, тұрғын халықтың шешімі бір ауыздан қабылдана еді.

Осынау жәдігөй хаттар, оны жазған кісінің діттеген мақсатында жеткізді: тұрғын халықтың көбісін король әскерімен оңаша келіссөз жүргізуге бейімдей берді.

Бірақ тап сол кезде, кардинал өзінің сыннан өткен тәсілі жемісін бере бастағанын көріп, оны іске кеңінен жараттым деп қуана бастаған кезде, Ла-Рошельдің, король жауынгерлерінің шегініп жасырын өтіп кеткен бір тұрғыны – Бассомпьердің, Шомберг пен герцог Ангулемскийдің қырағы көзіне қалай түспей кеткенін бір құдайдың өзі ғана біледі және жоғарыдағы мырзаларды кардиналдың өзі жіті бақылап отырған ғой, – иә, Ла-Рошель тұрғындарының біреуі, дейміз біз, қалаға Портсмуттің тап өзінен келіп кіреді де, енді бір аптадан қалмай осында келуге әзір тұрған айбарлы тұтас бір флотты өз көзімен көргенін хабарлайды. Тіпті бұған қоса, Бекингэм қала мәріне ақырында, Францияға қарсы ұлы одақ жасалатын болды, енді француз корольдігіне бір мезгілде ағылшын, империя және испан әскерлері баса-көктеп кіреді деген хабар жібереді. Бұл хат қаланың күллі алаңдарында көпшілікке жар салынып оқылады, оның көшірмелері көше-көшенің тоғысқан жерлеріне ілініп қойылады, осыдан кейін король әскерімен келіссөздер жүргізе бастаған жұрттың өзі, осындай салтанатты түрде жіберілетін көмекті күтпекші болып, жоғарыдағы әрекеттерін үзіп тастайды.

Осы бір күтпеген жәйт Ришельенің бұрынғы мазасыздығын қайта қоздырды және теңіздің ар жағына еріксіз көз тігуге мәжбүр етті.

Ал, бұл кезде король әскерінің нағыз, бірден-бір бастығының қауіп-қатерінен бейхабар армия көңілді дарқан тірлікті басынан өткеріп жатты. Лагерьде ішім-жем де, ақта да бастан асады; күллі әскер бөлімдері көзсіз

батырлық, көңіл көтеретін сан алуан ойын-сауық жөнінен бір-бірімен бәсекелесе жарысып жатты.

Шпиондарды ұстап алып, дарға асу, бөгет басына, теңізге қауіпті бір жортуыл жасау, ақылға сия бермейтін бір әрекеттерді ойластырып, оларды шімірікпей орындау – армия күллі уақытын, міне, осылай емін-еркін өткізе берді, бұл ұзақ-сонар күндердің елеусіз өтуіне себін тигізді; осынау күндер аштықтың, сарғая күтудің азабын тартқан ларошельдіктерге ғана таусылмайтын ұзақ болып көрінген жоқ, сол байғұстарды қайсар-қажырмен қамап жатқан кардиналға да ұзақ болып көрінді.

Қатардағы атты әскер сияқты, салт атпен кез келген жаққа жүріп кете беретін кардинал, өзіне өте баяу салынып жатқандай болып көрінетін бекіністерге ойлана көз тастап өте береді, ол осы бекіністерге өзі тікелей басшылық етіп, Францияның түкпір-түкпірінен әдейі шақыртып алдырған инженерлерге салдырып жатқанды. Егер осылай жортуылдап жүрген кездері ол де Тревиль полкінің бір мушкетерін кездестіре қалса болғаны, оған жақындап барып, мұқият көз тастап қарайтын да, біздің төрт досымыздың бірде-біреуі болып шықпағасын, өзінің жіті көзін басқа бір нәрсеге аударып қоятын.

Бір күні әбден өлердей болып зерігіп кеткен кардинал, қаламен келіссөз жүргізуден үміті кесіліп, Англиядан бұрынғыша ешбір хабар келмегесін, қасына Каюзак пен Ла Удиньерді ғана ертіп, үйінен шығып кетті және ешбір мақсатсыз, тек әйтеуір сейілдеп, көңіл көтеріп қайту үшін ғана шықты. Ол құмдауыт жағалаумен, шетсіз-шексіз қиялға беріліп, мұхиттың шетсіз-шексіз айдынына асықпай көз тастап келе жатты. Бір төбенің басына жәйімен шығып қарап, таяу жерден шетен-қоршаудың ар жағында, жылдың осы уағында сирек көрінетін күн сәулесіне шуақтап, қыздырынып жатқан жеті адамды көрді және олардың айналасында бос шынылар шашылып жатыр екен. Сол кісілердің төртеуі мушкетерлер еді, олар әлгіде ғана біреуіне келген хатты оқымақ болып әзірленіп жатқан-ды. Бұл хаттың маңыздылығы сондай, соған болар бұлар ойын картасы мен сүйектерін барабан үстіне шашып тастай салған-ды.

Қалған үшеуі колиур шарабы құйылып, сырты сабан жіппен торланған нән шынының аузындағы қатқан құмды түсіріп жатты; Бұлар – біздің жас жігіттердің қызметшілері еді.

Жоғарыда айтқанымыздай, кардинал тұнжырап, көңілсіз келе жатқан-ды, ал, осындай кездері ол біреулердің жадырап, көңіл көтергендерін көрсе, тіпті түнеріп, ытырынып алатын. Мұның үстіне оның кісі таң қаларлық бір түсінігі болатын: ол әрқашанда біреулердің жадырап қуанатын себебін өзін қайғыратын нәрседен іздейтін. Каюзак пен Ла Удиньерге тоқта деген белгі беріп, кардинал мынан түсті де, күмәнді шат кісілерге қарай беттеді, шеге құмнан басқан аяғының дыбысы естілмейтінін және шетен-қораны паналап, көзге түспейтінін ескеріп, ол өзін қызықтырған әңгіменің шет-жағасын есітермін деп ойлады. Қораға он қадамдай қалған кезде гаскон

жігіттің дауысын бірден таныды, ал, бұлардың мушкетерлер екенін бұрынырақ анықтап көріп алған тақсыр енді қалған үшеуінің жұрт айрылмас дос деп санайтын – Атос, Портос, Арамистер екеніне күмән келтірмеді.

Осы жаңалықтан кейін, бұлардың әңгімесін естуге бұрынғыдан бетер құмартқанын өздеріңіз де сезген боларсыздар; оның көзі бір түрлі кілмиіп, аяғын мысықша басып, ұрланып қораға жақындай берді. Бірақ ол ешбір мән-мағынасы жоқ дабыр-дұбыр көмескі дыбысты есітер-естімес кезде, біреудің шаңқ еткен ащы дауысынан селк етіп шошып кетті, сол дауыс мушкетерлердің назарын аударды.

– Офицер, – деді Гримо айқайлап.

– Сіздің тіліңіз шығайын деген екен, сұмырай! – деді Атос шынтағына сүйеніп, басын көтеріп, Гримоны ала көзімен бір атып.

Гримо енді қайтіп жұмған аузын ашпады, тек сұқ саусағын шошайтып, қора жақты мегзеді, сөйтіп осы ишаратымен кардинал мен оның нөкерінің келгенін білдірді.

Мушкетерлер жатқан жерінен секіріп тұрысып, оны құрметтеп, иіліп ізет көрсетті.

Кардинал қатты ашуланған тәрізді.

– Мушкетер мырзалар, өздерін күзеттіріп қоятын тәрізді ме қалай? – деді ол. – Құрлықтағы жолмен бізге ағылшындар келіп қалған жоқ па екен осы? Әлде мушкетерлер өздерін аға офицерлерміз деп есептей ме екен?

– Шарапатты мырза... – деді Атос, өйткені жұрт жаппай асып-сасып жатқанда, нағыз бекзат сияқты, сабырлы, байсалды қалпын сақтап қалған тек осы ғана еді, ол тіпті осы қалпынан өмірде айнымайтын, – шарапатты мырза, мушкетерлер қызметін атқармай жүрген кезде немесе қызметі аяқталғаннан кейін шарап ішіп, сүйек ойнайды, ал, өздерінің дәйекшілеріне олар – жоғары дәрежелі офицерлер болып көрінеді.

– Дәйекшілері дейсіз бе?! – деді кардинал бұркылдап. – Біреулер тұстарынан өтіп бара жатқанда, мырзаларын ескертіп отыруға әмір беріліп қойылған дәйекшілер, шынында да дәйекшілер емес, сақшылар ғой.

– Жоғары мәртебелі тақсыр, өзіңіз де көріп тұрсыз ғой, егер біз осындай сақтық жасамасақ, қара басып, сізді қатты құрмет тұтатынымызды білдіре алмай қалатын едік және шапағатыңыз түсіп, бәріміздің басымызды бір жерге қосқаныңыз үшін сізге алғыс айта алмайтын едік... Д'Артаньян, – деді ол сөзін жалғап, – сіз әлгіді: ғана бір қолайлы сәтті тауып, шарапатты мырзаға ризалығыңызды білдірмек болғаныңызды айтып едіңіз: міне, қолайлы сәт туды, соны пайдаланып қалыңыз енді.

Қауіп-қатер төнгенде Атос тіпті тау қозғалмас салқын қанды болып кететін, осынау сөздерді ол аспай-саспай, мейлінше сыпайы айтты, осындай сыпайы сырбаздығымен ол кейбір кездері тума корольдердің өзінен бетер айбынданып кетер еді.

Д'Артаньян жақын келіп, бірер сөзбен алғыс айта берді де, кардиналдың түнере қарап тұрғанын көріп тыйыла қалды.

– Сонда да бәрібір, мырзалар,– деді Ришелье, шамасы, Атос сөзі оны әуелгі ойынан қайтара алмаған тәрізді,– бәрібір мырзалар, кейбір қарапайым солдаттардың артықшылығы бар бөлімдерде қызмет атқаратынын пайдаланып, асыл текті бекзаттар сияқтанып жүретінін өз басым жақсы көрмеймін: өзгелер сияқты олар да ортақ тәртіпті сақтауы керек.

Атос, кардинал осы сөзін айтып бітіргенше сабыр тұтып, сосын оны қостап, басын изеп, төмендегіше тіл қатты:

– Шарапатты мырза, біз тәртіпті тіпті де бұзғанымыз жоқ қой деп сенемін. Біз болсақ қазір қызметтен боспыз, сол себепті де, не істесек те өзіміздің еркімізде ғой деп ойлағанбыз. Егер сіз, мәртебелі тақсыр, тап қазір өзгеше бір бұйрық берсеңіз, біз оған қуана - қуана мойынсұнуға әзірміз.– Өзіңіз де көріп тұрсыз, шарапатты мырза,– деді ол қабағын түйіп, өйткені бұл тергеу оның шыдамын тауыса бастаған еді.– Болмашы бір шу шықса әзір тұру үшін мылтықтарымызды ала келдік.

Сосын ол үстінде қарттар мен сүйектер шашылып жатқан барабанның қасында бір-біріне сүйеліп қойылған төрт мушкетті кардиналға саусағымен мегзеп көрсетті.

– Егер осындай аз нөкермен келе жатқан сіз екеніңізді білгенімізде, мәртебелі тақсыр, біз дереу алдыңыздан шығатын едік, оған кәміл сенуіңізге болады,– деді д'Артаньян.

Кардинал мұрты мен ернін жымқырып алып, тістелей берді.

– Тап қазіргідей қаруланып, қызметшілеріңізді қарауылға қосып, бас қосқан кездеріңізде, өздеріңіздің кімге ұқсас екендеріңізді білесіздер ме?– деді кардинал.– Сіздер төрт қаскүнемге ұқсайсыз.

– Сіз өте дұрыс айтасыз, шарапатты мырза,– деді Атос, оны қолма-қол қостап,– біздің шынында да қаскүнемдік ойлап жүргеніміз рас, оған, мәртебелі тақсыр, энеугүні ертеңгілік өзіңіздің де ішіңіз жеткен, бірақ біздің қаскүнемдігіміз ларошельдіктерге қарсы бағытталған.

– Ә, саясатшы мырзалар,– деді кардинал да қабағын түйіп бұларға қарсы дау айтып,– егер сіздерді әлгіде ғана мені көріп, жасыра салған хатыңыз сияқты оп-оңай оқи алатын болсақ, сіздердің миларыңыздан көптеген

құпия жәйттердің шешімі табылар еді!

Атостың бет-жүзі дуылдап, кардиналға қарай бір басып тоқтай қалды:

– Осы сіз шынымен-ақ бізге күдіктеніп, нағыз тергеу жүргізіп жатқаннан сауымысыз, шарапатты мырза. Олай болса, мәртебелі тақсыр, бізге жәй-жағдаятты анықтап түсіндірсеңіз екен, сонда біз тым болмаса не істейтінімізді білер едік.

– Егер бұл шын мәніндегі тергеу бола қалса не істер едіңіз? Сіздерден өткен кісілер де талай тергеуге алынған және жауап та берген, мушкетер мырза,— деді кардинал.

– Міне, сол себепті де, мәртебелі тақсыр, мен сізге қалай тергеймін десеңіз де еркінizde деп айтқанмын, ал, біз жауап беруге дайынбыз.

– Сіз әлгіде ғана оқи түсіп, сосын жасыра салған хатының нендей хат, Арамис мырза?

– Әйелден келген хат, шарапатты мырза.

– О, мен оны түсінемін!— деді кардинал.— Ондай хат жөнінде үндемей қалғанның өзі дұрыс. Бірақ ол хатты дуағөй піріңізге көрсетуге болады, өздеріңізге мәлім, мен дін адамымын ғой.

– Шарапатты мырза,— деді Атос сұмдық ұстамдылықпен, мұндай жауап үшін оның басы кетуі мүмкін еді,— ол шынында да әйелден келген хат, бірақ оған қол қойған Марион Делорм де, д'Эгильон ханым да емес.

Кардинал қанын ішіне тартып, сазарып сала берді, көзі ызалана жарқ етті. Ол Каюзак пен Ла Удиньерге әмір еткісі келгендей артына бұрылды. Атос оның осы қимылын қалт жібермей, өзі де мылтығына қарай бір аттады, өздерін тұтқындатқысы келмеген үш досының да есіл-дерті осы қаруда болатын. Кардиналдың жақтастары, өзін қосқанда үш-ақ адам еді, ал, қызметшілерін қоса есептегенде мушкетерлер жеті кісі-тін. Атос пен оның жолдастары шынында да бірдеңе деп құпия сөз байласып жатқан, сол себепті де кардинал күштің тең түспейтінін ойлап, әманда көңілінің бір түкпірінде сақтап жүретін тосын айла-тәсілімен жалт берді: ол ашуын жұмсақ күлкіге жеңдірді.

– Жарайды, осы да жетер!— деді ол.— Сіз қайтпас қайсар жас батырсыздар: күндіз — өр кеуде тәкаппарсыз, тас қараңғы түнде — адал берілген аламансыз. Өзге кісілерді жақсы қорғайтын кісінің, өзін де қорғай білгені абзал. Мырзалар, мен әлгі «Қызыл кептер ұясына» баратын түні жолай мені қалай қорғағаныңызды ұмытқан жоқпын. Егер қазіргі бара жатқан жолымда бір қауіп бола қалса, сіздерден маған еріп жүріңіздер деп өтінген болар едім. Бірақ төніп тұрған қатер жоқ екен, сіздер осы арада қала беріңіздер, шараптарыңызды тауысып, ойындарыңызды аяқтап,

хатыңызды оқи беріңіздер. Қош, мырзалар!

Каюзак жетелеп әкеліп, көлденең тартқан атына қонды да, ол бұлармен қолын бір бұлғап қоштасып, шауып ала жөнелді.

Төрт жас жігіт орындарында үн-түнсіз сілейіп тұрған күйі, ол әбден көрінбей кеткенше артынан телміре қарап, көзімен ұзатып салды.

Сосын олар бір-біріне қарасты.

Бәрінін де түсі бұзылып кетіпті: дос пейілмен қоштасса да, кардиналдың қатты ызаланып кеткенін бұлар түсініп тұр.

Тек Атос қана өктем иінімен, тыжырына жымыып тұрды. Кардинал бұларды естіп, көре алмайтындай жерге жеткенде, ашуын кімнен аларын білмей тұрған Портос:

– Ана ақымақ Гримо кешігіп қалды!– деді дауыстап.

Гримо ақталу үшін бірдеңе дегісі келіп еді, Атос саусағын шошайтып, ескерткендей болды, Гримо табанда жым болды.

– Сіз әлгіде хатты берер ме едіңіз, Арамис?–деді д'Артаньян.

– Мен мынадай бір шешімге келген едім,– деді Арамис, әсем дауысын нәшіне келтіре сөйлеп.– Егер кардинал хатты әкел деп лап еткенде, бір қолыммен хатты беріп жатып, екінші қолыммен шпагамен түйреп тастайтын едім.

– Мен де солай ойлап едім,– деді Атос.– Сіздің сөзіңізге таласқаным да содан. Ер жігіттермен тап әлгідей өктем сөйлесіп, ол кісі тым аңғырт кетті. Тіпті соның өзі өмір бойы әйелдермен, балалармен ғана істес болып жүрген екен деп те ойлап қалуға болатындай.

– Сүйікті Атос, мен сізге қатты тәнті болдым, бірақ түптеп, келгенде біз дұрыс жасамадық,– деді д'Артаньян оны құптамай.

– Дұрыс жасамағаны қалай!–деді Атос ызаланып.– Мына өзіміз тыныстап тұрған ауаның иесі кім? Өзіміз көзімізді алмайтын ана мұхит кімдікі? Аунап-қунап жатқан ыспа құм кімдікі? Ғашығыңыз жазған хаттың иесі кім? Кардинал ма? Ар-ұжданыммен ант етейін, сол кісі осы күллі әлемнің билеушісі бір өзім деп ойлайтын болуға тиіс! Сіз соның алдында есіңіз шығып, жерге кіріп кетердей болып, бірдеңе деп мінгірледіңіз... Тіпті сіздің көз алдыңызға Бастилия келіп елестеген екен, орасан зор Медуза сізді қара тас етіп қатырып тастағалы жатыр екен деп те ойлап қалуға болатын еді. Кәне, өзіңіз-ақ айтыңызшы, ғашық болу – қаскүнемдік жасауға серттесу деген сөз бе? Сіз кардинал түрмеге апарып тығып тастайтын әйелге ғашықсыз, сол әйелді кардиналдың қолынан құтқарғыңыз келеді. Сіз мәртебелі тақсырмен арбасып келесіз мына хат – қолыңыздағы көзіріңіз.

Дұшпаныңызға картаңызды көрсетудің қажеті қанша? Бұлай етуге болмайды. Сол картаны ойың өзі болжап біле берсін, іске сәт! Біз оның ойынын тауып шығарамыз ғой.

– Шынында да, сіздің айтқаныңыздың бәрі рас, Атос,— деп Д'Артаньян онымен келісе кетті.

Ендеше әлгіде болған оқиға жөнінен ләм деп сөз айтпалық, Арамис немере қарындасының хатын, кардинал үзіп жіберген жерінен оқысын.

Арамис хатты қалтасынан алды да, үш жолдасы оған жақындап отырысты, ал, дәйекшілері тағы да нән шынының қасына барын үймеледі.

– Сіз бір жолын ба, әлде екі жолын ба оқыдыңыз, одан да жасынан қайта бастаңыз,— деді д'Артаньян.

– Мақұл,— деді Арамис.

«Сүйікті кузен, мен шамасы Стенэ қаласына кететін шығармын, апайым сонда кармелит әйелдердің жергілікті монастыріне жас күтушімізді орналастырған еді. Ол байғұс өз тағдырына мойынсұнған көрінеді, басқа жерде тұрса, күнәлі Һарам жолға түсіп кету қауіп бар екенін жақсы біледі. Бірақ үй ішіндік ісіміз тілегеніміздей болып орындалса, онда ол бикені бәлеге қалатынын сезгенде, тәуекелге бел байлап, аңсаған адамына қайтып барады, өйткені оның өзін күн-түн демей ойлап жүргенін біледі. Ал, әзірге ол онша бақытсыз да емес: оның есіл-дерті — ашынасынан хат-хабар алу. Ол тәрізді дүниенің монастырьдың темір торынан өте қоюы аса қиын екенін білемін, бірақ кузен, менің онша олақ емес екеніме талай рет көзіңіз жетті ғой, ендеше сол тапсырманы орындауды өз қолыма аламын. Апайым сіздің оны ұмытпай, көңіліңізде ұдайы сақтап жүргеніңізге алғыс айтады. Ол бір кездері қатты абыржыған еді, бірақ тосын бірдеңе болып қалмас үшін, сол жаққа өзінің сенімді кісісін жібергесін, көңілі біраз байыз тапты.

Қош, сүйікті кузен, өзіңіз жәйлі жиі-жиі хат жазып тұрыңыз яғни бізге бір хат-хабар жіберуге сенімді жағдай туған сайын жазып тұрыңыз. Сізді сүйдім.

Мари Мишон».

– О, мен саған борыштымын, Арамис!—деді д'Артаньян дауыстап.— Қымбатты Констанция! Ақырында бір хабарың келіп жетті-ау әйтеуір! Тірі екенсің, Стенэда жүр екенсің! Атос, сіз қалай ойлайсыз, ол қала қай жерде?

– Лотарингияда, Эльзас шекарасынан бірнеше лье жерде. Қамау аяқталысымен, біз ол жаққа серуендеп барып қайта аламыз.

– Оны енді көп күтпеспіз деп сенемін,— деді Портос.— Бүгін бір

шпионды дарға асты, оның айтуынша, ларошельдіктер етіктерінің былғарысын жеп жатқан көрінеді. Олар былғарыны жеп бітіргесін, ұлтанына ауыз салады, одан кейін... олар бірінің етін бірі жемесе, не істейтінін білмеймін.

– Есуас байғұстар!—деді Атос тамаша бордос шарабының бір стаканын қағып салып, ол кезде со шарап тап қазіргідей әйгілі болмағанмен, мақтауға татитын шарап-ты.— Есуас байғұстар! Күллі діндердің ішіндегі ең қолайлы, ең жанға жайлы жағымдысы католиктік дін екенін білмей ме екен!.. Дегенмен,— деді ол шарабын тауысып, таңдайын қағып,— нағыз сабаз солар... шайтан соқсын сізді, не жасап жатырсыз, Арамис?—деді ол сөзін жалғап.— Ана хатты қалтаңызға тығып жатырсыз ба?

– Иә,— деді д'Артаньян оның сөзін растап.— Атос дұрыс айтады: оны өртеу керек. Дегенмен, кім білген... кардиналдың күлге де тіл бітіретін бір құпиясы бар шығар?

– Болуы да мүмкін,— деді Атос.

– Ол хатқа не істейін деп едіңіздер?— деді Портос.

– Бері келші, Гримо,— деді Атос.

Гримо орнынан атып тұрып жетіп келді.

– Рұқсатсыз сөйлегеніңіз үшін, досым, сіз мына бір жапырақ қағазды жейсіз. Сосын бізге жасаған қызметіңіздің сыйы ретінде мына бір стакан шарапты ішіп қоясыз. Әуелі мына хатты алдағы, жақсылап тұрып шайна!

Гримо жымыып бір күлді де, Атос жиегіне дейін мөлтілдетін шарап құйған стаканнан көзін алмай, қағазды шайнап-шайнап, жұтып жіберді.

– Браво! Жарайсың, Гримо!—деді Атос оны мақтап.— Ал, енді стаканды алыңыз. Жетті, алғыс айтпасаң да болады.

Гримо үн-түнсіз бір стакан бордос шарабын қағып салды, бірақ бір ғанибет сезімді оның көкке көтерілген көзі, анық білдірген еді.

– Ал енді,— деді Атос,— кардиналдың басына, Гримоның қарнын жарып; ақтарып көрейінші деген бір зымиян ой келмесе, біз енді қам жемесек те болады...

Бұл кездері мәртебелі тақсыр көңілі бір түрлі жабығып сейіл - серуенін құра берді, сонда жолай:

– Осы бір төрт дос қайтсе де маған қызметке келуі керек!— деп күбірлеп бара жатты.

ҚАМАУДАҒЫ БІРІНШІ КҮН

Францияның жағалауына көз жүгіртеміз деп жүргенде, бір сәт назарымыздан шығарып алған миледи жәйіне көшелік енді.

Біз оны тағы да сол баяғы аса қиын хал үстінде көреміз – ол бір қараңғы ой тұңғиығына, тамұқтың зұлмат түнегіне шым батып, күллі үміт-сенімін соның қақпасының алдына қалдырып кетті: өмірінде тұңғыш рет күдіктеніп, тұңғыш рет қорқайын деді.

Бақыт құсы оған екі рет опасыздық жасады, оның ойын екі рет біліп қойып, екі рет сатып кетті, осы екі жағдайдың екеуінде де жолының болмауына бір ғана жын-шайтан себепші болды, мұны мойыту үшін тәңірім оны өз қолымен жіберген болуға тиіс: д'Артаньян бұл әйелді, өмірінде жеңіліп көрмеген зұлым күшті жеңді.

Ол мұның махаббатын мазақ етіп, тәкаппар әр кеудесін басып қорлады, көкейіндегі мансапқұмар ой-арманын болдырмай тастады, енді міне бақытын да біржолата құртып жібермек, азаттығына ауыз салып, тіпті өміріне де қатер төндіріп отыр. Бұған қоса, ол әйелдің бет пердесінің, әдетте соны бүркеп, сыртқа мейлінше айбарлы болып көрінетін тылсым күдіреттің сырын ашқандай еді.

Королеваға қаңарын тіккен Ришелье Бекингэмнің басына дауылды төндірген кезде, д'Артаньян сол дауылды сейілтіп жіберді, – бұрынғы жақсы көрген кісілерінің бәріне өшігіп алған миледидің Бекингэмге де жаны қас. Қызулы, ләззатқұмар әйелге тән мінезбен өлекшедей аласұрып, бір сәт де Вардка жаны құмартып, аңсары ауып еді, д'Артаньян сол жігіттің орнын келіп басты. Мұның сұмдық құпиясы д'Артаньянға белгілі, ал, сол құпияны білген кісі мерт болады деп бұл кезінде ант еткен. Ең ақырында, кепілдеме қағаз алып, соның көмегімен дұшпанынан кегін қайтармақ болып еді, ол қағазды мұның қолынан жұлып әкетті. Міне, сол д'Артаньян тап қазір өзін тас қамауда ұстап отыр, енді оны қайдағы бір қырсық шалған Ботанибейге, Үнді мұхитындағы кісі жиіркенетін бір Тайбернге жер аударады.

Сөз жоқ, осының бәрі д'Артаньянның әрекетімен істеліп жатыр – мұны басқа ешкім де тап осылай масқаралай алмайды. Осы қорқынышты құпиялардың бәрін лорд Винтерге хабарлаған да сол жігіт, тірі жан білмейтін құпиялардың бірінен соң бірін жазмыштың әміріндей етіп ашып жүрген де сол жігіт. Ол қайнымды жақсы біледі, бәрін де мөлдіретіп жазып жіберген ғой.

Әйелдің кеудесінде кек сақылдап қайнап жатыр!

Қаңыраған бөлменің алыс түкпіріне отты көзін қадап, ол қимылсыз

отыр; тек анда-санда кеудесінен тыныстап бір ыңыранып ауыр күрсінген дыбысы естіледі, осы бір тұнжыраған тәкаппар қамал-сарай салынған күз-жартасқа буырқанып-бұрсанып келіп, өкіре соғып, мәңгі-бақи үзілген үміттей әл-дәрменсіз быт-шыт жарылып шашырап жатқан толқын шуына оның осы ыңыранған дыбысы қосылғандай еді.

Ашу-ызасы лапылдап отырса да, әйелдің ақыл-ойы тыным таппай, болашақ уақытта Бонасье бикеден, Бекингэмнен, әсіресе д'Артаньяннан өш алудың керемет жоба-жоспарларын жасайды!

Хош, бірақ өш алу үшін азат болу керек, ал, тас қамалда жатқан кісі азат болу үшін қабырғаны қаусатып, темір торды кескілеп, еденді талқандау керек. Мұндай істі тек төзімді, қажырлы да қайратты еркек қана ақыр аяғына дейін жеткізе алады, бірақ безгек бұған кісідей аласұрып жүрген, әйелдің қолынан не келеді! Сонымен бірге бұған ұзақ уақыт – айлар мен жылдар қажет, ал... қаһарлы туысы, түрмешісі лорд Винтер айтқандайын, оның қарауында он немесе он екі-ақ күн қалды.

Оған қарамастан, егер еркек-кіндік болса, ол бағын бір сынап көрер еді, бәлкім, дегеніне жетер еді. О жаратқан, нәуетек те нәзік әйелге ер жүрегін беріп, тәлкек етпесе қайтеді!

Сонымен, қамаудың алғашқы сәті сұмдық қиын болды: миледи ашуланғаннан тұла бойы қалтырап-дірілдеп, өзіне өзі ие бола алмады, әйелдің әлсіз табиғаты сыр білдіріп қойды. Дегенмен ол бірте-бірте ашу-ызасын ауыздықтап, қалшылдап-селкілдеуін қойды, қажыған жылан сияқты тыныс алып, күш жинамақшы болып, бүктетіліп жата кетті.

– Жарайды, жетті енді, жетті. Сонша құтырынатындай жынданып кеткен жоқпын ба осы, – деді ол өзіне өзі сұрау қойып, отты көзі шағылысқан айнаға қарап. – Қой, енді қайтып ашуланбайын. Ашу – әлсіздіктің белгісі. Оның үстіне бұл – менің қаруым емес. Егер әйелмен арбасып, күш жұмсасам, жолым болып, жеңіске жетер едім. Бірақ мен еркектермен жағаласып кеттім, әлсіз әйел басыммен оларға қайдан тең келейін. Оданда әйел қаруын жұмсай көрейін: менің күшім – әлсіздігімде ғой.

Аса кескінді, құбылмалы сұлу жүзін қалай өзгерткені жөн болатынын табанда өз көзімен байқап көрмекші болып, миледи бет - пішінін: түсін мүлде бұзып жіберетін ашу-ызадан бастап, аса бір ұяң, биязы да ибалы сиқыр күлкіге дейін қырық құбылтып, ойнатып, сынай көрді. Бет ажарын ашып, құлпыра түсу үшін оның нақты қолы шашын сипалап тарай бастады. Ақырында, өз кейпіне өзі разы болған әйел:

– Үмітсіз шайтан болсын. Әлі кеш қалғаным жоқ: бұрынғыдай сұлумын, – деді күбірлеп.

Кешкі сағат сегіздің кезі-тін. Миледи бөлмеден бір керуетті көрді; ол біраз тынығып алсам, ой-санам да, көңілім де ашылып қалар, өңім де кірер

деп ойлады. Бірақ жатпай тұрғанда, оның кеудесінде тағы бір сәтті ой жылт етті. Ол сырттан кешкі тағам жәйін сөз етіп жатқанын естіді. Оның бұл бөлмеге келіп кіргеніне бір сағаттан асқан, енді, шамасы, бұған кешкі ас әкеліп беруге тиіс шығар.

Тұтқын әйел уақытты текке өткізгісі келмеді де, осы кештен бастап, өзін күзету тапсырылған кісілердің мінез-құлқын шым-шымдап білу, зерттеу ісімен шұғылданып көрмекші болды.

Есіктің астынан сызаттап жарық көрінді; бұл – түрмешілердің келгенінен хабар берді. Миледи орнынан тұра беріп, қайтадан креслоға асығыс отыра кетті; оның басы кейін шалқайып, толқынды шашы иығына төгілді, уқаланған шілтерлігі ысырылып, кеудесі сәл ашыла түсті, бір қолымен жүрегін басып, екінші қолын креслодан жансыз түсіріп жіберді.

Есіктің темір бастырғышы тарсылдап, топсасы сықырлап ашыла берді, бөлме ішінен басқан аяқтың тықыры естілді.

– Мына столды ана жерге қойыңыз,– деді біреу.

Миледи со замат Фельтонның даусын таныды.

Бұйрық бұлжымай орындалды.

– Шырағданды әкеліп, сақшыны ауыстырыңыз,– деді Фельтон тағы да.

Жас лейтенанттың қарауындағы кісілеріне берген осынау екі дүркін бұйрығынан миледи өзін күзететін кісілердің яғни солдаттардың, мұны күзетумен бірге, қызмет ететініне де көзі жетті.

Фельтонның бұйрығы заматында үн-түнсіз орындалып жатты, соған карағанда, қарауындағы солдаттар оған қалтқысыз бағынатын тәрізді.

Бұған дейін миледиге назар аудармаған Фельтон, ақырында оған бұрылып қарады.

– А-а! О кісі ұйықтап қалыпты. Жарайды, кейін – оянғасын ауқаттанар,– деді ол.

Сосын ол есікке қарай беттей берді.

– Жо-жоқ, лейтенант мырза, ол әйел ұйықтап жатқан жоқ,– деді миледиге жақын келген солдат Фельтонды тоқтатып, ол бастығындай мейірімсіз безбүйрек емес екен.

– Ұйықтамағаны қалай? Сонда ол не істеп жатыр?– деді Фельтон.

– Ол талып қалған. Өңі аппақ, құлағымды қанша тоссам да, тынысын ести алмай тұрмын.

– Сіздің сөзіңіз рас шығар,— деп келісе кетті Фельтон тұрған жерінен мойнын бұрып, әйелге бір қадам да жақындамай.— Тұтқыныңыз талып қалды деп лорд Винтерге айтыңыз. Бұл төтен жәйт, мен не істерімді білмей тұрмын!

Солдат офицерінің бұйрығын орындамақ болып шығып кетті, Фельтон есік алдында тұрған креслоға отыра кетті де, ләм деп тіл қатпай, қимылдамай бастығын тоса берді. Миледи әйелдерге кәнігі бір өнерді жете игерген еді: ол көзін ашпай-ақ қою кірпігінің арасынан айналасын көре беретін. Ол бұған ту сыртымен отырғам Фельтонды көрді; әйел оған көз жазбастан он минуттей қарады, бірақ оның шімірікпес тас мүсін күзетшісі оған бір рет те бұрылып қарамады.

Әйел қазір лорд Винтердің келетінін есіне алды да, ол келгесін мұның түрмешісі күшейе түсетінін сезді. Оның бірінші тәжірибесі сәтсіз аяқталды, бірақ запаста әлі талай амал-айласы бар әйел сияқты, бұған оңай мойынсұнды, басын көтеріп, көзін ашып, жеңіл ғана күрсінді.

Осы күрсіністі естіп, Фельтон бұрылып қарады-ау әйтеуір.

– А, міне, сіз де ояндыңыз, сударыня. Енді мен бұл арадан кетсем де болады. Егер сізге бірдеңе қажет бола қалса,— қоңырау соғарсыз,— деді ол.

– Ах, құдай-ай, құдайым-ай, жаны құрғырдың қиналуын!— деді миледи сыңғырлай сыбырлап, ежелгі заманның мекер әйелдері сияқты, бұл да кімнің көзін жойғысы келсе, тап осылай сиқырлап тастауға тырысып.

Осыдан кейін креслода бойын түзеп жөнделіп отырды, енді ол бұрынғысынан да тартымды, әсем болып құлпырып шыға келді.

Фельтон орнынан тұрды.

– Сізге асты күніне үш рет береді, сударыня,— деді ол.— Ертеңгісін сағат онда, сосын түскі сағат бірде, кешқұрым сағат сегіз кезінде. Егер бұл тәртіп ұнамайтын болса, онда мен айтқан мезгіл орнына, көңіліңіз қалаған уақытыңызды айтыңыз, сосын біз сіздің тілегіңізді ескеруге тырысамыз.

– Осынау тұнжыраған абажадай бөлмеде ұдайы жалғыздан-жалғыз отыра бермекпін бе?—деді миледи мұңайып.

– Көрші тұратын бір әйел шақырылды. Ертең ол қамал-сарайға келеді, сосын сізге қажет болған кезде, осында келіп-кетіп жүреді.

– Көп рахмет,— деді тұтқын әйел монтансып.

Фельтон сәл ғана басып иіп, шығып кетті. Ол табалдырықтан аттай берген кезде, әлгіде миледи талып қалды деп айтуға жіберілген солдатты ертіп, лорд Винтер дәлізбен жақындай берді. Оның қолында иіскететін тұз бар екен.

– Бұл не? Не болып қалды?—деді ол кекесінді үнмен, тұтқын әйелдің тұрғанын, Фельтонның кетпек болып жатқанын көріп.— Өлі әйел тірілген бе қалай? Шайтан атсын, Фельтон шырағым, сені шіп-шикі жас санап, алдыңнан қызық бір комедияның алғашқы сахнасын ойнап жатқанын түсінбегенсің бе, біз ол комедияның әлі аяғына дейін көріп, рахатқа батамыз.

– Мен өзім де солай ойлап едім, милорд,— деді Фельтон.— Бірақ тұтқынымыз әйел болғасын, оған аздап та болса назар аудармақшы едім, өйткені әрбір тәрбиелі, көргенді кісі, әйел қамын ойламаса да, өз парасатын ойлап, оған көңіл бөлуге міндетті ғой.

Миледидің жаны түршігіп кетті. Фельтонның сөзінен арқасын аяз қарып өткендей болды.

– Сонымен, мына шебер қолмен төгілдіріп қойған қолаң шаш, уыздай аппақ дене, ибалы көзқарас сені әлі жолдан тайдыра қойған жоқ шығар, тас жүрек?

– Жоқ, милорд, сенсеңіз, мені кінәлі ету үшін әйел қулығы мен қылығынан да күштірек бірдеңе керек шығар,— деді ол.

– Олай болса, батыр лейтенантым, басқа бір қулық ойлап табуды миледиге қалдырайық та, өзіміз кешкі асқа баралық. О, қам жемей-ақ қой, оның ойы жүйрік, комедияның екінші әрекеті біріншісінің ізін ала көрсетілетін шығар!

Осыны айтты да, лорд Винтер Фельтонды қолтықтап, күлген күйі сыртқа шығып кетті.

– О, сенің де ебінді табармын!— деді миледи тістене сыбырлап.— Қам жеме, монах бола алмай қалған байғұс, солдаттыққа әрең қолы жеткен сорлы! Саған мундирден гөрі ряса жарасар еді!

– Айтпақшы,— деді Винтер табалдырық қасында сәл аялдап,— миледи, осы жолы жолың болмағанына ренжіп, тамаққа зауқың шаппай қалып жүрмесін: балық пен балапан етін татып көр. Арым кәміл, мен оларға у қос деп әмір берген жоқпын! Мен аспазыма разымын, ол мен кетсем, мұрадан дәметіп, иегі қышымайды, сол себепті де оған толық және шексіз сенемін. Менен үлгі алыңыз. Қош, сүйікті жеңешем! Енді тағы бір талып қалғанынша сау бол!

Миледи бұған шыдай алмады; тұла бойы қалшылдап, креслоға жармасты, тісін шақырлатып, лорд Винтер мен Фельтон шыққан есіктің ашылып-жабылғанын бақылады. Оңаша қалғасын тағы да қатты торықты. Столға көзін тастап, жылтырап жатқан пышақты көріп, жүгіріп барып ұстай алды; бірақ тауы шағылып қалды: пышақтың ұшы добалдау, майысқақ жұмсақ күмістен жасалған екен.

Шала жабылған есік сыртынан жамыраған күлкі үні естілді де, есік қайта ашылды.

– Ха-ха!—лорд Винтер дауыстап жіберді.— Ха-ха-ха! Көрдің бе, сүйікті Фельтон, саған не айтып едім: мына пышақты саған кезенер еді де, өлтіре салар еді. Білесің бе, бұл оның кәнігі әдістерінің бірі: әр түрлі амал-айла жасап, кедергі жасаған кісілердің көзін жоғалтып жібереді. Егер мен сенің айтқаныңды тыңдап, оған пікір болат пышақ жібергенімізде, Фельтонның шаруасы бітер еді: ол әуелі сені бауыздап, артынан бәрімізді жамсататын еді. Өне, қарашы, Джон, пышақты қолында ойнатып тұрған жоқ па!.

Шынында да, миледи осынау суық қаруды әлі де қолына құшырлана қысып тұр еді, бірақ мынадай сұмдық қорлықтан ол әл - дәрменінен айрылып, қолын шарасыздана жазып жіберді.

Пышақ тарс етіп еденге түсті.

– Сіз әділін айтыпсыз, милорд. Сіз әділін айтыпсыз, мен қателесіппін,— деді Фельтон жиіркенішті үнмен, бұл миледидің жүрегіне оқтай қадалды.

Екеуі де қайтадан шығып кетті.

Бұ жолы миледи әуелгіден гөрі сыртқа құлағын абайлай тосып, олар әбден алыстап, аяқтарының тықыры дәліздің арғы түкпіріне барып естілмей кеткенше, қозғалмай отыра берді.

– Мен құрыдым! Кімнің қолына түскенмін, күллі қулық-сұмдығым қола немесе тас мүсінге қалай әсер етпесе, бұларға да солай әсер етпейді. Олар мені бес саусағындай біледі, қандай қару жұмсасам да, бұларға дарымайды. Бірақ, қанша қиын болса да, бұлардың ойына алғанын болдырмай тастауға тырысу керек!

Расында да, миледидің соңғы толғанғанына және үміт-сенімін қайта жандырғанына қарағанда, осынау ер мінезді қайратты әйел үрей-қорқынышқа, дәрменсіздікке көп бой алдырмайтын. Миледи стол басына отырып, әр түрлі тағамнан алып, аздап испан шарабын ішті, сосын қайтадан қуаттанып, жігерлене түскенін сезді.

Төсекке жатпай тұрып, ол күллі жәйтті жан-жақты ойластырып, ақыл таразысына салып салмақтап, зерттеп, әбден талдап алды өзімен сөйлескен кісілердің сөзін, әрекет-қылығы, ым-ишаратын, болар-болмас қимылы мен үндемей қалғанына дейін назарынан тыс қалдырмады. Осындай аса шебер мұқият зерттеуден кейін ол екі азаптаушысын салыстырғанда, Фельтон әлсіздеу, қолға оңай түсер деген бір тоқтамға келді. Лорд Винтердің Фельтонға: «Егер мен сенің айтқаныңды тыңдап...» деген сөзі тұтқын әйелдің есіне қайта-қайта түсе берді.

Егер лорд Винтер оны тыңдамай қойса, Фельтон мұның пайдасына

бірдеңе деген болды.

«Демек, бұл адамда зәредей де болса, маған деген аяушылық сезімінің ұшқыны бар екен,— деді миледи өзіне өзі.— Сол ұшқынды үрлеп, бір отты алаулатып көрейін, сосын ол со жігіттің ішінде лауласын да жатсын. Ал, лорд Винтер болса, мені жақсы біледі, екінші жағынан қорқады да, егер зәуіменен соның қолынан аман есен құтылып кететін болсам, менен жақсылық көрмейтінін біледі, сол себепті де оны айналдырып әуре болудың қажеті де жоқ... Бірақ Фельтонның жөні басқа: ол әлі көңіліне дақ түспеген таза жанды, аңқау жас жігіт, шамасы, мейірімді де болар, оны азғырып көруге болады».

Осыдан кейін миледи күлімсіреп жатып ұйықтап кетті, егер оның ұйықтап жатқанын көрген кісі болса, бұл бір бейкүнә уыздай қыз екен, алдағы тойда өзін әсемдейтін бір гүл шоғы түсіп өніп жатыр-ау деп ойлап қалар еді.

XXIII

ҚАМАУДАҒЫ ЕКІНШІ КҮН

Миледи түсінде д'Артаньян ақыры қолға келіп түскенін, енді соның қалай жазалағанын өз кезімен көріп жатыр екен, жендеттің балтасынан оның қаны дірдектеп саулай жөнелгенде, мұның айызы қанып, жымыып бір күлген еді.

Ол алғаш рет үміт оты жылт еткен тұтқындай рахаттанып, маужырап ұйықтап жатты.

Ертеңгілік бөлмесіне жұрт кірген кезде келіншек әлі төсекте жатыр екен. Фельтон дәлізде қалды; ол кеше айтқан әйел көрінісімен, осында ертіп әкелген еді. Енді сол әйел бөлмеге кіріп, миледидің қасына келіп, қызмет етуге әзір екенін білдірді.

Әдетте миледидің жүзі қуқыл тартып жүретін, сол себепті де оны бірінші көрген кісі сырқат па деп алданып қалатын.

– Мен безгек болып қалдым,— деді ол.— Ұзақ түнге кез ілсем бұйырмасын, қазір де жаным көзіме көрініп жатыр... Маған кешегіден гөрі адамша қарап, аяушылық білдірер ме екенсіз? Бар тілегім – төсекте жата беруіме рұқсат етсе болғаны.

– Дәрігерді шақыруға қалай қарайсыз?—деді әйел.

Фельтон осы әңгімені үнсіз тыңдап тұра берді.

Миледи: егер жұрт неғұрлым көп жиналса, соғұрлым мен де талай кісінің көңілін елжіретермін, бірақ лорд Винтердің де күдігін, күзетін күшейтемін ғой деп ойлады; мұның үстіне дәрігердің: бұл ауру емес, көлгірсіп жатыр,— деп айтуы да мүмкін, ендеше, миледи бірінші ойында ұтылып қалып, екінші ойыннан тағы да ұтылғысы келмеді.

– Дәрігерді шақыртамыз дейсіз бе? Оның қажеті қанша? Ана мырзалар кеше менің ауруымды комедия деп жариялады. Бүгін де тап солай болмасына кім кепіл: олар кешеден бері дәрігерді де есеңгіретіп қойған шығар,— деді миледи.

– Олай болса, сударыня, қалай емделетініңізді өзіңіз айтамыз,— деді Фельтон шыдамы таусылғасын.

– Ах, құдайым-ай, қалай емделуді қайдан білейін, әйтеуір сырқат екенімді ғана білемін, басқа ештеңеде ісім жоқ. Маған нені берсе, соны бере берсін, бәрібір.

– Барып, лорд Винтерді шақырып келіңізші,— деді Фельтон, әйел жөн-жосықсыз шағына бергесін жалығып кетіп.

– О жоқ, жоқ!—деді миледи шырылдап.— Жоқ, шақырмаңыз, жалынамын сізге! Қазір хал-ахуалым жақсы, маған ештеңенің де керегі жоқ, тек лордты шақырмасаңыз болғаны!

Әйелдің мұны шыр-пыры шығып, жан-тәнімен жалына айтқаны сондай, Фельтон еркінен тыс ішке кіріп келіп, бірер аттап барып тоқтады.

«Ол менің үстіме кірді»,— деді іштей миледи.

– Сударыня,— деді Фельтон,— егер сіз шынымен сырқаттанып қалсаңыз, біз дәрігерге кісі жұмсаймыз, ал, егер бізді алдасаңыз — онда өз обалыңыз өзіңізге, бірақ кейін әттеген-ай деп өкінбейтін боламыз.

Миледи жауап қатпады, тек әдемі басын жастыққа жасырып, егіліп жылай берді.

Фельтон өзіне тән сабырмен бір сәт оған өзара қарап тұрды да, оның ұстамалы дерті жуыр маңда тарқамайтынын сезіп шығып кетті. Оның ізін ала күтуші де шықты. Лорд Винтер әлі көрінбейді.

«Мен мұны енді-енді ғана түсіне бастаған сияқтымын»,— деді миледи жүрегі жарылардай қуанып, сосын көңілінің осылай бір көншігенін, сырттай аңдып тұрған кісі болса сездірмейін дегендей көрпені бүркене қойды.

Арада екі сағат өтті.

«Енді сырқаттанбасақ та болады. Орнымыздан тұрайық-тағы, тап бүгін бірдеңені жасауға тырысып көрелік. Менің он күнге ғана пұрсатым бар, оның екінші күні бүгін кешке бітеді»,— деген бір түйінге келді миледи.

Ертеңгісін миледидің бөлмесіне кірген кезде, таңғы тағамды әкеліп қойған; енді столды жинауға келетінін, сонда Фельтонды тағы да көретінін миледи біле қойды.

Миледи қателеспепті: Фельтон қайта келді, келісімен миледидің тағамның дәмін татқан-татпағанына қарамастан, әдетте, ас әкелінетін столды алып кетуге әмір етті.

Солдаттар сыртқа шығар кезде Фельтон оларды ілгері жіберді де, өзі бөлмеде аялдай берді; қолында бір кітап бар.

Камин алдындағы креслода шынтақтап, шөлмектей боп бозарып отырған момын сұлу азапты ажалын асыға күткен қасиетті бейкүнә қызға ұқсайды.

Фельтон оған жақындап келді.

– Лорд Винтер — сіз сияқты католик, сударыня — о кісі сізді өз

шіркеуіңіздің әдет-ғұрпын сақтап, дұға-намазға бара алмай, пұшәйман болып жүргеніңізге көп толғанды. Сол себепті де ол күн сайын өз дұғаңызды оқып отыруыңызға ықылас білдірді. Сіз оны мына кітаптан табасыз.

Фельтонның әлгі кітапты әйел алдындағы шағын стол үстіне қалай қойғанын, «өз дұғаңыз» деген сөзді қалай кекете айтқанын және сол кезде оның жиіркене бір жымиғанын көріп, миледи басын көтеріп, офицерге ой тоқтата бір қарап алды.

Сонда ғана ол офицердің шашын тыраштана тарағанына, жұпыны костюміне, мәрмәр тастай теп-тегіс, бірақ сол тастай бедірейіп, сыр алдырмайтын маңдайына қарап отырып, әйел оның қатыгез пуритандардың бірі екенін біле қойды, мұндайларды ол король Яковтың сарайынан да, сол сияқты француз королінің сарайынан да жолықтырған, Варфоломей түні естен шықпаса да, олар кейде француз королінің сарайына барып паналайтын.

Миледидің бойын киелі бір шабыт билеп кетті, күрт өзгеріс кезінде, тағдыры немесе өмір сүрер-сүрмесі шешілетін сын сағаттарында, данышпан адамдар осындай бір күйге түседі.

«Өз дұғаңыз» деген екі сөзбен Фельтонға көз қиығын бір тастағаннан-ақ миледи енді бәрі де өзінің оған қайтарар жауабына байланысты екенін сезе қойды.

Қанша айтқанмен, ойға жүйрік ақмылтық әйел емес пе, айтар сөзі қас қағымда әзір болды.

— Мен бе?— деді миледи тыжырынып, мұның даусы да жас офицердің, әйел байқап қалған, тыжырынған даусымен үндес шықты.— Мен бе, сударь... менің дұғаларым бар? Әлгі бір бұзылған католик лорд Винтер, менің өзімен діндес емес екенімді жақсы біледі. Ол мені өстіп торға түсіргісі келеді ғой.

— Сіз қай діндесіз, сударыня?— деді Фельтон аң-таң қалып, ол өзін қанша тежеп ұстағанымен, осы жолы сыр алдырып қойды.

— Мен оны өз дініме бола әбден қасірет-қапа шегіп болғасын барып айтамын!— деді әйел шамырқана тіл қатып.

Фельтонның көзқарасынан әйел осы бір ауыз сөзбен нысанаға дәл соққанын біле қойды.

Бірақ жас офицер бір ауыз да сөз айтпады, қыбыр етіп қозғалмады, тек айтарын көзімен айтып тұрды.

— Мен хас жауларымның шеңгелінде отырмын!— деді миледи,

пуритандардың үрдісімен лепіре сөйлеп.— Құдай деген бір бейбақпын! Иә, жаратқанның маған рақымы түсіп құтқарады, иә мен оның ақ жолында қаза табамын! Менің берер жауабым осы, бір өтінішім — осыны лорд Винтерге айта барыңыз. Ал, мына кітап,— деді әйел, дұғалықты саусағымен мегзеп, бірақ харамданып қалатын кісі сияқты оған қолын тигізбеді,— алып кеттіңізде, өздеріңіз қажетіңізге жарата беріңіз, өйткені сіз лорд Винтердің шығарда жаныңыз басқа сыбайласы екенсіз — жұртты қуғын-сүргінге салу жөнінен және дін бұзар сандырақтан сыбайлас болып жүрсіз.

Фельтон жауап қатпады, үйреншікті әдетімен, кітапты жиіркене алып, ойлана басып, сыртқа шығып кетті.

Кешкі сағат бестің кезінде лорд Винтер келді. Ұзақты күн миледи өзінің бұдан былай не істеп, не қоятынын әбден ойластырып қоюға уақыты жетіп артылған еді. Ол қайнысын өзіне өзі келіп, ақыл-есін жиған әйел ретінде қарсы алды.

— Шамасы...— деді барон миледидің қарсы алдындағы креслоға жантайып отыра кетіп, камин жанындағы кілемге аяғын созып жіберді,— шамасы, біз аздап та болса алған беттен тайдық па, қалай?

— Мұнымен не айтпақшысыз, мейірімді мырза?

— Менің айтайын дегенім, өзіңізбен соңғы рет кездескелі бері сіз дініңізді өзгертіпсіз. Сіз осы үшінші рет протестантқа күйеуге шыққан жоқсыз ба?

— Түсіндіріңізші, милорд,— деді тұтқын әйел тәкаппар үнмен.— Сізге айтарым, сөзіңізді естігенмен, түсініп отырған жоқпын.

— Онда сіз дінге мүлде сенбейтін болып шықтыңыз ғой — маған осыныңыз көбірек ұнайды,— деді лорд Винтер кекетіп.

— Әрине, бұл сіздің салт-санаңызға сай келіп жатыр,— деді миледи суық үнмен.

— О, несін жасырайын, маған оның бәрібір!

— Егер дін мәселесіне енжар қарайтыныңызды мойындамаған күннің өзінде, милорд, сіздің зинақорлығыңыз бен заңсыздығыңыз өзіңізді өлтіре әшкерелер еді.

— Һім... Мессалина бикеш, леди Макбет, зинақорлық жәйін сіз де айтады екенсіз-ау! Мен сізді жаңсақ естідім бе, әлде ар-ұяттан жұрдай болған нағыз малғұнның өзісіз бе?

— Екеуіміздің сөзімізді жұрттың тыңдай тұрғанын білгендіктен де, осылай деп тұрсыз ғой және ана түрмешілеріңіз бен жендеттеріңізді маған айдап салғыңыз келеді ғой,— деді миледи суық рай танытып.

– Түрмешілерді? Жендеттерді? Солай деңіз, сударыня! Сіз тым лепіріп кеттіңіз және кешегі комедияңыз бүгін трагедияға айналып барады. Несін айтасыз, енді бір аптадан кейін тиісті жерге жетесіз, сөйтіп менің ойыма алған іс орындалады.

– Жексұрын іс! Харам іс!—деді миледи ашынған кісінің тайсалмай, өз қазысына тіл тигізетіні сияқты буырқанып.

– Құдай ақы, меніңше, мына сайқал жынданған шығар!—деді лорд Винтер орнынан тұрып.— Жетті енді, пуританка ханым, сабыр ет, әйтпесе сізді түрмеге қамауға жарлық беремін! Егер менің испан шарабым осы жолы басыңызға шықпаса — ант атсын мені. Бірақ саспаңыз: мұндай мастықтың зияны жоқ, арты апатқа апарып соқпайды.

Сосын лорд Винтер мұны боқтап-боқтап кетіп қалды, ол заман да жоғары қауым кісілерінің өзі бейпіл ауыз болып дағдыланған еді.

Фельтон шынында да есік сыртында тұрып, күллі әңгімені түгел естіген болатын.

Миледи оны әуелден сезген.

– Иә, бар, барыңыз!—деді күбірлеп әйел қайнысының соңынан.— Өзіңе жазылмас дерт болып жабысатын жәйт көп ұзамай-ақ келер, бірақ сен оны, ақымақ неме, тіпті де құтыла алмайтын кезде барып білесің ғой.

Айнала тағы да тыныштала қалды. Тағы да екі сағаттай уақыт етті. Солдаттар кешкі асты әкелді, сөйтсе, миледи бір дұғаны судыратып оқып жатыр екен, ол келіншектің екінші күйеуінің қызметшісі, қатыгез пуританин үйреткен дұға-тын. Ол өзін өзі ұмытып төңірегінде не болып, не қойып жатқанын да сезбейтін тәрізді Фельтон әйелге бөгет жасамаңдар деп белгі берді де, дастарқан әзір болғасын, солдаттар мен бірге ын-шыңсыз шығып кетті.

Миледи есіктегі шағын терезеден өзін сырттан аңдитынын білетін, сол себепті де дұғасын аяғына дейін асықпай оқыды, оған күзетші де бұрынғыдан өзгеше, әлденеге құлағын тігіп, абайлап басып жүретіндей болып көрінді.

Бұл кеште оған бұдан артық ештеңенің де керегі жоқ-ты; ол орнынан тұрып, стол басына келіп отырды да, аздап тағам алып, қара су ішті.

Бір сағаттан кейін солдаттар столды алып кетпекші болып ішке кірді, миледи Фельтонның бұл жолы олармен бірге келмегенін көрді.

Демек, ол мұны жиі көруден жасқанады.

Миледи қабырғаға бұрылып, жымыып күліп жіберді: көңілінің қош-уағын білдіретін осынау күлкі оны дұшпандарына ұстап беруі мүмкін еді.

Әйел тағы да жарты сағаттай отырды. Көне қамал-сарай тыныштық құшағында, ұлы мұхиттың шетсіз-шексіз тынысындай болып, толқынның тынымсыз шуылы естіледі. Өзінің сыңғырлаған саф таза әуезді дауысымен миледи пуритандардың өзгеше жақсы көретін аятының бірінші өлеңін айта бастады:

Бізден безіп, жаһан кезіп, жаппарым,

Пенделерім қайтер екен дедің бе?

Енді келіп –сілесі әбден қатқанын

Желеп-жебеп тұрғандайсың көгінде.

Әрине, бұл өленді соншалық бір мінсіз жыр деуге келмейді, бірақ пуритандардың өлеңге онша шебер болмағаны жұртқа мәлім ғой.

Миледи аят айтып отырып, сыртқа құлағын түреді. Есігінің алдындағы күзетші селтиіп тұрып қалды; осының өзінен миледи өлеңінің қалай әсер еткенін сезе қойды.

Сол-ақ екен, әйелдің бүйірі қызып, аятты жан-тәнімен беріле айтты; оған әуезді даусы сарайды аралап, тамылжыған сиқырлы күй сияқты, түрмешілердің тас жүрегін жібітіп жатқан сияқты болып көрінді. Бірақ күзетші, өзі шамасы өжет бір католик болса керек, тұла бойы елжіреп бара жатқасын, бойын жинап, дүр сілкініп, есіктен былай деп айқай салды:

– Үніңізді өшіріңіз,. сударыня! Өлікті жоқтағандай-ақ, мына өлеңіңіз кісіні жабырқатып жібереді екен, ал, егер осы жердегі гарнизонда жүріп-тұрған қызығымыздың үстіне мынадай нәрсені тыңдасақ, тіпті еңсеміз түсіп-ақ кетер...

– Жап аузыңды!–деген бір қатал әмір естілді сол замат, миледи Фельтонның дауысын қолма-қол таныды.– Өз шаруаңыз болмаса, жұртта не жұмысыңыз бар, жын соққан? Ол әйелге өлең айтқызба деп кім сізге бұйрық беріп еді? Бұйрық берген жоқ, сізге: оны мұқият күзетіңіз, егер қашпақ болса – атыңыз деп әмір етті. Оны күзетіңіз; егер қашқысы келсе, табанда өлтіріңіз, бірақ өзіңізге берілген бұйрықтан танбаңыз!

Нажағайдың жарқ еткеніндей бір зор қуаныш миледидің жүзін бір сәт жайнатып жіберді, осы әңгіменің бірде-бір сөзін шашау шығармай тындап алса да, соны естімеген кісідей, тұтқын әйел аятты қайта айта бастады, сонда әзәзіл шайтан бойына дарытқан әсем әуезді үнін тамылжытып, оның кісіні елітіп, елжіретіп жіберетінін сиқырлы күшін қырық құбылтып, мейлінше пайдаланып бақты:

Қанды жас пен қанды айқасқа ет өлген,

Жасыта алмас қапас зындан, бұғаулар.

Қасіреттің күн мен түнін көтерген

Жас ғұмыр бар, демейтұғын дұғаң бар.

Миледидің аса сирек кездесетін құйқылжыған қуатты үні ынтызар шабытпен шырқай жөнелгенде, аяттың іркес-тіркес, дөрекілеу өлеңі ғажайып бір сиқырлы күшке ие болып, өзгеше әсер етеді екен, әдетте жаны елжіреп, елпілдеп ұшып тұратын ақкөңіл пуритандардың өзі бауырлары қиял қанатында шарықтап қанша тамылжытып айтқанымен, ілуде бір болмаса, тап осындай әсер ала алмайтын. Фельтон тап қазір тозақ отында күйіп жатқан еврейдің үш жеткіншегін жұбатып өлең айтатын періштенің үнін естігендей болды.

Миледи аят өлеңін айта берді:

О, жаратқан, бар ғаламның арнасы,

Күн де туар, ылғи түнек жабылмас,

Еркіндіктің есер желі алдасын,

Ажал, жазмыш жазғанынан жаңылмас

Кімнің де болса сай-сүйегін сырқырататын әнді сиқыршы әйел жанын салып айтқасын ба, әйтеуір, осы өлең жас офицердің көңілін нілдей бұзды; ол есікті жұлқа тартып ашты да, өңі бұрынғыша қуарып тұрғанымен, көзі қызырып, алақтап кіріп келді.

– Сіз неге осы өлеңді айтасыз және неге осындай дауыспеп айтасыз?— деді ол демігіп.

– Рақым етіңіз,— деді миледи монтансып,— бұл үйде өлең айтудың ерсі екенін ұмытып кетіппін. Бәлкім, мен сіздің діни сезім-сеніміңізге де тиіскен шығармын, бірақ соны қасақана айтсам — ант атсын! Кінәм болса, кешіріңіз, бәлкім, кінәм көп шығар, бірақ еркімнен тыс кінә...

Миледи сол сәтте таңғажайып сұлу еді, діни сезімге балқып, өзін өзі ұмытып кеткен әйел пейіштегі хор қызына ұқсап кетті, сол себепті де ай нұрлы арудан жанары жасып қалған Фельтонға алдындағы адам емес, періште болып көрінді, әлгіде ғана сол періштенің әнін естігендей болды.

– Иә, ия.. Сіз қамал-сарайда тұратын кісілердің көңілін қобалжытып, жанын тебірентесіз...— деді ол.

Есалаң байғұс өз сөзінің пышырап, үйлеспей жатқанын да байқамады, ал, миледи болса, жіті көз — зирек көңілмен жігіт жүрегінің түкпірінде жатқан көкейкесті ойын білмекші болды.

– Мен ендігәрі өлең айтпаймын,— деді миледи мейлінше ұяң үнмен

мөліп төмен қарап, бүкіл болмысымен момын да көнбіс болып көрінуге тырысып.

– Жо-жоқ-жоқ, сударыня, айта беріңіз, бірақ жәйімен айтыңыз, әсіресе түнде абай болыңыз,— деді ол.

Осы сөздерді айтқаннан кейін, тұтқын әйелге енді көп уақыт қатал қарай алмайтынын сезген Фельтон дереу сыртқа шығып кетті.

– Сіз жақсы жасадыңыз, лейтенант мырза! Оның өлеңі кісінің сүйегін сырқыратады. Бірақ ұзамай үйреніп кетеді екенсің— өзінің дауысы қандай керемет,— деді солдат.

XXIV

ҚАМАУДАҒЫ ҮШІНШІ КҮН

Фельтон тағы да келді, енді ілгері тағы бір қадам басқан жөн: жігітті осы арада ұстап қалу керек, немесе ең дұрысы, оны өзі тіленіп қалатындай халге жеткізу керек, бірақ миледи соны қалай жасайтынын әлі де анық біле бермейді.

Әйтеуір бір пәрменді әрекет жасамаса болмайды: жігітпен тіл қатысу үшін оны қайтседе сөйлетуі керек, миледи өз үні, өз даусының кімді де болса арбап алатынын жақсы білетін, ол даусын мың құбылтып, кәдімгі қарапайым сөзден бастап, ұжмақ періштесінің үніне дейін тамылжытып айта алар еді.

Бірақ қанша азғырып-аздырғысы келгенімен миледидің сәтсіздікке ұшырауы мүмкін, өйткені Фельтон зәредей де болса кездейсоқ жәйттер болмас үшін күні ілгері ескертіліп қойылған еді. Сол себепті де ол өзінің әрбір қимыл-қылығын, әрбір сөзін, қарапайым көзқарасы мен ым-ишаратына, тіпті күрсініс сияқты болып көрінетіні тыныс-лебіне дейін қатты қадағалай бастады. Қысқартып айтқанда, өзіне өзгеше бір жаңа рольді енді ғана тапсырған шебер актер сияқты, әйел де қажетті нәрсенің бәрін ақылға салып зерттей берді.

Лорд Винтердің көзінше өзін қалай ұстау әйелге онша қиын емес, оны кеше-ақ ойластырып қойған, қайнысы келгенде өзін байсалды ұстап, үн шығармауға, тек анда-санда оны әдейі көзге ілмей, менсінбеу, бір усойқы сөздермен шамына тиіп, өзіне қоқан-лоққы жасатпаққа, зорлық-зомбылыққа итермелеуге бел байлаған, сонда мұның мүләйім момындығы, ұяңдығы көзге ұрып тұрады. Соның бәріне Фельтон куә болады; бәлкім, ол бұған тіс жарып тіл қатпас ал, бірақ бәрін көзімен көреді ғой.

Фельтон ертеңгісін дағдылы уақытында келді, бірақ таңғы асқа әзірлік мәселесімен айналысып жүрген кезде миледи жұмған аузын ашпады. Бірақ ол кетер сәтте әйелмен өзі сөйлескісі келген сияқты болып көрінді де, миледидің кеудесінде үміт оты жылт етті, бірақ оның ерні жыбырлағаны болмаса, ешбір дыбыс шығармады; ол тасметін болып бекініп, аузынан шыққалы тұрған сөзді жүрегінде сақтап қалды да, бедірейіп шығып кетті.

Түс әлетінде лорд Винтер келді.

Қыстың бір әдемі күні еді, Англияның жарық берсе де, жылытпайтын жүдеу күнінің сәулесі темір тордан миледи абақтысының ішіне төгілді.

Әйел терезеге қарап тұрып, есіктің ашылғанын естімеген сыңай танытты.

— Бәлі! Біз әуелі комедияны, сосын трагедияны ойнап, ештеңе

шықпағасын, енді торығуға көшкенбіз бе,— деді лорд Винтер мырс етіп күліп.

Тұтқын әйел жауап қатпады.

— Иә, иә, жәй-күйіңізді түсінемін-ақ,— деді лорд Винтер сөзін жалғап.— Осы жағалауда сіз бір еркін көсіліп жүруді аңсайсыз, берік бір кемеге отырып алып, мына теңіздің көк-шулан толқынын тілгілегіңіз келеді, су бетінде ме, құрлықта ма, әйтеуір мені бір мықтап арандатқыңыз келеді, ондай сойқандыққа келгенде алдыңызға жан салмайсыз ғой. Шыдаңыз! Азғана уақыт шыдаңыз. Енді төрт күннен кейін жағалауға да шығасыз, алдыңыздан теңіз жолы да ашылады, ашылғанда қандай, ойлағаныңыздан да асып түседі, өйткені енді төрт күннен кейін Англия сізден біржолата құтылады.

Миледи қолын кеудесіне басып, мөлдір көзін көкке көтеріп, періштедей пәк мүләйім үнмен жалбарына тіл қатты:

— О, жаратушы жан ием! Бұл адамның күнәсін мен қалай кешсем, сен де солай кеш!

— Иә, осылай жалынып-жалбарынып қал, жүзіқара!—деді барон айқайлап.— Сенің дұға оқымасыңа болмайды, өйткені өтірік айтсам ант атсын, сен өз күнәңді өлгенше кешірмейтін адамның қолында отырсың!

Ол шығып кетті.

Лорд сыртқа шығып бара жатқан кезде, біреу жартылай ашылған есіктен ішке қадала бір қарады, сол замат миледидің көзі Фельтонды шалып қалды, ол әйел көріп қалмасын дегендей дереу бір жағына жалт берді.

Сол-ақ екен, әйел тізерлеп отыра кетті де, дауыстап мінәжат айта бастады.

— Құдай-ай! Құдайым-ай! Қандай қасиетті іс үшін қасірет тартып жатқанымды өзің де білесің, ендеше сол қасіреттен мойымайтын қайрат-жігер бер маған,— деді әйел зарланып.

Есік жәйімен ашыла берді, дұға оқып жатқан сұлу есік сықырын естімеген кісідей, көз жасы көмейіне тығылып, мінәжатын жалғай берді.

— Жарылқаушы жан ием! Жазалаушы жан ием! Мына малғұнның қара ниетінің орындалуына қалай ғана жол бересің?..

Осыны айтып болғаннан кейін ғана ол Фельтонның тықырын естігендей, орнынан ұшып тұрды, тізерлеп дұға оқып отырған үстіне кіріп келген кісіден ұялғандайын, екі беті дуылдап қызарып кетті.

— Сударыня, мен дұға қайырып отырған кісіге бөгет жасауды жек

көремін, сол себепті де сізге деген бір өтінішім менен қысылмай-ақ қойыңыз,— деді Фельтон салмақпен.

— Сіз мені дұға оқыды деп ойлайсыз ба? Мен дұға оқыған жоқпын, сіз қателесіп тұрсыз,— деді миледи тамағына жас тығылғасын сыбырлай сөйлеп.

— Сударыня, сіз мені шынымен-ақ қарапайым пенденің Жаратушы Жасаған алдында құлдық ұруына кедергі жасауға хақы бар деп ойлайсыз ба?— деді Фельтон сабырмен, бірақ бұрынғыдан жұмсара сөйлеп.— Құдай сақтасын! Мұның үстіне күнәлі кісінің райдан қайтқаны да бір ғанибет. Қылмысы қанша ауыр болса да, қылмысты кісінің тәңіріге табынып, құлдық ұрып жатқан кезін өз басым қасиетті сәт деп есептеймін.

— Кінәлімін, шынымен-ақ кінәлімін!—деді миледи күлімсіреп, мына түрімен ол Қиямет-қайымдағы періштенің өзін елжіретіп жіберер еді.—О, тоба, мұның солай емес екені өзіне ғана аян. Мені жазалансын десеңіз — дұрыс, бірақ алла тағаламның азапты көп көрген кісілерді ұнататынын, кейде жазықсыз кісіні жазалайтынын өзіңіз де білесіз ғой.

— Сіз қылмысты сұрқиясыз ба, әлде жазықсыз азап шеккен жансыз ба, бәрібір, қалай болған күнде де дұға оқып, жаратқанға жалбарынғаныңыз жөн, сіз үшін мен де дұға қайырайын.

— О, сіз әулие екенсіз!—деді миледи енді сізден сырымды жасыра алмаймын: сын сағаты соғып, күрес-тартыс күшейіп, өз дінімді ашықтан-ашық уағыздау кезегі келгенде күш-қайратым жетпей қала ма деп қорқамын. Беті қайтып, үміті кесілген сорлы әйелдің зарын да тындап көріңізші! Сізді жұрт адастырып қойған, бірақ гәп онда емес, менің өзіңізден сұрайтын бір ғана өтінішім бар, егер оны орындасаңыз, сізге екі дүниеде де разы болып, алғысымды жаудырып өтпекпін!

— Бастығыммен тілдесіп көріңіз, сударыня, бір жақсы жері, маған өзге біреуді кешіру немесе жазалау правосы берілмеген. Ол жауапкершілікті құдай менен жоғары тұрған кісіге жүктеген,— деді Фельтон.

— Жоқ, сізге, тек жалғыз сізге ғана жүктеген! Мен сорлыны араны ашқан ажалға итергіңіз келмесе, ар-намысымды таптауға араша тұрғыңыз келмесе, зар сөзімді тыңдаңыз!

— Өзіңіз сол қорлыққа лайық іс жасаған екенсіз, ар-абыройыңызды төгуді басыңызға тілеп алған екенсіз, ендеше құдайдың жазғанын көріп, көнесіз-дағы.

— Сіз не айтып тұрсыз? О, сіз мені әлі түсінбепсіз! Ар-абыройды төгу дегенді айтқанда сіз, шамасы, менің қайдағы бір қатал жазаны, түрме немесе әлімді айтып тұр деп ойлап қалған сияқтысыз. Менің бір құдайдан сұрайтыным да сол! Өлім, түрме деген не тәйірі!

– Сіздің сөзіңізге түсінсем бұйырмасын, сударыня.

– Әлде, әдейі түсінбеген болып тұрған шығарсыз,— деді тұтқын әйел шүбеланып.

– Жоқ, сударыня, солдат намысымен, адал христианның ар-ожданымен ант етемін!

– Қалайша! Лорд Винтердің мен жөніндегі пиғыл-пікірін сіз әлі білмейді екенсіз-ау?

– Жоқ, білмеймін.

– Мүмкін емес, сіз – оның сенімді адамысыз!

– Мен ешқашанда өтірік айтпайтын кісімін, сударыня.

– Ах, ол өз пиғылын жасырып, әуре болып жүрген жоқ, оны білу қиын емес!

– Мен басы артық ештеңені білгім де келмейді, сударыня, ал жұрттың өзіме сенгенін аңсаймын, лорд Винтер болса, өзіңіздің алдыңызда айтқанынан басқа еш нәрсені маған сеніп айтқан емес.

– Япырмай, сонда сіз оның сыбайласы болмадыңыз ғой?— деді миледи шын көңілімен дауыстап.— Япырмай, сіз сонда оның маған жер бетіндегі жаза атаулы шеніне де келе алмайтын сұмдық бір қорлықты әзірлеп жатқанынан бейхабар екенсіз ғой.

– Сіз қателесесіз, сударыня. Лорд Винтер ондай зұлымдыққа баспайды,— деді Фельтон қызарақтап.

«Тамаша!—деп ойлады миледи.— Мәселенің не екенін білмей жатып, бұл оны зұлымдық деп атады».

Сосын естіртіп:

– Жаман кісінің досы жамандықтан тайынады дейсіз бе?—деді ол жәйімен.

– Сіз кімді жаман кісі деп тұрсыз?—деді Фельтон.

– Тап осылай деп атарлықтай Англияда содан басқа кісі бар ма.

– Сіз Джордж Вилльерсті айтып тұрсыз ба?..— деді Фельтон сауалын қайталап, со замат көзі жалтылдап кетті.

– ...Оны мәжусилер мен дінсіздер герцог Бекингзм деп атайды,— деді миледи сөзін сабақтап.— Менің кімді айтып тұрғанымды соншалықты ұзақ

айтып ұғындыратындай бір ағылшын Англиядан табылады ғой деп ойламап едім!

– Құдай оған қасын тікті білем, ол ешқайда да қашып құтылмас, тиісті жазасын алады.

Фельтон осы сөзімен күллі ағылшын атаулының герцогке деген жеркенішті сезімін білдірді, католиктер оны жуан білек зорлықшы, қанішер қарақшы, зинақор бұзық десе, пуритандар – дию-пері санайтын.

– О құдай! Құдайым-ай!—деді миледи күңіреніп.— Осы адамның өзіне лайық жазасын бер, жасаған, деп жалбарынғанымда, мен одан жеке басымның кегін қайтару үшін емес, тұтас бір халықты құтқару үшін жалынып, жалбарынамын!

– Сіз оны білуші ме едіңіз?— деді Фельтон.

«Ақырында ол маған сауал беріп сөйлесті-ау, әйтеуір!»—деп ойлады миледи, осындай нәтижеге жедел жеткеніне жүрегі жарыла қуанып кетті.

– Оны мен білмегенде кім біледі! Білемін! Өз сорыма, сүйегіме өле-өлгенше таңба болып кететін бақытсыз сорлылығыма қарап білемін!

Айықпас бір қасірет қамағандай миледи өз қолын өзі сатырлатып уқалай бастады. Фельтон еркінен айрылып, елжіреп бара жатқанын сезді ме қалай, есікке қарай беттей берді; одан көз жазбай бағып отырған тұтқын әйел орнынан тұрып, жүгіріп барып, жігітті тоқтата қойды.

– Фельтон мырза, рақым етіп, мейірім көрсетіп, менің зарымды бір тыңдап көріңізші,— деді дауыстап.— Жазмыш па, әйтеуір, барон сақтық жасап, тартып алған пышақты өзіме қайтып беріңізші, өйткені оны қандай қажетке асыратынымды барон біледі... О, менің сөзімді ақырына дейін тыңдаңызшы! Бір минутқа болса да, маған пышақты беріңізші, әлде мені мүсіркеп бересіз бе, әлде аяп бересіз бе, еркіңіз білсін! Қараңызшы, мен сіздің аяғыңызды құшып жатырмын! Сенсеңіз, өз басым сізге тіпті де жамандық ойламаймын. Құдайым-ай! Өмірде кездестірген бір әділ, мейірімді, өзіме жаны ашыған кісіге өшігіп, мені жын ұрып па! Бәлкім, мені құтқаратын да сіз боларсыз!... Оны бір ғана минутқа, тек жалғыз ғана минутқа беріңізші, сосын есіктің терезесі арқылы қайтып берейін. Тек бір минутқа ғана берсеңіз болды, Фельтон мырза, сонда сіз менің ар-намысымды сақтап қаласыз!

– Сіз немене, өмірмен қоштасқыңыз келе ме?—деді Фельтон зәре-құты қалмай, ол өз қолын тұтқын әйелдің қолынан босатып та алмады..

– Мен сырымды білдіріп қойдым-ау!—деді миледи сыбырлап, сосын әл-дәрмені құрыған кісідей сылқ етіп отыра кетті.— Мен сырымды білдіріп қойдым! Енді ол бәрін де біледі... Құдай-ай, мен құрыдым!

Фельтон не істерін білмей, сілейіп тұрып қалды.

«Ол әлі шүбәланып тұр, мен шамасы табиғи қалпымды сақтай алмасам керек»,— деп ойлады миледи.

Олар біреудің дәлізбен келе жатқанын естіді. Миледи жүрісіне қарап лорд Винтер екенін біле қойды, оны Фельтон да танып, есікке қарай ұмсына берді.

Миледи оған қарай тұра ұмтылды.

— Ештеңені де айтпаңыз... мен айтқан сөздің бірде-бірін ана кісіге айта көрмеңіз, әйтпесе, мен құрыдым, сонда оған сіз, мына сіз...— деді әйел тығыла сөйлеп.

Аяқ тықыры жақындай берді. Әйел даусымызды естіп қояр деп қауіптеніп үндемей қалды, сосын сұмдық үрейленіп, сүйріктей саусағымен Фельтонның ернін баса қойды. Фельтон жәйімен миледиді кейін итерді; ол шегініп барып, креслоға құлай кетті.

Лорд Винтер есік алдына аялдамай өте шықты, оның аяғының тықыры алыстай барып басылды.

Фельтон өлік сияқты қуарып, азғана уақыт сыртқа құлағын түріп тұрды да, аяқ тықыры басылғасын, ұйқыдан оянған кісідейін күрсіне бір дем алып, бөлмеден атып шықты.

— А! Ақырында мендік болдың ба!— деді миледи сыртқа құлағын түріп, Фельтонның лорд Винтер кеткен жақтан басқа, қарама-қарсы жаққа кеткеніне көзі жеткесін.

Сосын әйел жүзі қайтадан тұнжырап кетті.

«Егер ол баронға сыр шашып қойса құрыдым,— деп ойлады миледи,— барон менің өзімді өлтірмейтінімді біледі, біледі де, оның көзінше пышақты қолыма ұстата салады, сонда менің әлгі қорыққанымның, қиналысымның бәрі көлгірлік екеніне Фельтонның көзі жетеді».

Ол айнаға барып қарады: ол өмірінде тап қазіргідей сұлу болып көрген еместі.

— О жоқ! Ол, әрине, баронға жұмған аузын ашпайды,— деді әйел жымыып.

Кешқұрым, ас әкелген кезде, лорд Винтер келді.

— Мейірімді мырза, мені қамауға алғанда сізді ұдайы менің қасымнан қалмауға -міндеттеп пе еді,— деді миледи оған.— Сіз келгенде мен қатты қысылып, қиналып қаламын, содан мені құтқара алмас па екенсіз?

– Мұныңыз қалай, апатай-ау!—деді лорд Винтер.— Тап бүгіп аса қатал сөз естіген мына әсем, оймақ аузыңызбен сіз кезінде Англияға тек мені көріп, көңіліңізді бір демдеп, қуану үшін келгеніңізді айтып едіңіз, сөзіңізге қарағанда, сол қуаныштан айрылғасын оны қатты аңсаған көрінесіз, сол себепті де ештеңеден; теңіз дертінен де, дауыл-жауыннан да, тұтқынға түсу қаупінен тайынбай эколға шығыпсыз. Міне, енді мен сіздің алдыңызға келіп тұрмын, көңіліңіз хош алатын шығар. Мұның үстіне осы келгенде мен белгілі бір мақсатпен келдім.

Миледи селк ете түсті: ол Фельтон өзін сатқан екен деп ойлады; ғұмырында бір-біріне қарама-қайшы, небір, сұмдық жан тебіреністерін басынан өткерген осы бір әйелдің жүрегі тап қазіргідей қобалжып көрген емес.

Әйел міз бақпай отыр. Лорд Винтер креслоны жақындатып, миледидің қасына жайғасты, сосын қалтасынан бір қағазды алып, оны жәйімен аша бастады.

– Бері қараңызшы!—деді ол.— Осы документті сізге әдейі көрсетейін деп келдім, оны жазған өзіммін, бұдан былай осы қағаз сіздің мекенжайыңыздың куәлігі болмақ, өйткені мен сіздің өміріңізді сақтамақ болдым.— Ол көзін миледиден тайдырып, қағазға үңіліп, оны естірте оқып шықты:— «Жер аудару жөніндегі жарлық...»— қай жер екенін нақты жазу үшін бос орын қалдырылған,— деді Винтер сөзін бұзып.— Егер сіздің жақсы көретін бір жеріңіз болса, маған айтыңыз, ол тек Лондоннан мың мильдей қашықта жатса болғаны, айтқан тілегіңізді қолма-қол орындаймын. Хош, енді қайта оқиын: «Француз соты қарғыс таңбасын басып, жазасын өтегеннен кейін босатылған Шарлотта Баксон дегенді пәлен жаққа жеткізу жөніндегі жарлық; ол сол арадан үш мильден артық жер аулақ кетпей, сол жерде мәңгі-бақи тұрады. Егер қашуға әрекет жасаса, өлім жазасына кесіледі. Пәтерақы мен ауқаты үшін оған әр күнге бес шиллингтен ақша тағайындалады».

– Бұл жарлықтың маған қатысы жоқ, оған менің есімім қойылмаған,— деді миледи суық.

– Есім! Сіздің есіміңіз бар ма еді?

– Мен сіздің бауырыңыздың фамилиясын иемденіп жүрмін.

– Сіз қателесесіз: менің бауырым сіздің екінші күйеуіңіз болатын, ал, сіздің бірінші күйеуіңіз әлі тірі. Маған соның атын айтыңызшы. Шарлотта Баксон дегеннің орнына соны жаза салайын...

Оны қаламайсыз ба? Қаламайсыз ғой?.. Неге үндемейсіз? Мақұл. Сіз тұтқындар тізіміне Шарлота Баксон деген атпен тіркелесіз.

Миледи үн қатпай, мелшиіп отыра берді, бірақ бұл жолы әдейі көлгірсіп

емес, қатты қорыққаннан үндемей отырған: ол бұл жарлық дереу жүзеге асырылады екен деп ойлады. Лорд Винтер мені жөнелтуді тездеткен екен деп қалды: бүгін кешкілік кетіп қалмасам деп қорықты. Бір сәт оған дүниенің бәрі біткендей болып көрінді, бірақ кенет ол документке қол қойылмағанын байқап қалды.

Осы жаңалыққа қатты қуанып кеткені сондай, әйел сол қуанышын жасыра алмады.

– Иә, иә...– деді лорд Винтер әйелдің не ойлап отырғанын сезіп қалып,– иә, сіз қойылған қолы қайда?–деп отырсыз және өзіңізге «Мына бұйрыққа әлі қол қойылмаған екен, ендеше «үмітсіз – шайтан»; мұны мені қорқыту үшін көрсетті»,– деп отырсыз ғой. Сіз қателесесіз: ертең бұл бұйрық лорд Бекингэмге жіберіледі, арғы күні соның өз қолы қойылып, мөрі басылып, осында қайтып келеді, сосын арада тағы бір жиырма төрт сағат өткесін, оның сөзсіз орындалатынына кепілдік бере аламын. Қош, сударыня. Менің, сізге айтайын деген хабарым осы еді.

– Ендеше менің де сізге айтар жауабым әзір, мейірімді мырза, мұны – қолдағы билікті қара бастың қамына жарату дейді, мұны – ойдан шығарылған атпен айдап жіберу – оңбағандық дейді!

– Сіз, немене, өзіңіздің нағыз атыңызбен дарға асылғанды жақсы көресіз бе, миледи? Ағылшын заңының неке бұзатын қылмысты рақымсыз жазалайтыны өзіңізге мәлім емес пе. Кәне, ашықтан-ашық кінәласып көрелікші: менің есімім, дәлірек айтсақ, Ағамның есімі осынау маскара жәйтпен шатысып-бытысып жатса, өз басымды әбден арашалап алу үшін, сізден біржолата құтылу үшін қалың жұрт алдында дауласудан тайсалмаймын.

Миледидің аруақтай бозарып кеткені болмаса, жауап қатпады.

– Ә, бәсе, мен сіздің алысқа саяхат шегуді тәуір көретінін білгенмін! Бәрекелде, сударыня. Саяхат-сапар жастың көңіл-көзін ашады, дейді ескі мәтел. Имандай шыным, түптеп келгенде сіздікі дұрыс! Шіркін, әмірден қымбат не бар! Менің жанығып жүргенім де – сіз менің жас әмірімді қиып жіберер деген қауіп. Демек, енді біз бес шиллинг жәйлі келісуіміз керек. Мен, шамасы, сараң жігіт болып көрініп отырмын ғой деймін? Бұл – менің күзеттегі кісілерді сіз сатып алмасын дегенім. Бірақ оларды қызықтырып, азғырып басын айналдыру үшін күллі әзәзіл сиқыршыңыз өзіңізбен бірге қалады. Егер Фельтоннан опық жеп, ондай қылықтан безінбейтін болсаңыз, айла-шарғыңызды кейін қолдана бересіз-дағы.

«Фельтон мені сатпаған екен. Ендеше бәрі қаз қалпында»,– деп ойлады миледи.

– Хош, енді көріскенше сау болыңыз, сударыня. Ертең сізге шабарманымның жүріп кеткенін айту үшін тағы да бір соғармын.

Лорд Винтер орнынан тұрып, миледиге мысқылдай тәжім етіп, шығып кетті.

Миледи иығынан жүк түскендей, «уһ» деп бір күрсінді: алдында әлі төрт күні бар екен; Фельтонды азғырып, біржолата өзіне қаратып алу үшін төрт күн кәміл жетеді.

Бірақ бұйрыққа қол қойдыру үшін лорд Винтер Бекингэмго Фельтонды жіберуі ықтимал-ау деген бір сұмдық ой қылтып тағы шыға келді; ондай жағдайда Фельтон мұның қолынан сырғып кеткені; ал, дегеніне жету үшін тұтқын әйел арасын үзбей жігітті еліктіріп-елітіп, арбай түсуі керек-ті.

Дегенмен, жоғарыда айтқанымыздай, бір жәйт миледиді сабасына түсіре берді: Фельтон оған опасыздық жасамапты.

Тұтқын әйел лорд Винтердің қоқан-лоққысынан қорыққанын сездірмес үшін столға отырып, асықпай ауқаттанып алды.

Сосын кешегі әдетіне басып, тізерлеп отырды да, дауыстап дұға қайырды. Кешегі сияқты, солдат жүруін қойып, құлағын түріп, тындай бастады.

Ұзамай ол күзетші аяғының тықырынан гөрі жеңілдеу біреудің келе жатқанын есітті; ол дәліз түкпірінен бері қарай жақындап келіп, есік алдына тоқтады.

«Бұл соның өзі ғой»,— деп ойлады миледи.

Сол-ақ екен, әйел кеше Фельтонды жадыратып-жайнатып жіберген гимн-әнді қайта айта бастады.

Бірақ келіншектің әуезді, мөлдір дауысы ешқашанда кісінің құйқа-тамырын шымырлатып, тап осылай тамылжи шыққанымен, есік ашылмады. Миледи ұрланып есіктегі шағын терезеге көз қиығын салып еді, темір тор қанша жиі болса да, содан жас жігіттің отты көзін көргендей болды; бұл шынында да солай болды ма, әлде, әйелге солай көрінді ме,— миледи оны анықтап біле алмады: осы жолы жігіт өзін өзі тежеп, бөлмеге кірер емес.

Дегенмен, миледи бәйітті айтып болғасын, сәлден кейін әлдекімнің ауыр күрсінгенін естігендей болды; сосын әлгіде ғана мұның есігінің алдына келіп тұрған кісі, осы арадан кеткісі келмегендей, жәй басып әрі қарай ұзай берді.

ҚАМАУДАҒЫ ТӨРТІНШІ КҮН

Келесі күні Фельтон миледидің бөлмесіне кіргенде оның кресло үстінде қолына бір жіпті ұстап тұрғанын көрді, сөйтсе ол бәтес орамалдарды жыртып, оны ширата есіп, бір-біріне жалғап жіп жасапты. Фельтон ашқан есік сықырын естісімен, миледи креслодан қарғып түсіп, қолына ұстап тұрған жіпті артына тыға салмақшы болды.

Жас жігіт әдеттегісінен де аппақ болып, қуарып кеткен тәрізді, ұйқы қашқан көзі қызарып кеткеніне қарағанда, мазасыз түн кешкен сияқты.

Бірақ түксиген түріне қарап, оның іштей бекініп, қатайып алғанын байқауға болатын еді.

Ол креслоға отырып алған миледиге жәйімен жақындап келіп, ажал себеп шымыр жіптің әйел андамай ашық қалдырған ұшын соны әдейі қалдырды ма, кім білген, қолына алып:

– Мынауыңыз не, сударыня?—деп сұрады салқын үнмен.

– Мынау ма? Ештеңе емес,— деді ол мұңая жымыып, әйел күлкісін қасірет етіп көрсетуге шебер-тін.— Зерігу — тұтқынға түскен кісінің ата жауы. Мен зерігіп кеткесін осы жіпті есіп, көңілімді көтеріп отырғанмын.

Миледидің креслосы қасында тұрған қабырғаға көз тастағанда Фельтон одан шығып тұрған, алтын жалатылған ілмекті көрді, ол киім-кешек, қару-жарақ ілуге арналған еді.

Ол дір етіп, шошып кетті, бұл тұтқын әйелдің назарынан тыс қалмады, өзі төмен қарап отырса да, ол бәрін көрді.

– Креслоға шыққанда не істедіңіз?—деді Фельтон.

– Оны қайтесіз?

– Білгім келеді,— деді Фельтон шұқшиып.

– Көп сұрап әуре болмаңыз. Біз сияқты нағыз христиандарға жалған сөйлеуге тыйым салынғанын өзіңіз де білесіз.

– Ендеше сіздің не істегеніңізді, не істемек болғаныңызды мен-ақ айтып берейін: сіз көкейіңізде ұялап қалған бір харам ойды жүзеге асырмақ болдыңыз. Есіңізге түсіріңізші, сударыня, егер құдай тағала өтірікке тыйым салса, ол өзін-өзі өлтіруге одан да бетер тыйым салады!

– Көп пендесінің біреуі әділетсіз қуғын-сүргінге ұшырап жатқанын және оның өзін өзі өлтірумен, ар-абыройын айрандай төгудің екеуінің біреуін

қалап алуға мәжбүр болып отырғанын көзімен көрсе, алла тағалам пендесінің өзін өзі өлтіргенін күмәнсіз кешеді. Мұндай жағдайда – кісінің өзін өзі өлтіруі – азапты ажалмен бірдей,– деді миледи терең сеніммен қарсы дау айтып.

– Сіз қазір не асырып, не жасырып айтып тұрсыз. Енді ойыңызды толық айтып беріңізші, сударыня, құдай үшін мәселенің мән-жайын жақсылап түсіндіріңізші.

– Мен бастан кешкен бақытсыз күндерімді айтсам – ол сізге ойдан шығарылған өтірік болып көрінер, көңілімдегі көкейтесті ойымды ортаға салсам – сіз оны менің қуғыншыма жеткізерсіз – жоқ, мейірімді мырзам, айта алмаймын! Оның үстіне айыпталып, әшкере болған бақытсыз сорлы әйелдің өмірі сізге қажет бола қояр ма екен? Сіз менің тек тәніме ғана жауап бересіз, солай емес пе? Сіз бір өлікті көрсетсеңіз болды, сол өліктен мені таныса, өзіңізден басқа ештеңені сұрамайды ғой. Бәлкім, сіз сол үшін сыйлықты екі есе артық аларсыз.

– Мына мен бе, мен?– деді Фельтон ышқынып.– Сіз сонда шынымен-ақ мына сіздің өміріңізді қиып, мені бір сыйлық алуға барады деп ойлайсыз ба? Сіз өзіңіздің не сөйлеп, не қойғаныңызды білмейді екенсіз!

– Маған бөгет болмаңыз, Фельтон, бөгет болмаңыз,–деді миледи шабыттанып.– Әрбір солдат намысқор, мансапқор болмақ керек, солай ғой? Сіз – лейтенантсыз, ал, менің табытымның соңынан жүргенде капитан шенімен жүресіз.

– Құдай алдында, адам алдында сонша айып артып, қаралайтындай сізге не істеп едім?– деді Фельтон оның сөзінен аза бойы қаза тұрып.– Енді бірнеше күннен кейін сіз осы қамал-сарайдан кетесіз, сударыня, сосын сіздің өміріңізге мен жауап бермейтін боламын, содан кейін...– деді ол бір күрсініп,– ойыңызға не келсе, соны істей беріңіз.

– Пәлі,– деді миледи ашылып, кеудесін кернеген ізгі сезімді тежей алмағандай-ақ,– жұрттың әулие деп жүрген, құдай деген бір зарлық деп жүрген кісісі, мына сіз бір-ақ нәрсені тілейді екенсіз ғой,– ол – әйтеуір, сізді менің ажалыма себепкер деп айыптамаса болғаны, мазаңызды алмаса болғаны.

– Мен сіздің өміріңізді сақтауға тиіспін, сударыня және оны сақтау қолымнан келеді де.

– Бірақ сіз өзіңіздің не міндет атқарып жүргеніңізді білесіз бе? Егер мен тіпті айыпты болған күннің өзінде сіздің жасап жүргендеріңіз барып тұрған қатыгездік, ал, егер мен тіпті кінәсіз болсам, сіз өзіңіздің осы қылығыңызды не деп атар едіңіз, оны құдай не деп атар еді?

– Мен солдатпын, сударыня, берілген бұйрықты ғана орындаймын.

– Қияметқайым кезінде Жаратушы жан ием міндетіне көзсіз мойынсұнған жендеттерді қиянатшыл соттардан ажыратып алады деп ойлайсыз ба? Сіз менің өз тәнімді өлтіруіме қарсы шығасыз, ал, сонымен бірге менің жанымды, арымды жойғысы келетіндердің ырқына көнесіз!

– Қайталап айтамын, сізге төніп тұрған ешбір қауіп жоқ және мен өзіме қалай жауап берсем, лорд Винтер үшін де солай жауап беремін.

Есуас!–деді миледи шатынап.– Алланың нұры жауған кемеңгер кісілер жұрт түгіл өзіне өзі кепілдік беруден жүрексініп, қаймығып жатқанда, біреу үшін кепілдік беруге дәті барған кісіден өткен есуас жоқ! Әлсіз де дәрменсіз, сорлы әйелге жәбір-жапа көрсету үшін құдіретті де бақытты кісіге жақтасқаннан өткен есуас жоқ!

– Мүмкін емес ол, сударыня, мүмкін емес!– деді Фельтон бәсеңсіп, бұл дәлелдің мейлінше әділ екенін іштей мойындап.– Сіз әзірге тұтқын екенсіз – ендеше мен арқылы бостандыққа шыға алмайсыз; әзірге тірі жүрсіз бе, ендеше мен арқылы өмірмен қоштаса алмайсыз.

– Иә, солай-ақ болсын, бірақ мен өмірден де қымбат нәрседен – арымнан айрыламын! Сонда мына сізді, Фельтон, өзімнің ар-ұяттан жұрдай болып, қорланғаным үшін құдай мен адам алдында жауапты құныкерім деп білемін!

Қанша салқын, қанша бейтарап болғанымен немесе мейлінше бейтарап болып көрінгісі келгенімен, Фельтон осы жолы бір құпия тылсым ықпалға қарсы тұра алмады, ол бұған іштей бағына да (құптағандай: осынау таңғажайып әйелді, бикүнә періште тәрізді тап-таза әйелді – бірде көз жасын төгіп, егіліп отырған күйде, енді бірде айбар шашып, айбаттанып отырған күйде көру, көріп қана қоймай, бір мезет, бір сәтте оның хас сұлулығына сыйынып, қайғы-қасіретіне тәнті болып бас ию – міне осының бәрі қияли жігіт көтере алмайтын ауыр сын, жан-тәнімен дінге ғана берілген ақыл - ой жете бермейтін тылсым, құдайға құштар болып құлдық ұрып жақсы көрсе, адам атаулыны өлердей жек көретін жүрек шыдай алмайтын бір алапат сезім еді.

Миледи жас фанатиктің осылай күмілжіп тұрғанын бірден байқап, оның қан тамырларында алаулап жатқан қарама-қайшы құштарлық жалынын түйсініп сезе қойды; жау қолының шегінгелі жатқанын көргенде білікті қолбасшы оған атойлап лап қоятын болса, әйел де ежелгі жрица сияқты құлпырып, христианның аяулы бикүнә аруы сияқты шабыттанып, дүр сілкініп шыға келді; аққу мойны жалаңаштанып, шашы дудырап, көзі от шашып, жас пуританин көңілін астан-кестен етті; бір қолымен көйлегінің ашық омырауын ұяла ұстап, екінші қолын ілгері созып жіберіп, жігітке қарай бір аттап, өзінің әсем дауысын сыңғырлатып әндетіп жіберді, кейбір қалаған сәтінде ол дауысын құйқылжыта құбылтып, айбарлы әуенге де көшетін.

Мұңлығыңды таста Ваалдың аузына

Арыстанның аранына жемге бер,

Бір құдайға тапсырдым мен қан жылап,

Ақыр түбі жазанды да сол берер!..

Өзіне бағышталған осы бір өзгеше әннен кейін Фельтон ойламаған жерден оқыс тұрып қалды.

– Сіз кімсіз, сіз кімсіз?– деді ол жалынышты үнмен алақанын алақанына қойып.– Сіз көктен түскен елшісіз бе, тамұқтың қызметшісіз бе, періштесіз бе, әлде жын-перісіз бе, есіміңіз Элса ма, әлде Астарта ма?

– Сен мені әлі таныған жоқсың ба, Фельтон? Мен періште де, жын-пері де емеспін, жер-ананың қызымын және мына сенің діндес туысыңмын, бар болғаны осы.

– Иә, иә. Бұрын күмәнданған болсам, енді сендім...

– Сенуін сенесің-ау, бірақ өзің әлгі лорд Винтер деп аталатын, Велиал сыбайласысың! Сенуін сенесің-ау, бірақ мені қанқұйлы жауларымның, Англияның жауының, құдайдың жауының шеңгеліне салып қойып отырсың. Сенуін сенесің-ау, бірақ әлемді өзінің дінсіздігімен, зинақор-бұзақылығымен былғап бүлдіріп жатқан кісіге, жиіркенішті Сарданапалға опасыздықпен тапсырғалы отырсың, көз-көңілі соқыр жұрт оны герцог Бекингэм, ал, діншіл ғазиздар оны дінсіз деп атайды!

– Мен сізді Бекингэмге тапсырады дейсіз бе? Мен бе? Сіз не айтып тұрсыз?

– Көзі барлар – көрмейді! Құлағы барлар – естімейді!–деді миледи дауыстап.

– Иә, иә!–деді Фельтон көңіліндегі соңғы күдікті түп-тамырымен жұлып тастағысы келгендей, тершіген маңдайын сипалап.– Иә, түсімде аян берген дауысты таныған сияқтымын. Иә, мен түн құрғатпай түсіме еніп, ұйықтауды білмейтін дертті жаныма: «Бәленің басын кес, Англияны құтқар, өзінді құтқар, әйтпесе сен Жаратқанның қаһарына ұшырап мерт боласың!»– деп саңқылдайтын періштенің кескін-кейпін танып тұрғандаймын. Сөйлеңіз, сөйлеңіз, мен сізді енді ұқтым!– деді Фельтон дауыстап.

Миледидің көзінен кісінің төбе шашы тік тұратын бір сұмдық қуаныш жай оғындай жалт етті.

Қуаныштың осы бір үрейлі сәулесі бір сәт жалт етсе де, әйел жүрегінің тұңғыық бір қараңғы түкпіріне жарық түсіргендей-ақ Фельтон оны мүлт

кетірмей байқап, жаны түршігіп кетті.

Фельтон кенет лорд Винтердің миледидің сиқырынан сақтандырғанын, әйелдің өзін алғаш рет арбағысы келгенін есіне алды; ол еңсесі түсіп, бір адым кейін шегінді, бірақ әйелден көзін алмады: осынау ғажайып жан өзін дуалап тастағандай, миледиден көзін айыруға әл-дәрмені жетпеді.

Миледи әр нәрсені байқағыш зерек әйел-ді, сол себепті де оның - неліктен күмілжіп тұрғанын бірден біле қойды. Сырт көзге әйел қанша тебіреніп, толқып тұрғандай болып көрінсе де, салқын қанды қатыгез қасиетінен бір сәт те айрылған емес.

Фельтон қайта сөйлеп, мұның бұрынғы сыр-жырын сол лепірген қалпында айтқыза бермесін дегендей-ақ (әрине, ол бұған өте ауыр тиер еді), миледи әйел байғұстың әлсіздігі шабыт алауын басып тастағандай-ақ, қолын сылқ еткізіп түсіріп жіберді.

– Жоқ,– деді ол,– Ветулийді Олоферннің қолынан азат ететін Юдифь бола алмаймын мен. Тәңірінің киелі семсерін менің қолым көтере алмайды. Ар-намысымды қорлатқанша ажал бер маған, азапты елімнен араша табуыма рұқсат ет! Қылмысты әйел сияқты мен сізден бостандық тілемеймін, мәжуси әйелге ұқсап, өш алуыма көмектес деп те сұрамаймын. Менің тілегім – тыныш өлуіме бөгет жасама, бар болғаны сол ғана. Менің сізге жалынып, аяғыңызды құшып жалбарынамын: ажалыма араша тұрма, сонда мен ақырғы күрсініс-тынысымен өзіңді шын құтқарушым деп алғыс батамды беремін!

Осынау жасық, жалынышты дауысты естіп, әйелдің өзіне мөлиіп, имене қарап тұрғанын көргенде Фельтон оған тағы да жақындап барды.

Сиқырлы сылқым келіншек бірте-бірте жігіт басын қайта айналдырып, дуалы бір киім кигендей, оның алдына құбылып шыға келді және өз қалауынша осы бір сиқырын бірде әдейі көрсетсе, енді бірде жым-жылас жасыра қояды, ғажайып сұлулық, монтансыған момындық, боталаған көз жасы, әсіресе, құмарлық-құштарлық атаулының ең обыры – ләззат құмарлықтың тылсым бір иірімді күші жиналып келіп, осы әйелдің сиқырлы бейне, көркін жасар еді.

– Қайтейін! Егер сіз шын құрбан екеніңізге көзімді жеткізген күннің өзінде мен сізді аяғаннан басқа ештеңе де жасай алмаймын. Бірақ лорд Винтердің сізге тағатын айыбы ауыр. Сіз христиан әйелсіз және менімен діндес туыссыз. Өзімді жарылқаған кісіден өзге ешкімді жақсы көрмеген, өмірде опасыздар мен діннен безгендерден басқа ешкімді де кездестірмеген жазған басым, сізге ынтық болып қалған сияқтымын! Бірақ сіз бар ғой, сударыня, түріңізге қарағанда, күнәдан пәк жансыз және таңғажайып сұлусыз! Лорд Винтердің ізіңізге сонша түсіп жүруі тегін емес сияқты, бәлкім, сіз бір ауыр қылмыс жасаған боларсыз...

– Көзі барлар – көрмейді, құлағы барлар – естімейді,— деді миледи бір сұмдық қасіретті үнмен зарланып.

– Олай болса, сөйлеңіз, сөйлеңізші!—деді жас офицер дауыстап.

– Өз масқарамды сізге қайтіп айтайын!— деді миледи ұяла қызарып.— Тірлікте бір адам қылмыс жасаса, екінші адам қорлық көреді... Әйел басыммен сіз сияқты еркекке масқара болғанымды айта алмаймын! О...— деді ол әсем көзін қолымен ұяла көлегейлеп,— о, жоқ, мен оны ешқашанда, ешқашанда дәтім шыдап айта алмаймын!

– Маған да, бауырыңызға да айта алмайсыз ба?

Миледи оған ұзақ уақыт ойлана қарады, жас офицер оны жүрегі дауаламай, күмілжіп тұр екен деп ұқты; ал, шынында да бұл миледидің оны әбден бақылап-барлап алып, баурына тартқысы келгені еді.

Фельтон жалынышты кейіппен қолын кеудесіне басты.

– Мақұл ендеше, бауырыма сендім, тәуекел!— деді миледи.

Сол мезетте лорд Винтердің аяғының тықыры естілді, бірақ қаһарлы қайнысы осы жолы кешегідей есікті жанай өтіп кетпеді, әдейі тоқтап, күзетшімен тіл қатысты; сосын есік ашылды да, оның өзі де көрінді.

Есік сыртындағы қысқа әңгіме кезінде Фельтон бір шетке ығыса қойған, лорд Винтер кірген кезде ол тұтқын әйелден бірнеше қадам жерде тұрғанды.

Барон жәйімен кіріп, тұтқын мен жас жігітке сынай бір қарап өтті.

– Сіз, Джон, осы арада көп тұрып қалдыңыз білем,— деді ол.— Мына әйел сізге өзінің қылмыстарын айтып жатқан жоқ па? Олай болса әңгіме-сөздеріңіздің ұзаққа созылғанына таң қалмаймын.

Фельтон ыршып кетті, егер абыржып сасып қалған пуритан жігітке қол ұшын бермесе, су түбіне кететінін миледи сезе қойды.

– Ө, бәлем, тұтқын әйел қолыңыздан шығып кетеді деп қорқамын дедіңіз бе! Менің одан нендей нәрсеге кеңшілік етіңіз деп жаңа ғана жалынғанымды мына безбүйрек түрмешіңізден сұраңыз,— деді ол.

– Сіз не, кеңшілік ет деп сұрадыңыз ба?—деді барон күдіктеніп.

– Иә, милорд,— деді жас жігіт қысылып.

Сонда нендей кеңшілік сұрады?—деді лорд Винтер.

Миледи менен пышақ сұрады және бір минуттен кейін оны есіктің

терезесінен қайтарып беремін деп уәде етті,— деп жауап қайырды Фельтон.

— Бұл сүйікті бикеш соя салатын кісі осы арада жасырынып жатыр ма еді?—деді лорд Винтер тыжырына кекетіп.

— Бұл ара менің мекенім,— деді миледи.

— Мен өзі таңдап алсын деп сіздің хұзырыңызға Америка мен Тайбернді ұсынғанмын.— Тайбернді қалаңыз, миледи: есіңізде болсын, арқан пышақтан гөрі сенімдірек,— деді лорд Винтер селқос.

Әлгіде, бөлмеге кірген кезде миледидің жіп ұстап тұрғаны есіне түсіп кетті де, Фельтон қаны қашып сұрланып, ілгері қарай бір аттап барып тоқтады.

— Сіз дұрыс айтасыз, мен оны ойластырып қойғанмын,— деді әйел. Сосын өкпесі қысылғандай сыбырлап:—тағы да ойластырайын,— деді жәйімен.

Фельтон өн бойы шымырлап, дірілдеп кеткенін сезді; шамасы, жігіттің осы қимылы лорд Винтердің назарынан тыс қалмаса керек.

— Бұл бәлекетке сенбе, Джон,— деді ол.— Джон, досым, мен саған кәміл сенетін кісімін! Байқас бол, сақтан, айтпады деме! Қысқасы, берік бол, қарғам: енді үш күннен кейін біз бұл бикештен құтыламыз, ал, менің жер аударған жағымда ол ешкімге де зиянын тигізе алмайды.

— Сен есіттің бе!—деді миледи шаңқ етіп, әйелдің сонда барон мұны құдайдың төрелігін тілеп жатыр екен деп ойласын, ал, Фельтон өзіне айтып жатыр екен деп түсінсін, деген айласы еді.

Фельтон төмен қарап ойланып қалды.

Барон офицерді қолтығынан ұстап, есікке қарай беттей берді, бөлмеден шығып кеткенше мойнын бұрып, миледиден көзін жазбай қойды.

«Мен өз шаруамды әлі жарытпаған екенмін, бұрынғы ойлағаным бекер екен,—деп түйді ойын тұтқын, есік жабылғаннан кейін.— Винтер үйреншікті есерлігін қойып, керемет сақ болып алыпты. Кеудесінде кек қайнады деген осы да! Кек кісінің мінез-құлқын шыңдайды! Ал, Фельтон ше?.. Фельтон күмілжіп жүр! Ах, дүние, ол әлгі қарғыс атқан д'Артаньяндай болса! Пуританин бүлінбеген қыздарға құмар келеді,- сонда өзі мөлиіп дұға оқып тұратынын қайтерсің! Ал, мушкетер болса, әйелдерді жақсы көреді, бірақ соларды құшырлана құшақтап жатқанда тіпті жақсы көреді».

Дегенмен, миледи Фельтонның қайтып келуін шыдамсыздана күтті, ол бүгін жігітпен тағы көрісетініне кәміл сенді. Ақырында, жоғарыда жазылған жәйттен кейін арада бір сағат өткен шамада әйел есік алдында әлдекімдердің жәйімен әңгімелесіп тұрғаным есітті.Ұзамай есік ашылды

да, мұның көзіне Фельтон шалынды.

Есікті жартылай ашық қалдырып, жас жігіт бөлмеге кіріп келді, сосын миледиге үндемеңіз деп белгі берді, түрінен қатты қауіптеніп тұрғаны көрінеді.

Сізге не керек осы?— деді миледи.

— Тыңдаңызшы,— деді Фельтон бәсең,— менің осында келгенімді ешкім білмесін және біздің әңгімемізді тірі жан тыңдамасын деп күзетшіні жұмсап жібердім. Барон әлгіде маған бір сұмдық оқиғаны айтып берді...

Миледи қай құрбандыққа шалса да көнбіспін дегендей мұңая бір күлімсіреп, басын шайқады да қойды.

— Не сіз әзәзіл шайтансыз,—деді Фельтон сөзін жалғап,—не менің жарылқаушым, әкемдей болған барон барып тұрған жалмауыз! Мен сізді тек екі күннен бері ғана білемін. ал, оны екі жылдан бері жақсы көремін. Міне, сол себепті де екеуіңіздің біреуіңізді қалап алуға келгенде солқылдақтық жасасам — оны кешіруге болады. Менің сөзімнен шошымай-ақ қойыңыз, бірақ мен сіз айтқан жәйттің рас-өтірігіне көзімді жеткізуім керек. Бүгін түн ортасы ауа сізге келемін, сосын сіз мені айтқаныңызға сендірерсіз.

— Жоқ, Фельтон, жоқ бауырым!—деді миледи — сіз жаныңызды шүберекке түйіп келіп отырсыз, оны жақсы түсінемін! Жоқ, мен бәрібір құрыған жанмын, ал, сіз менімен бірге өзіңізді құрбан етпеңіз! Менің өлімім өмірімнен гөрі әсерлірек те дәлелдірек болады, үнсіз өлік тілі сізді тұтқын әйелдің сөзінен артық сендіреді әлі...

— Үніңізді өшіріңіз, сударыня!—деді Фельтон шарт етіп.— Ондай сөзді естіртпеңіз маған! Мен мұнда келгенде сізден өз өміріңізге қауіп төндірмеймін деген уәде-сертіңізді, адал сөзіңізді алуға келдім, ең қасиетті-қасірет әулие-әнбиелерді атап, ант-су ішуіңізді қалап келдім.

— Мен ондай уәдені бере алмаймын. Антты тап мен сияқты қадірлейтін кісі бұ дүниеде жоқ, ал, мен серт берсем, оны орындауға тиіспін,— деді миледи.

— Ойпырмай, тым болмаса, біз қайта керіскенше өзіме өзім қастандық жасамаймын, тоса тұрамын деген сөзіңізді беріңізші! Ал, егер сіз менімен жүздескеннен кейін де сол бұрынғы ойыңыздан, райыңыздан қасарысып қайтпасаңыз, онда амал қанша... не жасаймын десеңіз де еріктісіз, сұраған қаруыңызды со замат қолыңызға ұстатамын.

— Қайтейін, сіз үшін күте тұрамын-дағы.

— Ант етіңізші!

– Құдайымыздың атымен ант етемін! Көңіліңіз көншіді ме?

– Жарайды, алдағы түнге дейін сау болыңыз.

Сосын ол бөлмеден атып шығып, есікті жапты да, күзеттегі сақшыны алмастырған кісідейін, қолына солдаттың көк найзасын ұстап, ол келгенше дәлізде күте тұрды.

Солдат қайтып келгесін, Фельтон оның қаруын қайтарып берді.

Есіктің шағын терезесіне келіп, миледи Фельтонның жаны қалмай шоқынып жатқанын, сосын төбесі көкке тигендей жадырап дәлізбен әрі кетіп қалғанын көрді.

Сосын ол айызы қанғандай тістене, тыжырына күліп, орнына қайтып келді, әлгіде ғана атымен ант еткен құдайдан тіпті еш хабары болмаса да, соның есімін күбірлеп қайталай берді.

– Менің құдайым кім? Есуас көрсоқыр сол! Менің құдайым – мына өзім және кегімді қайтаруға қол ұшын беретін адам!—деді миледи безеріп.

XXVI

ҚАМАУДАҒЫ БЕСІНШІ КҮН

Әлхисса, сонымен қазірдің өзінде жарты жеңіске жеттім ғой деп миледидің көңілі кәдімгідей хош-уақтанып қалды және қолы жеткен табыс оның күшіне күш қосты.

Ол осы уақытқа дейін еркек атаулыны оп-оңай еліктіріп, алдап-арбап, дегеніне көндіріп келді, сарай төңірегінің тым сыпайы сырбаз тәрбиесі жігіттерді осы әйелдің торына жетелеп әкеліп түсіріп жататын; миледидің сұлулығы сондай, еркектерді сиқырлап көндіруге келгенде тән ләззаты тарапынан кедергі-бөгет дегенді білген емес, ал оның жымысқы жылпостығы сондай, ақыл-сана жасайтын бөгеттен жанын қинамай-ақ еркін өте шығатын.

Бірақ ол осы жолы өзін-өзі іштей аяусыз жазалауды әдетке айналдырған тарпан да тұйық мінезді, сезім-түйсіксіз жанмен жекпе-жек айқасқа шықты. Дін және діннің қатал тәртібі Фельтонды әйелдің дағдылы алдап-арбауына көнбейтін безбүйрек жан еткенді. Осынау лапылдаған ақыл-ойдың иесінің көңілінде шексіз кең жоспарлар құрылып, бүлікшіл мақсат-мүдделердің буырқанып жататыны сондай, ләззат қызығынан туатын кездейсоқ махаббатқа адамгершілік ар-намыстың бұзылуынан, еңбексіз ырду-дырдумен өткен тірліктен нәр алатын махаббатқа мүлде орын қалмаған-ды. Миледи осы бекіністі бұзып еді: ол көлгірсіген ысқаяқ адамгершілігімен, ізгі қылығымен әйел туралы теріс ұғымда болған кісіні өз пікіріне өзі күмән келтіретін дәрежеге жеткізсе, асқан сұлулығымен әлі бүлінбеген таза жанды, ақ жұмыртқа, сары ауыз кісінің жан-жүрегін, сезімін билеп алған болатын. Ақырында, табиғат пен дін осы әйелдің қолына әдейі зерттеп білуге берген, осы бір жүген-құрық тимеген асау, тарпаң жігітке тәжірибе жасау барысында миледи, күні бүгінге дейін өзіне де бимәлім болып келген, күллі күш-жігері мен қабілет-дарынын аямай жұмсады!

Дегенмен осынау ұзақ-сонар кеш бойы келіншек өз тағдырынан да, өзінен де сан рет түңіліп, сан рет үмітін үзді; рас, ол сондай қиын шақта демеп-жебе деп құдайға жалынып-жалбарынбады, қайта жамандық пен жауыздық рухының көмегіне қатты сенді, өйткені адам баласы тірлігінің уақ-түйек. құбылыстарына дейін араласып, басқарып жүретін күдіретті күш сол жамандық пен жауыздық; араб ертегісінің айтуына қарағанда, құрып кеткен тұтас әлемді қайта тудыру үшін гранаттың бір дәні жетіп жатыр.

Миледи Фельтонның келуіне қапысыз әзірленді, сол жолығу кезінде не істеп, не қоятынын ақылмен салмақтап, мұқият ойластырды. Ол өз қарауында екі-ақ күн қалғанын, Бекингэм бұйрыққа қол қойысымен (Бекингэмнің оған ойланбай қол қоятын тағы бір себебі – бұйрықта оның жалған аты жазылыпты, демек, ол әңгіменің қай әйел жәйлі болып жатқанын білмейді), иә, қайталап айтамын, бұйрыққа қол қойысымен,

барон оны дереу жер аударып жібереді. Жер аударуға кесілген әйелдер, сыпайы-зиялы қауымда жақсы аталып жүрген әйелдерге қарағанда, көп қадір-қасиетінен айрылып, айналасындағыларды еліктіріп, елітуге келгенде дәрменсіз болып қалады; әлгі төрт құбыласы түгел, дәулетті әйелдердің ажары жоғары қауымның жарығымен нұрланып, уақыт модасының уәлі аузымен мақталып, ақсүйек ата-тегі даңқымен шұғыллаланып, көркейіп-көркемденіп жатады. Әйелді сағын сындыратын қор, масқара жазамен айыптау, әрине, оны ажар-көркінен айырмайды, бірақ құдіреттілер қатарына қайта қосылу жолында өткел бермес тұңғыыққа айналады. Шын мәніндегі дарынды кісілер сияқты, миледи де өз болмасына, табиғат берген қабілетіне қандай ортаның сай келетінін өте жақсы білетін. Ол кедейліктен қатты қорқатын, келтекеп қорлықпенен күн кешсе, бәсеңдеп жасып қалатынын анық сезетін. Миледи тек королевалардың арасында ғана нағыз королева болатын. Шын өктемдік, шын билік жүргізу үшін оған ең әуелі тәкаппар көңілінің қанағат-тойымы керек-ті. Ал, өзінен төмен адамдарға өктемдік жүргізуден ол ләззат алудың орнына, арланатын да қорланатын.

Әрине, ол осы айдаудан түбінде қайтып оралады, оған бір сәт те шүбәланбайды, бірақ айдалудың арты қанша уақытқа созылады, соны білмей қиналады. Миледи сияқты билік құмар, қажырлы да жігерлі жандарға асқақтап шырқамаған күндері бақытсыз, сорлы күндер болып көрінеді. Кісінің бағы тайып, төмен құлдыраған күндерін не деп атауға болады! Бір жыл, екі жыл, үш жылдың текке етуі – күллі өмірінің өтуімен бірдей. Д'Артаньян өз достарымен сән-салтанат құрып, бақыт-қуанышқа бөленіп, королеваның шапағатты қолынан сый-сияпатын алып болғаннан кейін, сүмірейіп қайтып келу деген ойлар – миледи сияқты әйел өлсе де шыдамайтын азапты ауыр ойлар еді. Ал, осы кезде оның кеудесінде буырқанып-бұрсанған дауыл әйелдің қайрат-жігерін тасытып жіберді, егер оның қара күші, бір сәтке болса да, ақыл-есімен тепе-тең түсіп жатса, миледи өзі отырған тас қамалдың қабырғасын қаусатып күл-талқан етер еді.

Сонымен бірге әйел кардинал жәйін ойлап, көп қиналды. Мұның үн-түнсіз жатқаны жәйлі тірі жанға сенбейтін, күдікшіл де мазасыз кардинал не ойлап, не қойып жатыр екен, миледидің бүгінгі тіршілігінің бірден-бір тірегі, бірден-бір демеп-жебеушісі, бірден-бір қамқоршысы ғана емес, оның болашақ бақыты мен дұшпандарына кеткен кегін қайтару жолындағы басты қаруы сол кардинал ғой. Ол кардиналды жақсы біледі, егер ол осы сапардан сәтсіз оралып, түрмеге түсіп қалғанын, басынан кешкен азап-тозағын қанша жырғып айтып берсе де, онысы құр әурешілік екеніне де жақсы түсінеді, өзінің өктем билігімен де, ақыл-ойымен де құдіретті көрінетін кардинал ештеңеге сенбейтін безбүйректігіне басып, жайбарақат жымия күліп: «Қолға түспеу керек еді!»—деп қоя салады ғой.

Осындай қиын сәттерде миледи күллі күш-жігерін жинап, тістеніп алып, Фельтонның есімін қайталай береді, өйткені өзі жатқан тамұқтың түбіне жылтырап түскен жалғыз жарық сәуле сол еді; өзінің қайрат-қажырын

сынап көру үшін, жиырылып-жазылып жататын жылан сияқты, бұл сұрқия да Фельтонды зирек ақыл-ойымен күн ілгері орап, шырмай берді.

Ал, уақыт өтіп жатты, зырылдаған сағат тілі андамай қоңырауды түртіп оятып жібергендей болады, оның жез көмейінен күмбірлей шыққан әуезді үні тұтқын әйелдің жүрегін тілгілеп жатқандай. Күндегі әдеті бойынша, сағат тоғызда лорд Винтер, келді ол терезені, темір тордың әрбір шыбығын ұстап көрді, еденді, қабырғаларды, камин мен есікті байыптап қарап шықты, ұзаққа созылған осы бір тиянақты тексеріс кезінде лорд та, миледи де тіс жарып, тіл қатпады.

Есіл уақытты пайдасыз құр сөз бен көзсіз ашу-ызаға рәсуа етуге болмайтынын, жәй-жағдаяттың қиындап, асқынып кеткенін екеуі де анық түсінетін тәрізді.

— Жо-жоқ, сіз қайткенде де бүгін түн қашып кете алмайсыз!— деді барон миледидің бөлмесінен шығып бара жатып.

Сағат онда сақшыны күзетке қою үшін Фельтон келді, миледи оның жүрісін бірден таныды ғашық әйел көңілдесінің жүрісін қалай білетін болса, бұл да оны солай білетін, ал, шындап келгенде миледи осы бір жасық мінезді фанатикті менсінбей, мейлінше жек көріп кеткен-ді.

Уәделі уақыт әлі алда еді, сол себепті де Фельтон ішке кірмеді.

Арада екі сағат өтіп, түн ортасы болған кезде, сақшыны ауыстырды.

Енді уәделі уақыт та жетті, миледи жігітті шыдамсыздана күтті.

Жаңа сақшы дәлізбен әрлі-берлі жүре бастады.

Енді бір он минут өткен шамада Фельтон келді.

Миледи құлағын тігіп тұра қалды.

— Әй,— деді жас жігіт сақшыға,— мына есікті өліп бара жатсаң да тастап кетпе. Өзің білесін, өткен түнде, милорд, қарауылының солдаты постын бір сәтке ғана тастап кеткені үшін қатты жазалады, ол қас қағымдай уақыт болмай қалған кезде қарауылға өзім тұра қалған едім.

— Иә, оны білемін,— деді солдат.

— Ендеше саған осы есіктен көз жазба деп әмір етемін. Ал мен,— деді Фельтон,— ішке кіріп, әйелдің бөлмесін тағы бір рет қарап шығайын: соның өзін өзі өлтірем деген бір жаман ойы бар ма деп қорқамын және осы әйелге абай бол деген бұйрық алғанмын.

— Тамаша, катал пуританиннің өзі өтірік айта бастады ғой,— деді миледи күбірлеп.

Солдат мырс етіп күлді де қойды.

– Шайтан атсын, лейтенант мырза, егер милорд сізге мына әйелдің төсегін де тексер деп әмір етсе, сіз ондай тапсырманы жаман деп айта алмайтын шығарсыз.

Фельтон қып-қызыл болып кетті, егер басқа уақыт болса, тап осындай әзіл айтқаны үшін солдатқа қатты ескерту жасар еді; бірақ ар-ұяты асаудай тулап тұрғасын бірдеңе айтуға дәті шыдамады.

– Егер мен шақыра қалсам – ішке кір. Тап сол сияқты, егер. біреу келе қалса – мені шақыр,– деді ол.

– Құп болады, лейтенант мырза,– деді солдат.

Фельтон миледидің бөлмесіне кірді. Миледи орнынан түрегелді.

– Бұл – сізбісіз?– деді әйел.

– Мен сізге келемін деп едім, келдім.

– Сіз маған тағы бірдеңеге уәде бергенсіз.

– Ол не? Түу, құдай-ай!–деді жас жігіт, өзін өзі қанша тежеп ұстаймын десе де, оның дірілдеп, маңдайынан суық тері бұрқ етті.

– Сіз маған пышақ әкеліп беремін, әңгімелесіп болғаннан кейін оны маған тастап кетемін дегенсіз.

– Соны айтпай-ақ қойыңызшы, сударыня! Қанша жан төзгісіз жаман болғанымен, бұл ғаламда құдай тағаламның құлы өзін өзі өлтіретіндей жағдай жоқ. Мен көп ойланып, көп толғанып, мұндай ауыр күнәні өз мойныма алмауым керек деген қорытындыға келдім.

– Ах, сіз ойландым деңіз! Мен де көп ойланып, көп толғанып, қандай қорытындыға келгенмін.

– Қандай қорытындыға?

– Сөзінде тұрмайтын кісіге ештеңе де айта алмаймын.

– О құдайым-ай!–деді Фельтон күбірлеп.

– Жүре беруіңізге болады, сізге мен жұмған аузымды ашпаймын.

– Міне пышақ!–деді Фельтон қалтасынан қаруды суырып алып, ол уәде бойынша қанжарды әкелгенімен, бірден бере салудан именген еді.

– Беріңізші, қарап көрейін.

– Несін қарайсыз?

– Қолма-қол қайтып бермесем, ант атсын! Сіз пышақты мына стол үстіне қойыңыз-дағы, оны мен менің арама келіп тұрыңыз.

Фельтон пышақты миледиге берді; ол пышақ жүзін байыптай қарап, ұшын саусағымен ұстап көрді.

– Жақсы-ақ екен, шар болаттан жасалыпты... Сіз адал доссыз, Фельтон,— деді ол пышақты жас офицерге қайтарып беріп жатып.

Фельтон пышақты алып, уәде бойынша, стол үстіне қойды.

Миледи Фельтоннан көзін алмастан ырзалығын білдіріп басын изеді...

– Енді мені тыңдаңыз,— деді ол.

Ол бұл ниетін айтпаса да болатын еді: жас офицер қарсы алдында тұрып алып, оның әңгімесін құмарлана күткен-ді.

– Фельтон...— миледи сөзін салтанатпен мұңая отырып бастады.— Фельтон, мынадай бір жәйтті көз алдыңызға елестетіп көріңізші: туған қарындасыңыз, әкеңіздің қызы бір күні сізге бір әңгімені айтты делік: балғын жас кезімде, сорыма қарай, өте сұлу болдым, алдап жүріп мені бірде торға түсірді, бірақ мойымадым. шыдадым... Маған деген қараниет қастандықты, зорлық-зомбылықты күшейтті, оған да шыдадым, мойымадым. Ұстанатын дінім, сыйынатын құдайыма тіл тигізіп мазақтады. Өйткені мен өзімді демеп-жебеп жібер, деп құдай тағала мен дін-иманымды көмекке шақырған едім,— бұ жолы да мойымадым, шыдадым. Содан кейін олар менің өзімді масқаралап, намысыма тие бастады, арым мен жанымды арамдай алмағасын, олар менің тәнімді арамдап мәңгі қор етпекші болды, Ақырында...

Миледи демігіп тоқтап қалды, жүзінен қасіретті күлкі табы білінді.

– Ақырында,— деді Фельтон оның сөзін қайталап,— сонымен ақырында не болды?

– Ақырында, бір күні кешкілік қасарысып көнбей қойған мен жазғанды біржола сындырмақ болады... сөйтіп, бір күні кешкілік маған қатты ұйықтатып тастайтын бір дәріні суға қосып ішкізеді. Кешкі асты ішіп жатып, тұла бойым бірте-бірте дел-сал болып, бір түрлі әр-дәрменнен айрылып бара жатқандай болдым. Ойымда ештеңе жоқ болса да, әлденеден шошып, елегзіп, еңсемді басқан ұйқыны қашыруға тырыстым. Орнымнан тұрып, терезеге жүгіріп барып, жұртты көмекке шақырмақ болдым, бірақ аяғымды баса алмай қойдым. Маған үйдің төбесі үстіме құлап, басып қалатындай болып көрінді. Қолымды созып, бірдеңе айтқым келіп еді, тілім күрмеліп сөйлей алмадым. Мең-зең, меңірейген нәумез бір күйдемін, қазір

табанда құлайтынымды сезіп, жанталасып креслодан ұстаймын, бірақ көп ұзамай әлсіз қолыма кресло да тірек бола алмады – әуелі бір тізерлеп, сосын қос тізерлеп отыра кеттім. Дұға қайырайын десем тілсіз мылқау болып қалыппын. Жаратушы жан иемнің со жолы мені көрмегені де, естімегені де анық, хош, сосын ұйқы жеңіп, өлі кісі сияқтанып, еденге естүссіз құлап қалыппын.

Сол қалың ұйқының кезінде не болып, не қойды, ұйқының ол қанша уақытқа созылды, – оның бірде-бірі есімде қалмапты. Тек әйтеуір іші дүние-жиһазға малынған, бір дөңгелек бөлме ішінде мамық төсекте жатқан жерімнен оянып кеттім, бөлмеге жарық төбедегі саңылаудан түсіп тұр екен. Мұның үстіне бөлменің бірден бір есігі жоқ сияқты. Оның өзін ғажайып бір зындан деп ойлауға болатын.

Мен көпке дейін өзімнің қайда жатқаным да түсінбедім және ол кезде әлгіде ғана сізге айтқан нәрселердің бірде-бірін де айыра алмадым: ақыл-есімді жинап, осынау ауыр ұйқыдан қалған зіл қара тас түнекті ысырып-ақ тастағым келеді, бірақ оған әл-дәрменім жетпейді. Әйтеуір түнде күймемен жүргенімді, сұмдық бір қорқынышты түс көріп, күш-жігерім құм болып, әлсіреп қалғанымды еміс-еміс сеземін, бірақ осының бәрі маған үздік-создық, іркес-тіркес болып, бір бұлыңғыр тұман арасынан көрінген сияқтанады және осы оқиғалар өз басымнан емес, басқа біреудің басынан өткен болып сезіледі, бірақ сана-сезімім тылсым бір күшпен екіге жарылғандықтан ба, қайдам, әйтеуір, менің өмір-тірлігіммен бірге есіліп, өріліп қалыпты.

Біраз уақытқа дейін өзгеше бір мең-зең күйде жатқандықтан ба білмеймін, осының бәрін түсімде көріп жатырмын ғой деп ойладым... Мен тәлтіректеп орнымнан тұрдым. Киімім қасымдағы орындық үстінде жатыр екен, ал, өзім қалай шешіп, қайтіп жатқанымды білмеймін. Осыдан кейін барып бірте-бірте там-тұмдап, мына сұм дүниенің күллі сұмдығы көз алдыма келіп тұра қалды да, үйімнен мүлде басқа жерде екенімді түсіндім. Бөлмеге түскен күн шұғыласына қарап, ақшам кезі-ау деп шамаладым, ал, өзім кеше кешқұрым ұйықтап қалғанмын, демек, менің ұйқым бір тәулікке созылыпты! Осынау ұзақ ұйқының кезінде не болды?

Әл-қадарым жеткенше жедел киінгендей болдым. Бірақ ыбылжыған баяу қимылыма қарай, ұйықтататын дәрі зардабының әлі сейілмегенін байқауға болатын еді. Ішіндегі дүние-мүлікке қарағанда, бұл бөлме әйелді қабылдауға арналыпты, ал, ең қылықты ерке келіншектің өзі осы бөлмені көзімен бір шолып шыққасын, күллі тілек-талабы, керек-жарағы күн ілгері дайындалып қойғанын көрер еді.

Осынау бай жиһазды түрмеге түсіп, камалып қалған бірінші тұтқын - әйел мен ғана болмасам керек, бірақ сіз білесіз бе, Фельтон өз зынданымның ғажайып жасауына көзім көбірек түскен сайын, қорқынышым да күшейе түсті. Иә, ол нағыз барып тұрған қапас зынданның өзі-тің, өйткені одан қанша қармансам да шыға алмай қор болдым. Есікті

табамын деп күллі қабырғаны сипалап, қарап шықтым, тықылдатып ұрып көріп едім, соның бәрінен дүк - дүк етіп, бітеу дыбыс шықты.

Сыртқа шығатын есік іздеп, мен бөлмені жиырма шақты рет айналып шыққан болармын,— ешбір саңылау жоқ екен. Өн бойымды қорқыныш билеп, әбден қалжырап шаршағасын креслоға келіп құлай кеттім.

Сонымен, лезде әлемді түн келіп басты, түнмен бірге менің қорқынышым да ұлғайды. Бұрынғы орнымда қыбырсыз отыра беретінімді, не отыра бермесімді білмей, дал болдым: маған айналамның бәрі анталап тұрған бір қатер, қозғалсам болды, бір бәлеге ұрынармын деп қорықтым. Кешеден бері нәр татпасам да, қорыққанымнан аштықты ұмытып кеттім.

Сырттан бір болмашы дыбыс шықса, соған қарап уақытты шамалармын деп ойлағанмын, бірақ маған ешбір дыбыс естілмеді. Уақыт кешкі жеті-сегіздердің кезі шығар деп жорамалдадым: ол жағдай октябрьде болған, дала тастай қараңғы еді.

Кенет есік сықыр етті, мен еріксіз ыршып түстім. Төбедегі әйнекті саңылаудан отты шар тәрізді жағылған шам көрінді. Бөлмені самаладай жарқыратып жіберді. Мен өзімнен қол созым жерде бір кісінің тұрғанын көріп, зәрем ұшып кетті.

Кешкі асқа екі кісіге лайықталып әзірленген стол, бір сиқыршының дуасымен бөлменің дәл ортасына келіп тұра қалыпты.

Ол – тұтас бір жыл бойы менің ізімнен қалмай, қайтсем де сенің абыройыңды айрандай төгемін деп ант-су ішкен кісі-тін, міне енді соның алғашқы сөздерінен-ақ өткен түнде арам пиғылын жүзеге асырғанын біле қойдым...

– Сұмырай!—деді Фельтон күбірлеп.

– О иә, нағыз сұмырай!—деді миледи тістеніп, жас офицердің бұған жаны ашып, осынау сұмдық әңгімені ынтыға тыңдап отырғанын көріп.— Иә, сұмырай! Ол мен ұйықтап жатқанда болар істі болдырғасын, бар шаруаны бітірдім деп ойласа керек. Ол со жолы келгенде: бір масқара болуын болды, енді сол масқараны бұл бикеш мойындап, көндігер деп үміттеніп келіпті. Ол менің махаббатымның есесіне өзінің күллі байлығын ұсынбақшы болып келіпті.

Мен сол адамға әйел атаулының жүрегінде болатын күллі жиіркеніш пен ашу-ызаны аямай төктім. Шамасы, мұндай қарғысқа оның әбден еті өліп кетсе керек; ол аспай-саспай, қолын кеудесіне айқастыра ұстап, менің сөзімді жайбарақат, жымия күліп тұрып тыңдады; сосын мені сөзін тәмамдады деп ойлады ма, қасыма жақындап келе берді. Мен столға жүгіріп барып, пышақты алдым да, төсіме тақай қойдым.

«Енді бір қадам аттасаңыз,— дедім ашынып,— өзіңізді менің арымды арамдағаныңыз үшін ғана емес, оған қоса мені өлтіргеніңіз үшін де кіналайтын боласыз!»

Менің көзімнен, даусымнан, күллі кейпімнен, барша бәденімнен жанкешті тәуекелді анық сезсе керек, тіпті әлгі жексұрын сияқты бұзылған кісінің өзі күмілжіп тұрып қалды.

«Сізді өлтіргенім үшін дейсіз бе?— ол мұны қайталап сұрады.— О жоқ! Сіз сияқты тым сүйкімді, шырын көңілdestен, ақ төсінен бір рет ләззат алу бақытына ие болғаннан кейін, айырылып қалуға шынымен-ақ келісім береді деп ойлайсыз ба? Жоқ! Көріскенше қош, сұлуым! Сіздің көңіл күйіңіз көтерілгенше тоса тұрайын, кейінірек келермін».

Осылай деді де, бір ысқырып қалды. Бөлмеге жарық төгіп тұрған алаулы шар төбеден жоғары көтеріліп барып, ғайып болды. Мен тағы да қараңғыда қалдым. Бір сәттен кейін ашылып, жабылған есіктің әлгідегі сықыры қайтадан естілді, алаулы шар қайтадан төмен түсті, сосын мен тағы да жалғыз қалдым.

Сол минутте жынданып кете жаздадым. Бұрын осы бақытсыз күйге ұшырағаным шүбәлансам, енді оның ізі де қалмады, қатал шындық сол: мен өзім өлердей жек көретін кісінің қолына, ештеңеден де шімірікпейтін қатыгез кісінің қолына түсіппін, ол қолынан не келетінін менің сорыма қарай көрсетті де...

— Ол кісі кім?—деді Фельтон.

Мен бірдеңе тықыр етсе шошып кетіп, ұзақ түнді орындықта отырып өткіздім, өйткені түн ортасы кезінде шам тағы сөніп, қараңғыда жалғыз қалдым. Қуғыншым мені сол түнде енді қайтып мазалаған жоқ. Таң атып, күн шықты, стол ғайып болды, тек қолымда пышақ қана қалды.

Менің жалғыз сенетінім осы пышақ.

Өзім де әбден шаршадым, ұйқы көрмеген көзім түйіледі, сонда да сәл мызғып алудан сескенемін. Жарық молайғасын жаным тынышталғандай болды, пышақты тастамай, оны жастықтың астына тықтым да, керуетке құлай кеттім.

Ояна келсем, стол әзір тұр.

Бұ жолы қанша қорқып, қапалансам да, әбден ашыққанымды сездім: аузыма ас бармағалы екі тәулік болған. Шыдамай, азғана нан, жеміс жедім. Сосын бұрын ішіп, аузым күйіп қалғасын, суға араластырылып беретін ұйқы дәрісін ойлап, стол үстіндегі суды татпай қойдым, қолжуғыштың үстіңгі жағында, қабырғаға жасалған мәрмәр фонтаннан стаканыма су толтырып алдым.

Осы сақтығыма қарамастан, әуелгі кезде көңілім күпті болып, орнықпай қойды, бірақ бұл жолы бекер қауіптеніппін: күн де таусылды, көкейімдегі қорқынышыма ұқсас ештеңе бола қоймады. Көңілімдегі күдігімді оларға білдірмес үшін графиндегі судың жартысын төгіп тастадым.

Тұнжырап кеш те келді, кешпен бірге дүниені қараңғылық басты. Бірақ қараңғыға көзім кәдімгідей үйреніп қалыпты; мен тас түнекте столдың төмен түсіп, жарты сағаттан кейін маған деген кешкі асты алып көтерілгенін көрдім, арада бір минут өткесін үйреншікті шам пайда болып, бөлме ішін жарқыратып жіберді.

Мен ұйқы дәрісін араластыруға болмайтын тағамды ғана татып көрмек болдым. Екі жұмыртқа мен азғана жеміс алып, кешкі асты тәмамдадым. Сосын әлгі фонтаннан стаканмен су іштім.

Оны бір жұтқаннан-ақ, дәмі таңертеңгі судан өзгеше екенін сездім. Кеудеме күдік кіргесін су ішуді қойдым, бірақ жарты стакандайын ішіп қойыппын.

Судың қалғанын жиіркене төгіп тастадым да, тұла бойымды суық тер басып, енді не болатынын күттім.

Сөз жоқ, көзге көрінбейтін біреу менің фонтаннан су алғанымды көріп, мені тезірек құрту үшін ақ көңіл аңқаулығымды пайдалана қойса керек, жалпы, менің көзімді жою, күні бұрын шешіліп, енді рақымсыз қаталдықпен жүзеге асырылып жатқан тәрізді.

Арада жарты сағат өтпей жатып, дәрінің бұрын көрген белгілері біліне бастады. Бұл жолы жарты стаканын ғана ішкендіктен бе әйтеуір, қасарысып ұйықтамай қойдым, бірақ ұйқылы-ояу бір мең-зең күйге түстім. Төңірегімде не болып, не қойып жатқанына түсінемін, ал, алысып-жұлысып қорғануға, қашып кетуге әл-дәрменім жетпейді.

Менің бірден-бір қорғанатын қаруым, көңілімдегі медеуім –жастық астындағы пышақты алу үшін керуетке еңбектеп жетпек болдым, бірақ төсектің бас жағына жете алмадым, қол-аяғым дірілдеп, керуеттің аяғынан ұстап, тізерлеп құлай кеттім. Шын құрығанымды сонда ғана түсіндім...

Фельтон аппақ болып, тұла бойы қалшылдап кетті.

– Ең сұмдығы – сол сәтте өзіме төніп тұрған қауіпті анық білдім,— деді миледи сөзін жалғап, дауысы жарықшақтанып, ол со бір қиын минутта жан ұшыра қорыққанын тағы басынан өткізгендей.— Тағы да айтайын, тәнім ұйықтап қалды да, жаным ширығып, сергіп кеткендей болдым, сол себепті де бәрін көріп, біліп жаттым. Рас, бәрі де түсімде болып жатқан сияқты, бірақ ең жаманы сол екен...

Мен шамның баяулап жоғары көтерілгенін, өзімнің біртіндеп қап-қара

тұңғыққа батып бара жатқанымды көрдім. Есік бұрын бар болғаны екі-ақ рет ашылса да, өзіме таныс есік сықырын есіттім.

Әлдекімнің өзіме қарай жақындап келе жатқанын соқыр сезік пен біле қойдым – Американың құлазыған шөлінде адасып кетіп әлсірей құлаған байғұс өзіне улы жыланның жылжып келіп қалғанын осылай сезеді, дейді ғой.

Өзімнің дәрменсіздігімді жеңіп, айқайлап жібергім келді. Бойымдағы бар күш-жігерімді жинап, қиналып әзер тұрдым, бірақ одан не пайда, қолма-қол құлап түстім... қуғыншымның құшағына құлап түстім...

– Айтыңызшы, ол кісі кім еді?– деді жас офицер тістеніп.

Бастан кешкенінің бәрін тәптіштеп түгел айтып, Фельтонды жан азабына салып отырғанын миледи ә дегеннен-ақ байқағам бірақ оның сол қасіретін жеңілдеткісі келмеді. Жігіттің жүрегі неғұрлым қатты жаралаған сайын, оның әйел кегін қайтаратынына деген сенімі де күшейе түседі. Сол себепті де жігіт сауалын естімеген кісі сияқтанды ма, әлде оған жауап беретін сәт келмеді деп есептеді ме, әйтеуір, миледи әңгімесін жалғай берді:

– Әлгі жексұрын бұ жолы өлік тәрізді шалажансар, сезім-түсініксіз құр сұлдермен кездескен жоқ. Өз денемді, жан-жүрегімді сау кездегідей еркін игере алмасам да, басыма төнген қауіпті анық сездім деп жоғарыда айттым ғой. Мен онымен аянбай алысып, шамам келгенше, қасарысып қарсылассам керек, өйткені оның:

«Осы оңбаған пуритан әйелдер-ай! Олар жендеттерін де діңкелетеді дегенді білуші едім, ал, көңілдеріне осылай қарсылық жасайтынын кім көрген»,– деп дауыстап жібергенін есіттім.

О сұм дүние, жаныңды шүберекке түйіп алып, жағаласа беруші күш қайда! Өзімнің әлсіреп қалғанымды сездім, ол сұмырай енді менің ұйықтап қалғанымды емес, талып түскенімді пайдаланды...

Фельтон анда-санда ауыр күрсініп, ыңырсып қойғаны болмаса, бұл әңгімені тіс жармастан тыңдады; тек мәрмәр маңдайынан суық тер тамшылап, қолымен кеудесін қыса берді.

– Есімді жинағаннан кейін ең әуелі ұмтылып барып, жастықтың астындағы пышақты таптым, бұған дейін оған қолым жетпей қойған: ол әлгіде маған қорған бола алмаса да, енді мен өз арымның алдында ақталатындай бір кәдеге асуы керек қой.

Бірақ сол пышақты қолыма алысымен, Фельтон, менің басыма бір жаман ой келе қалды. Мен сізге ештеңені бүкпей айтамын деп ант еткенмін, енді бәрін де айтамын. Мен сізге шындықты ашамын деп уәде бергенмін, сол үшін ауыр күнәға батсам да, енді соны ашамын!

– Сіздің басыңызға сол адамнан кек алу жөніндегі ой келді ғой– деді Фельтон шыдамай.

– Қайтейін, ол рас,– деді миледи.– Мұндай ойдың христианкаға лайық емес екенін білемін. Бұл ойды біздің жанымыздың ежелгі жауы, айналамызда арыстандай тынымсыз ақырып жүретін сол бір әзәзілдің есіме салғанында сөз бар ма. Қысқасы, Фельтон, сізден несін жасырайын, басыма келген сол бір ой көкейімде тұрып қалды,– деп сөзін жалғай берді миледи, өз қылмысын өзі айыптайтын әйелге ұқсап.– Сол бір күнәм үшін тап қазір жазаланып отырмын.

– Айтыңыз, айта беріңіз?–деді Фельтон қиылып.– Мен сіздің кегіңізді қалай қайтарғаныңызды білгім келеді.

– Мен кегімді дереу қайтарғым келді; оның алдағы түнде келетініне ешбір күмәнданбадым. Күндіз қауіптенбесем де болады.

Сол себепті де, таңғы ас мезгілі болғанда, алаңсыз ішіп, жеуге кірістім: кешкілік тек сырттай ауқаттанған болып, ештеңені татпауға бел байладым, кешке салым ашығып қалмас үшін ертеңгісін сылқиып тойып алуым керек болды.

Таңғы астан тек бір стакан суды ғана тығып қойдым, өйткені екі күн ұдайы ас-су татпаған кезде шөл қысып, қатты азаптанғаным есімде.

Күні бойы ойланып-толғана келе, сол бұрынғы байлам-тоқтамымның дұрыс екеніне көзім жетті. Өзімді сыртымнан біреулердің бақылап жүргеніне зәредей де шүбә келтірмей, бет-пішінімнен ішкі сырымды сездірмеуге тырыстым, тіпті әлденеше рет өзімнің жымыяп күліп жүргенімді сезіп қалдым. Фельтон, нендей оймен күлгенімді сізге айта алмаймын, жиреніп кетуіңіз мүмкін.

– Айтыңыз, айта беріңіз!–деді Фельтон өтініп.– Көріп отырғаныңыздай, мен сізді ынтыға тыңдап, осының аяғы немен бітетінін тезірек білгім келіп отыр.

– Кеш болды, бәрі де белгілі тәртіппен жүріп жатты. Дағды бойынша, маған кешкі асты қараңғыда әкелді, сосын шам жағылды да, стол басына келіп отырдым.

Біраз жеміс жедім, өзіме графиннен су құйған болдым, бірақ таңғы астан қалған суды іштім. Мұны шебер жасағаным сондай, егер аңдушы тыңшылар болса, олар ештеңеден де сезіктенген жоқ шығар деп ойлаймын.

Кешкі астан кейін тағы да кешегідей дел-сал сүлесок күйге түскен сыңай таныттым да, әбден қалжыраған кісі сияқтанып немесе қауіп-кәтерге еті үйренген кісі сияқтанып, керуетке бардым дағы, көйлегімді шешіп тастап, жатып қалдым.

Мен ұйықтаған кісіге ұқсап көзімді жұмдым дағы, жастықтың астынан пышақты тауып алып, сабынан қыса бердім.

Ешбір өзгеріссіз екі сағаттай уақыт өтті, мен енді ол келмейді екен деп қорқа бастадым, құдай сақтасын, осыдан бір күн бұрын өзім де сенбес едім!

Ақырында, шамның төбеден жоғары көтеріліп барып, жоғалып кеткенін көрдім. Бөлме іші қап-қараңғы болып түнеріп сала берді бірақ көзім үйрене келе қараңғыда да көретін болдым.

Тағы да он минуттей уақыт өтті. Бөлме құлаққа ұрған танадай тып-тыныш, өз жүрегімнің лүпілін ғана естимін.

Сол бір кісі келсе екен деп, бір құдайға мінәжат етіп жатырмын.

Ақырында өзіме жақсы таныс есіктің ашылып, жабылған дыбысы, қалың түкті кілем төсеулі жатса да, еденді сықырлата басып біреудің келе жатқан тықыры естілді. Қараңғыдан біреудің өзім жатқан төсекке жақындап қалған нобайын көрдім...

– Тез, тезірек айтыңызшы! Сіздің әрбір сөзіңіз мені балқыған қорғасындай күйдіріп бара жатқанын көрмей отырсыз ба?– деді Фельтон жанығып.

– Сол кезде,– деді миледи сөзін сабақтап,– бойымдағы күш - жігерімді жинап алып, өзіме өзім: кек алатын сәт, дәлірек айтсам, әділ соттың сәті соқты,– дедім, мен өзімді жана Юдифь деп білдім. Тәуекелге бел байлап, пышақты қысып ұстап, ол маған жақындай келіп, қолын созып, қараңғыны қармалап, өз құрбанын іздеп жатқан кезде, ашына, күйіне айқайлап жібердім де, кеудесіне қанжарды салдым келіп.

Залым неме, бәрін де ескерген екен, кеудесіне сауыт киіп алыпты, пышақтың ұшы кетіліп, сынып түсті.

«Ах, солай ма!–деді ол кәрленіп, қолымдағы сығымдай ұстап, кәдеге аспай қалған пышақты жұлып алды.– Сіз менің өміріме қастандық жасамақ болдыңыз білем, сұлу пуританка? Бұл өшпенділік қана емес, бұл жақсылықты білмейтін кісінің көргенсіздігі! Жә, жә, сабыр, сабыр ет, сүйікті сәбиім! Мен сізді жұмсарды ғой деп ойласам... Мен әйелдерді күштеп ұстайтын қатыгез тирандар қатарынан емеспін. Сіз мені сүймейді екенсіз, өзіме тән ер көкірек менмендігім ұстап, оған қатты шүбәланып жүргенмін. Енді, міне, көзім жетті, ертең сізді босатып жіберемін».

Менің есіл-дертім – өзімді қазір өлтіріп кетсе деген ой еді.

«Сақтаныңыз, азат болсам – арыңыз төгіледі!»–дедім мен.

«Түсіндіріңізші кәне, сүйкімді сивиллам⁷».

«Мақұл, түсіндірейін. Осы жерден шығысымен бәрін де айтамын: маған жасаған қорлық-зорлығыңызды, қамауда ұстағаныңызды түгел айтамын. Талай-талай жиіркенішті, пасық істер жасалып жатқан мына сарайдың мән-жәйін жұртқа жаямын. Сіз қол жетпейтін биікте тұрсыз, милорд, бірақ асып-таспаңыз: сізден жоғары Король бар, ал корольден биік құдай бар!»

Менің жендетім қанша сыр бермеймін десе де, ашуын жасыра алмады. Мен оның түр-пошымына қарап жатпадым, тек өз қолымды ұстап тұрған қолының дір ете түскенін байқадым.

«Олай болса, сіз бұл үйден шықпайсыз!»

«Өте жақсы. Азап көрген жерім – көрім болсын. Тамаша! Мен осында өлейін, сосын тірі адамның айбат шеккенінен де айыптаушы аруақтың қорқынышты екенін өзіңіз де көрерсіз»

«Сізге ешбір қару қалдырмайды».

«Менің бір-ақ қаруым бар, ол – жаны күйіп, ашынған әрбір пенденің қысылған кезде қолданатын қаруы: мен өзімді аштан қатырамын».

«Осындай жанжалдан бітімнің өзі артық емес пе, а?– деді әлгі жексұрын.– Мен сізге дереу еркіндік беремін, сізді жаны ізгі, жақсы адам деп жариялаймын да, Англияның Лукрециясы деп көкке көтеремін».

«Онда мен сізді сол арудың Сексті деп жариялаймын да, құдай алдында қалай әшкерелесем, енді қалың халайық алдында әшкерелеймін, егер осы айыптаған сөзімді, Лукреция сияқты, қан-жаныммен дәлелдеу керек болса, мен оған әзірмін!»

«Ах, солай деңіз!–деді қас жауым кекеп.– Ендеше сөз басқа. Шыныңызды айтыңызшы, мұндағы хал-жағдайыңыз жақсы ғой, ішкеніңіз – алдыңызда, ішпегеніңіз – артыңызда, ал, егер өзіңізді өзіңіз аштан қатырамын десеңіз, кінәлі өзіңіз боласыз».

Осыны айтып, ол кетіп қалды. Мен есіктің қайта ашылып, жабылғанын есіттім, шынымды айтайын, қайғы-қасіреттен емес, кегімді қайтара алмағанымға ұялғаннан кірерге жер таппай, іш құста болып қала бердім.

Ол уәдесіне берік екен. Арада күн етті, тағы бір түн өтті жылжып, бірақ ол көрінбеді. Мен де уәдемде тұрдым: нәр татпай қояйын. Сол сойқанға айтқанымдай, аштан өлмек болдым.

Күн-түн демей дұғадан бас алмадым: құдай тағалам, өзіме қол салғанымды рақымы түсіп, кешетін шығар деп ойладым.

Келесі түні есік ашылды. Мен әл-куаттан айрылып, еденде жатқанмын.

Есіктің сықырын естігесін, қолыма сүйеніп басымды көтердім.

«Қалай, біз аздап та болса, райдан қайттық па?—деді құлағымды жарып жіберетіндей болып бір қаһарлы дауыс, мен оны тани қойдым.— Тек: үндемеймін, деп уәде беріп, азаттықты сатып алуға қалай қараймыз. Білесіз бе, мен қайырымды адаммын,— деді ол тағы да, пуритандарды жек көрсем де, әділін айтайын, оларды даттамаймын, егер әсем болып келсе, пуританкаларға да олай қараймын. Кәне, распятиені ұстап, ант етіңізші, сізге одан өзге ешбір талап қоймайын».

«Распятиені ұстап ант етейін бе сізге?— дедім орнымнан тұрып: әлгі жиіркенішті дауысты естісімен бар күшім бойыма қайта оралғандай болды.— Распятиені ұстап! Ешбір уәде, қоқан-лоққы, ешбір азап-тозақ менің аузымды жаба алмайтынына ант етемін!.. Распятиені ұстап ант ет! Көрінген жерде сізді кісі өлтіруші, ар-намысты арамдаушы есебінде, оңбаған есебінде әшкерелемесем, ант атсын!.. Распятие дейді!.. Егер бір кезде осы қамаудан құтылған болсам, күллі адам атаулыға сізден кек алыңдар деп жалынамын».

«Абайлаңыз!—деді ол маған қатуланып, оның бұлай сызданғанын әлі көрген де естіген де жоқ едім.— Сіздің аузыңызды бірі жолата жабуға, тым болмаса, мына сіз айтатын бірде-бір сөзге жұртты сендірмеуге айла-тәсілім жетеді, бірақ мен оны іс асқынып бара жатқанда ғана қолданамын».

Бойымда қалған-құтқан күш-жігерімді жинап, оның бұл айбатына қайрат көрсетіп, сақылдап күліп жібердім.

Ол енді бұдан былай екеуміздің арамызда өліспей беріспейтінім, мәңгі бітіспес қысастық басталатынын анық түсінді.

«Айтқанға құлақ асыңыз, мен сізге әлі де ойланып-толғануға осы түннің қалған уақыты мен ертеңгі күнді берейін,— деді ол. Егер сіз үндемеуге уәде берсеңіз, байлық та, бақыт та, құрмет те тіпті сый-сияпат та шылауыңызда болады; егер сіз мені қорқытып, айбат жасай берсеңіз, онда өзіңізді ел-жұрт алдында масқара етемін».

«Сіз бе! Сіз бе!»— дедім шапылдап.

«Есіңізден мәңгі кетпейтіндей етіп масқаралаймын!»

«Сіз бе!..»—дедім мен қайталап.

О, имандай шыным, Фельтон, мен оны жынды екен деп қалдым.

«Иә, мен»,— деді ол.

«Ах, қойыңызшы!—дедім оған.— Егер көз алдыңызда басымды қабырғаға соғып өлмесін десеңіз, дереу кетіңіз!»

«Мақұл,— деді ол,— айтқаныңыз болсын. Ертеңгі кешке дейін сау болыңыз».

«Ертедегі кешке дейін!»—дедім еденге құлап түсіп, ызаланып кілемді тістелеп жатып...

Фельтон креслоға сүйеніп әзер отыр, менің әңгімемді ақырына дейін тыңдауға оның күші де жетпейтін шығар,— деп ойлады миледи бір әзәзіл қуанышпен.

XXVII

КЛАССИКАЛЫҚ ТРАГЕДИЯНЫҢ СЫННАН ӨТКЕН ӘДІСІ

Бір минуттай үнсіз отырғанда миледи өзін тыңдаушы жас жігітті ұрланып біраз бақылап алғасын, әңгімесін жалғай берді:

– Сонымен, үш күндей нәр татпадым. Менің бастан өткерген азабымды адам баласына бермесін: кейде басым айналып, шекем қысып, көз алдым мұнарланып кетеді – бұл сандырақтауымның басталғаны.

Кеш те болды. Әлсірегенім сондай, сәт сайын ақылымнан жаңылып қала беремін және сондай кездері енді өлетін шығармын бір құдайға мың алғыс жаудырамын.

Осылай бір талып кеткен кезде есіктің ашылған дыбысын есіттім. Шошынғаннан есімді жиып алдым.

Ол қасына бетін маскамен бүркеп алған бір адамды ертіп келді; өзі де маска киіп алыпты, мен оны жүрісінен, дауысынан таныдым, адам атаулының сорына ма, әйтеуір соншалық келісті келген кескін-кейпінен бе, жоқ па?»

«Қалай,– деді ол маған,– әлгі өзіңізден талап еткен антты беруге келісесіз бе, жоқ па?»

«Пуритандар берген уәдесінен таймайды деп өзіңіз айтқансыз. Мен – бұл дүниеде сізді адамның сотына, ал, о дүниеде – құдайдың сотына беремін деп серт еткенмін, оны өзіңіз де естігенсіз».

«Демек, сіз қасарыса бересіз ғой?»

«Осы зарымды естіп отырған құдай атымен ант етейін, сіздің қылмысыңызға күллі зиялы қауымды куә болуға шақырамын және қашан кегімді қайтаратын бір азамат табылғанша зарлай беремін!»

«Сіз жезөкше сайқалсыз,– деді ол күркіреп,– сондай әйелдерге қолданылатын жаза сізге де қолданылады! Сол өзіңіз араша сұрап тұрған ақсүйек зиялы қауым алдында қарғыс таңбасы бір басылса, сол қауымға өзіңіздің қылмысты және жынды емес екеніңізді дәлелдеп көріңізші, кәне!»

Сосын маскалы кісіге бұрылды.

«Жендет, іске кіріс!»– деп әмір етті ол.

– О! Оның аты кім! Аты!–деді Фельтон қалшылдап.– Маған соның атын айтыңызшы!

– Хош, сосын менің айқайлағаным, қарсыласқаным қарамастан,

жендет тарпа бас салып, еденге алып ұрып, тырп еткізбей жаншып тастады – мен өзім өлімнен де жаман бір сұмдық жазаны қолданайын деп жатқанын сездім. Өксіп жылап жатып, есімнен жаңылып қала жаздадым, кенет жендеттің ысытылған темірі иығымды қарып кеткенде, әрі шошынып, әрі ұяттан өртеніп, ышқына шыңғырып жібердім...

Фельтон шыдамай, қыр ете түсті.

– Міне қараңызшы,– деді миледи, королева сияқты паңдана орнынан тұрып,– қараңызшы, Фельтон, нағыз жауыздың зорлық - зомбылығына жем болған, бейкүнә балаң қызға қандай азапты ойлап тапқанын! Кісінің жан-жүрегін тани білсеңізші, жаным, бұдан былай солардың әділетсіз залым кегін жоқтайтын көзсіз шоқпар болмасаңызшы!

Миледи бір бұлқынып, көйлегін ашып, кеудесін жапқан бәтесті дар еткізіп жыртып жіберді де, жалған ұят пен ашу-ызадан қып-қызыл болып, жас жігітке жалтыраған әсем иығын арамдаған, енді ешқашан да өшпейтін лағнат таңбасын көрсетті.

– Ау, мынауыңыз тұңғыық гүл ғой!–деді Фельтон таңырқап.

– Бар сұмдық осында жатыр!–деді миледи.– Бұл ағылшынның таңбасы болса етті!.. Онда мені қандай сот осы жазаға кескенін дәлелдеу керек болар еді, демек, мен мемлекеттің күллі соттарына шағым айта алатын едім. Ал, Француз таңбасы... О, сол таңбаны маған мәңгі өшпейтіндей етіп басыпты!..»

Фельтон бұған тіпті шыдамай кетті.

Өзінің жалаңаш денесін арсыздықпен ашып көрсеткен әйелдің ағат қылығын оның жан-жүрегінің ізгі, ұлы бір қасиеті деп білген және миледидің сұмдық әңгімесінен аза бойы қаза тұрып шошынған, әрі оның ғажайып сұлулығының мысы басқан жігіт аппақ болып, біраз уақыт сілейіп отырып қалды да, азап шеккен шарапатты әулиелер алдында христиандар қалай құласа, кенет ол да әйел алдында тізесін бүгіп, құлай кетті; ал,әлгі әулиелерді, христианды қудалаушы императорлар бір кезде цирктегі қанқұмар қара тобырлардың мазағына тастайтын болған ғой, Ол таңбаны ұмытып, сұлулыққа ғана табынып қалған-ды.

– Рақым етіңіз! Рақым етіңіз!–деді Фельтон дауыстап. –О, кешіріңіз мені!

Миледи оның көзінен: «Сүйемін, сүйемін!»–деген сөзді оқыды,

– Кешір дейсіз – нені?– деді ол.

– Сізді қуғындаған кісілерге қосылғанымды кешіріңіз.

Миледи оған қолын созды.

– Осындай ғажайып, осындай балғын сұлу—деді Фельтон оның қолын шөпілдете сүйіп жатып.

Миледи оған жәудірей бір қарады, мұндай көзқарастан құлдың өзі хан болып кетер еді.

Фельтон пуританин еді. Ол әйелдің қолын қойып, аяғын өбе берді.

Жігіт енді әйелді тек жақсы көріп қана қоймай, оған құдайдай табына бастаған-ды.

Жан жүректің осындай түлей ұшар тұлпар сәті өтіп, миледи өзін өзі ұстайтын байыпты қалпына келгендей болып көрінгенде (ол ұстамды қалпынан бір минут те айнымаған-ды), Фельтон ұят пердесінің махаббат-ләззат қымбатын тағы бүркей салғанын байқады, қылықты әйел қылымсып, наздана қымсынған сайын, ер жігіт те нәпсіге еріп, еліріп кетеді.

– Менің енді сізден бір ғана тілегім бар: сіздің шын жендетіңіздің аты кім? Меніңше, бір кісі нағыз жендет болғандағы, екінші кісі оның шоқпары болған,— деді Фельтон.

– Бауырым-ау, мұның қалай, мен тағы оның атын атауым керек пе? Кім екенін әлі білген жоқсың ба?—деді миледи таңырқап.

– Қалай,— деді Фельтон,— бұл да сол ма?.. Тағы да соның өзі!.. Қайда барсаң, сол... Қалай! Нағыз айыпты...

– Нағыз айыпты сол — Англияны зар илеткен, нағыз діншілдерді қуғын-сүргінге салған, талай әйелдердің арын төгіп, сорлатқан, ерігіп-зеріккеннен сансыз ағылшынның қанын шашқалы отырған қаныпезер қара жүрек, бүгін протестанттарға қамқор болса, ертең оларға опасыздық жасайтын жауыз...

– Бекингэм! Ол Бекингэм ғой?—деді Фельтон қалшылдап.

Осы бір жексұрын есімді есітудің өзіне жаны қиналатын кісідей, миледи бетін қолымен баса қойды.

– Осынау періштедей пәк жанның жендеті — Бекингэм екен ғой!— деді Фельтон дауыстап.— Сен оны сонда жай оғымен жайратпағансың ба, жасаған! Біздің бәріміздің сорымызға бола сен оны ел құрметіне бөлеп, бақ-дәулетін, қайрат-күшін асырып, масайратып қойғаның қалай!

– Өзінен өзі безген кісіден құдай да безеді!— деді миледи.

– Ендеше ол жәбір-жапа шеккендер тартатын жазаны өз басына төндіргісі келе ме?! Тәңірінің әділ жазасынан адамның кегі бұрын жүрсін дегені ме!—деді Фельтон өрекіп.

– Жұрт одан қорқады, сосын тимейді.

– О, мен одан қорықпаймын, сол себепті де аямаймын!—деді Фельтон өшігіп.

Миледи кеудесін қуаныш кернеп, жаны жадырап бара жатқанын сезді.

– Айтпақшы, менің қамқоршым, әкемдей болған лорд Винтердің бұған қандай қатысы бар?— деді Фельтон.

– Білесіз бе, Фельтон, бұл дүниеде зымиян да жексұрын кісілермен бірге жомарт жанды, дегдар кісілер де бар. Менің атастырылып қойған жігітім бар еді, оны жанымдай жақсы көретінмін, ол да мені жақсы көруші еді, сіз сияқты ер жүректі, ізгі жан еді, Фельтон. Мен оған келіп, бар сырымды жасырмай айттым. Ол мені жете білетін, сол себепті де маған зәредей де күмән келтірмеді. Ол бір асыл текті бекзат, қай жағынан алсаң да, Бекингэмнен кем түспейтін кісі-тін. Ол ләм деп тіл қатпады, шпагасын байлап, плащына оранып, Бекингэмнің сарайына кетіп қалды...

– Иә, иә, түсіндім. Бірақ ондай адамдармен шайқасарда шпагасы емес, қанжар керек,— деді Фельтон.

– Бекингэм соның алдында ғана, ол кезде әлі ханзада Уэльский атанып жүрген король Карл Біріншіге король қызын айттырып қайту үшін Испанияға жүріп кеткен-ді. Менің болашақ күйеуім бекер барып, қайтып келді. «Қайтейін, о кәззап кетіп қалыпты, әзірге одан кегімді қайтара алмаймын. Ол қайтып келем дегенше, бұрынғы уәде бойынша, екеуміз некемізді қиып, тұрмыс құралық, ал, ар жағында лорд Винтерге сене беріңіз, ол өзінің намысын да әйелінің намысын да қорғай алады,— деді ол маған».

– Лорд Винтерге дейсіз' бе?— деді Фельтон дауыстап.

– Иә, лорд Винтерге,— деді миледи оны мақұлдап.— Енді сізге бәрі де түсінікті болар, солай ма? Бекингэм сол сапарда бір жылдай болды. Ол қайтып келерден бір апта бұрын лорд Винтер кенет қайтыс болды, оның бірден-бір мұрагері болып мен қалдым аңырап. Бұл зауалдың иесі кім? Ол жалғыз ғана жаратқанға аян шығар, өз басым ешкімді де кінәламаймын...

– О, әбден азған екен! Азған екен!— деді Фельтон жаны түршігіп.

– Лорд Винтер інісіне бір ауыз сөз айтпай үзіліп кетті. Бұл сұмдық сыр, кінәлі кісі жай оғы түсіп өлгенше, құдайдың тірі жанына айтылмай, тылсым құпия болып қала бермек-ті. Сіздің қамқоршыңыз ағасының бақ-дәулетсіз, жалаңаш-жалпы жас қызға үйленгеніне қатты қайғырып жүрді. Аға мұрасын аламын деп, алданып қалған кісіден ешбір демеу болмасына көзім жетті. Сосын қалған өмірімді Францияда өткізейін деп сол елге кетіп қалдым. Бірақ менің бар дәулетім Англияда болатын. Соғыстың әлегінен екі елдің арасындағы қарым-қатынас үзілді, мен тарығып-торыға бастадым, сосын лажсыздан осында келдім. Осыдан алты күн бұрын Портсмуттен

келіп түстім.

– Одан әрі не болды?—деді Фельтон.

– Одан әрі дейсіз бе? Бекингэм, шамасы, менің қайтып келе жатқанымды біліп, лорд Винтермен сөйлескен болуға тиіс, ал, ол кісі мені бұрыннан жақтырмайтын, сосын герцог оған: жеңгеніз жезөкше, лағнат таңбасы басылған қылмысты әйел деп айтқан. Өзінің адал, ізгі дауысын көтеріп, мені қорғайтын күйеуім жоқ, Лорд Винтер айтылған сөзге түгел сенген және сенетін де жөні бар, өйткені бұл оған пайдалы. Ол мені тұтқынға алып, осында жеткізуге әмір берген, сөйтіп, мені сіздің қарауыңызға тапсырды, Қалғаны өзіңізге мәлім: арғы күні мені айдатып жібереді, жер аударарды, арғы күні ол мені өмір-бақи қуылып, аласталғандардың арасына апарып тастайды! О, сенсеңіз, жауыз мақсат жақсы ойластырылған! Торы жаюлы, ар-намысым таптаулы! Өзіңіз көріп отырсыз ғой, Фельтон, менің өлуім керек... Фельтон, маған пышақ беріңізші!

Осы сөздерді айтқасын, әл-дәрмені құрығандай, миледи жас офицердің құшағына қалжырап құлай кетті, ал, жігіт сүйіспеншілігі аралас ашу-ызаға, өмірде татып көрмеген бір рахат сезімге елігіп, елтіп қалған-ды. Ол осынау таңғажайып шырын еріннің тынысынан тұла бойы шымырлап, бір көтеріліп, бір басылған биік кеуді төсіне келіп тигенде есі шығып, әйелді қатты қысып, жүрегіне басты.

– Жоқ, жоқ!—деді ол дауыстап.— Жоқ, сенің ақ жүзінді кірбің шалмай, жұрттың құрмет-қошаметіне бөленіп, өмір сүресің әлі, жауларыңды жеңіп, сән-салтанат құру үшін өмір сүресің!

Миледи оны қолымен жәй ғана итеріп шегіндірсе де, көзімен қайта шақырады; Фельтон оны қайтадан құшырлана құшақтап әйел жүзіне тәңіріге табынғандай жалбарына қарайды.

– Ах, ажал! Ажал қайда!—деді миледи манаураған үнмен көзін жұмып.— Ах, мұндай қорлықтан өлген артық! Фельтон, бауырым, досым, жалынамын саған!

– Жоқ!—Фельтон жұлқынып.— Сен өмір сүресің, кегінді алып, өмір сүресің!

– Фельтон, мен айналамдағы кісілерді бақытсыз ететін бейбақпын. Мені тастап кет, Фельтон! Өлуіме мұрсат бер!

– Олай болса, біз бірге өлеміз!—деді Фельтон, тұтқынды ернінен сүйіп.

Есікті тарсылдатып қаға бастады. Бұл жолы миледи Фельтонды шындап итеріп жіберді.

– Есіттің бе? Біздің сөзімізді тыңдапты, осында келе жатыр. Бәрі де бітті,

біз құрыдық!— деді ол.

— Жоқ, бұл күзетші есікті қағып жатқан. Ол дозор келіп қалды деп мені ескертіп жатыр,— деді Фельтон.

— Олай болса, жүгіріп, барып, есікті өзіңіз ашыңыз. Фельтон екі айтқызбады — бұл әйел оның ой-пікірін, жан жүрегін түгел билеп алған-ды.

Ол есікті шалқайта ашып, күзет патрулін басқаратын сержантпен бетпе-бет дидарласып қалды.

— Не болып қалды?— деді жас лейтенант.

— Егер менің көмекке шақырғанымды есітсең, есікті аш деп әмір беріп едіңіз, бірақ сіз маған кілтті беруді ұмытып кетіпсіз.

Сіздің даусыңызды есіттім де, не айтқаныңызға түсінбей қалдым. Есікті ашайын деп едім, ішінен бекітулі тұр екен. Сосын мен сержантты шақырдым...— деді солдат сампылдап.

— Міне, мен де келдім,— деді сержант.

Абыржып, ақылынан адасып қалған Фельтон тіл қата алмай, сілейіп тұрып қалды.

Миледи көптің назарын өзіне аудармаса болмайтынын біле қойды, ол столға жүгіріп барып, Фельтон қойып кеткен пышақты алып:

— Менің өлуіме бөгет болуға қандай хақыларың бар!—деп айқайлап жіберді.

— Құдайым-ай!— деді Фельтон әйелдің қолында жарқ еткен пышақты көріп.

Сол сәтте дәлізден мысқылдай күлген бір дауыс естілді. У-шу дауысты есіткесін барон халатын киіп, қолтығына шпагасын қысып, есік алдына жеткен екен.

— А-а...— деді ол даусын созып.— Міне, біз трагедияның соңғы актісін де көрдік! Көріп тұрсыз ба, Фельтон, мен айтқандайын, драма оқиғасы сатылап отырып, тиісті кезеңінің бәрінен өтті. Бірақ асып-саспаңыздар, қан төгілмейді.

Егер тап қазір нар тәуекел деп, бір сұмдық қорқынышты әрекет жасап, өзінің ержүректігіне Фельтонның көзін жеткізбесе, су түбіне кететінін миледи бірден сезе қойды.

— Сіз қателесесіз, милорд, қан бір төгілуін төгіледі, бірақ сол жазықсыз қан соны төгуге мәжбүр еткен сұмдардың басына төгілсін!

Фельтон қышқырып жіберді де, миледиге қарай тұра ұмтылды... Жігіт кешігіп қалды – миледи өзіне пышақ салып үлгірген еді.

Бірақ кездейсоқ бір сәті түсті ме, әлде, миледидің шалт шеберлігі ме, әйтеуір, пышақ корсеттің құрыш планшеткасына барып тиеді, ол заманда әйел кеудесін сондай бір сауытпен тартып тастайтын. Пышақ одан тайып кетіп, көйлекті жыртып, қабырға үстін қиғаштап тіліп түседі.

Сонымен миледидің көйлегі қанға боялып шыға келді. Миледи шалқасынан құлап, есінен танып қалғандай болды.

Фельтон пышақты жұлып алды.

– Қараңызшы, милорд, мен күзетте тұрғанда өзін-өзі өлтірген әйел, міне, осы,– деді ол тұнжырап.

Фельтон, қам жеменіз, ол өлген жоқ. Жын-перілер оңайлықпен өлмейді. Абыржымаңыз, менің бөлмеме барыңыз дағы, күте тұрыңыз,– деді лорд Винтер оны құптамай.

– Дегенмен, милорд...

– Барыңыз, бұйырамын. Фельтон бастығының әміріне көнді, бірақ бөлмеден шыққасын пышақты қойнына тыға салды.

Ал лорд Винтер болса, ол әуелі миледиге қызмет етіп жүрген әйелді шақыртып алды; әйел келгеннен кейін, талып жатқан тұтқынды соның қамқорлығына тапсырып, екеуін оңаша қалдырып, шығып кетті.

Бірақ жарақат мұның ойлағанындай жеңіл емес, ауыр болып шығуы да ықтимал-ау деп, шабарманды қолма-қол дәрігерге жұмсады.

XXVIII

ҚАШЫП КЕТУ

Лорд Винтердің шамалағанындай, миледидің жарасы қауіпсіз болып шықты; барон шақыртып алдырған әйелмен екеуі жалғыз қалып, күтуші мұны дереу шешіндіре бастаған кезде, миледи көзін ашты.

Бірақ әл-дәрменсіз ауру болып, көлгірсіп жата тұру керек болды, миледидей комедиант әйелге бұл онша қиын емес-ті; күтуші байғұсты тұтқын әйелдің арбағаны сонша, ол жүре беріңіз, деп қанша өтінсе де, түнімен оның қасында күзетіп отырмақшы болды.

Дегенмен бұл әйел қасында отырса да, миледидің ойлануына ешбір бөгет жасамады.

Енді мұның сөзінің растығына Фельтонның сенетініне дау жоқ, Фельтон бұған жан-тәнімен берілген, егер тап қазір сол жігіті көктен бір періште келіп, миледиді айыптай бастаса, жаны жаңғырып, рухани түлеп тұрған жігіт, бәлкім, сол періштенің өзін сайтанның сапалағы деп қалуы ғажап емес.

Осыны ойлаған кезде миледи жымыып бір күлді, өйткені бүгіннен бастап, Фельтон мұның бірден-бір үмітіне, тұтқыннан құтылудың бірден-бір құралына айналған болатын.

Бірақ лорд Винтер Фельтонға күдіктеніп, соңынан аңдытып қоюы мүмкін.

Таңғы сағат төрттің кезінде дәрігер келді, бірақ миледидің жарасының аузы тартылып, жабылып қалыпты, сол себепті де дәрігер жарақаттың ауыр-жеңілдігін капелімде дәл басып айта алмады, тек тамырын ұстап көріп, науқастың әл-ахуалы онша қауіпті емес деген түйін жасады.

Ертеңгісін миледи өзін күткен әйелді түнімен көз ілмеді, тынықсын деген сылтаумен қайтарып жіберді.

Ол таңғы асты әкелгенде Фельтон да келетін шығар деп ойлаған, бірақ Фельтон келмеді.

Шынымен-ақ күдігінің рас болып шыққаны ма? Шынымен-ақ, барон сезіктеніп, Фельтон нақ шешуші сәтте бұған қол ұшын бере алмай ма? Кетуіне енді бір-ақ күн қалды: лорд Винтер оған аттаныс жиырма төртінші күнге тағайындалды деп мәлімдеген, ал, қазір айдың жиырма екінші күнінің таңы атты ғой.

Басқа не амал, миледи түске дейін сарғая күтті.

Ертеңгі астан ауыз тимесе де, түскі тағамды дағдылы уақытында әкелді,

сол мезетте ол өзін күзетіп тұрған солдаттардың формасы мүлде басқа екенін байқап, зәресі ұшып кетті. Дегенмен жүрегін тоқтатып, Фельтон қайда деп сұрады. Оған Фельтон осыдан бір сағат бұрын атқа қонып, бір жаққа кетіп қалды деп жауап берді.

Миледи барон әлі қамал-сарайда ма деп сауал қойды. Солдат: осында,— деп жауап беріп, оның: егер тұтқын әйел сөйлескісі келсе маған хабарландар,— деп әмір еткенін айтты.

Миледи өзінің қатты әлсіреп қалғанын, ендігі есіл-дерті оңаша қалып, тынығу екенін білдірді.

Солдат столға түскі асты қойып шығып кетті.

Фельтонды қызметінен сырғытып, теңіз жаяу әскерінің солдаттарын ауыстырыпты, демек, Фельтонға сенбейтін болғаны ғой!

Бұл тұтқын әйелге тиген соңғы соққы еді.

Бөлмеде жалғыз қалғасын миледи орнынан тұрды: күзеттегілер ауыр жаралы екен, дәл ойласын деп, сақтық жасап, таңертеңнен төсегінен тұрмай қойған, сол төсегі енді оны тандырдай күйдіріп пара жатты. Ол есікке қарап еді — оймақтай терезені бітеп тастапты. Барон, шамасы, осы сұрқия келіншек әзәзіл бір айла тауып, ... болмашы саңылау арқылы күзетті арбап алып жүрмесін деп шырққан болуға тиіс.

Миледи қуанғаннан күліп жіберді: енді ол біреу сырттан бақылап тұр екен деп қауіптенбей, ой-сезімін сыртқа еркін шығаратын болды! Ашу-ызадан кеудесінде кек қайнап, әйел темір торға қамалған өлекшіндей, бөлме ішін әрлі-берлі кезе берді. Егер оның қолында пышағы болса, ол тап қазір өзін емес, баронды жазым ету жәйін іздестірер еді.

Кешкі сағат алтыда лорд Винтер келді. Өзі бақайшағына дейін қаруланып алыпты. Миледи дәл бүгінге дейін осы бір кісіні сарай төңірегіндегі ақымақ төрелердің бірі деп ойлайтын, енді ол керемет түрмеші болып шыға келді: бәрін күн ілгері көріп, не болатынын болжап, алдын алып қойған тәрізді.

Миледиге бір қарағаннан-ақ, барон әйел ішінде не болып жатқанын сезе қойды.

— Солай-ақ болсын,— деді ол,— бірақ сіз бүгін мені өлтіре алмайсыз: әуелі қолыңызда қаруыңыз жоқ, оның үстіне, мен сақ жүрмін. Сіз Фельтон байғұсты арбап, бұза бастадыңыз, ол сіздің әзәзілдікпен жасаған әсеріңізге бейім сыңай танытты, бірақ мен оны бәледен құтқармақ болдым: ол сізді енді қайтып көрмейді, сонымен іс тамам. Ол-пұлыңызды жинай беріңіз — ертең жол-сапарға шығасыз. Мен әуелі сіздің жүзіп кететін мерзіміңізді жиырма төртіне деп белгілеп едім, бірақ сосын іс неғұрлым тезірек бітсе,

соғұрлым дұрыс болар деп ойладым. Ертең түсте сізді жер аудару жөніндегі бұйрық, Бекингэмнің қолы қойылып, қайтып келеді. Егер сіз кемеге барып отырғанға дейін, біреуге бір ауыз сөз айтсаңыз болды, менің сержантым сізді табанда атып тастайды – оған сондай бұйрық берілген. Егер сіз кеме үстінде капитанның рұқсатынсыз кез келген біреуге бір ауыз сөз айтсаңыз болды – капитан сізді теңізге лақтырып тастауға әмір етеді – оған сондай жарлық берілген. Көріскенше қош. Менің сізге бүгін айтайын деген сезім осы. Ертең сізді тағы да көремін – қоштасуға келемін.

Осы сөздерді айтып, барон кетіп қалды.

Миледи осы бір қаһарлы сөздерді ернін шүйіре күлімсіреп отырып тыңдады, бірақ іштей қаны қайнап, жынданып кете жаздады.

Кешкі асты әкелді. Миледи біраз ас ішіп әлденіп алмаса болмайтынын сезді: осынау түнде не болып, не қоятыны әлі бимәлім, Бұл түннің тас қараңғы дауылды-жауынды болатын түрі бар: барқын аспанда өркеш-өркеш бұлттар жөңкіле көшіп барады, алыстан жалт-жұлт еткен найзағай оттарына қарағанда, қатты жаңбыр жауатын тәрізді.

Түнгі сағат онның кезінде жаңбыр құйып кетті. Тап өзі сияқты табиғаттың да буырқанып, бұрсанып жатқанына миледи қуана көз тастады. Өзі сияқты ашу-ызасы тасып, күн де күркіреп тұр, құтырынған қатты жел ағаштарды әлем-тапырық етіп, бұтақтарын майыстырып, жапырақтарын жұлып жатқаны сияқты, бет қаратпай бұған да соғып тұрған тәрізді; әйел түз тағысындай ұлып жіберді, оның дауысы ішін тартып, ыңыранып, бұлқан-талқан болып жатқан табиғаттың құдіретті үнімен ұласып кеткендей болды.

Миледи кенет терезені қаққан дыбысты есітті, найзағайдың көмескі жарығымен тор сыртында тұрған біреудің бетін көрді.

– Фельтон! Мен енді құтылдым!—деді ол дауыстап.

– Иә,— деп дыбыс берді Фельтон,— ақырын сөйлеңіз! Мен әлі темір тор шыбығын арамен кесуім керек. Олар сізді есіктегі терезеден көріп қоймасын, абай болыңыз.

– Құдайдың бізді қолдайтынының тағы бір белгісі осы олар терезені тақтаймен шегелеп тастады,— деді миледи.

– Онысы жақсы болған... Құдай оларды ақылынан адастырған екен!—деді Фельтон.

– Мен енді не істеуім керек?—деді миледи.

– Ештеңе, тіпті ештеңе де істемеңіз, тек терезені жабыңыз. Төсекке барып жатыңыз, тым болмаса, киімшең қисая тұрыңыз. Мен істі бітіргесін

терезені қағамын. Бірақ сіз маған еріп жүре ала сыз ба?

- О әлбетте!
- Жарақатыңыз ше?
- Ауырады, бірақ жүруге бөгет емес.
- Белгі бергенде әзір жатарсыз.

Миледи Фельтонның айтқанын істеді, терезені жауып, шамды өшіріп, Фельтонның сөзін тыңдап, көрпені жамылып жатып қалды. Ол сарнаған дауыл арасынан темір торды шықырлата егеп жатқан ара дыбысын есітіп, найзағай жалт еткен сайын терезе әйнегінің сыртынан Фельтонның қарайған тұлғасын айырып жатты.

Ол ұзақ бір сағат бойы тынысын ішіне тартып, суық терге малынып, дәлізден болмашы бір тықыр естілсе, қорыққанынан жүрегі тоқтап қалғандай болып, елеңдеп жатты да қойды. Ұзақтығы жылдан бетер бір сағаттар болады... Бір сағаттан кейін Фельтон тағы да терезені қақты. Миледи орнынан ұшып тұрып, терезені ашып жіберді. Тордың ішкі шыбығы кесіліп, адам сығалап өте алатындай саңылау пайда болыпты.

- Дайынсыз ба?– деді Фельтон.
- Иә. Өзіммен бірге бірдеңе алайын ба?
- Егер бар болса, алтын алыңыз.
- Абырой болғанда, жанымдағы алтынды алып қоймап еді, әйтеуір.
- Тіптен жақсы. Мен бар ақшамды кеме жалдауға жұмсап қойып едім.
- Мә, алыңыз,– деді миледи Фельтонға алтын теңгелер салынған қалтаны беріп.

Фельтон қалтаны алып, оны төменге, қабырғаның түбіне тастай салды.

- Ал, енді төмен түселік,– деді ол.
- Мақұл.

Миледи креслоның үстіне шығып, терезеден сұғынып, сыртқа қарады. Ол жас офицердің құз үстінде арқан басқышта тербеліп тұрғанын көрді.

Өмірінде тұңғыш рет ол қорқайын деді және өзінің әйел екенін есіне алды. Оның түпсіз құздан басы айналған-ды.

- Мен де осыдан қорқып едім,– деді Фельтон.

– Ештеңе етпес... ештеңе етпес...– деді миледи.– Көзімді тарс жұмып түсемін.

– Сіз маған сенесіз бе?– деді Фельтон.

– Соны сұрамай-ақ қойыңызшы!

– Қолыңызды бері созыңызшы. Енді айқастырыңыз. Соза түсіңіз. Бәрекелде, болады.

Фельтон оны білегінен әуелі өзінің орамалымен, оның сыртынан жіппен мықтап байлап тастады.

– Сіз не істеп жатырсыз?– деді миледи таңырқап.

– Енді қолыңызды менің мойныма салыңыз-дағы, ештеңеден қам жеменіз.

– Бірақ менің кесірімнен сіз бір жағына ауып кетесіз де, содан екеуміз де құлап мерт боламыз ғой.

– Қорықпаңыз, мен – теңізшімін.

Енді бір сәт те тұруға болмайды; миледи Фельтонды мойнынан құшақтап алды, сосын жігіттің демеуімен терезеден сып етіп сыртқа шықты.

Фельтон басқыштың тепкішегінен тепкішегіне абайлап түсе бастады. Екеуінің салмағына қарамастан, құтырынған жел басқышты ырғай тербеп тұрды.

Кенет Фельтон тым-тырыс тұра қалды.

– Не болды?– деді миледи.

– Тс-с! Мен біреудің жүрген дыбысын есіттім,– деді Фельтон.

– Бізді көріп қалған шығар!

Олар бір сәт үн шығармай, елеңдеп тұрып қалды.

– Жоқ қорқатын ештеңе жоқ екен,– деді Фельтон бір кезде.

– Бұл жүрген кімдер екен?

– Бұл – қамал-сарайды айналып қарап жүрген күзеттегі сақшылар ғой.

– Олар қай жермен өтуі керек

– Тап біздің астымыздан.

- Бізді көріп қоймас па екен..
- Найзағай жарқылдамаса көрмейді.
- Басқыштың төменгі жағы оларға тимес пе екен?
- Сәті түскенде, басқыш жерге алты футтай жетпейді.
- Әне, солар... құдай-ай, сақтай гөр!
- Үндемеңіз!

Олар жерден жиырма футтай биікте, тынысын тартып, үн-түнсіз салбырап тұр, ал тап сол мезетте олардың астынан өзара сөйлесіп, әзілдесе күлісіп, солдаттар өтіп бара жатты.

Қашқындардың басына қатер төнді...

Күзет өтіп кетті. Олардың басқан аяқтарының тықыры алыстай берді, дабырласқан дауыстары да бірте-бірте өше берді.

– Біз енді құтылдық,— деді Фельтон.

Миледи бір күрсініп, талықсып кетті.

Фельтон қайтадан жәйімен түсе бастады. Басқыштың төмен шетіне дейін жетіп, одан әрі аяғына тірек жоғын сезгесін, ол тепкі шектерді қолымен ұстап түсе бастады; ақырында соңғы тепкішектен ұстап, салбырап тұрып қалғанда аяғы жерге барып тиді; Ол еңкейіп, алтын ақша салынған қалтаны алып, тісімен тістеді.

Содан кейін ол миледиді қолымен көтеріп алды да, күзетшілер кеткен жаққа емес, оған қарама-қарсы жаққа қарай жеделдетіп жүріп кетті.. Ұзамай ол күзет жолынан бұрылып, қара жартастар арасымен ылдилап, жағалауға жетті де, ысқырып қалды.

Бұған жауап ретінде тап сондай ысқырық естілді, арада бес минут өткен шамада теңізден төрт ескекшісі бар қайық көрінді.

Қайық мүмкін болғанынша жиекке жақындап келіп тоқтады тайыз болғасын, тап жағалауға келіп тіреліп тұра алмады. Фельтон аса қымбат жүгін ешкімге сеніп тапсырғысы келмей, белуарынан су кешті.

Сәті түскенде, дауыл бәсеңдей берді. Бірақ теңіз әлі буырқанып жатқан: шағын қайықты жаңғақтың қабығындай лақтырып, қақпақыл тұрды.

– Кемеге! Тезірек есіңдер!—деп бұйрық берді Фельтон.

Төрт матрос жұмылып іске кірісті, бірақ теңіздің қатты толқып жатқаны

сонша, қайықты есудің өзі қиындап кетті.

Дегенмен қашқындар қамал-сарайдан бірте-бірте алыстап бара жатты, бұларға ең керегінің өзі осы-тын.

Түн тас қараңғы, қайықтан жағалауды көру қиын еді, ал, жағадан қайықты көру тіпті мүмкін емес-ті.

Теңіз бетінде бірдеңе қарайып, ырғалып тұрды.

Бұл шхуна – шағын кеме еді.

Төрт матрос бар күшін салып, сол кемеге қарай қайықты есіп келе жатқанда, Фельтон әуелі миледидің қолы байланған жіпті, сосын орамалды шешті.

Әйелдің қолын босатқасын, ол алақанымен теңіз суын алып, келіншектің бетіне шашып жіберді.

Миледи бір күрсініп, көзін ашты.

– Мен қайдамын?—деді ол.

– Сіз құтылдыңыз!—деді жас офицер

– О! Құтылдым ба!—деді әйел дауыстап.— Иә, құтылыппын, міне аспан, міне теңіз! Тыныстап отырған ауа – азаттықтың ауасы... Ах!... Сізге шексіз алғысымды ғана айтамын, Фельтон, мың рахмет!

Жас жігіт әйелді кеудесіне басты.

– Бірақ менің қолыма не болған? Қос басынан бірдеңемен құрсап тастаған сияқты,— деді миледи таң қалып.

Миледи қолын көтерді: саусақтары шынында да жансызданып, көгеріп кетіпті.

– Қап, әттегене-ай!—деді Фельтон күрсініп, осынау балғын қолға қарап, еркелете басын шайқап.

– Ах, ол ештеңе етпейді, оқасы жоқ. Енді ғана есіме түсті!— деді миледи дауыстап.

Миледи көзімен төңірегін тінткілеп, бірдеңені іздей бастады.

– Ол мында, абыржымаңыз,— деді Фельтон, алтын ақша салынған қалтаны аяғымен бір түртіп.

Бұлар шхунаға таяп келді. Вахтадағы матрос қайықтағыларға үн қатты – бұлар да жауап қатты.

- Бұл қандай кеме?– деді миледи.
 - Сізге арнайы жалдап алған кеме осы.
 - Бұл мені қайда апарып түсіреді.
 - Қалаған жеріңізге апарады, сіз мені тек Портсмуттен түсіріп кетсеңіз болғаны.
 - Портсмуттен не бітіресіз?– деді миледи.
 - Лорд Винтердің бұйрығын орындауға барамын,– деді Фельтон түнере мырс етіп.
 - Қандай бұйрығын?
 - Сіз шынымен түсінбей отырсыз ба?
 - Жоқ. Өтінемін, түсіндіріңізші.
 - Маған сенбегесін, ол сізді өзі күзетпек болды, ал, мені, сізді жер аудару жөніндегі бұйрыққа қол қойдырып әкелуге жұмсады.
 - Егер ол сізге шын сенбейтін болса, бұйрықты апарып беруге жұмсағаны қалай?
 - Не апара жатқанымды білуім қажет емес шығар?
 - Мұныңыз дұрыс. Енді сіз Портсмутке кетіп барасыз ба?
 - Асықпаса болмайды: ертең жиырма үші, Бекингэм флотпен бірге кетеді.
 - Ол ертең аттана ма? Қайда?
 - Ла-Рошельге.
 - Ол аттанбауға тиіс!– деді миледи шаптығып, өзінің әдеттегі ұстамды қалпынан айнып.
 - Қам жемеңіз, ол еш жаққа да кетпейді,– деді Фельтон.
- Миледи қуаныштан ұшып кете жаздады, ол жас жігіттің жан жүрегінің түкпірінде не жазылғанын анық көргендей: онда Бекингэмнің ажалы жазулы еді.
- Фельтон, сен Иуда Маккавей сияқты ұлы адамсың! Егер сен өлсең, сенімен бірге мен де өлемін – саған бар айтарым осы!
 - Үндемеңіз! Біз келдік,– деді Фельтон оған.

Шынында да қайық кемеге келіп тірелген-ді.

Фельтон трапқа бірінші болып көтеріліп, миледиге қолын ұсынды, ал, матростар әйелді демей берді, өйткені, теңіз әлі толқып жатқан.

Бір минуттен кейін олар палуба үстінде тұрды.

– Капитан,— деді Фельтон,— менің сізге айтқан кісім осы, бұл кісіні қанаттыға — қақтырмай, тұмсықтыға — шоқыттырмай, сау-саламат күйінде Францияға жеткізу керек.

– Мың пистоль үшін,— деді капитан.

– Мен сізге бес жүзін бергенмін.

– Дұрыс айтасыз.

– Ал, қалған бес жүзі мынау!—деді миледи алтын теңге салынған қалтаны көрсетіп.

– Жоқ,— деді капитан оған қарсы дау айтып,— мен ешқашанда айтқанымнан қайтпайтын адаммын, мына жас жігітке: қалған бес жүз пистоль Булонға барғасын төленеді,— деп серт бергенмін.

Ал, біз оған жете аламыз ба?

– Дін аман, сау-саламат жетеміз,— деді капитан.— Мені Джек Бутлер деп атайтыны рас болса, ол да сондай рас.

– Ендеше, сертке-серт: сіз уәденізде тұрсаңыз, мен сізге бес жүз емес, мың пистоль беремін.

– Ура, таңғажайып әйел деп осыны айт! Құдай маған сіз сиқты жомарт жолаушыларды кездестіре берсін!—деді капитан көңілденіп.

– Ал, әзірге бізді ана бір қойнауға жеткізіңіз... есіңізде ме, сол қойнауға бізді жеткізетін болып келіскенбіз,— деді Фельтон.

Бұған жауап ретінде капитан қажетті бағытқа қарай бет алдым да, таңғы сағат жетінің кезінде шағын кеме Фельтон айтқан қонуға келіп, зәкір тастады.

Осы араға келе жатқанда Фельтон миледиге не болғанын айтып берді: Лондонға барудың орнына осы кемені жалдап алғанын, сосын қайтып келіп, қабырғаға өрмелеп, биіктеген сайын тас-тастың арасындағы жіктерге темір тағаларды қағып, оларға аяғын тіреп, көтерілгенін, ақырында терезе торына жеткесін арқан-басқышты байлағанын сөз етті. Қалғаны миледиге мәлім-ді.

Миледи Фельтонның ойына алған ісін мақұлдап, қуаттауға тырысты. Бірақ оның алғашқы айтқан сөзінен миледидің бір ұққаны – жас фанатикті желіктіре түсудің орнына, қайта тежей тұру қажет екеніне көзі жетті.

Олардың келісімі бойынша, миледи Фельтонды сағат онға дейін күтпек, егер ол онға дейін келмесе, әйел жолға шықпақ болды. Ал, жігіт қолға түспей, аман-азат қалса, бұлар Францияда, Бетюндегі кармелит әйелдердің монастырінде кездеседі.

XXIX

1623 ЖЫЛДЫҢ 23 АВГУСІНДЕ ПОРТСМУТТЕ НЕ БОЛДЫ

Серуенге шығарда ағасы қарындасымен қалай қоштасатын болса, Фельтон да солай, миледидің қолын сүйіп қоштасты.

Сыртқы түріне қараса, ол әдеттегіше байсалды да байыпты сияқты, тек көзі ғана жалтылдап жарқ-жүрқ етеді. Өңі бұрынғысынан қуарып кетіпті, ерні жымқырулы, іші қазандай қайнап, қанына қарайып алғандығы ма, әйтеуір, сөйлегенде үзіп-үзіп қысқа сөйлейді.

Кемеден жағаға шығарып салып бара жатқан қайықта отырғанда ол миледиден көзін алмай қойды, әйел палубаға шығып, оны көзімен ұзатып тұрған-ды. Олардың екеуі де қуғыннан айылын жияр емес: миледидің бөлмесіне ешқашанда таңғы тоғыздан ерте кіріп көрмеген, ал, камал-сарайдан Портсмутке дейін көлікпен үш сағат жүру керек-ті.

Фельтон жағаға түскесін, бір үлкен төбенің жонымен жүріп отырып, биік жартастың төбесіне шықты, миледиге соңғы рет ізет көрсетіп, қалаға қарай бұрылды.

Жол ылдига құлайды екен, жүз қадамдай жүргесін оған тек кеменің діңгегі ғана көрінді.

Алғы жақтан, шамамен, жарты мильдей жерден, таңғы тұманға оранып, Портсмуттың үйлері мен мұнаралары көрінеді, жігіт солай қарай емпендей жүріп келеді.

Портсмуттың ар жағындағы теңіз беті кемеден көрінбейді; олардың діңгектері, қыс ызғары жапырағынан айырған терек орманы сияқты, жел өтінде тербеліп тұр.

Асығыс жүріп келе жатып, Фельтон Яков I мен Карл I-нің жақсы көретін көңілдесі Бекингэмге қарсы шыны-өтірігі аралас, күллі айыптау мен кінәлауларды есіне алып, ойлаумен болды, осы айыптаулар соңғы екі жылда көп нәрсені көңіліне тоқып, толғанудан және пуритандар арасында ұзақ уақыт болу нәтижесінде жұп - жұмыр болып, жинақталып қалған-ды.

Осынау министрдің көпшілікке белгілі, әлемді шуылдатқан әйгілі қылмыстарын, егер бедерлі бір сөзбен айтсақ, Европаға мәлім қылмыстарын, миледидің оны айыптап айтқан, ешкімге белгісіз, мөлтек қылмыстарымен салыстыра келе Фельтон, Бекингэмнің бір басына қабат сыйып, тірлік кешіп жүрген екі адамның ішінен, тірлік-харакеті қалың жұртқа мүлде белгісіз болып келген адамның күнәсі ауыр деп тапты. Жәй көзге әрең-әрең көрінетін тозаң, тіпті құмырсқамен салыстырғанның өзінде, үлкейтетін әйнекпен қарағанда, бізге бір қорқынышты құбыжық болып көрінеді ғой, сол сияқты, Фельтонның өзгеше тосын, ынтызар

махаббаты леди Винтердің ойынан шығарып өтірік айтқан жиіркенішті айыптауларын тым ұлғайтып, әсірелеп көрсеткендей болды.

Жеделдете жүргесін кеудесіндегі намыс оты маздай түскен сияқты; артында қаскөй кек-өшпенділік өкшелеп қуып жүрген, жанындай жақсы көретін, дәлірек айтқанда, әулие тұтып, табынатын әйел қалып бара жатырау деген ой, әлгінде ғана басынан өткерген қиямет жан толқынысы, шаршап-шалдығу – осының бәрі қосылып келіп, жігіт жанына қанат бітіргендей түлетіп жіберді.

Ол Портсмутке ертеңгі сағат сегіздің кезінде келіп кірді. Қала халқы өріп жүр, көше-көшеден гаваньнан барабандар дүрсілдейді, аттанысқа шығатын әскерлер теңізге қарай беттеп барады.

Фельтон тұла бойын шаң басып, қара терге түсіп, адмиралтействоға келді. Әншейінде бозарып жүретін жігіттің бет-аузы ыстық пен ішкі ашу-ызадан қызарып кеткен. Сақшы оны жібергісі келмеп еді, бірақ Фельтон қарауыл басшысын шақырып, өзіне осында жеткіз деп тапсырылған бұйрықты көрсетіп:

– Лорд Винтердің тығыз тапсырмасы!—деді нығыздап.

Шарапатты мырзаның жұртқа мәлім, ең жақын достарының бірі лорд Винтердің есімін естігеннен кейін және жігіттің үстіндегі теңіз офицерінің мундирін көргесін, қарауыл бастығы Фельтонды кіргізіндер деп әмір етті.

Фельтон сарайға қарай тұра ұмтылды.

Ол вестибюльге кіре берген сәтте, осында өне бойы шаң-тозаңнан көрінбейтін бір кісі де ентіге басып асығыс кіре берді, жолаушы осы араға дейін шауып келіп, зорығып құлап түскен атын көшеде қалдырып кірген беті екен. Фельтон мен бейтаныс кісі герцогтің қатты сенетін камерндері Патрикке бір мезгілде тіл қатты:

Фельтон өзін барон Винтер жібергенін айтты; бейтаныс кісі өзін жұмсаған кісінің аты-жөнін айтудан бас тартты, ол өзінің кім екенін тек жалғыз герцогке ғана айтамын деді. Олардың екеуі де герцогке бірінші болып енгісі келді.

Лорд Винтердің герцогпен қызмет істерімен де, достық қарым - қатынастарымен де байланысты екенін жақсы білетін Патрик, сол лорд атынан келген кісіні бұрын жіберді. Екінші шабарман күтіп қала берді, осы кідіріске оның қатты наразы екені айтпай-ақ көрініп тұрды.

Камердинер Фельтонды ертіп, Ла-Рошель қаласы тұрғындарының принц Субиз бастаған делегациясы қабылдау күтіп отырған, үлкен нілден өтіп, бір бөлме есігінің алдына әкелді, жаңа ғана ванналап шыққан Бекингэм осы бөлмеде киініп жатқан, бойға сіңген әдеті бойынша, ол киінуге, таранып-

сылануға айрықша мән беретін.

– Лейтенант Фельтон. Лорд Винтердің тапсырмасымен келіпті,— деді Патрик.

– Лорд Винтердің тапсырмасымен?—деп қайталады Бекингэм.— Ендеше кірсін.

Фельтон кіріп келді. Тап сол минутте Бекингэм алтыннан тоқылған қымбат халатын диванның үстіне лақтырып тастап, үстіне маржанмен көмкерілген көк барқыт қамзолын кие бастады.

– Баронның өзі неге келмеді? Мен оны бүгін ертеңгісін күткен едім,—деді Бекингэм.

– Шарапатты мырза, қамал-сарайдағы күзетті өзі басқарып, қолы тимей жатқандықтан да, сізге келу құрметінен осы жолы капле қалғанына қатты қынжылатынын айтуды маған тапсырған еді,— деді Фельтон.

– Иә, иә, білемін. Онда бір тұтқын әйел бар-ды.

– Сол тұтқын әйел жөнінде сізбен сөйлесейін деп едім, шарапатты мырза.

– Кәне, айтыңыз.

– Менің сізге айтатын сөзімді өзіңізден басқа ешкім естімеуге тиіс, милорд.

– Бізді оңаша қалдырыңыз, Патрик,— деді бұйырып Бекингэм,— бірақ осы маңнан кетпеңіз, қоңырау даусына келіңіз. Мен сізді қазір шақырамын.

– Біз оңаша қалдық, сударь. Сөйлеңіз,— деді Бекингэм.

– Милорд, лорд Винтер осыдан бірнеше күн бұрын Шарлотта Баксон деген жас әйелді жер аудару жөніндегі бұйрыққа қол қояды өтініп, сізге хат жазған еді.

– Иә, сударь, мен оған сол бұйрықты өзіңіз алып келіңіз немесе жіберіңіз, сосын қол қоямын деп жауап бергенмін.

– Міне, сол бұйрық, милорд.

– Әкеліңіз.

Герцог Фельтонның қолынан қағазды алып, көзін жүгіртіп қарап шықты. Осының лорд Винтер хабарлаған бұйрық екеніне көзі жеткесін, оны стол үстіне қойып, қолтаңбасын басу үшін қалам алды.

– Рақым етіңіз, милорд...—деді Фельтон, герцогті тоқтатып.— Шарлота Баксон сол жас әйелдің шын аты емес екенін білесіз бе?

– Иә, сударь білемін,— деді герцог қаламын сияға малып.

– Демек, шарапатты мырза, сіз оның шын атын біледі екенсіз ғой.

– Білемін.

Герцог қаламын қағазға жақындата берді. Фельтон қанын ішіне тартып, сұрланып кетті.

– Оның аты-жөнін біле тұра, жайбарақат қол қоя бересіз бе, шарапатты мырза?

– Әрине, ойланбастан қол қоямын.

– Мәселенің леди Винтер туралы болып отырғаны сізге мәлім дегенге сенгім келмейді...— деді Фельтон қатқыл үнмен, әрбір сөзін үзіп-үзіп сөйлеп.

– Мен оны жақсы білемін, бірақ оны сіздің қалай білетініңізге таңмын?

– Сонда сіз ұялмай-қызармай мына бұйрыққа қол қоя саласыз ба, шарапатты мырза?

Бекингэм жас жігітке тәкаппарлана бір қарады:

– Сіз осы маған бір түрлі қызық сұрақтар қойып отырсыз, соларыңызға кәдімгідей жауап қайтарып, мен сізге кішіпейілдік жасап отырмын!

– Жауап қатыңыз, шарапатты мырза!—деді Фельтон.— Сіз ойлағаннан гөрі жағдай, бәлкім, қиындап та бара жатқан шығар.

Лорд Винтердің тапсырмасымен келген жас жігіт, әрине, соның атынан сөйлеп отыр ғой деп ойлаған Бекингэм аздап жұмсарайын деді.

– Ұялмай-қызармай қол қоямын,— деді ол сөзін нығарлап.— Леди Винтердің қауіпті қылмысты екенін, мен сияқты, барон да жақсы біледі, сол себепті де оның жазасын жер аударумен шектеп қалу, әйелге кешірім жасаумен бірдей.

Герцогтің қаламы қағазға тиді.

– Сіз ол бұйрыққа қол қоймайсыз, милорд!—деді дауыстап Фельтон, герцогке бір адым жақындап.

– Бұл бұйрыққа мен неге қол қоймаймын? Неліктен?— деді Бекингэм таң қалып.

– Өйткені сіз өз жаныңызға, өз арыңызға үңілсеңіз, миледидің әділ екеніне көзіңіз жетеді.

– Әділдікке жүгінсек ол әйелді Тайбернге жөнелту керек. Миледи – харам әйел.

– Шарапатты мырза, миледи – періште, оны өзіңіз де жақсы білесіз, сол себепті де байғұсқа еркіндік беруіңізді сұраймын!

– Сіз жынданған шығарсыз! Менімен бұлай сөйлесуге дәтіңіз қалай барады?

– Кешіріңіз, милорд, бұдан сыпайы сөйлей алмаймын, қайта өзімді өзім тежеп тұрмын... Дегенмен, милорд, не істеп, не қоятыныңызды әуелі жақсылап ойластырыңыз және шектен шығып кетуден сақтаныңыз!

– Не дейсіз?.. Ағат кетсем, құдайдың өзі кешірер! Мынау, шамасы, маған айбат шегіп тұрған сияқты!—деді Бекингэм айқайлап.

– Жоқ, милорд, мен сізден әлі де өтініп тұрмын және өзіңізге: шыдамның да шегі бар, жаратқан ием сансыз қылмыстарына қарамастан осы кезге дейін мүсіркеп келген пендесін жазалаймын десе, енді болмашы бір кінәнің өзі-ақ жетіп жатыр!

– Фельтон мырза, қазір осы арадан шығыңыз да, дереу абақтыға барыңыз!—деп бұйырды Бекингэм.

– Сіз менің сөзімді ақырына дейін тыңдаңыз енді, милорд. Сіз сол бір жас қыздың басын айналдырып, қатты қорладыңыз, арына өшпес таңба салдыңыз... Енді сіз оған жасаған жамандығыңызды адамша жөндеп, әйелдің өз бетімен кедергісіз кете беруіне жағдай жасаңыз, менің осыдан өзге тілегім жоқ.

– Осыдан өзге тілегім жоқ?— деді Бекингэм Фельтонға таңырқай қарап және осынау сөздерінің әрбір буынын бөліп-бөліп айтып.

– Милорд...— деді Фельтон сөзін жалғап және сөйлеген сайын шабыттанып.— Сақтаныңыз, милорд, сіздің заңсыздықтарыңыздан күллі Англия шаршап бітті! Милорд, сіз корольдің билігін заңсыз тартып алғандай болып, елге қиянат жасап отырсыз. Милорд, сізден адамдар да, құдай да жиіркеніп, безіп кетті! Жасаған сізді кейін жазалай жатар, ал, мен сізді тап қазір жазалаймын!

– Астамсыма!—деді Бекингэм айқайлап, сосын есікке қарай бір аттады.

Фельтон оның алдынан кес-кестеп тұра қалды.

– Садағаныз кетейін, милорд, леди Винтерді босату жөніндегі бұйрыққа қол қойыңызшы. Есіңізде шығар, ол әлгі өзіңіз абыройын төгетін әйел.

– Жоғалыңыз, сударь! Әйтпесе, қазір күзетті шақырып аламын да, қол-аяғыңызды бұғаулатуға әмір етемін!

– Сіз ешкімді де шақыра алмайсыз,— деді Фельтон, герцог пен күмістелген шағын стол үстіне қойылған қоңырау арасына тұрып алып.— Сақтаныңыз, милорд, сіз қазір құдайдың қолына іліктіңіз!

– Әзәзіл перінің қолына іліктіңіз, деп айтқыңыз келген шығар!—деді Бекингэм көрші бөлмедегі көптің көңілін аудару үшін дауыстап, бірақ әлі ешкімді де көмекке шақырмады.

– Леди Винтерді босату жөніндегі бұйрыққа қол қойыңызшы, милорд, қол қойыңызшы!—деді Фельтон герцогке бір қағазды ұсынып.

– Сіз мені зорлағыңыз келе ме? Сіз мені мазақтап тұрсыз ба осы!.. Ей, Патрик.

– Қол қойыңыз, милорд!

– Ешқашанда!

– Ешқашанда?

– Келіндер бері!—деді герцог айқайлап, шпагасына жармасып.

Бірақ Фельтон оған шпагасын суыруға мүрсат бермеді миледи өзін жарақаттаған пышақты ол қойнына тыға салған, енді соны жалақтатып, герцогке қарай тұра ұмтылды.

Тап сол сәтте Патрик кабинетке кіріп келіп:

– Милорд, Франциядан хат келді!—деп хабарлады.

– Франциядан?— деді Бекингэм дауыстап, ол бұл хат кімнен келді екен деп, со замат дүниенің бәрін ұмытып кетті.

Фельтонға керегінің өзі осы еді, ол герцогтің бүйіріне пышақты сабына дейін бойлата салып жіберді.

– А, опасыз!—деді герцог қиналып.— Сен мені өлтірдің бе...

– Өлтірді!..— Патрик баж ете қалды.

Фельтон енді қашып құтылмақ болып, алақтап жан-жағына қарады, қарады да ашық тұрған есікті көріп, көрші залға қарай тұра жүгірді, жоғарыда айтқанымыздай, мұнда Ла-Рошель-қаласының өкілдері қабылдау сәтін күтіп тұрған-ды, жігіт сол бетімен жүгіріп залдан өтіп, басқышқа келіп жетті, бірақ оның бірінші тепкішегінде лорд Винтермен соқтығысып қалды. Фельтонның өліктей болып қуарып, көзінің алақтап кеткенін, қолы

мен бет-аузына тамған қанды көріп, лорд Винтер оны кеңірдегінен ұстап қылғындыра бастады:

— Осыны өзім де біліп едім! Осылай боларын болжап едім, бірақ амал қанша, сәл кешігіп қалдым! О сорлы басым! Сорладым!..

Фельтон мүлде қарсылық көрсетпеді. Винтер оны табанда күзетшілерге тапсырды, Бекингэмнің кабинетіне асығыс кіріп кетті ал, күзетшілер тиісті нұсқау келгенше, жігітті теңіз беттегі шағын бір террасада ұстап тұра тұрмақшы болды.

Герцогтің жан дауысын, Патриктің шақырғанын естіген, әлгі бір әзірде Фельтонмен вестибюльде кездесетін бейтаныс кісі кабинетке жүгіріп кіре берді.

Герцог диван үстінде, қалш-қалш етіп, жарасының аузын басып жатыр екен.

— Ла Порт...— деді герцог, үні үзіліп бара жатқандайын.— Ла Порт, сен оның жұмсауымен келдің бе?

— Иә, шарапатты мырзам,—деді Австрийскаяның адал қызметшісі,— бірақ кешігіп қалған сияқтымын...

— Жәй сөйле, Ла Порт, сөзіңді біреу естіп қалар... Патрик, тірі жанды жіберме... Ах, мен оның маған не айт дегенін де біле алмайтын болдым-ау!.. Құдайым-ай, өліп барамын!

Герцог талып қалды.

Сол арада лорд Винтер, Ла-Рошельдің елшілері, жорыққа шығатын әскерлердің қолбасшылары, Бекингэм нөкеріндегі офицерлер топырласып бөлмеге кіріп-кіріп келісті; әр тұстан торыққан, ашынған дауыстар естіліп жатты. Осынау қайғылы хабар әуелі сарай ішін аңылап-ұйілеген қасіретті үнге толтырып, сосын лықсып сыртқа шығып, күллі қалаға жайылып кетті.

Зеңбірек гүрсілдеп, қалада бір маңызды тосын оқиға болғанын хабарлады.

Лорд Винтер өз шашын өзі жұлып жатты.

— Бір минутке ғана кешіктім! Бір-ақ минут! Құдай-ай, мұндай да бақытсыздық болады екен!—дейді ол күйініп.

Шынында да, таңғы сағат жеті кезінде оған қамал-сарайдың бір терезесінен арқан сатының салбырап тұрғанын хабарлайды. Ол дереу жүгіріп миледиің бөлмесіне кірсе, бөлменің терезесі ашық тұр, темір тордың шыбықтары кесіліпті, ал, өзі қаңырап бос қалыпты; лорд д'Артаньянның шабарман арқылы өзін ауызша қатты ескертіп,

сақтандырғанын есіне алды, сол замат герцогке бір катер төнбегей деп қорқып, ат қораға қарай тұра жүгірді; дәйекшілерінің атты ерттеп жатқанына қарамастан, көзіне бірінші түскен атқа қарғып мініп, адмиралтействоны бетке алып, шаба жөнелген, содан аулаға кіріп, көлігінен ырғып түсіп, басқышпен жүгіріп жоғары шыққанда, әлгіде айтқанымыздай, Фельтонмен бетпе-бет соқтығысып қалған.

Бірақ герцог әлі тірі екен: ол есін жиып, көзін ашты, сол-ақ екен, төңірегінде тұрған кісілердің үзілген үміті қайта жанайын деді.

– Мырзалар,– деді ол,– мені мына Ла-Портпен, Патрикпен оңаша қалдырыңыз... А, бұл сізбісіз, Винтер! Сіз бүгін ертеңгілік маған ақылынан адасқан есуас біреуді жіберген екенсіз. Соның не қылғанын, міне, қараңызшы!

– О милорд, мен енді өмір-бақи өкінішпен өтетін болдым!–деді барон дауыстап.

– Оның дұрыс болмас, сүйікті Винтер!–деді Бекингэм оған қолын созып.– Бөгде бір кісі біреуді соншалық өмір бойы жоқтап, жылап өтетіндей адам бұл дүниеде бар дегенге өз басым сенбеймін... Бірақ, бір өтінішім, бізді жалғыз қалдыршы.

Барон еңкілдей жылап, сыртқа шығып кетті.

Бөлмеде жаралы герцог, Ла Порт пен Патрик үшеуі ғана қалды.

Герцогтің төңірегіндегі жақын-жуық кісілер дәрігерді іздесе де таппай қойды.

– Сіз өлмейсіз, тірі қаласыз, әлі талай қызықты көресіз!– дейді Анна Австрийскаяның адал қызметшісі диван алдында тізерлеп отырған күйі.

– Ол маған не жазды екен?– деді герцог әлсіз дауыспен; өзі қансырап, жаны көзіне көрініп жатса да, ол ғашығы жәйлі тіл қатпай қала алмады.– Ол маған не деп жазыпты? Ханымның хатын оқышы.

– Қалай оқимын, милорд!– деді Ла Порт шошып.

– Айтқанға мойынсұн, Ла Порт. Маған уақытты текке өткізуге болмайтынын көріп тұрған жоқсыз ба?

Ла Порт хаттың мөр басылған сүргішін сындырып, пергаментті герцогтің көзінің алдына апарып ұстай берді, бірақ Бекингэм оны қанша оқығысы келіп тырысқанымен оқи алмады.

– Оқысаңшы...– деді ол бұйырып,– оқы, мен қазір көре алмай жатырмын. Оқы! Бәлкім, мен енді ұзамай түк естімей де қалармын, сосын оның не жазғанын білмей, о дүниеге жөнep кетермін...

Ла Порт енді қайтып қарсылық жасамады, хатты заулатып оқып берді:

«Милорд!

Өзіңізді көріп-білгелі бері сіз үшін, сіздің көңіліңізді көншіту үшін бастан кешкен күллі қорлық-зорлық, зәбір-жапаны жиып тастап, жалбарынып сұрайтыным – егер сіз менің тыныштығымды шындап қастерлейтін болсаңыз, Францияға қарсы қару-жарақты қалың қолды қапталқызуды қойып, соғысқа тыйым салыңыз. Жұрттың бәрі: дін – осы соғыстың сырт көзге деген желеуі ғана,— деп естіртіп айтса, оның шын себебі – сіздің маған деген махаббатыңыз – деп жәйімен күбірлесіп айтып жүр. Бұл соғыс Франция мен Англияны орасан зор күйзеліске ұшыратып қана қоймай, сізге де бір бақытсыздық әкеле ме деп қорқамын, милорд, онда мен мәңгі егіліп-еңіреп өтемін ғой.

Өз өміріңізге сақ болғайсыз, оған қауіп төніп тұр, өзіңізді жау деп есептемейтін минуттен бастап, сіздің өміріңіз маған бұрынғыдан да қымбат, бұрынғыдан да қастерлі бола бермек.

Өзіңізге деген шын ықыласпен.

АННА»:

Хат сөзін аяғына дейін тыңдау үшін Бекингэм бойында қалған бар күшін жинады. Хат оқылып біткесін ол өзгеше бір өкінішті үнмен:

– Шынымен-ақ, маған ауызша айтатын ешбір сөзіңіз болмағаны ма, Ла Порт?— деді ол.

– Иә, ондай сәлем бар, шарапатты мырзам! Королева маған сізге әрдайым сақтанып жүрсін дегенді тапсырды: оған сізді біреулер өлтіргелі жүр деп айтса керек.

– Бары осы-ақ па? Бары осы ма?— деді Бекингэм шыдамсызданып.

– Ол маған сізді бұрынғысынша сүйетінімді айтыңыз,— деді.

– Ах!.. Құдайдың мұнысына да шүкір! Мен өлгенде ғашығым самарқау қалмайтын болды ғой әйтеуір!—деді көңілі хошуақтанып.

Ла Порттың көз жасы бетін жуып кетті.

– Патрик, алмас алқа жатқан қобдишаны бері әкелші,— деді герцог.

Патрик оны әкелгенде, Ла Порт королеваның қобдишасын бірден таныды.

– Ал, енді әлгі королеваның вензелі (аты-жөнінің бас әрпі) маржан моншақтармен кестеленіп жазылған ақ атлас қалтаны әкел.

Патрик бұл бұйрықты да орындады.

– Мынаны алыңыз, Ла Порт!—деді Бекингэм.— Оның мені жақсы көргенінің белгісі ретінде өз қолынан алған нәрселер, міне, мына қобдиша мен мына бір екі хат қана. Осы заттарды ұлы мәртебелі ханымға тапсырғайсыз және менің көзімдей көріп жүрсін деп...— ол төңірегінен бір асыл зат іздегендей айналасына қарады,— бұларға әне бір...

Ол тағы да көзімен бірдеңені іздей бастады, бірақ оның аранын ашып, жақын келіп қалған ажалдан бұлдырап, қарауытқан көзіне әлгіде Фельтонның қолынан түсіп кетіп, жүзінен жылы қанның буы әлі шығып жатқан пышақтан өзге ештеңе түспеді..

– ...әне бір пышақты қосыңыз,— деді герцог Ла Порттың қолын қысып жатып.

Ол әлі де болса қалтаны қобдишаның түбіне өз қолымен салды, пышақты да соған салып жатып, енді сөйлей алмаймын деп Ла Портқа ишарат білдірді.

Сосын ажалмен арпалысып кеткендей қол-аяғы тыпырлап, ышқынып барып, диваннан паркет үстіне домалап түсті.

Патриктің жан дауысы шығып кетті.

Бекингэм соңғы рет жымыып күлмекші болып еді, бірақ мейрімсіз ажал оның ойын шорт кесті де, байғұстың жүзінде махаббаттың соңғы сүйісіндей болып, бір жылы рең қалды.

Тап сол мезетте көңілі қобалжып, герцогтің дәрігері кіріп келді; ол адмирал кемесіне барып мінген екен, сонда отырған жерінен шақыртып алыпты.

Ол герцогтің қасына барып, қолын ұстап, тамырын басып көрді де, қайтадан жібере салды.

– Енді келер пайда жоқ, герцог қайтыс болды,— деді ол.

– Қайтыс болды, герцог қаза тапты!—деп дауыс қылды Патрик.

Оның дауысынан жұрт дүрлігіп, бөлмеге лап қойды, осы қайғы бұларды есеңгіретіп кеткендей, қалың жұрт не істерін білмей аңтарылып, торығып, абдырап сасып қалды.

Бекингэмнің үзіліп кеткенін көрісімен лорд Винтер Фельтонға қарай тұра ұмтылды, солдаттар оны бұрынғыша сарайдың террасасында күзетіп тұр екен.

– О жауыз!— деді барон жас жігітке, Бекингэм қаза тапқаннан кейін ол

салқын қанды сабырлы күйін тапқан сияқты, ол енді сол күйінен бір танбай қойған еді.— Оңбаған жауыз! Сен не істедің!

— Мен өз кегімді қайтардым,— деді Фельтон.

— Өз кегімді?— деді барон қайталап.— Одан да әлгі қарғыс атқан әйелдің қолындағы қаруы болдым десейші! Бірақ осы қылмыс сол сұрқияның ең соңғы жауыздығы болмаса, ант атсын мені!

— Сіздің не айтқаныңызға түсінбей тұрмын,— деді Фельтон байыппен,— және сіздің кімді мегзеп тұрғаныңызды да білмеймін, милорд. Герцог Бекингэмді сіздің маған капитан шенін беру жөніндегі өтінішіңізді екі рет қабылдамай тастағаны үшін өлтірдім. Мен оны әділетсіздігі үшін жазаладым, бар болғаны осы!

Мұндай қатыгездіктен Винтердің есі шыға қайран қалып, Фельтонды қамауға алған солдаттарға қарап, сілейіп тұрып қалды.

Фельтонның сабырлы жүзін тынымсыз ойдың кірбеңі шалды. Іштен шу шыққан кезде, аңқау пуританин миледидің дауысын, аяғының тықырын естігендей болды, ол со замат: бұл өз кінәсін мойындап, жігітпен құшақтасып бірге өлмекке бел байлап, осында жетіп келген миледи екен деп ойлады.

Кенет ол тұла бойы дір етіп, өзі тұрған террасадан анық көрініп, шалқып жатқан теңіз айдынындағы бір нүктеге қадалып қарай берді.

Теңізшінің қырағы көзі Франция жағалауына қарай жүзіп бара жатқан шхуна желкенін бірден шалып қалды, жәй адам оны мұндай қашықтан толқын үстінде тербетіліп тұрған шағала деп қалар еді.

Ол аппақ болып, лоблып кеткен жүрегін баса қойды, сол замат миледидің опасыздығына анық көзі жетті.

— Сізге айтатын соңғы бір өтінішім бар, милорд!—деді ол баронға.

— Қандай өтініш?— деді Винтер.

— Сағат қанша?

Барон сағатын суырып алды.

— Тоғызға он минут қалды,— деп жауап қайтарды ол.

Миледи уәделі уақыттан бір жарым сағат бұрын кетіпті; әлгідей бір зауал болғанын атылған зеңбірек дауысынан сезген әйел сол сәт кеменің зәкірін көтеруге жарлық берген.

Кеме жағалаудан алыста, жалтыраған аспан астында емін-еркін жүзіп

бара жатты.

– Құдайдың жазуы солай болғаны да,— деді Фельтон, жазмышқа сөзсіз сенетін көнбістігіне басып, бірақ сонау титімдей кемеден көзін тайдыра алмады, соның палубасынан бұған енді өзі құрбандығына шалынғалы тұрған әнел елесі ағараңдап көрінгендей болды.

Лорд Винтер Фельтонның қарап тұрған жағына бір көз тастап, сосын оның іштей азап шегіп тұрған қасіретті жүзіне аңыра қарап, ойына түсіне қойды.

– Әуелі жазаны мына өзің тартасың, жауыз!—деді ол, солдаттардың алдына түсіп мөлтендей жөнелсе де, теңізден көзін алмай қойған Фельтонға,.—бірақ жанымдай жақсы көрген ағамның аруағымен ант етейін, сенің сыбайлас сұрқияң да қашып құтыла алмайды.

Фельтон басын төмен салып, ләм деп тіл қатпады.

Ал, лорд Винтер болса, басқышпен төмен жүгіре түсіп, гаваньға қарай асығыс жүріп кетті.

XXX

ФРАНЦИЯДА

Англияның королі Карл I Бекингэмнің қаза тапқанын естіген кезде, ең әуелі, осы сұмдық хабар Ла-Рошель халқының еңсесін түсіріп, жігерін құм етер деп қорықты. Сол себепті де, Ришелье «Мемуарларында» айтқандай-ақ, король бұ хабарды қолынан келгенше олардан ұзақ уақыт жасырмақ болды. Ол дереу мемлекеттің күллі гаваньдарын жауып, Бекингэм жабдықтаған армия қашан жүзіп кеткенше, бірде-бір кеменің теңізге шығып кетпеуін қамал қадағалап отыруға бұйрық берді, ал, герцогтің қазасынан кейін армияны жөнелту жәйін король өз бақылауына алған еді.

Оның бұл бұйрығының қаталдығы сондай, тіпті еліне кетпекші болып, өзімен қоштасып шыққан Дания елшілерін де, сол сияқты Карл I Біріккен Нидерландтарға қайтарып берген Ост Индия кемелерін Флиссингенге жеткізіп тастауға тиіс голланд елшісін де Англиядан шығармай, ұстап қалды.

Бірақ ол бұл бұйрықты қайғылы хабардан бес сағат кейін, яғни күндізгі сағат екіде бергесін, екі кеме елеусіз теңізге шығып кетеді. Оның біреуі миледиді алып кеткенін біз жақсы білеміз, миледи не болып, не қойғанын бірден аңғарған болатын, ал, адмирал кеменің діңгегіне қара жалау ілінісімен өз болжамының дұрыс екеніне шын көзі кәміл жетті. Ал екінші кеменің жәйіне келетін болсақ, онда кім болғанын және оның қалай жүзіп кеткенін кейінірек айтамыз.

Бұл кездері Ла-Рошель түбіндегі лагерьде жаңа оқиға бола қоймаған-ды; әр уақытта ерігіп-зерігіп жүретін, ал, лагерьде болғанда бұрынғысынан бетер жалығып, іші пысып кеткен король сана Сен-Жерменге астыртын барып, әулие Людовиктің күнін сонда өткізіп қайтпақшы болды да, кардиналдың небәрі жиырма мушкетерден нөкер жасақтап беруін сұрады. Корольдің зерікпе дерті кейбір кездері өзіне де жұғатынын анық білетін кардинал патша-көмекшісіне бұл демалысты қуана-қуана берді, ол 15 сентябрьде лагерьге қайтып оралмақшы болды.

Мәртебелі тақсырдан тиісті хабар алғаннан кейін, де Тревиль мырза жолға әзірленді, өзіне белгісіз бір себептермен, достарының Парижге қайтып барғысы келетінін, тіпті соған ынтызар болып жүргенін білетін мырза, әлбетте, оларды король нөкерінің қатарына қолма қол қоса салды.

Төрт жігіт бұл жаңалықты де Тревиль мырзадан ширек сағат қана кейін білді, өйткені ол бұ хабарды достарына бірінші болып айтқан еді. Көп уақыт зарықтырып барып, мушкетерлер қатарына өтуге рұқсат берген кардиналдың шарапатты жақсылығының қадірін д'Артаньян тек сонда ғана барып білді. Егер мұндай жақсылық болмағанда, д'Артаньян екі көзі жәудіреп лагерьде қала берер еді, ал, жолдастары мұны тастап жолға шығар еді.

Бетюн монастырінде қаныпезер қас жауы – миледимен жолығысып қалса, Бонасье бикеге қандай қауіп төнетінін ойлағанда бұлардың Парижге қанат байлап қайта ұшқысы келгендерін айтпасак та болады. Сол себепті де Арамис Тур қаласындағы әлгі бір аса ықпалды таныстары бар кестеші әйелге табанда хат жазып, оның корлеваның Бонасье бикенің монастырьден шығып, Лотариигияға немесе Бельгияға кетіп қалуына рұқсат алып беруін сұрады. Жауап та көп күттірмеді, арада тоғыз-ақ күн өткен шамада Арамис мынадай бір хат алды:

Сүйікті кузен!

Менің сіңілімнің біздің жас кәнизагімізді Бетюн монастырінен, алып шығуға берген рұқсат қағазы мынау, сіздің пікіріңізге, монастырьдің ауасы оған зиянды көрінеді. Менің сіңілім рұқсат қағазды сізге шын көңілден разы болғасын жіберіп отыр, өйткені ол со бір оңды қызды өте жақсы көреді және егер қажет бола қалса, бұдан былай да оған қол ұшын беріп тұрармын деп үміттенесің.

Сізді құшырлана сүйемін. АГЛАЯ МИШОН

Осынау хатқа қоса төмендегі сөздер жазылған рұқсат қағаз жіберіліпті:

«Бетюн монастырінің хазыретшесі, монастырьге менің ұсынуыммен түскен және менің қамқорлығымда болып келген бикені ұшбу хатты апарып берген кісінің қарауына тапсыруға тиісті.

Луврде. 1628 жылғы 10 августта жазылды.

АННА

Королеваны сіңлім деп санайтын кестеші әйелмен Арамистің тап осындай туыс болып шыққанын жас жігіттердің қалай әзіл-оспаққа айналдырып, іліп-қаққанын, жадырай күлісіп, бір мәз болып қалғанын өздеріңіз де көз алдыңызға бір елестетіп өткен шығарсыз! Бірақ Портостың бір-екі рет айтқан дөрекі әзілінен қып-қызыл болып кеткен Арамис, өз достарының бұдан былай осы тақырыпқа бармауын өтінді, егер осы жәйт туралы бір ауыз сөз айтылатын болса, онда мен мұндай мәселе туа қалса, кузинамды оған тіпті де араластырмаймын, деді ол.

Сол себепті де төрт мушкетердің әңгімесінде енді қайтып кестеші әйелдің аты аталмайтын болды, мұның үстіне олар дегеніне жетіп еді: кармелит әйелдердің Бетюндегі монастырінен Бонасье бикені әкету жәйлі рұқсат қағаз алған-ды. Рас, олар Ла-Рошельдің түбіндегі лагерьде, былайша айтқанда, Францияның екінші бір жағында жүрген кезде, бұл рұқсат қағаздан келер пайда аз-тын. Сол себепті де д'Артаньян лагерьден не себепті кеткісі келетінін де Тревиль мырзаға ашып айтып, одан демалыс сұрағысы келіп толқып жүргенде, де Травиль мырзаның өзі бұған, оның үш жолдасына корольдің қасына жиырма мушкетерден нөкер ертіп, Парижге

баратынын, сол нөкердің құрамына бұлар да енгізілгенін хабарлады.

Достар бұл лебізге қатты қуанысты. Олар әуелі қызметшілерін керек-жарақ жүктерімен ілгері жіберді де, ертеңіне тан азаннан өздері де жолға шықты.

Кардинал ұлы ағзамды Сюржерден Мозеге дейін шығарып салды, осы араға келгесін король мен уәзірі екеуі өзара дос пейіл білдіріп қош айтысты.

Парижге жиырма үшінші августке дейін жету мақсатымен король мейлінше суыт жүріп кетті. Бірақ жолай көңіл көтеру үшін король өзінің аса жақсы көретін кәсібі – қаршыға салдырып, аң аулап оқтын-оқтын аялдап қалып отырды, бұл қызыққа бір кезде оны герцог де Люин баулыған болатын. Осындай оқиға болып қалған кездері жиырма мушкетердің он алтысы уақытты тап осылай көңілді өткізгендеріне қуанысып жататын, ал, қалған төртеуіне, әсіресе, д'Артаньянға жарық дүние қараңғыланып, қабақтары түсіп кететін, оның құлағы ұдайы шулап, шыңылдайды да тұрады, сонда оны Портос былай деп түсіндіреді:

– Аса текті-дәулетті бір ханымның айтуына қарағанда, ол – сізді біреудің бір жерде есіне алып жатқаны.

Ақырында жиырма үшінші августке қараған түнде король нөкерімен Парижді басып өтіп, тиісті жеріне барып, атбасын тіреді. Король де Тревиль мырзаға алғыс айтып, енді оған нөкеріндегі Мушкетерлерге кезек-кезегімен төрт күннен демалыс беруге рұқсат етті, бірақ осы қуанышқа ие болған сарбаздар көпшілік бас қосатын орындарға қарасын көрсетпесін, әйтпесе, Бастилияға қамалады деп қарсы қорқытып та қойды.

Әуелі төрт демалыс біздің төрт досымызға берілгенін өздеріңіз де опонай сезіп қойған шығарсыз; бұған қоса Атос де Тревиль мырзадан төрт күннің орнына алты күн сұрап алды, яғни демалысына тағы да екі түнді қосып алды – олар жиырма төрт күні кешкі сағат бесте жүріп кетті, ал, де Тревиль мырза ықыласы түсіп, демалысты жиырма бесінен деп белгіледі.

– Ах, құдайым-ай, осы бір болмашы нәрсеге бола бекер дүрлігіп жүрміз ғой деймін,– деді, ешқашан да ештеңеден шүбәланып көрмеген д'Артаньян.– Екі күнде, екі-үш атты зорықтырып шауып отырып, Бетюнге жетемін – құдайға шүкір, ақша жетеді, ол маған жақын емес, сосын хазыретшеге королеваның хатын тапсырамын да, сүйіктімді Лотарингияға да емес, Бельгияға да емес, Париждің тап ініне әкелемін, бұл арада оны жақсылап жасырып қоюға болады, әсіресе, кардинал Ла-Рошель түбінде жүргенде мықтап жасыруға болады. Ал, жортуыл-жорықтан қайтып келгеннен кейін, біз королеваға не тілесек соны орындатамыз, ол үшін ханымның кузинасын да және өзіміздің оған көрсеткен қызметімізді де пайдаға асырамыз. Күш-жігерді босқа жұмсамай-ақ, осында қала беріңіздер! Мынадай қарапайым іске біз, Планше екеуміз жетіп жатырмыз.

Бұған Атос байыппен қолма-қол жауап берді:

– Біздің де ақшамыз бар – әлгі жүзіктен тиген үлесімді әлі ішіп тауысқан жоқпын, ал, Портос пен Арамис те ақшаларын әлі жеп бітіре алмай жүр. Демек, біз бір атты ғана емес, төрт атты да қабат зорықтыра аламыз. Бірақ сіз бір нәрсені ұмытпаңыз, д'Артаньян...– деді ол тұнжырап, сол-ақ екен, д'Артаньян селк етіп шошып кетті – иә, есіңізде болсын, Бетюн – кардиналдың әлгі желмен кездеспек болып сөз байласқан қаласы, ал, ол әйел жүрген жерінің бәріне бақытсыздық әкелетін сұрқия! Егер сіз төрт еркекке қарсы жалғыз шапсаңыз, д'Артаньян, мен сізді жалғыз жібере салар едім. Бірақ сіз ана мекер қатынға қарсы барасыз, ендеше төртеуіміз тізе қосып, бірге баралық, құдай жолымызды оңғарып, қызметшілерімізбен төртеуіміз бірлескенде оған әліміз жетсе болғаны!

– Сіз менің зәремді алдыңыз ғой, Атос!– деді д'Артаньян дауыстап.– Сіз неден қауіптеніп отырсыз осы, сайтан атсын?

– Бәрінен де қауіптенемін!– деді Атос.

Д'Артаньян серіктерінің әрқайсысына көз тоқтатып, байыптап қарап еді, олар да Атос сияқты қауіптеніп келеді екен; бір-бірін тіл қатпастан, олар аттарына тақым басып, ілгері жүре берді.

Жиырма бесі күні кешке салым, олар Аррасқа келіп кіріп, д'Артаньян «Алтын тырманың» алдына келіп аттан түсіп, осы мейманжайдан бір стакан шарап ішпек болған кезде, белгісіз бір атты почта ауласынан шыға берді, ол осы арадан көлік ауыстырып, тың арғымаққа қарғып мініп, Парижге апаратын жолға түсіп, құйғыта жөнелді.

Қақпадан көшеге суырылып шыға берген сәтте, уақыт август айының іші болса да, оның оранып алған плащын жел ашып, басындағы қалпағын ұшырып кете жаздады, бірақ жолаушы оның ұшып түсе жаздаған жерінен ұстап алып, жалма-жан көзіне дейін милықтата киіп алды.

Сол адамға тесірейе қарап отырған д'Артаньян кенет сұп-сұр болып, қолындағы стаканын түсіріп алды.

– Сізге не болды, сударь?–деді Планше үрпиіп.– Ей,мырзалар, мұнда көмекке келіңіздер, менің мырзам талып қалды!

Үш досы жүгіріп келіп, д'Артаньянның талып қалмақ түгіл, атына қарай ұмтылып бара жатқанын көрді. Олар жігітін жолын бөгей берді.

– Шайтан атсын, сен қайда еліріп бара жатырсың?– деді Атос айқайлап.

– Бұл – соның өзі!–деді д'Артаньян безектеп.–Тап сол! Кәне, мен оны қуып жетейін!

– «Ол» дегенің кім?– деді Атос.

– Сол, тап сол кісінің өзі!

– Қайдағы кісі?

Әлгі бір ант атқан кісі – менің басыма бір бақытсыздық келіп қонарда, әрдайым осы жауыз алдымнан ұшырасады! Мен алғаш рет кездескенде әлгі бір сұрқияның қасында жүрген осы кісі болатын, өзіміздің Атосты жекпе-жек сайысқа шақырарда осы сойқанды қуалап келе жатқанмын, Бонасье бикені ұрлап кететін күні ертеңгісін осы сұмырайды көргенмін! Мен оны анық көрдім. Мен оны бірден таныдым!

– Шайтан алсын...– деді Атос ойланып тұрып.

– Атқа, атқа қоныңдар, мырзалар! Артынан қуалайықшы, қазір-ақ қуып жетеміз!

– Сүйікті досым, есіңізде болсын,– деді Арамис оны тоқтатып,– ол біз бетке алып бара жатқан жақтан қарама-қарсы жаққа кетіп барады; оның астындағы аты тың-дағы, біздің атымыз әбден болдырған, демек, біз оны қуып жете алмаймыз да, аттарымызды құр текке зорықтырамыз. Бұл еркекті жәйіне қалдырайық, д'Артаньян, одан да ана әйелді құтқарайық!

– Әй, сударь!– деді атшы қақпадан жүгіріп шығып, белгісіз кісінің артынан ұмтыла беріп.– Әй, сударь! Қалпағыңыздан мына бір қағаз түсіп қалды... Әй, сударь! Әй!

Достым, осы қағазыңа жарты пистоль берсем, қалай қарайсың?– деді д'Артаньян оны кідіртіп.

– Мінекиіңіз, сударь, қуана-қуана берейін! Міне, ала қойыңыз.

Табан астынан сәтті сауда жасаған атшы мәз болып, почта ауласына қайтып келді, ал, д'Артаньян қағазды жазып қарай берді.

– Онда не жазылыпты?– деді достары қаумалап.

– Бір ғана сөз жазылыпты!– деді д'Артаньян.

– Иә,– деді Арамис оны қолдап,– бірақ сол сөз – қаланың ба, әлде деревняның ба аты.

– «Армантьер»,– деп оқыды Портос.– Армантьер... Мұндай жерді естіген емеспін...

– Со қаланың ба, әлде деревняның ба аты әлгі әйелдің қолымен жазылыпты,– деді Атос.

– Олай болса, бұл қағазды жақсылап тұрып тығып тасталық, бәлкім, мен бұған ең соңғы жарты пистолімді бекерге берген жоқ шығармын!–деді

д'Артаньян сөзді түйіндеп.— Атқа қоналық, достар, кәне, атқа қоналық!

Сонымен төрт жолдас Бетюн жолына түсіп, шауып бара жатты.

XXXI

КАРМЕЛИТ ӘЙЕЛДЕРДІҢ БЕТЮНДЕГІ МОНАСТЫРІ

Қанқұйлы қылмыстылардың әуел бастан маңдайына жазылған бір жолы болады, сол жолмен жүріп отырып, олар күллі кедергі - бөгеттердің бәрінен де өтеді, қауіп-қатерлердің бәрінен де аман - есен құтылады, бірақ ақырында солардың жауыздығынан әбден мезі болған Жаратушының кәріне ұшырап, олар заңсыз тапқан ризық-берекесінен айрылады.

Миледи де осындай күйге түсті: 9л екі мемлекеттің қарауылшы кемелерінің ара-арасынан сәтімен сырғып өтіп, ешбір шырғаланға ұшырамай, Булонға дін-аман келіп жетті.

Портсмутке барып түскен кезде, миледи өзін француздар қуғындап, күн бермегесін, Ла-Рошельді лажсыз тастап кеткен ағылшын әйелімін десе, енді – екі күндік теңіз сапарынан кейін, Булонға келіп түскесін, өзін ағылшындар Францияға өшіккесін, Портсмутке сыйғызбай қойған француз әйелімін деп таныстырды.

Мұның үстіне миледидің қолында әлемдегі ең сенімді, дәйекті паспорт бар-тын: ол кескін-кейпі келісті келген сұлу әйелді және пистольдерді оңды-солды шашып жүретін жомарт жан-ды. Порт бастығы болған бір шалдың бұған ықылас-ынтасы ауып, кішіпейіл мінез-мәнер көрсеткендіктен де, ол әдеттегі шұқшия тексеру-тергеу сияқты бәлемәтерден біржола ада-жұда құтылды да, Булонда тек төменде айтылатын хатты жазып, почта арқылы жіберуге ғана аялдап, азғана уақыт болды:

«Жоғары мәртебелі тақсыр, монсеньер кардинал де Ришельеге, Ла-Рошель түбіндегі лагерь.

P. S Мәртебелі тақсыр, сіздің тілегіңізге сәйкес, мен Бетюнге кармелит әйелдердің монастыріне қарай кетіп барамын, сол арадан бұйрығыңызды күтемін».

Шынында да, сол күні кешкілік миледи жолға шықты. Жолда келе жатқанында түн қараңғылығы келіп түсті; ол қонып шықпақ болып, мейманжайға аялдады, таңғы сағат бесте жолға қалай шығып, арада үш сағат өткен шамада Бетюнге келіп жетті.

Ол кармелит әйелдердің монастырі қайда екенін сұрап білді де, бірден сонда барып түсті.

Хазыретше (аббат әйел) оның алдынан шықты. Миледи оған кардиналдың жарлығын көрсетті; аббат әйел келген мейманға бөлме әзірлеп, таңғы асты апарып беруге әмір етті.

Өткен оқиға бұл кезде миледидің есінен шығып та кеткен ед. Тек келешекке ғана көз тіккен әйел, енді алдыңғы күндерден тек, кардиналдың

өзін қалай жарылқайтынын ғана анық көріп тұрғандай, бұл осынау қанды оқиғаға тақсырдың есімін мүлде араластырмай, оған сәтімен мықтап бір қызмет көрсетті ғой.

Жана құштарлықтар мен құмарлықтар жан-жүрегін жегідей жеген миледидің өмір-тілегі, бірде көгілдір аспан түсіне еніп, бір де алаулай жалын атып, тағы бірде қара дауылға ұқсап түнеріп, шалқар аспанда тынышсыз кезіп жүретін, сөйтіп жер бетін құлазытып, аздырып-тоздырып, ажал себетін зауал бұлттарына ұқсаушы еді.

Ертеңгі астан кейін аббатиса оған сыпайы сәлемдесіп шығуға келді; монастырьде сергіп көңіл көтеретін кездер аз болады, сол себепті де қайырымды ақкөңіл хазыретше жаңа мейманымен қашан танысқанша асықты.

Миледи аббат әйелге қайтсе де ұнамақ болды, ал, өзі сияқты аса ақылды, сұлу да сүйкімді әйелге мұны жасау онша қиын емес-ті; ол аса тартымды, мейірімді болып көрінуге тырысты, көп ұзамай-ақ қызық әңгімесімен, сызылып тұрған күллі әсем бәден-болмысымен ақкөңіл хазыретшенің басын айналдырып, өзіне тәнті етіп алды.

Аббатиса асыл текті әулеттен шыққан әйел-ді және сарай төңірегіндегі шытырман хикаяларды жанындай жақсы көретін, бірақ ондай әңгіме-сөздер корольдіктің алыс түкпірлеріне аздап, там - тұмдап қана жетеді, ал, дүнияуи тірлік дегенін табалдырығына жетпей жатып сеніп қалатын, монастырьдің қалын дуалынан ол тіпті өтпейді десе де болады.

Араларында бес-алты жыл ұдайы тұрғандықтан ба, әйтеуір, миледи ақсүйек қауым ішіндегі айла-шарғыларға жетік болатын; сол себепті де қайырымды аббатисаға француз сарайының жеңіл әдет-ғұрпы жәйлі әңгімелерді айта бастады, бұл король ағзамның тақуа діншілдігімен ұласып-ұштасып жатады екен, миледи оны сарай маңындағы ханымдар мен бекзаттардың шырғалаң ішкі хикаяларымен таныстырды, аббатиса олардың есіміне қанық болып шықты; қасында отырған хазыретшені сөйлету үшін миледи королева мен Бекингэм махаббатының бір ұштығын шығарды да, сосын тағы да басқа толып жатқан өсек-аяндарды сөз етіп кетті.

Бірақ аббатиса ләм демей, миледидің әңгімесін мұқият тыңдап, жымия күліп отыра берді. Осындай әңгіме сөздің хазыретшеге қатты ұнап қалғанын сезген миледи сөзін сабақтай түсіп, бірақ енді әңгімені кардиналға қарай аударды.

Осы араға келгенде келіншек қатты қысылды: ол аббатисаның корльді немесе кардиналды жақтайтынын біле алмай, дал болды, сол себепті де шектен шығып кетпей, әңгімені абайлап айтпақшы еді, бірақ аббатиса бұдан бетер сақтық жасап, жаңа мейманы мәртебелі тақсырдың атын атаған сайын жасқанып төмен қарай берді.

Миледи осы монастырьде қатты зерігіп, жабығып кетермін деп ойлады; сондықтан да енді не істеп, не қоятынын бірден анықтап алмақшы болып, нар тәуекел деп, қауіпті бір қадам жасамаққа бел байлады. Ақкөңіл аббатисаның ұстамдылығы қанша жерге дейін жететінін байқау үшін, ол әуелі тұспалдап, сосын ашықтан-ашық, кардиналды жамандай бастады, министрдің д'Эгильон ханыммен, Марион Делорммен, сол сияқты басқа да жезөкшелермен көңілдес екенін жыр етіп айтып берді.

Аббатиса әңгімені бұрынғыдан ықыластана тыңдап, көңілі көтеріліп, күлімсіреп, жанданып қалғандай болды.

«Бәсе,— деп ойлады миледи,— мұнын өзі енді-енді жандана бастады білем. Егер бұл кардиналды жактаса да, соқыр сенімнің адамы болмасқа керек».

Миледи енді кардиналдың өз дұшпандарын қалай қуғын-сүргінге салатынын сөз ете бастады.

Аббатиса мұны қостап-қолдамады да, айыптап-даттамады да, тек күбірлеп шоқынды да қойды.

Осыған қарап, миледи монах әйел кардиналға емес, корольді жақтайтын болар деп ойлады. Миледи кардиналды жамандауын күшейтіп, әңгімесін жалғай берді.

— Мен бұл жәйттерден мүлде бейхабар жанмын,— деді аббатиса ақырында,— бірақ біз хан сарайынан, дүнияуи харекет-тірліктен қанша шалғай жатсақ та, сіз айтқан жәйттерді растайтын, қайғылы істер бізден де ұшырап қалады. Біздегі бейшара бір мұңлық кардиналдан көп жәбір-жапа. шегіпті: ол сол әйелге өшігіп, ізіне түсіп, сұмдық қуғындаған көрінеді.

— Сіздің мұңлықтарыңыздың бірі дейсіз бе?— деді миледи қайталап.— Ой, құдайым-ай, байғұс әйелге қатты жаным ашып отырғаны!

— Дұрыс айтасыз: оның өзі шынында да аяулы жан. Байғұстың көрмеген қорлығы жоқ: түрмеге де қамалыпты, өзіне қоқан-лоққы жасап, әбден қорқытып та байқапты, талай қатігездікті басынан өткеріпті... Кім білген,— деді аббатиса,— кардинал мырзаның солай қатал болуының да дәйекті бір себептері бар шығар. байғұстың түріне қарасаң — нағыз періште, бірақ кісінің түріне қарап сын айту қиын ғой.

«Е, сәт!— деп ойлады миледи.— Кім білген... бәлкім, мен тіміскілеп көрсем, осы арадан бірдеңені тауып та қалармын. Жолым болғай-ақ!»

Ол ең бір ақпейіл, адал кейіппен ағынан жарыла сөйлеуге тырысты:

— Иә, сөзіңіздің жаны бар, оны өзім де білемін. Көп кісілер, әдетте, адамның түр-әлпеті алдамшы, оған сенуге болмайды деседі. Сонда

Жасаған ием жаратқан жан-жануарлардың ең ғажайыбы — адамға сенбегенде кімге сенеміз! Бәлкім, мен өмір-бақи алданып, опынумен ететін бір бейбақ та шығармын, бірақ түр-пішіні өзіме ұнаған кісіге өз басым әманда қалтқысыз сеніп кетемін.

— Демек, сіз осы бір бүлдіршіндей бикеш бикүнә, жазықсыз жан деп ойлайсыз ғой тегі?— деді аббатиса.

— Кардинал мырза тек қылмыстарды ғана қудалап қоймайды, ол кейбір жақсылық пен жарықтың ізіне жауыздықтан бетер өшігіп түседі,— деді миледи.

— Сударыня, сіздің бұныңызға қайран қалып отырғанымды білдіруіме рұқсат етіңіз!—деді аббатиса.

— Неменеге қайран бола қалдыңыз сонша?— деді миледи аңқаусып.

— Әлгіде айтқан сөздеріңізге қайран қаламын-дағы.

— Менің сөзіме қайран қалатындай не таптыңыз сонда?— деді миледи күлімсіреп.

— Кардинал сізді өз қолымен осында жіберген екен, ендеше сіз оның досы болуыңыз керек қой, ал, бірақ...

— ...ал, бірақ мен оны жамандап кеттім ғой,— деді миледи хазіретшенің ойындағысын қағып алып.

— Әйтеуір сіздің аузыңыздан ол турал бір жылы сөз шықпай - ақ қойды.

— Оның себебі, мен кардиналдың досы емеспін, құрбандығына шалынған сорлымын,— деді миледи күрсініп.

— Алайда мына хатта ол сізді менің қамқорлығыма тапсырыпты...

— ...ол хат өз жандайшаптарының біреуіне мені осы арадан шығарып жібер деп әмір еткенше, абақтыдағы адам сияқты осында омалып отыра бер деген бұйрық.

— Ендеше неге қашып кетпедіңіз?

— Қайда? Сіздіңше, жер үстінде кардиналдың мені іздесе таба алмайтын түкпірі бар деп ойлайсыз ба? Ол қолын созса болды, мені оп-оңай тауып алды. Еркек болсам — бір сәрі, онда бір лажын жасар едім, ал әйел... әйел байғұстың қолынан не келеді! Сізде тұратын әлгі бір мұңлық қашуға талаптанып көріп пе еді?

— Жоқ, қайдан талаптансын. О байғұстың жөні басқа. Меніңше, біреуге деген махаббат оны Францияға жіпсіз байлап қойған тәрізді.

– Егер ол мұңлық біреуді сүйетін болса, оның бақытсыз сорлы болмағаны,— деді миледи күрсініп.

– Сонымен,— деді аббатиса миледиге бұрынғысынан ықыластана қарап,— мен тағы да бір қаққы көріп, соққы жеген бейбақты көріп отырмын ба?

– Иә, солай!—деді миледи оның сөзін мақұлдап.

Басына бір соны ой келгендей-ақ, аббатисаның көзінен, абыржи бастағаны байқалды.

– Сіз біздің қасиетті дініміздің дұшпаны емессіз бе?— деді ол тұттыға сөйлеп.

– Мен бе?— миледидің дауысы шығып кетті.— Мені протестант әйел деп ойлайсыз ба?! Жоқ, тап қазір екеумізді де естіп тұрған жалғыз жаратушы жан иемді куә деп айтайыншы, мен қайта дінге жан-тәнімен берілген католик әйелмін!

– Ендеше, сабыр айлаңыз, сударыня,— деді аббатиса жымия күліп.— Келіп түскен үйіңіз енді сізге қатыгез түрме болмайды, қайта сіз тұтқында өткен күніңізді, өзіңіз жақсы көретіндей болу үшін, қолдан келгеннің бәрін жасаймыз. Бұл — бұл ма, сіз әлі сарай маңындағы бір айла-шарғының әлегінен қуғынға түскен жас әйелді көресіз. Ол өзі бір сүйкімді, жарқын мінезді бикеш.

– Оның аты кім?

– Биік дәрежелі, дәулетті бір ханым оны маған қамқор бол деп тапсырғанда, Кэтти деген атпен тапсырған еді. Мен оның шын атын білуге ден қоймадым да.

– Кэтти?— деді дауыстап миледи.— Оның атының осылай екенін анық білесіз бе?

– Ол өзін осылай деп атайтыны рас па дейсіз бе? Рас, сударыня. Ал, сіз оны білуші ме едіңіз?

Миледи іштей мырс етіп бір күлді де, осы менің бұрынғы кәнизагім емес пе екен деп ойлады. Жас қыз есіне түскенде миледиді ашу буды, өшпенділік сезімі бойын билеп, бедірейіп кетті, сәт сайын сан құбылатын осы бір сиқырлы әйел қас қағымда бұзылып кеткен өңіне мейірім үйіріп, қайтадан бұрынғы қалпына түсті.

– Со бір жас бикешті қашан көрер екенмін? Оған қазірдің өзінде ғашық болып қалған сияқтымын,— деді миледи.

– Бүгін кешке көресіз,— деді аббатиса,— қаласаңыз күндіз де көріп қаларсыз. Бірақ өзіңіз әлгіде айтқандайын, сіз төрт күн жолда жүрдіңіз,

бүгін таңғы сағат бесте тұрдыңыз, сол себепті де, бәлкім, тыныққыңыз келетін шығар. Қазір жатыңыз да ұйықтаңыз. Түс кезінде оятамыз.

Айла-шарғы дегенде ала жөнелетін жүрегі жана бір дүрбеленді сезіп, лүпілдеп кетті, миледидің тап қазір ұйықтағысы да келмеді, бірақ қайырымды хазіретшенің кеңесіне құлақ асты: соңғы екі аптада қилы-қилы жәйттерді басынан өткеріп, қатты қиналғаны сонша, құрыштай қайратты денесі қалжырап-шаршауды білмесе де, жаны құрғыры бір тыным-тыныштық тілейтін тәрізді.

Ол аббатисамен қош айтысып Кэтти атын естігенде оянған кегін енді қайтарамын ғой деп, жаны рахат тауып жатып қалды. Егер бұл қиын істі ойдағыдай орындап шықса, кардиналдың ойына келген әрекетті жасауына рұқсат беремін деген уәдесін есіне түсірді. Миледи діттеген мақсатына жетті, демек, енді д'Артаньян мұның ашса — алақанында, жұмса — жұдырығында.

Миледи тек бір нәрседен ғана, бұрынғы күйеуін — граф де Ла Ферді ойлағанда ғана құты қашып, шошып кетеді. Әйел оны өліп қалған шығар, әлде Франциядан кетіп қалған шығар, деп жүретін, сөйтсе, ол Атос атты мушкетер, д'Артаньянның жан қиысар досы болып шықты.

Хош, егер ол д'Артаньянның досы болса, әлгі тіміскі айла-әрекеттерінің бәріне көмектескен болды, осылардың арқасында королева мәртебелі тақсырдың ойына алған мақсатын орындатпай тастады; егер ол д'Артаньянның досы екен, ендеше, кардиналдың қасы, демек, миледи құрған торына оны да түсіреді, ал, ана балғын мушкетерді де осы торға түсіріп, тұншықтырып тастайтыны бесенеден белгілі.

Осындай бір жақсы үміттен әйел жаны жай тапқандай, көңілі хошуақтанып, ұзамай маужырап ұйықтап кетті.

Ол төсегінің тап қасынан бір әдемі, әуезді дауысты естіп, оянып кетті. Миледи көзін ашып, қасына ақсары шашты, өңінде жұмсақ нұр ойнаған бір жас әйелді ертіп келген аббатисаны көрді, әлгі бикеш бұның кім екенін білгенше ынтық болып, мейірлене қарап тұр екен.

Жас әйелді бұл мүлде танымайды екен. Екеуі үйреншікті дағды бойынша, сәлем-саухат сұрасып жатып, бір-біріне байыптай қарасты: екеуі де сұлу екен, бірақ екеуінің сұлулығы жер мен көктей өзгеше. Миледи іштей айызы қана күлімсіреп, осынау жас бикешке қарағанда, өзінің келісті де кескінді екенін, жүріс-тұрысы да ақсүйектер мәнеріне жақын екенін байқап қалды. Әрине, жас мұңлықтың үстіне киген көйлегін мұның көйлегімен тіпті де салыстыруға келмейді.

Аббатиса бұларды қолма-қол таныстырды, осы бір міндетін атқарғаннан кейін ол дереу кетіп қалды, өйткені хазіретшенің парыз-қарызын өтеу үшін шіркеуге баруы керек-ті, сонымен екі жас әйел оңаша қалды.

Миледидің төсекте жатқанын көргесін, жас бикеш аббатисаның соңынан кеткісі келіп еді, бірақ миледи оны жібермеді.

– Мұныңыз қалай, сударыня,— деді ол,—өзіңізді көрер-көрместен, мені жалғыз тастап кеткелі тұрсыз ба? Несін жасырайын, осы арадан кеткенше, сізбен аз да болса сөйлесіп, сұхбаттасын жүрем бе деп ойлап едім.

– Жоқ сударыня,— деді жас мұңлық,— мен беймезгіл келдім бе деп қорқып қалып едім: сіз ұйықтап жатыр екенсіз, әбден шаршаған да боларсыз...

– Онда не тұр?— деді миледи қарсы дау айтып.— Ұйықтап жатқан кісілердің тілейтіні не? Көңілденіп, сергек ояну емес пе? Сіз мені тап сондай рахатқа бөледіңіз, ендеше сол рахатқа емін - еркін батайыншы...

Сосын жас бикешті қолынан ұстап, өзіне қарай тартып, керуетінің қасында тұрған креслоға отырғызды.

Әйел де жайғаса берді.

– Тұң, құдайым-ай, мен өзі жолым бір оңғарылмайтын сорлымын!—деді ол.— Міне, жарты жылдан бері осында жүріп-тұрып жатырмын, жадырап бір көңіл көтерген емеспін! Енді, міне, сіз келдіңіз, өзіңізден көңілдес бір жақсы серік табам ба деп үміттенемін және біраздан кейін монастырден біржола кетемін ғой деп ойлаймын!

– Қалайша!—деді миледи таңырқап.— Сіз ұзамай монастырьден кетемін дейсіз бе?

– Әйтеуір, сондай үмітім бар екені рас!— деді келіншек қуанып, ол тіпті қуанышын жасырғысы да келмеді.

– Сіздің кардиналдан көп жәбір-жапа шеккеніңіз жәйлі мен де біраз хабар естіген едім. Ол рас болса, екеуміздің бір-бірімізді жақсы көруімізге тағы бір себеп табылатын болды.

– Аббатисаның әлгі бір сөзі рас екен ғой: мен сияқты сіз де зұлым тақсырдың құрбандығына шалынған көрінесіз.

– Т-с-с!— деп миледи жас әйелді тежеп тастады.— Ол кісі туралы тіпті осы араның өзінде де байқап сөйлейік. Менің күллі тауқыметім, сырлас дос санап жүрген бір әйелдің көзінше, тап әлгіде сіз айтқан сияқты бір сөзді айтқаннан кейін басталды, сөйтсем, әлгі әйел опасыздық жасапты. Сіз де сондай бір опасызға олжа болғансыз ғой тегі?

– Жоқ,— деді жас мұңлық,— мен өзім жанымдай жақсы көріп, шексіз берілген бір ханымның құрбаны болдым, мен сол кісінің жолына өз өмірімді қиямын және болашақта да солай етуге әзірмін.

– Басыңызға бәле төнгенде қарамай кетті ме? Тірлікте әрдайым солай болады!

– Мен де бұрын тап солай шүбәланып едім, сөйтсем оным әділетсіздік болған екен, екі-үш күннен бері оның қате екеніне көзім жетті, сол үшін жаратқанға разымын: ханым мені ұмытып кетті деп ойлағандай сай-сүйегім сырқырайтын... Бірақ сіз, сударыня... ерікті еркін кісі сияқты көрінесіз, егер көңіліңіз қаласа, осы арадан тоқтаусыз қашып кете аласыз.

– Сонда дос-жарандары, ақша-қаражаты жоқ, мен сияқты жазғанда бұрын ешқашанда болып көрмеген жат өлкеде қайда барып паналайды?

– Ах, дос-жаран дегеніңіз қайда барсаңыз, сонда табыла жатады ғой!– деді мұңлы бике дауыстап.– Сіз бір ақкөңіл, қайырымды жан сияқты көрінесіз және жұрттан асқан сұлусыз!

– Қайтейін, соған қарамастан соқа басым сопайып, қуғындалып жүрмін,– деді миледи періштедейін монтаси күлімсіреп.

– Маған сенсеңіз,– деді мұңлы бике,– ешқашанда құдайдан күдер үзбеңіз. Бірде болмаса бірде бұрын жасаған жақсылығымыз құдай алдында жақтаушы болып шығады. Бәлкім, мен ешкім көзге ілмейтін, қанша әлсіз де дәрменсіз жан болғаныммен, менімен кездескеніңіз өзіңізге бақыт болып даритын шығар. Егер мен осы арадан аман-есен шықсам, әуелі өзімді қорғауға белсене қатысқан беделді достарым, кейін сізді де қорғай алады ғой деп сенемін.

– Егер мен сізге жалғызбын деп айтсам, ол менің жоғары орындарда отырған таныстарым жоқ деген сөз емес,– деді миледи сөзін жалғап, ол өзім сыр ақтарсам, бұл да барын ашып айтар деп ойлаған-ды.– Бірақ сол таныстарым кардиналдың алдында қайқан қағады, тіпті королеваның өзі қаһарлы министрге қарсы кісілерді қолдаудан қаймығады. Ұлы ханым, қанша мейірбанды, ізгі жүректі кісі болғанымен, мәртебелі тақсыр қаһарына мінген кезде, өзіне қызмет еткен кісілерді соның құрбандығына шалғанын растайтын айғақ, дәлел дегеніңіз менде жетіп жатыр.

– Маған сеніңіз, сударыня, королева сырттай олардан бас тартқан сынай танытуы мүмкін, бірақ соған қарап ол кісіні кінәлауға болмайды: олар қатал қуғын-сүргінге ұшыраған сайын, королева да жатпай-тұрмай солардың қамын ойлайды және со байғұстардың өздері де күтпеген кезде ойлайды, ақырында ханымның шарапатты назарынан қағыс қалмағандарына көздері жетеді.

– Дұрыс айтасыз. Королева қайырымды кісі, оған кәміл сенемін!– деді миледи күрсініп.

– Ах, мына сөзіңізге қарағанда, сіз біздің кең пейілді, жомарт жанды, ғажайып королевамызды біледі екенсіз ғой!– деді мұңлы бике мәз бола

қуанып.

– Мен ол кісімен тікелей таныс болу құрметіне ие болып көрген жоқпын,— деді миледи шектен асып бара жатқанын сезіп,— бірақ мен оның ең жақын достарының көпшілігімен таныспын: мәселенки, де Пютанж мырзаны білемін, Англиядағы Дюжар мырзаны жақсы білуші едім, де Тревиль мырзамен таныспын.

– Де Тревиль мырзамен бе!—деді мұңлы бике дауыстап.— Сіз де Тревиль мырзаны танымын дедіңіз бе?

– Иә, танығанда қандай, тіпті жақсы танысым.

– Король мушкетерлерінің капитанымен бе?

– Иә, король мушкетерлерінің капитанымен.

– Олай болса, көп ұзамай, тіпті жақын-жуықта сіз бен біз сыралғы таныс, тіпті дос болып кеткенімізді өзіңіз де білмей қаласыз! Егер сіз де Тревиль мырзамен таныс болсаңыз, онда ол кісінің үйінде де болған шығарсыз?

– Иә, жиі-жиі барып тұрамын,— деді миледи. Осы жолға бір түсіп алғасын және жалған сөзі жарасты шығып жатқасын, ол алған бетінен айнымауға бел байлады.

– Сіз ендеше ол үйден кейбір мушкетерлерді де кездестірген боларсыз?

– Әдетте сол кісі қабылдайтын мушкетерлерді түгел көргенмін,— деді миледи осы әңгімеге қызыққан үстіне қызыға түсіп.

– Өзіңіз жақсы білетін кісілердің біреуінің атын атаңызшы, сонда олардың менің дос-жараным болып шығатынына көзіңіз жетеді!

– Хош мәселенки...— деді миледи капелімде абыржып қалып,—мен де Сувињи мырзаны, Куртиврон мырзаны, де Ферюссак мырзаны... білемін...

Мұңлы бике миледидің сөзін бөлмей, байыппен тыңдады да, ол үндемей қалғасын:

– Сіз Атос деген азаматты білмеуші ме едіңіз?—деді жәйімен. Миледи өзі жатқан ақжайма матасындай аппақ болып өзгеріп сала берді, өзін-өзі тізгіндеп ұстауға келгенде алдына жан салмайды десек те, дауысы еріксіз шығып кетті, алдындағы әйелдің білегінен шап беріп, ұстай алып, оған тесірейе қарап, қатты да қалды..

– Не болды? Сізге не болды соншама?— деді байғұс әйел шырбылақтап.— Тұһ, құдай-ай, сіздің намысыңызға тиетін бірдеңені аңдамай айтып қойған жоқпын ба?

– Жо-ға, бірақ мына бір кісінің есімі мені қайран қалдырды, өйткені ол жігітті мен де білуші едім, ойламаған жерден соны жақсы білетін кісімен жүзбе-жүз кездесу маған бір түрлі оқыс көрініп кеткені.

– Иә, оны жақсы білетінім, тіпті ете жақсы білетінім рас. Оның өзімен ғана емес, жан достары: Портос мырзамен, Арамис мырзамен де жақсы таныспын.

– Шынымен-ақ рас па? Оларды мен де білемін!—деді миледи дауыстап, қорыққанынан тұла бойының мұздап бара жатқанын сезіп.

– Пәле, егер сіз олармен жақсы таныс болсаңыз, онда олардың ер көңілді, батыл жігіттер екенін де білесіз ғой. Егер сізге жәрдем керек болса, соларға неге сөз салып көрмейсіз?

– Істің мәні мынада...— деді тұтығып миледи,— олардың ешқайсысымен де достық байланысым жоқ. Мен оларды со жігіттердің жақын досы д'Артаньянның айтқанынан білемін.

– Сіз д'Артаньян мырзаны қайдан білесіз?—деді мұңлы бике енді оның білегінен шап беріп, қадала қарап.

Миледидің көзінің тұнжырап кеткеніне қарап, ол:

– Кешіріңіз, сударыня, онымен сіздің қандай байланысыңыз бар еді?—деп сұрады.

– Ол ма...— деді миледи абыржып,— ол – менің досым.

– Сіз мені алдап отырсыз, сударыня,— деді мұңлы бике.— Сіз оның көңілдесі болғансыз!

– Д'Артаньянның көңілдесі болған мына сізсіз!—деді оған миледи дауыстап.

– Мен бе?—деді мұңлы бике.

– Иә, сізсіз, Мен сізді енді ғана білдім: сіз Бонасье ханымсыз.

Жас әйел бұған таң қала селк етті де, қорыққанынан шегіне берді.

– Қасармаңыз! Айтыңыз қане!—деді миледи шұқшиып.

– Онда не тұр! Болсам – болармын, сударыня!—деді мұңлы бике.— Сонымен, біз күндес болып шықтық па?

Миледидің ызаға булығып, қызарып кеткені сонша, басқа бір кезде Бонасье бике қорыққанынан қашып кетер еді, ал, қазір оны қызғаныш билеп алған еді.

– Кәне, имандай шыныңызды айтыңызшы, сударыня,— деп Бонасье бике шұқшыып, оны тап осындай қайсар деп кім ойлаған,— сіз оның көңілдесісіз бе? Бәлкім, сіз оның бұрынғы көңілдесі боларсыз?

– О жоқ! Ешқашанда! Ешқашанда!—деді миледи бажылдап, оның сөзінің растығына тіпті шүбәлануға да болмайтын еді.

– Мен сізге бір сенуін сенейін. Бірақ дауысыңыздың еріксіз шығып кеткені қалай?— деді Бонасье бике.

– Сіз оған да түсінбей отырсыз ба?—деді миледи көлгірси таңырқап, ол абыржып-сасып қалған жерінен есін жинап, өзін тежеп ала қойған-ды.

– Оны қайдан түсінейін? Мен әлі ештеңені де білмеймін.

– Қимас дос ретінде д'Артаньян мырза өзінің жүрек сырларын маған айтатын, сіз соны да ұқпайсыз ба?

– Шынымен-ақ рас болғай?

– Сіздердің бар сырларыңызға қанық екенімді әлі білмейсіз ғой: Сен-Клудегі шағын үйден өзіңізді ұрлап кеткенін де, оның қатты торығып, қиналғанын да, дос-жарандарының опынғанын да білемін. Кенет, ойламаған жерден, өзіңізбен кездесіп қалғанда, оған мен таң қалмағанда кім таң қалады! Біз, д'Артаньян екеуміз, сіз туралы көп-көп сыр шертіскен едік! Ол сізді жанындай жақсы көреді және сыртыңыздан мені де жақсы көруге мәжбүр етті. Ах, сүйкімді Констанция, ақырында тағдыр айдап сізді таптым-ау, әйтеуір, міне, өзіңізді де көріп отырмын.

Осыдан кейін миледи Бонасье бикеге қолын созды, ал, Бонасье бике болса, оның сөзіне қалтқысыз сеніп, әлгіде ғана күндес-бәсекелес деп есептеген әйелді енді өзіне жан-тәнімен берілген адал дос деп таныды.

– О, кешіріңіз мені! Кешіріңіз!—деді ол дауыстап, сосын миледидің иығына бетін басты.— Мен оны жанымдай жақсы көремін!

Екі әйел бір минуттей бір-бірін құшақтап тыныштала қалды. Егер миледидің күші кеудесінде қайнаған кек пен өшпенділікке сай келсе, Бонасье бике миледидің құшағынан қаза табар еді. Бірақ оны табанда тұншықтырып, өлтіре салуға болмайтынын сезген миледи оған қарап, күлімсірей тіл қатты:

– Менің сүйікті сұлуым сол, менің қымбатты балақайым сол, өзіңізді аман көргеніме шексіз бақыттымын! Кәне, көзім әбден тойғанша жүзіңізге армансыз бір қарап алайыншы.

Осы сөздерді айтқасын, ол мұны ашқарақ көзімен ішіп-жеп қоя жаздады.

– Иә, иә, бұл әрине, сізсіз! Оның өзіңіз жәйлі айтқан сөзіне қарап, сізді

танып отырмын, жыға танып отырмын!

Сорлы келіншек осынау жарқыраған ақ маңдай мен жалтылдаған тұнық көз ішінде қандай сұрқия ой сумаңдап жатқанын қайдан білсін, ол қазір мына әсем көзден тек өзіне деген аяушылық пен ақ пейілді ғана көрген болатын.

– Егер ол сізге менің қандай азап-тозақты бастан кешкенімді айтқан болса, мен сорлының тартқан тауқыметінен хабардар болып шықтыңыз ғой. Бірақ ол үшін көрген жәбір-жапаның өзі бір ғанибет!– деді Бонасье бике.

– Иә, ғанибет!– деп миледи де қайталай салды.

Ол басқа бірдеңені ойлап отырған.

– Көңілге бір медеу болатын нәрсе, ұзамай мен осы азаптан арыламын,– деді Бонасье бике сөзін жалғап.– Ертең бе, әлде бүгін кешке салым ба, әйтеуір, мен оны қайта көремін, содан кейін қайғылы күндер ұмыт болады.

– Бүгін кешке салым? Ертең?– деді миледи қайталап, осынау сөздер оның ойын сейілтіп жібергендей болды.– Ол не дегеніңіз? Сіз одан бір хабар күтіп отырсыз ба?

– Мен оның өзін күтіп жүрмін.

– Өзін дейсіз бе? Д'Артаньян осында келе ме?

– Иә, келеді.

– Ол мүмкін емес! Ол кардиналмен бірге Ла-Рошельді қамап-торып жатыр. Ол тек қаланы алғаннан кейін барып келеді.

– Сіз солай ойлайсыз ба? Бірақ бұл жалғанда менің д'Артаньяныма, сол бір адал да дегдар азаматқа бөгет болатын нәрсе бар ма!

– Осы сөзіңізге сенбеймін!

– Ендеше мынаны өзіңіз-ақ оқыңыз!– деді кеудесін асқақ бір қуаныш сезімі билеп кеткен бақытсыз келіншек, миледиге хатты ұсынып жатып.

«Де Шеврез ханымның қолы!–деп ойлады іштей миледи.– Солардың лагерімен бұлардың қарым-қатынас жасап тұратынын бұрын да сезуші едім!»

Ол төмендегі жолдарды құныға оқып шықты:

«Сүйікті сәби, әзір тұрыңыз. Біздің досымыз ұзамай сізге барады, сонда өзіңіздің қауіп-қатерден аман қалу үшін лажсыз жасырынған түрмеңізден

алып кету үшін ғана барады. Жолға әзірлене беріңіз және ешқашанда бізден көмек келмейді екен деп күдер үзбеңіз.

Жуырда біздің әсем гаскон жігітіміз, әр кездегі әдетіне басып, өзінің шын берілген адал кісі екенін тағы да көрсетті; әлдебір жерлер, күн ілгері сақтандырғаны үшін оған қатты разы болып жатыр, соны оған айтқайсыз».

– Иә, иә,— деді миледи,— хатта бәрі де айдан анық айтылыпты. Мына бір сақтандыру дегеннің мәнісін білмейсіз бе?

– Жоқ, білмеймін. Бірақ, менің өз шамалауымша, ол кардиналдың жаңа бір жымысқы әдіс-айлалары жәйлі королеваны ескертіп қойса керек-ті.

– Иә, бәлкім, солай да болған шығар!—деді миледи, Бонасье бикеге хатты қайтарып жатып, сосын тағы да басын төмен салып, бір қалың ойға шомып кетті.

Сол мезетте шапқан аттың дүбірі естілді.

– Ах!—деді Бонасье бике дауыстап терезе алдына жетіп барып;— Мынау сол емес пе екен?

Миледи аң-таң қалған күйі төсекте мелшиіп жатып қалды. Ойламаған жерден соншалық тосын жәйттердің мұны қат-қабат келіп басып қалғаны сондай, әйел өмірінде тұңғыш рет шындап сасайын деді.

– Сол! Сол!—деді ол күбірлеп.— Шынымен-ақ соның өзі болғаны ма?

Миледи жансыз көзімен алдындағы кеңістікке қараған күйі төсегінде сүлесөк жата берді.

– Жоқ, ол емес екен,— деді Бонасье бике күрсініп.— Бұл бір бейтаныс кісі... Бірақ ол бізге қарай келе жатқан тәрізді... Иә, әне атының шабысын баяулатты..., қақпаның алдына келіп тоқтады... қоңырауды қағып жатыр...

Миледи төсектен ұшып тұрды.

– Оның сол емес екенін анық білесіз бе?— деді ол.

– Иә, анық білемін.

– Сіз, бәлкім, айқын көре алмай қалған шығарсыз?

– Ах, мен оның қалпағының қауырсынын, плащының етегін көрсем болғаны, бірден танимын!

Миледи асығыс киініп жатты.

– Бәрібір. Әлгі адам осылай қарай келе жатыр дедіңіз бе?

– Иә, ол ішке кірді.

– Ол ендеше әлде сізге, әлде маған келеді.

– Ах, құдайым-ай, сіз бір түрлі қобалжып кеттіңіз ғой!

– Иә, шынымды айтайын, сіз сияқты мен көрінгенге сене бермеймін, жұрттың бәрінен де қорқамын...

– Т-с-с!—деді Бонасье бике оны ескертіп.— Осылай қарай келе жатыр.

Шынында да со замат есік ашылып, ішке хазіретше келіп кірді

– Булоннан келген сіз бе едіңіз?—деді ол миледиге арнайы тіл қатып.

– Иә, менмін,— деді миледи салқын қанды сабырлы көрінуге тырысып.— Мені сұраған кім екен?

– Белгісіз біреу, атын атағысы келмеді, бірақ өзі кардиналдың тапсырмасымен келдім дейді.

– Сонда менімен жолыққысы келе ме?

– Ол Булоннан келген ханыммен дидарласқысы келеді.

– Олай болса, рақым етіп, со кісіні осында шақыра қойсаңыз, сударыня.

– Ах, құдайым-ай, құдайым-ай!—деді Бонасье бикенің зәре-құты қалмай.— Ол бір жаман хабар әкелген жоқ па екен, әйтеуір?

– Әкелді ғой деп қорқамын.

– Мен ендеше сізді сол бейтаныс кісімен оңаша қалдырайын, ал, о кісі кетіп қалғасын, рұқсат болса, қайтып келейін.

– Әрине, келіңіз, өтінемін.

Хазіретше мен Бонасье бике шығып кетті.

Миледи жалғыз қалғасын есіктен көзін алмай қойды; енді бір минут өткен шамада шпордың басқышқа жаңғыра шыққан шылдыры естілді, сосын әлгі кісі аршындай басып, жақын келді, есік шалқая ашылды да, табалдырықтан бір кісінің нобайы көрінді.

Миледи қуана дауыстап жіберді: бұл кісі кардиналға жан-тәнімен берілген граф Рошфор еді.

АҚ ШАЙТАН МЕН КӨК ШАЙТАН

- Аһа!– десті миледи мен Рошфор жарыса сөйлеп,– сіз екенсіз ғой!
- Иә, менмін.
- Жол болсын?..– деді миледи.
- Ла-Рошель жақтан келемін, ал сіз ше?
- Англиядан келгенмін.
- Бекингэм қайда?
- Не өлді, өлмесе– өлімші болып жараланып қалды, одан тауым шағылып, қайтуға бет алғанымда, бір фанатик шаруасын тындырыпты.
- А-а!–Рошфор мырс етті.– Міне, күтпеген бақыт! Жоғары мәртебелі тақсыр бұған қатты қуанатын болды. Хабарлап па едіңіз?
- Булоннан хат жазғанмын. Ал, мұнда қайдан жүрсіз?
- Мәртебелі тақсыр мазасызданып, сізді тауып кел деп жіберген.
- Осында келгенім кеше ғана.
- Кешеден бері не істедіңіз?
- Қарап жатқан жоқпын әйтеуір.
- О! Оған сенімім кәміл!
- Менің осы арадан кімді көргенімді білесіз бе?
- Жоқ!
- Ойлап табыңызшы кәне!
- Қалай табамын?..
- Королева абақтыдан босатқан келіншекті көрдім.
- Әлгі д'Артаньян деген баланың нақсүйері ме?
- Иә, Бонасье бикенің тап өзі, оның қайда жоғалып кеткенін кардинал білмейтін.
- Міне, жолы болғанның үстіне болды деген осы да,– деді Рошфор.–

Кардинал мырзаның желі оңынан тұрған екен!

– Әлгі келіншекпен бетпе-бет ұшырасып қалғанымда таң-тамаша қалғанымды көрсеңіз ғой!—деп сөзін сабақтады миледи.

– Сізді танушы ма еді?

– Жоға.

– Демек, бейтаныс болдыңыз ғой?

Миледи жымыған болды:

– Менен артық досы жоқ оның.

– Ант ішуге бармын, сүйікті графиня, мұндай ғаламат тек сіздің қолыңыздан ғана келеді!

– Бағым бар екен, сырласы болып алдым, әйтеуір; мұнда не боп жатқанын білесіз бе, шевалье.

– Жоқ!

– Ертең болмаса, арғы күні королеваның жарлығымен жаушы келмек.

– Ал керек болса! Ол кім екен сонда?

– Д'Артаньян достарымен келмек.

– Бүйте берсе, оларды Бастилияға қамауға мәжбүр болатын шығармыз.

– Олардың осы уақытқа дейін бостаншылықта жүргені қалай?

– Амал қайсы! Неге екенін қайдам, кардинал мырзаның соларға бүйрегі бұрады да тұрады.

– Қойыңызшы?

– Рас.

– Ендеше, Рошфор, оған былай деп айта барыңыз: «Қызыл кептер ұясы» қонақ үйіндегі әңгімемізді сол төртеуі естіп қалыпты деңіз; кардинал кетісімен оның берген пәрмен хатын әлгі төртеуінің бірі келіп, менен тартып алғанын айтыңыз; менің Англияға келетінімді олардың лорд Винтерге хабарлап қойғанын білдіріңіз, алмас алқаның оқиғасы кезінде қырсығын тигізген бұлардың осы жолы да тапсырманы орындауыма бөгет бола жаздағанын айтыңыз; сол төртеуінің ішінде д'Артаньян мен Атос екеуінен ғана сақтану қажет дегейсіз; Арамис деген үшіншісі де Шеврез ханымның көңілдесі екенін сездіріңіз; оны тірі қалдыру керек, сыры бізге мәлім болғандықтан пайдасы тиюі ықтимал; ал төртіншісі Портос болса,

барып тұрған ақымақ, сәнқой, ашықауыздың өзі, оған тіпті, назар аударып әуре болудың қажеті жоқ.

– Бірақ, олардың төртеуі де енді Ла-Рошель қоршауында болса керек еді ғой?

– Мен де солай ойлап едім, әйтсе де, Бонасье бикенің маған аңдамай көрсетіп қойған, де Шеврез ханымнан алған хатына жүгінсем, керісінше ол төртеуі қазір жол үстінде, осында келіп, бикені алып кетпекші.

– Шайтан алсын! Енді қайттік?

– Мен жөнінде кардинал сізге нендей жарлық беріп еді?

– Жазба түрінде, болмаса ауызша хабарыңызды алысымен почта көлігімен қайтуым керек; барлық мағлұматты алып болған соң не істеп, не қоярыңызды соның өзі шешпек еді.

– Ендеше осында қалуым керек екен ғой?

– Осында немесе таяу жерде болғаныңыз жөн.

– Өзіңізбен бірге алып кете алмайсыз ба?

– Жоқ, маған нақты тапсырма берілген. Лагерь маңында сізді танып қоюы кәдік, ал сіздің көзге түсуіңіз, өзіңіз де түсінесіз, жоғары мәртебелі тақсырға қолайлы тие қоймас.

– Жарайды, ендеше осында, болмаса осы маңайда тоса тұрамын да.

– Кардиналдан хабарды қай жерде күтетініңізді, тек маған алдын ала айтып қойыңыз, қайдан іздеу керегін біле жүрейін.

– Мұнда қала алмауым да мүмкін екен-ау...

– Неге?

– Сіз мұнда дұшпандарымның сау ете қалуы мүмкін екенін ұмытып тұрсыз.

– Жөн сөз. Сонда қалай, мәртебелі тақсыр әлгі жас бикеден көз жазып қалмақ па?

– Жоға!—деді миледи өзінше жымыып.— Оның сыралғы досы екенімді естен шығарып тұрсыз.

– Айтпақшы, солай екен ғой! Демек, мен ол әйел туралы кардиналға не айтпақпын...

– ...қам жемесін деп айтыңыз.

- Бар болғаны осы ма?
- Оның мәнісін өзі түсінеді.
- Түсінуін түсінеді ғой. Бірақ мен не істеуім керек?
- Дереу қайтыңыз. Меніңше, сіздің кардиналға жеткізетін хабарыңыз асығуға тұрарлық хабар.
- Лильеге кіре бергенде күйем сынып қалып еді.
- Тамаша болған!
- Тамаша болғаны қалай?
- Солай, күймеңіз маған қажет болып тұрғаны.
- Онда мен қалай жетемін?
- Салт кетесіз. Тек шапқылай беріңіз.
- Айтуға оңай! Салт атпен жүз сексен лье бойы қалай шапқылай бермекпін.
- Түк емес!
- Жарайды, солай-ақ болсын. Сонан соң?
- Сонан соң, Лильге барысымен, күймеңізді маған жібересіз де, сол кісіге қызмет қыл деп малайыңызға әмір етесіз.
- Мақұл.
- Әрине, сізде кардиналдың әйтеуір бір жарлығы бар шығар?
- Өз қалауынша қарекет қылсын деген жазбаша кепілдемесі бар.
- Соны хазыретшеге көрсетесіз де, ана әйелге бүгін-ертең кісілер келеді, ол менің атымнан келген адаммен бірге кетуі керек дегенді айтасыз.
- Тамаша!
- Бибімен сөйлескенде мені мүлде жақтырмайтыныңызды ұмытпаңыз.
- Оның қажеті не?
- Мен кардиналдың құрбанымын. Ана ақымақ Бонасье бикенің сеніміне қалайда кіруім керек қой.
- Табылған ақыл! Ал, енді не боп, не қойғаны жөнінде хабарлама жасай

қойыңызшы.

– Бәрін де бастан-аяқ баяндадым ғой. Сіздің жадыңыз жақсы еді: менің айтқандарымды түгел қайталап шығыңызшы, қағаз жоғалып қалуы мүмкін.

– Дұрыс айтсыз. Тек өзіңізді кейін қайдан іздеп табатынымды айтсаңыз болды, әйтпесе, төңіректі бекер шиырлап жүрермін...

– Ол рас. Сәл тұра тұрыңыз...

– Карта керек пе?

– О, бұл жақты мен кәміл білемін!

– Сіз бе? Бұл жақта қашан болып жүрсіз?

– Мен осы маңда тәрбиеленгенмін.

– Солай деңіз.

– Көрдіңіз бе, тәрбие алған жердің де кейде кәдеге асатын кезі болады.

– Сонымен, мені қай жерде тосасыз?

– Сәл ойлануға мұрсат беріңіз... Қайда дейсіз ғой: Армантьерде тосамын.

– Армантьер деген не ол?

– Лис өзенінің жағасындағы қалашық. Өзеннен өтсем болғаны – басқа мемлекеттен барып бір-ақ шығамын.

– Тамаша! Бірақ, сіз, әлбетте, тек қауіп төнгенде ғана өтетін шығарсыз о жаққа?

– Әрине.

– Солай бола қалған күнде сізді қайдан табамын?

– Малайыңыз өзіңізге қажет пе?

– Жоқ!

– Өзі сенімді кісі ме?

– Сөз бар ма. Әбден сыннан өткен.

– Оны маған беріңіз. Өзін ешкім танымайды мұнда, мен оны кеткен жеріме қалдырып кетемін, ал кейін баратын жерімді сізге сол тауып береді.

– Сіз мені Армантьерде тосамын демеп пе едіңіз?

– Иә, Армантьерде.

– Маған бір жапырақ қағазға жазып беріңізші, әйтпесе, ұмытып қалам ба деп қорқамын. Қаланың атында не тұр, солай емес пе?

– Кім білсін.. Мейлі, солай-ақ болсын, өз атыма өзім кір келтіруге дейін баруға даярмын!–Миледи қаланың атын бір жапырақ қағазға өз қолымен жазып берді.

– Жаксы,— деп Рошфор миледидің қолынан қағазды алып, бүктеді де қалпағының астарына тықты.— Дегенмен, сіз қам жеменіз: тіпті, бұл қағазды жоғалтып алған күннің өзінде де балалар сияқты, жол бойы, осы сөзді жаттаумен болармын. Ал, осымен болдық па?

– Болған сияқтымыз.

– Пысықтап көрейікші: Бекингэм өлген, өлмесе ауыр жарақат...-кардинал екеуіңіздің әңгімеңізді төрт мушкетер тыңдап тұрған... сіздің Портсмутке келетініңіз жөнінде лорд Винтерге айтылып қойылған... д'Артаньян мен Атосты Бастилияға... Арамис де Шеврез ханымның көңілдесі... Портос сәнқой неме... Бонасье бике табылды... сізге тезірек күймені жіберуім керек... малайымды қарауыңызға беруге тиіспін... хазыретшеде ешқандай күдік тумас үшін сізді кардиналдың құрбандығы етіп көрсетуім шарт... Лис жағасындағы Армантьер. Солай ма?

– Жадыңыз мықты екен, инабатты шевалье! Айтпақшы, тағы да қосарым бар.

– О не тағы?

– Мен бір тамаша тоғай көрдім, байқауымша, монастырь бағына тиіп тұр. Маған осы тоғайда серуендеуге рұқсат етілген деп айтыңыз бибіге. Кім білген... бәлкім, артқы есіктен шығып кетуге тура келер.

– Бәрін де ескерген екенсіз!

– Сіз тағы да бірдеңені ұмытып барасыз...

– О не тағы?

– Ақша қажет пе деп сұрауды ұмыттыңыз.

– Солай екен-ау. Қанша берейін?

– Қазір бар алтыныңыздың бәрін беріңіз.

– Бес жүз пистольдей болар.

– Менде де сол қарайлас. Мың пистолің болса, ешқандай жау алмас.

Қане, қалтаңызды қағыңыз.

– Мархабат.

– Жарайды. Қашан жүресіз?

– Бір сағаттан соң. Мен тездетіп тамақтанып алғанша лауға біреу-міреу барып келе қояды ғой.

– Өте жақсы! Қайыр-хош, шевалье!

– Хош болыңыз, графиня!

– Менің ізет құрметімді жеткізіңіз кардиналға!

– Сайтанның сапалағына дұғай сәлем!

Миледи мен Рошфор жымыып қоштасты.

Арада бір сағат өткен шамада Рошфор шапқылай кейін қайтып бара жатты; бес сағаттан кейін ол Аррастан етті.

Д'Артаньянның оны қалайша танып қойғаны, бұдан кейін төрт мушкетер бұрынғыдан бетер қауіптеніп, жүрістерін тездете түскені оқырмандарымызға бұрыннан мәлім.

XXXIII

СОҢҒЫ ТАМШЫ

Рошфор шығысымен бөлмеге қайта кірген Бонасье бике жайраң қаққан миледиді көрді.

– Міне, қауіптенгеніңіз қапысыз келді,— деді бике,— бүгін кешке не ертең кардинал сізді алып келуге кісі жібереді.

– Оны кім айтты сізге, қалқашым?—деп сұрады миледи.

– Жаушының өз аузынан есіттім.

– Бері келіп, қасыма тізе бүгіңізші,— деп өтінді миледи.

– Мақұл.

– Тұра тұрыңыз, біреу-міреу тыңдап тұрмасын, қарап келейін.

– Мұнша сақтықтың қажеті қанша?

– Қазір білесіз.

Миледи орнынан тұрып барып есікті ашып коридорды карады да, қайтып кеп, тағы да Бонасье бикенің жанына жайғасты.

– Демек, өз ролін жақсы ойнаған ғой,— деп сұрады ол.

– Кімді айтасыз?

– Хазыретшеге кардиналдың жіберген адамы деп таныстырған кісіні айтамын.

– Сонда ол тек рольде ойнап жүр ме еді?

– Иә, қалқам.

– Демек, бұл кісі онда...

– Бұл кісі,— деді миледи даусын бәсеңдетіп,— менің бауырым.

– Бауырыңыз ба еді?—дегенде Бонасье бикенің даусы қаттырақ шығып кетті.

– Тек сіз ғана білесіз бұл сырды, қалқашым. Егерде бұл сырды басқа біреуге жаяр болсаңыз, мен құрыдым, сізге де, бәлкім, солай болар.

– Аһ, тәңірім-ай!

– Енді тыңдай беріңіз не болғанын. Маған қол ұшын бермек боп, қажет болса, күшпен құтқармақ болып асығыс аттанған бауырым кардиналдың жіберген жаушысымен ұшырасып қалады да, ізін бағып соңынан жүріп отырады. Тірі жан жоқ бір оңаша жерге келгенде шпагасын суырып алып, жаныңнан дәмең болса әкеле жатқан қағазды бер дейді. Жаушы қарсыласпақ болған екен, бауырым оны табанда өлтіреді.

– Аһ!– Бонасье бике селк ете қалды.

– Түсініңіз, оның басқа шарасы қалмаған ғой! Бұдан әрі ол күшпен емес, ақылмен іс қылады: қағазды ала салып, мұнда кардиналдың жаушысы боп келеді; енді бірер сағаттан соң мәртебелі тақсырдың әмірімен маған күйме келмекші.

– Біліп отырмын: сол күймені жіберетін бауырыңыз ғой.

– Әбден дұрыс айтасыз. Бірақ, ақыр-тақыры бұл емес: де Шеврез ханымнан алдым деп жүрген хатыңыз...

– Иә?

– ...жалған хат.

– Қалайша?

– Иә, жалған... қолға түсірерде қарсыласпасын деп әдейі сізге құрылған тор бұл.

– Д'Артаньянның өзі келеді емес пе!

– Босқа шатасып қайтесіз: д'Артаньян достарымен Ла-Рошельде қоршап қамап жатыр.

– Оны қайдан білдіңіз?

– Менің бауырым кардиналдың мушкетер боп киінген жаушыларына жолығыпты. Олар қақпаға кеп шақырса ғой, сіз достарым екен деп қаннен-қаперсіз шығарыңыз айдан-анық; сосын олар ұстап алып сізді қайтадан Парижге апарар еді.

– О тәңірім-ай, қым-қиғаш қылмыстан басым қатар болды ғой! Егер осылай жалғаса берсе,— деді Бонасье бике алақанымен маңдайын басып,— жынданатын шығармын!

– Тұра қалыңыз!

– Не боп қалды?

– Ат дүбірін құлағым шалып қалды... Кетіп бара жатқан бауырым

шығар. Онымен тағы да қайырласып-қоштасып қалайын, жүріңіз.

Миледи барып терезені ашты да, қолымен ымдап Бонасье бикені шақырды. Бике оған таяп келді.

Рошфор терезе түбінде шауып бара жатыр еді.

– Қош бауырым,— деп дауыстады миледи.

Салт атты басын көтеріп, екі келіншекті көрді де, шауып бара жатып қол бұлғады.

– Жайсаң Жорж!— деді миледи мейірбан да мұңды қалыпқа еніп, сосын терезені жапты.

Ол өз орнына барып жайғасты да, қалың ойға шомған бола қалды.

– Ойыңызды бөліп кетсем кешіріңіз, сударыня!—деді оған Бонасье бике.— Енді не істе дейсіз маған? Құдайым-ай! Өмірде менен гөрі көрген-білгеніңіз көп қой, енді қайттім, ақыл-кеңес беріңізші.

– Кім білген,— деп жауап қатты миледи,— бәлкім, мен қателескен де шығармын, д'Артаньян достарымен кеп, көмек берер сізге.

– Аһ, қандай жақсы болар еді, тіпті, соған сенудің өзі қиын!— деп дауыстады Бонасье бике.— Маған ондай бақыт қайда!

– Олай болған күнде, өзіңіз білесіз, бұл тек уақытқа байланысты, бәйге-жарыс сияқты нәрсе ғой, кім бірінші боп келер әлі. Егер достарыңыз келсе — құтқарып алады, ал кардиналдың жаушылары келсе — құрығаныңыз.

– О, иә, иә, құрыдым біржолата. Енді қайттім?

– Десе де, мұның өте қарапайым бір жолы бар...

– Айтсаңызшы, қандай жол?

– Осы маңайда бір жерге жасырынып, әліптің артын бағу — сөйтіп, кімдер келгенін алдын ала біліп алу.

– Бірақ, қайда күтемін?

– Е, оның жарасы жеңіл. Мен осыдан бірнеше лье жерде бауырымды тосып аламын. Біз былай істейік: мен сізді ерте кетейін де, сол жерде екеуіміз бірге тосалық.

– Бұл жерден шығармайды ғой, мен мұнда тұтқын есебіндегі адаммын.

– Мұндағылар мені кардиналдың әмірімен кетіп бара жатыр екен деп ойлайды, сондықтан да сіздің мені шығарып салуға құлқыңыз жоқ екеніне

бұлардың сенімі кәміл.

– Сосын?

– Сосын күйме келген соң қоштасып жатып, мені соңғы рет құшқалы тепкішекке шығасыз, Бауырымның жіберген малайына бәрін де алдын ала ескертіп қоямыз – лаушыға белгі берісімен-ақ жөндеп береміз.

– Ойбай-ау, д'Артаньян ше? Егер д'Артаньян келсе қайтеміз?

– Оны білеміз ғой.

– Қайтіп?

– Одан оңай не бар? Біз бауырымның малайын Бетюнға қайтарып жібереміз, қайталап айтамын, оған толық сенуімізге болады. Ол киімін ауыстырып киіп, монастырьға қарсы тұрған бір үйге орналасады. Егер кардиналдың кісілері келсе тырс етпейді де, д'Артаньян достарымен келсе бізге ертіп әкеледі.

– Олар екенін қайдан біледі?

– Білгенде қандай! Ол біздің үйде д'Артаньянды талай көрді емес пе?

– Иә-иә, оныңыз рас.., Сөйтіп, бәрі де реттеліп келеді.., Бірақ, көп ұзамайық.

– Әрі кеткенде жеті-сегіз лье. Шекараға тақау бір оңаша жерге аялдармыз да, қауіп төнгендей болса, Франциядан тайып тұрамыз.

– Оған шейін не істейміз?

– Күте тұрамыз.

– Келмесе ше?

– Бауырымның күймесі бұрын келеді.

– Егер күйме келгенде мен болмай қалсам ше, мәселен, сол кезде түскі не кешкі ас ішіп жатсам не болмақ?

– Сіз былай етіңіз.

– Қалай?

– Мейірбан хазыретшеге барып, тамақты бірге ішуге рұқсат сұрап ал, сонда біз бір-бірімізден ұзап кетпейтін боламыз.

– Рұқсат етер ме екен?

– Етпегенде ше?

– Тіпті жақсы! Сөйтіп, біз бір сәт те ажырамайтын боламыз!

– Қазір барып, рұқсат сұрап алыңыз. Бір түрлі басым сынып тұр, мен баққа шығып серуендеп қайтайын.

– Бара беріңіз. Сосын қайдан табамын?

– Бір сағат өткесін, осы жерде.

– Бір сағат өткесін, осы жерде... Ах, рахмет сізге, қандай қайырымды едіңіз!

– Сізге жақсылық етпегенде кімге етпекпін! Егер сіз осынша сұлу да сүйкімді болмаған күннің өзінде, менің ең жақын достарымның бірінің ғашығы емессіз бе?!

– Сүйікті д'Артаньян, сізге шын көңілден риза болады ғой!

– Өзім де солай ойлаймын. Сөйтіп, әбден келісіп алдық қой. Енді төмен түселік.

– Сіз баққа барасыз ба?

– Иә.

– Осы коридормен барып, кішкене баспалдақпен төмен түссеңіз, тура баққа шығасыз.

– Тіпті жақсы! Рахмет сізге.

Екі келіншек бір-біріне жымия қарасып, жөндеріне кетті.

Миледидің айтқаны ақиқат болатын – шынында да басы ауырып тұрған: әлі пісіп жетілмеген сан алуан ойдан мазасы кетулі еді. Ойын саралап алу үшін оңаша қалуы қажет болды, бұдан әрі не болары оған әлі көмескі еді, сондықтан да алаңсыз жалғыз қалып, болашақ іс-әрекетін ойша пісіріп, жоспарын құрып алуға тиіс еді.

Ең әуелі Бонасье бикені қалайда тезірек алып қашып кетіп, бір сенімді жерге жасырып қою керек, қажет болса аманатқа ұстамақ. Өзі соншалық жаныққанда қас дұшпандарының қасарысып беріспегенін көріп, осынау қиян-кескі жанталастың аяғы немен тынар екен деп қорқа бастады миледи.

Және жауынды дауыл соғар күннің тақау екенін кейбіреулердің анық сезетіні сияқты, бұл да осы істің ақыры тақап қалғанын және оның насырға шабарын да бұл кәміл сезеді.

Сонымен, миледидің бар мұраты Бонасье бикені қолына түсіру екенін біз айтқанбыз. Д'Артаньянға Бонасье бике болса болды, сүйіктісінің жолына ол өз өмірін құрбан қылуға бар. Миледидің бағы жанбай, жолы болмаған күнде де, Бонасье бикені аманатқа ұстап отырса келіссөз жүргізіп, мәселені өз пайдасына шешері сөзсіз. Бұл біткен шаруа: аңғырт Бонасье бике бұған еріп кетуге әзір; ал егерде екеуі Армантьерге барып паналар болса, Бонасье бикені, д'Артаньян Бетюнге келген жоқ деп сендіруден оңай не бар. Мен әрі кетсе жарты ай дегенде Рошфор қайтып оралады, төрт достан қалай кек алудың жоспарын оған дейін миледи пісіріп қоймай ма. Құдайға шүкір, зеріге қоймас – бұл тақылеттес әйелдерге уақытты қызғылықты өткізудің мұндай сәті түспес: бұл күндері қалай кек алуды әбден ойластырып бағады ғой.

Ойланып келе жатқан миледи бақтың ішін көзбен шолып, бәрін жадында сақтап қалуға тырысты. Алдын ала жеңісті де, жеңілісті де ескеріп, не алға ұмтылуға, не кейін шегінуге даярланып, шайқастың барысын жіті қадағалайтын шебер қолбасшы сияқты қимылдады.

Арада бір сағат өткен шамада өзінің атын атап шақырған біреудің жұмсақ үні естілді. Бұл Бонасье бике болатын. Қайырымды хазыретше келісім берген екен, әуелі екеуі бірге отырып кешкі ас ішпек болды.

Бұлар аулаға ене бергенде таяп қалған күйменің салдыры естілді.

Миледи құлақ тіге қалды.

– Естіп тұрсыз ба?—деп сұрады ол.

– Иә, қақпа алдына бір күйме келіп тоқтады.

– О, жасаған!

– Жарайды енді, бекем болыңыз!

Миледи қателеспеген екен: монастырь қақпасының қоңырауы қағылды.

– Бөлмеңізге кіріп шығыңыз,— деді ол Бонасье бикеге,— бәлкім, ала кететін асыл бұйымдарыңыз бар шығар.

– Менде оның хаттары бар еді,— деді Бонасье бике.

– Ендеше, соларды алып алыңыз да маған келіңіз, қазір кешкі асқа отырамыз. Түні бойы жүріп қалуымыз ықтимал, жолға әлденіп алған мақұл.

– Тәңірім-ай!— деп қалды Бонасье бике кеудесін басып.— Жүрегім алып-ұшып барады, жүре алар емеспін...

– Бекем болыңыз! Бекем болыңыз дедім ғой сізге! Ширек сағаттан соң

құтылып кететінін сізді ұмытпаңыз. Есіңізде болсын: осының бәрін сіз, тек соған бола істеп жүрсіз.

– Ол рас, тек сол үшін! Бір ауыз сөзбен мені сергітіп жібердіңіз-ау. Бара беріңіз, қазір келемін.

Миледи жедел басып, бөлмесіне көтеріліп, өзін күтіп отырған Рошфордың малайына тиісті жарлығын беріп те үлгерді.

Ол қақпа алдында күтуге тиіс болды; егер мушкетерлер келіп қалғандай болса, күйме заулаған күйі монастырьды айналып өтіп, орманның ту сыртындағы шағын қыстақта миледиді тосатын болып уағдаласты, ал, миледидің бұл өңірді бес саусағындай білетінін біз бұрын айтқан едік.

Ал, мушкетерлер келіп үлгермесе, бәрі де бұрын келіскендей болмақ: миледимен қоштаспақ болып, тепкішекке Бонасье бике көтерілісімен күйме жөнep бермек.

Бөлмеге Бонасье бике енді. Көңіліне ешқандай секем алмасын деп миледи оны ол келген соң малайға берген жарлығының соңғы жартысын қайталап айтты.

Миледи малайға күйме жайлы бірнеше сауал қойды. Күймеге үш ат жегілген екен, делбеде почташы отыр; Рошфордың малайы фореитор есебінде күймеге еріп жүруге міндетті екен.

Бонасье бике көңіліне күдік алар-ау деп миледи бекер қауіптеніпті: бұл байғұс өзге әйелден мұндай зымияндық шығар деп ойламайтын пәк адам болатын. Оның үстіне хазыретшеден естіген графиня Винтер дегенді ныспы білмейтін, оның сорына қарай осы бәле-мәтердің бәріне қайдағы бір әйел құлшына кірісіп жүр-ау деген ой қаперіне де кіріп-шықпаған.

– Көрдiңіз бе, енді бәрі де әзір болды,— деді миледи, малай шығып кеткен соң.— Хазыретше ештеңе де сезбейді, кардиналдың әмірімен маған келген кісілер екен дейді де қояды. Ал, жаңағы кісі соңғы нұсқауларын бермекші. Аздап тамақ жеп, бір жұтым шарап ішіңіз, сосын жүріп кетеміз.

– Иә,— деп еріксіз қайталады Бонасье бике,— жүріп кетеміз.

Миледи оны ымдап шақырып, стол жанына отырғызды да, рюмкесіне испан шарабын құйып, тарелкасына балапанның төсін салып берді.

– Бәрінің де орайы келе қойғанын көрдiңіз бе!— деді ол.— Міне, қас қарайып қалды, таң сыз бере біз де баспанамызға барып жетеміз, сосын біздің қайда екенімізді тірі пенде білмес... Ал, жарайды, өзіңізді сергек ұстаңыз, бірдеңе жесеңізші...

Бонасье бике тамақтан екі-үш мәрте іліп алды да, шараптан ауыз тиді.

– Ішіп қойыңыз, ішіп қойсаңызшы! Мына мен құсап,— деп жік-жапар болды миледи, өз рюмкесін ерніне апара беріп.

Бірақ, миледи рюмкесін ерніне тигізе берген қалпында қатты да қалды: алыстан ат тұяғының дүбірін құлағы шалды, тіпті, аттың кісінегенін естігендей болды.

Тәтті түс көріп жатқанда нажағайдың шатырынан шошып оянған кісідей, мына дүбірді естігенде миледидің есі шықты. Өн жоқ, түс жоқ, бірден терезеге ұмтылды, ал Бонасье бике болса қалш-қалш етіп орнынан әзер тұрды, орындыққа сүйенгенде құлап кеткендей еді.

Таяу маңда ештеңе көріне қоймады, тек ат тұяғының дүбірі жақындай түсті.

– Аһ, тәңірім-ай, бұл не дүбір?—деп сұрады Бонасье бике.

– Бұл келе жатқандар не біздің достарымыз, не жауымыз,— деп жауап қатты миледи өзінің сұмдық салқынқандылығына басып.— Бара тұрыңыз. Кім екенін қазір біліп беремін.

Бонасье бике үн-түнсіз, сұп-сұр болып, мәрмәр мүсіндей тұрған жерінде қатып қалған.

Дүбір күшейе түсті, салт аттылар монастырьдан жүз елу кадамдай жерге келіп қалса керек; тек сол тұста жолдың бұрылысы болғандықтан да өздері көрінбейді. Енді тұяқ дүбірінің, айқын естілгені соншалық, тағаның тақылына қарап аттың санына шейін ажыратуға болатын еді.

Миледи тесіле қарап тұр: әлі де күн жарық, келе жатқандарды тануға болатын еді.

Кенет ол жолдың айналмасынан жарқылдаған оқалы қалпақтар мен желбіреген қауырсындарды көзі шалып қалды. Әуелі екеуін... сосын бесеуін, ақыры сегіз салт аттыны түгел санап шықты миледи; ішінен біреуі суырылып алға шыққанын көрді.

Миледи ауыр бір күрсініп салды: суырылып шыққаны — д'Артаньян екенін бірден таныды.

– Аһ, жасаған-ай, жасаған!—деп дауыстады Бонасье бике.— О не екен?

– Кардинал гвардияшыларының мундирін көріп қалдым, енді аялдауға болмайды!—деп шаңқ етті миледи.— Жөнep берелік!

– Иә-иә, жөнeйік!— деп қайталай берді Бонасье бике, өзінің есі шыққаны соншалық, тұрған орнынан қозғала алар емес.

Салт аттылардың терезе түбінен дүсірлете өткені естіліп тұрды.

– Кеттік! Кеттік, ойбай!—деді жанталасқан миледи бикені қолынан тартып, сүйреп кетпек болып.— Бақ ішімен кетсек үлгіреміз әлі, кілт менде... Тезірек! Енді бес минут кідірсек – кешігіміз...

Бонасье бике жүрмек боп, екі қадам аттап еді, тізесі бүгіліп, құлап түсті.

Миледи оны көтеріп шығармақ болып еді, шамасы келмеді.

Дәл осы минутта ұзап бара жатқан күйменің салдыры естілді, лаушы тұра қашқан болды. Іле-шала үш-төрт дүркін мылтық атылды.

– Соңғы рет сұрап тұрмын: жүресіз бе, жоқ па?— деп шаңқ етті миледи.

– О жасаған ием! Дымым құрып қалғанын көрмейсіз бе, тіпті, жүре алар емеспін, өзіңіз көріп тұрсыз ғой... Жүре беріңіз!

– Сізді мұнда қалдырып, жалғыз кетпекпін бе? Жо-жоқ, ешқашанда кетпеспін!— деп айқайлады миледи.

Кенет ол көзі ызғарлана шатынай от шашып, тоқтай қалды; жып етіп қолындағы жүзіктің құрсауын ашып, ішіндегісін Бонасье бикенің рюмкесіне сала қойды.

Бұл бір құйттай ғана қызғылт дән еді, шарапқа лезде еріп кетті.

Сосын миледи рюмканы нық ұстап:

– Ішіңіз, бұл шарап бойға қуат береді! Ішсеңізші!—деді.

Рюмканы әкеп ерніне тақап еді, Бонасье бике ойланбастан ішіп салды.

«Аһ, бұлай кек алмауым керек еді ғой!— деп ойлады миледи зымияндықпен күліп, рюмканы столға қайыра қойып жатып.— Бірақ, қолдан келгені осы болды».

Сонсоң бөлмеден атып шықты.

Бонасье бике оны көзімен ұзатып салды, бірақ, еріп шыға алмады: ол, түсінде біреулер қуып, бұл қаша алмай әлек болып жатқан адамның халінде еді.

Арада бір минут өткенде қақпаны тарсылдата соққан дыбыс естілді; Бонасье бике миледиді асыға күтумен болды, бірақ, ол қайтып оралмады.

Қорыққаннан болса керек, бикенің маңдайы күйіп-жанып, шып-шып суық тер шықты. Бір уақта шиқ етіп, темір тордың ашылғаны, дүңк-дүңк еткен етік дыбысы, өкше темірдің сыңғыры естілді, баз-біреулер дуылдасып, тақау кеп қалғандай болды, осы даңғазаның ішінде біреу өз есімін атағандай көрінді оған.

Кенет ол құлындағы даусы құраққа шығып есікке тұра ұмтылды – бике д'Артаньянның даусын танып қалып еді.

– Д'Артаньян! Д'Артаньян!– деді ол жан даусы шығып,– Сізбісіз? Бері келіңіз, бері!

– Констанция! Констанция, қайдасыз?–деді жас жігіт,– О жасаған!

Сол мезетте хұжыраның есігі ашылып кетті, нақтырақ айтсақ, дүмпуге шыдамай ашылды да, бірнеше адам сау ете қалды. Қимылдауға дәрмені жоқ Бонасье бике креслоға сылқ отыра кетті.

Д'Артаньян түтіні будақтаған қолындағы пистолетін жерге тастай салып, нақсүйерінің алдына тізерлеп отыра кетті. Атос пистолетін белбеуіне қыстыра салды, Портос пен Арамис те қолдарындағы жалаң шпагаларын қайыра қынабына салды.

– О, д'Артаньян, сүйіктім менің! Жеттің-ау, ақыры, алдамаған екенсің!.. Шынымен, сенбісің...

– Иә, Констанция, біз тағы да біргеміз!

– Сені қанша келмейді деп сендірсе де, іштей үмітімді үзбеп едім, қашқым келмегені де содан, Аһ, соным қандай дұрыс болған, қандай бақыттымын мен!

Креслода жайғасқан Атос мұны естігенде орнынан атып тұрды.

– Кім? Ол кім?– деп сұрады д'Артаньян.

– Маған жаны ашып, қуғыншылардан жасырмақ болған досым ғой, ол сендерді кардиналдың гвардияшылары екен деп қалды; өзінің қашып құтылғаны жаңа ғана.

– Досыңыз дейсіз бе?– дегенде даусы қатты шықты д'Артаньянның, өңі сүйіктісінің орамалынан бетер бозарып кетіп еді.– Қайдағы досыңызды айтып отырсыз?

– Күймесі осы қақпаның аузында тұрған әйелді айтамын, сізді, д'Артаньян досым деп аузынан тастамайды, оған барлық сырды өзіңіз айтқан екенсіз ғой.

– Аты кім, аты?– деді д'Артаньян қоярда-қоймай. – Құдай-ау, ең болмаса атын да білмегеніңіз бе?

– Менің көзімше қалай атап еді әлгі... Сабыр етіңізші... міне, қызық... Аһ, тәңірім-ай, басым айналып... көзім қарауытып барады ғой...

– Достарым, тез жәрдемдесіндер!–деп д'Артаньянның жан даусы

шықты.— Қолы мұздап барады, хәлі нашар... Құдай-ау, есінен танып барады ғой!

Портос айғайлап, достарын көмекке шақырып жатқанда, Арамис стаканға су құймақ болып тұра ұмтылып еді, өңі қашқан Атосты көріп, тұрып қалды: өз ойынан өзі шошыған адамдай, стол жанында тұрған Атос, рюмкалардың біріне тесірейе қарап қатып қапты.

— О, жоқ, жоқ, бұлай болуы мүмкін емес!— дей берді ол.— Мұны құдай да хош көрмес!

— Су, су беріңдер!—деп айғай салды д'Артаньян.— Су!

— Байғұс-ай! Байғұс-ай!— деп қырылдай сыбырлады Атос.

Д'Артаньян құшырлана сүйген Бонасье бике көзін ашты.

— Есі кірді!—деп қуанды жігіт.— Құдайға шүкір!

— Сударыня...— Атосқа тіл бітейін деді,— сударыня, айтыңызшы, құдай үшін, мына бос рюмке кімдікі!

— Менікі, сударь...— деді бике өлусірей тіл қатып.

— Рюмкеге шарап құйған кім?

— Досым ғой.

— Ол кім өзі?

— А есіме түсті!—деді Бонасье бике.— Графиня Винтер.

Төрт дос қосыла дауыстап жібергенде Атостың үні басымырақ шықты.

Бонасье бикенің сұры қашып, ауруы жанына батса керек, талмаусырап Портос пен Арамистің қолына құлап түсті.

Д'Артаньян есі шығып Атостың қолынан ұстай алды.

— Шынымен солай деп ойлайсың ба?— Оның даусы жарықшақтана шықты.

— Сөз жоқ,— деді Атос, күрсіне жаздап барып, ернін тістей алды.

— Д'Артаньян, д'Артаньян,— деді жан ұшырып Бонасье бике,— қайдасың? Кетпеші көріп тұрсың ғой — өліп барамын!

Дір-дір етіп Атостың қолын қысып тұрған д'Артаньян енді Бонасье бикеге ұмтылды.

Бикенің шырайы бұзылып, шыныкөзденіп, жанарынан тірлік нышаны өшіп барады екен, тұла бойы қалш-қалш етіп, маңдайынан тер құйылып жатыр...

– Құдай үшін, тездетіп шақырыңдар біреуді... Портос, Арамис, болсаңдаршы!

– Қажеті жоқ,— деді Атос.— Қажеті жоқ: оның берген уын қайтаратын дәрі жоқ.

– Иә, жәрдем қыла көріңдер!—деп сыбырлады Бонасье бике.— Жәрдем етіңдер!

Ол бар күшін жиып, жігіттің мойнынан құшақтап, көзіне қадалғанда бар жан сырын ағытқандай болды, сонсоң аһ ұрып ернін ерніне басты.

– Констанция! Констанция!—деп бебеу қақты д'Артаньян.

Бонасье бикенің ақырғы демі шыққанын д'Артаньян ернімен сезінді — пәк, іңкәр жанның шыбыны көкке шырқырай ұшып жөнелді.

Д'Артаньян бикенің денесін құшты.

Қол-аяғы мұздап, өңі өліктей құп-қу жігіт жан даусы шығып, сүйіктісінің жанына құлап түсті.

Портос жылап жіберді, Атос көкке жұдырығын түйді, Арамис шоқынып жатты.

Осы кезде осылар сияқты өң жоқ, түс жоқ бір бейтаныс адам келіп есіктен енді де, айналасына шола қарап, Бонасье бикенің сүйегін, оның қасында талып жатқан д'Артаньянды көрді.

Бұл адам, оқыс ауыр қаза есеңгіретіп кеткен сәтке тап келген-ді.

– Мен қателеспеппін,— деді ол.— Мына кісі — д'Артаньян мырза да, ал сіздер оның достары — Атос, Портос және Арамис мырзасыздар ғой.

Есімдерін атап, өздерін жыға танып тұрған бейтаныс кісіге үшеуі де таңырқай қарасты; үшеуің де бір жерде көрген адамы сияқты.

– Мырзалар,— деп сөзін сабақтады ол,— сіздер де, мен сияқты, сол әйелді іздеп келген болуларыңыз керек,— сосын суық жымыып былай деп үстеді:— кісі өлігін көріп тұрғаныма қарағанда, ол әйел осында болған тәрізді.

Үш дос бұрынғысынша ләм-мим демеді; бұл кісінің даусы да таныс сияқты, бірақ, қай кезде естігендерін естеріне түсіре алар емес.

– Мырзалар,— деді тағы да бейтаныс адам,— өздеріңіз екі мәрте ажалдан

арашалап қалған адамды танығыларыңыз келмей тұрса, есімімді өзім атауға тура келер. Мен – лорд Винтермін, мына әйелге қайны боламын.

Үш досы таң-тамаша боп, шу ете қалды.

Атос орнынан тұрып, лорд Винтерге қол берді.

– Хош келіпсіз, милорд,– деді ол.– Тізе қоса қимылдайтын боламыз.

– Мен Портсмуттан одан бес сағат соң шығып едім,– деп баяндай бастады лорд Винтер,– Булонга үш сағат кейін келдім, ал Сент-Омерге небәрі жиырма минут кешігіп, ұшыраса алмадым, кейін Лильеге келгенде ізінен көз жазып қалдым. Сосын тәуекел деп, жұрттан жөн сұрап жүре бердім, бір уақытта сіздер дәл жанымнан заулап өте шықтыңыздар. Д'Артаньянды танып қалдым, Дауыстап едім, қайырылмадыңыздар; сондарыңыздан түре қуайын деп едім, болдырып қалған атым шаңдарыңызға ілесе алмады. Бірақ, қанша жаныққанмен, тіпті, кешігіп қалған екенсіздер де!

– Көріп тұрсыз ғой,– деп жауап қатты Атос, Бонасье бикенің өлігі мен Портос пен Арамис дем салып жатқан д'Артаньянды нұсқап.

– Екеуі де өлген бе?– деп қойып қалды лорд Винтер.

– Құдай сақтасын, жоға,– деді Атос.– Д'Артаньян мырза талып жатыр.

– Бұнысына да шүкірі–деді лорд Винтер.

Шынында да, осы кезде д'Артаньян көзін ашты.

Ол Портос пен Арамистің қолынан жұлқынып шығып, жын қаққандай, елікке тұра ұмтылды.

Атос орнынан тұрып, жай басып салтанатты түрде тақау келіп, досын құшақтады да, д'Артаньян еңіреп жібергенде оған елжірей тіл қатты:

– Достым, берік бол: өлікке әйелдер ғана жылап-сықтайды, ал ер жігіт кек алар болар!

– Иә!–деді д'Артаньян,– Дұрыс айтасың! Енді кек алу үшін қайда бастасаң да әзірмін!

Кек қайтарсам деген үмітпен бір мезет бақытсыз досының серпіліп қалғанын көрген Атос, Портос пен Арамиске хазыретшеге барып шығындар деп белгі берді.

Бір күнде мұншалық әбігерге душар болып, әбден есі шыққан хазыретше коридорда бұларға өзі жолықты. Ол шақырып алған бірнеше тақуа қыздар, монастырь рәсіміне жатпаса да, бес жігіттің қасына келіп тұрды.

– Сударыня,— деді Атос хазыретшеге, д'Артаньянды қолтығынан демеп жатып,— осы бір бақытсыз әйелдің сүйегін ақ жуып, арулап қоюды сіздерге тапсырғалы тұрмыз. Көк періштесіне айналмас бұрын ол жер періштесі болатын. Монастырыңыздың бір мұңлығы іспетті жерлерсіздер. Кейін зиратының басына кеп дұға оқырмыз.

Д'Артаньян Атостың кеудесіне бетін басып еңірей берді.

– Жыла,— деді Атос,— жылап ал, жүрегің толы махаббат, жастық, өмір ғой! Аһ, шіркін, сен құсап мен де осылай жылай алсам ғой!

Досын туған әкесіндей қамқорси қорғаштап, бір құдайға құлдық ұрып сопыдай көңілін жұбатқан Атос, өмірден көпті көрген адамның кең пейіл мінезін танытып, д'Артаньянды ертіп бөлмеден шығып кетті.

Аттарын жетелеп, жол бастаған дәйекшілеріне еріп, бесеуі шет-пұшпағы сонадайдан көрініп тұрған Бетюн қаласына қарай жөнеді де, жолшыбай ұшырасқан мейманханаға кеп ат басын тіреді.

– Ау, кашқан әйелді неге кумаймыз?—деп сұрады д'Артаньян.

– Әзірше қоя тұрамыз,— деді Атос.— Әуелі қажетті шаралар қолдану керек.

– Құтылып кетеді ғой!—деп қауіптенді д'Артаньян.— Егер ол құтылып кетер болса, бұған, Атос, мына сен кінәлісің!

– Оған мен жауап беремін!—деді Атос.

Д'Артаньянның досына сенгені соншалық, қайтып ләм-мим деместен, басын төмен салып қонақ үйге енді.

Атостың мұншалық сенімді түрін көрген Портос пен Арамис бір-біріне таңырқай қарасты.

Атос мұны д'Артаньянның көңілін жұбатқалы айтқан шығар деп ойлады лорд Винтер.

– Мырзалар, енді әркім өз жайымызға баралық,— деп ұсыныс жасады Атос, мейманханада бес бос бөлме барына көзі жеткен соң.— Біраз өксігін басып, көз іліндіру үшін д'Артаньянның оңаша болғаны мақұл. Қалғанын өз міндетіме аламын, қам жеменіздер.

– Әйтсе де,— деді лорд Винтер,— егер графиняға байланысты шара болса — ол менің шаруам деп ойлаймын, өйткені, келінім ғой.

– Менің де,— деді Атос,— өйткені, әйелім ғой.

Мұндай сырын ашқаннан кейін Атостың кек алуына сенімді екенін

ұққан д'Артаньян жымыып қойды. Портос пен Арамис өңдері қашып, бір-біріне аңырая қарасты. Лорд Винтер Атосты ақылынан адасқан екен деп қалды.

– Енді әркім өз бөлмесіне барғаны мақұл,– деп қайталады Атос,– бұл істі маған тапсырыңыздар. Көріп тұрсыздар ғой, күйеуі болғандықтан бұл менің тындырар шаруам. Тек, д'Артаньян, егер жоғалтып алмасаңыз, әлгі кісінің қалпағынан түсіп қалған, қыстақтың аты жазылған қағазды берсеңіз.

– Ә, енді түсіндім!– деп елп ете қалды д'Артаньян.– Графиняның өз қолымен жазылған.

– Көріп тұрсың ғой,– деді Атос,–көкте тәңірінің бар екені хақ.

XXXIV

ҚЫЗЫЛ ПЛАЩТЫ АДАМ

Торыққан Атос көңілін мұң басып еді, осыдан ба әйтеуір, ұшқыр ақыл-ойы бұрынғыдан бетер жанып сала берді.

Берген уәдесі мен мойнына жүктелген міндетін ойша пайымдап өз бөлмесіне жұрттың ең соңынан кеткен ол мейманхана қожайынынан осы уәлаяттың картасын таптырып алып, оның бетіндегі айқыш-ұйқыш сызықтарын шұқшия зерттеп, Бетюннен Армантьерге баратын төрт түрлі жол бар екенін анықтады да, малайларды шақыруға әмір етті.

Атостың алдына келген Планше, Гримо, Мушкетон, Базендер әбден ойластырылған айқын да нақты нұсқау-жарлық алды.

Төртеуі төрт түрлі жолмен ертең елең-аланда Армантьерге жөнелмек. Ішіндегі зерегі Планше күйме кеткен жолмен жүрмек; сол күймені төрт достың атқылағаны және оны Рошфордың қызметшісі бастап бара жатқаны оқырманның есінде болса керек.

Атостың малайларды бұл іске араластырған себебі, өзіне және достарына қызмет еткелі бері бұлардың көптеген жақсы қасиеттері барын аңғарған.

Оның үстіне, жөн сұрай қалған жағдайда, қожайындарынан гөрі жұрт бұларға көбірек ықылас білдіріп, көңілдеріне күдік алмайтыны хақ.

Тағы бір оңды жері, миледи қожайындарын танығанмен, малайларын білмейтін, ал бұлар болса, керісінше, миледиді жақсы білетін.

Төртеуі ертеңіне сағат он бірде уәделескен жерде ұшыраспақ болды. Егер миледидің қайда жасырынғанын анықтаса, үшеуі сонда қалып оны бақылай тұрмақ та, төртіншісі, Бетюнге қайта оралып Атосқа хабарлап, төрт досты сонда бастап апаруға тиіс.

Жарлықты ұқыптап тыңдап алған соң, малайлар шығып кетті.

Атос орнынан тұрып, шпагасын тағынды да, плащын жамылып тысқа шықты. Сағат он шамасы болатын. Алыс түкпірдегі қалалардың көшесінде бұл кезде бейсауат адам жүрмейтіні белгілі; әйтсе де, Атостың жөн сұрар адам іздеп тұрғаны айқын еді. Ақыры, кешеу қалған біреуді ұшыратып, Атос оған таяп келді де, бір-екі ауыз тіл қатты. Мұның сөзін естіген әлгі адам шошып кейін шегіне беріп, мушкетерге қолымен нұсқап жөн сілтеді. Атос жарты пистоль ұсынып, сол жерге шейін апарып салыңыз деп еді, әлгі адам баспай қойды.

Атос оның нұсқаған бағытымен көше бойлап біраз жүріп барды да, одан әрі қалай жүрерін білмесе керек, келесі көшенің қиылысына жете беріп

тағы тоқтады. Қалайда біреу-міреу кезігуі ықтимал деген үмітпен сол жерде тұра қалды. Шынында да, көп ұзамай жанынан күзетші өте беріп еді, Атос бағанағы адамға қойған сауалын бұған да қайталады; күзетші де шошып кетті, ертіп баруға келіспей, қолымен нұсқап жөн сілтеді.

Атос сол бағытпен жүріп отырып қаланың шет пұшпағынан бір-ақ шықты, бұл – қаланың өздері тоқтаған мейманханаға қарама-қарсы жақ шеті болатын. Бұл жерде де қайда барарын білмей дағдарса керек, үшінші мәрте аялдады.

Сәтін салғанда, тұсынан тіленші өтіп бара жатыр еді, ол Атосқа өзі келіп, қайыр сұрады. Барар жеріне жеткізіп салса Атос оған бір экю бермек болды. Тіленші әуелі екі ойлы болып күмілжіп тұрды да, бірақ қараңғыда жарқ ете қалған күміс теңгені көрісімен Атостың алдына өзі түсті.

Бір көшенің түйіліскен жеріне жеткенде ол оқшау тұрған сиықсыз бір үйшікті алыстан нұсқап көрсетті. Атос соған қарай беттеді, ақысын алған тіленші лезде тайып отырды.

Күрең бояумен сырланған үйді айналып шыққаннан кейін барып Атос оның есігін әзер тапты; не терезе қақпаларынан түскен жарық, не болмаса бірде-бір дыбыс естілмейші – ешқандай тіршілік белгісі сезілер емес; моладай түнеріп тұрған меңіреу бірдеңе.

Атос есікті үш рет қағып еді, жауап болмады. Дегенмен, үшінші қаққаннан кейін әлдекімнің аяқ тықыры естілді; ақыры есік сығырайып ашылды да, сақал-шашы қап-қара, өңі құп-қу бір ұзын тұра кісі көрінді.

Екеуі бір-екі ауыз тілдескен соң, ұзын тұра мушкетерге үйге кір дегендей ишарат жасады. Атос лып етіп үйге кірісімен, есік тарс жабылды.

Қаланың шалғай шетінен зорға іздеп тапқан адамы Атосты бір кабинетке алып кірді, бұл келер алдында ол адамның қаңқа сүйектерін сыммен құрастырып жатқан болып шықты. Қаңқаны түгелдей құрастырып біткен екен, тек бас сүйек қана столда бөлек жатыр.

Бұл бөлмені көрген адам оның иесінің табиғат тану ғылымымен шұғылданатынын бірден аңғарар еді: банкілерде алуан түрлі жыландар жатыр, әрқайсының сыртында қандай тұқым екені жазулы тұр; кептірілген кесірткелер қара ағаштан жасаған үлкен кәсектерге іліп қойған жақұттардай жалтырайды; сырын білмеген адамға не қасиеті бары бимағлұм, исі бұрқыраған жабайы шепті буда-буда қылып, үй төбесіне, бұрыш-бұрышқа іліп қойыпты.

Не үй адамдары, не малайлар көзге шалынбады – ұзын тұра соқа басты болса керек.

Атос әлгі нәрселердің бәрін де селқос, самарқау шолып өтті де, үй иесі

ишарат білдірген соң соның жанына барып отырды.

Сонсоң, ол мұнда неге келгенін, қандай көмек керек екенін түсіндірді. Атос өтінішін айтуы-ақ мұң екен, алдында тұрған ұзын тұра есі шығып, ыршып түсті. Ә дегеннен сырт берген бейтанысқа Атос екі жол жазуы бар, қол қойылып, мөр басылған бір парақ қағазды қалтасынан алып көрсетті. Екі жол жазуды оқып, қойылған қол мен басылған мөрді танысымен, қызметіңізге әзірмін дегендей, ұзын тұра Атосқа иіліп тағзым етті.

Атосқа керегі де осы еді. Орнынан тұрып, қош айтысты да, шығып жүре берді, келген ізімен қонақ үйге қайта оралып, бөлмесіне кіріп, ішінен бекітіп алды.

Ертеңіне елең-алаңнан д'Артаньян келіп, енді не істеу керегін сұрады.

– Күте тұрамыз,– деп жауап қатты Атос.

Бірнеше минуттен кейін бибі келіп, бике сүйегінің түсте шығарылатынын ескертіп кетті. У берген әйелден хабар-ошар болмады; жұрт оны бақ арқылы қашқан деп топшылады: құмға түскен ізі бар екен және бақтың қақпасы жабық боп шықты, ал, қақпаның кілті үшті-күйлі табылмай қойды.

Уәделескен сағатта лорд Винтер мен төрт дос монастырьға келді; мұнда барлық қоңырау қағылып жатыр екен, часовня есіктері ашық тұр, бірақ клирос торы жабық боп шықты. Клиростың ортасында зұлымдық құрбанының сүйегі салынған табыт тұр, өлікті монастырь мұңлығынша киіндіріпті. Монастырь есігі жақта, клиростың екі жағын ала, тордың сыртында кармелит әйелдер түгел жиналыпты, олар сонда тұрып, оқылған жаназаны тыңдап, әрі священникке өздері де үн қосады; жұрт көзіне олар көрінбейді де, келген-кеткенді өздері де көрмейді.

Часовня, есігіне таяй бергенде д'Артаньян буын-буыны босап бара жатқанын сезді де, бұрылып Атосқа қарап еді, ол көзіне түспеді.

Кек алуға бел буған Атос бақты көрсетіндер деп әмір етті; жүрген жерін қанға бөктіретін осынау әйелдің құмдаққа түскен болар-болмас ізін қуалай жүріп отырып орман жиегіне тақау тұрған қақпаға кеп бір-ақ тірелді, дереу қақпаны ашқызып, орманға сіңіп кетті.

Осы арада оның болжамы дәл келді: күйме жүрген жол орманды айналып өтеді екен. Атос жерден көзін алмай осы жолмен біраз жүріп отырып, ілу де шалу жолға тамған қанды көрді; демек, күймеге жол нұсқаушы салт атты, я болмаса, аттардың бірі жарақаттанғаны сөзсіз. Монастырьдан льеге таяу жер шыққан соң, Фестюберден елу қадамдай жерден үлкенірек дақты көзі шалды, оның айналасын ат тұяғы таптап тастаған. Сол баяғы бақтан шыққан із орманнан осы жерге дейін шыжымдай созылып жатыр; күйме, тегі, осы жерге аялдаса керек.

Осы тұста миледи орманнан шығып, күймеге отырған.

Күллі болжамы расқа шыққан Атос өзіне өзі көңілі толып, қонақ үйге оралып еді, оны мұнда Планше тықырши тосып отыр екен.

Бәрі де Атос ойлағандай болып шықты.

Осы жолды бойлай жүрген Планше де тамған қанның дағын да, ат тұяғы таптаған жерді де көрген екен; бірақ, Атос сол жерден кейін қайтты ғой, ал Планше болса тоқтамай жүре берген; содан Фестюбер қыстағында трактирде шарап ішіп отырып, тіпті ешкімнен сұрап әуре болмай-ақ, кеше кешкісін, сағат сегіз жарымдар шамасында лау күймемен келген әйелдің лаушысы жарақаттанып, бұдан әрі жүре алмай, аялдауға мәжбүр болғанын сондағылардан естіп біледі. Орманда күймені қарақшылар тоқтатып, мұны жарақаттап кетті дейді жүргіншілер. Жарадар адам қыстақта қалған да, әлгі әйел ат ауыстырып жүріп кеткен.

Планше жаңағы лаушыны іздеп тауып алады. Ол әйелді Фромельге дейін жеткізіп салғаннан кейін, сосын ол Армантьер асып кетіпті. Планше төте сүрлеумен тура тартып кеткен екен, таңғы жетіде Армантьерге жетіпті.

Сөйтсе, онда почта станциясына таяу жерде жалғыз-ақ мейманхана бар екен. Онда барғанда, жұмыс іздеп жүрген малай едім дегенді желеу қылады Планше. Он минут сөйлеспей жатып, мейманхана қызметшісі мұнда кеше түнгі он бірде ешқандай атқосшысыз бір әйелдің келіп түскенін, қонақ үйдің бір бөлмесіне жайғасқанын, сосын, мейманхана кезекшісін шақыртып алдыртып, осы Армантьер маңында біраз аялдамақ ойы барын айтқанын бастан-аяқ баяндап береді.

Планше осылай өзіне қажет нәрсенің бәрін біліп алады. Сонсоң, дереу уәделескен жерге қайтып барып, қалған үш малаймен кездеседі де, оларға мейманхананың есік-тесігін қас қақпай қадағалауды тапсырып, өзі Атосқа хабарламақ боп келген беті екен.

Атостың достары жаназадан қайтып оралып, бөлмеге кіргенде Планше естіген-білгенін әлі айтып тауыса алмай жатқан.

Олардың бәрінің де, тіпті, ұяң жүзді Арамиске шейін, қабағы түсіп кеткен екен.

– Не істеуіміз керек?– деп сұрады д'Артаньян.

– Күте тұрамыз,– деп жауап берді Атос.

Мұны естіп, әркім өз жайына тарқасты.

Кешкі сағат сегізде Атос аттарды ерттеуге жарлық етіп, лорд Винтер мен өз достарына жолға әзірленсін деген хабар таратқызды. Ә дегенше бесеуі де сақадай сай тұрды, әрқайсысы өз қаруын мұқият қарап, бабына келтіріп

қойды. Атос бұлардың ең соңынан шықты. Д'Артаньян ат үстінде жүрелік деп тықыршып отыр екен.

– Сәл сабыр етіңіздер,– деді Атос,– тағы бір адамымыз шықсын.

Қалған төртеуі таңырқап жан-жағына қарасты; бәрі де бұл кім екенін есіне түсіруге тырысты.

Осы кезде Планше жетелеп әкеп алдына тартқан атына Атос қарғып мінді.

– Күте тұрыңыздар, тез ораламын,– деп шоқыта жөнелді.

Шынында да, ширек сағат уақыт өтер-өтпесте маска киген, ұзын қызыл плашқа оранған біреуді қасына ертіп қайта оралды.

Лорд Винтер мен үш мушкетер бір-біріне таңырқай қарасты. Бұлардың ешқайсысы да оның қандай адам екенінен бимағұлымды, сондықтан ләм-мим дей алмады. Бірақ та, Атос араласқан соң, осылай болуға тиіс шығар деді ойша бәрі де.

Сағат тоғызда Планше бастаған шағын топ күйме жүріп кеткен жолмен жылжып бара жатты.

Қаны қайнап, қаңарына мінген, үн-түнсіз ойға шомған осынау алты адамның түрінен кісі шошырлықтай еді.

СОТ

Тас қараңғы, дауылды түнгі аспанда жөңкіген қорғасын бұлттар қалың жұлдызды түмшалап тастаған; ай түн ауа туатын шақ-ты.

Анда-санда, аспан шалғайында нажағай жарқ ете қалғанда қиянға тартып, құлазып жатқан білте жол көзге ұрады да, іле-шала төңіректі түгел түнек басады.

Шағын топтың алдына қайта-қайта шыға берген д'Артаньянды Атос минут сайын шақырып, қайтарып алуға мәжбүр болды; бірақ, д'Артаньян көзді ашып-жұмғанша қайтадан суырылып оза береді – іштей тыпыршып тағат таппаған жігіт ілгері қарай шаба бергісі келеді.

Алты салт атты, жарадар атқосшы қалған Фестюбер қыстағын басып өтіп, Ришбург орманын айналды. Содан бұлар Эрлиеге іліккен сәтте, жол бастап келе жатқан Планше солға бұрылды.

Бірнеше мәрте лорд Винтердің, Портостың, Арамистің сөзге тартпак боп, қойған сауалдарына қызыл плащты адам тек үн-түнсіз бас изеумен ғана шектелді.

Бейтаныстың үндемейтін себебі бар шығар деп ұққан жолаушылар енді қайтіп оны мазалаған жоқ.

Бірте-бірте күн күркірі үдеп, жай оты ойнап, нажағай шатырлады, қара дауыл алдындағы жел екілене соғып, жолаушылардың шашын, қалпақтарындағы қауырсындарын желпіді.

Жолаушылар енді желе шоқытып бара жатты.

Бұлар Фромельден өткесін көп ұзамай жаңбыр құйып кетті. Жолаушылар плащтарын оранды, жолдың қалған үш льесінде нөсер бір толастаған жоқ.

Тұла бойы қалшылдап, маңдайы күйіп-жанған д'Артаньян басындағы қалпағын алып, плащының шалғайын қайырып тастап, денесін нөсерге тосқаннан кейін біраз сергіп қалды.

Шағын топ Госкальдан өтіп, почта станциясына таяй бергенде, қараңғыда көрінбей ағашты тасалап тұрған бір адам жолдың ортасына шықты да, бұларға саусағымен ернін басып белгі берді.

Атос Гримоны тани кетті.

– Не боп қалды?—деп айғайға басты д'Артаньян.— Армантьерден кетіп қалды ма шынымен?

Гримо үнсіз бас изеді. Д'Артаньян тісін шықыратты.

– Өшір үніңді, д'Артаньян!–деп бұйырды Атос.– Жауапкершілікті мойныма алған екенмін, Гримомен сөйлесуіме бөгет болма!

– Қайда өзі?– деп сұрады Атос.

Гримо қолымен Лис өзені жағын нұсқады

– Алыс па?–деді Атос.

Гримо сұқ саусағын бүгіп көрсетті мырзасына.

– Жалғыз ба?– деді Атос.

Гримо мақұлдап бас изеді.

– Мырзалар,– деді Атос,– графиня жалғыз, өзен жақта жарты льедей жерде.

– Жарайды,– деп үн қатты д'Артаньян.– Ендеше бастай бер, Гримо.

Гримо алға түсті де, бұлар оның ізімен жүріп отырды.

Елу қадамдай жол жүрген соң бұлар бір жылғадан жалдап өтті.

Нажағай жарқ ете түскенде Ангенгем қыстағын көздері шалып қалды.

– Анда ма, Гримо?–деп сұрады Атос.

Гримо бас шайқады.

– Тынышталыңдар, мырзалар!!– деді Атос.

Отряд толассыз жүріп келеді.

Тағы да найзағай жарқ ете қалды. Жыландай иретілген жай отының көгілдір сәулесімен бұлар Гримо нұсқаған жақтан, өзен жағасында, паромнан жүз қадам жерде окшау тұрған шағын үйді көрді.

Бір терезеде жарық бар екен.

– Нысанамызға таяп қалдық,– деді Атос.

Осы кезде ордың ішінде бұғып жатқан бір адам атып тұрды. Бұл – Мушкетон болатын. Ол саусағын жарық терезеге кезеп:

– Сонда,– деді.

– Базен ше?– деп сауал қойды Атос.

– Мен терезені, ол есікті күзететін болып келіскенбіз.

– Жарайды,— деп мақтап қойды Атос.— Сендер бәрің де сенімді қызметшісіңдер.

Аттан орғып түсіп, тізгінді Гримоға ұстатқан Атос, қалғандарға үйді айналып, есік жаққа бара беріңдер деп белгі берді де, өзі терезеге беттеді.

Үйдің айналасы биіктігі екі-үш фут келетін бұта-қарағанмен қоршалған екен. Атос одан қарғып түсті де, терезеге тақау келді; қақпағы жоқ терезеге тұтылған перде ортан беліне дейін көлегейлеп тұр.

Атос тас тепкішекке шығып, перденің үстінен үй ішіне көз жіберді.

Атос шам жарығында қара мантильяға оранған әйелді көрді; ол сиықсыз столға шынтақтап, піл сүйегінен жонып жасағандай мінсіз аппақ қолдарына басын сүйеп орындықта отыр, алдындағы ошақта от сөнуге айналған.

Әйелдің жүзін айқын көрмесе де, Атос ызғарлана жымыды: ол жаза баспапты – іздеп жүрген адамы осы болатын.

Кенет ат кісінеді. Басын оқыс көтеріп алған миледи шыныға жабысып, өзіне тесіле қараған Атостың; қуқыл өңін көріп шыңғырып жіберді.

Өзін танып қойғанын білген соң Атос терезеге шынтағын салып итеріп жіберіп еді, әйнек быт-шыт болып, айқара ашылып кетті.

Атос бөлмеге бір-ақ ытқып, тура жаналғыштың өзіндей, миледидің алдына топ ете қалды.

Миледи тұра ұмтылып есікті ашып кеп қалып еді – алдында өңі құп-қу болып, Атостан да сұсты д'Артаньян тұр екен.

Миледи шыңғырып кейін шегінді. Тағы да ебін тауып тайқып кете ме деп қорыққан д'Артаньян белдігінен пистолетін суырып алып еді, Атос қолын көтерді.

– Қаруыңызды салып қойыңыз, д'Артаньян,— деді ол.— Бұл әйелді өлтірмеу керек, соттау керек. Сәл сабыр етсең, қарымын қайтады әлі... Кіріңіздер, мырзалар.

Д'Артаньян амалсыз көнді: құдды жаратқанның жарлығымен келген төрешідей-ақ Атостың қимылы өктем, үні қатаң. Д'Артаньяннан кейін Портос, Арамис, лорд Винтер және қызыл плащты адам келіп кірді.

Малайлар есік, терезені күзетіп тұр.

Миледи орындыққа отыра кетіп, мынау сұмдықтан құтқар деп

жалбарынғандай, қолын ілгері созды; қайнысын көргенде жан даусы шығып кетті.

– Не керек сіздерге?– деді миледи ышқынып.

– Бізге керегі,– деді Атос,– Шарлотта Баксон, бұрынғы аты-жөні графиня де Ла Фер, кейін леди Винтер, баронесса Шеф филд деген.

– Ол менмін, менмін!–дей берді миледи үрейленгеннен есі шығып.– Менде не шаруаларыңыз бар?

– Біз сізді қылмыс жасағаныңыз үшін соттамақпыз,– деді Атос.– Қорғанамын десеңіз еркіңіз білсін; шамаңыз келсе ақталып көріңіз... Д'Артаньян мырза, бірінші айыптау сөзді сіз айтыңыз.

Д'Артаньян ортаға шықты.

– Құдай алдында да, адам алдында да,– деп бастады ол сөзін,– кеше кешкісін қайтыс болған Констанция Бонасьеге у бергені үшін бұл әйелді айыпкер деп білемін!

Ол Портос пен Арамиске бұрылды.

– Біз куәміз!–десті екі мушкетер.

Д'Артаньян сөзін қайта сабақтады:

– Құдай алдында да, адам алдында да маған у бермек болғаны үшін айыптаймын бұл әйелді; Виллеруадан жалған хат жолдап, достарыңның сәлемдемесі деп у қосқан шарап жіберткізген болатын! Мені құдай сақтап қалды, бірақ Бризмон деген адам нақақтан өліп кетті.

– Біз куәміз,– десті Портос пен Арамис.

Құдай алдында да, адам алдында да бұл әйелді және бір айыптар себебім, граф де Вардты өлтір деп мені айдап салған болатын, бұл жерде куәлар болмағандықтан, бұл сөзімнің ақиқат екенін өзім куәландырам! Мен болдым.

Д'Артаньян, Портос, Арамис үшеуі бөлменің екінші жағына шығып тұрды.

– Кезек сіздікі, милорд!– деді Атос.

Барон ортаға шықты.

– Құдай алдында да, адам алдында да герцог Бекингэмнің өліміне себепші болғандықтан бұл әйелді құныкер деп білемін!– деді ол.

– Герцог Бекингэм өліп пе еді?!—десті тұрғандардың бәрі.

– Иә,— деді барон,— өлген! Мені сақтандырған хатыңызды алысымен бұл әйелді тұтқындауға бұйырып, өзіме шын берілген бір адамға күзетуді тапсырдым. Бұл әйел оны азғырып, қолына қанжар беріп, герцогті өлтірткен; мына эзәзілдің қылмысы үшін Фельтон тап осы минуттарда басынан айрылуы ықтимал...

Бұрын естіп-білмеген мына сұмдықты естігенде төрешілердің аза бойы қаза тұрды.

– Мұнымен біткен жоқ,— деп сөзін жалғастырды лорд Винтер.— Бұл әйелді мұрагерім деп таныған ағайым үш сағат ауырып, оқыс қайтыс болды, үсті-басын теңбіл-теңбіл көкпеңбек дақ басып кетті. Жеңгей, күйеуіңіздің неден өлгенін айтпас па екенсіз?

– Неткен сұмдық!—десті есі шыққан Портос пен Арамис.

– Бекингэмді өлтірген, Фельтонды өлтірген, туған ағамды өлтірген адам ғадыл жазасын тартуға тиіс, естеріңізде болсын, олай болмаған күнде сазайын өзім берем!

Лорд Винтер кейін шегініп барып, д'Артаньянның қатарына тұрды.

Зәресі ұшып ойы отызға бөлінген миледи басын қолына сүйеп ес жимақ болды.

– Ендігі кезек менікі...— дегенде Атос жылан көрген арыстандай қалтырап кетті,— менің кезегім. Мен үйленгенде бұл жас қыз болатын. Үй ішінің қарсы болғанына қарамадым. Бар дәулет, атақ-абыройымды одан аяп қалмадым. Бірақ, бірде мен оның сол иығында тұңғиық гүл тәріздес таңба барын көріп қалдым.

– О!—деп шаңқ етіп, миледи орнынан тұрды.— Осы бір пасық үкімді шығарған сот табылмасына мен кепіл! Ол үкімді орындаушы да табылмасы кәміл!

– Үніңізді өшіріңіз!—деді біреу. —Оған мен жауап беремін!

Қызыл плащты адам ортаға шықты.

– Бұл кім, бұл кім?— деп байбалам салды ентіге сөйлеп, шошынған миледи; құп-қу бетіне қобырай төгілген шашына жан бітіп, қыбырлағандай болды.

Енді бәрі де сол кісіге қарап қалды. Атостан басқа оны ешкім білмейтін. Тіпті, Атостың өзі де, түйіні енді шешілген мына сұмдыққа бұл кісінің қандай қатысы болу мүмкін дегендей қобалжып тұр.

Салтанатты түрде баяу басып, өзін миледиден ажыратып тұрған столдың дәл қасына барып, әлгі адам бетіндегі маскасын жұлып алды.

Міз бақпай безере қалған осы бір қара шашты, бакенбардты адамның қуқыл өңіне қараған сайын миледидің құты қашып, бір уақытта атып тұрып, қабырғаға шалқалай шегінді.

– Жо-жоқ!– деді ол жан ұшырып.– Жоқ! Бұл тажал қайдан шықты! Ол емес! Жәрдем ете көріңдер! Жәрдем!–деп қырылдай бақырған әйел теріс бұрылды, өзі қабырғаны итере салып, құтылып кеткелі тұрған адам тәрізді.

– Кімсіз өзіңіз?– десті мұны көріп тұрғандар.

– Мына әйелден сұраңыздар,– деді қызыл плащты адам.– Мені танығанын көріп тұрсыздар ғой.

– Лилль жендеті! Лилль жендеті!–деп жан даусы шыққан миледи қалталақтап қабырғаны қармана берді.

Бәрі кейін серпілді, қызыл плащты адам бөлменің ортасында жалғыз қалды.

– О, аяндар, аяй көріңдер, кешіңдер мені!–деп айғайлады сұрқия әйел тізерлеп отыра кетіп.

Бейтаныс адам тыныштық орнағанша тоса тұрды.

– Мені таныды дедім ғой жаңа сіздерге!– деді ол.– Иә, мен – Лилль қаласының жендетімін, болған-біткенім сол.

Енді не айтар екен деп асыға күткен жұрт оған қарап қатты да қалды.

– Бұл әйел бір кезде сондай әдемі бойжеткен болатын. Тамплемар бенедикт әйелдер монастырының мұңлығы еді. Сол монастырьдың шіркеуінде бір жас священник қызмет ететін, өзі ақкөңіл, қызметке адалды. Соны бұл тура жолдан тайдырмақ болады да, ақыры ойға алғанын істеп тынады: бұл ма, бұл әйел әулиені де діннен тайдырар еді.

Екеуі ешқашанда бұзуға болмайтын киелі серт байласады. Бұлардың байланысы ұзаққа созылуы мүмкін емес-ті,– ерте ме, кеш пе бұлар ел алдында масқара болуы керек-ті. Такуа қыз өзінің көңілдесін ол маңайдан кетуіне көндіреді, бірақ бұл жерден кетіп, өздерін ешкім білмейтін, Францияның басқа бір өңіріне барып, тыныш өмір сүру үшін қажетті қаражат екеуінде де жоқ-тын. Священник қасиетті ыдыстарды ұрлап сатады; қос бейбақ қашпаққа жиналып жатқанда ұсталып қалады.

Арада апта өтпей жатып, абақты бастығының баласын алдап-арбап, бұл тағы қашып кетеді. Священник болса, қарғыс таңбасы басылып, қол-аяғы бұғауланып он жылға кесіледі. Мына әйелдің айтқаны рас, мен Лилль

шаңарының жендеті болатынын. Қарғыс таңба басу менің міндетім-ді, ал жаңағы күнәһар жігіт, мырзалар, менің інім болатын!

Бауырымның сыбайласы болып қана қоймай, оны ақ жолдан адастырып, қылмысқа итерген мүттәйім қарға, ең болмағанда, жазаны бөліп тартқызармын деп сонда ант-су ішкенім бар. Оның қайда жасырынып жүргенін сезіп қалдым да, соңынан қоймай аңдып жүріп, ұстап, қол-аяғын байлап қойып, тура бауырыма басқан таңбаны бұған да басып жібердім.

Лилльге қайтып оралған күнімнің ертесінде бауырым да абақтыдан қашып кеткен екен. Оған себепкер болды деп айыптап, қашқын бауыры өзі кеп өкімет қолына берілгенше отыра тұрсын деп енді мені қамап қойды. Байғұс бауырым оны қайдан білсін. Тағы да мына әйелге қосылып, екеуі Берриге өтіп кетеді, бауырым сонда бір шағын қауымға қызмет етеді, ал бұл әйел болса, өзін оның қарындасымын деп таныстырады.

Бауырымның қарындасымын деп жүрген бұл әйелге сол қауымдық шіркеу тұрған жердің қожайыны көріп қалып ғашық болғаны сондай; бұған үйленбекші болады. Бауырымды сорлатқаны аздай, оны тастап, енді екінші адамға сор боп жабысады, сөйтіп, графиня де Ла Фер болып шыға келеді...

Енді бәрі Атосқа қарады – оның шын аты граф де Ла Фер болатын, ол жендеттің айтқанының бәрін мақұлдап басын изеді.

– Мына әйелдің кесірінен,– деп сөзін сабақтады жендет,– абырой мен атақтан жұрдай болған сорлы бауырым өмірден әбден түңіліп, дүниеден баз кешкелі Лилльге қайтып оралды. Ол үшін менің қамауда отырғанымды естіп, абақтыға өзі келді де, сол күннің кешінде желдеткіштің есікшесіне асылып өлді.

Обалы қане, мені ұстаған өкімет орындары уағдасында тұрды. Өлген бауырымның кім екенін анықтаған соң мені босатып жіберді.

Мен мұны осы қылмысы үшін айыптаймын, сол үшін таңба басылған болатын!

– Д'Артаньян мырза,– деп бастады сөзін Атос,– бұл әйелді қандай жазаға кесуді талап етесіз?

– Өлім жазасына,– деп жауап қатты д'Артаньян.

– Милорд Винтер, бұл әйелді қандай жазаға кесуді талап етесіз?

– Өлім жазасына,– деп жауап берді лорд Винтер.

– Портос мырза, Арамис мырза, сіздер судья болғандықтан бұл әйелге қандай үкім шығармақсыздар?

– Өлім жазасы,– деп гүр ете қалды екі мушкетер де.

Миледи еңіреген күйі еңбектеп, судьяларына бірер қадам жақындай түсті.

Атос қолын жоғары көтерді.

– Шарлотта Баксон, графиня де Ла Фер, леди Винтер,– деді ол,– сіздің зұлымдығыңыздың шектен шыққаны соншалық, көкте құдай, жерде пенде баласы енді төзе алмайды. Егер білетін дұғаңыз болса оқи беріңіз, үкім шыққан, қазір өлесіз.

Мына сөзден кейін әбден күдерін үзген миледи орнынан тұрып, бойын тіктеп, бірдеңе демек болып еді, дәрмені келмеді: жазмыш айдаған пендедей мұны дедектетіп, бір әлуетті қол шашынан сүйрей жөнелгенін сезді, Қарсыласып әуре болмады, үйшіктен ере шықты.

Лорд Винтер, д'Артаньян, Атос, Портос, Арамистер де тысқа шықты. Малайлары қожайындарының соңынан ерді. Әйнегі сынып, есігі шалқасынан ашық жатқан құлазыған бөлмеде стол үстінде түтіні будақтап шам жанып қала берді.

XXXVI

ЖАЗАЛАУ

Уақыт түн жарымға таяп қалған; нажағайдың соңғы нұрына малынып, Армантьер қалашығының өкпе тұсынан көтеріліп келе жатқан қорғалап қалған күрең айдың күңгірт сәулесімен үйлер мен қаңқиған қоныраухананың нобайы қарауытып елес береді. Әудем жерде балқыған қорғасындай толқып Лис ағып жатыр; көк жүзін кесек-кесек күрең бұлт қаптап, сұрқай жеті түнде енді ғана ымырт үйірілгендей боп көрінген алай-түлей аспан кемерінде өзеннің арғы жағалауынан қап-қара, шоғыр-шоғыр ағаштар көзге ұрып тұр. Сол жақ тұста қалағы қалқайып қимылсыз қатып қалған көне жел диірменнің жұртынан құйқанды шымырлатардай бірқалыпты үнмен ауық-ауық байғыз шақырып қояды. Жабырқау жүргіншілердің біресе оңынан, біресе солынан жел бойындағы тепсеңнен түн қараңғысында аракідік бой көрсеткен тырбық ағаштар осы бір қатерлі сәтте жүрелей отырып жол торыған сүдінсіз ергежейлілерден аумай қалған.

Оқтың-оқтың нажағай оты құлаш жайып байтақ көк күмбезін жап-жарық қып жібереді де, қара шоғыр қалың ағаш үстінде жыланша ирелеңдеп барып, құдды киелі наркескендей күллі аспанды өзенмен қоса қақ айырып түседі. Тымырсық ауада үф еткен леп білінер емес. Өлі тыныштық табиғаттың еңсесін басып тұр, жауып өткен жаңбыр суына бөккен жер беті жылмағайланып, алуан шөптің жұпар исі бұрынғыдан бетер мұрынды жарып барады.

Гримо мен Мушкетон миледиді қолынан демеп алда келе жатты, оған іле-шала жендет, ал одан кейін лорд Винтер, д'Артаньян, Атос, Портос, Арамистер келеді. Ең соңында – Планше мен Базен.

Малайлар миледиді өзенге әкеле жатыр. Тіс жарып, тіл қатпаса да, айтпағын жанарымен айна-қатесіз ұқтыратын миледи, бұлардың әрқайсысына кезек-кезек жаутаңдаумен келеді.

Өзгелерден бірер қадам ілгері озуы мұң екен, миледи малайларға:

– Қашуға жәрдем етсеңдер әрқайсыңа бір мың пистольдан беремін! Ал, мырзаларыңа ұстап берер болсаңдар, кегімді артығымен қайыратын адамдарымның таяу жерде екенін біліп қойыңдар,– деп сыбыр ете қалды.

Гримо екі ойлы. Мушкетон қалтырап кетті.

Миледидің даусын естіп қалған Атос дереу жетіп келді бұларға; іле-шала лорд Винтер жетті.

– Мына малайларды алып кетіңіз,– деді ол.– Әйел бірдеңе деп үлгерді – енді бұларға сеніп болмайды.

Атос, Планше мен Базенді шақырып алып, Гримо мен Мушке тонды

ауыстырды.

Өзен жағасына келген соң жендет миледидің қол-аяғын байлады.

Миледи мұны көріп ышқына сөйледі:

– Сендер қоян жүрек, қорқау қанішерсіңдер! Он еркек жиналып, бір әйелді өлтірмексіңдер! Байқандар! Қазір құтқара алмаса да, менің кегімді алатындар бар!

– Сіз әйел емессіз,— деп жауап қатты Атос салқын ғана,— сіз адам емессіз — тозақтан сытылып шыққан әзәзілсіз, сол келген жағыңызға қайтарамыз біз сізді!

– Уа, мейірбан, мырзалар,— деді миледи,— менің бір тал шашыма қол тигізген адамның өзі де қанішер боп шығатыны естеріңде болсын!

– Жендеттің кісіні өлтіруі ықтимал, бірақ, қанішер болмауы мүмкін, сударыня,— деп қарсылық білдірді оған қызыл плащты адам, жалпақ семсерін шапақтап.— Ол ең соңғы сот, бар болғаны сол. Неміс қоңсыларымыз айтқандай.

Ол осыны айтып миледиді байлап жатыр еді, әйелдің құландағы даусы құраққа шығып, түн тыныштығын жарып өтіп, орманға сіңіп сап болды.

– Егер кінәлі болсам, қылмыскер деп айыптайтын болсаңдар,— деп ысқырынды миледи,— онда мені сотқа апарыңдар! Мені соттап, өздерің үкім шығаратындай сендер судья емессіңдер ғой!

– Тайбернді айтқанда өзіңіз неге көнбедіңіз?— деді лорд Винтер.

– Өйткені, өлгім келмеді!— деп дауыстады миледи, жендеттің қолынан босанбақ боп бұлқынып.— Өйткені, қыршынымнан қиылғым келмеді!

– Сіз Бетюнде у берген әйел өзіңізден де жас болатын, сударыня, әйтсе де, өлтіріп жібердіңіз ғой,— деді д'Артаньян.

– Ғибадатханаға кетіп тақуа болармын...—деп үстеді миледи тағы да.

– Сіз онда болғансыз,— деп қарсылық білдірді жендет,— бауырымның сорына одан қашып кеткенсіз.

Миледи иманы ұшып, жан даусы шығып тізерлеп отыра кетті.

Жендет оны тік көтеріп алып қайыққа қарай беттеді.

– Аһ, тәңірім-ай,— деп байбалам салды миледи.— Тәңірім-ай! Шынымен суға атпақсыздар ма?..

Осы уаққа шейін миледидің соңына шырақ алып түскен д'Артаньян, бетпақ әйелдің байбаламына шыдай алмаса керек, жанындағы түбірге отыра кетіп, басын төмен салып, екі қолымен құлағын баса қойды; сонда да еңіреген әйелдің шаңқылдаған даусы миын шағып барады.

Бұлардың ішіндегі ең жасы д'Артаньян ақыры шыдай алмады:

– Мен мына сұмдыққа шыдай алар емеспін! Мына әйелді бұлай өлтіруге қарсымын!

Мұны естіген миледи үміт етіп қалды.

– Д'Артаньян! Д'Артаньян!–деп айғай салды ол.– Сені сүйетінімді ұмытқаның ба!

Жігіт орнынан тұрып миледиге қарай аяңдады.

Осы кезде шпагасын суырып алған Атос оның жолына кесе-көлденең тұра қалды.

– Егер енді аттап басар болсаңыз, д'Артаньян,– деді ол,– тек қылыштасамыз!

Д'Артаньян тізерлеп отыра кетті, дұға оқыды.

– Ал, жендет, шаруанды жайға,– деп қойып қалды Атос.

– Құп болады, мархабаттым,– деді жендет,– мен нағыз католикпін ғой, сондықтан да, бұл әйелге байланысты өз міндетімді орындасам – оның әділдік болатынына сенімім кәміл.

– Жарайды.

Атос миледидің жанына келді.

– Маған жасаған зұлымдығыңызды түгел кештім,– деді ол.– Өмірім қор болып, арыма дақ түссе де, махаббатым аяққа тапталып, сіздің қырсығыңыздан өмірден біржола күдер үзіп, дүниеден баз кешсем де– кештім сізді! Жаныңыз жаннатта болсын!

Лорд Винтер де таяу кеп тұрады.

– Бауырымды өлтіргеніңізді, шарапатты мырза лорд Бекингэмді өлтіргеніңізді кештім, байғұс Фельтонның өлімін де, менің өміріме қастандық жасағаныңызды да кештім! Жаныңыз жаннатта болсын!– деді ол.

– Сударыня,– деді д'Артаньян,– дворянға лайықсыз іс қылып, сізді алдап, ашуыңызды шақырсам – кешірім өтінемін. Ал өз басым сіздің

қатігез кекшілдікпен бишара сүйіктіме у беріп өлтіргеніңізді кештім; сізді ада-күде кештім, қазаңызға жас төгіп қайырамын! Жаныңыз жаннатты болсын!

– I am Los⁸ –деп күбірледі миледи ағылшынша–I must die⁹ .

Осыны айтып, миледи орнынан тұрып айналасын тінте шолып шыққанда, жан-жағын жалын шарпып өткендей болды.

Оның көзі түк көрмеді.

Үнсіз тың тыңдап еді, ештеңе естімеді.

Айнала анталаған жауынан басқа ешкім жоқ еді.

– Қай жерде өлмекпін?– деп сұрады ол.

– Арғы бетте,– деп жауап берді жендет.

Сонсоң әйелді қайыққа отырғызып, өзі аяғын сала бергенде, Атос оған бір қалта алтын ұсынды.

– Алыңыз,– деді ол,– үкімді орындаған ақыңыз бұл. Біздің судьяларша іс еткенімізді жұрт білетін болсын.

– Жарайды,– деді жендет.– Ендеше менің өз кәсібімді емес, борышымды атқарғанымды мына әйел де білетін болсын.

Соны айтып, ол алтынды өзенге атып жіберді.

Жендет пен қылмыскер әйел отырған қайық жылыстап сол жағалауға қарай ұзай берді. Өзгелері оң жағалауда қалып, тізерлей-тізерлей отырысты.

Паромға арналған темір арқанды бойлай баяу сырғыған қайыққа, өзенге төнген бозамық бұлт сәуле шашып тұр. Күрең аспан аясында қайықтың арғы жағалауға жетіп тоқтағаны, жендет пен миледидің қараң-құраң сұлбасы айқын көрініп тұрды.

Өзенмен жүзіп келе жатқанда миледи аяғын матаған жіпті шешіп үлгерген екен, қайық жағаға кеп тірелісімен жерге дік етіп секіріп түсіп, тұра қашты.

Бірақ, жер лайсаң еді; қабаққа шыға берем дегенде миледи тайып жығылды.

Мұны жаман ырымға жорыған миледи жаратқаным жар болмаса шарам не деп, сол шөкелеген қалпы, қолын қусырып, басын төмен салып қатты да қалды.

Жендеттің жаймен екі қолын көтергені, оң жақ жағалаудағыларға көрініп тұрды; жалпақ семсерінің жүзі айға шағылысып жарқ ете қалды да, жендеттің қолы төмен түсті: зу ете қалған семсер үні мен шынғырған әйел даусы қатар естілді де, басы ұшып кеткен дене жерге сылқ ете түсті.

Жендет үстіндегі плащын шешіп алып, жерге төседі де, оған әйелдің денесі мен басын салып, қайта байлап-матады да, арқалап алған күйі қайыққа отырды.

Листің орта шеніне жете беріп, қайығын тоқтатты да, өлікті ораған плащын көтеріп тұрып:

– Алланың әмірі осылай орындалғай!—деп дауыстады.

Сонсоң өлікті суға тастап еді, толқын тереңіне тартып кетті...

Арада үш күн өткенде төрт мушкетер Парижге оралды; демалыстан кешікпей қайтқан бұлар, әдеттегідей сол күні кеште-ақ де Тревиль мырзаға барып сәлемдесті.

– Сөйтіп, мырзалар, жақсылап көңіл көтеріп, серуендеп қайттындар ма?—деді ер жүрек капитан.

– Тамаша болды!—деп, өзі үшін де, серіктері үшін де жауапты Атос берді.

ТҮЙІН

Ла-Рошельге қайта оралармын деп кардиналға берген уәдесінде тұрған король, Бекингэм апат болды деген ұзынқұлақтан әбден есі шыққан қалпы, келер айды - алтысы күні астанада жүріп кетті.

Сүйген адамына қатер төнгенінен хабардар болса да, өлді деген жаманатын естігенде, королева мүлде сенбей қойды; тіпті, абайламай:

– Жалған сөз! Жуырда ғана жазған хатын алғанмын!—деп қалғаны бар.

Десе де, ертесіне бұл сұмдыққа сенбесіне лажы қалмады:

Англияға барғандар король Карл І-нің пәрманымен жаппай ұсталғанда қолға түскен Ла Порт қайтарында Бекингэмнің өлер алдында королеваға жолдаған сәлемдемесін алып келген болатын.

Король бұған мәз-мейрам болды және қуанышын жасыра алмады, ол ол ма, тіпті, мұнысын королеваның бетіне салық қылғандай болды: күллі ынжықтарда болатын күйкі мінез Людовик ХІІІ-де тән еді.

Әйтсе де, мұнысы ұзаққа бармай, король қайта тымырая қалды: бір тұнжыраса қабағы ашылмайтын әдеті; лагерьге барысымен торға қайта түсерін айна-қатесіз ұқты. Сонда да бармасқа шара жоқ.

Бұтадан бұтаға секіріп шыр-пыры шыққаны болмаса, ұзап кете алмайтын, жылан арбаған торғайдай бұл да кардиналдың құрығынан құтыла алмайтын.

Сондықтан да, Ла-Рошельге оралу бұл үшін бір қиямет. Әсіресе төрт досымыздың мінез-құлқы жұрт таңғалғандай болатын: төртеуі де бастары салбырап, үн-жұрғасы түсіп үзеңгілес келеді. Тек оқта-текте Атос қана көздері от шашып, ащы жымыған қалпы шалқақ мандайын бір көтеріп қояды, сонсоң іле-шала ол да жолдастары құсап томсырая қалады.

Жолшыбай қай шаһарға ат шалдырса да, бұлар корольді арнаулы қоналқы жайына шығарып салысымен дереу өзді-өзіне тарасатын да, болмаса шеткеріректегі шарапханаға тартатын. Бірақ, мұнда да сүйек ойнап, шарап ішіп жатқан бұлар жоқ, біреу-міреу тың тыңдап тұрған жоқ па дегендей жан-жағына жіті қарасып, өзара бір-бірімен сыбырлай сөйлесумен ғана тынатын.

Бірде король аңға шықпақ болып кідіргенде, төрт дос оларға қосылмай, бұрынғы әдетінше жол бойындағы шарапханаға барып, енді жайғаса бергенде, Ла-Рошель жақтан шапқылап келген бетінде есік көзіне кеп ат басын іріккен біреу бір стакан шарап ішпек боп бөлмеге бас сұға беріп бұларды көріп қалды да:

– Ей, д'Артаньян мырза! Сізді көріп тұрғаным рас па осы?—деп айғай салды.

Д'Артаньян басын көтеріп, оны көрісімен қуана дауыстап жіберді. Менгтегі, Молашылар көшесіндегі Аррастағы бейтаныс, д'Артаньянның менің елесім деп жүрген адамы осы болатын.

Д'Артаньян шпагасын ала салып, есікке қарай тұра ұмтылды.

Бірақ, бұл жолы бейтаныс қашып-пысқан жоқ, атынан секіріп түсіп, д'Артаньянға қарсы жүрді.

– Түу, ақыры таптым-ау сізді, мейірімді мырза!—деді жігіт.

Бұл жолы құтқармасын енді.

– Ондай ойым жоқ — бұл жолы сізді өзім де іздеп шықтым. Король атынан тұтқындауға келдім! Шпагаңызды маған тапсыруды талап етемін, мейірімді мырза. Қарсыласып әуре болмаңыз: мәселе сіздің өміріңізге байланысты екенін ескертуге тиіспін.

– Кімсіз өзіңіз?— деп сұрады д'Артаньян, шпагасын төмен түсіріп, бірақ, бірден ұсына қоймады.

– Мен шевалье де Рошформын,—деп тіл қатты бейтаныс,— кардинал де Ришелье мырзаның атбегімін. Сізді жоғары мәртебелі тақсырға жеткізуге жарлық алғанмын.

– Өзіміз де жоғары мәртебелі тақсырға бара жатырмыз, шевалье мырза,— деп сөзге араласқан Атос таяу кеп тұрды,— және д'Артаньян мырзаның тура Ла-Рошельге тартамын деген сөзіне сенуге тиіссіз, әлбетте.

– Оны лагерьге апаратын күзеттің қолына тапсыруға тиіспін.

– Күзет қызметін өзіміз атқарамыз, мархабатты мырза, бұл дворяниннің сөзі. Бірақ,— деп үстеді Атос қабағын түйіп,— д'Артаньян мырзаның бізсіз кетпейтініне тағы сөз беремін.

Шевалье де Рошфор айнала қарады да, есікпен екі аралықта бұлардың арасына кеп тұрған Портос пен Арамисті көріп, бұл төртеуінің енді құтқармасын бірден ұқты.

– Мырзалар,— деді ол,— егер д'Артаньян мырза шпагасын маған тапсыруға келіссе, және сіздер сияқты уәдесін берсе — кардинал мырзаның ставкасына д'Артаньян мырзаны жеткізіп саламыз деген уәделеріңізге мен бақилы болайын.

– Уәде етемін, мархабатты мырза,— деді д'Артаньян,— міне, семсерім, алыңыз.

– Мен үшін, тіпті оңды болды,— деп сабақтады сөзін Рошфор,— өйткені, қазір жүріп кетуім керек.

– Егерде миледимен жолықпақ болсаңыз,— деді Атос салқын ғана,— оныңыз құр әурешілік: енді қайтып оны көре алмайсыз.

– Оған не болды?—деп елең ете қалды Рошфор.

– Лагерьге қайтып барған соң білесіз.

Сәл-пәл ойланып қалған Рошфор, кардинал корольді қарсы алмақ болған Сюржердің бұдан күншілік жер екені есіне түсіп, Атостың ақылын алып, мушкетерлермен бірге қайтпаққа келісті. Оның үстіне бұлармен бірге қайтса д'Артаньянды да көзінен таса қылмысы айқын.

Бұлар тобын жазбай жолға-шықты.

Ертесіне, түс ауа, сағат үш шамасында бұлар Сюржерге ілікті. Мұнда кардинал Людовик XIII-ні тосып отырған болатын. Министр мен король жадырай қауышып, күллі Европаны Францияға айдап салған қасақы дұшпаннан құтылып, желдері оңынан тұрғанын айтып, бір-бірін құттықтасып жатты. Бұдан кейін, д'Артаньянның ұсталғанын Рошфордан естіп алған кардинал, оны тезірек көрмек болды да, корольмен қайырласып, келесі күні жаңа салынған тоғанды көруге шақырды.

Тас көпір жанындағы ставкасына кешкісін қайтып оралған кардинал өз есігінің алдында тұрған қарусыз д'Артаньян мен бес қаруы бойында үш мушкетерді көрді.

Күш өз жағында болған соң, бұл жолы ол бәріне сұстана қарап, қолымен нұсқап д'Артаньянға соңымнан ер деп ишара етті.

Д'Артаньян мүлтіксіз орындады.

– Д'Артаньян, сені күтеміз,— деді Атос, кардинал еститіндей ғып..

Жоғары мәртебелі тақсыр қабағын түйіп, кідіре түсті де, ізінше ләм деместен үйге еніп кетті.

Д'Артаньян кардиналға ере кірді де, достары сыртта күзетіп қалды.

Бірден кабинетіне беттеген кардинал, мушкетер жігітті алып кел деп Рошфорға белгі берді.

Рошфор жарлықты орындап, шығып кетті.

Д'Артаньян кардиналмен оңаша қалды: бұл оның кардиналмен екінші кездесуі болатын; кейін өзі мойындағанындай, енді қайтып көріспесіне сенімі кәміл-ді.

Ришелье каминге сүйенген қалпы тұра берді; д'Артаньян болса столдың арғы шетінде тұр.

– Мархабатты мырза,— деп бастады кардинал,— сізді ұстауға жарлық берген мен едім.

– Оны маған айтқан болатын, шарапатты мырзам.

– Не үшін екенін білесіз бе?

– Жоқ, шарапатты мырзам. Тұтқындалуыма себепкер болар бір-ақ нәрсе бар, бірақ оны сіз, мәртебелі тақсыр, білмейсіз ғой.

Ришелье жігітке тесіле қарады.

– Ә, солай ма еді! О не нәрсе?

– Егер шарапатты мырза мені қандай қылмысқа қатысы бар деп айыптағанын айтар болса, мен де не істеп, не қойғанымды баяндар едім.

– Сізден гөрі текті адамдардың басы кеткен қылмысты іс үшін айыпталдыңыз, мархабатты мырза!— деді Ришелье.

– Ол қандай қылмыс, шарапатты мырзам?—деп д'Артаньян жайбарақат сауал қойғанда, кардиналдың өзі де қайран қалды.

– Сіз мемлекетіміздің дұшпандарымен хат-хабар алысып тұрғаныңыз үшін, мемлекеттік құпияны жария қылғаныңыз үшін және әскербасыңыздың жоспарын бұзбақ болғаныңыз үшін айыпталдыңыз.

– Мені айыптап тұрған кім, шарапатты мырзам?—деп сұрады д'Артаньян, дәу де болса миледиден келген пәле-ау деп ойлап.— Маған кінә таққан әйел — мемлекеттің әділ заңы айыптаған, Францияда бір адамға тұрмысқа шықса, Англияда екінші адаммен тұрмыс құрған және екінші күйеуін улап өлтірген адам; ол маған да у бермек болған!

– Не айтып тұрсыз, мархабатты мырза!— Кардинал таңырқай дауыстады.— Айтып тұрғаныңыз қайдағы әйел?

– Леди Винтерді айтам,— деді д'Артаньян.— Иә, леди Винтердің істеген қылмыстары, оған соншалық сенім білдірген жоғары мәртебелі тақсырға беймағұлым болғаны да.

– Егерде, леди Винтердің сіз айтқан қылмыстарды істегені ақиқат болса, мархабатты мырза, ол өз жазасын алады..

– Ол жазасын алып тынған, шарапатты мырзам.

– Жазалаған кім сонда?

– Біз.

– Абақтыда отыр ма?

– Өліп кетті.

– Өлген дейсіз бе?—деп қайталады кардинал, өз құлағына өзі сенбей.—
Өлген дейсіз бе? Сіз тап солай дедіңіз бе?

– Өзімді үш мәрте өлтірмек болғанда кешіп едім, бірақ сүйген әйелімді өлтіріп тынды ақыры. Сонсоң, достарыммен бірге оны ұстап алып, сот құрып, өлім жазасына кестік.

Д'Артаньян Бетюндегі кармелит қыздар ғибадатханасында Бонасье бикештің у ішіп өлгенін, оңаша үйшіктегі сот туралы, Лис өзені жағасында өлім жазасының орындалғанын бастан-аяқ баяндап берді. Мұны естігенде кардиналдың тұла бойы қалтырап кетті – бұл оның басында бола бермейтін жағдай-ды.

Басына бір ой келсе керек, кенет кардиналдың тұнжыраған суық өңі бірте-бірте жылып, ақыры жайбарақат адамның кейпіне көшті.

– Сонымен,— кардиналдың үні жұмсақ болғанмен, сөзі зәрлі еді,— жазалауға хақы жоқ адамның біреуді жазалауы кісі өлтірумен барабар екенін ойланып жатпастан, судьяның міндетін мойныңызға алған екенсіз ғой.

– Шарапатты мырзам, сіздің алдыңызда ақталу ешқашанда ойымда болмағанына ант-су ішемін! Жоғары мәртебелі тақсыр қандай жазаны лайық деп тапса да, мойныммен көтеруге әзірмін. Өлімнен қорқып өмір сүрер мен емен.

– Иә, сіздің ер жүрек екеніңізді білемін,— деді кардинал жылы ұшырағансып.— Сондықтан да, сізді сотқа тартатынын, тіпті, жазаға кесетінін де алдын ала айтып қоймақпын.

– Менің орнымда басқа адам болса, жоғары мәртебелі тақсырға, кешірім қағазым қалтамда тұр деген болар еді, бірақ мен оған бармаймын: шарапатты мырзам, не бұйырсаңыз да әзірмін.

– Сізді кешіру ме?— деп кардинал аң-таң.

– Әлбетте, шарапатты мырзам.

– Қол қойған кім? Король ме?

Кардинал бұл сөздерді асқан бір жиренішпен айтты.

– Жоқ, жоғары мәртебелі тақсыр, өзіңіз.

– Мен бе? Сіз не, жынданғаннан саусыз ба?

– Сөз жоқ, өз жазуыңызды танырсыз, шарапатты мырзам.

Атостың миледиден алып, қорғау тілхат болсын деп өзіне берген аса қымбатты қағазды д'Артаньян жоғары мәртебелі тақсырға ұсынды.

Кардинал қағазды алып, әр сөзін байыптап, шегелей оқып шықты:

«Осы қағаз иесінің барлық іс-әрекеті менің жарлығыммен мемлекет қамы үшін істелген болып табылады. 1628 жылдың 5 августы.

РИШЕЛЬЕ».

Екі жол жазуды оқып, кардинал қалың ойға шомды, бірақ, қағазды д'Артаньянға қайтарған жоқ.

«Мұны қалай өлтіртсем екен деп ойлап отыр,— деп түйді іштей д'Артаньян.— Бірақ, ант ішуге бармын, дворяниннің қалай өле алатынын өз көзімен көрер-ақ!»

Тәуекелге бел буған мушкетер жігіт ажалды қаймықпай қарсы алуға әзір еді.

Ойға шомған Ришелье қағазды біресе шиыршықтап, біресе жазып, үнсіз отыр. Ақыры, басын көтеріп, ақжарқын, байыпты, түсі игі д'Артаньянға шүйіле қарағанда, жігіттің жүзінен соңғы айда көрген жәбір-жапасы мен төккен көз жасының ізін айна-қатесіз таныды да, небәрі жиырма бір жастағы, үлкен үміт артуға боларлық осынау бозбаланың жігер-күшін, ақыл-ойын, қайтпас қайсарлығын дана әміршінің қаншалық өз қажетіне жарата алатынын үш-төрт мәрте ойша сарапқа салып көрді.

Бір жағынан, құдіретті миледидің қылмыстары мен зымияндығынан өзі де талай шошыған. Осынау қауіпті сыбайластан біржола құтылдым-ау дегенді ойлағанда өн бойын құпия қуаныш биледі.

Аңқылдақ д'Артаньян қайтарған қағазды асықпай жыртты кардинал.

«Құрыдым!»— деп ойлады д'Артаньян.

«Жаратқан, өзің жар бола гөр!»— дегендей, ол кардиналға төмен иіліп тағзым етті.

Кардинал столға таяп келді де, тік тұрған қалпы, жартысынан артығы жазулы пергаментке бірер жол жазып шықты да, мөрін басты.

«Маған шығарған үкімі болар,— деп түйді іштей д'Артаньян.— Бастилияға тығып, сарғайтпайын, соттатып әуре-сарсаңға салмайын дегені шығар кардиналдың. Мұнысы үлкен кеңшілік екен».

– Алыңыз!– деді кардинал жігітке.– Сізден алған тілхаттың орнына басқасын беріп отырмын. Бұл грамотада есіміңіз жазылмаған, өзіңіз жазып аларсыз.

Д'Артаньян тартыншақтай барып алды да, қағазға көз жүгіртті. Бұл мушкетерлерді лейтенант шеніне жоғарылату туралы жарлық екен. Д'Артаньян дереу кардиналдың аяғына жығылды.

– Шарапатты мырза,– деді ол,– әмірім садаға сіз үшін, не десеңіз де еркіңіздемін. Бірақ, мұнша кеңшілік еткендей еңбегім сіңген жоқ менен гөрі еңбектері көп сіңген, менен лайықтырақ үш досым бар.

– Жайсаң жігіт екенсіз, д'Артаньян,– деп оның сөзін бөліп, арқасынан қолпаштай қағып қойды кардинал, осы бір шұу асауды ақыры жуасыттым-ау деп іштей өз-өзіне көңілі толып.– Мына грамотаны қалай пайдаланамын десеңіз де, өз еркіңіз білсін. Әйтсе де, есіңізде болсын, есіміңіз жазылмаса да бұны сізге беріп отырмын.

– Бұл жақсылығыңызды ешқашанда ұмытпаспын!–деп жауап қатты д'Артаньян.– Жоғары мәртебелі тақсыр бұған кәміл сенуіне болады.

Кардинал артқа бұрылып;

– Рошфор!–деп дауыстады.

Есік артында тұрса керек, іле-шала кавалер енді.

– Рошфор,– деді кардинал,– алдыңызда тұрған д'Артаньян мырза. Мен оны достарымның санатына қосып отырмын, сондықтан да, сүйісіп достасыңдар және бас керек болса, ақылдан ауа жайылмандар!

Рошфор мен д'Артаньян еріндерінің ұшымен ғана сүйіскен болды; кардинал бұлардан көз алмай қадағалап тұрды.

Екеуі бөлмеден бірге шықты.

– Әлі көрісетін шығармыз, солай емес пе, мархабатты мырза?

– Еркіңіз білсін,– деп құптады оны д'Артаньян.

– Көп ұзамай мұның да реті келер,– деді Рошфор.

– О не?– деді Ришелье есікті ашып.

Жігіттер дереу бір-бірімен жымия қол алысып, жоғары мәртебелі тақсырға тағзым етті.

– Әбден тағатымыз таусылып бітті,– деді Атос.

– Міне, мен де жеттім, достарым,— деп жауап қатты д'Артаньян.— Бостандық алғаным былай тұрсын, кардиналдың шарапатына ие болдым.

– Бізге бәрін де айтып бересіз бе?

– Бүгін кештен қалдырмаймын.

Айтқандай-ақ, сол күннің кешінде д'Артаньян Атосқа соғып еді — досы күндегі әдетінше, бір шөлмек испан шарабын алдына алып отыр екен.

Д'Артаньян кардиналмен болған әңгімені оған бастан-аяқ баяндап берді де, қалтасынан грамотаны суырып:

– Алыңыз, аяулы Атос, бұл — сізге лайық,— деді.

Атос ағынан жарыла, жадырай күлді.

– Достым, бұл — Атос үшін тым көп те, граф де Ла Фер үшін тым аз — деді ол.— Бұл грамотаны өзіңіз алыңыз, сіздікі ғой. Өттең, не керек, қымбатқа түскені болмаса!

Д'Артаньян Атостан шығып, Портостың бөлмесіне кірді.

Портос үстіндегі әдемі камзолын қызықтап, айна алдында тұр екен.

– Ә, сіз екенсіз ғой, аяулы дос!—деп шұрқырай амандасты ол д'Артаньянмен.— Қалай қарайсыз, мына камзол маған жараса ма?

– Құйып қойғандай,— деп қоштады Д'Артаньян.— Бірақ мен сізге бұдан да гөрі лайықтырақ басқа біреуін ұсынғалы келіп едім.

– Ол қайсысы тағы?

– Мушкетерлер лейтенантының мундирі.

Д'Артаньян кардиналда болғанын айтып, қалтасынан грамотаны алды да:

– Аяулы достым, мынаны алыңыз да, өз аты-жөніңізді жазыңыз, сөйтіп, маған тамаша бастық бола қойыңыз,— деді.

Портос грамотаны көріп, өзіне қайтып бергенде, д'Артаньян қайран қалды.

– Әрине, бұл мен үшін үлкен мақтаныш болар еді,— деді ол,— бірақ, мұның пайдасын көріп жарымас едім бәрібір. Біз Бетюнға кеткенде менің герцогиняның ері дүние салған екен, енді марқұмның сандығы менің қолыма тимек. Сөйтіп, аяулы достым, мен жесірге үйленбекпін. Көрдіңіз ғой, той киімімді киіп жатқанымды. Достым, сол лейтенант шенін өзіңе

қалдырғаның жөн болар!

Соны айтып, грамотаны д'Артаньянға қайтып берді.

Д'Артаньян енді Арамиске келді.

Келсе, Арамис тізерлеген қалпы михраб қасында ашық жатқан дұғалыққа шұқшия үңіліп отыр екен.

Д'Артаньян оған кардиналда болғанын бастан-аяқ баяндап болған соң, қалтасынан грамотаны үшінші мәрте суырып:

– Біздің досымыз да, шам-шырағымыз да, құпия қамқоршымыз да өзіңізсіз! Мына грамотаны қабыл алыңыз. Сіздің даналығыңыз бен ақыл-кеңесіңіздің арқасында әманда біздің жолымыз болып келді, сондықтан да, бұл, басқаға емес, тек сізге лайық.

– Әттең, не керек, аяулы достым!—деп күрсінді Арамис.— Соңғы сапарымыздан кейін дүниеден баз кешіп, әскери шеннен біржола безіндім. Бұл жолы, қоршау алынған соң, лазаршылар қауымына¹⁰ еңбекке түбегейлі бекіндім. Грамотаны өзіңіз алыңыз, д'Артаньян: әскери қызмет сізге бек жарасады. Сізден ер жүрек Һәм тапқыр әскербасы шығары хақ.

Қуанғаннан көзіне жас алып, дән разы болған д'Артаньян ізінше қайтып келсе, Атос сол қалпы стол басында жүзім шарабының қалған ақырғы стаканын шам көзіне тұтып, қызықтай қарап отыр екен.

– Міне, ешқайсысы алмай қойды!— деді д'Артаньян.

– Олардың алмайтын себебі, сүйікті достым, ешқайсының сіздей еңбегі сіңген жоқ.

Ол қолына қалам алып, д'Артаньянның атын жазды да, грамотаны қайыра ұсынды.

– Демек, барлық достарымнан айрылғаным ғой,— деді жігіт,— сағынышпен еске алғаннан басқа не шара бар!

Оның басы салбырап кетті, үлкен екі тамшы жас екі бетінен сорғалай ақты.

– Әлі жассыз ғой,— деп жұбатты Атос,— бүгін мұңайсаңыз, ертең қуанышқа бөленеріңіз кәміл.

ЭПИЛОГ

Бір жыл қоршауда болған Ла-Рошель, Бекингэм уәде еткен ағылшын флоты мен әскерінен жәрдем болмаған соң, ақыры беріліп тынды. 1628 жылдың 28 октябрында тізе бүккен бітімге қол қойылды.

Сол жылдың 23 декабрында король Парижге келіп кірді. Француздарды емес, құдды жауын жайпап оралғандай, оны салтанатты түрде қарсы алды. Король мұнда қала пұшпағындағы Сен-Жакте тұрғызылған жасыл жапырақ, гүл-шешекпен көмкерілген арқалар арқылы келіп енді.

Д'Артаньян өзіне берілген лейтенант шенін қабыл алды. Портос қызметті тастап, келер жылы Кокнар ханымға үйленді: сұқтанған сандықта сегіз жүз мың ливр бар екен.

Зерлі киім киген Мушкетон өмір бойғы арманына қолы жетіп, алтынмен аптаған күйменің артқы орындығында отыратын болды.

Лотарингияға сапарлап қайтқан Арамис аяқ астынан ғайып боп, достарына хабар-ошарын білдірмей кетті. Тек кейінірек, екі-үш көңілдес жігіттеріне сыр ашқан де Шеврез ханымның сөзінен оның Нанси ғибадатханаларының бірінде тақуалық жолға түскені мағлұм болды.

Базен сопы болып кеткен-ді.

1631 жылға дейін д'Артаньянның қол астында мушкетер боп жүрген Атос та Турень сапарынан кейін Русильонда шағын мұраға ие болдым дегенді желеу ғып қызметтен босанды.

Гримо Атоспен бірге кетті.

Д'Артаньян үш мәрте Рошформен жекпе-жекке шығып, үшеуінде де оны жарақаттап тынды.

– Енді, төртінші жолы, сізді өлтіріп тынармын,– деді ол Рошфорға қолын созып, орнынан тұрғызып жатып.

– Осымен тамамдасақ, онда сізге де, маған да оңды болар еді,– деп жауап берген жарадар Рошфор.– Тәйір алғыр, өзіңіз ойлағандай емес, сізді жақсы көретінімді қайтерсің! Алғаш жолыққаннан кейін-ақ басыңызды шауып тастауға шамам келетін еді: ол үшін кардиналға жалғыз ауыз сөз айтсам жетіп жатыр.

Екеуі сүйісіп айрылысты: бұл жолы олар шын жүректен табысқан еді, көңілдерінде зәредей тат қалмаған болатын.

Планше Рошфордың жәрдемімен гвардия сержанты шенін алды.

Зайыбының нендей халде екенін ойлап қам жеместен, Бонасье мырза жайбарақат тыныш өмір кешіп жатты. Бірде абайсызда оның кардиналға өзі туралы лебіз білдіргені бар; кардинал Бонасье мырзаның бұдан былай мұңсыз тірлік кешуіне өзі қамқорлық ететінін хабарлауды бұйырды.

Шынында да, ертесіне кешкі жетіде Луврға бармақ болып үйінен шыққан Бонасье мырза қайтып Молашылар көшесіне оралған жоқ; жұрттың айтуынша, тегінде солар бек хабардар болса керек, жоғары мәртебелі тақсырдың мархабатымен ол король сарайларының бірінен жақсы жай тауыпты-мыс.

ДЮМАНЫҢ КЕЙІПКЕРЛЕРІ АВТОРМЕН КЕЗДЕСКЕНГЕ ДЕЙІН

Кітапханадан табылған олжа

– Дюма мырза, толып жатқан туындыларыңыздың сюжетін қайдан аласыз?– деп сұрайды екен жұрт жазушыдан.

– Көрінген жерден аламын,– деп жауап қатады екен әйгілі автор.

Ақиқат шындықтың өзі солай болыпты. Оның қаламынан тарихи жылнамалар жанданып, бағы заманның ертегі-аңыздары құлпырып сала беріпті, ол әр алуан дәуірде жазылып, ұмыт қалған мемуарларды қайта тірілтіпті. Қызықты сюжеттерді іздеп табудан өмірінде бір жалықпаған А. Дюма, «қиялға қанат бітіретін» сансыз көп сөздіктер мен тарихи зерттеулердің, ескі анекдоттар жинақтарының беттеріне саяхат-серуен жасаумен күнін өткізеді екен.

«Үш мушкетер» романының кіріспесінде айтқанындай-ақ, 1843 жылдың бір сәтті күнінде Дюма король кітапханасында Людовик XIV заманынан материал іздеп, көзіне түскен кітаптарды аударыстырып қарап отырады. Кездейсоқта қолына «Д'Артаньян мырза естеліктерінің» 1704 жылы Амстердамда Пьер Руж басып шығарған төрт томдығы түседі. Шынында да өмірде мұндай баспагер болмаған, сол кездің баспа иелері қажет болған кезде осы бір бүркеншік атты пайдаланып, өздерінің шын есімдерін жасырып келген. Бұл небәрі төрт рет басылған естеліктердің, екінші басылымы болып шығады, д'Артаньянның суреті тек осы басылымына ғана берілген екен.

Көне дәуірдің гравюрасынан сауыт-сайман асынған бейтаныс кісі тесіле қарайды. Арықтау келген кісінің ашаң жүзін толқынды бұйра шашы көмкеріп, иығына төгіліп тұр. Оның күллі кескін-келбеті, әсіресе ақылды да өткір көзі ғажайып еді. Ол оқушыға қулана қарап: «Менің шын өмірбаянымды асықпай оқып шық, содан кейін кім екенімді білесің»,– деп тұрғандай.

Өзінің айтуына қарағанда, жазушы Пьер Руж басып шығарған төрт томды мұқият оқып, асықпай зерттеуге бел байлайды. Ол – өткен дәуірдің– он жетінші ғасырдың орта кезінің әдет-ғұрпы мен оқиғаларын өз көзімен көрген кісі желдірте жазған суреттеме екен, Кітаптың толық аты мынадай: «Король мушкетерлері бірінші ротасының капитан-лейтенанты д'Артаньян мырзаның естеліктері, мұнда Ұлы Людовик патшалық құрған дәуірдің оқиғалары жәйлі көптеген құпия мәліметтер мен жеке кісілердің хикаялары бар».

Кітаптың атына жүгінсек, бұл мемуардың авторы д'Артаньян болса керек. Бірақ оның ішінде мушкетердің өз қолымен жазған бірде-бір сөзі

жоқ-ты. Оны жазған Гасьен де Куртиль де Сандра деген біреу. Ол кісі д'Артаньянды жақсы білсе де, мушкетер атынан сөйлеуіне тіпті де хақы болмайтын. Лаж қанша, Куртиль де Сандра өз замандастарының атынан сөйлеуді әдетіне айналдырып, солардың атын жамылып, ойдан шығарылған мемуарларды туындата беріпті. Оның өзі әрнені бір шалып, сан құбылып, көп жазған ысқаяқ қу болса керек-ті. Куртиль де Сандраның 1865 жылы Парижде жаңадан басылып шыққан туындыларына берген алғы сөзінде Францияның қазіргі әдебиет зерттеушісі Жильбер Сиге әйгілі адамдардың он – он бес шақты «естеліктері» сол сабаздың қаламынан туғанын жазады.

АҚИҚАТ ПЕН АҢЫЗ

Александр Дюма тұңғыш рет д'Артаньянмен осы мемуарды қарап отырғанда ұшырасады. Әрине, ол әлгі біз кәміл білетін, жақсы көретін герой емес-ті. Д'Артаньяндай ноян мушкетердің тартымды бейнесін жасау үшін, Куртиль де Сандра суреттеген ақылды да алаяқ солдатты «ержүрек батылдығы жағынан ертедегі қаһармандардан кем түспейтін, ал ақыл-ойы мен қулығы жағынан күллі елші-жаушыларға қарасын көрсетпейтін», аты аңызға айналған геройға айналдыру үшін жазушы таланты мен терін аямай төгіп, көп-көп күш-жігер жұмсады.

Куртиль де Сандра баяндап берген мушкетерлер хикаялары жазушыға шытырман оқиғалы туынды жазуға әдемі арқау болып көрінді. Ол көне жазбалар дариясына түсті де кетті. Өзінің сөзіне қарағанда, автор тарихи материалдарды жалықпай зерттеді, өткен заманның өзге куәгерлерінің естеліктерін бас алмай оқыды.

Көп ұзамай-ақ жазушы қаламынан көне тарих көктеп, жанданып жүре берді.

Сахнаға үш сайыпқыран мушкетер, үш дос, үш ноян – Атос, Портос, Арамис шығады. Олар дегдар командир де Тревильдің қол астында қызмет етеді.

Бұлардың бәрі өмірде болған шын кейіпкерлер-ді. Олардың есімін А. Дюма Куртиль де Сандраның кітабынан кездестіреді. Бірақ олар кітапта хикаяның негізгі кейіпкерлері емес, есімдері атүсті аталып кететін, бір-біріне бейне бір немере туыстар делінген-ді. Оның есесіне жазушы басқа бір тарихи материалдардан сол кейіпкерлер жәйлі көптеген мәлімет табады. Ол де Тревиль мырзаның бұрын Арно-Жан Дю Пейре деген қарапайым атпен жұртқа мәлім болғанын, Беарндегі Олорон деген шағын қаладағы саудагердің баласы екенін, сонда 1596 жылы туғанын біледі. Ендеше оның бекзадаларға тән граф де Тревиль деген есімі қайдан пайда болған?

Суль алқабындағы Олорон қалашығынан таяқ тастам жерде Труа-Виль («Үш қала») деген мекенжай бар, ол тепе-тең үш бөліктен тұрады. Содан әрегіректе керемет бір қамал-сарай тұр, ол қазірде де бар. Арно-Жан Дю Пейре осынау қамал-сарайды маңайындағы жерімен қоса сатып алғаннан кейін, ол өзін дворянин ретінде де Труавиль деп атайды, ал жүре келе бұл есімін құлаққа жағымды де Тревиль есімімен ауыстырады. Бірақ даңққұмар сабаз мұны да місе тұтпайды: ол король жасауылдарының қатарында қызмет атқаруды арман етеді. Ақырында де Тревиль аңсаған арманына жетеді. 1625 жылы ол мушкетер қатарына алынады, кейінірек, 1634 жылы, замандастарының айтқанындай, «корольдіктегі жұрттың ең көп қызығатын қызметіне», мушкетерлердің командир! қызметіне тағайындалады, сосын өзін граф деп жариялайды. Енді оны халайық Арман-Жан де Пейре, граф де

Треви́ль деп атайтын болады.

Оның өмірі сұрапыл оқиғаларға толы. Маршал Бассомпьер өз күнделіктерінде оны аса ер жүрек жауынгерлердің бірі деп талай рет атап өткен. Де Треви́ль 1672 жылы қайтыс болған.

1642 жылы, корольдің қырына алынғанға дейін, ол шынында да аса ықпалды кісі болса керек. Соның қамқорлығымен 1640 жылы мушкетерлер қатарына Арман де Силлег алынады. Де Треви́льдің жақын қарындасына үйленген осынау жас жігіт сенъор Атос деп аталған (бір кезде гректер тұрған шағын қыстақтың атын алған), бірақ ол А. Дюма жазған қызықты хикаялардың біріне де қатыспаған, өйткені ол 1643 жылдың 22 декабрында ауыр жарақаттан қаза тапқан.

Гасконнан шыққан Анри Арамиц те де Треви́льдің туысқаны екен: Ларен қаласына таяу жерде Пиреней тауындағы бір жартас басында дүңкііп оның қамал-сарайы тұр, 1654 жылы әскери қызметін тастап, әйелімен, төрт баласымен осы сарайда тыныш тіршілік кешеді.

Мушкетерлер командирінің екінші зайыбы қыз күнінде д'Арамиц атанған. Жазушы осы фамилияны Арамис деп өзгерте салған. Реті келгенде айта кетейік, Дюманың геройы әуелгі кезде қызмет атқарған полктің командирі Дезэссар да өмірде ақиқат болған кісі, ол да де Треви́льдің жама ағайыны, 1645 жылы сайыста қаза табады.

Жоғарыдағы екі мушкетер сияқты, үшінші мушкетердің де шыққан тегі осы арадан, ол – Портос. Меосир Исаак де Портоның қомақты қорған-сарайы Ланн деген жерде, ал, Портос А. Дюма суреттегендей, онша кедей болмаса керек.

Гвардияда бірге қызмет істегендіктен де ол д'Артаньянмен таныс болған. 1643 жылы – Атос қайтыс болатын жылы ол мушкетерлер қатарына енеді. Ендеше олардың иін тіресе қатар жүріп бірге шайқасуы дүдәмал. Шынына келсек, осынау төрт мушкетердің бәрі 1643 жылдың бірнеше айында ғана бір-бірімен ұшырасып, бірге жүре алар еді.

Тек Александр Дюма ғана өз романында олардың басын қосты және мәңгілік ажырамайтындай етіп қосты.

Жазушы тарихи оқиғаларды өзек етіп алған-дағы, оған өз ойының кестесін, өрнегін салған ғой. Замандастары оны тарихи шындықты бұрмалайсың деп айыптаған кезде, ол: «Бәлкім, солай да шығар, тарих мен үшін суреттерімді ілетін шеге ғана»,– деп жауап береді екен. Ал, д'Артаньянды алатын болсақ, жерлес гаскондардың айтуына қарағанда, ол романист бейнелеген кейіпкерден де өткен қаһарман болған тәрізді.

Тарихшылар мен әдебиет зерттеушілерінің іздеп тапқан материалдарынан бүгінгі таңда оның шытырман хикаялар мен ерліктерге

толы ғажайып өмірбаяны бізге толығынан мәлім болып отыр, оның тағдыры кереметтей өзгеше тағдыр болса керек-ті. Гаскон жұрты оның басынан кешкен тарихын кісі қиялы жете бермейтін шындыққа және өмірдің өзі сияқты ақылға сия бермейді деседі.

КАСТЕЛЬМОР ҚОРҒАН-САРАЙЫ ЖӘНЕ АРТАНЬЯН ДЕРЕВНЯСЫ

Пиреней тауларының етегіне жақын жерден ежелгі Гасконь уәлаятының астанасы – Ош қоныс тепкен. Осы арадан қол созымдай Люпиак деген жерде әйгілі әдеби қаһарман – д'Артаньянның прототипі болған кісі дүниеге келген. Ол өмір сүріп, тірлік кешкен, ХІ ғасырда салынған Кастельмор қорған-сарайы әлі күнге дейін бар.

Ел арасындағы аңызға жүгінсек, осы қорған-сарайдың асханасында 1620 жылы Шарль де Батц-Кастельмор д'Артаньян дүниеге келеді. Оның ата-аналары Француаза де Монтескью – д'Артаньян мен Бертран де Батц-Кастельмор екен.

Егер сайыпқыран серілердің айбарлы мекені осынау Кастельмор қорған-сарайынан тауға қарай жүрсек, бірнеше шақырым өткеннен кейін біз орасан зор тал ағашына кездесеміз. Ол сеңсең бөрік сияктанып, Артаньян атты шағын қыстақ үстінен жапырағын жамыратып төніп тұр. Осы қыстақтың төңірегіндегі күллі жер-су бағы заманнан корольдіктегі Монтескью атты ең көне ақсүйектер әулетіне қарайды. Басқасын қайдам, әйтеуір Наварра королінің атсейісі Полон де Монтескью ата тегі Артаньяннан шыққан Жакмет д'Эстенге үйленгелі бері сол жер осы семьяның меншігінде болып келген.

Сонымен Наварра королінің атсейісі сенъор д'Артаньянға айналады. Оның қыстақтың шет жағындағы қорған-сарайда тұратын ұрпағы кейін осы есімге ие болды.

Арада талай жылдар өтті. Осы әулеттің еркек кіндік атаулысының бәрі енді гвардияда әскери қызмет атқаруға аттанатын болды бұл осы үйдің семьялық дәстүріне айналды.

КАРДИНАЛДЫҢ ҚОСШЫСЫ, ӘРІ ҚОЛЫНДАҒЫ СЕМСЕРІ

Шарль д'Артаньянға сарбаз болу кезегі келген кезде оның екі ағасы офицер болып жүрген-ді. Ол жау жүрек, батыр болғанда ғана өзіне жол ашылатынын жақсы білетін: кім бір сәтке ғана жүрексініп, кібіртіктеп қалса болғаны, тағдыр талайыңа жазған бақыттан махрұм қалуың мүмкін.

Д'Артаньянның тарихтағы прототипі осы қағиданы әманда қатты ұстанған. Ал, оңтайлы сәт кез келіп, оны өз мүддесіне жаратып қалуға келгенде, әдеби кейіпкердің өмірдегі прототипі кереметтей шебер кісі болған.

Ақырында, Оштан Парижге дейінгі ұзақ жол да артта қалды. Бірақ астанада оның мушкетер плащын кию жөніндегі арманы бірден жүзеге аса қоймады. Де Тревиль (романдағы сияқты әкесінің досы емес, ағасының досы) жас гасконды – қаһармандықтың ең таңдаулы мектебі – жорықтағы әскер қатарына қосады.

Міне осы кезден бастап гвардияшы д'Артаньянды жұрт енді тек зеңбіректер зіркілдеген, семсерлер сартылдап, барабандар дүрсілдеген жерден ғана, француздардың қалың қолы Отыз жылдық соғыс шайқастарын жүргізіп жатқан майдан даласынан ғана кездестіреді.

1642 жылдың аяғында елді аузына қаратқан қайратты да қажырлы кардинал Ришелье дүние салды. Людовик XIII де одан кейін көп жасай алмады. Кардиналдың орнын ана-королева Анна Австрийскаяның көңілдесі, жылпос итальян Мазарини басты. Ол мушкетерлер қолын таратып жібермек болады.

Ол кезде мушкетер болу абыройына яғни корольдің өз гвардиясының солдаты болу құрметіне ие болған д'Артаньян, уақытша қызметтен босап қалады. Бізге беймәлім бір себептермен ол Мазаринидің арнаулы шабарманы болып тағайындалады. Сол сәттен бастап, гаскон өз тағдырын ұзақ жылдар бойы жаңа кардиналмен тығыз байланыстырады.

Тіпті Мазарини лаждың жоғынан қуылып кетіп, Кельннің түбіндегі Брюле деген шағын неміс қаласын мекендеген кезде де ол соның басы-қасында болады. Жұрт оны осы арада бау ішінде гүл шешектерді күтіп-баптап жүргенін талай рет көреді, ал, бұрынғы, деміне нан піскен министр істен қалып, айла-шарғыларға енжар қарап, өкімет билігін ұмыта бастаған сияқты болып көрінеді. Бұл шынында сырт көзге ғана солай болып көрінетін. Ал, іс жүзінде кардинал қару-жарақты тастау дегенді ойына да алмайды. Ол өзіне жаңадан жақтастар іздейді, дұшпандарының аузын алып, өзіне қарата бастайды, қажетті қол жинайды. Оның жұмысы басынан асып жатады, айдаудағы кардиналдың көкейіндегі ойын кәміл білетін сенімді шабарманының жұмысы да жеткілікті еді. Д'Артаньян тағы да күні-

түні бірдей ат үстінен түспей қояды.

Бір күні, 1653 жылдың бас кезінде Брюль қаласына аты ақ көбікке малынып корольдің жаушысы жетеді. Жасы кәмелетке жеткен Людовик XIV кардиналды астанаға шақыртып жіберген екен. Кардиналмен бірге Францияға д'Артаньян да қайтып келеді. Бірақ оның өзінен бұрын бұл тек шебер сайыскер сарбаз ғана емес, өте епті елші, дана саясатшы деген қауесет те ел арасына кең жайыла бастайды.

КҮШІҢ ЖЕТПЕСЕ, АЙЛАҒА КӨШ

Д'Артаньян Парижде көп кідірмейді. Сарай төңірегіндегі кісілермен бірге ол Реймсте корольдің тәж киіп, таққа отыру салтанатына қатысады. Ұзамай жұрт оны дәулетті феодалдар қарсылығы қозғалысының соңғы тірегі, қоршаудағы Бордо қаласының іргесінен көреді.

Бүлікшілер басып алған қаланы қоршау ұзаққа созылады. Қала қорғаушыларын бағындыру үшін, амал-айла жасау керек болды. Д'Артаньян осындай іс-әрекеттің басты рөлін атқарады. Тап осы арада ол тұңғыш рет өзінің керемет актерлік қабілетін көрсетеді. Оған қоршаудағы Бордоға кардиналдың құпия хатын жеткізуді тапсырады, ол хатта қарсылық көрсетуді тоқтатып, еркімен берілгендердің бәріне кешірім жасау жөніндегі уәде-серт бар-тын. Сол хатты бүлікшілердің басшыларына білдірмей, қала ішіне қалай алып кіру керек? Жігіт тосын бір қулыққа барады. Д'Артаньян қайыршы болып киінеді. Солдаттар оны қуалап келе жатқан сыңай танытады. Қоршаудағы қала дуалының басында тұрғандар бұларды көріп қалады. Қақпа бір сәтке ашыла береді. Қайыршы зып беріп ішке кіреді. Өлгіде ғана өлердей қорқып, қаны қашып, қуарып кеткен тіленші өзін құтқарушылардың аяғын құшып, құлай кетеді де, құлдық ұрып, олардың қолын сүйе бастайды. Бірақ олардың бірде-бірі қайыршының алба-жұлба лыпасының қойнында кардиналдың хаты жасырулы екенін сезбейді де білмейді.

Қамауға түскен қала тұрғындарының хал-ахуалы сағат сайын нашарлай түседі. Азық-түлік таусылып, қаланы сұмдық аштық жайлайды, жұрт, қолына түскеннің бәрін жейді, тіпті аттардан да тігерге тұяқ қалдырмайды. Солдаттар қайсар испандардың шабуылына әзер-әзер төтеп береді. Жағдайдың қиындап кеткені сондай, қаланы қорғаушылар қоршау-қамалға шыдамай тізе бүгуі мүмкін еді. Сол себепті де қамаудағы бейбақтарға барып, көмектің жақындап қалғанын, жаңа жасақ, қалың қол келгенше шыдай тұру керектігін айту керек болады.

Бірақ қаланы қоршаған испан солдаттарынан өтіп ішке қалай кіреді? Д'Артаньян бұрынғы әдеті бойынша тағы да қулық жасап, батыл бір ойды жүзеге асыруға кіріседі; Бұл үшін ол бір басы сан адамның ролін атқарып, тұтас бір спектакль қойғандай болады: бірде саудагер-көпес, бірде малай, бірде әл-дәрменсіз шал күйіне түседі. Испан солдаттарын осындай амал-айланың аркасында алдап, қала ішіне кіріп, аман-есен, қамауда қалған отандастарына жетеді. Сөйтсе, ол дәл мезгілінде келген екен: губернатор берілмекші болып, ақ жалау көтеруді ойлаған екен.

Сосын д'Артаньян қандай күйде болды дейсіз ғой? Қала қорғанының ішінде бой тасалап, Франция полктері келгенше тоса тұрудың орнына, шыдамсыз гаскон жігіті губернатордың: қалғаныңыз жөн ғой,— деген ақылына құлақ аспай, сол күні кейін қайтады.

Бірақ қайтар жолы әуелгісінен сәтсіз болады. Ол енді қашқын ролін ойнамақ еді. Бірақ оған жолай ең әуелі кездескен испан солдаты бірден шүбәланады. Жалған қашқынды дедектетіп айдап испан әскерінің қолбасшысына әкеледі. Мұндағылар оның француз офицері екенін анықтайды. Бірақ д'Артаньянның осы жолы да жұлдызы оңынан туады. Ол қашып құтылады.

СҰР МУШКЕТЕРЛЕР

Аранын ашып төніп келген ажалдан аман қалған біздің қаһарман гасконымыз қайтадан Парижге келеді, келісімен король мушкетерінің делдиген қауырсынды қалпағы мен сәнді костюмін қайыра киеді – бұл кезде король Людовик XIV өзінің меншікті гвардиясын қайта құрып, оларға ортақ бір форма әзірлеткен еді. Бұған қосып айтылатын бір сөз, мушкетерлердің камзолы – қырмызы қызыл, ал, астындағы сәйгүліктер сұр түсті болып келетін. Сол себепті де оларды Сұр мушкетерлер деп атаған.

Әуелгі кезде мушкетерлер король сарайының іргесінде тұрады. Бірақ жүре-келе олардың дәулеттілері өз ақшасына пәтер жалдап, қаланың басқа жақтарында да тұра бастайды. Бірақ, бұлай еркін жүріп-тұруды көбісінің жағдайы көтермеді. Олардың ішінде арқандай шұбатылған дворян есімі мен шпагасынан өзге қалтасында көк тиыны жоқ жарлы-жақыбайлары да кездесетін. Олар күніне алатын 35 су ақшаны талшық етіп жүре беретін.

Мушкетерлердің көпшілігі кедейліктен құтылу үшін бай қалыңдықтарға үйленетін. Біздің қаһарманымыз да тап осындай іске бел байлайды. Оның қалап алған ардағы, тегі Сен-Круадан шыққан Шарлотта-Анна де Шанлеси деген бикеш-тін. 1659 жылдың 5 мартында өткен үйлену тойында Франция мен Наварраның королі Луи Бурбон, кардинал Мазарини, маршал де Грамон сияқты сарай төңірегіндегі көптеген бекзадалар, олардың әйелдері мен ұл-қыздары болады.

Ақырында Шарль д'Артаньянның бақ-дәулетке қолы жетеді – асыл текті бай тұқымның бикешіне үйлену нәтижесінде ол жүз мың ливр кіріс алып, байлыққа шаш-стектен келеді. Жорық шатырының орнына ол Бак көшесінен сән-салтанатты екі қабат оқшау үй сатып алады, ал, жер тарпыған сайгүлік орнына, сол кездегі мода бойынша, гүлді жасыл барқытпен тысталып, жасыл пердемен бүркелген жиһазды солқылдақ күймеге отырады.

Дегенмен, д'Артаньян от басы-ошақ қасында көп отырмайды. Ұзамай ол жортуыл-жорықтарда ерлік жасау үшін әйелі мен екі нәрестесін тастап, жолға шығады.

АТАҚ – ДАҢҚТЫҢ ЕРКЕСІ

Жанкешті батылдық пен тапқырлықтан ба, әсіресе, ұдайы желі оңынан тұрып, табысқа жете бергендіктен бе, әйтеуір, шытырман оқиғалар мен удудың қалың ортасында жүретін жүрек жұтқан батырымыз, сарай маңындағы бақыт-абырой дегеннің ең биік сатысына көтеріледі. Ол сол биік дәрежеге пәлен басқыштан бір-бір аттап, самғап бір-ақ шыққандай болады. Сол-ақ екен, енді оның есіміне сарайдың ең бір құрметті аты – «корольдің саятқұс кәсібінің бақылаушысы» деген атақ қосып айтылатын болады. Бұны мушкетер көңіліне кәдімгідей тоқ санайды. Өйткені бұл қызметтің тек жұмыс деген аты болмаса, кісіден белгілі бір білімді, еңбек-бейнетті мүлде қажет етпейтін, қайта қалтасына едәуір тегін табыс түсіп жататын. Бірақ хан сарайы маңына үйірсектеп қалған сабазға бұл да аз көрінген тәрізді. Ол бүгін болмаса ертең король меншігіндегі гвардияның командирі болып тағайындалатын сәтті асыға күтеді.

Көп ұзамай испандармен соғыс қайта басталып кетеді де, д'Артаньян майдан даласына аттанады. 1667 жылдың жазында Лилль қаласын жаулап алуда мушкетерлер командирі айрықша көзге түседі. Бұл үшін оған граф дәреже-атағын беріп, сол қаланың губернаторы етіп тағайындайды. Д'Артаньян губернатор болып ұзақ отырмайды. Тағы да соғыс туады. Д'Артаньянды біз тағы да ат үстінен көреміз.

Маршал Тюренн басқарған армия құрамында мушкетерлердің екі ротасы Фландрия жеріне жетеді – сөйтіп голланд соғысы деген шайқас басталады. 1673 жылдың жазында 40 мың қолдық француз армиясы Мозель бойындағы Маастрихт бекінісін қоршауға алады. Бұл қоршауға д'Артаньянның мушкетерлері де белсене қатысады. Әсіресе, 24 июньде кешке салым қырғын айқас болады. Бұл –мушкетерлер командирінің басынан өткерген ең соңғы соғысы-тын.

«Батырлардың батырының» қазасы жәйлі сол кезде жазбаған газет кемде-кем, ақындар оған ең тәуір өлеңдерін бағыштады, оны солдаттар мен әйелдер, қаймана халық пен бекзадалар жоқтап, көздеріне жас алды, бірақ д'Артаньян жәйлі солардың бәрінен де асыл сөзді асырып айтқан тарихшы Джулиани де Сен-Блез деген кісі болды, «Д'Артаньян мен даңқ бір табытта жатыр»,– деп жазды ол 1674 жылы «Мастрих қаласын қоршау және жаулап алудың күнделігі» деген еңбегінде.

Роман Белоусов.

Орыс тілінен аударған Әбілмәжін Жұмабаев

[Оглавление](#)

[Бірінші кітап](#)

ЕКІНШІ КІТАП